B. 5. 1. 11.

R. BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III.

RACCOLTA
VILLAROSA

188

NAPOLI

Racc. Villarosa A 188

Digitized by Google

[illegible]

Digitized by Google

IDEA
Principis Christiano-Politici
101 Sijmbolis expreſsa
A. DIDACO SAAVEDRA Faxardo
Equite &c.

AMSTELODAMI.
Apud Ioh. Ianſsonium Iuniorem. 1651.

Biblioteca Nazionale
NAPOLI
V. E. III
527226

AD SERENISSIMVM

HISPANIARUM PRINCIPEM,

Clementiſſimum Dominum Noſtrum.

SERENISSIME PRINCEPS,

Offero Serenitati Veſtræ *Ideam Principis Politico-Chriſtiani cælo elaboratam & calamo, eô fine, ut viſu pariter & auditu (quos duos ſenſus ſciendi inſtrumenta appellat Philoſophus)* Serenitatis Veſtræ *animus gubernandi peritiam hauriat, & figuræ iſtæ pro artificiali memoria eidem deſerviant. Quia verò in rebus ejuſmodi politicis facilè fallitur humana mens, niſi ab experientia robur illi accedat; nec quicquam aliud reperiri poteſt efficacius ad rectè formandum Succeſſorem, quàm Majorum exempla, his ipſis in præſenti quoque hoc opere mihi potiſſimum utendum duxi. Quâ proinde in re blandiri nemini cupio, diſſimulando defectus, ſi qui fortè à nonnullis commiſſi ſunt: nam ſi id facere eſſet animus, haud aſſequerer finem mihi propoſitum, quem alium non eſſe profiteor liberè, quam ut ab iis, quos*

in regimine & imperio Serenitas Veſtra *Anteceſſores habuit, bene laudabiliterque gubernandi ſcientiam perdiſcat. Quare nemo me accuſet, quaſi in eorundem honorem injurius ſim: nulla enim libertas aut Regibus, aut regnis utilior eſt, quàm quæ ſincerè abſque malitiâ & omni pravo affectu eventus obſervat præteritos, ut corrigat deinde & moderetur præſentes juxta ac futuros. Habet unum hoc commodum Princeps malus, quòd ejus poſteà cadaver per anatomiam quaſi introſpicere prudentiæ liceat, & Reipublicæ male adminiſtratæ rimari morbos & cauſſas, atque iis parare remedia. Ita pictores ſculptoreſque in ſuis ipſi officinis picturas varias, & ſtatuarum fragmenta ſibi proponunt ante oculos, ut quid ſcitè elaboratum, quid ſecus, curiosè obſervent. Atque ex hoc eodem fonte illa Hiſtoriæ in ſcribendo libertas naſcitur;* ne a *ſcilicet* virtutes ſileantur, utque pravis dictis, factiſque ex poſteritate & infamia metus ſit. *Idem ego nunc ſpecto, adeoque actiones Progenitorum* Serenitatis Veſtræ *quaſi iterum*

a Tacit. lib. 3. Annal.

rum produco in ſcenam, ut quæ cum laude geſta ſunt ab iis, ad æmulationem glorioſum Serenitatis Veſtræ *inflamment animum; quæ contrà minùs rectè, inhoneſtum ruborem dent: illa, ut amplectatur & imitetur; hæc, ut deteſtetur & fugiat. Singularem ſanè poſtulat induſtriam illa bene prudenterque gubernandi ars, quam ego maximè periculoſam reor atque difficilem, ex hoc præcipuè capite, quod ex unius ſolius regimine & omnium ſalute dependeat. Eum in finem multa præſtantiſſima ingenia elaborârunt, ut certa quædam ſtatuerent imperandi præcepta, in quibus Princeps velut in chartis hydrogaphicis ſcopulos omnes ac ſalebras proſpiceret, iiſq; devitatis navem Reipublicæ ſalvam in portu collocare poſſet. Sed quia non æquè omnes Cynoſuram illam cæleſtem ac divinam, æternam atque immotam habuerunt ante oculos, accidit nonnunquam, ut in vias deducerent periculi plenas, quæ Principes bene multos in ſyrtes deinde & exitium traxêre. Acus nauticæ ſi impietate, ſi fraudibus, ſi malitiâ fuerint illitæ, viam abſque errore deſignare non*

poſſunt. Pietate itaque, ratione, & juſtitiâ eos tingat Serenitas Veſtra, *uti à glorioſiſſimis ejuſdem Majoribus factum eſt, & conſtantia quadam ac fortitudine regia firmet animum adversùs grandiores regiminis futuri tempeſtates; quando poſt multos, eòſque feliciſſimos annos hujus præſentis Deo Opt. Max.* Serenitatem Veſtram *in emolumentum totius Reipublicæ Catholicæ ad illud evehere placuerit. Datum Viennæ* 10. *Iulii, Anno partæ ſalutis* 1640.

DIDACUS SAAVEDRA FAXARDO.

AD BENEVOLUM
L E C T O R E M.

IN difficili & laborioſo otio tot ſuſceptarum à me per Germaniam, aliaſque complures Provincias peregrinationum, nec non & Regiæ legationis per

triennium in Germaniâ, centum iſthæc concinnavi Symbola, quibus IDEAM PRINCIPIS POLITICO-CHRISTIANI exhibeo, ſcribendo per intervalla quietis tempore; quæ per viam in itineribus cum animo fueram meditatus, quoties aſſidua illa cum Rege noſtro Catholico, ejuſque Miniſtris per literas communicatio & negotia alia publica, quæ mihi incumbebant, otii aliquid & ſpatii conceſſerant. Crevit ſenſim hoc opus; & tametſi ſatis viderem multa ei ad perfectionem deeſſe, propterea quòd eâ animi quiete & continuatâ ingenii contentione elaboratum non ſit, quantâ opus foret, ut partes illius omnes aptæ inter ſe, & numeris ſuis expletæ eſſent; licèt etiam nec illud me lateret, a *præcipere, qualis debeat eſſe Princeps, pulchrum quidem, ſed oneroſum, ac propè ſuperbum*: debui tamen hoc Amicorum precibus (quæ plurimum ſemper valent apud me) ut illud tandem in lucem emitterem. Quanquam & amorem illum à naturâ inſitum diffiteri omnino non debeo, quo plerique omnes comparati ſic ſumus, ut non ingenii minùs, quàm Naturæ partus, quoad fieri poteſt, fovere & vindicare ab interitu cupiamus. Non ego hæc ſcribo, ut errores excuſem: quomodo enim ſatis id potero? ſed ut faciliùs apud alios veniam merear, qui non niſi bono inductus zelo inter tot ac tantas occupationes, labores & pericula hanc qualemcunque percolui ſcriptionem, ut ſi quis fortè ex eâ enaſci poſſet fructus, is Principi ac Domino meo cederet; & ne unâ mecum emorerentur tot longo rerum uſu à me partæ experientiæ, per annos quatuor & triginta, quos poſt exacta quinquennalia in Univerſitate Salmanticenſi ſtudia in præcipuis Europæ aulis tranſegi, publicis ſemper negotiis occupatus: nam binæ Pontificum electioni Romæ aſtiti; interfui Ratisbonæ Electorali conventui, quando Ferdinandus III. Auguſtiſſimus nunc Imperator, Rex Romanorum creatus eſt; octo
dein-

a Plin. Jun. lib. 3. ep. 18.

deinde Conventibus in Helvetiâ; rurſum Ratisbonæ Comitiis Imperialibus Sereniſſimæ Domus & Circuli Burgundici cum plena poteſtate Legatus. Quam ob rem ſi vel unum ex libri hujus monitis & documentis politicis ei quoquo modo profuerit, quem regendo utrique orbi natum gaudeo, facilè credo, huic meæ libertati dabitur venia.

Nec cuipiam peregrinum videri debet, quod figuris & Symbolis uſus ſim: nam hæc Deum ipſum auctorem habent. Serpens æneus *a*, Rubus ardens *b*, Vellus Gedeonis *c*, Leo Samſonis *d*, Veſtimenta Sacerdotis *e*, Sponſi blandi Amores *f*, ecquid aliud, quàm Symbola ſunt?

Illud imprimis conatus ſum, ut nova eſſet inventio, num aſſecutus omnino fuerim, neſcio: multa enim ſunt ingenia, quæ elaborârunt ea in re, & facile eſt, ut in cogitationes eaſdem etiam inſcii conſpirent plures, quod mihi in hoc ipſo opere non rarò accidit: dum ea Symbola quæ à me primùm inventa exiſtimabam, apud alios poſteà reperi, adeoque prorſus omittenda duxi, licèt non abſque aliquo finis mihi propoſiti diſpendio: nam qui ſcripſerunt ante nos, optimis quibuſque figuris & ſententiis uſi ſunt; quas dum cavere nunc volumus, in alias fortè minùs commodas neceſſe eſt nos incidere.

Idem quoque obſervatum à me circa monita quædam, & præcepta politica; quæ licèt proprii mei ingenii, quoad inventionem ſaltem, eſſent partus, alios tamen poſteà eorundem longè antiquiores deprehendi Auctores; quorum nomina idcircò adſcripſi in margine, ut ſuus etiam antiquitati honos haberetur Fuit hæc ingeniorum, quæ prioribus ſæculis floruerunt, felicitas, ut præripere poſſent Succeſſoribus earum rerum gloriam, quas ipſi ſuopte Marte & induſtria erant aliquando inventuri. Sed & illud operæ pretium arbitrabar, ſi telæ

 hinc

a Num. 21. *b* Exod. 3. *c* Jud. 6. *d* Jud. 14. *e* Exod. 28. *f* Cant. Cant.

huic fila quædam è Cornelio Tacito intertexerem, optimo ſanè Principum Magiſtro, quo accuratiùs de eorundem Naturis, de aularum & palatiorum moribus, de bono item & malo regimine nemo diſſerit. Hujus tanti viri documentis atque ſententiis quaſi manu duco Principem, quem hiſce Symbolis formare eſt animus, ut pede inoffenſo legere ei liceat flores ex alieno huc tranſplantatos viridario, & expurgatos à veneno & ſpinis, quæ aut nativum ſolum iis confert interdum, aut horum temporum admiſcet malitia. Porrò præcipuas Statûs regulas in hac ſecunda editione Scripturæ ſacræ etiam illuſtro teſtimoniis: quæ enim Politica in illius fornace excoquitur, ea demùm verè dici poteſt, Davide teſte: a *Argentum examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.* Cui enim bono Magiſter aut profanus aut impius, ubi Spiritus ſanctus Doctoris officio fungitur?

In explicandis ipſis Emblematum figuris longus non ſum, ut jucundiùs Lectori accidat, ſi eas per ſe ipſe intelligat. Et ſi quid fortè in diſcurſu inſpergam eruditionis, id non eſt ad oſtentandam doctrinam, ſed ad illuſtrandum Principis animum, atque ut inſtitutio aliquantò ſuavior ſit.

Opus totum non niſi ſententiis conſtat,& Regulis Statûs: eæ ipſæ enim lapides ſunt, è quibus politica conſtrui oportet ædificia. Non eas tamen ſic nudè & ſparſim propono, ſed diſcurſui inſero, & certis applico caſibus, ut pericula devitem, quæ ex præceptis generalioribus creari ſolent.

Dedi præterea operam, ut ſtylus eſſet cultior, abſque tamen affectatione, brevis item & conciſus, ſed ſine obſcuritate; id quod perdifficile olim judicabat b Horatius, & cujus ego exemplum hactenus non vidi in idiomate noſtro Caſtellano. Feci tamen ejus rei periculum, quia quod Principibus ſcribitur, in eo nec clauſulis otioſis, nec verbis ſuperfluis eſt

a Pſal. 11. 7. b *Dum brevis eſſe laboro, obſcurus fio.* Horat. Art. Poët.

eſt locus. In pretio illis tempus eſt,ut proinde haud paullùm in bonum peccet publicum, qui inani & futili diſcurſu eos à curis gravioribus avocat.

In inſtitutione & regimine Principum non ita me occupo,quin etiam ad Reſpublicas deſcendam, ad earundem incrementa, conſervationem & ruinas, ad formandum Miniſtrum Statûs, & prudentem aulicum.

Si in aliquorum interdum me effundo laudes, id æmulationis accendendæ fit gratia,non adulandi;à quo longiſſimè abeſſe me fateor: grande enim piaculum foret, adulationes in æs etiam inciſas toti orbi proponere, aut illius ipſius me facere reum, quod tantoperè reprehendo & vitupero in aliis.

Si veritatem liberiùs proloquar, dominationi id tribuendum, cujus ambitio ita penitùs inſedit in hominum animis, ut aliter, quàm ferro & igne,curari haud poſſit. Doctrina generalis eſt,ſi qui tamen reperientur, a *qui ob ſimilitudinem morum aliena malefacta ſibi objectari putent*, quive exiſtiment,culpari in ſe, quod in aliis commendatur, non mea culpa id accidet.

Si quando Principum actiones improbo, aut de Tyrannis loquor, aut ſolùm de ipſa Principatus Natura: nihil enim novum aut inſolens, Principem minimè malum non optimè agere, quia aut celatur de veritate, aut à malis Conſiliariis regitur.

Atque illud ipſum de Rebuſpub. velim intelligi, ſi qua in re reprehendi à me videantur: nam aut documenta trado de eo, quod plerumque in communitatibus fieri aſſolet, aut certe non loquor de Rebuſpublicis illis coronatis, aut bene conſtitutis, quæ bonorum Regum ac Principum gubernandi normam æmulantur.

Exemplis uſus ſum tam antiquioribus, quàm recentibus: illis quidem propter auctoritatem; his verò,partim quia ad perſuadendum efficaciora ſunt; par-

a Tacit. lib. 4. Annal.

partim etiam, quia ob temporis propinquitatem minus eſt immutatus rerum ſtatus, & minori cum periculo imitari ea poſſumus, aut majori cum ſecuritate judicium de iis formare politicum & prudens, quæ prima & præcipua fere eſt Hiſtoriæ utilitas. Accedit illud etiam, a *non adeò virtutum*, rerumque præclarè geſtarum *ſterile* eſſe hoc *ſæculum, ut non & bona* nobis & poſteris *exempla prodiderit.* Et profectu *b* invidię labes eſſet, c *ſi vetera extolleremus, recentium incurioſi.*

Sat ſcio, Lector benevole, libros ejuſmodi, qui de ratione Status tractant, truncis aut ſtatuis (Hiſpanis *Eſtafermos*) eſſe ſimiles, quas in haſtiludiis omnes lanceis impetunt, omnes feriunt. Sat ſcio, ei qui in lucem meditatur aliquid, atram fuliginem & prælum obtrectationis eſſe ſubeunda (id quod præſenti ſymbolo declarare volui;) ſed & illud non ignoro, quòd quantò fuligo illa, qua typi imbuuntur, obſurior eſt, & prælum, quo premuntur arctius, tantò clariores deinde ſplendidioreſque in lucem prodeunt.

a Tacit. lib. 4. Hiſt. *b* Idem. ibid.

ERY-

ERYCI PVTEANI,

CONSILIARII AC

HISTORIOGRAPHI REGII

AD

GVIL. DE BLITTERSWYCK,

Exſcabinum Bruxellenſem, Regi deinceps à ſupremis Geldriæ & Zutphaniæ Conſiliis,

De Ideâ Principis Politici-Chriſtiani

EPISTOLA.

IDEAM Principis Politici-Chriſtiani, amœniſſimis Symbolis, doctiſſimiſque Diſſertationibus ornatam accepi; dubius, poſtquàm inſpicere cœpi, ab Opere Auctorem, an magis ab Auctore Opus admirarer. Hoc ſingulare & eximium planè eſt, omniſque prudentiæ, ac doctrinæ facundiſſimum ſimulacrum. Ille omni laude major, humani modum ingenii excedit. Minus eſt; quod vel Nobilitas, vel Dignitas, vel Fortuna dedit. His tamen ſingulis ſummum SAAVEDRAM eſſe, mille & mille jam linguis fama loquitur. Et quis aptior Paci tractandæ erat? Rex noſter tali Viro potens eſt; quia tota, ut ſic dicam, Pallade armatus. Etiam in verbis arma eſſe, hæc SYM-

BOLA prorſus divina oſtendunt. Eæ igitur deliciæ meæ erunt; & vel ipſas curas mitigabunt. Sic etiam tantum Virum compellare meis audebo Litteris, ac cæleſte ingenium ejus familiarius incipiam venerari. Aliudne jam ſcribam? Satis iſta, ut epiſtolam faciant. Vale, & me amare perge. Lovanii, in Arce, v. Non. Octobris, ∞. IↃC. XLIII.

EJUS-

EJVSDEM

AD AUCTOREM

IDEÆ PRINCIPIS POLITICI-CHRISTIANI. ILLUSTRISSIME AC Excellentiſſime Domine,

Palladis Decus, Spes, & Fiducia Pacis,

Scribendi libertatem ab ingenio tuo planè divino, & ab humanitate, blandiſſimo virtutum omnium ornamento ſumo. Ingenium quidem cæleſti quodam lumine in SYMBOLIS POLITICIS *reſplendens, ità pectus penetravit meum, ut inflammatus ſim, Amoriſque delicias ab hoc igni derivem. Humanitas accedit, illa Sapientiæ aura, Eruditionis anima, & Amorem ad familiaritatem impellit. Video, video, quicquid Sapientiæ eſt, quicquid Eruditionis, in his Imaginibus, in his Diſſertationibus; nec minùs doceor, quàm oblector. Cedant picturæ aliæ: hic nobis Apelles eſt, qui ingenio & lineas, & colores omnes vincit. Cedant libri: hic nobis Scriptor eſt, qui eloquio totam complexus Sophiam unus perfectam* PRINCIPIS POLITICI-CHRISTIANI IDEAM *efformat. Nihil amœnius, nihil utilius: ubi flores, ſimul fructus ſunt: in horto horreum, in horreo hortus. Inveniunt oculi delicias ſuas, divitias animus, & expleri poteſt. Quàm nihil igitur* PARADINVS, *qui Symbola ſcripſit Heroïca, paſſimque æſtimatur, in medium protulit: quàm multa etiam malè. Reliqui, conſtituere hanc amœnitatem conati ſunt, vix auſi uſurpare. Nimirum ſum-*

BOLA prorſus divina oſtendunt. Eæ igitur deliciæ meæ erunt; & vel ipſas curas mitigabunt. Sic etiam tantum Virum compellare meis audebo Litteris, ac cæleſte ingenium ejus familiarius incipiam venerari. Aliudne jam ſcribam? Satis iſta, ut epiſtolam faciant. Vale, & me amare perge. Lovanii, in Arce, v. Non. Octobris, ∞. IↃC. XLIII.

EJUS-

EJVSDEM

AD AUCTOREM

IDEÆ PRINCIPIS POLITICI-CHRISTIANI. ILLUSTRISSIME AC Excellentiſſime Domine,

Palladis Decus, Spes, & Fiducia Pacis,

SCribendi libertatem ab ingenio tuo planè divino, & ab humanitate, blandiſſimo virtutum omnium ornamento ſumo. Ingenium quidem cæleſti quodam lumine in SYMBOLIS POLITICIS *reſplendens, ita pectus penetravit meum, ut inflammatus ſim, Amoriſque delicias ab hoc igni derivem. Humanitas accedit, illa Sapientiæ aura, Eruditionis anima, & Amorem ad familiaritatem impellit. Video, video, quicquid Sapientiæ eſt, quicquid Eruditionis, in his Imaginibus, in his Diſſertationibus; nec minùs doceor, quàm oblector. Cedant picturæ aliæ: hic nobis Apelles eſt, qui ingenio & lineas, & colores omnes vincit. Cedant libri: hic nobis Scriptor eſt, qui eloquio totam complexus Sophiam unus perfectam* PRINCIPIS POLITICI-CHRISTIANI IDEAM *efformat. Nihil amœnius, nihil utilius: ubi flores, ſimul fructus ſunt: in horto horreum, in horreo hortus. Inveniunt oculi delicias ſuas, divitias animus, & expleri poteſt. Quàm nihil igitur* PARADINVS, *qui Symbola ſcripſit Heroïca, paſſimque æſtimatur, in medium protulit: quàm multa etiam malè. Reliqui, conſtituere hanc amœnitatem conati ſunt, vix auſi uſurpare. Nimirum ſum-*

ſummo hic ingenio opus, quod Natura TIBI *dedit; ſummâ eruditione, quam induſtria, rerum, & ſtudiorum uſus. Tua hæc gloria eſt, ô Virorum Phœnix, qui uno Volumine, centumque Symbolis comprehendere potuiſti, quod aliorum mille libri non exhibeant. Hic eſt, quicquid ubique eſt, quicquid vetuſta & noſtra tempora habent, ſacra & profana. Exempla velut lumina ſunt, ſententiæ velut gemmæ, Opus totum non niſi aurum, in omni doctrinæ cenſu & ab omnibus, etiam poſteris, æſtimandum. Prodeat igitur, ut publicum ſit; ut Principes omnes doceat, quomodo verè Principes ſint: ſe, aliosque regant; felices ſint, felices verò alios ſuo non minùs Exemplo, quàm Imperio faciant. Hoc meum nunc votum eſt; ſed tuum beneficium, quod tuo ingenio, tuæque Eruditioni & Principes, & Populi acceptum ferent. Ita vale,* EXCELLENTISSIME DOMINE, *& ut Amorem Cultumque Æternitati tuæ dedicem, hoc ingenii mei munuſculum, velut pignus, admitte. Lovanii, in Arce Regiâ, Prid. Nonas Octob.* ∞. IϽC. XLIII.

AV-

AMPLISSIME

& Clariſſime vir,

Muſarum unica Gemma,

HÆc perluſtrantis Orbem pulcherrima merces, ut quemadmodum in nova fulgentia ſydera, ita in celebres,& illuſtres viros incidat, prout mihi jam contigit. Etſi enim divinum tui animi vultum doctiſſima opera depinxerant (calamus enim genii & ingenii penicillus eſt) cultum tamen & familiaritatem invida longinquitas averterat; ſed cùm in has Provincias perveni, propiuſque ad te acceſſi, hæc à benigna humanitate tuâ merui, & jam Amicum expertor, tuâque doctiſſimâ & amabili epiſtolâ decoratus ſum; eâ elegantiâ, ac venuſto ſtyli cultu exaratâ, ut ſi ab eâ laudes in Symbola mea Politica collatas amovere liceret, millies legerem: ſed prohibet pudor. Laudari à laudato, magnæ exiſtimationis eſt; ſed à te laudato & Eruditiſſimo Viro maximæ quidem, velut glorioſum & ære perennius monumentum: quidquid enim profers, avidè *Typi Plantiniani* excipiunt, & æternitati vovent, & conſecrant.Sed licèt impares laudes potiùs oneri quàm honori ſint, has tamen velut tuæ ardentis benevolentiæ & amicitiæ indices veneror. Abundas laudibus,& tibi & aliis, & non abſque fœnore & uſurâ famæ eas impertiri potes; quia cùm reliquos

quos laudas, ipſomet ſingulari laudandi ſtylo & facundiâ te omnibus laudandum præbes.

Vnâ cum epiſtolâ tuâ accepi Libellum De Bissexto, munus quidem cæleſte, mihi gratiſſimum. In eo Arbiter cælorum & temporum vias Solis metiris, annumque componis, & licèt ſuperni illius Orbis fabrica magis opinioni quàm ſcientiæ ſubjaceat, ita compoſitam crediderim: ſin minùs, divinæ ſapientiæ æmulus, quomodo poſſet aliter conſtrui, oſtendis edoceſque. Nec minùs mihi gratus alter libellus ſimul compactus, cujus titulus Vnus Et Omnis. Symbolum enim eſt tui divini ingenii, in quo uno omnia ſunt: ſcilicet quidquid doctrinæ & ſcientiarum ſinguli docti Viri hucuſque labore, ſtudio, & ingenio imbiberunt, in te collectum ſuſpicimus & miramur. Vive igitur feliciter, diuque, ô hujus ævi, & futurorum gloria, & Patriæ decus, ut à te uno omnes doceamur, & me ama. Bruxellæ xiii. Octob. m. dc. xliii.

LEC-

LECTORI

Liberali ſed temporis Avaro.

Didacus, *ut populi Regumque* Monarchida; cœtu
Effugium humano *jam properare* videt:
Quo te diva refers? quorſum deduceris? inquit
Hoſpitii hoc *noſtri te remoretur,* Ave.
Dixerat illa ſubit tectum revocata, Savedræ
Hoſpitis & cari traditur obſequio;
Ille DEAM reverenter *habet, cætuque redonat*
Priſtino; & has *Orbi* ſpargit *amicus, opes:*
Has lege, *quisquis* aves: *grati neque Munera ſperne*
Hoſpitis, à tantâ *munera tanta* DEA.

Anno Chriſti nati 1649 ſextili exeunte Chriſt. Adauctus Thuldenus Populo-Martius. Canonicus Diaconus ad Gradus B. Mariæ Virg. Coloniæ, profeſſor Laurentianus.

ALIUD.

Symbola, *quæ rarâ arte* Politica *doctè poliſti:*
DAS VERA, *& libri fronte* SAVEDRA *probas,*
Mundus ut exerret, Liber *ac* Impreſſio *ſignant:*
Quando tuum hac typico crimine fœdat opus.
Ergo typum excuſa, Lector, fors labe notatum;
Si non erraſſet, fecerat ille minùs.

Typographiæ Woringeno-Hildenianæ
à Correctura

PETRUS HILDEN J. S.

ORDO

ORDO
TOTIUS OPERIS,
SIVE
SYMBOLORUM IN EO CONTENTORUM
ELENCHUS.

Principis Educatio.

SYMBOL.

I. *Mox ab ipſis incunabulis animi virtus ſeſe prodit.* pag. 1

II. *In eodem tanquam in raſâ tabulâ Ars ſuas delineat imagines.* 9

III. *Honeſtis exercitationibus firmatur corpus, & decoratur.* 19

IV. *Ornatur animus liberalibus diſciplinis,* 27

V. *Quæ inſtillanda ſuavi cum induſtriâ,* 35

VI. *Et variis eruditionis floribus coronanda.* 40

Quomodo in actionibus ſuis Princeps ſeſe gerere debeat.

VII. *Res ſingula è vero dijudicanda uti in ſe ſunt; ne eas vel augeat affectus, vel minuat.* 46

VIII. *Ira ne rationem præoccupet, aut eidem dominetur.* 56

IX. *Ne flectat invidia, quæ ſuimet eſt carnifex,* 65

X. *Et gloriam comitatur ac famam.* 75

XI. *Princeps in ſermone ſit cautus: is enim animi index eſt.* 83

XII. *Mendacia veritate evertenda.* 90

XIII. *Pro comperto habeat ſuos animi lapſus obtrectationi futuros obnoxios.* 98

XIV. *Quæ monet, & perficit.* 107

XV. *Plu-*

XV. *Pluris fama illi ſit, quàm vita.* 115
XVI. *Actiones ſuas cum geſtis Majorum ſæpe conferat.* 120
XVII. *In ſolis Avorum ſuorum trophæis, & gloriis hæreditate partis ne unicè conquieſcat.* 125
XVIII. *A Deo Opt. Max. Regnum ſe habere meminerit;* 131
XIX. *Idque Succeſſori tradendum.* 144
XX. *Noverit ſceptrum Bonum eſſe fallax.* 149
XXI. *Legibus ſanctiſſimis contemperandum.* 157
XXII. *Juſtitiâ ſcilicet & Clementia firmenda Majeſtas.* 171
XXIII. *Pretium virtutis, ejuſdem ſit præmium.* 180
XXIV. *In omnibus verò ſpectanda Religio.* 190
XXV. *In qua omnis Imperii ſita eſt firmitas,* 297
XXVI. *Et ſpes victoriarum omnium.* 202
XXVII. *Caveat maximè à Religione fucata & ludicra.* 208
XXVIII. *Prudentia partes ſæpe conſulat.* 215
XXIX. *Caſus enim ſingulares interdum, non ut plurimùm accidunt, nec facilè eveniunt iterum.* 222
XXX. *Perpendat verò multorum experientiam, à qua omnis petenda ſapientiæ regula.* 227
XXXI. *Ab iiſdem diſcet ſuſtinere coronam cum honore, & nominis ſui exiſtimatione;* 239
XXXII. *Non pendere à vulgi opinione;* 248
XXXIII. *In utraque fortuna eundem tenere vultum;* 254
XXXIV. *Ferre & ſperare;* 265
XXXV. *Ex adverſis elicere proſpera;* 270
XXXVI. *Omni vento navigare;* 274
XXXVII. *E duobus malis minus ſemper eligere.* 281

Qualem deceat eſſe Principem in Subditos & Exteros.

XXXVIII. *Studeat amari imprimis, & timeri ab omnibus.* 288

XXXIX.

XXXIX. *Velut Ara ſit omnibus poſita,* 296
XL. *Liberalitatem facultatibus ſuis metiatur.* 304
XLI. *Extrema devitet.* 311
XLII. *Vtile dulci miſceat.* 320
XLIII. *Vt regnare nôrit, diſcat diſſimulare.* 324
XLIV. *Animi ſui arcana pandat nemini.* 333
XLV. *Majeſtati ſuæ ne nimium confidat.* 340
XLVI. *Semper decipi ſe poſſe exiſtimet.* 344
XLVII. *Multa virtutis ſpecie introducuntur,* 355
XLVIII. *Multa adulationis.* 365

Quo pacto Princeps erga Miniſtros ſe gerere debeat.

XLIX. *Authoritatem Miniſtris veluti mutuò datam ſic largiatur,* 380
L. *Vt eoſdem & indignationi & favori ſuo ſemper obnoxios habeat.* 388
LI. *Oculata ſit ſemper & inſomnis Fiducia.* 414
LII. *Miniſtri improbi, vel minùs idonei, tantò plus nocent, quantò in ſublimiori conſtituti ſunt poteſtate.* 424
LIII. *In qua ſuam vel libidinem explere poſſunt, vel avaritiam.* 434
LIV. *Magiſque à ſemetipſis dependere ſatagunt, quàm à Principe.* 440
LV. *Conſiliarii gubernationis ſunt oculi.* 447
LVI. *Qui verò à ſecretis ſunt, Principis circinus ſunt.* 462
LVII. *Tam hi, quàm illi in gubernationis horologio rotulæ ſint, non manus.* 467
LVIII. *Quando honorandi ſunt, id ita faciat Princeps, ut ne ſuæ luci officiat.* 480

Qualem ſe Princeps in regimine Regnorum & Statuum ſuorum exhibere debeat.

LIX. *Ad acquirendum & conſervandum conſilio opus eſt.*

eſt, & armis. 489
LX. Illud ſemper præ oculis habendum, quòd niſi creſcant Regna, minuantur. 509
LXI. Chordas idcircò ſuas frequens pertentet, curetque ut majores minoribus conſonent. 521
LXII. Cavendo interim, ne harmonia ſua artificium quiſpiam penetret. 528
LXIII. In decernendo principia ſingulorum, & fines expendat. 537
LXIV. Quæ verò lentè conſultat, feſtinè exequatur. 543
LXV. Errores antè corrigat, quàm aut in majores adoleſcant, aut alios plures pariant. 548
LXVI. Curet, ut Regnum ſuum refertum ſit incolis, & ut formentur paullatim è juventute, qui ad Magiſtratum ſuo tempore gerendum ſint idonei. 553
LXVII. Tributis nimiis ne oneret ſubditos. 567
LXVIII. Commercia & negotiationes foveat: iſta quippe poli ſunt Reip. 576
LXIX. Belli Paciſque ſit arbiter, ſeu ferro ſeu auro. 584
LXX. Cavenda ſtatûs inter filios partitio, ſeu diviſio. 600
LXXI. Omnia labor vincit improbus. 605
LXXII. Quies interjecta vires inſtaurat. 612

Quomodo in malis tum internis, tum externis Princeps ſe gerere debeat.

LXXIII. Seditiones aut celeritate ſopiuntur, aut ſeparatione. 619
LXXIV. Bellum non niſi pacis firmandæ cauſſa ſuſcipiendum. 630
LXXV. Qui diſcordias ſeminat, bella metet. 637
LXXVI. Horum cauſſa ſæpe eſt ſiniſtra Miniſtrorum intentio, 642
LXXVII. Et Principum inter ſe congreſſus ac conſpectus mutuus. 647
LXXVIII. Ne falſis prætextibus illudi ſibi Princeps patiatur. 650

LXXIX.

LXXIX. *Conſilia plerumque aliis conſiliis elidenda.* 658

LXXX. *Ante arma paranda, quàm belli ſeſe offerat occaſio.* 663

LXXXI. *Perpendendum virium robur.* 670

LXXXII. *Honeſtas & decor in armis ſit:* 684

LXXXIII. *Ex his enim omnis Reip. ſtatus dependet,* 693

LXXXIV. *Conſilio magis res gerenda, quàm vi.* 698

LXXXV. *Caveat Princeps à conſiliis mediis.* 703

LXXXVI. *Regni ſui bellis præſens adſit.* 709

LXXXVII. *Sciat arma non niſi Deo Duce florere.* 717

LXXXVIII. *Decreto divino ſuam attemperet voluntatem.* 723

LXXXIX. *Concordia vincuntur omnia.* 729

XC. *Armorum diviſio, optimum eſt ſtratagema.* 735

XCI. *Amicis reconciliatis nequaquam fidendum.* 740

XCII. *Nocet ſubinde Protectio.* 747

XXIII. *Fœdera cum Hæreticis non carent periculis.* 752

XCIV. *Pontificis infula pro omnibus æque fulgeat.* 759

XCV. *Neutralitas nec amicos parit, nec placat hoſtes.* 767

Quid agendum Principi in Victoriis & Conventibus Pacis.

XCVI. *Victori nunquam è memoria excidat Fortunæ ludus.* 778

XCVII. *Fiat hoſtium ſpoliis fortior.* 787

XCVIII. *Non niſi paratis armis pax ineunda,* 793

XCIX. *Cujus dulcedo fructus eſt belli.* 798

Quid agendum Principi in Senectute.

C. *Intelligat poſtrema vitæ ſuæ facinora coronam gubernationi impoſitura.* 804

CI. *Et documenta Succeſſori futura.* 819

CII. *Neminem denique à moriendi neceſſitate immunem eſſe.* 831

DIDA-

DIDACI SAAVEDRÆ
SYMBOLA POLITICA.
SYMBOLUM I.

NAſcitur animus fortis, non arte paratur aut induſtriâ. Interior animæ dos eſt robur illud, atque adeò cùm ipsâ anima pectori inditum, mox ſeſe exſerit. Am-

B bobus

bobus fratribus Jacobo & Eſau uterus ipſe maternus arena fuit.*a* Inter gemellos Thamaris filios alter naturâ animoſior, cùm fratrem prævertere naſcendo non poſſet, ruptis tamen ſecundis, brachium prior in lucem extulit, tanquam qui fratri primogenituram vellet præripere.*b* Nec in cunis præſtanti animo deeſſe poteſt gloriæ & laudis ſeges. Quid? ſuas nónne Hercules eliſis anguibus illuſtres reddidit? Ex eô ſanè die invidiæ telis ſeſe obijcere, & Fortunam virtuti ſuæ faventem experiri viſus eſt. Generoſi pectoris indoles, vel in ipſo naturæ & actionum ſuarum primordio, ſiquid occurrerit arduum, emicat. Conflictum ad Nordlingam priùs fermè, quàm ipſa vidit caſtra Sereniſſ. Hiſpaniarum Infans Serenitatis Veſtræ Patruus, glorioſiſſimæ memoriæ, & jam tum nôrat prudenter mandata dare, & agere fortiter.

c L'età precorſe, e la ſperanza, e preſti
Pareano i fior, quando n'uſciro, i frutti.

Cyrus admodùm puer, & à coætaneis electus in Regem, in eâ ætatulâ & imperio puerili tam præclara edidit facinora, ut latentem magnitudinem animi & indolem regiam ſatis oſtenderet. Egregii ſcilicet naturę partus, ipſi ſeſe ſuopte nutu produnt. E rudi etiam & nondum expurgatâ metallorum maſsâ ſcintillat adamas, & reſplendet aurum. Leunculus ſimul ac lucem aſpicit, ſuos explorat ungues, & regium velut oſtentans animum adhucdum humentes colli jubas concutit, & præludit pugnæ. Luſus Principum pueriles, ad quos naturæ feruntur impetu, actionum maturiorum ſigna ſunt, & prognoſtica. Natura nunquam abſque omni negotio eſt, ne ad momentum quidem; quin ab ipſo prolis exortu ſolertem adhibet operam, ut corpus unà atque animus formentur probè. Eâ re amorem illum tam vehementem parentibus indidit, qui curam acuat liberos

rectè

a *Sed collidebantur in utero parvuli.* Gen. c. 25. 22. b *Inſtante autem partu apparuerunt gemini in utero: atque in ipſa effuſione infantium unus protulit manum.* Gen. c. 38. 27. c Torquat. Taſſ. Gofr.

rectè honeſtéque educandi; ne verò ipſi, quod fieri nonnunquam ſolet, ſimul cum nutricis alienæ lacte vitia etiam & mores improbos imbiberent, matres ipſas eadem provida diſpenſatrix natura duplici quaſi inſtruxit fonte candidioris ſanguinis, unde alimenta ſuppeterent fœtui. At inertia, aut formæ amittendæ metus non rarò in cauſsâ eſt, cur matres non abſque inſigni Reipublicæ detrimento ſuo fungi nolint officio, & prolis lactationem committant aliis. Qui abuſus cùm ita facilè corrigi nequeat, danda minimùm eſt opera, ut magnus eâ in re habeatur delectus. *Eſto es* (verba ſunt ſapientiſſimi Regis Alphonſi, qui terræ cæloque præſcripſit leges) *en darles Amas ſanas y bien acoſtumbradas, e de buen linaje, ca bien aſi como el ninno ſe govierna, e ſe cria en el cuerpo de la madre, faſta que nace, otro ſi ſe govierna, e ſe cria del Ama, deſde que le dà la teta; faſta que gela tuelle, e porque el tiempo de la crianza, es mas luengo, que el de la Madre, por ende non puede ſer, que non reciba mucho de l contenente, e de las coſtumbres del Ama.*

5. Altera parentum obligatio eſt inſtitutio liberorum, & diſciplina. *a* Vix ullum eſt reperire animal quod fœtum ſuum antè deſtituat, quàm ſatis inſtructus ille ſit. Nec minoris momenti eſt, quod ab educatione proficiſcitur, quàm quod natura ab initio contulit; prçterquàm quòd documenta & correptiones parentum faciliùs, quàm aliorum admittant filii. *b* Ii cumprimis, qui illuſtribus orti natalibus ab inferioribus dirigi plerumque renuunt. In primâ ſui procreatione nil quidem præter corpus à patre accepit filius; anima namque ſolum Deum authorem habet, quam niſi deinde magis magiſque excolat erudiendo pater, *c* veri abſolutique patris nomen vix merebitur. Nec in Scriptura novum, magiſtrum appellari patrem. Iubal exemplo ſit, qui pri-

 mus

a *Filii tibi ſunt? erudi illos.* Eccl. 7. 25. b *Educati ſiquidem rectè à parentibus, per ſanctos & juſtos mores meritò boni evadent.* Ariſtot. Oecon. l. 2. c *Sapientia filiis ſuis vitam inſpirat.* Eccl. 4. 12.

mus Muſicam edocuit. *a* Et quis, obſecro, melius ipſo Principe erudierit filium, quomodo conciliare oporteat majeſtatem, quomodo decorum ſervare in omnibus, tueri authoritatem, & regere ſubditos? *b* Qui ipſemet ſedit ad Reipublicæ gubernacula, uſu atque experientiâ iſthæc omnia condidicit, quæ alii ex parte ſolùm, & ſpeculando aſſequi potuerunt. Nec immeritò Salomon Rex multa ſeſe è diſciplinâ patris hauſiſſe gloriabatur. *c* Attamen quia parentes ipſi nonnunquam ab iis inſtructi ſatis non ſunt, quæ ad honeſtam liberorum educationem requiruntur, aut certè curæ iſti vacare non poſſunt. d *Quærendi ſunt liberis magiſtri, quorum inculpata ſit vita & mores:* eruditionis item, & experientiæ laude inſignes, quales in ſuis legibus deſcribit Alphonſus Rex, dum ait. *e Onde por todas eſtas raſones deben los Reyes querer bien guardar ſus Fijos, e eſcoger tales Ayos, que ſean de buen linaje, e bien acoſtumbrados, e ſin mala ſanna, e ſanos, e de buen ſeſo, e ſobre todo que ſean leales, derechamente amando el pro del Rey, e del Reyno.* Addo fortes eos etiam & magnanimos eſſe oportere, domi militiæque in rebus tam belli quàm pacis optimè verſatos, qui Principem Reipub. præeſſe rectè docere noverint. Seneca talis fuit, quem ideò Agrippina Neroni inſtructorem dedit. f *Vt Domitii pueritia tali magiſtro adoleſceret, & conſiliis ejuſdem ad ſpem dominationis uteretur.* Non poteſt, mihi crede, qui abjecto & humili eſt animo, cogitationes ſubliniores imprimere Principi. Si aquilam inſtrueret noctua non oculos doceret in ſolē intendere, non alias cedros volatu tranſcendere; in tenebris, intra depreſſiores arborum ramos diſciplina tota cōſiſteret. Imago magiſtri diſcipulus eſt, & in hoc aliquam ſui effigiem ille exhibet. Nec aliâ de cauſâ Ioſe-

a *Pater canentium cithara & organo.* Gen. 4. 2. b *Prabe fili cor tuum mihi, & oculi tui vias meas cuſtodiant.* Prov. 23. 26. c *Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & unigenitus coram matre meâ, & docebat me.* Prov. 4. 3. *d* Plutarch. de educ. *e* Lib. 4. tit. 7. part. 2. *f* Tacit. lib. 12. Annal.

Ioſephum. a *conſtituit* Pharao *Dominum & Principem omnis poſſeſsionis ſuæ,* quàm *ut erudiret Principes ejus ſicut ſemetipſum.*

5. Qui filiis Principum magiſtri & rectores præſunt, à tenerâ ætate curare illos ſic debent, ut hortulani teneriores plantulas, quas antè etiam, quàm è terrâ protuberent, muniunt ſepimentis, ne pede cujuſquam aut manu offendi poſſint. E delineatione primâ ultima picturæ pendet perfectio; haud ſecus bona educatio ab iis, quæ tenerior hauſerit ætas, priùs quàm affectus vires ſumant, & rationis detrectent imperium. *b* E minutiſſimo ſemine ingens arbor enaſcitur, ſed ſub initium non niſi tenella virgula eſt, quæ in omnem ſe flecti partem facilè patitur; poſt ubi induerit corticem, & in ramos ſeſe effuderit, nulli robori cedit. Affectus in pueritiâ veneno haud multò ſunt abſimiles, quod ubi ſemel ad cordis interiora pervaſerit, nullum poſteà pallori relicto ſupereſt remedium. Virtutes quæ cum ipsâ ætate incrementa capiunt, non aliis præſtant ſolùm, ſed quod mireris, etiam ſeipſis. *c* E quatuor animantibus alatis, quas vidit Ezechiël, aquila ex hoc ipſo numero una, omnibus iis quatuor ferebatur ſublimior, *d* nam quia ipſa ex primo ſuo ſtatim ortu alas habere occœperat: aliæ verò non niſi longè poſt; non ſupra has ſolùm, ſed ſe ipſam etiam eminebat. Id quia non æquè omnes, ac par eſt, expendunt; hinc fieri reor, quòd filios ſuos bene multi mox ab incunabulis muliercularum curæ committere ſoleant, quæ inani umbrarum metu pro genio ſui ſexûs parvulorum deinde effœminant animos, aliáſque muliebres iis imprimunt affectiones, quæ

a Pſal. 104. 21. & 22. b *Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, cùm infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Eccl. 30. 12. c *Bonum eſt viro cùm portaverit jugum ab adoleſcentia ſuâ; ſedebit ſolitarius: & tacebit, quia levavit ſuper ſe.* Thren. 3. 27. & 28. d *Et facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor.* Ezech. 1. 10.

altas cum tempore radices agunt. *a.* Optimus olim Regum Perſarum mos, ut b *nutriretur puer non à nutrice muliere parum honorifica; verùm ab Eunuchis, qui reliquorum circa Regem optimi viderentur.*

Potiſſimùm verò jam inde à primula ætate ad parvulorum naturam animum oportet advertere, abſque cujus notitia educatio rectè inſtitui non poteſt; ſed nulla ad eam rem aptior infantia, quando natura omnis adhuc doli aut ſimulationis expers *c* ſincerè ſe ipſam detegit, atque in fronte, in oculis, in riſu, in manibus, aliiſque corporis motibus ſuos ſine fuco prodit affectus & inclinationes. *d* Bearnæ Legati facultate ſibi facta ab Illuſtriſſ. Domino Guilielmo de Moncada, ut alterutrum è duobus ipſius filiis legerent Principem, cùm unius manus in pugnum clauſas, alterius contra explicatas in palmam obſervaſſent, hunc præ illo elegerunt, quòd liberalitatis & munificentiæ ſignum id interpretarentur, nec vano omine, ut eventus docuit. Si infans generoſo & excelſiori ſit animo, ad ſuas laudes frontem exporrigit, ſerenat oculos, ſubridet ore; contra ſi qua in re vituperetur, triſtitiam præ ſe fert, ſuffunditur rubore, & oculos demittit. Si animo infracto, obfirmat vultum, non umbris terretur, aut minis. Si liberalis, munuſcula reſpuit, aut promptè largitur iterum aliis. Si appetens vindictę, fovet iras, nec lacrymis facilè ponit modum, donec ſibi ſatisfiat. Si bilioſus, exardeſcit levi de cauſa, deprimit ſupercilia, limis contuetur, minitatur pugno. Si benignus, ſuaviter arridendo, & blandientibus ocellulis ſibi conciliat animos. Si melancholicus, fugit conſortia, amat loca ſola, multus eſt in ejulatu & lacrymis, in riſu parcus, fronte ut plurimùm triſtiore. Si hilaris, nunc frontem explicat, & grato o-

cu-

a *Et facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor.* Ezech. 1. 10. b *Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab eá.* Prov. 22. 6. c Plut. Primo Alcib. d *Juvenes non ſunt maligni moris, propterea quod nondum viderunt nequitias.* Ariſt. e Pont. Heut. in Gen. Com. Bear.

culorum obtutu lucem amœnam ſpargit, nunc eoſdem blandè inflectendo, & palpebris ſuaviter connictantibus animi ſerenitatem prodit. Pari modo cæteras quoque virtutes & vitia in exteriori corporis motu & vultu cor exhibet, donec cautior ætas ea contegere noverit. In ipſis cunis, inter nutricum adhuc brachia jam tum elucebat in Serenitate Veſtra cum aulæ totius admiratione innata quædam amœnitas ſimul & decora majeſtas, quæ manus oſcula admittebat; & verò ſupra ætatem erat illa morum gravitas & præſentia animi, quam eadem Veſtra Serenitas id temporis præ ſe ferebat, cùm duo regna Caſtellæ & Legionis obedientiæ juramento ſeſe illi adſtringerent.

5. Hæc tamen ego dici ſic velim, ut iſta de ætate infantili judicia non rata ſemper habeantur & certa; etenim recedit quandoque à communi lege naturæ, & fallit animum curioſiùs iſta perquirentem. Sunt, qui à prima ſtatim infantia ab honeſto deflectant; aſt ubi adoleverint, redeunt ad frugem, & mentem à vitiis ſevocant; quod ideò fortaſſis accidit, quia generoſus & excelſior animus, dum debilior eſt ad reſiſtendum recta ratio, educationem defugit, adeoque naturæ ſuccumbit affectibus, quoad ipſa ratio facta robuſtior ſuos deprehendat errores, & efficaciter corrigat. Quapropter crudelis fuit & barbarus Brachmanum mos, qui poſt alterum à partu menſem proles ſuas, ſi quæ deterioris naturæ in iis ſeſe proderent indicia, aut necabant, aut exponebant in ſylvis. Nec ferendi Lacedæmonii, qui eaſdem in profluentem Taygetem abjiciebant. Qui omnes nihil educationi, nihil rectæ rationi & liberæ voluntati, quæ naturæ affectus corrigere ſolet, tribuere viſi ſunt. Illud etiam monſtro ſimile cenſeri poteſt, dum interdum Natura eximias aliquas virtutes cum enormibus vitiis in homine eodem perinde ſic ſociat, ac ramis duobus inſeri ſolent duo diverſi ſurculi, qui de eadem viventes ſtirpe diverſos planè, imò contrarios, amaros nimirum

& dulces proferunt fructus. In Alcibiade id videre licuit, de quo meritò dubitaveris, magiſne vitiis, an virtutibus fuerit inſignis. Et hæc quidem naturæ ſunt opera, priuſquàm ſeſe ipſa noſſe cœperit; ſed ratio poſteà & induſtria ea emendant, expoliunt, perficiunt.

§. Denique cùm propoſitum mihi ſit, per iſthæc Symbola à cunabulis ad tumulum uſque rectè formare Principem, operæ pretium erit, doctrinam & ſtylum ad ſingulas ipſius ætates accommodare, quemadmodùm etiam Plato & Ariſtoteles fecêre. Nunc illa ſummatim moneo, curetur imprimis, ut frequentiore exercitatione agilitatem aliquam brachiorum & tibiarum ſibi comparet. Quòd ſi fortè membra ob teneritudinem intorqueantur, artificioſis quibuſdam inſtrumentis in rectum poterunt porrigi. *a* Res aſpectu horribiles, quæ vim imaginatricem queant offendere, ne ei proponantur ante oculos; néve ſinatur obliquis oculis tranſverſùm aliquid cōtueri. Ad inclementiam aëris pedetentim aſſuefiat. Nec deſint moduli Symphoniaci, ad excitandum ſubinde ſpiritum. Luſitatiunculæ ipſius ſint libri & arma, ut iis ſenſim capiatur animus; quicquid enim novum occurrit pueris, hoc admirantur, & firmiùs phantaſiæ imprimunt.

a *Cæterùm ne propter teneritatem membrorum torqueantur, Nationes nonnullæ artificioſis inſtrumentis utebantur.* Ariſtot. 7. Polit. c. 17.

SYM-

SYMBOLVM II.

COloribus & penicillo ars ſcitè omnia exprimit. Eâ de causâ ſi ars pictoria Natura non eſt, ad eam certè tam propè accedit, ut in ſuis ſæpè operibus fallat oculos, atque adeò manus ipſæ in judicium adhibendæ ſint. Animam còrporibus im-

perciri non poteſt; at venuſtatem, motus atque affe-ctus ipſius animæ non rarò iiſdem tribuit. Tametſi verò corpora ipſa materiæ defectu plenè effingere nequeat, artifice tamen penicillo ita venuſtè ea delineat in tabulâ, ut præter ipſam vitam non ſit, quod porrò deſideres. Æmularetur, credo, arti Natura, ſi quo modo id poſſet. Nunc verò adeò benigna ea eſt, ut artis etiam operâ in multis uti conſueverit: quæcunque enim hujus beneficio & induſtria poſſunt perfici, iis ſupremam manum Natura ipſa non imponit. Sic hominem naſci videmus omnis omnino idiomatis & cognitionis expertem, ut in ejuſdem animo deinde, velut in raſâ quâdam tabulâ, inſtitutio ac doctrina optimarum artium & ſcientiarum depingat imagines, & morum documenta inſcribat educatio; non abſque inſigni humanæ ſocietatis emolumento: ita enim fit, ut dum alter alterius eget opera, mutuo amoris & gratitudinis nexu magis invicem mortales copulentur. a *Omnibus Natura fundamenta dedit ſemenque virtutum; omnes ad iſta omnia nati ſumus, cùm irritator acceſſit, tunc illa animi bona velut ſopita excitantur.* Sed ſtatim à teneris id fiat oportet, dum animus ad omnem formationem magis idoneus eſt, atque ad diſciplinas capiendas ita facilis, ut magis reminiſcendo eas recolere videatur, quàm primùm addiſcere; quo argumento animæ immortalitatem divinus Plato aſtruebat. *b* Quòd ſi ea cura in ætate prima negligatur, affectus ſenſim vires ſumunt, & inclinationes ſuas pravas adeò firmiter imprimunt voluntati, ut nulla poſt educatione valeant corrigi. Vrſa mox ab ipſo partu informem fœtum, dum mollis adhuc eſt, circumlambendo perficit, & effingit membra, omnem aliàs perditura operam ſi indureſcere ſineret. Sapientiſſimè meo quidem judicio Perſarum Reges iis præceptoribus & magiſtris filios ſuos ab incunabulis committebant, quibus primo ætatis ſeptennio efformandi corporis, altero dein ejuſdem porrò corroborandi armorum

a Seneca Epiſt. 10. *b* Plato de An.

rum & pugillationis exercitio cura incumberet: tum demum quatuor alios viros ſelectiores iis adjungebant, qui eos effecturi quàm optimos crederentur. Et primus quidem, eruditionis laude inſignis literas tradebat. Secundus, vir moderatus ac prudens regere docebat, & frænare appetitus. Tertius, æqui rectique amans juſtitiæ adminiſtrandæ normam inculcabat. Quartus denique, egregiè fortis, & rerum bellicarum apprimè peritus in diſciplinis militaribus inſtruebat; maximè verò imbellem metum & formidinem, additis etiam ad gloriam ſtimulis, eorundem animis ſtudebat adimere.

§. Eſt verò hæc bona educatio in Principibus cumprimis neceſſaria, quippe qui inſtrumenta ſunt felicitatis politicæ, & publicæ ſalutis. In aliis neglectæ bonæ educationis diſpendium officit ſingulis, aut certè non niſi ad oppidò paucos pertinet; in Principe verò non ſolius ipſius tantùm, ſed commune omnium malum eſt; dum is aliis facto nocet, exemplo aliis. a *Homo rectam nactus inſtitutionem, diviniſſimum, manſuetiſſimumque animal effici ſolet, ſi verò, vel non ſufficienter, vel non benè educetur, eorum quæ terra progenuit ferociſſimum.* Quid, obſecro, de Principe à teneris malè educato, & ſuprema jam poteſtate armato tibi polliceri auſis? Alia Reip. damna longùm durare haud ſolent, hoc non niſi cum ipſa Principis vita terminatur. Quanti ad virtutem interſit, benè honeſteque educari probè perſpectum habuit b Philippus Macedonum Rex, hinc cùm Alexandrum filium ſuſcepiſſet, datis ad Ariſtotelem literis, multum Diis ſe debere teſtabatur; non tam quòd natus ſibi is eſſet, quàm quòd eô potiſſimùm tempore, quo tali uti magiſtro liceret. Et ſanè nunquam expedit naturam aliàs bonam ſibi relinquere, & ſinere, ut per ſe ipſa operetur, quando ea etiam, quæ melior haberi ſolet, imperfecta eſt, & induſtria aliena opus habet excoli, uti pleraque omnia homini ad benè vivendum neceſſaria. Ita abſque labore & ſudore ni-

 hil

a Plato lib. 3. de leg. b Gell. lib. 9. noct. Att. cap. 3.

hil ferè ei obvenit, quæ pœna eſt ex prima protoparentum noxa etiamnum debita. Ab arbore fructus dulciores qui ſperes, niſi aut eam tranſplantes, aut inſitionibus in ſtirpes magis cultas, & generoſiores ſylveſtrem naturam corrigas? a *Educatio & inſtitutio commoda bonas naturas inducit. & rurſum bonas naturas, ſi talem inſtitutionem conſequantur, meliores adhuc & præſtantiores evadere ſcimus.* Hæc cauſſa fuit, cur Trajanus Imperator tam in gubernando evaſerit inſignis, quia ſcilicet ad indolem non malam induſtria acceſſerat, & bona directio Plutarchi pręceptoris. Nec unquam immanitatem illam induiſſet Petrus Rex cognomento Crudelis, ſi Ioannes Alphonſus Albuquercius, quem moderatorem habuit, ferocem ejus animū dextrè mitigare ſciviſſet, & frangere. Eadem ſcilicet ingeniorum differentia eſt, quæ metallorum, quorum alia igni reſiſtunt, alia cedunt, & in eô colliqueſcunt; ſcalpro tamen & malleo omnia domari poſſunt, & in tenuiſſimas duci laminas. Ita nullum prorſus ingenium eſt adeò durum, in quo cura & correctio non promoveant aliquid. Tametſi fateor, ſolam inſtitutionem ad inſerendas virtutes nō ſemper ſufficere, eò quòd ſub purpurâ tanquam inter vepres & ſylvas nonnunquam pullulent in excelſioribus animis quædam vitiorum monſtra, quę corrigi ſe deinde non ſinunt. Et quæſo te, quid proclive magis, quàm corrumpi juventutem deliciis, libertate & adulationibus in Principum aulis, in quibus plerunq; ſubnaſci ſolent multi affectus pravi & vitioſi; haud ſecus atq; in agris malè cultis ſuccreſcunt ſpinæ, & herbæ noxiæ atq; inutiles. Quæ proinde aulæ, ſi benè formatæ & inſtitutæ non ſint, cura bonæ educationis perparùm proficiet: ipſæ namq; formis fuſoriis videntur ſimiles, adeóq; ſic formant Principem, prout benè vel malè affectæ ipſæ fuerint, & virtutes ac vitia, quæ ſemel in ipſis cœperunt invaleſcere, per miniſtros ad ſucceſſores tranſmittunt. Vix rationi vel diſcurſui locus eſt in Principe, quando aut adulando nimiam parentum & majorum in a-

a Plato Dial. 4. de leg.

gendo libertatẽ deprædicant aulici, aut res ab iiſdẽ præclarè & cum laude geſtas, ac familiæ quaſi proprias illi proponunt ante oculos. Quinimmò ex hoc fieri amat, ut in familiis nonnullis certi quidam mores & affectus è parentibus in filios ſucceſſione continuâ propagentur, non tam innati ſanguinis vi, cùm nec diuturnitas temporis, nec matrimoniorum commixtio immutare eos ſoleat, quàm quia in ipſis aulis vigent, ubi infantia eos imbibit, & quaſi convertit in Naturam. Hoc modo apud Romanos olim Claudii habebantur ſuperbi, bellicoſi Scipiones, ambitioſi Appii; uti nunc in Hiſpaniâ Guſmanii putantur boni, Mendozæ humani, Manriqueſii formidabiles, Toletani ſeveri & graves. Idem in artificibus videre licet, ubi aliqui in familiâ ſemel excellere cœperint, facilè id poſteà transfundunt in poſteros, quos artis ſuæ habent ſpectatores, quibúſque opera ſua & laborum monumenta poſt ſe derelinquunt. Accedit ad hæc, quòd adulatio errori mixta ſub ſpecie virtutis quandoq; commendet in puero, quæ virtutis nomen haudquaquam merentur, uti ſunt nequitia, oſtentatio, inſolentia, ira, vindicta, & alia iſtiuſmodi generis vitia; dũ falsò ſibi nonnulli perſuadent, magni Principis ea eſſe indices; quo etiam fit, ut porrò iis inſiſtat ardentiùs, & veras virtutes negligat, perinde ac puella interdum, ſi ab animoſitate laudetur, aut agendi libertate, magis ſeſe ad iſta dat, quàm ad modeſtiã & honeſtatem præcipuas ſexûs iſtius dotes. Etſi verò ab omni omnino vitio juventutẽ arceri deceat, ab iis tamen vel maximè, a *quæ vel turpitudinem habent, vel odium pariunt*, eò quòd iſta faciliùs ſeſe in animos penetrent. Cavendum itaq; ne turpe quid, aut laſcivum Princeps inaudiat, multò minùs permittendum, ut loquatur ipſe: nam b *facilè turpia loquendo efficitur; ut homines his proxima faciant.*

Quare huic malo vitando ſolebant Romani matronam aliquam è ſuâ familiâ annis & moribus gravẽ deligere, quæ filiis præeſſet moderatrix, & bonæ eorum

a Ariſtot. Polit. 7. c. 17. *b* Ibid.

rum educationi omni curâ intenderet, a *coram quâ neque dicere fas erat, quod turpe dictu; neque facere, quod inhoneſtum factu videretur. Qua diſciplina ac ſeveritas eò pertinebat, ut ſincera & integra, & nullis pravitatibus detorta uniuſcujuſque natura toto ſtatim pectore arriperet artes honeſtas.* Atque hanc educandi curam ſuo jam tempore negligi cœpiſſe; liberos verò inter ſervos educari ſolitos, quorum vitia diſcerent imitari graviter idem ille auctor conqueritur. b *Nec quiſquam,* inquit, *in tota domo penſi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipſi parentes, nec probitati, neque modeſtia parvulos aſſuefaciunt, ſed laſcivia & libertati.* Id quod hodiedum in pleriſque Principum aulis uſu venit. Nec aliud iſti malo remedium eſt, quàm ut ſubmoveantur aulici tales vitiis deditì, & in eorum locum ſurrogentur alii probatę virtutis, qui Principis animum ad honeſtiora, & ea, quæ verâ pariunt gloriam, inflammare poſſint. c *Neque enim auribus jucunda convenit dicere, ſed ex quo aliquis glorioſus fiat.* Vbi aula à virtute ſemel defecerit, mutari ipſa ſolet, non corrigi, nec Principem meliorem deſiderat. d Ita *Neronis aula* ut Taciti verbis utar, *in Othonem prona erat, ut ſimilem.* Quòd ſi tamen illud Principi facere non licuerit, fugiendum potiùs ab iſtâ aulâ cenſeo, uti feciſſe meminimus Iacobum e Primum Arragonum Regem: cùm iniquè ſe opprimi cerneret ab iis, qui ipſum educabant, & conſtrictum quaſi tenebant in carcere. Neq; aliter aulas iſtas appellaverim, ubi in eo potiſſimùm elaboratur, ut voluntas & arbitrium Principis in turpem redigatur ſervitutem, neque in ullam ſeſe ultrò partem, & pro libitu is flectere ſinitur; ſed vel invitus trahitur, quò volunt aulici: ad eum fermè modum, quo aqua per occultos canales ſolo uſu & agri beneficio ducitur. Quid proderit, amabo, bona indoles & educatio, ſi Principi videre, audire, ſcire, alia nō licet: quàm quę cupiunt ii, qui

a Quintil. dial. de Orat. b Quint. ibid. c Eurip. in Hippol. d Tacit. lib. 1. hiſt. e Mar. hiſt. Hiſp. lib. 12, cap. 5.

qui latera ipſius ſtipant? Quid miri *a* Regem Henricum, ejus nominis Quartum, Caſtellæ Regem tam evaſiſſe ſocordem, tam in aliis omnibus Ioanni Secundo Patri ſuo Regi ſimilem, poſteaquam inter eoſdem adulatores enutritus fuit, qui eidem ipſius Patri regni malè adminiſtrati cauſsâ extitêre? mihi hoc crede, tam ἀδύνατον eſt, in aulâ malè inſtitutâ Principem formari bonum, quàm rectam duci lineam ad diſtortam regulam. Nullus ibi eſt paries, quem manus laſciva obſcœnitatibus ſuis non denigret. Nullus angulus, qui perditam vivendi licentiam per modum echûs non reſonet. Quotquot aulam frequentant, totidem magiſtri, & velut ideæ ſunt Principis: longo enim uſu & converſatione ſinguli in eo imprimunt aliquid, quod aut prodeſſe poſſit, aut nocere; & quantò natura in ipſo magis eſt docilis, tantò faciliùs citiuſque mores domeſticos imbibit. Auſim pæne dicere, tum Principem fore bonum, cùm bonos habuerit miniſtros; malum, cùm malos. Galba Imperator teſtis eſt: *b* *Amicorum, libertorumque, ubi in bonos incidiſſet ſine reprehenſione patiens: ſi mali forent, uſque ad culpam ignarus.*

§. Nec ſatis erit ſic in aulâ reformaſſe figuras vivas atq; animatas, ad inanimas quoque veniendum, hoc eſt, ad ſtatuas & picturas: quamvis enim cælum aut penicillus non niſi mutę ſint linguę, experientia tamen docuit ad perſuadendum multò eſſe facundiſſimas. Quàm ad gloriæ cupiditatem extimulat Alexandri Magni ſtatua! Quàm inflammant ad libidinem impuri Jovis amores depicti in tabulâ! Quin immò in ejuſmodi pleriſq; rebus magis, quàm in honeſtis naturæ noſtræ corruptæ vitio trimphat ars, & primùm quidem excellentia artificii opera iſta ęſtimari facit, pòſt verò laſcivia ad oculos etiam oblectandos iiſdem parietes veſtire geſtit. *c* *Cum autem, ne quis talia loquatur, prohibetur; ſatis intelligitur vetari, ne turpes vel picturas, vel fabulas ſpectet.* Heroica majorum facinora

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 22. c. 15. *b* Tacit. lib. 1. hiſt. *c* Ariſt. 7. polit. c. 17.

nora referant tabulæ, æra, marmora; illa inſpiciat horis omnibus Princeps, illa legat: ejuſmodi enim ſtatuæ & picturæ ſunt fragmenta quaſi hiſtoriarum ſemper ante oculos obſervantia.

§. Poſtquam igitur aulæ vitia (quantum fieri potuit) correcta ſic fuerint, & indoles atq; inclinationes Principis probè cognitæ, enitantur magiſtri & præceptores eas ſic moderari, ut ad ea, quæ magis heroica & generoſiora ſunt, ferri incipiant, ſpargendo in ejus animo tam occulta virtutis & gloriç ſemina, ut cùm excreverint, dijudicari ſatis non poſſit, à naturâne, an ab arte profecta fuerint. Virtutem honoribus acuant, vitia infamiâ notent & ignominiâ, çmulationem exemplo accendant. Multa iſta poſſint in omni indole, etſi plus in unâ, quàm in alia. In iis, qui generoſioris ſunt animi, potentior gloria eſt; in melancholicis, ignominia; in bilioſis, æmulatio; in inconſtantibus, metus; in prudentibus, exemplum, quod apud omnes ſemper efficaciſſimum eſt, præſertim ſi à majoribus ſit: nam ſçpè quod ſanguis non potuit, æmulatio obtinet. Nempe liberis accidit, quod novellis arbuſculis recèns natis, quibus ramum ab ipſo patre reciſum oportet inſerere, ut ad perfectionem perveniant. Surculi hi inſititii exempla ſunt inſigniora, quç majorum virtutes transfundunt in poſteros, & admirandos edunt fructus. In hoc ergo inſtructorum deſudet induſtria, ut illa per omnes quaſi ſenſus immiſſa in animum, altas ibi agant radices; adeóq; non in cohortationibus ſolùm & reprehenſionibus ordinariis, ſed in omnibus etjam, quæ incurrunt in ſenſus, Principi proponenda ſunt. Nunc hiſtoria in memoriam illi revocet res à progenitoribus laudabiliter geſtas, & ad imitationem calcar addat tanta gloria à Scriptoribus æternitati conſecrata. Nunc harmonia muſica (ſuavis & mira affectuum moderatrix) trophæa & triumphos eorundem concinendo ſpiritum excitet. Nunc de majorum vita & moribus panegyros audiat, quæ ipſum ad virtutum æmulationem cohortentur & inci-

ci-

citent, quin eaſdem ſubinde etiam ipſe recitet, aut cum Ephebis ſuis eximia eorum facinora quaſi in ſcena exhibeat, ad inflammandum animum: vis enim actionis iſtius atque efficacia ſenſim ſic illi inprimitur, ut ipſiſſimus eſſe videatur, cujus perſonam repræſentat. Præ ſe ferat denique cum iiſdem Regem ſe agere, petentibus aures concedere, mandata dare, punire, præmiari, imperare exercitui, oppugnare urbes, ſtruere aciem, ſigna cum hoſte conferre. In ejuſmodi experimentis Cyrus à pauxillo puero educatus, inſignis poſteà belli imperator extitit.

§. Quòd ſi in ætate primâ aliquæ emicuerint inclinationes, quæ Principem minus decent, iis aſſociandus erit, qui virtutibus pollent oppoſitis, ut iſtos naturæ deterioris defectus corrigant, quomodo obliquitatem tenerioris arbuſculæ oblongâ perticâ, cui ea alligatur, emendari cernimus. Quare ſi Princeps avarus ſit, aliquis naturâ liberalior comes lateri hęreat; meticuloſo jungatur animoſior; imbelli audentior; ſocordi & ignavo, gnavus ac diligens: habet enim hoc ætas illa, ut non ea ſolùm, quæ videt & audit, ſed & ſociorum mores facilè imitetur.

§. Abſtinendum denique in Principum educatione à monitionibus & correptionibus nimis aſperis, quia contemptûs genus quoddam iſtud eſt. Rigor nimius dejicit animos, nec decet, ut ſerviliter ſeſe ſubjiciat alteri, qui præeſſe aliis debet. Rectè Alphonſus Rex:a *Los que de buen lugar vien en, mejor ſe caſtigan por palabras, que por feridas: e mas aman porende aquellos, que aſi lo fazen, e mas gelo agradeſſen, quando an entendimiento.* Iuventus pullo equino ſimilis eſt, qui paſtomide duriori læditur, molliori fræno facilè regitur. Accedit, quòd animos generoſiores plerumque comitetur tacitus quidam horror eorum, quæ per metum addidicerunt; contrà verò deſiderium quoddam, & cupiditas experiendi vitia, quæ in pueritiâ illis fuêre prohibita. Affectus nimis compreſſi violen-

a Lib. 8. tit. 7.

lenter (præſertim quos Natura principi indidit) in deſperationes tandem abeunt, uti exhalationes intra nubes conſtrictæ in fulgura. Qui ſine prudenti moderatione propenſionibus naturalibus portas omnes obſtruit, in cauſsâ eſt, cur per feneſtras tentent aditum. Aliquid dandum humanæ imbecillitati, honeſtis quibuſdam oblectamentis eam ad virtutem ſuaviter erigendo, quâ potiſſimùm arte uſi ſunt ii, quibus Neronis educandi cura commiſſa fuerat; eò ſcilicet fine, a *Quò facilius lubricam Principis ætatem, ſi virtutem aſpernaretur, voluptatibus conceſſis retinerent.* Principem moderator privatim, non in publico corripiat; aliàs enim magis obſtinabit animum, ubi vitia ſua innotuiſſe animadvertit. Aptiſſimè verſibus duobus comprehendit Homerus, quâ ratione Princeps & inſtrui & parêre debeat;

b *At tu rectè ei dato conſilia; & admone,*
Et ei impera: ille autem parebit, ſaltem in bonum.

a Tacit. lib. 13. hiſt. *b* Hom. Iliad. 11.

SYM-

SYMBOLVM III

INduſtria ſolertis & impigræ manus, nunc irrigantis, nunc cæli ventorúmque arcentis injurias, ſuccreſcit roſa, & gemmâ hiante folicula ſua in orbem explicat: flos m rè elegans, ſed quæ ſolis blanditur oculis, totque eſt obnoxia caſibus, ut in hâc tantâ

ſuâ

ſuâ teneritudine maximo in periculo ſit. Idem ipſe Sol, qui naſcentem eam vidit, videt & morientem, nec alio quidem fructu, quàm quòd ſuam orbi venuſtatem oſtenderit; cæterùm tot menſium ludit operam, quin ipſam perſæpè cruentat manum, à quâ eſt conſita, nec fieri potuit aliter, quàm ut cultura tam laſciva acutas unà ſpinas produceret. Corallii (marini fruticis) diſpar eſt ratio: illud enim natum ſub aquis, & continuâ fluctuū, tempeſtatum, ventorum vi agitatum, magis magiſq; indureſcit, & pulchriùs enitet, immò tum primum poſt tot elementorum expertas vires ad illuſtriores hominum uſus aptiùs deſervit. Tam oppoſiti inter ſe oriuntur effectus è diverſo naſcendi & creſcendi genere fruticis hujus, & illius floris, quod ad teneritudinem & duritiem attinet: id quod in educatione Principum pariter accidit: nam qui ſic molliter, & velut in capſulâ, quod ajunt, educantur, ut nec ſol, nec ventulus, nec alia ad illos aura præterquam odoramentorum poſſit pertingere, delicatuli fiunt, & ad gubernandum minùs idonei, contrà qui laboribus ſolidis exercent corpus, robuſti & habiles. a *Eſt etiam utile, ſtatim ab ineunte ætate frigoribus aſſueſcere: hoc enim tum ad valetudinem, tum ad munera militaria commodiſſimum eſt.* Iis exercitationibus prorogatur vita; voluptatibus & deliciis imminuitur. Vas vitreum oris flatu formatum, flatu frangitur; aureum contrà malleo fabrè factum, malleo reſiſtit. Qui privatus & in otio vitam degit, parum intereſt, ſi delicatus ſit; at qui regnum humeris, ut Atlas cælum, ſuſtinere debet, fortis ac robuſtus ſit oportet. Ad ſolum ſpectaculum non opus habet Reſpublica Principe, ſed in pulvere etiam, & inter arma. *b* Et ſanè Rex effœminatus, Scripturâ teſte, pœnæ divinæ genus quoddam eſt.

Diſparis hujus educationis emolumentum aut incommodum in regibus *c* Ioanne Secundo, & Ferdinando Catholico videre fuit. Quorum ille in aulâ, hic

a Ariſt. polit. l. 7. c. 17. b *Et effœminati dominabantur eis.* Iſai. cap. 3. 4. *c* Mar. hiſt. Hiſp. lib. 20. cap. 11.

hic in caſtris;ille in gynæcéo,hic inter milites enutritus fuit Ille ad Reipub. clavum admotus,mare ſibi incognitum ingreſſus videbatur, & gubernaculum deſerens miniſtris ſuis id committebat; hic gubernandi non ignarus erat aut inſolens,ſed in alieno etiam dominari regno. & ſubditos ad officium cogere optimè noverat.Ille deſpectui omnibus;hic in pretio & honore fuit.Ille regnum peſſundedit; hic evexit in Monarchiā. Quæ perpendens cum animo ſuo *a* Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Alphonſum & Ferdinandum filios inter arma educari voluit. Et quænam alia res Carolum Imperatorem re pariter ac nomine verè Magnum reddidit?an non peregrinationes continuæ, & indefeſſi labores? Nec alia *b* Tiberio mens, qui quatuor potiſſimùm de cauſſis, ambos filios ſuos Germanicum & Druſum in caſtris inter arma adoleſcere, conſultum putabat: ut nimirum militiæ aſſueſcerent; ut exercitùs ſtudia pararent; ut procul aulæ deliciis educarentur;& denique ut filio utroque legiones obtinente tutior ipſe,& ſecurior viveret.

Qui in caſtris ætatem traducit, multa experiundo, temporis lucrum facit;qui in aulâ,luxu,cæremoniis & inanibus oblectamentis illud malè perdit. In palatio magis comendo corpori, quàm animo excolendo Princeps invigilat.Et tametſi hoc poſtremum curandū potiùs ſit,corporis tamen cultus & oris decor omnino negligi non debet:nam cultus ille oculos;hic oris decor,& oculos rapit & animum.Spiritus ſancti de Saüle Rege oraculum eſt: c *Stetitque in medio populi,& altior fuit univerſo populo ab humero & ſurſum. Et ait Samuel ad populum: Certè videtis,quē elegit Dominus,quoniam non ſit ſimilis illi in omni populo* Æthiopes, & nonnulli Indiæ populi eos in Regē eligunt, quos formæ dignitas potiſſimùm commendat; uti & apiculæ eā,quæ ex omni numero grandior eſt, & coloris ſplendore præcellit aliis.d *Ipſa ætas Galbæ,& irriſui &*

a Mar. hiſt. Hiſp. lib.13. c. 1. *b* Tacit. l. 2. Annal. *c*. 1 Reg. 10. 23. & 24. *d* Tacit. l. 1. hiſt.

& faſtidio erat aſſuetis juventa Neronis, & Imperatores forma ac decore corporis (ut eſt mos vulgi) comparantibus. a Titi Veſpaſiani *augebat famam ipſius decoris cum quadam majeſtate*. Enim verò pulchritudo aptâ membrorum compoſitione, & coloris ſuavitate velut blandis quibuſdã jaculis ferit oculos, quæ in animũ demiſſa profundiùs, ſtudia hominis & voluntates occupant. Eximium naturæ privilegium, ea eſt, ſuavis affectuum domina, atque animi optimè diſpoſiti indicium. Et quamvis ſacrarum literarum monitum ſit: b *Non laudes virum in ſpecie ſua, neque ſpernas hominem in viſu ſuo: brevis in volatilibus eſt apis, & initium dulcoris fructus illius*; illud tamen diffiteri non poſſumus, quòd auguſtiorem animum ſemper ferè auguſta quoque corporis ſpecies comitetur. Plato dicebat, ſicut circulus abſque centro eſſe non poteſt, ita neque exteriorem corporis pulchritudinem abſque interiori virtute facilè poſſe conſiſtere. Rectè idcircò Alphonſus Rex Principi uxorem formoſam dari voluit: c *Porque los fijos, que della uviere, ſeran mas fermoſos, e mas apueſtos; lo que conviene mucho a los fijos de los Reyes, que ſean tales, que parezcan bien entre los otros omes.* Multârunt Lacedæmonii Regem ſuum Archiadinum, quòd uxorem duxiſſet parvulam, quantumvis non illepidè excuſaret, è malis duobus minus ſe elegiſſe. d *Species corporis ſimulacrum eſt mentis, figuraque probitatis.* Accidit tamen nonnunquam, ut natura exterioribus intenta perfectionibus, interiorum, quæ potiores ſunt, obliviſcatur. Petro Crudeli ſic uſu venit, cujus ingenium ferox & aſperũ ſub grata oris & corporis conformatione eadem Natura abdiderat. Superbia & formæ jactantia facilè virtutum nervos elidunt, adeòque cavendum Principi ſedulò, ne venuſtatem muliebrem & affectatam, alienæ laſciviæ incitamentum, conſectetur; ſed eam, quæ veras animi virtutes comitari ſolet: neq; enim ornatus animę à corporis pulchritudine; ſed contrà hujus decor ab il-

a Idem. l. 2. hiſt. b Eccl. 11. 2. c Lib. 1. ti. 6. p. 2. d D. Amb. 2. de vir.

illius ornamentis proficiſci debet, a *Omnis gloria ejus ab intus in fimbriis aureis*. Interior animę perfectio, non exterior ſpectanda in Principe, ut benè Reipub. pręſit; licet magno ornamento futurum ſit, ſi illâ utrâq; polleat: Sic Palmæ ſingularis laus eſt, tum ſtirpis & frondium elegantia; tum ſuavitas fructuum, & aliæ ejus qualitates eximiæ: tantas enim arbor illa ad communes hominum uſus affert utilitates, ut Plutarcho teſte, Babylonii trecentas & ſexaginta ejuſdem virtutes enumerent. Eas, credo, innuit blandum cæleſtis Sponſi alloquium: b *Statura tua aſſimilata eſt palmæ*. Iis enim verbis non ſolam corporis formam in ſponsâ collaudare voluit, ſed & animæ dotes per palmam ſignificatas, quippe quæ juſtitiæ & fortitudinis eſt Symbolum; juſtitiæ quidem propter frondium æquilibrium; fortitudinis verò propter admirabile ramorum robur, qui quò magis gravantur ponderibus, eò validiùs in ſublime nituntur; addo & victoriæ eſſe hieroglyphicum, quòd ex eâ arbore ſolerent coronari, qui in antiquorum ludis & certaminibus victores eſſent. Similis honor cupreſſo nunquam habitus fuit, quantumvis amœnùm ſemper vireat, & obeliſci inſtar procera in cælum aſſurgat; inanis enim illa ſpecies eſt abſque ſingulari virtute, quæ in ea inſit, quin immò admodum lentè ſuccreſcit, fructus habet inutiles, folia amara, odorem gravem, umbram noxiam. Quid, rogo, proderit Principem forma & corpore eſſe eleganti, ſi oculis ſolùm faciat ſatis, non muneri, quod gerit? Sufficit apta membrorum & lineamentorum conformatio, quæ animi generoſi & bene diſpoſiti ſit indicium, & cui ars deinde atque induſtria motum vigorémque tribuant, ſine quibus languet omnis actio Principis, & riſum potiùs ac contemptum, quàm auctoritatem apud ſubditos conciliat. Sed interdum ne hæ quidem eximię animi dotes amari facient Principem, ut ſi fortè Reipublicę ſtatus perturbatus ſit, & in mutationem dominatus inclinet, quem-

a Pſ. 44. 14. b Cant. cap. 7. 7.

quem admodum Ferdinandus Rex Neapolitanus quondam expertus fuit. Quandoq; etiam virtus ipſa infelix, & Princeps minimè malus odio eſſe ſolet. Quid? quod & vitia in illo nonnunquam placeant: certè a *ſtudia exercitus rarò cuiquam bonis artibus quæſita perinde adſuere, quàm Vitellio per ignaviam.* Cæterùm voluntas humana plerunq; ampleƈtitur id, quod pertis, quàm publicis multum ponere debet operæ, ut iis naturæ dona aut ſuppleat, aut magis perficiat, vires ab ineunte ætate corroboret, ſpiritus generoſiores in animo ſuo ſuſcitet, & in omnibus populo fiat gratior: nam b *perſona Principis non ſolùm animis, ſed etiam oculis ſervire debet civium,* qui ei plerunque parere malunt ut Domino, in quo majora naturæ & virtutum ornamenta conſpiciunt. Quantam Catholiciſſimo noſtro Regi Serenitatis Veſtræ Parenti apud omnes gratiam peperit fortis ille in venatu labor, & ſolutus à curis animus: illa in exercitiis militaribus fortitudo & dexteritas: illa in actionibus publicis gratia ſingularis & vivacitas! Quàm amati fuere à ſubditis, æſtimati ab exteris c Ferdinandus Sanctus, Henricus Secundus, Ferdinandus Catholicus, Reges, Carolus V. Imperator; in quibus formæ decor & bona corporis diſpoſitio cum induſtriâ, cum virtute, cum excelſo & forti animo conjuncta erant!

§. Verum exercitia iſta meliùs in ſocietate & contubernio addiſcuntur, ubi æmulatio incendit animũ, & induſtriam excitat. Quamobrem Reges Gothi Nobiliorum Hiſpaniæ filios in ſuis educabant aulis; non eò ſolùm, ut familias ipſas arctiùs ſibi obſtringerent ſed etiam ut unà cum iiſdem proprii ipſorum filii formarentur, & honeſtiores artes addiſcerent. Idem Macedonum Reges factitare conſueverant, apud quos d *hac cohors velut ſeminarium Ducum, Præfectorumque fuit.* Qui laudabilis mos aut in oblivionẽ abiit, aut certè in pretio hactenus non fuit in aulâ Hiſpanicâ,

cum

a Tacit. lib. 3. hiſt. b Cic. Phil. 8. c Mar. hiſt. Hiſp. l. 13. c. 8. d Curtius.

cum aptiſſimum aliàs ſit medium devinciendi ſibi exterorum Principum animos, iſtiuſmodi inſtituere ſeminaria, ad quæ evocati exterorum Principum filii, in artibus & exercitiis viro principe dignis inſtruantur. Ex quo illud etiam orietur commodi, quòd Regum filii ſenſim ſine ſenſu moribus & genio nationum aſſueſcerent, haberentque ex iis non paucos, qui ſingulari cum affectu, & in gratiam tam bonæ inſtitutionis viciſſim præſtarent obſequium.

5. Ad eum finem Rex Alphonſus dictus ſapiens in optimis ſuis legibus longam prætexit ſeriem earum artium & functionum, in quibus Regum filios exerceri maxime convenit. Verba ipſa ſubjicio: a *Aprender debe el Rey otras maneras, ſin las que diximos en las leyes antes deſta: que conviene mucho. Eſtas ſon en dos maneras las unas: que tannen en fecho de armas para ayudarſe dellas quãdo meneſter fuere: e las otras para averſabor, e placer, con que pueda mejor ſofrir los trabajos, e los peſares, quando los oviere. Ca en fecho de cavallerias conviene, que ſea ſabidor, para poder mejor amparar lo ſuyo, e conquerir lo de los enemigos. E por ende debe ſaber cavalcar bien, e apueſtemente, e uſar toda manera de armas, tambien de aquellas, que ade veſtir para guardar ſu cuerpo, como de las otras, con que ſe a de ayudar. E aquellas que ſon para guarda, alas detraer, e uſar, para poderlas mejor ſofrir, quando fuere meneſter, de manera, que por agravamiento dellas no caya en peligro, ni en verguenza, e de las que ſon para lidiar, aſi como la lanza, e eſpada, e porra, e las otras, con que los Omes lidian amanteniente, a de ſer mu y mannoſo, para ferir con ellas. E todas eſtas armas, que dicho avemos, tambien de las que ade veſtir, como de las otras, a meneſter, que las tenga tales, que el ſe apodere dellas, e no ellas del. E aun antiguamente moſtravan à los Reyes à tirar de arco, e de balleſta, e de ſubir ayna en cavallo, e ſaber nadar, e de todas las otras coſas, que tocaſen à ligereza, e valentia. E eſto fazian por dos razones. La una, porque ellos ſe ſopieſen bien ayudar dellas, quando les fueſe meneſter. La otra, porque les Omnes tomaſen ende buen exemplo, para quererlo fazer, e uſar: onde ſi el Rey, aſi como dicho avemos, no uſa-*

a Lib. 3. tit. 5. p. 2.

ſe de las armas, ſin el danno, que ende le vernia, porque ſus gentes deſuarian dell.u por razon del, podria el miſmo venir á tal peligro, porque perderia el cuerpo, e caeria en gran verguenza.

Ad omnia iſta exercitia nihil æquè habilem reddit Principem, atque venationis ſtudium. In illa ſiquidem juventus ſeſe exſerit, vires & agilitatem comparat; illa occaſionem dat exercendi artes militares, deſpiciendi terrena, diſcernendi tempus, quando ſperare aggredi, ferire oporteat; illa variorum caſuum docet eventum, & uſum commonſtrat ſtratagematum. Ibi profuſus ſanguis, & trementes ferarum morientium artus oculis uſurpata expurgant affectus, firmant animum, generoſiores ſufficiunt ſpiritus, qui metum contemnant & pericula. a *Nam & ſylvæ ſolitudo, ipſumque illud ſilentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta ſunt. Y ayuda mucha la caza* (ut dixit Alphonſus Rex) *à menguar los penſamientos, e la ſanna, que es mas meneſter al Rey, que à otro Home. E ſin todo aqueſto da ſalud, ca el trabajo, que ſe toma, ſe es con meſura, faze comer, e dormir bien, que es la mayor coſa de la vida del home.* Duo ſolùm adverte: *Que no deve meter tanta coſta, que mengue en lo que ha de complir, nin uſe tanto della, que le embargue los otros fechos.*

§. Denique omnia iſta exercitia cum eo moderamine uſurpanda ſunt, ne omnino efferatum aut torpentem reddant animum, neque enim minùs labore nimio is indureſcit, & quaſi obducto collo ſtupefit, quam ipſum corpus. *Nam ſimul mentem & corpus laboribus fatigare non convenit, quoniam hi labores contrariarum rerum efficientes ſunt. Labor enim corporis menti eſt impedimento, mentis autem corpori.*

a Plin. lib. I. Ep. ad Cornel. Tac. 22. Lib. tit. 5. p. 2.

SYM-

SYMBOLUM IV.

AD imperandum ſcientia opus eſt, ad parendum prudentia ſufficit naturalis, immo ſola interdum ignorantia. In ædificii idea ingenium occupatur, in ipſa fabrica laborat manus. Imperium à cognitione manat, & perſpicax eſt, obedientia rudis ut

plurimùm,& cœca.Hinc ex Philoſophi mente,a *Dominus natura eſt, qui valet intelligentia prævidere*. Alii aut ſucceſſione,aut electione,aut vi, in quibus caſui locus eſt potiùs,quàm rationi.Quare inter politica regnandi inſtrumenta,ſcientiæ quoque recenſendæ. Iuſtiniano ſic viſum: b *Imperatoriam Majeſtatem*,inquit, *non ſolum,armis decoratam,ſed etiam legibus oportet eſſe armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis rectè poſſit gubernari.*

Hoc nimirum præſens Emblema exhibet ſub figurâ tormenti æneiad quadrantem directi,ut collineet certiùs, qui quadrans legum & juſtitię Symbolum eſt; hæc enim tam pacem, quàm bellum moderari ſic debet,ut juſtum ſemper ante oculos ſit, atque ad rationis ſcopum per ſapientię & prudentiæ medium omnia colliment Rogatus idcirco Alphonſus Neapolis & Arragoniæ rex, utri plus deberet, armis, an literis,reſpondiſſe fertur: c *Ex libris ſe arma, & armorum jura didiciſſe.*

Sed fortè exiſtimet aliquis, hæc literarum ornamenta ipſi Reip.corpori, quod Majeſtatis nomine videtur intelligi, convenire magis, quàm Principi, qui publicis diſtentus curis literis operam navare non poteſt;& ſatis fore ad hoc,ut ſcientiæ efflorcſcant,ſi ingenia magna ipſe foveat & afficiat premiis: quod eundem Iuſtinianum Imperatorem feciſſe meminimus, qui omni deſtitutus eruditione inſignem imperii gloriam conſecutus eſt,doctiſſimorum virorum operâ, quorum familiaritate eſt uſus.Ego verò tametſi facilè conceſſerim,eos etiam,qui literis exculti non ſunt, bene quandoque adminiſtrare Rempublicã; uti experientia magiſtra in Rege Ferdinando Catholico,& aliis compluribus didicimus: hoc tamen in iis ſolùm ingeniis locum habet, quæ longus rerum uſus erudiit,aut certè à natura ipſa tanto pollent judicii acumine, ut de unaquâque re facilè ipſa poſſint abſque erroris periculo diſcernere.d Cęterum,

a Ariſt. l. 1. pol. c. 1. b In proh. Inſtit. c Panorm. l. 4. d. Quintil. l. 12. c. 12.

terùm, *etſi prudentiæ quoſdam impetus à naturâ ſumat, tamen perficienda doctrinâ eſt*; ut enim bona deligere, & rejicere contraria rectè quis noverit, plurimarum rerum requiritur cognitio, & diuturna exemplorum tam præteritorum, quàm præſentium obſervatio; quæ abſque labore & ſtudio perfectè obtineri haud poſſunt. Nihil itaque tam neceſſarium Principi, quàm lux & ornamentum bonarum artium. a *Capor la mengua de non ſaber eſtas coſas* (inquit Alphonſus Rex) *avria por fuerza à meter otro conſigo, que lo ſopieſe. E poderle ya avenir, lo que dixo el Rey Salomon, que el que mete ſu poridad en poder de otro, fazeſe ſu ſiervo, e quien la ſabe guardar, es ſennor de ſu corazon, lo que conviene mucho al Rey.* Regis ſcilicet officium ingenium perſpicax, & literis egregiè perpolitũ poſtulat. *Ca ſin duda* (addit porrò in eadem lege idem Alphonſus Rex) b *tan gran fecho, como eſte, non lo podria ningon ome cumplir à menos de buen entendemiento; e de gran ſabiduria: onde el Rey, qua deſpreciaſe de aprender los ſaberes, deſpreſiaria à Dios, de quien vienen todos.* Scientias alias in multis infuſas divinitùs vidimus, politicam in ſolo Salomone.

Pro colendis agris regulas certas præſcribit agricultura; ſuas item habet leges ars domandi feras: c *Omni tamen animali faciliùs imperabis, quam homini, ideò ſapientiſſimum eſſe oportet, qui homines regere velit.* Morum atque ingeniorum in ſubditis diverſitas abſque grandi ſolertia, ſtudio, & experientia diſcerni non poteſt; adeóque d *nullus eſt, cui ſapientia magis conveniat, quàm principi, cujus doctrina omnibus debet prodeſſe ſubditis.* Illa eſt, quæ Regem fortunatum reddit, quæ Principem coli facit ab omnibus, & metui. Id quod Salomon tunc potiſſimùm conſecutus eſt, cùm admiranda ipſius ſapientia orbi innotuit. Nec errem, ſi dixero, ſcientiam in Principibus magis quàm potentiam formidari. e *Rex ſapiens*, Spiritu ſancto teſte, *ſtabilimentum populi eſt.* f *Rex* verò *inſipiens perdet populum ſuum.* E quibus rectè conficitur,

a Li.16. tt.5. p.2. *b* Ibid. *c* Xenoph. *d* Veget. *e* Sap. 6.26. *f* Eccl. 10.

barbaram omnino fuiſſe Licinii Imperatoris ſententiam, qui ſcientias peſtem publicam, Philoſophos verò & Oratores Reip. venenum vocitabat. Nec abſurdi minùs Gothi, qui Regis Athalarici Matri dabant vitio, quod filium literis faceret imbui, perinde quaſi ea ratione ad negotia publica minus redderetur idoneus. Longè de ſapientiæ diſciplinis cenſuit aliter Æneas Sylvius, cùm dixit, *eas in hominibus plebejis argentum eſſe, in viris nobilibus aurum, in Principibus verò gemmas pretioſas.* Audiens aliquando Alphonſus Neapolitanus Regem neſcio quem dixiſſe, literas haudquaquam decere Principem, illicò ſubjecit: a *Iſta vox bovis fuit, non hominis.* Rectè idcirco Alphonſus Rex: b *Acucioſo debe el Rey ſer en aprender los ſaberes: ca por ellos entender à las coſas de Reyes, y ſabr à mejor obrar en ellas.* De Iulio Cæſare memoriæ proditum eſt, ſic eum formari & fingi voluiſſe à ſtatuariis: globo inſiſtebat terreſtri, atque unâ manu gladium, alterâ librum tenebat, hoc inſuper adjecto lemmate: *Ex utroque Cæſar*; ut ſignificaret nimirum, tam eruditionem, quàm arma ad acquirendum & conſervandum imperium, magno ſibi fuiſſe adjumento. Tanti literarũ ſtudia non fecit Ludovicus XI. Galliæ Rex hic enim permittere noluit, ut filius Carolus VIII. ad ea ſe daret, propterea quòd in ſemetipſo comperiſſet, animum per iſta ſic obſtinatum fieri & pertinacem, ut aliorum deinde conſilia penitùs reſpuat. Quæ cauſſa fuit, cur Carolus Rex ad gubernandum poſtea minùs eſſet idoneus, atque ab omnibus regi ſe pateretur, non abſque inſigni honoris ſui jacturâ, & regni totius detrimento. Extrema itaque eâ in re, uti in omni aliâ cavenda cenſeo. Supina ignorantia contemptum parit & riſum, multis item erroribus eſt expoſita; contrà, nimia ad ſtudia applicatio abripit animum, & à gubernandi curâ ſevocat. Jucunda eſt admodum & amica illa cum Muſis converſatio, quã ægrè quis commutet cum moleſtiis iis & laboribus, qui in dandâ audientiâ, in conſultationibus inſtituen-

a Panorum. lib. 4. b Lib. 16. tt. 5. p. 2.

ſtituendis ſuſcipiendi ſunt *a*. Correxit Alphonſus ſapiens motum trepidationis in cęlo, at regnum ſuum emendare non potuit. Orbes cæleſtes ingenio ſuo penetravit, at oblatum ſibi imperium & coronam hæreditate partam tueri non noverat. Sultanus Ægyptius famâ illius permotus, legatos ad ipſum miſit cum ampliſſimis muneribus; interim in proprio ipſius regno omnes propè Caſtellæ civitates ab obedientiæ officio deſcivêre. Nempe ſic fieri aſſolet, ut Principes ſapientiæ ſtudiis plùs æquo deditti, exiſtimationem apud exteros ſibi concilient, perdant apud ſubditos. Illis admirationi eſt Principum eruditio; his ſubinde etiam damno, quippe. *b* *Hebetiores quam acutiores, ut plurimùm meliùs Rempublicam adminiſtrant.* Animus contemplationi ſcientiarum nimiòperè intentus, in rebus agendis tardior eſſe ſolet, atq; in decernendo timidior: neceſſe enim eſt huic tali multæ occurrant rationes, pugnantes inter ſe & differentes, quæ judicandi libertatem aut adimunt penitùs, aut impediunt. Si quæ objecta intueatur oculus ad lucis ſolaris reflexionem, jam probè & diſtinctè videt, qualia ea ſint; at ſi in radios ipſos ſolares directè velit intendere, nimiâ luce ſic perſtringitur, ut colores rerum & figuras haud quaquàm poſſit diſcernere. Ita prorſus ingeniis accidit, quæ ſapientiæ & doctrinæ ſtudiis impenſiùs etiam, quàm par eſt, ſeſe dedunt, ad negotia publica pertractanda minùs fiunt idonea. Meliùs tum judicat recta ratio, cùm à diſputationibus & ſubtilitatibus ſcholaſticis libera eſt, & expedita. *c* Nec immerito ſapientiſſimus Salomon occupationem illam vocat peſſimam, quam expertus ipſemet fuerat. *d* *Sunt enim quædam ex liberalibus ſcientiis, quas uſque ad aliquid diſcere honeſtius ſit, penitus verò ſeſe illis tradere, atque uſque ad extremum perſe-*

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 14. c. 5. *b* Thucyd. l. 13. *c* *Et propoſui in animo meo quærere, & inveſtigare ſapienter de omnibus quæ fiunt ſub ſole. Hanc occupationem peſſimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in eâ.* Eccl. 1. 13. *d* Ariſt. lib. 8. Polit.

perſequi velle, valde noxium. Quare omnino convenit, ut prudentia illum ſciendi appetitum, qui in præſtantioribus ingeniis eſſe conſuevit vehementior, aliquantum moderetur, quomodo *a* Agricolæ matrem feciſſe legimus. *b* quæ incenſum & flagrantem filii animum coërcuit; quando in primâ juventâ Philoſophiæ ſtudium acriùs, ultrà quàm conceſſum Romano ac Senatori, haurire videbatur. *c Quemadmodum omnium rerum, ſic literarum quoque intemperantia laboramus.* Tam hæc animo officit, quam nimia omnia aliis in rebus nimium corpori exhibent negotium. Sufficiet itaque Principi, artes & ſcientias deguſtaſſe obiter, plus verò eidem proderit cognitio aliqua rerũ practica, earum cumprimis, quæ faciunt ad curanda tum pacis, tum belli negotia, adeóque ex ſcientiis ſeligat, quantum ſatis eſt ad colluſtrandum animum, & judicium formandum, relicta aliis ſe inferioribus in iis excellendi gloria. *d* Otium duntaxat fallat iſthoc tam laudabili exercitio, uti Helvidium Priſcum olim factitaſſe memorat Tacitus.

§ His ita poſitis, non ſemper optimi Principum Magiſtri cenſendi ſunt ii, qui ſcientiæ & eruditionis laude magis florent; hi namque ut plurimùm ſuceſſûs, atque otii literarii amantiores ſunt, ab hominum converſatione alieni, cunctantes, & ad negotia graviora minùs apti; ſed ii potiùs, qui rerum politicarum cognitione atque experientiâ præſtent cæteris, quique unà cum ſcientiis artem etiam benè gubernandi Principem edocere valeant.

§ Primus omnium verò inſtillandus à teneris Principi *Timor Domni, initium ſapientiæ.* Qui adhæret Deo, omnium ſcientiarum fonti proximus eſt. Scire humanum ignorantia eſt potiùs, malitiæ filia, quâ Principes & Reſpublicæ peſſum eunt. § Se-

a Tac. in vitâ Agric. b *Retinuitque (quod eſt difficillimum) ex ſapientia modum.* Ibid. c Sen. Ep. 107.
d *Ingenium illuſtre altioribus ſtudiis juvenis admodum dedit, non ut plerique, ut nomine magnifico otium velaret, ſed quò firmior adverſus fortuita Rempublicam capeſſeret.* Tac. l. 4. Hiſt.

§.Secundo loco neceſſaria eſt Principi eloquentia, illa blanda affectuum domina,quę voluntates hominum ſuaviter attrahit, ut imperio ſeſe lubentes & ſponte ſubjiciant. *a* Sciebat magnus ille Propheta Moyſes, quanti id referret, ideóque cùm in Ægyptum mitteretur, ut populo Iſraëlitico Dux præeſſet, impeditiorem & tardiorem ſuam linguam Deo excuſavit. Et verò accepit hanc cauſſam Deus, atque ut animum adderet, adpromiſit, quòd aſſiſtere vellet labiis ejus, & in ore ejus poneret, quæ effari apud Regem Pharaonem ipſe deberet. Quid de ſua eloquentia ſibi non pollicebatur ſapientiſſimus Salomon? *b In conſpectu potentium admirabilis ero; & facies Principum mirabuntur me; tacentem me ſuſtinebunt, & loquentem me reſpicient, & ſermocinante me plura, manus ori ſuo imponent.* Et ſanè, ſi eloquentiæ ſolius tanta vis eſt, ut per ſe ipſa audientium animos mirè capiat; quid fiet demum, ſi armetur potentia regia, aut purpura veſtiatur? Princeps, qui alterius eget opera, ut quæ ſecum ipſe reputat, eloquatur, ſtatua elinguis eſt potiùs, quam Principis dignus nomine; *c* quod vitiū in Nerone primò omniū animadverſū.

§.Hiſtoria *d* magiſtra eſt veritatis politicæ, & qua meliùs nemo quiſquam Principem inſtruere poterit, quomodo oporteat regere ſubditos. In illa ſiquidem tanquam in lucidiſſimo ſpeculo elucet experientia gubernationis retrò præteritæ, prudentia anteceſſorum, *e hominumque multorum mens in unum collecta.* Hiſtoria fidiſſimi Conſiliarii eſt inſtar, qui nunquam non præſtò, & ad manum eſt.

E Iuriſprudentia eam ſolùm partem attingat Princeps, quę ad gubernandum pertinet, evolvendo ſcili-

 cet

a Obſecro Domine, non ſum eloquens ab heri & nudius tertius, & ex quo locutus es ad ſervum tuum, impeditioris & tardioris linguæ ſum. Ex. 4. 10. *b* Sap. 8. 12. *c Primum ex iis, qui rerum potiti eſſent, Neronem alienæ facundiæ eguiſſe.* Tac. l. 13. An. *d Veriſſimam diſciplinam, exercitationémque ad politicas actiones, hiſtoriam eſſe,* Polyb. l. 1. *e* S. Gregor. Naz. ad Nic.

cet leges ac conſtitutiones ſui regni, quas & prudens dictavit ratio, & longus uſus approbavit.

In Theologico ſtudio ne multum ponat operam; quàm enim periculi plenum ſit multa ſcire, atque unà potentem eſſe, in Jacobo Rege, magno ſuo malo experta eſt Anglia. Satis erit Principi, ſi in fide conſtans ipſe ſit, & aliàs viros ſanctos juxtà ac eruditos penes ſe habeat, qui illam tueri noverint.

5. Aſtrologiâ denique judiciariâ multi Principes pereunt; eſt enim cupiditas illa noſcendi futura in omnibus vehemens, & multò maximè in viris Principibus; quia namque magnam ſibi ex eo pollicentur auctoritatem, ſi Diis pares habeantur, & quadam ſupra communem hominum ſortem poſſint efficere, conſectantur artes ſuperſtitioſas, & populo inviſas; quin immò eò nonnunquam dementiæ procedunt, ut ſolis cauſſis ſecundis aſſcribant omnia, & providentiam divinam prorſus tollant è medio, in auſpicia & ſortilegia cuncta referentes. Quo demum fit, ut plus caſui & fortunæ, quàm prudentiæ & induſtriæ humanæ tribuentes, in decernendo & agendo remiſſiores ſint; atque Aſtrologos ſæpiùs, quàm Conſiliarios in deliberationem adhibeant.

SY

SYMBOLUM V.

RAdices *artium amara*, *fructus verò dulces*: eapropter defugit eas initiò Natura noſtra, nec ullus ei labor accidit gravior, quàm quem in prima elementa impendi neceſſe eſt: magnis enim moleſtiis, & multo ſudore ea res juventuti conſtat. Iſthâc igitur

tur de cauſſa, & quia ſtudia aſſiduam depoſcunt o-
peram, quod valetudo, & aulæ negotia, atque obl-
ctamenta non ſinunt, oportet ut Magiſtri compe-
ſet induſtria, varia excogitando media, quibus m-
leſtias inſtitutionis luſuum puerilium ſuavitate
condiat, ut ſenſim ſine ſenſu, quæ addiſcendâ ſun-
Principis animus imbibat. Exempli cauſſa; ut lege-
is diſcat, hoc artificio utatur licet. Fiant taxilli o-
nino quator & viginti, quibus inſculpantur totide-
alphabeti literæ, tum colludant aliqui inter ſe,
qui jactu uno plures expreſſerit ſyllabas, aut verbu-
formaverit integrum, victor præmium auferat; q-
victoriolæ & oblectationis genere ille diſcendi l-
bor longè fiet facilior: plus enim difficultatis hab-
chartarum luſus, quem tamen mox capiunt pue-
Nunc ut ſcribere etiam eodem compendio cond-
cat Princeps, ſuaſerim literas in tenui incidi lami-
quâ deinde chartæ ſuperimpoſitâ ductus illos ch-
racterum. quaſi ſulcos quoſdam, manu ſequatur
calamo; præcipuè verò in iis literis pingendis ſe
exerceat, è quibus formantur reliquæ; ita fiet,
dum laminæ artificium ſuo tribuit ingenio, ac ind-
ſtriæ, paulatim laboribus iſtis magis incipiat affic-

§. Nec minùs neceſſaria Principi linguarũ perit-
nam interprete ſemper uti velle, aut nõ niſi in alia-
linguam tranſlata legere, res eſt deceptioni obnox-
aut certè in cauſſa, quòd de vi ſuã & energiã mu-
deperdat veritas; ut ſileã non poſſe non eſſe perac-
bum ſubdito, ſi ab eo intelligi nequeat, à quo reb-
ſuis afflictis ſolatiũ, levamen miſeriis, obſequiis
munerationẽ ſperare debet. Movet ea res Ioſephu-
a Patriarchan, ut cùm Ægypto præficeretur, a-
omnia iis linguis addiſcendis, quarum iſthic loci
gebat uſus, & quas ipſe ignorabat operam impen-
ret. Quàm hoc nomine Auguſtiſſimum Imperato-
Romanum Ferdinandum III. amant omnes & ſuſ-
ciunt, quòd linguarum tam gnarus ſit, ut cuiq; p-
prio, & nativo ſuo idiomate reſponſa dare nover-

Verù

a *Linguam quam non noverat, audivit.* Pſal. 80. 6.

Verùm notitia illa non viâ præceptorum comparanda eſt Principi, nam illa memoriam confundunt; ſed aſciſcendi in ejus familiam illuſtrium virorum filii ab exteris exciti nationibus, quibuſcum familiariter converſando, abſque magno labore, & quaſi aliud agens, paucorum menſium ſpatio tantum proficiet, ut linguis ſingulorum loqui aſſueſcat.

Porrò ut Geographiæ & Coſmographiæ (ſine quibus cœca eſt quodammodo ſcientia politica) uſum quoque aliquem acquirat, operæ pretium erit, veſtiri palatii conclavia ejuſmodi aulæis & periſtromatis, quę tectorio opere variè elaborata generalem quandam orbis delineationem, hoc eſt, quatuor mundi partes, & potiores provincias, unà cũ celebrioribus fluviis, montibus, urbibus aliiſq; inſignioribus locis ſpectanda exhibeant. Pari artificio lacus etiã diſponi poterunt; ut ſi fortè navicula oberrare placuerit, in iis velut in chartis quibuſdam nauticis, maris totius ſitũ, portus, inſulas videre ſe exiſtimet. In globis & ſphæris mathematicis contempletur ambitum utriuſque hemiſphærii, motus cæli, acceſſum diſceſſumque ſolis, viciſſitudines dierum ac noctium; ſuaviter tamen, & ad motum narratiunculæ duntaxat, aut recreationis, ſubtili ratiocinandi genere Mathematicorum ſcholis relicto. E geometricis ſatis fuerit aſſecutus, ſi locorum intervalla, altitudines, & profunditates inſtrumentis metiri noverit. Diſcat item, quomodo loca munire oporteat, adeóq; animi cauſſa ex argilla, aliàve ſimili materia conſtruat propugnacula, cum ſuis foſſis tam interioribus, quàm exterioribus, cum aggeribus, vallis, ſemilunis, aliiſque ad ea tuenda neceſſariis; ſic conſtructa deinde machinulis bellicis oppugnet rurſus & impetat: ut verò iſtæ munimentorum figuræ & diſpoſitiones firmiùs in memoria infigantur, ſimiles aliquas in hortis è myrto aliiſve herbis artificioſè diſpoſitis efformari juverit, prout in Emblemate præſenti licet cernere.

Sed nec illud ignorare decet Principem, quomodo acies inſtruenda ſit; in eum finem milites habeat

omnis generis, tam equites, quàm pedites è metallo fuſos, è quibus exercitum per legiones, cohortes, centurias, vexillationes, turmas ordinet, ad imitationem aciei in tabula aliqua vel libro polemico deſcriptæ. a *Itaque ludi magna ex parte imitationes eſſe debent earum rerum, quæ ſeriò poſteà ſunt obeunda.* Atque ea ratione ſenſim, & abſque moleſtia, artibus iis affici incipiet, & poſteaquam aliqua menti lux oborta fuerit, citius deinde eaſdem capiet conſuetudine cum viris eruditis, qui cauſſas ſingularum & effectus exponent, b atque iis præſertim, qui in rebus tam pacis, quàm belli haud mediocriter verſati ſunt & exercitati: iſtarum c enim rerum notitia hoc præſenti tempore magis utilis eſt, addiſcitur faciliùs, & minùs animum fatigat.

5. Nec inutiles cuipiam videri debent iſtiuſmodi exercitationes ad rectè educandos Regum ac Principum filios: nam experientia optima rerum omnium magiſtra ſatis docet, multa ſuapte ſponte condiſcere pueros, quæ magiſtri inſtitutione non niſi difficulter fuiſſent aſſecuti. Multò verò minùs exiſtimet aliquis media iſthæc tam varia educationi officere potiùs, quam prodeſſe. Si ad domandum & corrigendum equum, nunc fræno, nunc habena, nunc paſtomide, iiſque variis, multis item ad eam rem præceptis eſt opus, quantam putabimus requiri curam & ſolertiam ad rectè formandum Principem, qui non imperitæ ſolùm plebeculæ, ſed ipſis etiam ſcientiarum Magiſtris imperare debet? Non naturæ donum eſt: d *Videtur ars artium, & ſcientia ſcientiarum hominem regere, animal tam varium & multiplex.* Nec ullus unquam ſupremum artis illius faſtigium attingere poterit.

6. Sat

a Ariſt. Pol. 7. c 17. b *Audiens ſapiens, ſapientior erit: & intelligens, gubernacula poſſidebit.* Prov. 1. 5. c *Sapientiam omnium antiquorum exquiret ſapiens, & narrationem virorum nominatorum conſervabit.* Eccleſ. 39. 1. & 2. d S. Gregor. Nazianz. in Apol.

5. Sat ſcio, Princeps Sereniſſime, virum illum, quo Serenitas Veſtra Magiſtro nunc utitur, ab omnibus iis artibus & ſcientiis (quæ Monarchiæ hujus noſtræ eſt felicitas) tam probè inſtructum eſſe, ut Serenitatem Veſtram ad magnam in iiſdem perfectionem facili compendio perducturus ſit; iſta tamen documenta omnino præterire non potui, eò quòd propoſitum mihi ſit, non Veſtræ ſolùm Serenitati, ſed aliis etiam Principibus, qui ſunt, aut erunt deinceps, hâc meâ qualicunque ſcriptione, ſi quo modo poſſim, prodeſſe.

SYM-

SYMBOLVM VI.

Emblematis hujus artificio cæleſtis Sponſus uſu
eſt in ſacro epithalamio, ut ornamenta virtutun
ſponſæ ſuæ exprimeret. a *Venter tuus*, inquit, *ſicut acer*
vus tritici, vallatus liliis. Et videntur eòdem alludere
lilia

a Cant. 7.2.

lilia, quæ coronabant columnas *a* templi Salomonici; ne qua iis deeſſet perfectio, illa item, quæ ſeptiramum *b* Tabernaculi candelabrum exornabant. Eadem mihi quoque nunc fuit occaſio, ut in præſenti Symbolo ſub tritici ſpecie ſcientias, liliorum verò artes atque literas humaniores, quibus illæ condecorandæ ſunt, adumbratas vellem. Nec abſq; autore & fundamento: nam per *c* ſpicas jam pridem diſcipulos intellexit Procoplus, per *d* lilia verò eloquentiam ipſe Sponſus. Et quæſo, quid politiores literæ aliud ſunt, quàm quædam ſcientiarum corona? Diadema *e* Principum eas Caſſiodorus appellat. Et quaſdam etiam Hebræi ſertis floreis ſolebant redimire. Illud, credo, ſignificant Poëtarum lauri. ſpiræ & cingula (*f* Hiſpani *Roſeas de las vecas* vocant) flores item ſerici diverſicolores, laureæ Doctoralis apud eoſdem inſignia. Animi centrum & meditullium ſcientiæ occupent, circumferentiæ tamen loco manſuetiores literę ſint. Vnius notitia abſque ornamento aliarum, ignorantiæ quædam ſpecies eſt: ſcientiæ enim nexis velut invicem manibus, haud aliter conficiunt circulum, *g* ac novem Muſæ ſolent, cùm choros ducunt. Quantum creat faſtidium ſapientia, ſi moroſa nimiùm ſit, & humaniorum literarum atque artium ſuavitate non aliquantum condiatur? Neceſſariæ ergo iſtæ ſunt Principi, ut imperandi ſeveritatem temperent,

a *Et ſuper capita columnarum opus in modum lilii poſuit, perfectumque eſt opus columnarum.* 3. Reg. 7. 22. b *Ac lilia ex ipſo procedentia*, Ex. 25. 31. c *Spica nomine, ut ego quidem ſentio, diſcipulorum cœtum intellexit.* Procop. in c. 17. Iſa. d *Labia ejus lilia diſtillantia myrrham primam.* Cant. 5. 13. e *Diadema eximium impretiabilis notitia literarum, per quam dum veterum providentia diſcitur, regalis dignitas augetur.* Caſſ. 12. var. 1. f Aloyſ. Nov. Sch. proph. c. 5. g *Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur.* Cicer. pro Arch.

perent, utpote quę à ſuâ, quâ pollent, amœnitate humaniores dici conſueverunt. Commune aliquid cum cæteris Princeps præ ſe ferre debet, & diſcurrendo de ſtudiis variis comem ſe præbere & effabilem; neque enim regia dignitas eſt, quæ præcellit animos, ſed gravitas nimia & imprudens, quemadmodum oculos non lux ſolis offendit, ſed nimia ejuſdem ſiccitas. Oportet itaque ut liberalioribus artibus ſcientia politica temperata atque ornata ſit. Neque enim illæ reſplendent minùs, quàm rubini in coronâ aliquâ, aut adamantes in annulo; atque adeò haud dedecent Majeſtatem regiam artes iſtæ, quæ ingenium pariter & manum deſiderant: neque quicquam *a* auctoritati derogare poterit, aut curis obeſſe publicis, ſi temporis aliquid per vices, & animi cauſsâ iiſdem Princeps impertiat. Sic Marcus Antonius Imperator pingendi artem; Maximilianus Secundus ſculptoriam; Theobaldus Navarræ Rex Poëſin & Muſicam adamabant, quâ poſtremâ etiam Philippus Quartus modernus Hiſpaniarum Rex, Serenitatis Veſtræ Parens, oblectare animum ſolet, quoties à curis gravioribus utriuſque orbis quies conceditur. In eâdem & Spartani juventutem ſuam exercebant. Quin Plato etiam & Ariſtoteles exercitia iſta collaudant, ut Reip. perquàm utilia. Et licet non ſemper in iiſdem conquieſcat animus, aſſumere tamen illa aliquando etiam ratio ſtatûs ſuadebit; eò quòd populo mirè placeat, ſi videat Principem interdum à curis gravioribus ſevocare animum, & non ſemper in ſubditorum ſervitio cogitatione defixum eſſe. Quo nomine *b* Druſi deliciæ populo Romano quondam acceptæ fuerunt.

5. Duo ſolùm in ejuſmodi artium exercitio & uſu

ad-

a *Nec cuiquam judici grave, aures ſtudiis honeſtis & voluptatibus conceſſis impertire.* Tac. l. 14. Annal.

b *Nec luxus in juvene adeò diſplicebat: hoc potiùs intenderet, diem ædificationibus, noctem conviviis traheret; quàm ſolus, & nullis voluptatibus avocatus, mæſtas violentias & malas curas exerceret.* Tac. l. 3. Annal.

advertenda ſunt. Vnum eſt, ut ne palàm id fiat, ſed intra privatos parietes, ut facere ſolebat Alexander Severus Imperator, tametſi de canendi peritiâ, ſeu voce id fieret, ſeu inſtrumentis muſicis, nemini quicquam concederet. Facilè plerique contemnimus, ſi cui ſceptrum & imperium in manus tradita fuêre, eum plectro aut penicillo occupatum videamus. Quod majori etiam dignum notâ cenſemus, ſi ætate provectiore jam ſit, in quâ negotia illi publica magis curæ eſſe debent, quàm privatæ iſtiuſmodi oblectationes; præſertim cùm ita naturâ comparati ſimus, ut minimè incuſemus Principem temporis malè perditi, ſi nihil omnino agat, aut otioſus ſit; demus tamen eivitio, ſi iſtiuſmodi artibus ſeſe dedat. Alterum eſt, ut ne multum temporis aut operæ in iis ponat Princeps, aut præſtare aliis cupiat, aliàs in vana illa excellentia magis, quàm in Republica benè adminiſtrata aucupabitur gloriam. Quod Neronem aliquando feciſſe meminimus, qui dimiſſis imperii habenis currum auriga malebat regere, aut mimus in theatro perſonam agere, quàm in orbe Imperatorem. Prudenter ſanè malo iſti ivit obviàm Alphonſus Rex in præclaris legum ſuarum inſtitutis, quando de ejuſmodi Principum delectamentis diſcurrens, ſic loquitur: a *E porende el Rey, que no ſu pieſe de eſtar coſas bien uſar, ſegun de ſuſo diximos, ſin el pecado, e la mal eſtanza, que le ende vernia, ſeguirle ya, aun de ello gran danno, que envileſceria ſu fecho, dexando las coſas mayores, y buenas, por las viles.* Eundē abuſum, quo fit interdum, quòd Principes majori in pretio artes habeant, quā ſcientiam benè laudabiliterque gubernandi. Mantuanus etiam Poëta eleganter his carpit verſibus:

b *Excudent alii ſpirantia molliùs æra,*
Credo equidem vivos ducent de marmore vultus,
Orabunt cauſſas meliùs: Cælique meatus
Deſcribent radio, & ſurgentia ſidera dicent.
Tu regere imperio populos Romane memento,
Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem,
Parcere ſubjectis; & debellare ſuperbos.

a Lib. 21, tt. 5. p. 2. b Virg. 6. Æneid.

§. Et tametſi Poëſis pars ſit Muſicæ: quod enim in hâc præſtat tonus gravis & acutus, hoc in illâ efficiunt accentus ſyllabarum, & conſonantes: eſtque exercitium hoc pre illo longè nobilius, illud quippe manuum eſt; hoc ſolius ingenii, illud ad delectandum; hoc delectando ad inſtruendum. Vt tamen ita ſit, non videtur omnino convenire Principi, propterea quòd mira ejus dulcedo nobiliores animi actiones valde impediat: nam ubi ſemel conceptuum ejuſmodi humana mens, velut philomela cantûs ſui ſuavitate, capta fuerit, ab iis deinde avelli ſeſe non ſinit, atq; ita acuit ſe ſubtilitatibus Poëticis, ut poſtea hebeſcat penitùs, & obcœcetur moleſtiarum duritie & aſperitate, quas in regimine ſubire, neceſſe eſt. a *Vile autem exercitium putandum eſt, & ars, & diſciplina, quæcunque corpus, aut animam, aut mentem liberi hominis ad uſum, & opera virtutis inutilem reddant.* Vnde porrò fit, ut ſi in gubernando non eam animi voluptatem, quàm in pangendis verſibus Princeps, reperiat, curam iſtam præcipuam in poſtremis habeat, & fugiat omnino, aut committat aliis: quomodo fecit Ioannes Secundus Arragoniæ Rex, qui tempus Poëtices ſtudio inutiliter traducebat, evocando ad ſe è remotiſſimis provinciis, qui in eo excellerent; uſque dum ſubditi muneris neglecti impatientes, concitato contra eum tumltu, otioſo iſti ipſius oblectamento modum ponerent. Nihilominus cùm Poëſis hoc tempore in aulis & palatiis frequens admodum ſit, & valde manſuefaciat atq; excolat animos, videtur ignorantiæ alicujus notam Princeps omnino effugere non poſſe, niſi leviter tinctus eâ ſit, aut aliquam ejus notitiam uſumve habeat. Quare aliquid ſtudii eâ in re concedi illi poterit; quantum videlicet ad excitandum animum & ingenium acuendum ſatis fore putabitur. Quo in genere multa etiam præclara poëmata videmus profecta ab iis, qui aut orbis, aut Eccleſiæ gubernacula tenuerunt, idque non ſine univerſali nationum omnium applauſu & approbatione. §. Sunt

a Ariſt. lib. 8. Pol. cap. 2.

§. Sunt præterea inter Principes non pauci, qui artem diſtillatoriam factitent; quod exercitium etſi perhoneſtum ſit, utpote in quo multi admirandi naturæ effectus, & ſecreta ſeſe prodant: præſtat tamen ab eâ abſtinere prorſus Principes, eò quod *a* curioſitas facili negotio inde ad Alchimiam adjiciat animum, aut ſaltem ſub illius colore cupiditas deinde periculum faciat conſolidandi argenti vivi, & auri atq; argenti conficiendi. Quâ in re tempus omnium pretioſiſſimum malè & inutiliter perditur, & conſumuntur theſauri præſentes pro incertis & indubiis. Mera dementia eſt, & quæ non niſi morte curari poteſt, unum ex alio experimentum ſumere, nec advertere, tamen, meliorem lapidem Philoſophicum inveniri non poſſe, quàm bonam & prudentem œconomiam. De hac nimirum & utili negotiatione, non de ſcientiâ chimicâ intelligi debet illud Salomonicum: b *Quid ſapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autem ſenſus operatur: quis horum, quæ ſunt, magis quam illa eſt artifex?* Hujuſmodi commerciis cum incolis regionũ Tharſis & Ophir Rex ipſe Salomon ingentes congeſſit theſauros, ad quos advehendos nunquam ſanè inſtruxiſſet tot & tantas claſſes, tot ac tantis expoſitas in mari periculis, ſi in catinis eaſdem parare potuiſſet. Cùm verò de rebus omnibus copioſè ipſe *c* diſputaverit, habueritq, ſcientiam à Deo infuſam & inditam, abſque dubio illud etiam ſecretum ſi quo modo potuiſſet fieri, fuiſſet aſſecutus, & reipsâ uſurpaſſet. Nec verò credibile eſt Deum id unquam permiſſurum: deſinerent enim omnia gentium commercia ad quæ conſervanda nihil æquè conducit, ac moneta aliqua communis omnibus, è pretioſo & raro metallo conflata.

a *In ſupravacaneis rebus noli ſcrutari multipliciter,* Eccl. 3. 24. b Sap. c. 8. 5. & 6. c. *Et diſputavit ſuper lignis, à cedro quæ eſt in Libano, uſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete.* 3. Reg. 4. 33.

SYM-

SYMBOLVM VII.

NAſcuntur unà nobiſcum affectus ; ratio ve
non niſi multis pòſt annis ſubſequitur, quan
illi jam imperium habent in voluntatem & hæc
paret ut dominis, ſpecie boni inaniter deluſâ, dom
ratio, Inſtauratis temporis ſucceſſu & experien

v

viribus, ſuum agnoſcat dominandi jus, quod illi à naturâ conceſſum, & affectuum tyrannidi obſiſtere incipiat. Et ſolet hoc lumen in Principibus ferè exoriri tardiùs, eò quòd affectus in iis ob conſuetas aulæ delitias potentiores ſint: cùmque ii, qui Principũ adhærent lateribus, gratiam quoque eorundem plerumque aucupentur, eàque voluntatis beneficio potiùs, quàm rationis potiri ſe poſſe ſciant. Hinc omnes adulandi utuntur artificio, atque illam quidem ſibi reddere benevolam, huic vero caliginem offundere ſatagunt. Habeat igitur Princeps perſpectas artes iſtas, atque armet ſe in affectus ſuos proprios non ſolùm, ſed & in eos omnes, qui iiſdem ad occupandum ipſius animum abuti voluerint.

§. Magna hîc paſſim incuria in componendis Principum animis. Herbas inutiles & infrugiferas, quæ frugibus immiſcentur, radicitùs cum tempore evellimus; & ſuccreſcere ſinimus affectus pravos ac paſſiones, quæ rationi bella movent. Curando Principum corpori Galeni complures præſtò ſunt, animo ſępè vix unus Epictetus; neq; tamen minores pati infirmitates is ſolet, quàm corpus, quin tantò graviores, quantò hoc ille pręſtantior. Si vultus illi eſſet aſpectabilis oculis, in quo malarum affectionum intemperies ſeſe poſſet prodere, multorum ſanè doleremus vices, quos febrilis ille appetituum æſtus ſic miſerè depaſcitur; interim quia aſpectum fugiunt, felices eos arbitramur. a *Neque fruſtra præſtantiſſimus ſapientiæ firmare ſolitus eſt; ſi recludantur tyrannorum mentes, poſſe aſpici laniatus & ictus; quando, ut corpora verberibus, ita ſævitiâ, libidine, malis conſultis animus dilaceretur.* Pro! quantis non ejuſmodi animus jactatur perturbationum tempeſtatibus! lux omnis, mens & ratio illi eripitur, ut longè aliter, ac reverà ſunt in ſe, appareant omnia. Hinc tanta judiciorum & opinionum varietas; hinc oppidò pauci ſuis rectè momentis ponderant ſingula, ſed pro luminis acceſſu vel receſſu diverſimodè ęſtimant. Nempe cum affectibus perinde

a Tacit. l. 6. Annal.

inde ſe res habet, ac cum tubis opticis, qui una ex parte objectorum augent magnitudinem, ex alterâ minuunt. Eędem planè cryſtalli ſunt. res viſæ omninò eædem: hoc tamen diſcrimen eſt, quod incidentes in unam partem ſpecies, & radii viſuales à centro ad circumferentiam deriventur, unde magis ſeſe diffundunt & multiplicant; ex alterâ contra è circumferentiâ colliguntur ad centrum, ac proinde res viſas haud paullò minores offerunt. Tantum inter utrumque videndi modum intereſt. *a* Eodem prorſus tempore (tametſi in regnis diverſis) in coronam regiam, & ſucceſſionem paternam convertebant oculos, infans Jacobus Jacobi Secundi Arragoniæ Regis filius, & Infans Alphonſus filius Dionyſii Regis Luſitaniæ. Sed ecce quàm diſpari ratione ac modo: prior ille, invito etiam Patre, ultrò oblatam reſpuit; alter contra pietatis jura, vi & armis eam Patri de capite detrahere aggreſſus eſt. Unus curas ingentes, & regnandi pericula ſecum expendens, mundo valere juſſo, vitam monaſticam, tranquillam magis & feliciorem, præ aulicâ elegit; alter vitam abſq; imperio acerbam duxit atque inutilem, & dominandi libidinem naturæ juri ante tulit. Unus in coronæ circumferentiam, quæ aſpectu jucunda in flores deſinit, intendebat oculos; alter punctum potiùs conſiderabat, & centrum, è quo laborum & curarum ducuntur lineæ.

b §. *Omnia quidem ejus, quod ſpeciem boni præfert: gratia omnes agunt*; at quia in ejus agnitione fallimur, hinc error. Omnis noſtra potentia, quantumvis magna, nobis videtur exigua; aliena contrà, grandis admodum & ampla. Noſtra non agnoſcimus vitia; aliorum facilè cernimus. Defectus alieni gigantũ videntur ſimiles; noſtri vix pumilionũ inſtar nobis apparent. Quin vitia ipſa virtutum colore dextrè tegimus: ambitio eſt, & animi excelſitatem interpretamur; crudelitatem, juſtitiam; profuſionem, liberalitatem; temeritatem, fortitudinem eſſe volumus.

c *Pauci*

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 15. cap. 16. *b* Ariſt. lib. 1. Polit.

a *Pauci* ſcilicet *prudentia honeſta à deterioribus, utilia ab noxiis diſcernunt.* Ita fallimur, ſi per illam tubi partem, ubi affectus & paſſiones obſtant, res contueamur. Sola beneficia duplici illo modo, qui auget pariter & minuit, conſideranda ſunt. Ea quæ accipimus, grandia nobis ſemper videri debent; quæ in alios conferimus, exigua. *b* Ita Rex Henricus Quartus conſueverat; immo beneficiorum collatorum in alios ne meminiſſe quidem ſolebat; contrà, quæ ipſe accepiſſet, è memoriâ effluere nunquam ſinebat, in id unicè intentus, ut gratiam, quaſi debitum eſſet, quam primùm exſolveret. Ne ſibi imaginetur Princeps, beneficium, quod largitur, mancipii velut notam eſſe in eo, qui illud accipit. Non ego eam munificentiam dixerim, ſed tyrannidem potius, & quendam quaſi mercatum, quo voluntates, haud ſecùs ac mancipia ſervilia in Guineæ littoribus, gratiarum pretio Princeps mercaretur. Qui dat beneficium, exiſtimare non debet, obligationem ſe imponere. Is qui accipit, obſtrictum ſe credat. Princeps Deum potiùs imitetur, *c qui dat omnibus affluēter, & non improperat.*

5. In ſuſcipiendis, gerendiſque bellis; in pace conciliandâ & conſervandâ; in injuriis tam illatis, quàm acceptis; iiſdem ſemper rectæ rationis utatur perſpiciliis, per quæ æqualiter, ſine fuco & fallaciis ſingula videat. Neminem illa in rerum æſtimatione indifferentia & juſtitia magis decet ac Principem, qui in regno ſuo præſtare id debet, quod examen in trutinâ; proindéque de rebus omnibus rectè ſinceréque judicet, oportet; ut ſua regno conſtet æquitas, cujus bilances nunquam in æquilibrio conſiſtent, ſi affectui aut paſſionibus locus ſit, aut ad rectæ rationis trutinam non omnia ponderentur. Eam ob rem ſingularis Magiſtrorum cura requiritur atque induſtria, qui Principis mentem probè inſtruant, iſtos voluntatum errores, & perſuaſionum vanitatē detegēdo, ut à paſſionibus liber & expeditus ſin-

a Tacit. lib. 4. Annal. *b* Mar. hiſt. Hiſp. l. 22. cap. 15.
c Jac. 1. 5.

cerum de quâque re judicium ferre valeat. Etenim ſi cum animis noſtris conſideraverimus tot imperia collapſa, tot ſtatus immutatos, tot Reges ac Principes de vitâ pariter ac regno exturbatos, primam ferè originem fuiſſe deprehendemus, quòd affectus obedientiam abjecerint, & rationi, cui lege naturæ ſubjecti ſunt, parêre noluerint. Nec ulla Reipublicæ capitalior peſtis eſt, quàm appetitus indomiti, aut fines iſti particulares, quos ſibi quiſque pro libitu ſtatuit.

§. Non illud ego nunc contendo, ut affectus illi tollantur penitùs aut exſcindantur in Principe: abſque illis enim ad omnes actiones generoſiores prorſus eſſet inidoneus, cùm natura non fruſtra amorem, iram, ſpem, metum, aliaſq; paſſiones ſimiles nobis indiderit, quæ etſi virtutes non ſint, ſunt tamen illarum comites & media, ſine quibus illæ nec acquiri rectè, nec exerceri poſſunt. Abuſum ſolùm earundem & inordinationem improbo; iſthæc corrigenda ſunt, ut Princeps in actionibus ſuis non affectibus ducatur, ſed è prudenti politica omnia moderetur. a *Regum eſt ita vivere, ut non modò homini, ſed ne cupiditati quidem ſervias.* Carolus V. ſi quando iræ & indignationi indulgere aliquid vellet, privatim, & ab hominum remotus arbitrio id faciebat, non in publico, quando perſonam & majeſtatē Imperatoris ſuſtinebat. Nempe tunc Princeps ideam Gubernatoris agit potiùs, quàm hominem: Gubernatoris, inquam, aliorum magis quam ſui ipſius. Nihil tunc ex affectu ſtatuendum; ſed ad rationis regulam & normam expendenda omnia. Non ex ingenio proprio, ſed arte. Mores Principis politici magis ſint oportet, quam naturales. Ejus conſilio è corde Reipublicæ potiùs proficiſci debent, quam ſuo ipſius proprio. Homines privati commodis & utilitatibus ſuis omnia metiri ſolent; Principes bonum publicum præ oculis habere neceſſe eſt. In privato ſi paſſiones diſſimulet, minùs candidi & aperti pectoris putatur indicium; in Prin-

a M. Tull. in Orat. pro Syll.

Principibus etiam ratio ſtatûs id quandoque exigit. Nullius affectûs ſigna tum dedit Tiberius, cum Piſo poſt ſublatum è vivis ejus juſſu Germanicum, ſeſe illi prætulit. Id quod deinde Piſonem ſolicitum habuit: a *Nullo* enim *magis exterritus eſt, quàm quòd Tiberium ſine miſeratione, ſine irâ obſtinatum, clauſumq; vidit, ne quo affectu perrumperetur.* Qui pluribus imperat, cum pluribus variare affectus debet; aut quantum fieri poteſt, immunem ſeſe ab iis oſtendere. *b* Illud deniq; conetur Princeps, ut una eademq; hora, pro occaſionum varietate, ſeverum & benignum; juſtum & clementem; liberalem & parcum ſe exhibeat: c *Nam tempori aptari decet.* Quâ in re Tiberius excellens fuit, cujus mentem haud facilè quiſquam diſpicere potuit, d *adeò vertit & miſcuit iræ & clementiæ ſigna.* Bonus Princeps ſibi dominatur, & ſervit populo. Quòd ſi naturales animi impetus aut frangere, aut diſſimulare neglexerit, eundē ſemper tenebit in agendo modum; quo fiet, ut facilè quivis viſurus ſit, quò conſiliis ſuis collimet, contra præcipuam Politicæ regulam, quę vel ideò ſuadet variare agendi rationem, ut ne mens Principis omnibus innoteſcat. Nec ſanè periculo vacat, ſi naturam & affectus Principis alii penetrent; nulla enim via facilior ad occupandum ipſius animum, quem expedit liberum ſervare ſemper & clauſum aliis, ſi quidem rectè imperio præeſſe deſideret. Vbi Miniſtri Principis inclinationem ſemel perſpexerint, mox eidem adulari, & eoſdem præ ſe ferre affectus incipiunt. Si qua in re Princeps obſtinet animum, idem etiam ipſi faciunt, ut jam non niſi penes obſtinatos imperium ſit. Quòd ſi aliquando è re fore videbitur, ut Princeps populi affectum plauſumve captet, ita ſe potiùs gerat, ut ea, quæ populus fugit & amplectitur, naturali inſtinctu ipſe fugere & amplecti videatur.

5. Porrò inter affectus & paſſiones Ariſtoteles eti-

a Tacit. l. 3. Annal. b *Iſtuc eſt ſapere, qui, ubicunque opus ſit, animum poſſit flectere.* Terent. c Sen. in Med. *d* Tacit. l. 3. Annal.

etiam Verecundiam numerat, quam negat virtutibus moralibus accenſendam, eò quòd ſit infamiæ metus, adeóque videatur cadere non poſſe in virum bonum & conſtantem, qui cùm ex præſcripto rectæ rationis agere omnia ſoleat, non eſt quod de ulla re verecundetur. S. Ambroſio tamen *a* virtus eſt quæ actionibus modum ponit. Quod intelligendum puto de Verecundia illa ingenua & liberali, quæ animo honeſtiori fræni inſtar eſt, ne quid turpe aut indecorum admittat, eſtque optimæ indolis indicium, & argumentum haud leve, ſupereſſe adhuc in ejuſmodi animo quædam virtutum ſemina, etſi non dum ſatis altè radicata. Ariſtotelem verò loqui crediderim de Erubeſcentia aliâ vitioſâ, & immoderatâ, quę virtutibus noxia eſt: haud ſecùs ac ros lenior ſegetes fovet ac recreat; aſt ubi pruinæ in modum cadit, adurit eaſdem ac deſtruit. Nulla virtus exerceri liberè poteſt, ubi hæc paſſio invaluerit, neq; ulla res Principibus magis pernicioſa eſt, eò vel maximè, quod virtutis gerat ſpeciem, perinde quaſi candidioris ſit animi (cùm fracti & abjecti potius eſſe videatur) ſi negare, contradicere, reprehendere, caſtigare Princeps erubeſcat. Nimiùm in ſua amplitudine hi tales ſe conſtringunt, umbras quodammodo metuunt, & quod caput eſt, aliorum ſeſe redddunt mancipia, qui dominari debuerant. Illud verò quàm indecorum, quòd frontem ipſorum verecundiæ color occupet, quo adulatores, mendaces, facinoroſos ſuffundi oporteret, quodq; ſui ipſorum obliti ab aliis regi ſe ſinant ac decipi! Quicquid alii petunt, offerũt ultrò & largiuntur, nihil penſi habentes, quid exigant merita, ſolis victi precibus. In ſententias aliorũ & conſilia, etſi minimè probata, lubentes abeunt, hoc ſolo nomine, quòd contradicere ipſi non audeant, malintq; victi videri, quàm viciſſe alios. Id quod gra-

a *Pulchra virtus eſt verecundia, & ſuavis gratia, quæ non ſolum in factis, ſed etiam in ipſis ſpectatur ſermonibus, ne modum prætergrediaris loquendi, ne quid indecorum ſermo reſonet tuus.* S. Ambr.

graviſſimorum malorum in Rep. ſeminarium eſt. *a* Nam *quorundam parum idonea eſt verecundia rebus civilibus, quæ firmam frontem deſiderant.* Principibus itaque omni ope enitendum, ut hanc verecundiæ paſſionem, & pudorem naturalem moderentur fortitudine & conſtantiâ, firmando non animum ſolùm, ſed ipſum etiam exteriorem vultum contra adulationes, mendacia, fraudes & malitiã; ut ea corrigere & emẽdare, integritatem verò regiam in dictis & factis ſartam tectam tueri valeant. Quod quia Ioannes Secundus, & Henricus Quartus, ambo Reges, facere prætermiſerunt; quid mirum, tam authoritatem, quàm coronam ipſorum in tantum adducta fuiſſe diſcrimen? Verùm in paſſione hac curanda, ſingulari cautione opus eſt: etſi enim alia vitia veluti ſpinæ radicitùs extirpanda ſint, hoc tamen amputandum eſt potiùs, ut id reſecetur ſolùm, quod ſuperfluum eſt; relinquatur verò illa Verecundiæ pars, quæ virtutum eſt cuſtos, moreſque & actiones hominum componit: nam abſque hoc fræno indomitus planè erit Principis animus, & niſi ad indecentiam atque infamiam ſubinde advertat oculos, paſſionum ſuarum ſequetur impetum, accedente præſertim potentiâ, & præceps ruet. b *Si vix artibus honeſtis retinetur pudor,* quid fiet, ſi illum omnino exuerimus? Tiberius certè c *poſtremò in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore & metu, ſuo tantùm ingenio utebatur.* Hac de cauſſa Plato dixit, Jovem aliquando, cùm generis humani ruinam metueret, Mercurium ablegaſſe in terras, ut Iuſtitiam & Verecundiam inter homines partiretur, quibus ſeſe ab interitu vindicarent.

§. Atque huic paſſioni, quâ de nunc agimus, haud multum abſimilis eſt, nec minùs exitioſus Principibus affectus ille, quem commiſerationis vulgo ſolemus dicere: Exitioſus inquã, quia ubi in animo prævaluerit, nec ratio, nec juſtitia rectè ſuum faciunt officium; dum enim plus æquo verentur, ne cui aut

a Seneca. *b* Tacit. lib. 14. Annal. *c* Tacit. l. 6. Annal.

reprehendo, aut caſtigando ægrè faciant. ſubditorum delictis medicinam adhibere negligunt, & multa impunè abire ſinunt. Obſurdeſcunt ad populi clamores, nec eos movent damna publica. interim tanguntur miſericordiâ trium aut quatuor hominum, à quibus iſta proficiſcuntur. In delictis alienis confuſos ſe ſentiunt, atque adeò, ut ne ſibi aliorum cauſſa ſit malè; connivere malunt potiùs, aut impunitatem concedere, quàm in illa animadvertere. Iudicii imbecillitas hæc eſt, & prudentię defectus cum tempore corrigendus; eâdem tamen moderatione adhibita, qua de Verecundia ante dictum eſt: ut ſcilicet ea ſolùm commiſerationis pars reſecetur, quæ ſic languere facit animum, & ita effœminat, ut fortiter & conſtanter agere nequeat; retento tamen miſericordiæ affectu Principum proprio. *a* ubi recta ratio abſque jactura tranquillitatis publicæ ita ſuaſerit. Vterque iſte tam Verecundiæ, quàm Commiſerationis affectus domari poſſunt ac corrigi actibus quibuſdam contrariis, qui nimiam illam cordis teneritudinem, mentiſque imbecillitatem paulatim tollant, atque ad fortiora corroborent animum, ſerviles iſtiuſmodi metus ei eximendo. Quòd ſi ſubinde Princeps conabitur (etſi in rebus minimis) animum firmum & conſtantem retinere, ſuæ item dignitatis & officii habere rationē, facilè idem poſtea in rebus majoribus præſtare poterit. Plurimùm ſanè refert, ſi vel ſemel generosè ea in re vincat ſeſe ipſe, & timeri ſe atque ſuſpici ab aliis faciat.

§. Reſtant duæ aliæ paſſiones, juventuti nimiùm quantùm noxiæ; Metus & Obſtinatio animi. Metum dico, quando Princeps omnia pertimeſcit, & ſibi ipſe in omnibus diffidens, nec loqui audet quicquā, nec agere. Nihil unquam rectè à ſe agi putat, veretur prodire in publicum, & ſeceſſum magis amat ac ſolitudinem. Iſthuc plerumque ex educatione muliebri, quę à conſortio hominum ſolet eſſe alienior, uti & ex defectu experientiæ naſcitur, cujus etiam ſolius

a *Principatus enim eſt proprium miſereri.* S. Chryſ.

lius beneficio malum illud curari poteſt, ſi aſſuefiat nimirum Princeps ad audientiam præſtandam tam ſubditis quàm exteris, ſi ſæpè foras in publicum, & in lucem producatur, ut homines & alia noſſe diſcat, qualia ipſa in ſe ſunt, non quomodo ea aut imaginatio depinxit, aut is, quo magiſtro & moderatore utitur. Ad Principis conclave liber ſemper pateat acceſſus Viris Illuſtribus ac Nobilibus, qui Patri ejus à cubiculis ſunt; aliis item aulicis fortitudinis, ingenii & experientiæ laude præſtantibus. Qui mos in Hiſpaniâ obſervatus fuit, uſque ad tempora Philippi Secundi Regis; qui molitionibus Caroli filii factus cautior, illam aliorum communicationem & & acceſſum liberum reſtrinxit omnino ac ſuſtulit: atque ita dum unum declinare voluit incommodum, in aliud incidit æquè Principibus noxium, quale eſt, nimium ſeſe ab hominum alloquio abſtrahere: hoc enim dum faciunt Principes, facilè poſtmodum fit, ut certæ alicui perſonæ affectu peculiari & favore ipſi adhæreſcant.

5. Obſtinatio denique partim ex metu, partim ex ignaviâ quâdam naturali naſcitur; quando nimirum Princeps nihil omnino agere vult, ſed contra inſtitutionem præfractè obfirmat animum. Curari verò debet illa mentis ſegnities flammis & ſtimulis gloriæ; quemadmodum calcaribus equorum vitia ſolent corrigi: paulatim itaque ducendus in viam Princeps, & laudandi progreſſus, quos fecerit, tametſi ſub initium laudes iſtæ ſupra meritum etiam ſint, & ad ſolam ſpeciem.

SYMBOLVM VIII.

IN Monocerote mirè ſolers fuit natura ac pro
dat. Inter ipſos oculos Iræ arma defixit. Pror
neceſſum eſt, ut oculum utrumque intentum ha
as in eam paſſionē, quę tam imperioſè actionibu
motibus animi dominatur. Eadē flāma, quâ ſucc

tur, lumen illi eripit. Ab inſaniâ & furore non niſi temporis brevitate differt. Nec homo iratus idem eſt qui anteà; per iram enim quaſi extra ſe ponitur. a *Non deſiderat fortitudo advocatam iram.* b *Quid enim ſtultius eſt, quàm hanc ab iracundiâ petere præſidium, rem ſtabilem ab incertâ, fidelem ab infida, ſanam ab ægra?* Ad triumphandos hoſtes nihil opus levitate iracundię. Nec fortitudo eſt, quæ abſque ratione commoveri ſe ſinit. Verbo, nullum vitium magis Principem dedecet, quàm iſtud: iraſci enim contemptum ſupponit, aut acceptam injuriam. Nullum item muneri & officio ejus ſic adverſatur: nihil enim æquè tenebras offundit judicio, quod clariſſimum ſemper eſſe debet in eo, qui aliis imperat. Princeps qui irâ & ſtomacho leviter exardeſcit, cordis ſui poteſtatem tradit irritanti, & arbitrio illius ſe ſubjicit. Si abſque offenſione ne plica quidem in pallio regio diſturbari poſſet à quopiam; quid erit denique, ſi animum illius quis conturbet?

§ Enimverò ira tinea quædam eſt, quam parit, & nutrit ipſa purpura. Pompa ſuperbiam gignit, ſuperbia iram. Et potentiæ quaſi proprum eſt, nolle pati. Nimis quam delicatus eſt Principum ſenſus. Speculum, quod facillimè maculam contrahit. Cælum, quod vapore tenui citò obnubilatur, & jacit fulmina. Vitium quod animos magnos plerumque generoſos & impatientes occupat; perinde ac mare, quantumvis vaſtum ſit & potens, leviſſimo tamen ventorum flatu graviſſimos patitur motus ac tempeſtates. Illud ſolùm intereſt, quòd hæ in animis Principum longè diuturniores ſint, quàm in ipſo mari; præſertim ubi honor læſus fuerit, quem exiſtimant abſque vindictâ recuperari non poſſe. Deus bone! quantillum erat; c Sanctium Navarræ Regem, pugnâ ad Alarcum habitâ, non ſalutato priùs Rege Alphonſo hujus nominis Tertio, domum repetere? hic tamen eâ re offenſus ſic fuit, inurbanitatis iſtius oblivíſci nunquã potuerit, nec con-

a Cicero. b Seneca. c Mar. hiſt. Hiſp. lib. 11. cap. 18.

quieſcere, donec regno illum exuiſſet. Principum ira pulveri tormentario ſimilis eſt, qui ſimul atque ignem concipit, mox vires ſuas exſerit. Nuntiam mortis *a* eam appellat Spiritus ſanctus, ut vel hoc nomine eam frænare & cohibere par ſit. Turpe eſt eum, qui aliis mandata dat, huic paſſioni ſuccumbere. Meminerint Principes, ideo ſceptri loco nihil ſibi in manus tradi, quo lædere quenquam poſſint: quòd ſi aliquando gladius ſtrictus Regibus præferri ſolet, id juſtitiæ, non vindictæ inſigne eſt, & alienâ tunc quidem portatur manu, ut noverint iram inter & executionem mandatum debere intercedere. E Principibus pendet ſalus publica, quæ facilè in diſcrimen veniet, ſi Conſiliario tam præcipiti, qualis eſt ira uſi fuerint. Ecquis manus ejus effugiet? nam fulminis inſtar eſt, quando ſuprema poteſtas eam impellit. *b Eporque la ira del Rey* (ut ait in ſuis legibus Alphonſus Rex) *es mas fuerte, è mas dañoſa, que la de los otros Omes, porque la puede mas ayna complir, porende debe ſer mas apercebido, quando la oviere en ſaberla ſofrir.* Si Principes irâ nonnunquam inflammati ſeſe ipſi contuerentur oculis, ſpeciem utique cernerent indignam tantâ Majeſtate; cujus tranquillitas, & ſuavis tam verborum, quàm actionum concentus, allicere magis debet, quàm terrere; amorem conciliare potiùs, quàm formidinem.

§. Cohibeat itaque Princeps iræ impetum; quòd ſi id non poſſit, ſuſtineat ſaltem furorem, & executionem ad tempus differat: nam uti dixit *c* idem Alphonſus Rex, *Debe el Rey ſofrirſe en la ſaña, faſta que ſea paſada, è quando lo fiziere ſeguirſele à gran prò, ca podra eſcoger la verdad, e fazer con derecho, lo que fiziere.* Theodoſius Imperator in ſemetipſo expertus id fuit; quare lege etiam cavit, ut ſententiæ capitales antè, quàm triginta dies abiiſſent, executioni ne mandarentur. Quod decretum priùs

a Tibe-

a Indignatio Regis, nuntii mortis. Prov. 16. 14. *b* Lib. 1. tt. 5. p. 2. *c* Idem ibid.

a Tiberius fecerat, ſed ad ſolos decem dies, etſi Senatui nollet facere poteſtatem, ſententiam ſemel latam revocandi. Rectè illud quidem, ſi ideò factum fuiſſet, ut gratiæ locus eſſet, aut de cauſſa cognoſci denuò poſſet; verùm *b* Tiberius homo crudelis & ferox, tantum indulgere non voluit. Auguſto item Cæſari ſuaſit Athenodorus, ne quid iratus decerneret priùs, quàm viginti quatuor Alphabeti Græci literas ex ordine recenſuiſſet.

§. Cùm itaque ira furor brevis ſit, maturitati deliberationis directè oppoſitus, nullum illi aptius remedium eſt, quàm prudens conſultatio animi; ne ſcilicet cum executione præcipitet Princeps, donec conſilio rem omnem expenderit. Non immerito contemptum ſe putabat *c* Aſſuerus Rex, quando Regina Vaſthi ab ipſo vocata venire renuit; & tametſi id graviter acceperit, ulciſci tamen noluit, antequam regni ſui proceres in conſilium adhibuiſſet.

§. De accepta injuria multùm cum aliis colloqui, iram magis ſuccendit; unde & Pythagoræ fuit monitum: *Ignem gladio ne fodito*; agitatio enim flammam magis ſuſcitat: neque efficacius pro ira remedium eſt, quàm ſilentium & ſolitudo; ſeipſa ſenſim conſumitur & interit. Quin immò blandiſſima ſæpè verba frigidæ inſtar ſunt, quam fabri ferrarii fornacibus affundunt, ita magis magiſque inflammant.

§ Hæc porrò in auribus ſedem habet, aut certè per eas quaſi foras advigilat; *d* has ergo muniat Princeps, ne ſiniſtros rumores facilè hauriant, qui animũ irritare poſſint. Hinc factum reor, quòd ſtatua Iovis

D 6 Cre-

a Idque vitæ ſpatium damnatis prorogaretur, ſed non Senatui libertas ad pœnitendum erat. Tac. l. 3. Annal. *b Neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.* Tac. l. 3. Ann. *c Quæ renuit, & ad Regis imperium, quod per Eunuchos mandaverat, venire contempſit. Vnde iratus Rex, & nimio furore ſuccenſus, interrogavit ſapientes qui ex more regio ſemper ei aderant.* Eſth. c. 1. 12. *d Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.* Iac. 1. 19.

Cretenſis auribus careret; nam iis, qui cum imperio ſunt, damni plus adferunt ſæpè, quàm emolumenti. Ego neceſſarias eas judico Principibus, ſi circumſpectæ ſint, & cum prudentia conſilium capiant, neque ad primos quoſque rumuſculos commoveri ſe ſinant. Tunc ira laudabilis eſt, quando eam ratio ſuſcitat, & lenit prudentia. Vbi hæc ira *a* non eſt, juſtitia eſſe non poteſt. Tolerantia nimia peccandi licentiam dat, & obedientiam audacem facit. Omnia tolerare æquo animo & pati, aut ignorantia eſt, aut ſervitus, hominis de ſe parum ſentientis. Iram fovere, ut offenſioni fiat ſatis, aut exemplum ſtatuatur de injuria in authoritatem regiam admiſſa, non vitii, ſed virtutis eſt, idque lenitati, & manſuetudini nil quicquam derogat. Ecquis magis mitis & manſuetus, quàm *b* David, vir ſecundùm *c* cor Dei, tam lenis in vindicando, tam in ira moderatus; ut cum Saülem infenſiſſimum ſibi hoſtem in ſua teneret poteſtate, ſatis habuerit oram *d* chlamydis illi præcidere; cujus facti adhuc illum pœnituit poſteà. Et tamen quanta ſeveritate injuriam ultus eſt, qua Rex Hanon legatos ejus affecerat? Miſerat eos David ad conſolandum Regem de obitu Patris ſui; ille verò ſiniſtrè ſuſpicatus, ad explorandum regni ſtatum potiùs veniſſe, barbis ſemiraſis, & veſtibus indecorè decurtatis eos abs ſe dimiſit. Non tulit hanc injuriam David, homo cætera mitiſſimus: ſed bello illum adorſus, omnes regni civitates, quas occupavit, funditùs evertit; incolas verò earundem (ut cum Scripturâ hoc dicam) *e adducens ſerravit, & circumegit ſuper eos ferrata carpenta: diviſitque cultris, & traduxit in typo laterum.* Immanitas

a *Nunc iraſci convenit juſtitiæ cauſſa.* Stob. ſer. 20. b *Memento Domine David, & omnis manſuetudinis ejus.* Pſal. 131. 1. c *Inveni David filium Ieſſe, virum ſecundùm cor meum.* Act. 13. 22. d *Surrexit ergo David, & præcidit oram chlamydis Saul ſilenter. Poſt hæc percuſſit cor ſuum David, eò quòd abſcidiſſet oram chlamydis Saul.* 1. Reg. 24. 5. & 6. 1. Paral. 19. e 2. Reg. 12. 31.

manitas quædam, atque iræ immoderatio cuipiam iſta videri poſſent, qui fortè neſciret, injuriarum vulnera interdum curanda ſic eſſe, ut ne cicatrices quidem maneant reliquæ. Ferro & igni interminatus eſt civitatibus & provinciis quibuſdam *a* Artaxerxes, ni cuidam ſuo decreto eſſent obſequentes, daturus aliàs tam hominibus, quàm animantibus brutis puniti contemptûs & inobedientiæ ſeveriſſimum exemplum. Iuſtiſſimus Deus iſthanc politicam nos docuit, quandò extremo cum rigore, ſalva tamen miſericordiâ; à Syriorum *b* exercitu pœnas ſumpſit, eo quòd ſe Deum montium blaſphemè vocitâſſent. Suprema Principum authoritas & poteſtas pars eſt Reipublicæ, adeoque offenſas & injurias acceptas diſſimulare ſemper non poſſunt.

§. Illa porro ira in Principibus laudabilis eſt, & Reipubl. perutilis, quam ſuadet ratio, quæque gloriǫ ſtimulis incitata, ad ardua & ſublimiora impellit animum; etenim ſine illa nihil egregium, nihil magnum moliri quis poteſt, nedum ad exitum perducere. Illa; illa eſt, quæ generoſioribus ſpiritibus cor paſcit, & ſupra ſe erigit ad contẽnendas & ſpernendas difficultates. Cotem virtutis eam appellavere Academici, & virtutum comitem Plutarchus vocat.

§. Maximè verò ſub Principatus initium irã deponere debet Princeps, & oblviviſci injuriarũ anteà illatarum; *c* uti fecit Rex Sanctius, cognomento Fortis, cùm per ſucceſſionem Caſtellę regnũ indeptus eſſet. Cũ imperio Naturam velut immutat Princeps; quidni ergo immutet affectus etiam & paſſiones? Abuteretur ſanè dominatu, qui vindictam de eô ſumeret, qui jam ſubditum ſe agnoſcit. Illud offenſo ſit ſatis,

D 7 quod

a *Vt non ſolùm hominibus, ſed etiam beſtiis invia ſit in ſempiternum, pro exemplo contemptus & inobedientiæ.* Eſth. 16. 24. b *Quia dixerunt Syri, Deus montium eſt Dominus, & non eſt Deus vallium; dabo omnem hanc multitudinem grandem in manu tua, & ſcietis, quia ego ſum Dominus.* 3. Reg. 20. 28. c Mar. hiſt. Hiſp. lib. 14. cap. 10.

quod in eum nactus ſit imperium, qui priùs læſerat. Nobiliorē vindicandi rationem Fortuna largiri non poteſt. Ita ſecum reputabat Ludovicus XII. Galliæ Rex, quare ſuadentibus nōnullis, ut ultū iret injurias, quas id temporis accepiſſet, cùm Ducis Aurelianenſis ſolùm titulo gauderet, reſpondiſſe fertur: *Regem Franciæ non decet ulciſci injurias Aurelianenſis Ducis.*

§. Offenſas privatas in perſonam, non dignitatem admiſſas extremâ ſuâ potentiâ ne vindicet Princeps: etſi enim una ab aliâ videatur ſecerni non poſſe, expedit tamen non raro illas diſtinguere, ne Majeſtas exoſa fiat, aut nimiùm formidabilis. Eò tendebat *a* Tiberii reſponſum, cùm diceret: Si Piſo nihil peccaſſet aliud quàm quòd de morte Germanici, & ſuo luctu lætatus eſſet, privatas inimicitias ulciſci ſe velle, non Principis. E contrario vindicare non debet, ut privatus, injurias, quæ aut muneri ejus, aut ſtatui publico irrogantur: ita ut paſſione abreptus, de ſua exiſtimatione aut honore actum putet, niſi confeſtim ultionē paret, præſertim quando in aliud differre tempus magis expedit; etenim ira Principum non motus animi eſſe debet, ſed utilitatis publicæ. Hanc prę oculis habuit *b* Rex Ferdinandus Catholicus, cū Rex Granatæ tributū nollet pendere, contra ac ejus majores fuerant ſoliti; atque una inſolentiùs renuntiaret, jā pridē eos deceſſiſſe, in ſuis autē officinis monetariis non aurum aut argentū elaborari, ſed enſes fabricari & lanceas. Diſſimulavit tamē ad tempus libertatē iſtam & arrogantiā Ferdinandus Rex, & inducias cum illo pactus eſt, differendo vindictam, uſq; dum in ſtatu quietiori res eſſent; qua in re bono publico *c* magis quàm affectui ſuo conſuluit.

§. Nec

a Nam ſi legatus officii terminos, obſequium erga Imperatorem exuit, ejuſdemque morte, & luctu meo lætatus eſt, odero; ſeponamque à domo mea, & privatas inimicitias, non Principis, ulciſcar. Tac. lib. 3. Annal. *b* Mar. hiſt. Hiſp. l. 24. cap. 16. Anton. Nibriſſ. Dec. lib. 7. cap. 9.
c Fatuus ſtatim indicat iram ſuam; qui autem diſſimulat injuriam, callidus eſt. Proverb. 12. 16.

§. Nec minoris prudentiæ eſt iram tunc diſſimulare, cùm præſumi meritò poteſt, fore aliquando tempus, quando nocebit eã oſtendiſſe. Ea de cauſſa Rex Catholicus Ferdinandus, tametſi Primoribus regni graviter offenſus eſſet, quando tamen abdicato Caſtellæ regno, ſe recepit in Aragoniam, prudenter admodum iſtam animi indignationem, & acceptas injurias taciturnitate celavit, atq; adeò amicum & benevolum omnibus ſeſe in ſuo diſceſſu exhibuit, tanquam jam tunc præſentiret, denuò ſe regno iſti aliquando præficiendum, uti reverà poſteà accidit.

§. Generoſa mens injurias vultu tegit, neque iracundiæ impetu abolere eas ſatagit, ſed egregiis facinoribus potiùs, optimo ſanè, & verè heroico vindicandi genere. *a* Cùm Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Hiſpalim obſideret, Vir quidam nobili loco natus exprobrabat Garſiæ Pereſio de Vargas, quod ſcuto undulato, contra ac familiæ iſti liceret, uteretur. Diſſimulavit ille tum quidem hoc dictum, donec Triana vi tentanda eſſet. Ibi inter primos adeò ſtrenuè dimicavit, ut ſcutum infixis miſſilibus telis undique coopertum è pugna referret. Quare ad ſuum reverſus æmulum, qui loco tum ſibi caverat, & ſcutum oſtentans ſic eum allocutus eſt: *Non abſque cauſſa tu quidem hoc ſcutum noſtræ abjudicaſti familiæ, qui illud tantis objicimus periculis; tibi verò præ aliis deberi, quis neget, qui tanto ſtudio illæſum illud ſervas?* Solent plerumque calumniarum magis eſſe patientes ii, qui ab iſto maledicendi genere alieniores ſunt; neque minor virtus eſt, iſtam triumphare paſſionem, quàm hoſtem.

§. Iram Principis accendere, haud minus periculoſæ plenum opus eſt aleæ, quàm ignem cuniculis, aut tormento portis inſititio (petardam vulgò dicunt) ſubjicere; & licèt in favorem proprium id fiat, prudentiæ tamẽ eſt illam moderari, præſertim ſi contra potentiores ea ſit: ejuſmodi enim iræ redundant plerumque in caput illius, qui primus autor & incentor extitit.

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 13. c. 7.

extitit. *a* Hæc cauſſa fuit, cur Mauri Toletani tantoperè laborarint, ut placarent iratum Regis Alphonſi Sexti animum, contra Archiepiſcopum Toletanum & Reginam; propterea quod hi abſque illius mandato Moſqueam iis eripuiſſent. Ex quo duo eruo documenta: Vnum eſt, debere Miniſtros, quando officii ratio ſic poſtulat, quàm blandiſſimè fieri poteſt, ea proponere Principi, quæ ei aut faſtidium creare poſſunt, aut bilem commovere: *b* facilè enim accidit, ut animus furore correptus in eum deinde deſæviat, qui rem enarrando expoſuit, quantumvis omni culpa is vacet, aut optimo zelo id fecerit. Alterum eſt, ut dextrè conentur non moderari ſolùm Principum iram, ſed tegere etiam & occultare. Seraphini illi (amoris Miniſtri) quos coram Deo aſſiſtere viderat Iſaïas, c *duabus alis velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus*; ne videlicet noxæ alicujus rei ira ex oculis emicante, ſic perterreſierent, ut montibus mallent opprimi, quàm iratum Dei vindicis *d* vultum intueri.

Ubi verò iracundiæ calor deferbuit, jam dolent etiam Principes, & indignantur, ſi quos aut iræ ſuæ teſtes, aut executionis habuêre ſpectatores: utrumque enim iſtud à regia dignitate alienum eſt. Et propter hoc Deus ipſe uxorem Lothi *e* in ſtatuam ſalis convertit.

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 9. cap. 17. b *Cuncta tamen ad Imperatorem in melius relata.* Corn. Tacit. lib. 4. Annal. c Iſa. cap. 6. 2. d *Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni.* Apoc. 6. 16. e *Reſpiciensque uxor ejus poſt ſe, verſa eſt in ſtatuam ſalis.* Gen. 19. 26.

SYM-

SYMBOLUM IX.

CVm proprio ſuo damno trophæis & gloriæ Herculis ſeſe opponit invidia. Si præacutam ejus clavam morſibus impetat ; quid efficit aliud, quàm ut proprias cruentet fauces? Nimirum ſuiipſius vindex eſt. Ferro nihil videtur ſimilis, quod à ſanguine,

quem

quem fundit, rubiginem trahit, & ab eâdem pòſt exeditur. Alia omnia vitia, ab aliquâ boni ſpecie, aut delectatione ortum habent; hoc contrà ex dolore interiori, & boni alieni odio naſcitur. Vitia alia pœna ultrix à tergo ſequitur; huic etiam præire ea ſolet. Invidia priùs in propria ſævit a viſcera, quàm in honorem proximi. Umbra virtutis eſt: hujus lucem fugiat neceſſe eſt, quiſquis illam evitare voluerit. Quod noctua Solis radios ſuis captet oculis, illud eſt, quod aliarum avium odium ſuſciat & invidiam: ſi intra noctis tenebras, & ſua ſe abderet latibula, nullum illi à reliquis eſſet periculum. Inter ęquales ęmulationi haud facile locus: fortunâ unius aſſurgente, alterius creſcit invidia. b *Inſita mortalibus natura, recentē aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere, modumq; fortunæ à nullis magis exigere, quàm quos in æquo videre.* Infelici c lolio invidia ſimilis eſt, quod tū primum prehendit ſegetem, quando ea altior eſt, & in fructus maturuit. Famam itaq; dignitates, & officia honoratiora defugiat quiſquis invidiæ tela experiri non vult. d *Ex mediocritate fortunæ pauciora pericula ſunt.* Regulus in tantâ Neronis ſævitiâ agebat ſecurus, e *quia nova generiſ claritudine, neque invidioſis opibus erat:* Attamen indignus eſſet hic metus generoſo pectore. Quod alii nobis invideant, excellentiæ noſtræ præ iis ſignum. At nullos ſentire æmulos, non optima nota. Melius ſanè eſt, invidiam pati, quàm ęquis animis tolerari ab omnibus. Invidia virtutis ſtimulus eſt, perinde enim ut roſa ſpinam conſervat, ſic virtutem invidia. Facile illa negligeretur, ſi obtrectatores deeſſent & lividi. Multos æmulatio evexit ſupra alios, multos invidia fortunatos reddidit. Æmulatio Carthaginis Romanam auxit gloriam, uti & famam Caroli V. Imperatoris, illa Franciſci Galliarum Regis. Eccleſiæ Romanæ, immò & univer-

ſæ

a *Putredo oſſium, invidia.* Prov. 14.30. b Tacit. lib. 2. hiſt. c *Cùm autem creviſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania* Matt. c. 13.26. d Tacit. lib. 14. Annal. e Idem ibid.

ſæ Sixtum Quintum invidia peperit, prima fortunæ ejuſdem origo. Nihil hic melius, quam iſta flocci pendere, & conniti ſemper altiùs; donec invidum oculi deficiant, ut aſpectu ultrà ſequi non poſſit. Terræ umbra ad imum uſque è cæleſtibus orbem, elementis citimum pertinet, & lunæ ſplendorem inficit;altioribus Planetis nihil officit. Vis ſolis, ſi vehementior ſit, nebulas diſpellit & diſſipat. Æmulatio locum non habet,ubi magna eſt inæqualitas, atque adeò hoc unicum illi remedium eſt. Quò citiùs quis conſcenderit altius, eò minus invidiæ erit expoſitus. Fumum non efficit ignis, qui incenditur ſubitò. Intereà, dum colluctantur quaſi inter ſe merita ,naſcitur invidia, & contra eum arma ſumit, qui ſupra cæteros extollitur. Superbia & aliorum præ ſe contemptus, illa ſunt, quæ in ſucceſſu proſpero invidiam conciliant, & miſcent odia. Modeſtia contra illam reprimit: Nemo enim ei invidet ut felici, qui ſeipſum pro tali non æſtimat. *a* Hac de cauſſa Saul, poſtquàm in regem unctus fuit, mox in domum ſuam ſe recepit; atque ut palàm faceret, non efferri ſe dignitate regia, ſceptro tantiſper ſepoſito; aratro admovit manum.

§. Aliud item remedium eſt,non domi Fortunam ſuam ampliorem facere, ſed foris apud exteros: nam qui alium humili loco natũ antè novit, nunc autem in altiori dignitatis gradu collocari videt, facilè hanc illi felicitatem invidet. Per oculos *b* magis, quam per aures malum iſtud ſeſe in animum inſinuat. Multi clariſſimi Viri, ut aliorum fugerent invidiam, ſublimiores honorum gradus maluerunt effugere. Tarquinius Conſul, ut invidiæ ſeſe ſubduceret oculis, ultrò voluntarium elegit exilium. Valerius Publius tectis propriis flammam injecit, quorum amplitudo invidiam illi pepererat. Fabius *c* Conſulatu ſe abdica-

a 1. Reg 10. & 11. b *Vt effugiamus nomen invidiæ, quod verbum ductum eſt, à nimis intuendo fortunam alterius.* Cic. in Tuſc. c *Non enim poterimus ulla eſſe in invidia ſpoliati opibus, & illa Senatoria poteſtate.* Cic. ad Att.

abdicavit, ſic inquiens: *Iam ſpero, Fabiorum gentem invidia infeſtare deſinet.* Hos tamen ego deceptos exiſtimo, propterea quòd illud ipſum ſit vindictam concedere potiùs, aut ulteriorem anſam prębere invidię; quæ ubi ſemel perſequi aliquem inſtiterit. antè non deſinit, quàm eum ad extremam detruſerit miſeriam. Sol umbras non jacit, quàm diu in ſupremo cæli conſiſtit vertice; at quando declinat, & nobis propior fit, tum creſcunt illæ, & porriguntur longius. Sic prorſus invidia eum majori impellit impetu, qui in ruinam pronus jam eſt, aut labi incipit: & quoniam illa plerumq; non niſi puſillanimes occupat, ſemper in metu eſt, ne rurſum in pedes ſeſe is erigat. Etiam poſtquam leonibus objectus fuiſſet Daniel, nondum tamen ſatis tutus videbatur Dario Regi ab iis, qui favorem ei regium invidebant; adeoque hominum invidiam metuens magis, quàm belluarum immanitatem, lapidem, quo lacum leonum obſtruxerat, a *obſignavit annulo ſuo, & annulo optimatum ſuorum, ne quid fieret contra Danielem.*

Interdum ad declinandam invidiam, ejuſque incommoda, conſultum erit in eandem Fortunæ navim eos admittere, quorum timeri poterat æmulatio. Ita b remora, quæ deforis navi adhæreſcens, curſum ejus ſiſtit; recepta intrò, vires perdit.

8. Invidia non ſemper proceras arrodit cedros: nonnunquam in humilibus ſpinis, quas natura ipſa odiſſe quodammodo videtur, ſuos fatigat dentes, & cruentat labra; uſq; adeò ut miſerias etiam aliorum & calamitates abſq; livore & indignatione intueri nequeat: ſive hoc eò accidat, quòd ejus malitia amens prorſus ſit; ſive quia ferre non ſuſtinet animi robur & conſtantiam illius, qui iſta patitur, aut illuſtrem famam, quę ex fortunę injuriis naſci ſolet. Habet præſentis libri Autor quamplurima, ob quæ vicem ejus merito aliquis doleat; nihil verò, aut

pauca

a Dan. 6. 17. b *Peculiariter miratum, quomodo adherens tenuiſſet, nec idem polleret in navigium receptus.* Plin. l. 32. c. 1.

Digitized by Google

pauca certe, cur in invidia eſſe poſſit apud alios: eſt tamen,qui has illi curas, labores & fatigationes aſſiduas, non æſtimatas ſatis, aut remuneratas invideat. Et ſanè videtur fatalis hæc adverſus eum æmulatio A ſe ipſa oritur abſq;culpa & ſæpè ea etiam illi affingit, quæ auditione prius ipſe ab aliis accipit. quàm vel imaginari ſibi potuiſſet. Sed tamen tantùm abeſt, ut animus ejus tam candidus ſuæque obligationis memor turbari iſtis ſe ſinat, ut invidiam illam & indignationem amet potiùs; quippe quibus ſe veluti ſtimulis quibuſdam incitari, & ad ulteriora impelli quotidie ſentiat.

§. Principes itaque, qui gradu & dignitate tanto ſublimiores ſunt aliis, hoc agant potiſſimùm,ut ſuperant invidiam. Cui tantum non fuerit animi, quomodo animi habebit ſatis,ut Princeps ſit? Velle autem aut beneficiis, aut rigore illam vincere, hominis eſſet planè imprudentis. Monſtra omnia domuit Hercules, contra hoc nec robur profuit, nec beneficium. Nullius certè gratiâ plebs obtrectare deſinit: quicquid enim præſtiteris, debitum credit; quin majora ſemper ſibi pollicetur, quam accipiat.Obtrectationes extinguere non debent in Principe gloriæ ſtudium: nec ulla res in ſuſceptis negotiis ejus terrere animum.Canes lunam allatrant; ſed hæc latratus illos facilè deſpicit, & inſtitutum iter inſiſtit. a *Ars prima regni eſt, poſſe invidiam pati.*

§.Nec valde nociva eſt Monarchiis invidia:enimvero virtutem plerumq; magis accendit,& illuſtriorem reddit; præſertim ſi Princeps juſtus ſit & conſtans, nec facilè calumniis fidem adhibeat. In Rebuſpublicis tamen, ubi ſinguli partis rationem obtinent, & paſſionum ſuarum deſideria opitulantibus conſanguineis & amicis poſſunt exequi, perquàm periculoſa eſt: concitat enim diſcordias, & clandeſtinas conſpirationes; unde poſteà bella naſcuntur civilia, ex his verò dominiorum immutationes. Illa eſt, quæ ſuperioribus ſæculis Hannibalem

a Seneca.

lem aliosque illuſtres heroës profligavit; hoc noſtro vero in dubium etiam vocare potuit inſignem fidelitatem Angeli Baduerii Clariſſimi Veneti, quem meritò gloriam & ornamentum Reipublicæ iſtius dixeris. Vir fuit profectò boni publici tam amans & ſtudioſus, ut ejectus etiam in exilium, & injuſtâ æmulorum perſecutione oppreſſus, in omnibus tamen conſervationi & ſaluti patriæ mirè ſtuduerit.

§. Optimum invidiæ remedium in Rebuſpublicis eſt communis omnium æqualitas, ut ſcilicet omnis pompa & oſtentatio prohibeatur: nihil enim ſic æmulationem excitat ac divitiarum ſplendor & & amplitudo. Eâ de cauſſa tantam abhibuit operam Reſpublica Romana, ut ſuperfluis conviviorum ſumptibus modum poneret; agros item, aliaſque poſſeſſiones ſic divideret, ut vires & facultates civium æquales eſſent.

§. Invidia haudquaquam decet principes, tantò cæteris ſublimiores, tum quia inferioris vitium eſt adverſus majores; tum etiam, quia exigua gloria ſit oportet, quæ inclareſcere aliter non poteſt, niſi obſcuret alias. Pyramides in Ægygto inter ſeptem a orbis miracula cenſebantur, eo quòd incidentem lucem ab omni latere ſic exciperent, ut nullam in corpora vicina umbram jacerent. Imbecillitatis ſignum eſt illius laborare penuriâ, quod aliis invidemus. Sed nihil magis indignum principe, quàm ſi ipſe præſtantiæ & prudentiæ ſuorum Miniſtrorum invideat: hi enim ejus quodammodo partes ſunt ac membra; neque verò caput pedibus invidet quòd robore polleant ad ſuſtentandum corpus; aut brachiis, quòd laborent; in eo gloriatur potiùs, quòd ab inſtrumentis talibus inſtructum ſit. Amor tamen proprius interdum in cauſſa eſt, ut ſicut Principes poteſtate præſtant aliis, ita etiam donis tam animi, quàm

a *Pyramides in Ægypto, quarum in ſuo ſtatu ſe umbra conſumens, ultra conſtructionis ſpatia nulla parte reſpicitur.* Caſsiodor. l. 6. var epiſt. 16.

Digitized by Google

quàm corporis iiſdem cupiant excellere. Etiam fama carminum *a* Lucani Neronem affligebat inter tot ac tantos honores, quibus fruebatur. Quare caveant ſedulò, qui cum principibus agunt, ne cum iiſdem de ſcientiæ aut ingenii laude videantur velle contendere, quòd ſi caſus aliquando ita tulerit, cedant potiùs, & palmam iiſdem ultrò deferant. Vtrumque non prudentia ſolùm eſt, ſed reverentia etiam Principibus debita. In illo Dei palatio, quod vidit Ezechiel, coram aſtabant *b* Cherubini, (ſcientiæ & ſapientiæ ſpiritus) inſigni cum modeſtiâ manus alis ſuis cooperientes. Illud ego optarem, ut Princeps invideret cultui & venerationi, quam quidam nimis etiam ambitioſè depoſcunt, hoc nomine, quòd apud eum gratiâ plus valeant, & illi chariores ſint, atque adeò ut hos ſuos favores nimios aliquantum moderetur. Verùm neſcio quo pacto gratia illa & favor faſcinent animum Principis, & invidiam exoculent. Saül *c* non rectis oculis aſpiciebat Davidem, cùm præclara ipſius facinora etjam in obſequium ſuum geſta, præ ſuis tamen celebrari conſpiceret. Contra Aſſuerus *d* Rex facilè ferre poterat Amanum, quem ſingulari affectu proſequebatur, ut Regem coli ab omnibus & ſuſpici.

§. Nulla invidia plus habet periculi, quàm quæ eſt inter viros Nobiles; curandum itaque, ut honores & munera non videantur familiis certis eſſe hæreditaria, ſed ab una transferantur ad alias, ita quidem, ut locupletiores occupentur in officis, quæ pompam aliquam & ſumptus poſtulant; pauperiores verò in iis, per quæ ad lautiorem redire fortunam, & nobilitatis ſuæ ſplendorem tueri valeant.

§. Æmu-

a *Lucanum propria cauſſa accendebant, quòd famam carminum ejus premebat Nero.* Tac. l. 15. Annal. b *Apparuit in Cherubin ſimilitudo manus hominis ſubtus pennas eorum.* Ezech. 10. 8. c *Non rectis ergo oculis Saül aſpiciebat David à die illa.* 1. Reg. c. 18. 9. d *Cunctique ſervi Regis, qui in foribus palatii verſabantur flectebant genua, & adorabant Aman.* Eſth. c. 3. 2.

§. Æmulatio aliqua glorioſa, illa nimirum, quæ non virtuti, aut alienæ invidet excellentiæ, ſed ea deſtitui ſe dolet, & egregiis experimentis qua fortitudinis, qua ingenii ad eam aſpirare contendit, illa, inquam, meretur laudem: neque enim vitium cenſeri debet, ſed ſcintilla quædam virtutis, quæ ex animo nobili & generoſo eminet. Gloria, quam Miltiadi victoria contra Perſas peperit, ita accendit Themiſtoclis animum, ut quicquid in eo eſſet vitii, flammæ illæ illicò abſumerent; ipſe verò in alium mutatus hominem, & quaſi extra ſe poſitus, Athenas perambularet, ac diceret: a Ne *Miltiadis trophæis ſe è ſomno excitari.* Quamdiu Vitellius habuit æmulos, à vitiis ſeſe abſtinuit; at ſimul ac illi defuere, *tum ipſe exercituſque ſævitia, libidine, raptu in extremos mores proruperunt.* Talis eſt æmulatio, quam Reſpublicæ fovere debent propoſitis præmiis, erectis trophæis ac ſtatuis: anima enim eſt & ſpiritus, quibus illæ conſervantur, & magis indies efflorescunt. Atque hanc cauſſam eſſe puto, cur Reſpublica Helveta tam parum laboret ſuos fines ulteriùs extendere, & cur ex eadem tam rari viri illuſtriores prodeant, tametſi aliàs Natura virtutem & animi robur iis minimè denegarit: nam præcipuum eorum inſtitutum eſt, ſervare inter omnes & in omnibus æqualitatem; quo caſu ceſſat omnis æmulatio, atque adeò virtutes egregiæ & militares veluti ardentes prunæ ſub cineribus ſopiuntur.

§. Verùm quamvis illa inter Miniſtros æmulatio utilis videatur, non omni tamen vacat periculo: *Populus* enim, b *qui neminem ſine æmulo ſinit*, variè affectus eſt; unde dum iſti uni, illi alteri plauſum dant, contentio inter utroſque oritur, & partium ſtudio concitantur tumultus ac ſeditiones. Accedit, quòd ambitionis ardor, & cupiditas efferēdi ſe ſupra alios ad fraudes, arteſque illicitas impellere ſoleat, & quę honeſta primùm erat æmulatio, in odium tandem atque invidiam degeneret. Offenſus olim Metellus,

quòd

a Tac. lib. 2. Hiſtor. b Tac. lib. 14. Annal.

quòd in Hiſpania Citeriore Pompejo ſucceſſor nominaretur, & gloriæ Pompejanæ invidia ſtimulatus, milites exautoravit, robur exercitus imminuit, & proviſionem omnem incurioſus neglexit. Quod & Pompejus poſtea fecit, cùm reſciſceret Marcum Popilium Conſulem ſibi ſuccenturiandum; & ne fortè triumphatis Numantinis gloriam is adipiſceretur, antequam abiret officio, pacem cum iis fecit, Romano nomini admodum probroſam. Hoc noſtro tempore Grolla in hoſtis poteſtatem conceſſit, non aliâ de cauſsâ, quàm quòd inter Tribunos militares, qui ſubſidio mittebantur, de prærogativâ eſſet contentio. Nihil æquè pernicioſum Principibus, nihil magis remedio indiget. Neque hic ullo modo diſſimulandum, ſed puniendus non is ſolùm, qui culpæ plus habet, ſed & qui innocentior videri poteſt. Ille, quia cauſſam dedit; hic verò, quia non ceſſit juri ſuo, & occaſionem rei bene gerendæ elabi paſſus eſt. Qui rigor, ſi cui videatur nimius, utilitate boni publici, & exempli facilè excuſari poterit. Nulla magna reſolutio abſque aliquâ permixtione injuriæ. Priùs ad obſequium Principis oculos reflectere debet ſubditus, quàm ad exiſtimationem propriam; poſteà ſatisfactionem poſtulet pro accepta injuria, & obſequium putet Principi præſtitum, quòd illam tantiſper tolerârit. Inſignis animi fortitudo eſt in tali caſu patientem eſſe: debet enim generoſus animus Regis obſequium ſuis anteferre paſſionibus, & a *privata odia publicis utilitatibus remittere.* Ariſtides & Themiſtocles capitali diſſidebant odio, cùm tamen ambo mitterentur unà legati, & urbis portam attigiſſent, dixiſſe fertur Ariſtides: *Vis Themiſtocles, tantiſper hic ſeponamus privatas noſtras ſimultates, repetituri eas poſtea, ubi egreſſi iterum fuerimus?* b Idem fecit Henricus Guſmanius Dux Aſſidoniæ, qui etſi aliàs Roderico Pontio Marchioni Gaditano ex privatis contentionibus infenſus eſſet, boni

E ta-

a Tacit. lib. 1. Annal. b Mar. hiſt. Hiſp. lib. 25. cap. 1.

tamen publici amore eidem opitulatum ivit. cùm Alhamæ à Mauris obſidione premeretur. Sed quia haud paullo facilius eſt, ea prævertere incommoda, quàm corrigere poſteà, cavendum erit Principi, ne duos pari autoritate eidem muneri Miniſtros præficiat; nam a *arduum eodem loci potentiam & concordiam eſſe.* Tiberius ſanè, cùm alium deſtinare deberet in Aſiam æqualis cum illo dignitatis, qui tum provinciam illam adminiſtrabat, periculoſum id fore ratus; M. Alerum *delegit è prætoriis, ne Conſulari obtinente Aſiam; æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.*

a Tacit. lib. 4. Annal.

SYM-

SYMBOLUM X.

FAlco è vinculis emiſſus, nolas è pedibus appenſas roſtro diſſolvere conatur, quippe libertati ſuæ noxias; ſiquidem tinnitus ille & clangor vocis inſtar eſt, quæ vel leviſſimo excitata motu Venatorem protinus advocat, atque adeò in cauſſa eſt, ut

miſer retrahatur in vincula, tametſi in penitiſſimas ſeſe ſylvas abdiderit. Heu! quàm multis malo fuit, virtutum & rerum cum laude geſtarum rumor! quàm multos fama in invidiam adduxit, & duriſſimam iterum ſervire fecit ſervitutem! a *Nec minus periculum ex magna* ſeu bona *fama, quàm ex mala.* Nunquam Miltiades vitam infelix amiſiſſet in carcere, ſi fortis illius animus in tenebris dilituiſſet incognitus, aut ſi ſpiritus ſuos altiores moderatus ſufficere ſibi putâſſet aliorum Athenienſium civium æquare fortunam. Crevit victoriarum plauſus. cùmque invidiæ oculi tam ſplendentes famæ radios ferre haud poſſent, à Republicâ illâ in ſuſpicionem vocari cœpit, quod æſtimationem & gratiam mereri debuerat. Veriti nimirum ſunt, ne ſuis tandem cervicibus jugum cogerentur admittere, quod ille hoſtibus imponebat; pluſq; futurum & incertum infidelitatis periculum formidarunt à Miltiade, quàm præſens illud & longè gravius, quod imminebat ab iis, qui apertè & palam civitatis ruinam ac perniciem moliebantur. Suſpicio rationem in conſilium non adhibet, nec ſinit iſtiuſmodi metus res ſuis ponderare momentis, aut ſe à gratitudine debitâ corrigi. Maluit Reſpublica illa unius civis, licet de ſe optimè meriti, carceres & infamiam, quàm alios omnes in continuis ſuſpicionibus vivere. b Carthaginenſes Sapphoni Hiſpaniæ adminiſtrationem abrogarunt, ſpecie quidem Reipublicæ in patria procurandæ; re tamen verâ, quia potentiam ejus, auctoritatemq; amplius ferre non ſuſtinebant. Pari modo & Hanonem, ejus in Provinciâ ſucceſſorem, tot tantiſque navigationibus celebrem mulctarunt exilio; nulla juſtiore de cauſſa, quàm quod ingenio & induſtria plus valeret, ac liberæ civitati tutum putarent. Viderant eum inter homines primum manu leonē tractare, & cicurare, & metuere cœperunt, ne & ipſos tandem ſubjugaret, qui ferarum immanitatem domuiſſet. Ita videlicet obſequia & egregia facinora

remu-

a Tacit. in vita Agric. b Mar. hiſt. Hiſp. l. 2. c. 1.

Digitized by Google

remunerari ſolent Reſpublicæ. Nemo civium ſuum reputat honorem aut beneficium; quod in univerſam confertur communitatem, offenſam tamen ejuſdem & ſuſpicionem omnes ad ſe arbitrantur pertinere. Si præmio afficiendus aliquis, vix pauculi ſuffragantur; contra ut reum faciant, nemo non ſatagit. Qui inter alios eminet, is jam in periculo eſt: nam zelus, quem habet, boni publici, aliorum accuſat inertiam; prudentia aliorum inſcitiam detegit. Hinc iſta in obſequio Principum à parendi ſtudio pericula; hinc virtus & induſtria, perinde ac vitia, odio ſunt. Saluſtius Criſpus a *cui vigor animi ingentibus negotiis par ſuberat, eò magis ut invidiam amoliretur, ſomnium & inertiam oſtentabat.* Sed illud peſſimum, offendi quandoque Principem, ſi à vigilante Miniſtro excitetur, quem ſomno ſecum indulgere ipſe potiùs cuperet. Eapropter uti hypocriſis quædam eſt, quæ virtutes fingit, & diſſimulat vitia: ita alia nunc opus, quæ robur ac celſitudinem animi diſſimulet, & famam compeſcat. Agricola certè invidiæ metu ſuam tantopere occultare ſtuduit, ut qui tantam in illo animi demiſſionem & modeſtiam cernerent, niſi aliunde de fama ejus inaudiiſſent, eam ex primo viri aſpectu nequaquam potuiſſent b augurari. Senſit cum tempore incommodum hoc Germanicus; ſed ferre maluit, quàm corrigere, quandò, nationibus multis debellatis, trophæum erexit quidem, nomen tamen ſuum ob famæ periculum eidem c inſcribere noluit. Sanctus item Ioannes tacito ſuo nomine refert inſignem illum favorem ſibi à Chriſto Servatore in ſupremâ cœnâ exhibitũ, quæ ſi humana politica non fuit, prudentem tamen fuiſſe

E 3 mo-

a Tacit. lib. 5. Annal. b *Viſo, aſpectoque Agricola quærerent famam, pauci interpretarentur.* Tacit. in vita Agric. c *Debellatis inter Rhenum, Albimque nationibus exercitum Tiberii Cæſaris ea monimenta Marti, & Iovi, & Auguſto ſacraviſſe, de ſe nihil addidit metu invidiæ, an ratus conſcientiam facti ſatis eſſe.* Tacit. lib. 2. Annal.

a modeſtiam non negarim. Sola etiam ſomnia de
eminentia propria invidiam inter fratres ſuſcitant.
Capitis diſcrimen propè Ioſephus adiit, dum inge-
nuè magis, quàm prudenter percenſuit ſomnium de
ſpicarum manipulis, qui ſuo inter alios erecto ſe in-
clinaverant: nam vel excellentiæ umbra, immò ſo-
lùm poſſe excellere, invidiam habet ſollicitam.
Gloria tam ob virtutes proprias, quàm aliorum *b* vi-
tia, in periculo eſt. Vitium non æquè in hominibus
timetur, quia ſervos eos reddit; ac virtus, quia do-
minos efficit; Dominium quippe habet ab ipſa Na-
tura ſibi conceſſum in alios; quod tamen nolunt
Reſpublicæ penes unum ſolum eſſe, ſed æqualiter
inter omnes diſpertium malunt.

Enimverò virtus, velut voluntaria quædam ani-
morum tyrannis, non minus in eos habet virium,
quàm vis ipſa & coactio: & quidem ad accenden-
dam Reipublicæ æmulationem, perinde omnino eſt,
ſive ad obediendum uni alicui impellat ratio, ſive
vis adigat: quin prior illa tyrannis quò juſtior, eò
periculoſior eſt, & minùs illi reſiſtitur. Atque hæc
ipſa res Oſtraciſmo, ſeu exilio teſſulato, ut Latini
vocant, cauſſam dedit, quo Ariſtides inter alios
mulctatus fuit; cui vitio datum, quòd vir bonus &
juſtus communi omnium ſuffragio haberetur. Ami-
cus virtuti maximè periculoſus eſt populi favor: il-
lius quippe plauſus atque admurmuratio haud ſe-
cus, ac delictum caſtigari ſolet, uti in *c* Galeriano
videre licuit. *d* *Breves* itaque *& infauſtos* ſemper fuiſ-
ſe *populi Romani amores*, etiam Germanicus experi-
mento didicit. Nec Principes, nec Reſpublicæ valde
cupiunt, ut Miniſtros habeant admodum excellen-
tes, ſed ut tractandis negotiis ii pares ſint. Et hanc
fuiſſe

a *Erat ergò recumbens unus ex diſcipulis ejus in ſinu Ieſu, quem diligebat Ieſus.* Io. 13. 23. *b* *Agricola ſimul ſuis virtutibus, ſimul vitiis aliorum in ipſam gloriam præceps agebatur.* Tacit. in vita Agric. *c* *Nihil auſus, ſed nomen inſigne & decora ipſi juventa, rumore vulgi celebrabantur.* Tac. lib. 4. hiſt. *d* Tacit. lib. 2. Annal.

fuiſſe cauſſam ait Tacitus, cur Poppæus Sabinus annos quatuor & viginti provinciarum præcipuarum procurationem obtinuerit, a *nullam ſcilicet ob eximiam artem, ſed quod par negotiis, neque ſupra erat.* Magna ergo prudentia eſt, nôſſe ſuam occultare famam, atque adeò omnem ingenii, fortitudinis aut excellentiæ cavere oſtentationem, & altiores cogitationes quaſi ſub cineribus abdere; tametſi fateor animo generoſo difficile ſit, intra pectoris anguſtias flammam cohibere, quæ undique emicat, & novam indies apperit materiam, quò magis accendatur, & luceat. Sed perſuadere id nobis poſſunt Illuſtrium Heroum exempla, qui à Dictaturâ ad Stivam aliquando reverſi ſunt, uti & eorum, quos portæ Romanæ capere haud potuêre; ſed ingreſſi ſunt triumphantes per dejecta urbis mœnia, trophæis inclyti, quique poſt devictas nationes receperunt ſeſe in viles & humiles caſas, ubi ſubinde reviſit ad eos Reſpublica.

Nec ſanè tam citò eos in lucem denuò produxiſſet, niſi eos vidiſſet tam gloriæ eſſe fugitantes: umbræ enim illa ſimilis eſt, quæ inſequentem fugit, ſequitur fugientem. Major illius fama eſt & opinio, qui plùs eam celare contendit. Rubellius Plautus mereri imperium eo nomine videbatur, quia vivebat *b* occultior. At non ita in Monarchiis, ubi aſcenditur altiùs, quia ſemel aſcendi cœptum eſt. Viros fortes & animoſos Princeps in pretio habet; Reſpublicæ timent potiùs. Ille præmiis & muneribus eos ad majora incitat; hæ ſuâ ingratitudine eoſdem deprimunt. Nec timor ſolùm eſt, quo ſuæ metuùnt libertati; ſed titulus etiam, quem invidiæ prætexunt & æmulationi. Favor omnium & applauſus, ſi uni ſoli civi fiant, ſuſpecta haberi ſolent & invidiam

a Tacit. lib. 6. Annal. *b* *Omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iuliâ familiâ, ipſe placita majorum colebat habitu ſevero, caſtâ & ſecretâ domo, quantoque metu occultior, tanto plus fama adeptus.* Tac. lib. 14. Annal.

conciliant. Quod rarò in Principibus evenit, apud quos ſubditi gloria non facilè in invidiam adducitur; quin ſi quid laude dignum ab eô geſtum fuerit, illud ſibi vendicant, tanquam à ſuo profectum imperio. Animadverſum hoc in Othone Imperatore a *gloriam in ſe trahente, tanquam & ipſe felix bello, & ſuis ducibus, & ſuis exercitibus Rempublicam auxiſſet.* Debent itaque Miniſtri prudentiores felices rerum ſucceſſus tribuere Principi; facti cautiores exemplo Silii: qui malam propterea à Tiberio iniit gratiam, quod gloriaretur, ſe legiones continuiſſe in officio; adeòque dictitare ſoleret, Tiberium nemini alteri, quàm ſibi debere imperium: b *Deſtrui* nimirum *per hæc fortunam ſuam Cæſar, imparemque tanto merito rebatur.* Nec alia de cauſſa Veſpaſiano Antonius Primus diſplicuit, quàm quod eſſet c *nimius commemorandis, quæ ipſe meruiſſet.* Prudentior longè Agricola, qui d *nunquam in ſuam famam geſtis exultavit, ad auctorem & ducem, ut Miniſter fortunam referebat. Ita virtute in obſequendo, verecundia in prædicando, extra invidiam, nec extra gloriam erat.* Illuſtre eâ in re exemplum dedit omnibus belli ducibus Ioabus; qui quoties urbem aliquam ad deditionem compuliſſet, Davidem Regem admonebat antè, ut novas adduceret copias, adeòque ipſius auſpiciis tribueretur e deditio. Habuerunt hanc præ aliis laudem Germani veteres, apud quos f *Principem ſuum defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriæ ejus aſſignare, præcipuum ſacramentum erat.*

§. Iſtis de cauſſis ſecurior erit de præmio, qui Principi, quàm qui Reipublicæ aliqua præſtitit obſequia, & facilius illius, quàm hujus demerebitur gratiam.

a Tacit. l. 1. hiſt. b Tacit. l. 1. Annal. c Tacit. ibid. d Tacit. in vita Agric. e *Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obſide civitatem, & cape eam: ne cùm vaſtata à me fuerit urbs, nomini meo aſcribatur victoria* 2. Reg. 12. 28. f Tacit. lib. de Germ.

a gratiam. Minus quoque periculi eſt, ſi in illum delinquat aliquis, quàm in iſtam: multitudo enim nec diſſimulat, nec veniam largitur, nec miſericordiâ commovetur. Æque ad audendum prompta, ſive cum periculo tentandum aliquid ſit, ſive injuſtè: quia enim ſeu metus, ſeu culpa ad multos pertinet, facilè ſibi perſuadent ſinguli periculum illud non ſuo imminere capiti, nec ſibi iſtam inurendam *b* infamiam. Communitas frontem non habet, quæ poſſit erubeſcere; quemadmodum Princeps, qui ſibi cum primis, tum deinde ſuæ ac poſterorum famæ non immerito metuit. Principi omnes ferè adulari ſolent, ea illi proponendo ante oculos, quæ ad gloriam faciunt: in Rebuſpublicis *c paucis decus publicum curæ, plures tuta differunt.* Princeps curare hoc debet, ut ſubditis ſuis faciat ſatis; in communitate ceſſat cura iſta & ſolicitudo: quicquid enim illa molitur aut agit, communi omnium conſilio fit, adeoque ad omnes pertinere creditur. Atque hinc fieri arbitror, quòd Reſpublicæ (non de iis nunc loquor, quæ Regibus pares ſunt) in fide pactorum tuenda plerumque haud ſatis conſtantes ſint & fidæ: nam illud ſolum pro juſto habent, quod ad earundem conſervationem, amplitudinem, & libertatem, quam profitentur, videtur conducere; qua in re admodum illæ ſuperſtitioſæ ſunt. Veram ſe colere libertatem autumant, & plurima tyrannorum idola ſervili ſubmiſſione venerantur. Nemo non imperare ſe credit, & omnes obediunt. Contra dominatum unius, tanquam venenum aliquod, omnes theriaca ſeſe muniunt, & multorum imperium avidè ac ſecuri hauriunt. Tyrannidem exterorum reformidant; illam domi ſuæ natam non agnoſcunt. Multus ubique de liberta-

E 5 te

a *Tarda ſunt, quæ in commune expoſtulantur, privatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias.* Tac. lib. 1. Annal. b *Ita trepidi, & utrinque anxii coëunt; nemo privatim, expedito conſilio, inter multos, ſocietate culpæ tutior.* Tacit. lib.2. Hiſt. c Tacit. lib.12. Annal.

te ſermo, & nuſquam ea reperitur. Imaginatione omnes, reàpſe nemo eam poſſidet. Inſtituant nunc comparationem confœderatæ Belgarum Provinciæ inter libertatem, quâ fruiti ſunt quondam, & iſtam præſentem, & expendant diligenter, utra ex his major ſit; num item eam olim experti ſint ſervitutem, ea perpeſſi damna, & tributorum exactiones, quas nunc experiuntur & ſentiunt. Cogitent quarumdam Rerumpublicarum Subditi, vel ipſi etiam Magiſtratus; qui in alios habent imperium, ullusne Tyrannus eſſe potuerit, qui duriori eos ſervitute opprimeret, quàm iidem illi, quos ſibi ipſi tuendæ libertatis conſtituerunt Patronos, cum nullus omnino ſit, qui eâ ſincerè fruatur, aut cui in actionibus ſuis libero eſſe liceat. Omnes ſuſpitionum ſuarum miſerrima mancipia ſunt. Sui ipſius Tyrannus eſt ejuſmodi Magiſtratus, & verè de iis dici poteſt, quòd a *magis ſine Domino* vivant, *quàm in libertate*, quantò enim magis è ſervitutis vinculis ſeſe conantur eximere, tanto magis iiſdem ſeſe *b* illaqueant.

a Tac. lib. 2. Annal. *b Sed dum veritati conſulitur, libertas corrumpebatur.* Tacit. lib. 1. Annal.

SY M-

SYMBOLVM XI.

LIngua inſtrumentum eſt, quo ſenſa ſua mens exprimit. Nam aut illius beneficio ſeſe explicat, aut calami, qui velut lingua quædam muta alterius vicem ſubit, interdum, & verba efformat in chartâ, quæ voce oporteret eloqui. Ex utrâque porrò animi

cujuſque dotes & magnitudinem licebit conjicere: a *In lingua enim ſapientia dignoſcitur, & ſenſus, & ſcientia, & doctrina in verbo ſenſati.* Quamobrem Alphonſus Rex dictus Sapiens, dum ſuis perſequitur legibus, qualem in ſermone ſe gerere, quave moderatione in loquendo Princeps uti debeat; ſic ait inter cætera: b *Ca el mucho fablar faze envileſcer las palabras. Fazele deſcubrir las poridades. e ſi el no fuere ome de gran ſeſo, por las ſus palabras entenderan los omes la mengua, que à del. Ca bien aſi como el cantaro quebrado ſe conoze por ſu ſueno, otro ſi el ſeſo del omne es conozido por la palabra.* Et ſanè videtur Alphonſus Rex comparationem iſtam ex his Perſii carminibus mutuatus:

c——*Sonat vitium percuſſa malignè*
Reſpondet viridi non cocta fidelia limo.

d *Oratio vultus animi eſt, ſi circumtonſa eſt, ſi fucata & manufacta, oſtendit illum non eſſe ſincerum, & habere aliquid fracti.* Ad quod declarandum alio nobiliori, magiſque accommodato Emblemate uti placuit: Campanâ ſcilicet, quæ Principis Symbolum eſt; illa ſiquidem ſuſpenſa ex editiori urbis loco, omnes civium actiones gubernat ac dirigit; & ſi vel metallum probatum non ſit, vel aliud lateat vitium, è ſono e illicò dignoſci poteſt. Ad eundem ferè modum Princeps univerſale quoddam ſuorum ſubditorum horologium eſt, tanquam qui è motu verborum ipſius magnam partem dependeant; per iſta aut exiſtimationem ſibi apud illos conciliat, aut deperdit: nemo enim quiſquam eſt, quin è Principis ſermone de ejuſdem naturâ, ingenio, & affectibus augurari velit: Nullum eſt verbum, quod non ſtudioſiſſimè captent audientes. Manent altâ mente repoſta ſingula, quæ narrata dein aliis multorum ſubjacent examini, & à variis variè explicari ſolent. Addo illa etiam, quæ in ſeceſſu & non cogitanti forſan excidunt, profunda cenſeri; & myſteriorum plena. nec [illegible] caſu

a Eccl.4.29. *b* Lib.5. tt.2. p.2. *c* Perſ. *d* Seneca Epiſtol.115. e *Vas fictile ictu & ſono, homo ſermone probatur.* Meliſſ. ſerm.48. tom.5. bibl.

caſu ſolùm dicta, aut fortuitò. Eapropter decet omnino, ne mentem illa præveniant; ſed *a* ut præmeditata ſint, & non niſi prævià temporis, loci, perſonarum conſideratione proferantur. Nam

Neſcit vox miſſa reverti,

b Ut ait Horatius; cui ſuffragatur Alphonſus Rex, c *Eporen lo todo Ome, e mayormente el Rey ſe debe mucho guardar en ſu palabra, de manera, que ſea acatada, e penſada, ante que la diga: ca deſpues, que ſale de la boca, no puedo Ome fazer, que no ſea dicha.* Vnde graviſſima oriri poſſunt incommoda: Regum enim *d* verba præcipua ſunt gubernandi inſtrumenta. *Mors & vita in manu linguæ:* honor & ignorantia: proſperitas & ruina ſubditorum. Ideo Calliſtinem monebat Ariſtoteles, cùm eum ad Alexandrum Magnum mitteret, ut pauca cum eo colloqueretur, & non niſi de iis, quæ placere eidem poſſent; eò quòd res plena eſſet periculi, cum eò agere, qui in linguâ ſuâ vitæ necíſque circumferret poteſtatem. Nullum ex ore Principis exit verbum, quod non ſingularē habeat emphaſin. Si de negotiis loquatur, mandata ſunt: ſi de delictis, ſententiæ decretoriæ; ſi de promiſſis, obligationes. Per iſtiuſmodi verba aut rectâ incedit viâ, aut ab eadem deflectit obedientia. Videant itaque Principes, quomodo utantur hoc linguæ inſtrumento, quàm Natura non mero utique caſu dentibus ceu firmo quodam muro ſecluſit & circumſepſit. Neque minùs ad domandam linguam, quàm ad equum coërcendum fræno *e* opus eſt. Modicum quidem corporis membrum eſt; ſed gubernaculo ſimile, in cujus motu totius navigii ſalus aut interitus vertitur. Lingua in lubrico ſita eſt, facillimè labitur, niſi firmet prudentia. Hinc illa Davidis Prophetię petitio: f *Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis.*

E 7 Quòd

a *A facie verbi, parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis.* Eccleſ. 19. 11. *b* Horat. *c* Lib. 1. tt. 4. p. 2. d *Et ſermo illius poteſtate plenus eſt.* Eccl. 8. 4. e *Aurum tuum & argentum confla, & verbis tuis facito ſtateram, & frænos ori tuo rectos.* Eccl. 18. 29. f. Pſal. 140. 3.

ſ. Quòd ſi eò etiam ſeſe demittat Princeps, ut cum quovis familiariùs colloquatur, id exiſtimationem ejus, atque autoritatem proſſus proſtituit, aliaque accerſit incommoda; niſi tamen fortè notitiæ alicujus capiendæ cauſſa id fieret. Quiſquis enim negotia pertractanda habet, Principem aliquem cuperet apprimè prudentem, & de rebus ſuis inſtructum quàm optimè: quod ferè eſt impoſſibile, eo quod *a* Princeps ſuâ ſcientia cuncta complecti nequeat, & ſi forſan minùs aptè ad propoſitum reſponderit, negotiorum minùs capax judicabitur, aut incurioſus. Præterquam quod nunquam ferè dotes ac talenta Principis tanta eſſe deprehendantur, quanta eſt exiſtimatio, quæ de iis à pleriſque ſolet concipi. Et propter ejuſmodi pericula malebant olim Romani Imperatores per codicillos ſecum agi, atque ipſi poſtea in ſcripto reſponſa dabant; tum ut tempus maturè deliberandi ſuppeteret, tum etiam, quia calamus minus periculi conjunctum habet, quàm lingua. Hæc ſiquidem reſponſum diu differre commodè non poteſt, poteſt autem calamus. Sejanus, quantumvis *b* Tiberio gratioſus, ſcripto tamen eum adibat. Quædam nihilominus ſunt negotia, quæ oretenus tractare præſtat, quàm ſcriptione, tunc præſertim, quando haud ſatis videtur tutum in aliorum relinquere manibus ſcripturam, quæ perpetuum quoddam eſt teſtimonium, & pluribus obnoxium explicationibus, quàm verba ore prolata; quæ ſicuti celerrimè tranſeunt, nec tenaciter hęrent in memoriâ, ita ad dandam actionem certam minùs idonea ſunt. Cæterùm ſive hoc, ſive iſto modo reſpondeat Princeps, illud ſemper tenendum, *c multum brevi ſermoni ineſſe prudentiæ*, & vel hoc nomine eum Principis decere majeſtatem; unde & *d Imperatoriam brevitatē* vocat Tacitus. Enimverò linguâ utendum, ut gladio, hoc eſt, ita ut ne apertum pectus ferienti exponas;

qui

a Tac. l. 3. Annal. b *Componit ad Cæſarem codicillos: moris quippe tum erat, quamquam præſentem, ſcripto adire.* Tacit. lib. 4. Annal. *c* Sophocl. *d* Tac. l. 1. hiſt.

Digitized by Google

qui totum aperit animum, periculo ſeſe objicit. Diſcurſus breviores efficaciores ſunt, & multa in receſſu habent animo ponderanda. Nihil æquè regii muneris eſt, ac pauca loqui, & multa audire. Nec minùs convenit nôſſe tacere, quàm nôſſe loqui. In hoc homines habemus Magiſtros; in illo ipſum Deum, qui ſemper ſilentium nos docet in ſuis myſteriis. Ad divinitatem accedit propiùs, qui tacere didicit. a *Stultus quoque ſi tacuerit, ſapiens reputabitur, & ſi compreſſerit labia ſua, intelligens.* b *In ore ſatuorum cor illorum: & in corde ſapientium os illorum.* Illud prudentiæ eſt, neutrâ ex parte tranſgredi limites, utrumque enim periculoſum.

———*Vt diverſa ſibi, vicinaque culpa eſt,*

c *Multa loquens, & cuncta ſilens.*

Tunc loqui convenit, cùm ſilentium aut Principi aut veritati præjudicat. Majeſtas ſolô etiam nutu ſeſe abundè explicat. Silentium mutum opportunô tempore magna in Principibus facundia eſt; & ſignificantiùs animi ſenſa ſolet exprimere ſola morum gravitas & modeſtia, quàm ipſa verba: quòd ſi his aliquando utendum, ſincera ſint oportet, cum regiâ quâdam in ſentiendo libertate.

d *Liberi ſenſi in ſimplici parole.*

Etenim cū exaggerationibus nimiis, cum juramentis & teſtimoniis non neceſſariis fidē aut amittunt omnino, aut certè ſuſpectā faciunt. Gravia ergo ſint abſque faſtidio, gratioſa abſque ſollicitudine, conſtantia ſine aſperitate, communia denique abſque vulgaritate. Quin & apud Deum plus ponderis ac momenti habere videntur e verba aptè compoſita.

§. Verùm tamen nulla alia in re prudentiori linguæ & calami moderatione opus eſt, atq; in promiſſis, in quibus Principes aut ex innata quadam animi generoſitate, aut ad intentos fines facilius aſſequendos, aut ad evitanda pericula, conſueverunt eſſe libera-

a Prov. c. 17. *b* Eccl 21. 29. *c* Auſon. *d* Taſſo. e *Non parcam ei, & verbis potentibus & ad deprecandum compoſitis.* Iob. 41. 3.

liberaliores ; ſed dum fidem liberare poſteà nequeunt, perit autoritas, & aliorum ſibi accerſunt inimicitias, adeò ut ſatiùs *a* fuiſſet nunquam ita largiter polliceri. E promiſſis non fideliter exſolutis plura exorta ſunt bella quàm ex illatis injuriis : in his ſiquidem non æquè ſemper locum habet utilitas, atque in illis, & Principes plerumque magis proprio moventur commodo, quàm acceptis injuriis. Polliceri prolixè, & promiſſa non ſolvere, ſuperior contumeliam interpretatur ; inter æquales injuſtitia; apud inferiorem tyrannis cenſetur. Ne ergò præceps ſit lingua ad pollicendum, antequam certò conſtet *b* præſtari poſſe quod promittitur.

§. Sed & in comminationibus lingua limites facilè tranſilit ; nam iracundiæ calor celerrimè illam commovet : cùm verò vindicta deinde paſſioni animi par eſſe non poſſit, neceſſe eſt prudentiæ, immò & poteſtatis ſupremæ auctoritatem haud parum imminui. Conſultius ergo fuerit, diſſimulare tantiſper offenſas ut ſatisfactionis effectus antè expendi queant, quàm illam Princeps comminetur. Qui minis utitur priùs, quàm manibus ; iis ſolis ulciſci ſe cogitat, aut hoſtem commonefacere. Nulla comminatio gravior, quàm mutum ſilentium. Ignes cuniculis ſubjectos, ſed jam diſploſos, nemo ampliùs metuit, qui autem ſub aggeribus adhuc abditi deliteſcunt, ſemper magis formidabiles ſunt : nam effectus imaginationis longè ſolent eſſe majores, quàm ſenſuum.

§. Obmurmuratio plurimum invidiæ & jactantiæ propriæ admixtum habet, & ſolius fermè Inferioris eſt adverſus Superiorem, atque adeò indigna omnino Principe, à cujus labiis nullius cujuſpiam honori periculum creari debet. Si vitia graſſari videat, ea puniat oportet; ſi defectus alios leviores, aut corripiat, aut diſſimulet.

§. Laus

a *Multò melius eſt, non vovere, quàm poſt votum promiſſa non reddere.* Eccleſ. c. 5. 4. b *Noli citatus eſſe in lingua tua ; & inutilis, & remiſſus in operibus tuis.* Eccleſ. 4. 34.

5. Laus virtutis, rerum benè geſtarum & obſequiorum, pars quædam eſt præmii, & ad ulteriorem ſui ipſius æmulationem laudatum exſtimulat; quin & aliis quoque calcar admovet. Collaudare tamen promiſcuè ſubditos, periculo non caret: cùm enim judicium illorum varium ſit atque incertum, illa verò laus ſententia quædam quaſi definitiva, deprehendi cum tempore poterit, temerè prorſus hanc illis datam fuiſſe laudem; interim honoris tuendi gratiâ Princeps id, quod ſemel approbavit, revocare facilè non audebit. Magnâ igitur prudentiâ, tum hâc ipſâ de cauſsâ, tum ut ne invidiæ occaſionem det aliis, in perſonis laudandis opus habet; quod & S. Spiritûs eſt oraculum: a *Ante mortem ne laudes hominem quenquam.* Propria fuit Stoicorum præceptio, neminem temerè ornandum laudibus, eò quod nulla penè res omnino certò affirmari poſſit, & nos quoque in iis, quæ laude videntur digna, falsâ ſæpè opinione deludamur.

a Eccleſ. 11. 30.

SYM-

SYMBOLVM XII.

COr humanum ſapiens architectrix natura in intimum pectus abdidit; ne tamen propterea forte, quòd occultum & ſine teſtibus ſit, contra rationis præſcriptum quippiam ageret, unà homini indidit nativum illum colorem, aut flammam ſanguineam, qui

Digitized by Google

quâ Verecundia frontem ſuccenderet, & reum cor faceret, ſi quâ in re abiret ab honeſto, ſentiretur aliter, ac lingua loqueretur, cujus utriuſque idem ſemper deberet eſſe motus, & mutua in omnibus conſenſio. At ſignum illud, quod à prima ſtatim pueritia ſeſe prodit, ſenſim obducit malitia. Quam ob rem, cùm minimè ignorarent Romani, quanti momenti eſſet veritas, ad ſtabiliendas in Republica hominum ſocietates & commercia mutua, adeóq; nihil magis cuperent, quàm ut Verecundia ab eâ deſciſcendi inter mortales ſarta tecta ſervaretur, ſuſpendebant è parvulorum collo cor aureum (quod Bullam dicebant) hieroglyphicum, Auſonio teſte, à Pythagorâ inventum, ad ſignificandam ingenuitatem, quam in ſermone profiteri debent homines, & ſinceritatem veritatis, geſtando in pectore detectum quaſi & apertum cor, genuinum veritatis illius Symbolum. Atque hoc ipſum eſt, quod communiter indicare volumus, cùm de homine verace dicimus, eum cor ſuum in manibus gerere. Idem & ſacerdotes Ægyptii per Sapphirum innuebant, quem locabant in pectore Principum ad eandem veritatem ſymbolicè repræſentandam; quemadmodum & Miniſtri juſtitiæ aliquam ejuſdem effigiem geſtare conſueverant. Neque tamen ideò cuipiam videri debet, ſi Princeps tam ſimplex & apertus fuerit veritatis cultor, deceptionibus fortè & fraudibus per hoc anſam dari: nam contrà potiùs nihil illa efficacius ad dolos iſtos cavendos, & procul arcendum mendacium, quod in veritatis frontem liberis intueri oculis nunquam audet. Eodem, opinor, & Pythagoræ pertinebat monitum, ut ne averſus à ſole quis loqueretur; quo quidem ſignificare voluit, nihil dicendum unquam, quod à verô alienum ſit: nam qui ſibi non temperat à mendacio, ferre non ſuſtinet lucidiſſimos veritatis radios, duplici nomine per Solem adumbratæ; tum quòd ſolus & unicus ille ſit, tum quòd tenebras diſſipet, & fuget umbras, reſtituendo rebus omnibus veram lucem,

cem, & nativos ſuos colores, uti Emblema præſens exhibet; in quo ſimul ac ſupra Horizontem fax iſta aſcendit, mox noctis diffugiunt tenebræ, & obſura ſylvarum latibula repetunt nocturnæ aves, quæ aliàs eà abſente, & noctis —— *per amica ſilentia* ſuas tantiſper captabant prędas, dum volucres alię quieti indulgerent, & ſomno. Quàm confunditur noctua: ſi caſu aliquo in ſolis conſpectum veniat! In clariſſimâ ejus luce hic illic offendit, & ſeſe implicat: excœcat eam omnino ſplendor iſte, omneſque illius eludit artes. Vllusne eſſe poteſt ingenio tam verſuto aut vafro, quem in præſentiâ ingenui Principis, & cui ſincera veritas maximè cordi eſt, non illicò fraus omnis atque aſtutia deſtituat?

———————— a *Magni præſentia veri*,

ait ille. Nulla tam potens vis eſt, quæ candidioris animi conſilia penetret, ſi candori iſti prudentiæ quidam quaſi receſſus non defuerint. Quicquamne mundi hujus oculis magis patens atque apertum, quicquamne lùcidius, magiſve umbris ac tenebris oppoſitum, quàm Sol? Et tamen, ſi quis in ejuſdem radios aciem velit intendere, abyſſos quaſi deprehendet; neſcio quas & lucis obſcuritates, quæ ſic obfuſcant, & hebetant oculos, ut quid viderint, edicere ipſi nequeant. Haud aliter ad candorem veritatis occœcatur malitia, & ſuis evertitur fundamentis, nec jam viam aut modum reperit, quo artibus ſuis porrò fallat. Digniſſima Principe victoria, fraudes & technas ingenuitate, veritate mendacium triumphare. Mentiri ſervorum eſt; atque adeo generoſum Principis animum *b* haudquaquam decet; cui vel maximè danda opera, ut Deo, qui ipſa eſt Veritas, quàm ſimillimus ſit. *c Onde los Reyes* (ait de illâ Alphonſus Rex ſæpè laudatus) *que tienem ſu lugar en la tierra, à quien pertenece de la guardar mucho, deben parar mientes, que no ſean contra ella diziendo palabras mentiroſas.* Et paullò infra in eâdem lege aliam ejus rei adfert

a Virgilius. b *Non decent ſtultum verba compoſita, nec Principem labium mendax.* Prov. 1.

fert rationem: a *E de mas, quando el mintieſſe en ſus palabras, no le creerian los Omes, que le oyeſen, maguer dixeſſe verdad, e tomarian ende carrera para mentir.* Expertus hoc fuit *b* Tiberius. qui *ad vana, & toties irriſa revolutus, de reddendâ Republicâ, utque conſules, ſeu quis alius regimen ſuſciperet, vero quoque & honeſto fidem demſit.*

§. Quantò Monarchiæ ſunt grandiores, tantò vanitati & mendaciis *c* magis expoſitæ ſunt. Fortunę benignioris radii obtrectationum contra ſe nebulas facilè attrahunt. In magnis imperiis omnia in ſiniſtram trahuntur partem, & calumniis ſunt obnoxia. Quod vis aperta nequit efficere, ſæpè calumnia molitur, aut cuniculis occultis, aut inſertis etiam cuneis, quâ in re forti animo opus habet, qui aliis imperat; ut ne curſum ſuum immutet, aut importunis calumniantium vocibus ab eodem retardati ſe ſinat. Nunquam non eminuit conſtantia iſta, & firmitas animi in Hiſpaniæ Regibus, quibus quaſi proprium ſemper fuit, invidiam & æmulorum obtrectationes deſpicere; quo uno propè artificio plurimæ iſtiuſmodi diſpulſæ ſunt nebulæ, quas ſicut imperii majeſtas excitat, ita eaſdem vi veritatis viciſſim diſcutit, haud ſecus ac vapores Solis calor attenuat. Quàm infames libellos, quàm manifeſta mendacia, quæ figmenta, quas calumnias contra Hiſpaniæ Monarchiam ſparſerunt ſæpe malevoli! Neque tamen æmulatio iſta ullam aſpergere potuit maculam adminiſtrationi tam juſtæ regnorum, quæ in Europâ poſſidet, quòd palàm illa ſit, & in oculis omnium. Inter alia, ut novis artibus, & confictis mendaciis dominatio ejus magis inviſa redderetur, adeóque provinciæ rebelles ad reconciliationem minùs adjicerent animos, autor neſcio quis, nomine Chapenſis cujuſdã Epiſcopi librum divulgavit, in quo multis perſequitur, quàm inhumaniter & malè ab Hiſpanâ gente tractati fuerint Indiarum populi. Atque

a Lib.3.tt.4.p.2. *b* Idem Ibid. *c* Tacit. lib. 4. Annal.
d *Cuncta magnis imperiis objectari ſolita.* Tac.l.4.Annal.

que ut ea mendacia faciliùs fidem invenirent, primùm in ipſa Hiſpania ſparſus fuit liber iſte, tanquam Hiſpali typis editus, & in alias deinde linguas tranſlatus eſt. Ingenioſa ſanè inventio, & acuta malitia, magiſque noxia, quàm fortè credi poſſit: quippe quæ in ſinceris quibuſdam animis plurimùm operata eſt mali; etſi prudentiores plerique mox fraudem agnoverint, ſiquidem iſta omnia ſatis confutat inſignis Religionis zelus & juſtitia; quam Hiſpana Natio ubivis terrarum conſtantiſſimè ſemper exercet ac tuetur, nec ſibi ipſa in ſolis Indiis diſſimilis eſt. Illud tamen non diffiteor, ſub primam Americæ invaſionem quædam non omnino probanda accidiſſe; ſed eorum duntaxat vitio. qui cùm orbem hunc cognitum animi ſui amplitudini nimis etiam anguſtum crederent, auſi fuêre permiſſu magis ſui Regis, quàm juſſu, aut electione, ſuam alibi experiri Fortunam, & novas hactenus incognitas inquirere regiones, ubi populos offendêre barbaros, idolorum cultui ſuperſtitiosè deditos, ipſis etiam feris immaniores, qui ferino more humanâ carne vitam propagabant, quorum inhumanitas, præterquam vi & extremo rigore, domari non potuit. Attamen mox incommodis iſtis proviſum de remedio à Regibus Catholicis; hi namq; eas in oras certos cum poteſtate ablegârunt commiſſarios, qui in eos, quos deliquiſſe deprehenderent, ſeverè animadverterent, & juſtitiæ apud Indos integritatem tuerentur; multa deinde paternè ordinârunt, quæ pro eorundem facerent conſervatione: inter quæ illud non in poſtremis numerandum, quòd eos à graviſſimis eximi voluerint laboribus, quibus tum in metalli-fodinis, tum aliis in rebus exercebantur quotidiè, antequam regiones iſtæ detegerentur. Miſerunt præterea viros Apoſtolicos, qui fidei Chriſtianæ myſteria eos ſtudio maximo edocerent; quin & propriis ſuis ac Regiis ſumptibus fundârunt Epiſcopatus, erexerunt templa, & ſuſtentârunt religioſas familias, in Eccleſiæ iſtius recens plantatæ utilitatem & gratiā:

ita

Digitized by Google

ita quidem, ut ab eô tempore, quo provinciæ tam vaſtæ in Hiſpanorum conceſſere poteſtatem, etiam in novorum Dominorum abſentiâ, nihil tamen eorum; quæ regii ſunt muneris, deſiderari ipſi paſſi ſint. Quo in genere imperii hujus procuratio, & Miniſtrorum vigilantia, ipſius etiam Solis, Lunæ, ſtellarumque in hæc inferiora dominium & operationes ſuperare quodam modo videri poſſunt: quoties enim vel per ſolas pauculas horas, ut quotidiè accidit, Solis hujus præſentia uni ſubtrahitur Hemiſphærio, perturbatur & confunditur alterum, dum Malitia nocturnis ſeſe veſtit & contegit tenebris, ac ſub cal'ginis iſtius, velut larvâ, homicidia, furta, adulteria, aliaque nefaria admittit flagitia; quibus omnibus incommodis providentia Solis cavere ſatis non poteſt; eſto, ſupra mundi horizontem nocturno etiam tempore crepuſculi ſpargat aliquid, aut muneris ſui partes Lunæ tanquam Vice-Reginæ, ac Stellis veluti Miniſtris ſuis interim deferat, iiſque radiorum ſuorum auctoritatem communicet. Ex hoc itaq; noſtro orbe moderantur pariter alterũ Hiſpaniç Reges in Iuſtitiâ, in Pace, in Religione, cum eâdem omnino felicitate politicâ, quâ Caſtellæ regna fruuntur & gaudent. Ne tamen his ſuis artibus triumphent æmuli, & hoſtes Monarchiæ Hiſpanicæ; atq; ut omnes iſtius libri calumniæ penitùs elidantur, faciamus omnia iſta mala, quæ confinxit malitia, Indos perpeſſos eſſe, & componamus cum iis, quæ hac noſtra memoria in bellis variis tàm contra Genuam, quàm in Germania, Burgundia, & Lotharingia reipſa experti ſumus, & luce clariùs apparebit, mendacium illud ad horum veritatem neutiquam accedere. Quæ unquam crudelia tormenta contra Innocentiam à Tyrannis fuêre excogitata, quæ his noſtris temporibus uſurpari non vidimus, non jam adverſus gentes inhumanas ac barbaras, ſed Nationes cultas, civiles ac fideles; nec hoſtiles eas ſemper, ſed contra ſeipſas etiam; nulla habita ratione aut propinqui ſanguinis, aut pietatis in pa-

patriam. Quoties vidimus ipſas auxiliares copias in eum, à quo ſubmiſſæ fuerant, arma ſua convertere? Magis cruenta defenſio fuit, quàm aperta læſio. Nihil inter protectionem interat, & ſpoliationem; nihil inter amicitiam, & hoſtilitatem. Non illuſtribus ædificiis; non locis ſacris à ferro & flammis parcitum. Intra breve tempus pagos innumeros, caſtella, urbes ſuis vidimus ſepiliri cineribus, & provincias undique refertas incolis in deſertiſſimas verti ſolitudines. Nec tamen illa humani ſanguinis ſitis expleti aut ſatiari potuit. Nihil tunc novum, in hominum pectoribus, perinde ac arborum truncis, ſclopetorum atque enſium vim experiri, non in ipſo pugnæ ardore ſolùm, ſed poſteà etiam, quàm primus Martis furor deſæviſſet. Iucundiſſimum oculis erat ſpectaculum, deformes morientium vultus, & trementes artus contueri. Quoties diſſecti hominum ventres præſepiorum fuère loco? Nonnunquam (horrendum dictu!) intra ipſa Matrum viſcera latentes adhuc, & permiſti cum avenâ & paleis tenelli fœtus equis ceſſerunt in pabulum. Cum vitæ ipſius jacturâ experimentum ſumebatur, quantum aquæ humanum caperet corpus, aut quamdiu abſque alimento vitam producere quis poſſit. Virgines Deo dicatæ fuerunt violatæ; conſtupratæ honeſtiores filiæ; Matronarum pudicitiæ illata vis, in ipſo parentum & maritorum conſpectu. Mulieres, æquè ac aliæ prædæ & ſpolia, aut pretio venibant, aut vaccis commutabantur & equis, ad uſus minùs honeſtos atque illicitos. Agricolę juncti curribus, equorum inſtar vehere cogebantur onera, atque ut reconditas opes proderent, è pedibus, imò & verendis (ſine pudore loqui) pendulos in ardentes fornaces ſic demittebant. Ante parentum oculos miſerè trucidabant liberos, ut paternus amor in alieno chariſſimorum pignorum operaretur dolore, quod non poterat proprius. In nemoribus & ſylvis, quæ latibula feris præbent, hominibus locus non dabatur, quo ſeſe tutò abſtruderent; nam canibus

bus venaticis eos perveſtigabant, & veſtigiorum indicio producebant in lucem. Non profundi lacus à tam ingenioſâ cupiditate & rapinâ ſecuri erant; uncis & retibus inde extracta ſæpè ſunt utenſilia. Nec demortuorum oſſibus quietis manere licuit, tumuli everſi, & marmora, ut ſcrutarentur, quid ſub iis lateret abditum. Nulla ars magica eſt aut diabolica, quâ uſi non fuerint, ut aurum atque argentum è latebris eruerent. Sævitiâ & cupiditate multæ hominum myriades periêre, non animi vilitate; quemadmodum Indi, quorum extirpationem divina permiſit juſtitia, eò quod tot ſæculis contra conditorem ſuum rebelles extitiſſent. Non ego iſthæc recenſeo, ut ullam incuſem Nationem, ſcio enim pleraſque ferè omnes in barbarâ iſthac atque inhumana tragœdia ſuas egiſſe partes: ſed ſolùm, ut à calumnia gentem Hiſpanam vindicem. Mitiſſimus etiam animus, & formatus optimè, aliquando in periculo eſt, ne extra limites abeat. Imbecillæ naturæ noſtræ vitium eſt, quod nulla actio tam bruta ſit, qua ſe contaminare non poſſit, ſi Religionis aut Iuſtitiæ fræno careat.

SYMBOLUM XIII.

ABſentiam Solis ſupplet Luna, dum nocti præſidet. E variis illius motibus, augmento & decremento rerum harumce inferiorum vigor & conſervatio dependet, & tametſi tantò pulchrior illa ſit, quantò hæ obſcuræ magis, & de ſe imbecilliores, utpote

Digitized by Google

pote quæ eſſe ſuum ab illius luce hauriant; nemo tamen eſt, qui vel ea de cauſſa, vel propter alia innumera ejus beneficia magnoperè ad eam advertat, ne tum quidem, cùm lumine plenam ſeſe exhibet. Quòd ſi verò interdum terræ interjectu Eclipſin patiatur, & corporis ſui non jam illuſtrati à Sole, ut paullò antè ſpectantibus ſeſe offerebat, ſed opaci & obſcuri, pandat defectus, omnium illicò notatur & obſervatur oculis; quin longè etiam ante, quàm eveniat, prævertit curioſitas; & omnes illius paſſus gradatim & minutatim in numerato habet. Quid Principes aliud ſunt, quàm Planetæ quidam terreſtres & Lunæ, in quas divinus ille juſtitiæ ſol ſuos diffundit radios pro terreno regimine? *a* nam ſi aſtra illa rebus dominantur; hi animis imperant. Hanc cauſam fuiſſe reor, cur Perſarum Reges ementitis quibuſdam radiis Solis & Lunæ formam imitarentur, ut nimirùm aſtris haberentur ſuppares. Inter eoſdem Rex Sapor *b* ad Conſtantium Imperatorem ſcribens, Solis & Lunę Fratrem ſeſe nuncupabat. Splendeſcit inter reliquos homines Principum dignitas, tanquam qui in ſublimioribus potentiæ & imperii orbibus conſtituti, adeóque omnium cenſuris ſunt expoſiti. Coloſſi ſunt, qui à decoro deflectere nequeunt, quin mox in aliorum id incurrat oculos. Videant itaque diligenter, quid agant: eos enim univerſus hic mundus attentus obſervat; & licet, quæ facta ab iis benè, non notet interdum, ad errores tamen advertere animum nullo unquam tempore deſinet.

Centum oculis, & auribus longè pluribus advigilat curioſitas, ut in ſecretiſſima Principum cogitata penetret. Lapidis illius apud Zachariam *c* videntur ſimiles, ſupra quem ſeptem erant oculi. Nempe *qui magno imperio præditi, in excelſo ætatem agunt, eorúmque facta cuncti mortales novêre: ita maximè fortuna, minima li-*

a Chryſ. ſerm. 120. b *Rex Regum Sapor, particeps ſiderum & frater Solis & Lunæ, Conſtantio fratri meo ſalutem.* Amm. Marcell. l. 7. c *Super lapidem unum ſeptem oculi ſunt.* Zach. 3. 9.

licentia eſt. Manus Principis menſura eſt concentus illius muſici, quem bona & prudens gubernatio efficit; quà in menſurâ ſi caſu aliquo æquabilitatem non ſervet, vocum oritur confuſio, & turbatur harmonia in aliis: omnes enim illius ſequuntur motum. Vnde porrò fit, quòd ſtatus plerumque Principibus ſuis cupiant eſſe conſimiles, flagitioſis tamen citiùs, quàm probis: cùm enim vitia illorum perquàm ſollicitè attendere ſoleant ſubditi, infixa hærent animis, & facilè ea poſteà æmulatur adulatio. a *Vitioſi quippe Principes non ſolùm vitia concipiunt ipſi, ſed ea infundunt in civitatem, pluſque exemplo, quàm peccato nocent.* Et experientia ipſa docet, malos mores plus communiter adferre nocumenti, quàm proſint etiam optimi: nam ea eſt naturæ noſtræ perverſa inclinatio, ut vitia potiùs, quàm virtutes imitari ſtudeat. Quantæ, & quàm eximiæ erant illæ, quæ in Alexandro Magno eminebant! Imperator tamen Caracalla nihil ad ſe, ſuoſque mores transferre conatus eſt, præter hoc unicum, quod caput in latus ſiniſtrum inflecteret. Tametſi verò quædam Principis vitia ſoli ipſi, alia etiam Reipublicæ mala ſint, quemadmodum in Vitellio & Othone obſervatum à Tacito; quorum b prior *ventre & gula ſibi ipſi hoſtis; Otho luxu, ſævitiâ, audaciâ Reipublicæ exitioſior ducebatur:* nullum tamen eſt, quod propter exemplum non graviſſimè noceat ſubditis. c *Flexibiles quamcunque in partem ducimur à Principibus, atque ut ita dicam, ſequaces ſumus.* Haud multùm abſimiles rotis illis in viſione d Ezechielis Prophetica, quæ Cherubinorum motum examuſſim, & in omnibus ſequebantur. *Ea conditio Principum, ut quicquid faciant, præcipere videantur.* e Exiſtimant ferè ſubditi, gratum ſe obſequium præ-

a Cic. de Leg. b Tacit. lib. 2. Hiſtor. c Plin. in Paneg.
d *Cùm ambularent Cherubim, ibant pariter & rota juxta ea, & cum elevarent Cherubim alas ſuas, ut exaltarentur de terra, non reſidebant rotæ, ſed & ipſæ juxta erant.* Eze. 10. 16. e Quintil.

Digitized by Google

præſtare Principi, ſi flagitia illius imitentur, cùmque ea voluntati dominentur, facilè ſibi perſuadet adulatio, hac demum viâ ſeſe illâ potituram. Ita *a validior in dies Tigellinus, & malas artes, quibus pollebat, gratiores ratus ſi Principem* (Neronem) *a ſocietate ſcelerum obſtringeret.* Quâ ratione ordo perturbatur Reipublicæ, & virtus confunditur.

Talem igitur Princeps ducat vitam; tales ſint ipſius mores, ut ad virtutem, ad honeſtatem exemplo omnes provocent; quod documentum Rex Alphonſus, cognomento Sapiens, Principibus dedit: b *E otro ſi para mantener bien ſu pueblo, dandole buenos exemplos de ſi miſmos, moſtrandoles los errores, para que fagan bien: ca no podria el conoſcer à Dios, nin lo ſabria temer, nin amar, nin otro, ſi bien guardar ſu corazon, nin ſus palabras, nin ſus obras (ſegun diximos de ſuſo en las otras leyes,) nia bien mantener ſu pueblo, ſi el coſtumbres, e maneras buenas non ovieſſe.* Nam ſi vitia virtutis lucernam extinguant in Principe, qui facem prælucere omnibus debet, & ſecuriores commonſtrare navigationis vias, in ſaxa & ſcopulos Reipublicæ navim impellet; neque enim fieri poteſt, ut gubernatio ſuccedat rectè, ubi Princeps in flagitia ſeſe pronum effuderit. *Ca el vicio* (verba ſunt ejuſdem Alphonſi Regis) c *ha en ſi tal natura, que quanto el Ome mas lo uſa, tanto mas lo ama, e deſto le vienen grandes males, e mengua el ſeſo, e la fortaleza del corazon, e por fuerza a de dexar los fechos, quel convienen de fazer por ſabor de los otros, en que halla el vicio.* Facilè leges contemnit ac deſpicit populus, ſi videat non obſervari ab eo, qui earundem eſt anima. Quare ſicut eclipſes Lunæ terræ obſunt, ita peccata Principis peſſundant regnum: illorum enim pœnas à Deo immiſſas plerumque luere debent etiam ſubditi, quia exemplum ſecuti eorundem ſeſe ſcelerum faciunt quoque participes; uti ſub Jeroboamo

 a Rege

a Tacit. lib. 14. Annal. b Lib. 6. tit. 5. p. 2. c Lib. 5. tit. 3. p. 2.

a Rege à populo Iſraëlitico factum Scriptura memorat.

Vna ſola umbra impurioris delicti, quę Regis Roderici famam obſcuravit, multis ſæculis Hiſpaniæ libertatem tenebris oppreſſam tenuit. Quamobrem excuſari aliquo modo poterit barbarus ille *b* Mexicanorum mos, qui quoties Regem aliquem novum inaugurarent, jusjurandum ab illo poſtulabant, quòd juſtitiam eſſet adminiſtraturus; non oppreſſurus ſubditos; futurus in bello fortis ac ſtrenuus; curaturus deniq;, ut Sol curſum ſuum ac ſplendorem retineret, nubes largirentur pluvias, fluvii manarent aquis, & terra ubertim ſuos proferret fructus. Etenim Regi ſancto Sol ipſe obedientiam præſtat, ut Ioſue quondam expertus eſt, in præmium virtutis, & tellus fæcundiores edit partus, ut grata quodammodo ſit pro adminiſtratâ in populum juſtitia. Illud ipſum eſt, quod Homerus his verſibus indicat:

c *Sicut percelebris Regis, qui numina curat,*
In multiſque probiſque viris jura æqua miniſtrat,
Ipſa illi tellus nigricans, prompta atque benigna
Fert fruges, ſegeteſque, & pomis arbor onuſta eſt.
Proveniunt pecudes, & ſuppeditat mare piſces;
Ob rectum imperium populi ſors tota beata eſt.

§. d *Annus bonus, non tam de bonis fructibus, quàm de juſtè regnantibus exiſtimandus.* Eſtque ea ut plurimum vulgi opinio, malorum ſuorum & proſperitatum cauſſam eſſe eos, qui cum imperio ſunt; quin fortuita ipſa ſæpè ad culpam trahit Principis, uti populus Romanus ea Tiberio tribuebat.

e §. Ne in animum ſuum inducat Princeps, tum demum vitia ſua minùs notatum iri, ſi ea impunè permittat aliis, aut cum populo communia faciat; id quod de Witizâ memoriæ proditum eſt: et ſi enim vitæ

a *Propter peccata Ieroboam, qui peccavit, & peccare fecit Iſrael.* 3. Reg. 14. 16. *b* Pop. Gamar. *c* Hom. Ulyſ. *d* Boëtius. *e* Tacit. lib. 4. Annal.

vitæ licentiam ament ſubditi, at non autorem; quæ cauſſa fuit, cur factum morte luerit poſteà, homo ob deterrimos ſuos mores omnibus inviſus. Quod in aliis vix turpe ac vitioſum notare plerumque ſolemus, hoc in nobis ferè commune ac proprium ipſi non agnoſcimus. In nobis ipſis facilè quemcunque diſſimulamus defectum, in ſpeculo tamen, in quo vultum noſtrum contuemur, ne atomum quidem ferre poſſumus. Ejuſmodi ſpeculum Princeps eſt, in quo ſeſe contemplantur ſubditi, nec quicquam iis moleſtius, quàm ſi vitiis deturpatum videant. Nihilo propterea minùs infamis erat Nero, quòd a *ratus dedecus amoliri, ſi plures fœdaſſet.*

5. Non ſecuros ſe arbitrentur Principes, ſi in ſecreto rei bene prudenterque geſtæ conſcii ſibi ſint: quoties enim plebs ipſa actiones eorundem non omnino aſſequitur, diſcutere eas curioſè incipit, & in deteriorem ſemper partem interpretatur: quare non ſufficit, quòd ipſi perperàm non agant, ſed opus eſt etiam, ut ne media, quibus utuntur, ſpeciem mali habeant. Et quomodo rem ullam ſecretam habebit is, qui ſuam ipſius Majeſtatem, & comitatum aulicum à ſe abdicare non poteſt, nec ſolus quicquam agere; cujus libertas tot compedes ſecum trahit, & catenas aureas, quarum ſtrepitum nemo non percipit? Hoc Summo Sacerdoti ſignificabant tintinnabula illa aurea, quæ ex imâ ejus veſte circùm dependebant, ut nimirum fieret memor, omnes ſuos greſſus auribus *b* omnium eſſe expoſitos. Quotquot cuſtodes ſunt ſive domi, ſive foris extra palatium, quotquot Principi intra ſecretiora aſſiſtunt conclavia, totidem exploratores ſunt eorum, quæ facit, aut dicit; immò & quæ animo cogitat; attenti ad omnes illius geſtus, ad oris vultuſque conformationem & motum, quibus cor ſeſe prodit:

 ita

a Tacit. lib. 14. Annal. b *Et cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro, dare ſonitum in inceſſu ſuo.* Eccl. 45. 10.

ita ſemper oculos ſuos *a* in ejus manibus defixos habent. Quod ſi vitium aliquod notent in Principe, tametſi diſſimulare illud ſe fingant, prodere tamen geſtiunt ut aut prudentiores & intimi, aut zeloſi etjam habeantur. Hic unus alium intuetur, & palàm eloqui non auſi, nihil loquendo, loquuntur maximè. Ebullit atque æſtuat ſecretum intra præcordia præ ferventi manifeſtandi deſiderio, donec tandem ſupereffluat. Linguas ipſas per aures volitare diceres. Hic accepto ſilentii ſacramento revelat illi, iſte viciſſim alicui alteri; quo fit, ut dum nemo illud ignorat, ſciant omnes: adeò quaſi in momento obtrectatio è cubiculis ſecretioribus migrat in culinas, inde in plateas, & compita publica. Quid porrò mirum, ſi hoc inter domeſticos accidat, cùm à ſeipſis etiam ſatis ſecuri Principes non ſint, quantumvis vitia ſua & tyrannides ſecreta habere cupiant: nam vel conſcientia propria reos eos agit, uti Tiberio contigit, quem *non fortuna, non ſolitudines protegebant, quin tormenta pectoris, ſuaſque ipſe pœnas fateretur.*

4. Veruntamen ne animo cadant Principes, ſi fortè induſtriâ ſuâ ac diligentiâ non videantur ſatisfacere omnibus; pares enim omnibus eſſe non poſſunt, neque unquam continget, ut paſſio, invidia, & multiplex populi judicium in ejus laudibus ritè conſentiant, multò minùs, ut Natura hæc noſtra tam imbecilla abſque defectu & erroribus in omnibus operetur. Ecquis magis ſolers ac ſollicitus in Mundo hoc illuſtrando, quis perfectus magis, ac ille mundi oculus, & Princeps lucis, Sol inquam, qui ipſum eſſe, colorem & pulchritudinem rebus univerſis tribuit? Et tamen neſcio quas in eô maculas & obſcuritates deprehendit curioſitas, nil obſtantibus lucidiſſimis ejus radiis.

5. Atque iſta Principis ſollicitudo, ut vitæ ſuæ rationes juſtè laudabiliterque inſtituat, ad vitam etiam actioneſque Miniſtrorum, qui perſonam ejus ſu-

a *Oculi ſervorum in manibus dominorum ſuorum.* Pſal. 122. 2.

ſuſtinent, extendi debet; ſiquidem ad has non minùs, quàm ad illas ritè moderandas Deus hominesque eum obligatum cenſent. Non lunæ defectus eſt is, quem in Eclipſi illa patitur, ſed terræ, quæ illam inter & Solem umbram ſuam interjicit; nihilo tamen minùs, nemo quiſquam eſt, qui defectionem illam Lunæ non tribuat; eáque unica ſufficit ad offuſcandos ejus radios, & creanda rebus hiſce inferioribus damna tot, atque incommoda. Principis vitia in pravam ejus voluntatem referimus; at Miniſtris ſcelerum impunitatem concedere, animi quædam cenſetur vilitas. Peccata propria aliquam merentur excuſationem, ob affectuum & paſſionum vehementiam: ſed ſi per indulgentiam permittantur in aliis, nullus excuſationi eſt locus. Nil prohibet Principi vitioſo bonos eſſe Miniſtros: ſi tamen connivere cum iis incipiat, & hi, & ille flagitioſi erunt. Hinc nunnunquam accidit, quòd Principis minimè boni bona tamen ſit gubernatio, dummodo ipſe caveat, ne alii ſuum ſequantur exemplum: rigor enim ille non ſinit, ut adulatio factum imitari audeat, neque locum dat naturali illi voluntatis inclinationi, quâ quiſque Principibus ſimilium actionum ſtudio ſe conformare deſiderat. Eſto pro ſe ipſe ſit malus, pro Republicâ tamen bonus erit. Omnem Miniſtris indulgere libertatem, eſt imperii abjicere habenas, ſine quibus nullus etiam equus rectè ſecuréque incedit.

§. Mali Principes æquè ſunt curatu difficiles, ac pulmones affecti malè; ex eo capite, quòd remedia iis applicari nequeant: hæc namque in audiendo conſiſtunt, at ipſi audire renuunt; conſiſtunt in videndo, at ipſi videre non ſuſtinent, neque ut audiant *a* vel videant alii, aut certè illud ipſum non ſinunt domeſtici proprii ac Miniſtri, qui Principum vitiis applaudunt potiùs: & quemadmodum antiqui olim

a *Qui dicunt videntibus, Nolite videre: & aſpicientibus, Nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſunt; loquimini nobis placentia.* Iſai. 30. 10.

ita ſemper oculos ſuos *a* in ejus manibus defixos habent. Quod ſi vitium aliquod notent in Principe, tametſi diſſimulare illud ſe fingant, prodere tamen geſtiunt, ut aut prudentiores & intimi, aut zeloſi etjam habeantur. Hic unus alium intuetur, & palàm eloqui non auſi, nihil loquendo, loquuntur maximè. Ebullit atque æſtuat ſecretum intra præcordia præ ferventi manifeſtandi deſiderio, donec tandem ſupereffluat. Linguas ipſas per aures volitare diceres. Hic accepto ſilentii ſacramento revelat illi, iſte viciſſim alicui alteri; quo fit, ut dum nemo illud ignorat, ſciant omnes: adeò quaſi in momento obtrectatio è cubiculis ſecretioribus migrat in culinas, inde in plateas, & compita publica. Quid porrò mirum, ſi hoc inter domeſticos accidat, cùm à ſeipſis etiam ſatis ſecuri Principes non ſint, quantumvis vitia ſua & tyrannides ſecreta habere cupiant: nam vel conſcientia propria reos eos agit, uti Tiberio contigit, quem *non fortuna, non ſolitudines protegebant, quin tormenta pectoris, ſuaſque ipſe pœnas fateretur*.

§. Veruntamen ne animo cadant Principes, ſi fortè induſtriâ ſuâ ac diligentiâ non videantur fatisfacere omnibus; pares enim omnibus eſſe non poſſunt, neque unquam continget, ut paſſio, invidia, & multiplex populi judicium in ejus laudibus ritè conſentiant, multò minùs, ut Natura hæc noſtra tam imbecilla abſque defectu & erroribus in omnibus operetur. Ecquis magis ſolers ac ſollicitus in Mundo hoc illuſtrando, quis perfectus magis, ac ille mundi oculus, & Princeps lucis, Sol inquam, qui ipſum eſſe, colorem & pulchritudinem rebus univerſis tribuit? Et tamen neſcio quas in eô maculas & obſcuritates deprehendit curioſitas, nil obſtantibus lucidiſſimis ejus radiis.

§. Atque iſta Principis ſollicitudo, ut vitæ ſuæ rationes juſtè laudabiliterque inſtituat, ad vitam etiam actioneſque Miniſtrorum, qui perſonam ejus ſu-

a *Oculi ſervorum in manibus dominorum ſuorum.* Pſal. 122. 2.

ſuſtinent, extendi debet; ſiquidem ad has non minùs, quàm ad illas ritè moderandas Deus hominesque eum obligatum cenſent. Non lunæ defectus eſt is, quem in Eclipſi illa patitur, ſed terræ, quæ illam inter & Solem umbram ſuam interjicit; nihilo tamen minùs, nemo quiſquam eſt, qui defectionem illam Lunæ non tribuat; eáque unica ſufficit ad offuſcandos ejus radios, & creanda rebus hiſce inferioribus damna tot, atque incommoda. Principis vitia in pravam ejus voluntatem referimus; at Miniſtris ſcelerum impunitatem concedere, animi quædam cenſetur vilitas. Peccata propria aliquam merentur excuſationem, ob affectuum & paſſionum vehementiam: ſed ſi per indulgentiam permittantur in aliis, nullus excuſationi eſt locus. Nil prohibet Principi vitioſo bonos eſſe Miniſtros: ſi tamen connivere cum iis incipiat, & hi, & ille flagitioſi erunt. Hinc nunnunquam accidit, quòd Principis minimè boni bona tamen ſit gubernatio, dummodo ipſe caveat, ne alii ſuum ſequantur exemplum: rigor enim ille non ſinit, ut adulatio factum imitari audeat, neque locum dat naturali illi voluntatis inclinationi, quâ quiſque Principibus ſimilium actionum ſtudio ſe conformare deſiderat. Eſto pro ſe ipſe ſit malus, pro Republicâ tamen bonus erit. Omnem Miniſtris indulgere libertatem, eſt imperii abjicere habenas, ſine quibus nullus etiam equus rectè ſecuréque incedit.

5. Mali Principes æquè ſunt curatu difficiles, ac pulmones affecti malè; ex eo capite, quòd remedia iis applicari nequeant: hæc namque in audiendo conſiſtunt, at ipſi audire renuunt; conſiſtunt in videndo, at ipſi videre non ſuſtinent, neque ut audiant *a* vel videant alii, aut certè illud ipſum non ſinunt domeſtici proprii ac Miniſtri, qui Principum vitiis applaudunt potiùs: & quemadmodum antiqui

F 5 olim

a *Qui dicunt videntibus, Nolite videre: & aſpicientibus, Nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſunt; loquimini nobis placentia.* Iſai. 30. 10.

olim ære & cymbalis omnia perſonabant, dum luna a laboraret; ita iſti animum Principis modulis muſicis, aliiſque oblectamentis demulcere ſatagunt, in eo præcipuè elaborantes, ut aures ſemper habeat occupatas, ne aut murmur obtrectationis, aut veritatis voces, quæ dolos detegunt, ad eas penetrare poſſint; & demum, ut eâ ratione, dum Princeps juxtà ac illi iiſdem ſe immergunt vitiis, nemo reperiatur, qui eos reprehendat & corrigat.

a *Igitur æris ſono, tubarum, cornuumque concentu ſtrepere prout ſplendidior, obſcuriorve, lætari aut mœrere.* Tac. lib. 6. Annal.

SYM-

SYMBOLUM XIV.

NUllum propè inſtrumentum eſt, quod artis opera ſe ſolo cum omni perfectione elaboret. Quod præſtare non potuit malleus, lima perficit. Textrinæ defectus tonſoriæ corrigunt forfices (icon præſentis Emblematis) & panno nitorem addunt

ac elegantiam. Aliena cenſura proprios componit mores. Maculis pleni eſſent, niſi eas detonderet lingua. Quos lex ipſa in officio continere aut emendare nequit, ſolus ſæpe coërcet obtrectationis metus, quæ ſtimulus quidam eſt virtutis, & frænum, ne à recto tramite ea deviet. Obtrectationes in auribus obſequentibus prudentis Principis inaures *a* ſunt aureæ, & fulgentiſſimi quidam uniones (ut dixit Salomon) qui mirè exornant illũ & perficiunt. Nullus capitalior vitii hoſtis eſt, quàm cenſura. Longè hæc efficacior, quàm cohortatio & doctrina: cohortatio enim famam & gloriam in futurum proponit; cenſura, quod turpe eſt & indecorum, mox accuſat, & caſtigat illicò infamiæ divulgatione. Illa incitat, ut agamus rectè; hæc, ut ne operemur malè, & faciliùs ſeſe abſtinet animus ab eo, quod ignominiam adjunctam habet, quàm ſuſcipiat id, quod arduum eſt & honeſtum. Meritò itaque conſtitutus eſt honor in opinione alienâ, ut ſcilicet in metu ſimus, cumque actiones noſtræ ab aliorum dependeant judicio, omnibus ſatisfacere ſtudeamus. Tametſi verò obtrectatio in ſe mala ſit, bona tamen eſt pro Republicâ, quia nulla alia ſupra Magiſtratum aut Principem major poteſtas & vis eſt. Quid potentia non auderet, ſi obtrectatio non obſiſteret? in quos illa non laberetur errores, ſi hæc non eſſet? Conſiliarii optimi ſunt obtrectationes, ſiquidem è damnorum experientiâ naſci ſolent. Eas ſi audirent Principes, multa dubio procul ſuccederent rectiùs. Satyras, & libellos probare omnino non auſim; nam plerumque aut veritatis excedunt limites, aut ſcandala, tumultus ac ſeditiones concitant; aliquid tamẽ indulgeri eâ in re ob effectus tam bonos fortè expedit. Libertatis in Republicâ ſignum eſt obtrectatio; in eâ enim, quam tyrannis oppreſſam jam tenet, neutiquam permittitur. b *Rara temporum*

a *Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit ſapientem, & aurem obedientem.* Proverb. 25.12. *b* Tacit. lib. 1 Hiſtor.

temporum felicitas, ubi ſentire, qua velis, & qua ſentias, dicere licet. Iniquum prorſus eſſet, ſi qui imperat, ſubditorum labiis clauſtra vellet injicere & prohibere, ne querantur unquam, aut murmurent, ſub duro ſervitutis jugo. Sine eos murmurare, ſine obloqui, dum præcipere nos ſinunt ajebat Sixtus V. Pontifex, cùm non nemo ad ipſum referret, quòd malè de eô nonnulli per urbem loquerentur. Obtrectationibus omnino non tangi, non moveri; hoc demum eſſet omnem honoris exiſtimationem abjeciſſe, quo nihil pejus in Principe, ſi quidem eò venerit, ut jam infamia voluptati illi ſit: veruntamen ſic iis afficiatur, ut diſcat inde aliquid, non ut eas ulciſcatur. Qui iſthæc leviora diſſimulare *a* neſcierit, quomodo majora poterit? Non minoris virtutis fuit in forti illo Heroë Conſalvo de Corduba queremonias tolerare exercitûs, & oblocutiones ad Lirim fluvium, quàm in periculo tam evidenti intrepidum conſiſtere. Quis licentiam populi, libertatemque reprimat? Fruſtra ſunt Principes b *qui præſenti potentia credunt extingui poſſe etiã ſequentis ævi memoriam,* quive exiſtimant tantam eſſe ſuam majeſtatem, ut actiones etiam malas ea honeſtare queat. c *Non ope humana, non largitionibus, aut Deum placamentis,* Neronis *decedebat infamia, quin juſſum incendium crederetur.* Illud adulatio cavere poteſt, ne ad Principis aures penetret obtrectatio; ut verò nemo omnino ſit, qui obtrectet, nunquam efficiet. Princeps, qui omnem de actionibus ſuis ſermonẽ prohibet, ſuſpectas eas facit; cùmq; prona ſemper ſit in deterius vulgi perſuaſio, palã pro malis haberi ſolent. Minùs exaggerantur ea, quæ non curantur magnoperè. Prohibuerat Vitellius, ne quis de rebus male à ſe geſtis per urbẽ loqueretur, hinc d *plures, ſi liceret,* aliàs *narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgabant.* Per laudes atque obtrectationes ita tranſeundũ Principi, ut illis non titilletur,

a *Magnarum rerum curas non diſſimulaturos, qui animum etiam leviſſimis adverterent.* Tac.l 13. Annal. *b* Idem lib. 4. Annal. *c* Idem l. 13. Annal. *d* Tac.l. 3. Hiſtor.

tilletur, non ſuccumbat iſtis. Si laudibus capiatur, iiſque aures det, omnes eidem adulando animi occupandi periculum facient. Quòd ſi obtrectationibus conturbetur, abſiſtet à rebus arduis & glorioſis, & in gubernando ſocors fiet. Suis inaniter extolli laudibus, judicii levitas eſt: quâcunque etiam re offendi hominum eſt privatorum; multa diſſimulare, Principum; nihil ignoſcere, tyrannorum. Norânt hoc optimè magni illi Imperatores Theodoſius, Arcadius & Honorius, quando Ruffino Præfecto Prætorio dabant in mandatis, ne populi contra ſe obtrectationes illicò pœnis caſtigarent; a *quoniam*, ajebant, *ſi id ex levitate proceſſerit, contemnendum eſt: ſi ex inſania, miſeratione digniſſimum: ſi ab injuria, remittendum.* Cum Carolo V. Imperatori aliquando Barcinone verſanti accuſatio adverſùs nonnullos, qui ſiniſtrè de ejus actionibus locuti fuerant, offerretur in ſcripto, ut de ſententiâ ferendâ cum illo deliberaretur, porrigenti indignatus, mox chartam in vicinum focum, cui tum fortè aſtabat, injecit, & flammis tradidit. Ad officium Principis pertinet, intelligere omnia; velle tamen verba b ſingula vocare ad examen, indignum eſt magnanimo pectore. In Republicâ Romanâ ſola c *facta arguebantur, dicta impunè erant.* d *Vana à ſceleſtis, dicta à maleficiis differunt.* Spinoſa nimis corona eſſet, ſi re quâcunque lædi ſe crederet. Aut omnino non offendit, aut leviter certè ea injuria, quàm is, contra quem fieri putatur, pro injuriâ non agnoſcit. Nimia eſt in Principe facilitas, & exigua ſui æſtimatio, ad quoſvis commoveri rumores. Conſcientia mala ſtimulare ſolet animum ad ſumendas de eo pœnas, qui obtrectat; pura atque integra mens, contemnit iſta. Si verum eſt, quod in Principe carpitur, emendatione eluat; ſi falſum, ſeipſo evaneſcet. e *Namque ſpreta exoleſcunt; ſi iraſcâre, agnita videntur.* Exuri juſſerat

Senatus

a L. unica. C. ſi quis imperat. maledix. b *Omnia ſcire non omnia exequi.* Tacit. in vitâ Agr. c idem l. 1. Annal. d idem l. 3. Annal. e Tacit lib. 4. Annal.

Senatus Romanus Cremucii annales; ſed quia eos ipſe occulerat, accenſa magis eſt. & vulgata legendi cupiditas: quomodo & libellis infamatoriis Vejenti accidit; a *conquiſitis, lectitatiſque, donec cum periculo parabantur, mox licentia habendi, oblivionem attulit.* Curioſitas judicibus non paret, nec pœnas metuit. Quod vetatur maximè, in id maximè connititur. Prohibitione augeſcit Satyricorum æſtimatio operum, & b *punitis judiciis gliſcit autoritas.* c *Neque aliud externi Reges, aut qui eadem ſævitia uſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atque illis gloriam peperêre.* Nunc ſicut perutile eſt Principi, ſcire quid alii loquantur malè; ita haud parum nocet, faciles obtrectatoribus præbere aures: quia namque lubentes credimus, quod accuſatur in aliis; proclive eſt fieri, ut Princeps aut decipiatur, aut iniquè aliquid ſtatuat, aut erret in ferendo judicio. Eſt ea res periculi pleniſſima, in aulis præſertim, ubi invidia, & præmiorum, favoris ac gratiæ Principum prenſatio calumniam acuunt, & ſolent aulici locuſtis illis in Apocalypſi eſſe ſimiles, habentes facies hominis, dentes autem leonis, quibus honoris ſpicas *d* corrodunt & depaſcunt. Gladio *e* acuto linguas eorum Spiritus ſanctus comparat, uti & *f* ſagittis, quæ in occulto feriunt innocentes. David *g* eos ut hoſtes perſequebatur. Nulla aula quieta eſſe poteſt, ubi iſti tolerantur. Nec minùs occupabunt Principem eorum ſuſurrationes, quàm negotia publica. Remedium eſt, nolle eos audire, duos ponendo aurium janitores, rationem ſcilicet & judicium, ut abſque gravi cauſſa eas non pandant. Sanè pro auribus non minùs cuſtodiâ opus eſt, quàm pro aulæ & palatii foribus; & de his tamen admodum ſolliciti ſunt Principes, pro illis parum aut nihil curant.

a Idem lib. 14. Annal. *b* Idem l. 4. Annal. c Tacit. 16. d *Dentes earum, ſicut dentes leonum erant.* Apoc. 9. 8. e *Et lingua eorum, gladius acutus.* Pſal. 56. 5. f *Paraverunt ſagittas ſuas in pharetra, ut ſagittent in obſcuro rectis corde.* Pſal. 10. 2. g *Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar.* Pſal. 100. 5.

curant. Qui obtrectantibus facilè aures præbet, in cauſsâ eſt, cur obtrectare ii audeant. Nemo de aliis loquitur malè, niſi apud eum, qui lubens id audit. Expediet etiam ejuſmodi blaterones cum eô, quem accuſant, coràm committere, publicando id, quod ipſi referunt, ut diſſidiorum eſſe autores eos poſteà pudeat. Hoc, nî fallor, Spiritus ſanctus intendebat, cùm diceret: a *Sepi aures tuas ſpinis*: ut nimirum ſeſe ipſe lęderet, atq; adeò pœnas daret, qui cum malevolis obtrectationibus os ſuum aliorum auribus admovere tentaverit. Suſpectus debet eſſe Principi, qui palàm veretur dicere, quod in aurem b loquitur. Et tametſi iſta quoque diligentia cavere poterit, ut veritates tam variæ ad Principem non deferantur: multa quippe ſunt domeſtica, quę ignorare ſatiùs eſt ſæpè, quàm ſcire; & verò longè præſtat, calumnias ex aulis univerſim proſcribere. Quando tamen accuſationes non ex malitiâ fiunt, ſed ex zelo quodam erga obſequium Principis, omnino audire eas decet, & examinare ſeduló, nec putare aliter, quàm eas ipſas admonitionem quandam eſſe planè neceſſariam, ad benè gubernandum non ſolùm, ſed & ad ſecuritatem propriam. Hinc Conſtantinus Imperator lege peculiari etiam præmium iis ſtatuit, qui Miniſtros ipſius & domeſticos criminis alicujus veraciter accuſare poſſent. c *Si quis*, inquit, *eſt cujuſcunque loci, ordinis, dignitatis, qui ſe in quemcunque Iudicium, Comitum, Amicorum, & Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifeſtò probare poſſe confidit, quòd non integrè atque juſtè geſſiſſe videatur, intrepidus atque ſecurus audeat, interpellet me, ipſe audiam omnia, ipſe cognoſcam, & ſi fuerit comprobatum, ipſe me vindicabo.* Prorſus hoc neceſſarium eſt, ut Principem nihil lateat eorum, quæ geruntur in ejus aulâ, in conſiliis, in tribunalibus, ubi timor ora obſtruit, & gra-

a Eccl. 28. 28. b *Et hanc velim generalem tibi conſtituas regulam, ut omnem, qui palàm veretur dicere, ſuſpectum habeas.* S. Bern. lib. 4. de conſ. ad Eug. c. 6. c Lib. 4. C. de accuſ.

gratiæ ac beneficia Principis per Miniſtros collata in alios interdum elingues eos reddunt, ut Miniſtrorum defectus & errores non audeant prodere; perinde quaſi hoc demum ſit beneficii eſſe memorem, & gratum ſe exhibere, quæ infidelitas potiùs, & proditio cenſeri deberet: ea enim obligatio, quâ obſtricti illi ſunt ad commonendum Principem, quem decipi à ſuis, aut cui non rectè miniſtrari animadverterint, fidelitatis eſt obligatio naturalis, multóque arctior quàm ulla alia. Graviſſimum hoc damnum eſt, ſi Princeps gratias ſuas & favores per eorum diſpertiat manus, quos eximiè & ſingulariter habet caros; ſic enim iſti gratiarum beneficio quaſi pretio quodam mercantur alios, qui negleċti ab iis officii ſeſe participes faciunt, aut certè approbant illud, ac defendunt; atque ita, Principe miſerè decepto, in cauſsâ ſunt, cur iis affectu amoréque ſingulari porro adhæreat.

Antiquiores Reſpublicæ non neſciæ omnino, quantùm conducerent Satyræ ad arcenda infamiæ metu vitia: in theatris publicis illas permiſerunt, ſed paullatim à communi morum reprehenſione ad obtrectationes particulares ventum eſt, non ſine gravi honoris quorundam læſione; unde exortę factiones, & ex iis ſeditiones populares: quia *a* Spiritu S. teſte, lingua maledica turbat pacem, & familias integras, ac civitates evertit. Eâ de cauſsâ, ne morum correctio ex malitiâ linguæ penderet, aut calami, Cenſorum munus inſtitutum fuit, qui auctoritate publicâ ſingulorum notarent mores, atque corrigerent. Perquàm utile tunc fuit iſtud officium, & diu multúmque viguit; quia verecundia & animorum modeſtia ejus tuebantur juriſdictionem; hoc noſtro tamen tempore effectui dari non poſſet: ſuperbia enim & morũ licentia mox ſeſe modis omnibus illi oppo-

a *Suſurro & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes Lingua tertia multos, commovit & diſperſit illos de gente in gentem. Civitates muratas divitum deſtruxit, & domos Magnatorum effodit.* Eccl. 28. 15.

opponerent, ſicut nunc ipſi reſiſtunt Magiſtratui, quantumvis optimis legibus & autoritate publicâ armato, adeoque riſui & ludibrio forent Cenſores, non abſque inſigni regiminis periculo: nihil enim nocentius.nihil quod vitia magis inſoleſcere faciat, quàm ſi talia adhibeantur remedia, quæ delinquentes deſpiciunt ac rident.

5. Sicut autem cenſura morum corrigendorum cauſsâ introducta fuit, ita & propter civium facultates, ut ſcilicet opes ac fortunas ſingulorum referret in tabulas, & perſonarum certum iniret numerum; & quamvis magno Reipublicæ bono, cùm apud Græcos, tum apud Latinos diu iſta conſuetudo floruerit, hodie tamen id valde eſſet odioſum, & grandia pareret incommoda; quia ſcire tam accuratè ſubditorum numerum, & facultatum conditionem,ad nihil deſervit aliud,quàm ut tributis & exactionibus ii magis onerentur. Tanquam peccatum graviſſimum vindicavit Deus illam populi Iſraëlitici per capita recenſionem,quam aDavid inſtituerat: b *Quid enim tam durum, tamque inhumanum eſt, quàm publicatione, pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi utilitatem, & invidia exponere divitias,* cupiditati & rapinæ eas objiciendo. Quòd ſi in illis Rebuſpublicis Cenſura ſine his incommodis exerceri olim potuit, ideò factum eſt, quia in primæva ſua inſtitutione recepta fuit ab omnibus, aut quia animi minùs elati tunc erant, minuſque contra rationem rebelles, quàm his noſtris temporibus.

a *Percuſſit autem cor David eum, poſtquam numeratus eſt populus, & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto.* 2. Reg. 24 10. b l.2. C. quand.& quib. quart. parſ.

SYM-

SYMBOLUM XV.

QVam vellem præſentis Emblematis ſymbolum legere mihi liceret in pectoribus omnium Principum, atque ut quemadmodum ignes miſſiles per aërem volitantes aſtrorum imitantur ſplendorem, lucéntque mox atque emittuntur è manu, do- nec

nec in cineres abeant: ita in illis quoque (nam Spiritus ſanctus *igni effulgenti* a eos comparat) nunquam non arderet famæ deſiderium, &

——— b *fax mentis honeſta*
Gloria;

nec quicquam penſi haberent, quòd paſtu flamma iſta indigeat, quòdve id, quod ardet vehementiùs, citiùs etiam conſumatur. Nam tametſi communis ſit homini cum animantibus omnibus cupiditas illa prorogandi vitam; harum tamen finis alius non eſt, quàm ſui conſervatio, hominis verò rectè agere. Non felicitas eſt vivere, ſed nôſſe vivere. Nec plùs vivit, qui vivit diu, ſed qui meliùs vivit. Etenim vitam, non tempus metitur, ſed uſus. Illa quæ c *quaſi Stella matutina in medio nebulæ, & quaſi Luna plena* radiis beneficentiæ *lucet* aliis *in diebus ſuis*, longa eſt ſemper; uti contrà brevis ea, quæ in ſeipsâ conſumitur, licèt diutiſſimè duret. Beneficia & incrementa, quæ à Principe proficiſcuntur in Rempublicam, illa dies d vitæ ejus numerant. Qui ſine illis tranſeunt, eos de ſummâ deducit e oblivio. Titus Veſpaſianus Imperator f *recordatus aliquando ſuper cœnam, quòd nihil cuiquam illo die præſtitiſſet, memorabilem illam, & meritò laudatam vocem edidit: Amice, diem perdidi*. Et Petrum Luſitanum Regem dicere ſolitum accepimus: g *Non meretur eſſe Rex, qui non gratiæ aliquid, aut beneficii in dies ſingulos confert in Rempublicam*. Nulla tam brevis vita eſt, cui ad agendum fortiter non ſat temporis ſuppetat. Vnico momento facinus heroïcum decernit generoſa mens, nec multò pluribus opus, ut effectum illud det. Quid refert cum illo ipſo vitam deſinere, ſi in aliam æternam commutetur, memoriæ poſt ſe relictæ beneficio? Quæ intra famæ continetur limites, ſola vita nominari poteſt; non ea, quæ in corpore conſiſtit,

a *Quaſi ignis effulgens*. Eccl. 50. 9. b Sil. c Eccleſ. 50. 6. d *Bonæ vitæ numerus dierum; bonum autem nomen permanebit in ævum*. Eccl. 41. 16. e *Et numerus annorum incertus eſt tyrannidis ejus*. Iob 15. 20. f Sue. g Mar. hiſt. Hiſp.

ſiſtit, & vitali calore, quæ ſimul ac oritur, mori incipit. a *Mors omnibus ex naturâ æqualis, oblivione apud poſteros, vel gloria diſtinguitur.* Qui moriendo famam pro vitâ ſubſtituit, eſſe deſinit; vivit tamen. Mira virtutis vis, quæ vel repugnante naturâ, quod caducum eſt, reddit immortaliter glorioſum. Non videbatur Tacito parum vixiſſe Agricola. b *quanquam medio in ſpatio integræ ætatis ereptus: nam quantum ad gloriam, longiſſimum ævum peregerat.*

5. Nemo famam poſthumam, ut vanam, ſpernat aut negligat: eo ipſo enim, quòd eam appetat animus, agnoſcit, poſſe ſe aliquando iſta frui. Falluntur vero, qui ſatis eſſe putant, ſi in ſtatuis, aut poſteris eam poſt ſe derelinquant: nam in illis caduca ea eſt, in his etiam aliena; illa ſola eſt propria, quæ ex factis oritur. Hæc ſi mediocria ſolùm ſint, laudem non habebunt: famam enim admiratio parit. Naſci aliquem, ut numerus ſit, vulgaris plebeculæ eſt; ut inter alios ſingulariter emineat, Principum. Illud ergo tenendum, c *cæteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quod ſibi conducere putent: Principum diverſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.* d *Argentum quidem, & pecunia eſt communis omnium poſſeſſio; at honeſtum, & ex eo laus & gloria, Deorum eſt, aut eorum, qui à Diis proximi cenſentur.*

e *Igneus eſt noſtris vigor, & cæleſtis origo Principibus.*

Generoſa indoles ad extrema ſemper contendit, aut Cæſar eſſe vult, aut nihil; aut ſtella, aut favilla. Non minùs hæc lucebit obeliſcis impoſita, ſi glorioſè conſumpta fuerit, ac illa. Neque enim magnus eſt ſpiritus qui ſalis nitri inſtar optimè præparati, & incenſi non illicò diſrumpit corpus, cui includitur. Flagranti animo anguſtus nimis campus pectus eſt. Garſias Sanctius Navarræ Rex prælium initurus, omni-

a Tacit. lib. 1. Hiſtor. *b* Tacit. in vita Agric. *c* Idem lib. 4. Annal. *d* Polyb. *e* Virgil. *f* *Sic luceat lux veſtra coram hominibus; ut videant opera veſtra bona.* Matt. 5. 16.

omnibus artubus tremebat; in ipſa tamen pugna fortem ſe gerebat ac ſtrenuum. Horrebat nimirum corpus confertam hoſtium turbam, in quam animus parabat irruere. Vitam itaque glorioſam ſectetur Princeps, ut Lux a ſit in hoc Mundo. b *Cætera Principi ſtatim adſunt: unum inſatiabiliter parandum, proſpera ſui memoria*, & fama. Quòd ſi ſub regiminis initium bonam exiſtimationem perdiderit, ægrè eam poſteà recuperabit: quod enim ſemel de eo conceperit populus, ſemper deinde hærebit animo: in hanc curam incumbat unicè, ut gloriam ſibi pariat, etiam ſi capitis diſcrimen adeundum ſit. Qui cupidè nimis amat vitam, labores fugit ac pericula, ſine quibus duobus Fama obtineri non poteſt. Obſervavit hoc Tacitus in Rege Marabodo, qui regno exutus, ſegnis & turpiter otioſus in Italiâ c *conſenuit, multum immutata claritate, ob nimiam vivendi cupidinem.* Ita Principi navigandum, ſeu mare tranquillum habeat, ſeu tempeſtatibus inquietum, ut lucidiſſimam gloriæ pharum nunqnam dimittat ex oculis; illud identidem animo volvens (ut ne quid perſona ſua indignum admittat aut cogitet) de illa, deque ejus actionibus & operibus, ſæculis omnibus, & omnibus Nationibus locuturam Hiſtoriam. Principes alios ſuperiores non habent, niſi Deum & Famam: ii ſoli, pœnæ & infamiæ metu ad honeſtè operandum eos obligant; quo fit, ut ab Hiſtoricis ſæpe magis, quàm à ſuis ſibi metuant hoſtibus, magiſque calamum formident, quàm gladium. Solos digitos calamo armatos Rex Balthaſar d viderat, & licèt nondum ſciret, quid ſcripturi eſſent, ita tamen conturbatus fuit, ut toto corpore contremiſceret, & compages renum ejus ſolverentur. Verùm, ſi & Deum & Famam ſuſque deque habeant, nihil ab iis rectè geri poterit: nam abſque Deo quic-

a Tacit. lib. 4. Annal. b Tacit. lib. 2. Annal. c *Facies Regis commutata eſt, & cogitationes ejus conturbabant eum: & compages renum ejus ſolvebantur, & genua ejus ad ſe invicem collidebantur.* Dan. 5. 6.

Digitized by Google

quicquid eſt, ignorantia eſt; & qui famam negligit, virtutes negligit. Honeſta gloriæ cupiditas omnem à vitio aut injuſtitiâ cavet maculam. Nec ulla immanior bellua illo Principe, quem nec conſcientia ſtimulat, nec incitat gloria.

5. Attamen etiam exiſtimationi & ſtatui à gloria periculum eſt: hujus enim ſplendor excœcare ſolet Principes, & in temeritatem dare præcipites. Quod honeſtum iis videtur & glorioſum, vanitas eſt, aut ſtultitia, interdum ſuperbia, aut invidia, ambitio ſæpe, & mera tyrannis. Grandia agitant animo, Miniſtrorum perſuaſi adulationibus, qui multa ſæpe ſub ſpecie gloriæ iis præponunt ante oculos; quàm injuſta vero, & quàm incommoda ſint media, diſſimulant interim: unde abrepti longiùs Principes illuſos ſe poſteà & perditos ſentiunt. Rectè idcircò monuit Alphonſus Rex, quòd a *Sobejanas honras, e ſin pro, non debe el Rey cobdiciar en ſu coraZon; ante ſe debe mucho guardar dellac, porque lo que es ademas, non puede durar, e perdiendoſe, e menguando, torna en deshonra. E la honra, que es deſta guiſa, ſiempre proviene daño della al que la ſigue, naſciendole ende trabajos, e coſtas grandes, e ſin razon, menos cabando lo que tiene por lo, al que cobdicia aver.* Illa gloria ſecura eſt, quæ à generosâ naſcitur indole, atque intra rationis & potentiæ limites ſeſe continet.

Quare cùm Fama honeſta pariter atque infamia fortiſſimi ſint ad bene agendum ſtimuli, utraque autem hiſtoriæ beneficio æterna ſit, utile foret, Hiſtoricos propoſitis etiam præmiis ad ſcribendum allicere; & favoribus proſequi Typographiam, vera gloriæ æraria, ubi rectè factorum præmia in futura etiam ſæcula quaſi manent depoſita.

a Lib. 3. tit. 3. p. 2.

SYM-

SYMBOLUM XVII.

VEtus verbum eſt : *Purpura juxta purpuram dijudicanda.* Iſthoc ſignificabant antiqui , tunc meliùs cognoſci res poſſe , quando una confertur cum aliâ ; præſertim ſi ejuſmodi eæ ſint,quæ ſeipſis ita facilè diſcerni nequeunt.Mercatorum hic mos eſt,qui pur-

Digitized by Google

purpuram componunt cum purpurâ,ut hujus præ illâ excellentia magis emineat, & certior de utrâque fiat æſtimatio. Erat in templo Iovis Capitolini pallium (Regis alicujus è Perſiâ munus) è lanâ coccineâ tam præſtanti, ut collatæ cum illâ Matronarum Romanarum, immò & ipſius Imperatoris Aureliani purpuræ, cinereum vix colorem viderentur attingere. Si explorare & nôſſe voluerit Serenitas Veſtra,ad regnum aliquando eveƈta,valorem virtutemque regiæ ſuæ purpuræ, ne eam exponat ad lucem adulantium, & aſſentatorum: hæc enim luminibus officiet potiùs, ne verum in ea colorem cernere liceat. Ne item amori credat proprio Serenitas Veſtra: is enim oculis ſimilis eſt, qui cùm alia videant omnia, ſeipſos tamen videre non poſſunt. Neceſſum Igitur foret, ut quemadmodum ii per ſpecies ſuas,& quaſi imagines in ſpeculo cryſtallino repræſentatas cognoſcuntur; ita Serenitas Veſtra glorioſiſſimorum Parentum & Avorum ſuorum purpuris opponat ſuam,attendátq; deinde ſedulò,num qua in re à purpura virtutum, quæ in majoribus extitêre,ea deficiat, contemplando ſe in illis, tanquam in *a* ſpeculo. Comparet, inquam, Serenitas Veſtra actiones ſuas cum Progenitorum ſuorum geſtis & factis, & videbit facilè, quantum inter hæc & illas interſit, ut aut ſuarum quoque actionum colorem magis perficiat, aut certè virtute ſua propria tanquam præmio gaudeat, ſi qua in re Majoribus ſuis præſtare contigerit. Illud itaque perpendat Serenitas Veſtra, num generoſo ſuo Patri par ſit animi fortitudine; num pietate adæquet Avum;prudentiâ Philippum Secundum;magnanimitate Carolum Quintum,comitate Philippum Primum;ſcientia politica Ferdinandum Catholicum; liberalitate Alphonſum illum, qui ideò à manibus pertuſis nomen invenit; juſtitia Regem Alphonſum Vndecimum; religione deniq; Regem Ferdinandum Sanctum, & generoſa

 qua-

a *Tanquam in ſpeculo ornare, & componere vitam tuam ad alienas virtutes.* Pluth. Thim.

quadam æmulatione ad honeſtam imitandi cupidinem ſeſe porrò Serenitas Veſtra exſtimulet. Quintus Maximus, & Publius Scipio, ſi quando Majorum ſuorum imagines intuerentur, inflammari animos ſuos ajebant, & ad virtutem incitari; non quod cera illa aut effigie moverentur, ſed quia facta propria ad aliorum comparantes, antè conquieſcere non poterant, donec rerum à ſe geſtarum fama & gloria eos omnino exæquarent. Elogia, quæ tumulis inſcribuntur, non illi loquuntur, qui vivere deſiit; ſed iis potiùs, qui etiamnum ſuperſunt inter vivos. Summaria quædam ſunt, quæ memoriæ juvandæ cauſſa Anteceſſoris virtus derelinquit Succeſſori. Illorum recordatione futurum ajebat Malachias, ut filii ſui gloriam in hoc mundo, & famam immortalem *a* collgerent. Ea quoque de cauſſa Summi Sacerdotes (qui Principes erant populi) duodecim Patriarcharum Anteceſſorum *b* ſuorum virtutes, totidem inſculptas lapidibus, geſtabant in pectore. Cum Majoribus ſuis nimirum æmulatione glorioſa concerta re decet Principem, non cum aliis ſe inferioribus: hos enim ſi ſuperet, redditur odioſus; ſi contrà ab iiſdem ſuperetur, ipſe injuriam accipit. Tiberius certè Imperator omnia *c facta dictaque* Auguſti Cæſaris *vice legis obſervabat.*

5. Inſtituat prætereà Serenitas Veſtra interdum comparationem purpuræ ſuæ præſentis cum præterita: nam cupimus ferè oblivilci, quales antè fuerimus, ne incuſemus noſmetipſos de eô, quod nunc ſumus. Expendat ſecum Serenitas Veſtra, defeceritne, an profecerit potiùs: plerumque enim fieri videmus, ut Principes ſub regiminis initium animum egregiè attentum ad munus ſuum adferant, poſteà verò negligentiores ſint. Plerique omnes magnis ex-

a *Mementote operum Patrum, quæ fecerunt in generationibus ſuis; & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.* Mach. lib. c. 2. 51. b *Et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant ſculpta.* Sap. 18, 24. c Tacit. lib. 4. Annal.

excelſiſque animis gubernationem ordiri ſolent; ſenſim tamen & cum tempore, aut nimia negotiorum moles eos deprimit, aut perturbant deliciæ, quibus leviter capi ſe ſinunt, immemores obligationis, qua partam ſemel gloriam tueri ac conſervare tenebantur. Animadvertit hoc ipſum in Tiberio Imperatore Tacitus, quòd tandem *poſt longam rerum experientiam vi dominationis convulſus & mutatus fuerit.* a Imperium diuturnum ſuperbiam gignit, ſuperbia verò odium parit apud ſubditos, quemadmodum idem autor obſervavit in Rege Vannio, qui b *prima Imperii ætate clarus, acceptuſque popularibus: mox diuturnitatem in ſuperbiam mutans, & odio accolarum, ſimul domeſticis diſcordiis circumventus fuit.* Multi cum inſigni modeſtiæ & juſtitiæ laude regimen auſpicantur, ſed perſeverant pauci, quia Miniſtros circa ſe habent adulatores, à quibus docentur audaciùs quædam & injuſtè agere; uti Veſpaſiano accidit, c *inter initia Imperii ad obtinendas iniquitates haud perinde obſtinato: donec indulgentia fortunæ, & pravis magiſtris didicit, auſuſque eſt.*

5. Atque hanc collationem non de ſuis tantùm virtutibus & actionibus faciat Serenitas Veſtra, ſed actiones etiam ſuorum Anteceſſorum conferat inter ſe, opponendo invicem quorundam purpuras vitiis defœdatas, alias item aliorum egregiis facinoribus reſplendentes: nunquam enim magis exempla movent, quàm ſi contraria juxtà ponantur à latere. Comparet Serenitas Veſtra Regis Hermenegildi paludamentum regium, cum paludamento Petri Secundi Regis Aragoniæ: illud ſtellis coruſcum, & purpuratum ſanguine, quem in bello adversùs Regem Leuvigildũ Patrem ſuum, Arrianâ infectum hæreſi, glorioſè profuderat: hoc verò equorum protritum calcibus in pugnâ ad Garumnam, cùm is Albigenſibus ſectariis in Galliâ tuliſſet ſuppetias. Convertat, obſecro, Serenitas Veſtra, oculos ad ſæcula re-

a Tacit. lib. 6. Annal. b Idem lib. 12. Annal. c Idem lib. 2. Hiſtor. Mar. hiſt. Hiſp. lib. 5. c. 12.

retrò præterita, & videbit Hiſpaniam afflictam & perditam, ob vitam licentiùs actam à Regibus *a* Witizâ & Roderico: erectam verò rurſus, & reſtitutam pietate & fortitudine Pelagii. Videbit vitâ pariter exutum ac regno Regem Petrum ob nimiam animi feritatem; contrà ad gùbernacula evectum Hermannum ejus fratrem, ob ſingularem, quæ in eo inerat, manſuetudinem. Videbit glorioſum Infantem Ferdinandum, & multis de cælo auctum coronis, quòd ſuam Regi Ioanni II. Nepoti ſuo ſalvam eſſe ſervare & voluerit, tametſi eſſent, qui hanc illi ultrò offerrent; contra Infantem Sanctium à ſuomet Parente de inobedientiâ & ingratitudine poſtulatum coram Martino Quarto Pontifice, quòd ipſo vivente regnum appetiiſſet. Iſthęc collatio magiſtri erit inſtar, quem Serenitas Veſtra, ut fidum ducem, in gubernando ſequi tutò poterit: licèt enim Serenitas Veſtra etiam diſcurrendo facinorum heroicorum ſplendorem ac lucem, uti & actionum malarum turpitudinem agnoſcere ſatis valeat; ea tamen omnia in ſe conſiderata non ita movent, atque in iis, quos aut glorioſos in hoc mundo, aut inglorios effecêre.

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 6. c. 19. & 21.

SYM

SYMBOLUM XVII.

ARbor trophæis onuſta non ideò truncus eſſe deſinit, qui fuit. Quæ honori fuerunt aliis, ipſi non niſi oneri ſunt. Ita prorſus egregia Anteceſſorũ facinora ignominię & dedecori ſunt Succeſſori, niſi eadẽ imitetur. Nec in illis hęres fit glorię, ſed acqui-

a Fortes creantur fortibus, & bonis.
Eſt in juvencis, eſt in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Et plerumque magnos in animo ſuſcitat ſpiritus æſtimatio propria, & infamiæ metus. Fateor tamen fallere nonnunquam hanc regulam, aut quia *b* Natura, quod voluit efficere non potuit; aut propter malam educationem & delitiarum mollitiem; aut quia ipſæ etiam hominum animæ non æquè nobiles omnes ſunt ac generoſæ, ſed pro affectione corporis, in quod quaſi demerguntur, aliter atque aliter operari ſolent; & ſunt nonnulli, ad quos ſola trophæorum, non unà virtutis Majorum tranſiſſe videtur hæreditas, ita cælo toto ab iis differunt. Exemplum in iiſdem aquilis eſt, quæ licet communiter non niſi aquilas procreent; ſunt tamen, qui putent, Struthiones quandam eſſe earundem ſpeciem, ſed plane degenerem, in quâ proinde non ampliùs ineſt illa cordis generoſitas, robur illud unguium, & alarum levitas, quæ in aquilis cernitur, cùm volucris tam pernix, támque elegans in animal fœdum ac turpe jam tranſmutata ſit. Credi vix poteſt, quantum bono publico noceat electio ad Reipublicæ munera, ſi abſque diſcrimine, & meritorum examine Nobilitas ſola præ oculis ſit, perinde quaſi unà cum ſanguine Avorum quoque experientia & virtus ad omnes ſemper poſteros deſcenderet. Langueſcet induſtria, otioſa erit virtus, ſi ſolâ nixa Nobilitate debita ſibi, & quaſi certa reputaverit præmia, neque illam ad recte agendum acuant, aut iſthæc amittendi metus, aut ſpes obtinendi; quibus ipſis argumentis Senatui perſuaſit Tiberius, ut ne ſublevarent inopiam familiæ M. Hortali, quæ cùm

a Horat. b *Nam ut ex homine hominem, ex belluis belluam, ſic ex bonis bonum generari putant. At hoc quidem Natura ſæpe efficere vult, non tamen poteſt.* Ariſt. l. 1. Pol. c. 4.

eſſet a nobiliſſima, paupertate peſſum ibat. Anteferri rectè poterunt aliis Viri ſanguine illuſtriores quod ad ſuprema pacis officia attinet, in quibus plurimum momenti habet familiæ ſplendor atque auctoritas: aliud eſt in officiis militaribus, quæ exercitium aliquod, & robur tum corporis tum animi poſtulant. Quòd ſi hæc in illis etiam reperirentur, etſi non eâ fortè cum perfectione, atque in aliis, facilè reliquum compenſabit Nobilitas, aut Anteceſſorum meritis, aut communi hominum æſtimatione; omnem tamen defectum ſupplere illa nequaquam poterit. Atque eam ob rem merito riſit Tacitus electionem Vitellii, cùm ad gubernandas Germaniæ inferioris legiones mitteretur, nullâ habitâ ratione, quòd ad id muneris minùs eſſet idoneus: b *quod Cenſoris Vitellii ac ter Conſulis filius, id ſatis videbatur*. Non ita Tiberius ſub prima imperii ſui initia, ſed c *mandabat honores, nobilitatem Majorum, claritudinem militiæ, illuſtres domi artes ſpectando, ut ſatis conſtaret, non alios potiores fuiſſe.*

5. Multùm fateor, in bello poteſt auctoritas ſanguinis; non illa tamen hoſtem fundit; ſed fortitudo atque induſtria. Germani olim d *Reges ex Nobilitate, Duces ex virtute ſumebant*. Tunc arma efflorescunt, cùm virtus & animi robur prę aliis omnibus in pretio ſunt & honoratiora in bello occupant munera, quibus Nobilitatem aut adipiſci primùm, aut jam adeptam augere porro, magiſque illuſtrare valeant. Spes illa magnos orbi heroas dedit, & inſignes duces præteritis ſæculis; ubi verò ea defuerit, contemnitur militia: ſola enim munerum militarium gloria belli incommoda & pericula ſolari poteſt. Nec illud certum omnino, quod quidam autumant, illuſtriorem ſcilicet ſanguinem majori in veneratione eſſe, aut eidem obediri promptius: niſi enim virtutu-

a *Langueſcet alioqui induſtria, intendetur ſocordia, ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes, & ſecuri omnes aliena ſubſidia expectabunt, ſibi ignavi, nobis graves*. Tac. l. 2. Annal.
b Tac. l. 1. Hiſt. c Idem l. 4. Ann. d Idem de mor. Ger.

Digitized by Google

tutis accedant ornamenta, prudentiæ præſertim & fortitudinis, omnis ſubmiſſio exhibita ſanguini, exterior ſolùm cultus erit, non ab interiori profectus animo. Virtutem & excelſitatem mentis, quæ ſibi ipſæ fortunam fabricantur, illas ſuſpicit animus, & admiratur. Oceano Magno Columbus leges poſuit, & Orbi novo Hermannus Corteſius, qui licèt illuſtribus natalibus orti non fuerint, ſuis tamen Succeſſoribus Nobilitatem pepererunt, ut maximis Viris pares eſſe poſſent. Celebriores fluvii à tenuioribus ferè rivulis originem ducunt atque initium, haud longo tamen pòſt intervallo à ſuomet alveo nomen ſortiuntur & gloriam.

§. Equidem in bello, ubi virtus & fortitudo magis æſtimantur, expediet ad altiores honorum gradus evehere eos, qui rebus præclarè geſtis, id fuerint promeriti, etſi fortè ſplendor Nobilitatis defuerit; pacis tamen tempore, a *ſi Rempublicam gnaris, & non magni pretii hominibus committat* Princeps, *ſtatim & Nobilium, ac ſtrenuorum iram in ſe provocabit, ob contemptam eorum fidem, & maximis in rebus damna patietur.* Quod tum potiſſimum accidit, cum Subditus rarioribus à natura donis inſtructus eſt, non verò cùm inclaruit jam apud populum, & ore omnium celebratur, adeòque ipſa Natalium obſcuritas à præſtantia & dotibus animi ſatis illuſtrata eſt. Multos videmus, qui b *ex ſe videntur nati;* uti de Curtio Ruffo dicere ſolebat Tiberius. In hos tales optimè convenit illa laus bonæ electionis Miniſtrorum apud Claudianum:

——Lectos ex omnibus oris
Evehit, & meritum nunquam cunabula quærit,
Et qualis, non unde ſatus.

§. Quod ſi Nobilitas aut otio aut deliciis corrupta fuerit, ſuadendũ potiùs, ut exercitio & præmiis illa inſtauretur, quàm alia condatur planè nova. Argentum & aurum facillimè expurgantur; ex argento tamen aurum conficere, immenſi laboris eſt, & in

a Dion. Caſſ. b Tacit. lib. 11. Annal.

quo fruſtra deſudet Alchimiſtarum ars atque induſtria. Quare peſſimum fuit conſilium, quod Regi Henrico Quarto aliquando à nonnullis datum fuit, ut opprimeret ſcilicet potentiores regni ſui proceres, aliosque è medioeri fortuna ad altiorem eveheret. Etſi libertas & inobedientia Nobiliorum exigere interdum videntur, ut aliquantum deprimantur: magna enim præ aliis eminentia ſuperbiam gignit, neque Superiorem ferre ſuſtinet. a *Nobilitas, cui in pace durius ſervitium eſt.* b *Imbecilliores ſemper æquum & juſtum quærunt. potentioribus autem id nihil eſt curæ*; & tunc quietiores ferè ſunt ſubditi, cùm deeſt potentia, quę eos tueatur & novitates c eorum foveat. Ea de cauſſa non permittunt Caſtellæ leges, ut duæ amplæ & potentes d familiæ coaleſcant in unam; tum ideò etiam, ut bona magis diviſa maneant, nec apud alios zelum & invidiam excitent. Artes certè non deeſſent, quæ ſub ſpecie honoris aut gratiæ ſingularis moderari poſſent divitiarum copiam, quærendo opportunitatem eas in obſequium Principis & boni publici impendendi. Attamen ſumptuum vanitas eò progreſſa jam eſt, ut iis artificiis opus non ſit: potentiſſimi enim quique maximis onerantur debitis, & neceſſitatibus premuntur, ut media ampliùs non ſuppetant, quibus tam ſublimia cogitata exequi poſſint, aut molitiones novas machinari. Dum quidem plus eſſe cupiunt, quàm poſſunt, minùs etiam, quàm ſunt, fieri incipiunt. e Certè *dites familiæ Nobilium, aut claritudine inſignes, ſtudio magnificentiæ prolabi* ſolent. Cæterùm etſi divitiæ nimiæ periculoſæ ſint, idem tamen in extrema etiam inopia locum habet: nam f *cùm ex primariis aliqui bona deſſiparunt, hi res novas moliuntur.*

SYM-

a Tacit. lib. 11. Annal. b Ariſt. lib. 6. Polit. c. 2. c *Nihil auſuram plebem Principibus amotis.* Tacit. lib. 1. Annal. d *Commodum eſt etiam, ut hæreditates non donatione, ſed jure agnationis tradantur, utque ad eundem una, non plures hæreditates proveniant.* Ariſt. lib. 5. Polit. c. 8. e Tac. l. 3. Annal. f Ariſt. l. 6. Polit. c. 12.

Digitized by Google

SYMBOLVM VXIII.

MUltis Imperium virtus contulit, paucis malitia in his ſceptrum uſurpatio fuit violenta, & plena periculi, in illis titulus juſtus, & conſtans poſſeſſio. Occultâ quâdam pulchritudinis ſuæ vi ad ſui amorem & cultum virtus allicit. Elementa cælo-

rum parent imperio, ob perfectionem eorundem & præſtantiam; homines quoque non niſi eum qui juſtitiâ, cæteriſque virtutibus præſtat aliis, ſupremâ poteſtate & dominatu dignum reputant. Eâ de cauſsâ Cyrus a *non cenſebat convenire cuiquam Imperium, qui non melior eſſet iis, quibus imperaret.* Subditi magis obſervant, & reverentur Principem, in quo inſigniores animi dotes ineſſe conſpiciunt. Quantò hæ fuerint majores, tantò major auctoritas erit atque æſtimatio: omnes enim exiſtimant, Deum Principi tali magis eſſe propitium, & curâ peculiari adeſſe in omnibus, ejuſque gubernationem dirigere. Hoc ipſum eſt, quod toto orbe Joſue nomen *b* fecit inclareſcere. Boni Principis actiones omnes & conſilia cum plauſu accipit populus, & piâ quâdam cum fiduciâ proſperos eorum ſucceſſus ſibi pollicetur; quòd ſi evenerit aliter, planè ſibi perſuadet, ob fines quoſdam altiores & incognitos ita magis conducere. Eandem ob cauſſam apud Nationes quaſdam Reges *c* ſummi Sacerdotes erant, ut dum populus cæremonias ſacras, & cultum divinum ab iis acciperet, agnoſceret in iiſdem naturam quandam ſublimiorem, magiſque propinquam ac familiarem ipſi Deo, qua tanquam mediatrice in precibus ſuis uti poſſet, & contra quam nihil temerè attentare *d* præſumeret. Corona Aaronis ſuper mitram *e* attollebat oculos, & deſideria omnium. Jacob venerabatur Joſephi *f* ſceptrum, cujus apicem Ciconia

a Xenoph. l. 8. Pædag. b *Fuit ergo Dominus cum Ioſue, & nomen ejus divulgatum eſt in omni terra.* Joſ. c. 6. 21. c *Rex enim Dux erat in bello, & judex, & in iis quæ ad cultum Deorum pertinerent, ſummam poteſtatem habebat*, Ariſt. l. 3. Pol. c. 11. d *Minuſque inſidiantur eis, qui Deos auxiliares habent.* Ariſt: Polit. e *Corona aurea ſuper mitram ejus, expreſſa ſigno ſanctitatis, & gloria honoris, & opus virtutis, & deſideria oculorum ornata.* Eccl. 45. 14. f *Et adoravit faſtigium virgæ ejus.* Paul. Ep. ad Heb. c. 11. 21.

conia inſidebat, pietatis & religionis Symbolum.

§ Nemo exiſtimet, malè perdi tempus illud, quod Princeps in virtutum ponit exercitio, immò Deus interim vel maximè rerum eventus moderatur ac dirigit. Sanctiſſimo Sacrificio piè intererat Ferdinandus Antolineſius, dum ad Durium amnem Comes Garſias Fernandeſius cum Mauris decerneret prælio, & ecce Angelus aliquis os habituq; illi ſimilis, vicem ejus tantiſper in pugna obiit, quo factum, ut infamiam ipſe non effugeret ſolùm, ſed & potiſſimam victoriæ laudem & gloriam indipiſceretur. Simile quippiam refertur de glorioſiſſimo Archiſtratego Comite Tillio, Joſue verè Chriſtiano, non minùs ſancto, quàm forti ac bellicoſo, ab alio aliquo perſonam ejus referente, inſtructam fuiſſe aciem, dum ipſe Sacerdoti ad aram facienti pro more dabat operam. Ferdinando Secundo Imperatori ſub ipſis officiis divinis plura oblata fuêre vexilla, victoriæ inſignia & monimenta, quàm multi ex Anteceſſoribus hoſti eripuerint. Otioſus ſtabat Iſraëliticus *a* populus, & mira Deus in favorem illius factitabat. Æternùm lucebit Corona, quæ ſicut illa *b* Ariadnæ fulgentiſſimis virtutum ſtellis radiaverit. Septimius Imperator filiis ſuis dixit moriens: *firmum ſeſe iis derelinquere Imperium, ſi boni eſſent; lapſurum brevi, ſi mali.* Ferdinandus Rex, qui à virtutibus ſuis magnis Magni cognomentum invenit, mirè iiſdem regni ſui gloriam auxit, & Succeſſoribus ſtabilivit. Tantâ is erat pietate, ut cùm corpus S. Iſidori Hiſpali legionem transferretur, ipſe & & filii ejus ſuos oneri ſubjicerent humeros, & ſacras reliquias à fluvio Durio uſque ad ipſum urbis templum *c* D. Joanni ſacrum nudis pedibus proſequerentur. Etenim cùm Deus ſit, d *per quem Reges*

a *Nolite timere: ſtate, & videte magnalia Domini, quæ facturus eſt hodie.* Exod. 14. 13. *Dominus enim Deus Iſrael pugnavit pro eo.* Joſ. 10. 42. b *Neque declinet in partem dexteram, vel ſiniſtram, ut longo tempore regnet ipſe, & filii ejus.* Deut. 17. 20. *c* Mar. hiſt. Hiſp. *d* Prov. 8. 15.

Reges regnant, & à quo omnis eorum poteſtas & felicitas dependet, falli nunquam poterunt, ſi ad ipſum ſuos identidem reflectant oculos. Lunam Solis radii non deſtituunt; ea ſiquidem minimè ignara omnem ſeſe à Sole lucem accipere, continuo eum reſpicit, ut ab eodem illuminetur: quod Principibus ſic imitandum ut oculos ſemper fixos habeant in æterno illo Luminari, quod lucem & motum impertit orbibus, & à quo augmenta ſua & decrementa ſumunt Imperia, prout in Emblemate præſenti per ſceptrum innuitur, in cujus vertice Luna viſitur reſpectans Solem, proprium Dei Symbolum; tum quia nulla alia res ad ejuſdem omnipotentiam accedit propius, tum etiam quia ſolus ille lucem & vigorem rebus omnibus tribuit:

a *Quem, quia reſpicit omnia ſolus,*
Verum poſſis dicere Solem.

Non eſt enim poteſtas, niſi à Deo. b Priùs in æternâ ejus mente, quàm hic in terris, Reges coronis redimiri ſolent. Qui cæleſtes orbes primo mobili circumdedit, idem illud regnis etiam & Rebuſpublicis impertit. Qui Regem conſtituit apibus, non ſolius fortunæ reliquit arbitrio, aut electioni humanæ has cauſſas inferiores Principum, qui in regimine hoc terreſtri vicem ejus ſuſtinent, aut illi quàm ſimillimi c ſunt, adumbrati in Apocalypſi per ſeptem illos Planetas, quos Deus d in manu ſuâ habebat. Jn illos vibrat divinos ſuos radios, qui reflexi deinde ſupremum jus atque auctoritatem in ſubditos iis tribuunt. Sine ſplendore illo ac luce cœca quodammodo eſt poteſtas omnis, quantumvis ampla. Si Princeps, ſpretâ illâ luce, in aliam apparentem boni forte alicujus, quod commoditas illi propria, non recta ratio offert, intenderit oculos, mox potentiæ ſuæ orbem deficere videbit, & obſcurari. Quicquid Solem præſentem fugit, tenebris involvatur

a Boëtius. b Rom. 13. 1. c *Principes quidem inſtar Deorum eſſe.* Tacit. lib. 3. Annal. d *Et habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem.* Apoc. 1. 16.

Digitized by Google

tur neceſſe eſt. Luna etſi ſubinde luce ſe videat deſtitui, non tamen ideò ſeſe à Sole avertit, quin potiùs longè jam alacrior, graciliórque continuò eundem reſpicit, donec luce illius denuo compleatur. Fixum ergo firmumque ſceptrum ſuum Princeps teneat, oculos ſemper conjiciendo in virtutem, in omni fortuna, ſeu proſpera, ſeu adverſa: nam idem ille divinus Sol, qui aut ad caſtigandum, aut ad cumulanda merita, aliquod ejus decrementum permiſit, in conſtantię præmium non omnem ſuam lucem ſubtrahet, ſed amplitudinem ejus augebit iterum, & creſcere faciet. Ita Ferdinando II. Imperatori uſuvenit: quippe qui non rarò Fortunam tam adverſam habuit, ut de imperio pariter & vitâ deſperare poſſe videretur. Verùm, qua erat animi conſtantia, numquam ſpem omnem abs ſe abjecit, neque avertit oculos ſuos à Sole illo increato, rerum omnium effectore ac moderatore, cujus providentia divina periculis eum eripuit, & longè etiam altiùs ſupra omnes ſuos hoſtes extulit. Virga Moyſis, quæ ſceptri erat Symbolum, miros edebat effectus, quoad illam cælum versùs erectam manu ſua tenebat; at ſimul ac illam abjiciebat in terram, in venenatos ſerpentes, Ipſimet *a* Moyſi formidandos conversa fuit. Dum ſceptrum inſtar ſcalæ Jacobéæ ſummitate cælum tangit, ſuſtentat illud Deus, & Angeli deſcendunt *b* ſubſidio. Nec Ægyptiis ignotum hoc fuit, qui ideo in ſupremo ſceptrorum apice caput ciconiæ, avis religioſæ, ac piæ in parentes, ſolebant effingere; in inferiori verò parte pedem Hippopotami, animalis impii & ingrati erga ſuum patrem, cujus vitæ ſtruit inſidias, ut tantò liberiùs propriæ ſuæ matris frui poſſit amoribus: quo hieroglyphico nihil illi innuere volebant aliud, quam

quod

a *Projecit, & verſa eſt in colubrum ita ut fugeret Moyſes.* Exo. 4. 3. b *Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei aſcendentes & deſcendentes per eam; & Dominum innixum ſcalæ.* Gen. 28. 12.

quod Principes pietatem ſemper impietati anteferre debeant. Atque hoc eodem Symbolo Machiavellus ſuum quoque Principem inſtructum vellet, ſed alio planè fine: in uno enim ſceptri extremo pietatatem, in altero impietatem collocatam cuperet, ut pro libitu illud vertere poſſet, eámque partem ſurſum erigere, quæ ad conſervationem & incrementum Statuum magis conduceret. In quem finem putat ille, virtutes Principi neceſſarias non eſſe, ſed ſufficere, ſi eas habere ſe ſimulet: etenim ſi veræ illæ eſſent ac ſolidæ,& ſi ex præſcripto earundem agere is ſemper vellet, ait pernitioſas illi fore; contrà verò profuturas quàm plurimùm, ſi putetur ſaltem, quòd iis præditus ſit: hâc enim ratione ita eum fore diſpoſitum, ut pro re natâ immutare eas ſciat & poſſit, adeóque ſic in rebus omnibus agere, prout expedire judicaverit, & tulerit occaſio. Atque hoc ipſum cumprimis neceſſarium eſſe ait in iis Principibus qui noviter ad Reipublicæ gubernacula acceſſerunt, quos paratos ſemper & expeditos eſſe oportet ad utendum velis, prout Fortunæ venti ſpiraverint. & poſtulârit neceſſitas. Impium prorſus, & imprudens conſilium quod virtutes ſuadet non genuinas, ſed confictas ſolùm & putatitias. Quomodo enim fieri poterit, ut idem umbra præſtet, quod veritas? quænam ars, quæve induſtria cryſtalli naturam ſic perficiet, ut claritate ſuâ ac luce adamantem exæquet? ecquis non illicò, ad primum aſpectum & explorationem, rei agnoſcet vanitatem, & ridere incipiet? a *Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia celeriter tanquam floſculi decidunt, neque ſimulatum quicquam poteſt eſſe diuturnum.* Nulla tanta eſt aſtutia, quæ naturam aliquam malam veſtire ſic poſſit, ut uſque quaque bona appareat. Nam ſi in ipſis veris virtutibus, tam naturæ noſtræ & inclinationi, accedente præſertim habitu,& conformibus tam facile deficimus,quid in fictis & putatitiis fiet? quomodo

a Cic. lib. 2. de Off. c. 32.

do Subditi, ſi artes & fraudes iſtas perſpexerint, ferre poterunt fœtorem illum, è diſcooperto jam vitiorum ſe pulchro, tam deteſtabili, abſque omni virtutum ornamento? quomodo ab interno illo vulnere avertere poterunt oculos, ſi detracto jam *a* velo, ſub quo diliteſcebat, palàm ſeſe illud conſpectui offerat? unde porrò fiet, ut Princeps ſuis domi contemptui futurus ſit, & ludibrio; extraneis verò ſuſpectus in omnibus. Utriſque certè odio erit, nemini enim ab illo licebit ſecuro vivere. Nulla alia res magis formidandam reddit principis tyrannidem, quàm ſi virtutes ipſe fingat: ex eo enim deinde majora plerumque pullulant vitia; quomodo multi *b* Othonem metuebant, cùm ambiret Imperium. Malam Principis naturam, ſi cognita ſit, declinare facilè quis poteſt; virtutes falſas & ſimulatas non item. In apertis vitiis fragilitati locus eſt; fictis virtutibus dolus & fraus commiſceri ſolent; neque hoc fortuitò ſolùm & caſu; ſed ad malos plerumque fines, atque adeò magis noxiæ illæ ſunt, quàm ipſa vitia, quemadmodum in *c* Sejano notavit Tacitus, *d Extrema eſt perverſitas, cùm prorſus juſtitiâ vaces, ad id niti, ut vir bonus eſſe videaris.* Labi in apertum ſcelus, imbecillitas quædam eſt; virtutes ſimulare, mera malitia. Vitia alia facilius ferunt homines; at hypocriſin abominantur omnes: nam illis noſmetipſos ſolùm decipimus, hac verò etiam alios. Quid? quòd actiones etiam bonæ contemni ſolent, ſi ab arte, non à virtute ortum ducant. Multa faciebat Vitellius, ut gratiam favoremque populi aucuparetur, ſed *e quæ grata ſanè fuiſſent & popularia, ſi à virtutibus proficiſcerentur, memoriâ vitæ prioris,* &

a *Quaſi pannus menſtruatæ univerſa Iuſtitiæ noſtra.* II.64. 6. b *Otho interim, contra ſpem omnium, non deliciis, neque deſidiâ torpeſcere, dilata voluptate, diſſimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperii compoſita. Eoq; plus formidinis afferebant falſæ virtutes, & vitia reditura.* Tacit l. 1. Hiſtor. c *Haud minus noxia, quoties parando regno finguntur,* idem lib. 4. Annal. d Plat. e Tac. li. 2. Hiſtor.

ris, & quia nemo non videbat, ficta ea eſſe, *indecora & vilia accipiebantur*. Et quæſo, cui bono virtutem fingere, ſi eadem ſolertia atque induſtria ad eam re.. opus eſt, atque ad virtutes veras & ſolidas? ſi hæ ipſæ ob morum pravitatem vix roboris habent ſatis ac virium, qui fictæ ſubſiſtent & umbratiles? Non Deo coronam, ejuſque conſervationem acceptam refert, nec præmia eum, aut ſupplicia credit decernere, quiſquis his artibus potiùs, quàm divinæ confidit providentiæ Si vitia Principis ab imbecillitate, non ab affectatione eſſent, faciliùs ſecreta ea haberi paterer, ne malo exemplo ſint; nam ideo ea occultare, hypocriſis cenſeri non debet, aut malitia ad fallendos aliorum animos; ſed prudentia potiùs naturalis & honor virtuti debitus. Nullum frænum illi reſtat potentiæ, quæ tyrannides ſuas non velo aliquo obtegit. Nunquam Senatores *a* Tiberium timuerunt magis quàm cùm abſque diſſimulatione eum conſpicerent. Et tametſi de Piſone ſcribat Tacitus, quòd *b claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut ſpecies virtutibus ſimiles*: hoc tamen non ſic intelligendum, quaſi perinde ſit in Principe, ſeu veris virtutibus polleat, ſeu eas ſimulet; ſed quia populus nonnunquam judicio fallitur, & hypocriſin pro virtute habet. Quantò igitur firmior conſtantiórque Piſonis fama, ſi virtuti ſinceræ & ſolidæ ea fuiſſet innixa.

5. Eadem naſcentur incommoda, ſi Princeps veras virtutes habeat quidem; ſed quas ipſe pro temporis & occaſionum varietate facile mutet: virtus enim eſſe nequit, quæ non eſt habitus firmus & conſtans, aut in eo ineſt animo, cui religio non eſt, in vitium illam convertere, aut ad improborum ſeſe partes

a *Penetrabat pavor & admiratio, callidum olim, & tegendis ſceleribus obſcurum, huc confidentiæ veniſſe, ut tanquam dimotis parietibus oſtenderet Nepotem ſub verberis Centurionis, inter ſervorum ictus, extrema vitæ alimenta fruſtra orantem.* Tacit. lib. 6. Annal.
b idem lib. 15. Annal.

Digitized by Google

partes adjungere, modò aliqua utilitatis ſpes inde affulſerit. Et amabo te, quomodo iſtud unquam Principi expediet? a *Ca el Rey contra los malos, quanto en ſu maldad eſtovieren* (verba ſunt Alphonſi Regis, in ejuſdem legibus) *ſiempre les debe haver mala voluntad, porque ſi de eſta guiſa non lo fizieſſe, non podria fazer cumplidamente juſticia, nin tener ſu tierra en paz, nin monſtrarſe por bueno.* Et quis caſus exigere illud poterit his noſtris præſertim ſæculis, cùm dominatus & imperia certis conſtituta ſunt legibus, neque jam ampliùs dependent (uti Romanorum Imperatorum fiebat temporibus) ab electione & inſolentiâ militari? Nullum unquam tantùm poteſt eſſe periculum, quod virtus prudens cavere non queat, abſque eò quòd Princeps à ſceleribus ſibi paret ſubſidium. Si quando Princeps aliquis virtutibus illuſtris peſſum iit, non eò accidit, quòd bonus eſſet, ſed quòd bonus eſſe haud ſatis didicerit. Non tenetur Princeps juſtitiæ amans confeſtim & imprudenter ſeſe ſceleribus opponere, ubi nullum pollicetur fructum, aut certe evidenter periculoſa videtur iſthæc diligentia: quin immò magnæ prudentiæ eſt *b* permittere, quod contrà nitendo impedire non potes. Diſſimulet vitiorum notitiam, quoad cum tempore remedium parari poſſit; bonos interim præmiis erigat, coërceat pœnis malos, aliiſque utatur mediis quæ prudentia ſuggerit. Quòd ſi ea non ſufficiant, Succeſſori illud relinquat; uti fecit Tiberius, cùm perſpiceret *c* temporis ſui mores corrigi à ſe, & emendari non poſſe. Etenim ſi Princeps metu aliquo ad improborum mores & vitam malè agendo ſeſe vellet conformare, nec hos reduceret in viam, atque unà bonos perderet, adeóque in utriſque malitiæ fieret acceſſio. Virtus in Principe nihil creare

a Lib. 5. tit. 5. p. 2. b *Permittimus, quod nolentes indulgemus, quia pravam hominum voluntatem ad plenum cohibere non poſſumus.* S. Chryſ. c *Non id tempus cenſuræ, nec ſi quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem.* Tacit. lib. 2. Annal.

creare ſolet periculi; creat tamen zelus & rigor, ſi abſque prudentiâ ſint. Non abominantur Principē ſcelerati, quòd probus & frugi ſit, ſed quia per nimiam ejus ſeveritatem improbis iis eſſe non licet. Nemo non Principem juſtum deſiderat. Quin mali etiam hoc tali opus habent, ut juſtitiæ locus ſit, quâ non ab aliis ſolùm, ſed & à ſe invicem ſecuri degant. Seneca eò intendebat, cùm ut Neronem ab inceſtuosâ cùm Matre conſuetudine abduceret, eidem comminaretur, a *pervulgatum eſſe inceſtum gloriante matre, nec toleraturos milites profani Principis Imperium.* Adeò neceſſariæ Principi virtutes ſunt, ut ſine quibuſdam ne vitia quidem poſſint ſubſiſtere. b *Nec aliis artibus Sejanus Tiberium devinxit*, quàm quòd virtutes inſigniores improbis facinoribus conjungeret. c *Corpus illi laborum tolerans, animus audax, ſui obtegens, in alios criminator, juxta adulatio, & ſuperbia, palàm compoſitus pudor, intus ſumma adipiſcendi libido, ejuſque cauſſa, modo largitio, & luxus, ſæpius induſtria, ac vigilantia.* Similem virtutum & vitiorum commixtionem in Lucinio Muciano videre licuit. Eadem quoque de cauſſa *ambigua de Veſpaſiano fama erat:* nam & vitia notari in eo, & collaudari virtutes poterant. Illud certum, multo ſecuriorem futuram fuiſſe Sejani apud Tiberium gratiam; Veſpaſianum item & Mucianum in longè perfectiores evaſuros fuiſſe Principes, ſi d demptis eorum vitiis, ſolæ virtutes remanſiſſent. Si vitia proſint Principi ad dignoſcendos à bonis improbos, ſatis erit, quod notitiam eorum aliquam, non verò uſum aut conſuetudinem habeat. Polleat itaque virtutibus, ſed juxtà circumſpectus ſit, ac prudens, ut nulla fraus eſſe poſſit aut dolus, qui eum fugiat, nulla malitia, quam ipſe non penitus perſpiciat, ſingulorum hominum mores, agendique modum ita penetrando, ut

a Tacit. lib. 14. Annal. b Idem lib. 4. Annal. c Idem lib. 1. Hiſtor. d *Egregium Principatus temperamentum, ſi demptis utriuſque vitiis, ſola virtutes miſcerentur.* Idem lib. 2 Hiſt.

Digitized by Google

nt abſque deceptionis periculo iis imperet. Atque in hoc ſenſu admitti poſſet eorum ſententia, *a* qui *eo munitiores Reges cenſent, quo illis, quibus imperitant, nequiores fuire.* Iſta enim nequitia quod ad cognitionem malitiæ attinet, valde expedit, ut caſtigare ſcelera, & ſimul etiam humanæ fragilitatis aliquã habere rationem rectè quis noverit. Dura nimium eſt, & periculoſa pro regimine ſevera virtus abſque iſta notitia. Ex quo porrò fit, ut magis conveniant Principi virtutes heroicæ imperii propriæ, non illæ monaſticæ, & ſolitariȩ, quæ meticuloſum illũ reddunt, tardum ac difficilem in ſtatuendo, ab humana converſatione alienum, magiſque attentum ad perfectionem ſuam privatam & propriam quàm ad gubernationem communem & publicam. Maxima virtutis perfectio in eo poſita eſt, ut ſatisfaciat obligationibus principis, quibus à Deo obſtrictus fuit.

§. Nec voluit ſolùm Machiavellus, ut Princeps temporibus certis virtutes fingeret; ſed Politicam etiam ipſi malitiæ ſuperſtruere conatus eſt, commonſtrando quomodo hujus beneficio ad ſupremum gradum illa poſſet evehi. & disertè aſſerendo, ideo peſſum ire homines, quod mali eſſe neſcirent, perinde quaſi certa ea de re haberi poſſet ſcientia. Doctrina hæc non paucos Principes Tyrannos effecit, & egit præcipites. Non ita eſt, non ideo pereunt homines, quòd mali eſſe ignorent; ſed quia flagitia ipſa tueri ſeſe in longum nequeunt: nulla enim tam aſtuta, & prudens eſt malitia, quȩ ſatis cavere ſibi poſſit, quin ſuiſmet artibus tandem irretiatur. Quȩ ſcientia erudire ſatis poterit, ut judicium in delictis ſervet integrum & incorruptum, quem ſuorummet maleficiorum conſcientia ſtimulat, quȩ etſi in nobis ſit, ſine nobis tamen operatur, impulſa vi quadã interiore divina; cùm arbitra ſit, & carnifex actionum noſtrarum, cujus tyrannidem Nero quondam expertus fuit, poſtquam Matrem tolli juſſiſſet è medio: nam *b ſceleris demum intellectâ magnitudine,* re-

a Saluſt. *b* Tac. lib. 4. Annal.

reliquo noctis, modo per ſilentium defixus, ſæpius pavore exurgens, & mentis inops lucem operiebatur, tanquam exitium allaturam. Hæret nonnunquam animus maximè generoſus, & conſilio deſtituitur ad ſcelerum conſpectum. Ita Sejano evenit, cùm Tiberii familiam cogitaret extinguere: nam a *magnitudo facinoris metum, prolationes, diverſa interdum conſilia adferebat.* b *Apprehendit* nimirum Deus *ſapientes in aſtutia eorum, & conſilium pravorum diſſipat.* Vitium ignorantia eſt, prudentiæ oppoſita; violentia eſt, quæ ſuam ipſius ruinam molitur aſſiduè. Periculoſa fabrica eſt, quæ mox in illius cervicem corruit, à quo conſtructa fuit. Nullum tantum eſt judicium, quod ſufficiat ad tyrannides minores aliis majoribus corrigendas: & quouſque moles iſta aſſurget, ut homines ferendo ſint? Illud ipſum exemplum Ioannis Pagoli Tyranii Peruſiæ, quo Machiavellus utitur ad ſtabiliendam ſuam doctrinam, abundè ſatis edocere potuiſſet, quàm periculi plenum ſit, per iſtiuſmodi incedere præcipitia, cùm eluſa tandem ejus malitia, procurata etiam morte Iulii Secundi Pontificis, ad exitum perduci nequaquam potuerit. Idem quoque Duci Valentino accidit, quem velut Ideam aliis proponit Principibus: is enim, ut ab obitu Papæ Alexandri Sexti rebus ſuis ſecuriùs proſpiceret, Cardinalibus factionis contrariæ venenum propinavit; ſed permutatis per errorem lagenis, ipſe & Alexander venenum hauſerunt, quo Pontifex extinctus eſt ſubito; Valentinus verò ita correptus, ut ob corporis imbecillitatem electioni intereſſe non potuerit (quem caſum tanta illius aſtutia non præverterat: quo porrò factum, ut quem ipſe vellet, Pontifex minimè fieret, atque una perderet ferè omnia, quæ in Romania violenter occuparat. Non ſinit utique providentia divina, ut Tyrannorum artes ſuis multùm proſint c auctoribus

a Idem l.4. Annal. b Iob.5.13. c *Qui diſſipat cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorum, quod cæperant.* Iob. 5, 12.

ribus. Habet hoc ſola virtus,ut Deum cœptis noſtris propitium reddat, non malitia. Si quando Tyrannus aliquis in uſurpatione violenta diutiùs perſtitit, id à magna aliqua profectum fuit virtute, aut excellentia naturali; quæ vitia occuluit, & voluntatum ſtudia ei paravit apud ſubditos; malitia tamen iſtud tyrannicis aſſcribit artificiis, & ex iſtiuſmodi exemplis impias quaſdam & erroneas maximas Status eruit, quibus præcipitant Principes, & ruunt imperia. Præterquam, quod non omnes imperent, qui ſceptrum in manu geſtant, aut coronam in capite, eo quod juſtitia divina, relicto iis regno, imperium tamen iiſdem eripiat, permittendo, ut è Dominis mancipia fiant paſſionum ſuarum ac Miniſtrorum, atque ab eventibus minùs proſperis, & ſeditionibus opprimantur. Quomodo in Saüle completum fuit, quod Samuel illi dixerat; non manſurum ſcilicet eum Regem, in pœnam, quod Deo fuiſſet *a* inobediens: tametſi enim Rex viveret, & moreretur, ex eô tamen tempore regnum ipſius mera fuit ſervitus.

a *Pro eo, quod abjeciſti ſermonem Domini, abjecit te Dominus, ne ſcis Rex.* 1. Reg. 15. 23.

SYM-

SYMBOLUM XIX.

IN ludis Vulcani & Promethei diverſi certis conſtituti locis in hunc ſeſe modum exercebant: prodibat primus accenſam facem manu præferens, quam deinde porrigebat ſecundo, tum iſte tertio. & ſic deinceps de manu in manum. Unde natum pro-

Digitized by Google

verbium: *Curſu lampada trado*; de iis dici ſolitum, quæ tanquam per ſucceſſionem ab uno ad alios tranſeunt, quo ſenſu Lucretius cecinit.

Et quaſi curſores vitai lampada trado.

Quod à Platone mutuatus cùm ſuadendo hominibus naturæ propagationem: eam neceſſariam eſſe ait, a *ut vitam, quam ipſi à majoribus accepiſſent, viciſſim quaſi tædam ardentem, poſteris tradant.* Ecquid aliud eſt ſceptrum regium, quàm ejuſmodi facula; quæ ab uno Succeſſore tranſit ad alium? Quid ergo majeſtas ſibi ſumit in hâc ſua eminentiâ tam brevi, & ad ſolum uſum conceſsâ? Multa Principi cum hominibus aliis communia ſunt, una ſola res eaque accidentalis eundem differre facit. Et propter illa quidem animum non demittit; ob hoc tamen ſolum & unicum ſuperbè ſeſe effert ſupra alios. Meminerit, hominem eſſe ſe, & hominibus imperare. Perpendat diligenter, ſe ampliſſimum hoc Mundi theatrum ſubire, ut Principis perſonam ſuſtineat decedenti verò de vita alium deinde cùm eadem ſucceſſurum purpura, quam ipſe depoſuerit; de utroque demum ſolam hanc ſuperfuturam memoriam, quod fuerint. Illud denique ſciat, ne hanc quidem purpuram, qua amicitur, ſuam eſſe, ſed Reipublicæ, quæ non niſi uſum ei indulget, ut capitis tantiſper fungatur officio, & boni publici conſervationi, incremento & proſperitati conſulat, ut alibi expendimus.

9. Vbi igitur in vitæ hujus ſtadio decurrere ſemel Princeps cœperit, tæda ardente ſui Status inſtructus, non id ſolum agat, ut curſum iſtum producat longius? jam enim terminum præfinitum habet, quem tranſgredi non licebit; & quis novit, num forte ab eo jam abſit proximè, cùm illa cuiq; etiam leviſſimo vento ſit expoſita. b Tegula una eam Regi Henrico I. extorſit è manibus, nondum nato annos quatuordecim: unus item ex equo lapſus, inter ipſa nuptiarum tripudia, Principem Joannē Re-

a. Plato. b Mar. hiſt. Hiſp. lib. 12. cap. 6.

gum Catholicorum filium prohibuit, quò minùs eam prehendere potuerit.

§. Ponderet præterea Princeps habilitatem ſuæ manus: occaſionem & jus, ne plures temerè faces ſuſcipere audeat, quàm aut ſucceſſio, aut electio legitima illi conceſſerint. Si conſideraſſet iſtud cum animo ſuo Fridericus Comes Palatinus, nunquam Electorali dignitate, nunquam provinciis ſuis ac honoribus tam infeliciter excidiſſet, propter ambitionem Coronæ Bohemicæ. Et ſanè longè meliùs ſuum confeciſſet curriculum Rex Carolus Neapolitanus ſi regni ſui contentus face, non in Hungariam etiam manum adjicere attentaſſet, ubi idcirco veneno interiit.

§. Nemini alteri eam facile committat Princeps, neque ſinat, ut quis alius manum ei admoveat, cum autoritate nimiâ. Imperium enim ſocietatem non patitur; *a* ſuo etiam patri Regi Alphonſo Sapienti tædam hanc è manibus eripere conatus eſt Infans Sanctius, eâ poteſtate & dominatione, quam ab ipſo acceperat. Nec infanti Luſitano defuêre rationes apparentes, cur idem contra Parentem, Regem Dionyſium moliretur.

§. Iſtæ regnorum faces malis artibus accenſæ citò plerumque extinguuntur: b *nam nulla quaſita ſcelere potentia eſt diuturna. c* Garſias Rex Patrem ſuum Alphonſum Magnum coëgit, ut regno ſe abdicaret, ſed ultra triennium Coronâ ſic partâ ei frui non licuit. Froila Secundus non niſi menſes quatuordecim regnum obtinuit, quod vi magis, quàm electione fuerat adeptus. Conſilia violenta non ſemper optatum ſortiuntur exitum. *d* Navarræ coronam certò jam ad ſe perventuram hæreditate ſperabat Ramon, ſi fratrem ſuum Sanctium tolleret de medio; at Reſpublica ſceptrum ei committere noluit, qui facinus tam atrox animo concepiſſet, adeóque Sanctio Regi Aragoniæ ejus patrueli illud obtulit.

§. Ne

a Idem Hiſt. Hiſp. lib. 14 cap. 5. *b* Curtius *c* Mar. hiſt. Hiſp. lib. 7, c. 20. *d* idem hiſt. Hiſp. lib. 7. c. 2.

Digitized by Google

§. Ne temerè facem iſthanc è manibus dimittat Princeps, quo ad vivit, ne ſi facti illum pœnituerit poſtea, ei fortè accidat, *a* quod Regi Alphonſo hujus nominis Quarto; qui poſteaquam Regnum in fratrem ſuum Ramirum ſemel reſignaſſet, recuperare deinde nunquam potuit, quantumvis vellet. Ambitio, dum in poſſeſſione eſt, juſtitiæ non paret: ſemper enim rationes in promptu habet, & cauſſas, quibus ſe tueatur. Et quem non moveat diſcrimen, quod inter imperandum, & obediendum intereſt?

§ Tametſi verò iſtæ regnorum faces communiter à parentibus ad liberos traſeant, illud tamen Reges ſemper meminerint, à Deo ſe accepiſſe, eidemque ſuo tempore reſtituere debere, ut nôrint, cui acceptas eas referre debeant, & quàm ſtricta de iis reddenda ſit ratio. Ita fecit Rex Ferdinandus, cognomento Magnus, qui ſub extremum vitæ ſpiritum, ſic Deum fertur allocutus: b *Tua, Domine, eſt poteſtas, tuum eſt imperium. Tu ſupremus es Dominus ſuper omnes Reges, & omnia tua ſubſunt providentia. Regnum, quod de manu tua accepi, tibi reſtituo.* Totidem penè verbis, in eodem mortis articulo, uſus eſt alius Rex Ferdinandus, quem Sanctum cognominamus.

§. Illuſtre ſanè, ſed laboris plenum vitæ curriculum cælum ipſum deſcripſit Serenitati Veſtræ, conficiendum non cum unà ſolùm, ſed pluribus variorum regnorum facibus, quæ Soli per omnia ſimiles (hoc uno excepto, quòd hic ſeſe per intervalla ſubducat oculis) ab oriente uſque in occidentem ſuam longè lateque diffundunt lucem. Sæviſſimi turbines erumpentes undique eas moliuntur extinguere: verùm cùm Deus (ſic Iſaïas *c* videtur vaticinatus) eaſdem eô fine incenderit, ut anteeant vexillum crucis, & gentilitatem illuminent in ſacris

a Mar. hiſt Hiſp. lib.8. c.5. *b* idem hiſt. Hiſp .l.9. c.6. c *Ecce, dedi te in lucem Gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ.* Iſ.49. 6.

Eccleſiæ altaribus, ſperari meritò poterit, quòd hujus ad inſtar etiam illæ lucebunt; præſertim, ſi magis magisque eas inflammarit Serenitatis Veſtræ religioſa fides, & pius zelus, rectà ſurſum erectas ſemper tenendo, ut flamma tantò clarior puriorque ad cælum, quò natura ſua nititur, poſſit contendere: nam qui obliquè eas inflexerit, in cauſſa erit, cur illæ ipſæ flammæ eas ſenſim depaſcent; quòd ſi cælo ita obverterit, ut terram ſolùm ſpectent, mox extinguentur penitùs: eadem enim materia, quæ paſtum aliàs datura erat, interitum iis adferet. Enitatur itaque ſedulò Serenitas Veſtra, ut cum his facibus vitæ ſuæ curriculum glorioſè decurrat, easque adhucdum lucentes ſuo aliquando Succeſſori porrigat; nec ſolùm quales eas accepit primùm, ſed potius novis auctas & colluſtratas radiis: ſolet enim Deus regna Regemque, cum primùm Reipublicæ ſuſcipiunt gubernacula, velut ad trutinam expendere, ut tanto accuratiorem ab iis rationem poſteà repetat, quomodo *a* Regi Balthaſari factum. Et ſi Otho *b* obſtrictum ſe credidit, ut Imperium, ſicut à Majoribus acceperat, ſic poſteris traderet, profectò non minorem etiam obligationem à glorioſis ſuis Anteceſſoribus ad ſe derivatam Serenitas Veſtra agnoſcat neceſſe eſt. Ita illas tradidit Carolus V. Imperator, dum eas adhuc ſuperſtes Philippo II. Filio ſuo detulit. Et tametſi nonnullorum acciderit malitia, quòd finem curriculi ſui expectare noluerit, ne fortè venti contrarii quos jam tum adverſa Fortuna concitârat eas aut omnino extinguerent aut ſaltem obſcurarent; uti feciſſe memorant Alphonſum II. Regem Neapolitanum qui cùm Regi Franciæ Carolo VIII. reſiſtendo non eſſet. *c* Coronam in Filium ſuum Ferdinandum Calabriæ Du-

cem

a *Appenſus es in ſtaterâ, & inventus es minus habens.* Dan. 5. 27. b *Vrbis noſtræ inſtitutum, & à Regibus uſque ad Principes continuum, & immortale ſicut à Majoribus accepimus, ſic poſteris tradamus.* Tac. l. 1. Hiſtor. c Mar. hiſt. Hiſp. lib. 26. c. 8.

cem tranſtulit : illud tamen certum , voluiſſe ipſum tempori eam Deo reſtituere, ſeſeque ad aliam diſponere coronam, non temporariam, ſed æternam: quâ ſemel obtentâ frui licet ſecuro ab omni metu, ne ad alia capita tranſeat.

SYMBOLVM XX.

INter ſolennes nuptiarum rituus apud Athenienſes puerulus aliquis Sponſum anteibat, ſpinoſis redimitus foliis, & panem in caniſtro manu præferens: Symbolum, quo innuebant, opinor, matrimonium non ſolius voluptatis gratia, ſed ad curas etiam & ad labores à naturâ inſtitutum eſſe. Eodem (ſi in Emblematibus figuris humanis eſſe locus) eum quoque poſſemus adumbrare, qui naſcitur, ut aliis imperet. Nam quibus curarum ſpinis non circumdatur, qui ſtatus ſuos in juſtitiâ, in pace, in rerum ubertate tueri ſatagit? quas non experitur *a* difficultates, quibus non ſeſe periculis objicit, qui imperium tenet in alios? Illius labores, populi quies ſint oportet; pericula illius, hujus ſecuritas; illius vigiliæ, hujus ſomnus. Veruntamen idem illud oculis hic ſubjicere placuit ſub ſpecie elegantis coronæ quidem & aſpectu jucundæ, ſed ſpinis refertæ, cum adjecto lemmate è verſibus Senecæ Poëtæ Tragici:

——— b *O fallax bonum!*

Quantum malum fronte, quam blandâ tegis!

Ecquis intendens oculos in uniones illos, & coronæ adamantes, in tam bellos flores, qui undique eam ambiunt, non illicò ſibi perſuaſerit, pulchrius longè & amœnius fore, quod intùs latet abditum; & tamen meriſſimæ ſpinæ ſunt, quæ aſſiduè tempora, pectuſque lancinant. Nullus eſt in coronâ unio, qui ſudor non ſit. Rubinus nullus, qui non ſit ſanguis. Nullus Adamas, qui non ſit quodammodo terebra. Tota denique nihil aliud eſt, quàm circumferentia abſque quietis centro, Symbolum perpetui curarum motus. *c* Atque hæc cauſſa fuit, cur antiquiores quidam Reges coronâ navis ſpeciem referente, uti fuerint ſoliti, ad repræſentandam ſcilicet illius inconſtantiam, inquietudines & pericula. Probè hoc ille perſpectum habuit, qui ultrò ſibi à neſcio quo, oblatam coronam humi depoſuit,

a *Quam arduum, quam ſubjectum fortunæ regendi onus!* Tac. 1. Annal. *b* Seneca. *c* Strab.

depoſuit, his uſus verbis: a *Tollat, qui te non noverit.* Coronatum loco primùm faſciis b utebantur, non in ſignum Majeſtatis, ſed ut caput firmarent. Uſque adeò graves ſunt capitis coronati curæ, ut anticipato etiam munimine opus habeat: nec enim regnare aliud eſſe dixero, quàm tria perpetua ſuſpiria, conſervandi nimirum, acquirendi, & amittendi. Idcirco & Marcus Antonius Imperator ajebat, *Regnum grandiſſimam eſſe moleſtiam.* Ad labores nati ſunt Principes, æquum igitur, ut ad iſtos ſe parent. Apud Perſiæ Reges in more erat poſitum, ut cubicularius, qui eos manè excitaret è ſomno, altùm eis ſic inclamaret: c *Rex ſurge, ad tractanda Regni negotia.* Non ferrent hoc noſtro tempore quidam Principes excitatorem tam moleſtum: *multi enim hac principatus præmia putant, quorum libido ac voluptas penes ipſos ſit; rubor ac dedecus penes alios.* Quòd Principes nonnulli à ſuo turpiter deſciſcant officio, ideo ferè accidit, quòd (ut alibi dicemus) regnum pro hæreditate & poſſeſſione habeant proprietariâ, qua pro libitu iis uti liceat, exiſtimentque ſuam præ aliis excellentiam & ſupremam poteſtatem nullis ſubjectam eſſe legibus, ſed liberam omninò, quantum ad voluntatis appetitiones attinet, cumque adulatio optimè nôrit, quò illa inclinatione propendeat, facilè eis deinde perſuadet, abſque libertate iſta & vivendi licentia Principatum non niſi duriſſimam fore ſervitutem, magiſque infelicem, quàm infimam etiam ſubditorum conditionem: quo fit, ut dum deliciis & voluptatibus ſeſe totos dedunt, flacceſcant vires & ingenium, ipſique ad gubernationem proſus fiant inidonei.

5. Hinc eſſe reor, quòd ex tanto Principum numero oppidò pauci boni evadant Reipub. moderatores. Non quòd à naturæ donis inſtructi non ſint: nam in his excellere ſolent potiùs præ aliis, utpote qui è ſanguine meliùs enutrito deſcendunt; ſed quia

 in

a Valer. Max. b *Ponite cidarim mundam ſuper caput ejus.* Zach. 3. 5. c Tacit. lib. 1. Hiſtor.

in otio & delitiis, quibus circumfluunt, illa neque exercent, neque id permittunt aulici, qui faciliùs ſuam fabricantur fortunam apud Principem rerum ſuarum negligentem, quàm attentum ad omnia. Remedium adverſus iſthæc incommoda in duobus potiſſimùm conſiſtit. Primum eſt, ut Princeps à primis pueritiæ annis, ſimul ac rationis uſus aliquis in eo emicuerit, negotiis tractandis ſenſim aſſueſcat, etiam ante prædeceſſoris obitum, uti Deus fecit cum Joſue; & ſi forte in iis, quæ gratiæ ſunt, iſtud fieri minùs expediat, ob rationes infra in Emblemate penultimo a me commemorandas, in aliis tamen ſit, ut oculos priùs ad gubernationem, quàm ad vitia aperiat; quæ cauſſa quondam fuit Senatui Romano, cur & juventutem conſultationibus ſuis intereſſe vellent. Hujus exercitii beneficio, tametſi multi Pontificum nepotes admodum juvenes ad gubernationem Pontificiam admoveantur, intra paucos tamen annos plurimum uſu proficiunt. Alterum eſt, ut qui circa Principem ſunt inanes quaſdam perſuaſiones ei ex animo eximant, eumque ſic inſtruant, ut ſciat, communem omnium conſenſionem eſſe, quæ coronæ auctoritatem, & poteſtatem ſceptro tribuat; Natura enim Reges non fecit. Norit item, purpuram regiam ſanguinis eſſe Symbolum, quem pro populi ſalute, ſi opus foret fundere a oporteret, non ideò conceſſam, ut ea ſcelerum tineis nutrimentum præbeat. Doceant, inquam, Principem, *generari & naſci à Principibus, fortuitum* eſſe: ſolam b *virtutem proprium hominis bonum*. Rectorem eum eſſe, non dominatorem, ſubditos cives, non mancipia. Quod documentum Claudius c Imperator Perſarum Regi Meherdati dedit.

Perſua-

a *Conſulares faſces, prætextam, curulemque ſellam nihil aliud, quam pompam funeris putent: claris inſignibus velut infulis velatos ad mortem deſtinari.* Liv. lib. 2. Hiſt. b Tac. lib 1. hiſt. idem lib. 1. 4. hiſt. c *Ut non dominatorem, & ſervos, ſed rectorem & cives cogitaret*, idem lib. 12. Annal.

Digitized by Google

Perſuadeant Principi, ſic illi agendum cum iis, quibus imperat, ac ipſe ſecum agi cuperet, ſi ſubditus foret; quomodo Galba *a* Piſonem inſtruxit, cùm ipſum adoptaret in filium. Nemo in Principem electus fuit, ut caput aliorum eſſet duntaxat, ſed ut pro tali agnitus omnium commodis inſerviret. Perpendens illud cum animo ſuo Rex Antigonus filium ſuum monuit, ne abuteretur poteſtate, néve ſeſe nimium efferret, aut ſubditos tractaret malè, ſic eum affatus: *An ignoras, fili mi, noſtrum Regnum nobilem eſſe ſervitutem?* Eodem pertinet, quod mulier illa Rudolpho Imperatori excuſanti ſeſe aliquando, quod nunc aures ei vacuas dare non poſſet, reſpondit *Quin ergo*, inquiens, *imperare deſinis?* Subditi non propter Regem nati ſunt, ſed Rex ſubditorum gratiâ. Nimis etiam iis acerbum foret, omnem ſuam Regi libertatem vendidiſſe, niſi viciſſim de eodem juſtitiam & tutelam ſibi polliceri poſſent, quæ cauſſa iis fuit, cur imperio ejus ſeſe ultro ſubjicerent. Propriis ſuis coronati clypeis in circuli formam elaboratis Romani triumphabant, unde introducta diademata Sanctorum, qui contra communem humani generis hoſtem inſigni victoriâ *b* potiti eſſent. Non meretur coronam Princeps, niſi pariter ſubditorum illa clypeus ſit, qui Fortunæ ſævientis impetus excipiat. Regnare officium eſt potiùs, quàm dignitas. Imperium quoddam *c* paternum in filios; quòd ſi ſubditi affectum illum paternum & ſollicitudinem non experiantur in Principe, nec amorem, nec obedientiam filialem ei deferent. Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, imperium non aliter atque officium habuit, quod poſitum eſſet in ſubditis tuendis, in adminiſtrandâ juſtitiâ, in

H 5 vitiis

a *Cogitare, quid aut nolueris ſub alio Principe, aut volueris.* Idem lib. 1. Hiſt. b *Domine, ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos.* Pſal. 5. 13. c *Vt enim gubernatio patrisfamilias eſt regia quadam poteſtas domi: ita regia poteſtas eſt civitatis & gentis unius, aut plurium quaſi domeſtica quadam gubernatio.* Ariſt. lib. 3. Pol. c. 11.

vitiis caſtigandis, & remunerandis virtutibus, in procurando deniq; regni ſui incremento; ita ut pro majori ejus bono nulli parcendum labori exiſtimaret; nec aliter reipsâ fecit. Principes montium conſimiles ſunt (ut alibi dicimus) non tam, quòd cæli favoribus propiores ſint, quàm quòd omnes temporum injurias ipſi excipiant: veluti depoſitarii quidam pruinæ & nivium, quæ colliquefactæ deinde defluant ab iiſdem ad moderandam æſtivo tempore agrorum ſitim, & valles irrigandas; atque ut evecti altiùs corporibus ſuis umbram faciant aliis, & à ſolis ardoribus *a* eos tueantur. Ideo ſacræ paginæ Principes Gigantes *b* vocant: grandiori enim ſtaturâ opus habent, quos natura in lucem edidit, ut gubernandi onus humeris ſuis ſuſtineant. Gigantes ſunt, ut labores ferant, & gemant (quemadmodum Iobus *c* loquitur) ſub aquis: quibus *d* populi & gentes ſignificari ſolent; anguli denique *e* ſunt, quibus Reipub. ædificium innititur. Princeps, qui natum ſe non credit, ut idem præſtet ſubditis, neq; ſe parat ad tolerandas pro eorum commodo temporum injurias, montis dignitatem exuat, & vallem potiùs præoptet agere; ſi tamen ad otium privatum aſpirare ei liceat, quem cælum ipſum ad aliorum gubernationem jam ſemel deſtinavit. Wambæ electo in Regem, & coronam recuſanti è Gothis Proceribus Dux quidam gladio diſtricto, ni morem gereret, minitari cœpit: *f* *An unus* inquiens, *totius gentis voluntati repugnes, tuaque tranquillitati communem omnium ſalutem poſthabeas?* Eâdem de cauſsâ nec Regi Joanni Secundo in Parlamento Caracenſi permiſſum

a *Quia factus eſt fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione ſua, ſpes à turbine, umbraculum ab æſtu.* Iſ. 25. 4. b *Gigantes autem erant ſuper terram in diebus illis. Iſti ſunt potentes à ſæculo, viri famoſi.* Gen. 6 4. c *Ecce gigantes gemunt ſub aquis.* Job. 26. 5. d *Aquæ, quas vidiſti, ubi meretrix ſedet, populi ſunt, & gentes, & linguæ.* Apoc. 17. 15. e *Applicate huc univerſos angulos populi.* 1. Reg. 14. 38. f Mar. hiſt. Hiſp. lib. 6. c. 12.

Digitized by Google

ſum fuit; ut regnum Filio Henrico tranſcriberet: quia nimirum hic admodum erat juvenis; ille vero eâ adhuc corporis conſtitutione, ut præeſſe porrò cum laude poſſet. E quibus liquido apparet, Principes eſſe partem Reipublicæ, & certo quodam modo ei ſubordinari, tanquam inſtrumenta ad ejus conſervationem neceſſaria, ita ut bona malaque eorundem ad Rempublicam pertineant; quemadmodum Tiberius *a* ad filios ſuos ajebat. Qui Davidem poſcebant Regem, ſic illi acclamabant: *b* *Ecce nos os tuum, & caro tua ſumus*; ut ſignificarent, ipſum eſſe, qui viribus ſuis ſuſtentare eos debeat, omneſque eorum dolores ac labores in ſemetipſo quodammodo experiri.

§. Porrò Principem à puero ſic informare oportet, ut dominationis equum, dum tener eſt, domare diſcat ac regere: nam ſi ad ſolius arbitrii libitum enutrire eum voluerit, unà cum ipſo præceps ruet. Rationis fræno hic opus eſt, habenis ſcientiæ politicæ, virgâ juſtitiæ, & calcaribus fortis generoſique animi; opus, inquam, ut Princeps prudentiæ ſtapedibus firmus ſemper inſiſtait. Non quicquid ei in mentem venerit, faciendum eſt illicò, ſed quod honeſtum eſt ſolùm; ne forte pietatem lædat, aut exiſtimationem, aut verecundiam, aut contra bonos mores *c* committat aliquid. Ne exiſtiment Principes, poteſtatem ſuam omnino abſolutam eſſe, ſed obſtrictam bono publico, & communi Statûs utilitati: non immenſam, ſed certis arctatam finibus, & multis caſibus expoſitam. Inſignem apparatum navalem Regis Philippi Secundi adverſus Angliam unicus ventus diſſipavit.

§. Nôrit præterea Princeps autoritatem ſuam ita

 ſu-

a *Ita nati eſtis, ut bona malaque veſtra ad Rempublicam pertineant.* Tacit. lib. 4. Annal. *b* 2. Reg. 5. 1. *c* *Facta, quæ lædunt pietatem, exiſtimationem, verecundiam noſtram, & ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos credendum eſt.* lib. 15. ff. de condit. inſt.

ſupremam non eſſe, quin aliquid illius in ipſis remanſerit ſubditis, quod aut ab initio ii ſibi reſervârunt, aut iiſdem conceſſit poſtea ratio ipſa naturalis, ad defenſionem & conſervationem propriam contra Principem palàm injuſtum, aut tyrannum. Principibus bonis non omnino diſplicet libertas aliqua in ſubditis. Tyrannorum a eſt abſolutè dominari velle. A moderatâ ſubditorum libertate ſalus imperii & conſervatio dependet. Non magis ſecurus eſt Princeps ille, qui potentior, ſed qui majori cum ratione potentior eſt. Nec minùs ſupremam obtinet poteſtatem, qui ſubditorum jura tuetur ac privilegia, quę juſto titulo poſſident. Prudentię potiùs eſt ſinere, ut iis frui & gaudere poſſint liberè: nunquam enim ea Principis auctoritati derogant, niſi aut honorem ſuum iis lædi putet, aut ea omnino tollere cogitet. Satis illi ſit Coronam ſuam eâdem tueri poteſtate, quâ Majores ipſius fecerant. Hoc ipſum fortè Deus per Ezechielem Principes monere voluit (tametſi in alio ſenſu) cùm ei dixit: b *Corona tua circumligata ſit tibi*; ſi quis eam laxet nimiùm, ei de capite facilè decidet.

a *Quomodo peſſimis Imperatoribus ſine fine dominationem, ita quamvis egregiis modum libertatis placere.* Tac. l. 4. Annal. b Ezech. 24. 17.

SYM-

SYMBOLVM XXI.

E Iuſtitiæ centro Coronæ circumferentia ducitur. Neutiquam hâc opus foret, ſi abſque illa vivere liceret.

Hac una Reges olim ſunt ſine creati
Dicere jus populis, injuſtaque tollere ſacta.

a *Vetuſtiſſimi mortalium, nullâ adhuc mala libidine, ſine probro, ſcelere, eoque ſine pœna & coërcitionibus agebant; neque præmiis opus erat, cùm honeſta ſuopte ingenio peterentur, & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur.* Attamen crevit paulatim cum mundi ætate Malitia, & cautiorem virtutem reddidit, quæ ſincera aliàs, & ab omni ſollicitudine libera in terris morabatur, *Poſtquam nimirum exui æqualitas, & pro modeſtia ac pudore, ambitio & vis incedebat, provenêre dominationes.* Nam prudentia urgente neceſſitate, & naturali ſuadente lumine homines in civilem coëgit ſocietatem, ubi & virtutes exercerent, ad quas ipſa impellit ratio, & uterentur voce articulatâ, quam Natura iis largita fuerat, ut ſenſa mentis & conſilia invicem verbis explicando, alter alterum b inſtrueret, juvaret, defenderet.

Conſtitutâ itaque civili iſtâ Societate, ſimul communi & tacita omnium conſenſione, in tota illa Naturæ lumine illuſtrata, exorta eſt Poteſtas quædam altior ad partium conſervationem neceſſaria, quæ nimirùm ſua ſceleribus ſupplicia, & virtutibus præmia decernendo in juſtitiâ, & pace omnes tueretur: quia tamen Poteſtas iſta per univerſum corpus diffuſa eſſe non potuit, ne aliàs ſumma in ſtatuendo & exequendo naſceretur confuſio; quia item neceſſe erat, ut alius imperaret, obediret alius, ultrò ſeſe ipſi ea abdicârunt, in unum aliquem, aut paucos, aut etiam plures eam transferentes, quæ ſunt tria illa Reipublicæ genera, Monarchia, Ariſtocratia, & Democratia. Et prima omnium quidem fuit Monarchia: nam initiò in ſuis quique familiis; deinde apud univerſum aliquem populum eum ſibi homines præficiebant, qui aliis in virtute & probitate excelleret, cujus dextram (creſcente paulatim auctoritate) ſceptro honorarunt, & frontem diademate, in ſignum eminentiæ, & ſupremæ in alios pote-

a Tacit. l. 3. Ann. b *Sermo verò datus eſt homini ad utile, & inutile, ac proinde juſtum & injuſtum declarandum.* Ariſt. l. 1. Pol. c. 2.

poteſtatis quam in ipſum contulerant, quæque in juſtitia potiſſimùm conſiſteret, qua mediante populum ſibi ſubjectum in pace tueretur, ac conſervaret. a *Vbi* enim *leges non tenent imperium, nulla eſt Reſpublica*, & ceſſat omne Regis officium, quemadmodum in b Caſtellana Provincia accidit, quæ propter injuſtitias Ordonii & Froilæ exactis Regibus, per Iudices deinde gubernata fuit.

§. Juſtitia iſthæc ſola lege Naturali, abſque inſigni Reipublicæ periculo, rectè adminiſtrari non poſſet: cùm enim illa ſit *conſtans & perpetua voluntas ſuum cuique* c *jus tribuendi*, multis expoſita foret periculis, ſi ab opinione & judicio Principis dependeret, & ſcripta non eſſet. Neque ſola ratio naturalis (quantumvis ab affectibus & paſſionibus libera) ſufficeret ad rectè ſemper judicandum in tantâ caſuum varietate, qui paſſim incidunt; atque adeò neceſſum fuit, ut longo rerum uſu atque experientiâ certis quibuſdam legibus tam pœnalibus, quàm diſtributivis ſeſe armarent Reſpublicæ. Illis quidem ad caſtiganda delicta; his verò ad ſuum cuique tribuendum. Pœnales leges adumbrantur per gladium, juſtitię Symbolum, id quod Trajanus ſignificare voluit, cùm ſtrictum aliquando enſem Præfecto Prætorio in conſpectu omnium porrigeret, diceretque d *Accipe ferrum hoc, & ſi quidem rectè imperium geſſero, pro me; ſin aliter, contra me hoc utere.* Æqualis illi utrinque acies eſt tam pro divite, quàm egeno. Non ex unâ parte obtuſus, acutus ex alterâ, ut uni parcat, & lædat alterum. Leges verò diſtributivæ denotantur per regulam ſeu amuſſim, quæ promiſcuè actiones omnium & jura e dimetitur. Ad hanc juſtitiæ regulam res omnes dirigere oportet, non contra Regulam rebus accommodare, quemadmodum regula Lesbia, quòd è plumbo eſſet, inflexa facilè omnibus lapidum figuris ſeſe aptabat. Utriſque legibus ſpiritum

a idem Polit. l. 4. c. 4. b Mar. hiſt. Hiſp. l. 8. c. 3. c *Iuſtitia enim perpetua eſt, & immortalis.* Sap. 1. 15 d Nic. Call. l. 3. Ec. hiſt. c. 23. e *Legẽ ſcimus juſti, injuſtiq; regulã eſſe.* Sen.

ritum atque vigorem Princeps tribuere debet. Rex Alphonſus Sapiens dicere ſolebat, Regem cor & animam eſſe Reipublicæ: a *Ca aſi como yaze el alma en el corazon del Ome, e por ella bive el cuerpo, e ſe mantiene; aſi en el Rey yaze la juſticia, que es vida, e mantenimiento del pueblo, i de ſu Señorio.* b Et alibi ait, Regem idem eſſe ac Regulam, cujus hanc adfert rationem: *Ca aſi como por ella ſe conozen todas las torturas, e ſe enderezan, aſi por el Rey ſon conocidos los yerros, e emendados.* Rex & Lex non niſi unicà diſcrepant litera. Et quid aliud Rex, quàm Lex c loquens? quid Lex aliud, quàm mutus Rex? Et ita quidem Rex, ut ſola eſſet dominatura, ſi ipſa ſeſe explicare poſſet. Prudentia politica diviſit quodammodo Principum poteſtatem, & tametſi in perſonis ipſis maneat integra, ex parte tamen eam ſubtiliter in chartam tranſtulit, & ſcriptam reliquit, atque oculis omnium expoſitam Majeſtatem, pro juſtitiæ exercitio, ut anticipatis hac ratione per leges, ante ipſos etiam caſus, æquitate & caſtigatione, ſententiæ non aſſcriberentur arbitrio, aut paſſioni & commodo Principis, neve is in odium offenſionemque ſubditorum incurreret. Lex rigoris excuſatio eſt, elevatio gratiæ, inviſibile Principis brachium, quo Reipublicæ habenas moderatur. Nec alia via melior ad conciliandam auctoritatem, & ſubditos ad officium cogendos. Quare à legum præſcripto non recedendum. d *neque utendum imperio, ubi legibus agi poſſit.* Quòd ſi via e facti procedat Princeps, vim ſuam ac robur perdunt leges. Culpa f pro innocentia habetur, & juſtitia g pro tyrannide; immò Principis poteſtas haud parum imminuitur; plus enim ſemper cum lege, quàm abſque illa efficere

a Lib. 5. tt. 1. p. 2. b Lib. 6. tit. 1. p. 2. c *Verè dici poteſt Magiſtratum eſſe legem loquentem, legem autem mutum Magiſtratum.* Cic. de leg. d Tac. l. 3. Annal. e *Minui jura, quoties gliſcat poteſtas.* Ibid. f *Inauditi, atque indefenſi tanquam innocentes perierant.* Ibid. lib. 1. Hiſt. g *Opus juſtitiæ pax, & cultus juſtitiæ ſilentium & ſecuritas uſque in ſempiternum.* Iſ. 32. 17.

Digitized by Google

cere poterit;Lex Principem conſtituit,tüetur,armat ac roborat. Niſi lex eſſet,nihil inter dominationem & ſubjectionem diſcriminis intercederet. Legibus, tanquam fundamentali petræ, non ſoli arbitrio vera innititur Politica. Regulæ ſunt bonæ gubernationis, & viæ regiæ rationis Status. per eas, tanquam per certas quaſdam lineas. Reip. navis ſecura navigat. Muri ſunt Magiſtratûs: oculi & anima civitatis. vinculum populi, ac frænum (figura præſentis Emblematis) quod eum rigit a ac corrigit. Quin ipſa etiam tyrannis abſque iis ſubſiſtere non poteſt.

Inſtabilitati voluntatis,quæ tot affectibus & paſſionibus eſt obnoxia, immò per ſe cœca,rectè committi haud potuit juſtitiæ judicium; ſed neceſſum fuit, ut certis quibuſdam decretis & fixis ſtatutis à ratione & prudentiâ profectis,quæ perinde omnes. & abſq;diſcrimine obligarent, illa in officio contineretur. Tales ſunt leges, quas pro caſibus futuris præteritorum dictavit experientia;cúmq;ipſæ ſemet explicare nequeant,ſed nuda corpora ſint duntaxat. quæ vitam & intelligentiam mutuari debent à judicibus, quorum linguis loquuntur, aut calamis declarantur,& certis applicantur caſibus(nam omnes univerſim comprehendere poſſibile non fuit)advertant ſedulo Principes. quibuſnam hominibus eas exponendas committant: neq; enim hoc aliud eſt, quàm vitam ſuam, & præcipua gubernandi inſtrumenta iis concredere; facta autem ſemel electione, prout oportet, exercitium & curſum juſtitiæ ordinarium ne impediant. ſed Magiſtratui totum permittant. Etenim ſi Principes interpretari leges voluerint ultra id. quod aut Clementia ſinit, aut Epiikia. totum ædificium politicum corruet, & quæ firmare illud & ſuſtentare debuerant, riunam

a *Factæ ſunt autem leges,ut earum metu humana coërceatur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia; & in ipſis improbis reformidato ſupplicio, refrænetur audacia, & nocendi facultas.* Iſid.l.2. etymol. L. legibus C. de leg

nam accerſent potiùs. Neque enim tyrannis aliud eſt, quàm quædam legum oblivio & deſpicientia, dum Principes auctoritatem illârum ſibi temerè arrogant. Hoc Roma olim deplorabat, tanquam potiſſimam ſervitutis ſuæ cauſſam, quòd nimirum *a* Auguſtus legum muniá ad ſe traxiſſet, ut Imperium tyrannide premeret:

b *Poſtquam jura ferox in ſe communia Cæſar*
Tranſtulit, elapſi mores, deſuetaque priſcis
Artibus, in gremium pacis ſervile receſſi.

Dum legibus Princeps os obſtruit, malitiæ & vitiis illud laxat, ut Claudii *c* Imperatoris temporibus accidit.

§. Tametſi verò leges ſalus ſint Rerumpublicarum, utpote quibus hæ fundari ſolent & conſervari; grande tamen nonnunquam iis creant periculum, quando illæ aut à pietate & ratione deflectunt, aut juſtum excedunt numerum: nam dum nimiùm multiplicantur, pariunt confuſionem, & oblivioni traduntur, aut certè ſi ſervari omnes nequeunt, abeunt in contemptum. d *Corruptiſſima Reſpublica, plurimæ leges.* Aliæ aliis adverſantur, atque anſam præbent interpretationibus malitioſis, & opinionibus variis, unde lites oriuntur & diſſenſiones. Major populi pars in tribunalibus diſtinetur. Deſunt homines pro colendis agris, pro officiis, pro militia. Pauculi probi multos improbos ſuis ſuſtentant ſumptibus; & mali quàm plurimi bonis dominantur. Fora ſinus ſunt piratarum, & tribunalia latronum nemora. Ii ipſi, qui cuſtodes juris eſſe debuerant, duriſſima catena *e* ſervitutis ſunt populo. Neque minùs gravantur Reſpublicæ nimiâ legum *f* copiâ, quàm

a *Inſurgere paulatim, munia Senatus; Magiſtratuum, legum in ſe trahere.* Tac.l.1. Annal. *b* Claud. c *Nam cuncta legum & Magiſtratuum munia in ſe trahens, materiam prædandi patefecerat.* d Tac.l.11. Annal. e *Dediique jura, queis pace & Principe uteremur: acriora ex eo vincula, inditi cuſtodes*, id.l.3. Ann. f *Utque antehac flagitiis, ita nunc legibus laborabatur.* ibidem.

Digitized by Google

quàm ipſis vitiis. Qui multas condit leges, multos ſpargit murices, in quos omnes offendant. Ita Caligula, qui innocentiæ ſtruebat inſidias, varia ſanciebat edicta, minuto ſcripta charactere, ut difficulter legi poſſent: & *a* Claudius die uno viginti publicabat, quibus populum ſic obruebat, ut plus laboris eſſet ea memoriâ comprehendere, quam reipſâ dare effectui. Idcirco Ariſtoteles dicebat paucas leges ſufficere, pro gravioribus caſibus, reliquos judicio naturali relinquendos. Nullum damnum inteſtinum Reip. gravius, quàm nimia Legum multitudo. Hinc in graviſſimorum delictorum pœnam Deus olim minitabatur *b* Iſraëli, quòd multiplices iis leges daturus eſſet. Cui bono ita facilè novas antiquis adjicere, ſi nullus ſit caſus, qui non evenerit aliàs, nec ullum incommodum, quod antè non expenderit, aut cui non paraverit remedium obſervatio diuturna, atque experientia? c *Super omnibus negotiis meliùs atque rectiùs olim proviſum.* Quæcunque nunc remedia in Hiſpanâ arbitrium pro recèns inventis habet, omnia in antiquis regni Legibus reperientur. Harum cuſtodia gratior erit populo, & minus odii conciliabit Principi, quàm aliarum novarum promulgatio. In illis conquieſcit judicium; in his vacillat & fluctuat. In illis elucet cura; per has in diſcrimen venit exiſtimatio. Illæ cum ſecuritate innovantur; hæ ſine periculo induci non poſſunt. Nova experiri remedia, eſt ſalutem, & vitam in diſcrimen abducere. Multæ herbæ antequam ſciretur, quomodo præparandæ eſſent ad uſum, venenum fuêre. Meliùs gubernatur reſpùblica, quæ ſtatas habet leges, etſi imperfectas, quàm illa, quæ frequenter eaſdem immutat. Vt ſignificarent antiqui *d* Leges de-

a Tranch. in Claud. b *Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum: facta ſunt ei aræ in delictum; ſcribam ei multiplices leges meas.* Oſ. 8. 11. c Tacit. lib. 14. Annal. d *Vſus æris ad perpetuitatem monumentorum jàmpridem tranſlatus eſt tabulis æreis, in quibus conſtitutiones publicæ inciduntur.* Plin. lib. 34. cap. 1.

debere eſſe perpetuas, tabulis æreis eas conſignabant, & Deus inſculpſit in *a* lapide æterno digito ſuo exaratas. Has ob cauſſas etiam Auguſtus ſic Senatum hortatus eſt: b *Poſitas ſemel leges conſtanter ſervate, nec ullam earum immutate. Nam quæ in ſuo ſtatu, eademque manent, etſi deteriora ſint, tamen utiliora ſunt Reipublicæ his, quæ per innovationem, vel meliora inducuntur.* Nullum eſt regnum, quod Legibus ſufficientibus inſtructum non ſit: illud ſolùm cavendum, ne interpretationum varietas eas magis dubias reddat & obſcuras, ac lites ſuſcitet; cui rei ante omnia parandum remedium: id quod facilè fieret in Hiſpaniâ, ſi Rex aliquis, non minùs hoc nomine illius reparator, quàm Pelagius, controverſias omnes ad breves contraheret terminos, & relicto Jure civili Legibus patriis uteretur non minùs prudentibus & doctis, quàm juſtis. Illud eſt, quod Rex Receſvinthus intendebat, cùm diceret in quâdam lege ſui libri, quem *Fuerojuzgo* inſcribit: c *E nin queremos, que de aqui adelante ſean uſadas las leyes Romanas, nin las eſtrañas.* Rex quoque Alphonſus Sapiens Iudicibus feriò præcepit: d *que los pleitos ante ellos los libren bien, e lealmente lo mas aina, e mejor que ſupieren, e por las leyes deſte libro, e non por otras.* Idem poſtea confirmârunt Rex Ferdinandus & Joanna, *e* uti & Rex Alaricus, qui graves intentavit pœnas judicibus, ſi allegationes Legum Romanarum admitterent. Neque ſupremæ juriſdictioni parum derogat, alienis gubernari Legibus. Video duo contrà dici poſſe: unum eſt, cùm Leges iſtæ linguâ Caſtellanâ conſcriptæ ſint, fore ut Latina peſſum iret, ſi Iuriſprudentiæ profeſſores in illis ſolis perdiſcendis & explicandis omne ponerent ſtudium. Præterquam quòd abſque notitiâ juris civilis, unde iſtę trahunt originem, rectè

intelligi

a *Deditque Dominus Moyſi, completis hujuſcemodo ſermonibus, in monte Sinai, duas tabulas teſtimonii lapideas, ſcriptas digito Dei.* Exod. 31. 13. *b* Dion. l. 52. c l. 8. & 9. tt. 1. l. 2. For. *d* Lib. 6. tit. 4. p. 3. *e* l. 3. tt. 1. lib. 2. Recop.

intelligi nequeant. Alterum eſt, cùm in omnibus pene Europæ Nationibus commune ſit jus civile, ſecundum quod cauſſæ decidi ſolent, & dijudicari in Parlamentis & Curiis exteris jura & controverſiæ Principum, plurimùm proinde referre, ſi Viros habeant in dicto jure probè multumque exercitatos. Verùm iſtis incommodis facilè occurri poterit aliter, ſi nimirum aliquas juris civilis cathedras in univerſitatibus dotent & erigant, quemadmodum in hoc ipſo genere fecit (tametſi aliis de cauſſis) Rex Ferdinandus Catholicus, ſic inquiens: *Empero bien queremos, i ſuffrimos, que los libros de los derechos, que los ſabios antiguos hizieron, que ſe lean en los eſtudios generales de nueſtro Señorio, porque ay en ellos mucha ſabiduria; i queremos dar lugar, que los nueſtros Naturales ſean ſabidores, e ſean porende mas honrados.* Quòd ſi tamen illud omnino fieri nequeat, duo memorati abuſus corrigi ſic poterunt: Primus quidem, hoc eſt, nimia illa librorum multitudo, qui in Hiſpaniam aſportantur, ſimpliciter illud vetando; magis quippe eſt ad loculos emungendos, quàm ad doctrinam comparandam, neque Typographia aliud hodie ſunt, ac nundinationes & mercaturæ. Varietate illâ confunduntur ingenia, intricatur judicium, & hæret dubium. Minus damni metuendum foret, ſi deficientibus Legibus ſcriptis pro controverſiâ aliquâ decidendâ, Ratio ipſa naturalis tanquam lex viva præ oculis eſſet, quàm rimari juſtitiam in tam obſcurâ nocte tot opinionum diverſa ſententium, pro utraque parte; unde fit, ut res plan arbitraria fiat; & corruptelis ac paſſioni locus ſit. Alter abuſus eſt litium prolatio, quas contrahere oportet; quomodo Mediolani eri cupiebat Rex Philippus II quando ea ſuper re cum Senatu deliberationem inſtituit. Quo in negotio non communi ſolùm ſubditorum utilitati conſulere voluit, ſed etiam ut in ſtatu illo, qui quaſi propugnaculum eſt Monarchiæ totius, & theatrum Martis, pauciores rogati eſſent, quàm qui ſaga ſumerent. Idem

conati

conati ſunt Imperatores, Titus, & Veſpaſianus, Carolus V. Reges Catholici, Rex Petrus Luſitanus, & Rex Aragoniæ Jacobus Primus, & Rex Franciæ Ludovicus XI. Nullus tamen hoc inſtitutũ ad effectum omnino perducere potuit, nec ſperare licet, ut fiat ab aliquo alio, eò quòd ad corrigenda tribunalia opus ſit in conſilium vocare ipſos judices, quorum intereſt ſemper, lites proferri longiùs, non ſecus ac militum, ut bella diutiſſimè durent. Sola neceſſitas Sereniſſimam Reginam Iſabellam, a dum Hiſpali moraretur, impulit, ut ex arbitrio proprio iſto remedio uteretur: longas enim moras pertæſa, lites omnes coram opitulantibus doctiſſimis & expertis Viris, componebat, abſque forenſi ſtrepitu, abſque proceſſuum & informationum accumulatione; feliciter ſanè, ut experientia docuit. Magna cum prudentia Cantones Helveti Remp. ſuam moderantur, quia nulli inter eos Jureconſulti. Oretenus in conſilio cauſſæ proponuntur: audiuntur teſtes, & abſque ullius rei ſcriptione, præterquam ſententiæ, mox deciduntur. Magis litiganti expedit cita condemnatio, quàm ſententia etiam propitia, poſt longam multorum annorum contentionem. Qui hodie ſerit litem, palmam ſerit; quæ cùm fert fructum, pro alio fert. b *Non fuerint concordes unquam, aut inter amantes cives, ubi mutua multa lites judiciales ſunt, ſed ubi ea breviſſima & pauciſſima.* Minimùm ergo pauci ſint Jureconſulti, Procuratores, & Notarii. Quomodo quieta eſſe poterit Reſpublica, in qua multi, ut vitam ſuſtentent, lites excitant? Quam reſtitutionem ſperare ſpoliatus poterit, ſi tam multi eum antè expolient? Et licèt omnes viri probi eſſent, non tamen ideo inter multos ſincerior erit juſtitia, ſicut nec ſemper unam infirmitatem feliciùs curant plures Medici. Nec è re boni publici eſt, ut cum jactura tranquillitatis communis, & Fortunarum civium, nimia cum diligentia jura cujuſque vocentur in examen, mediocris ſufficit & moralis.

5. Nec

a Anton. Nebriſſ. dec. 1. lib. 7. c. 6. b Plato.

5. Nec minus detrimenti adfert multitudo ſanctionum pragmaticarum, ad moderandum luxum veſtium, & ſumptus ſuperfluos: nam plerumque ejuſmodi edicta cum contemptu excipiuntur, & vix unquam executioni mandari poſſunt. Luna eadem, quæ ea ſancit, viciſſim abolet. Sibillarum reſponſa ſunt in foliis arborum, ventis tradita. Inobedientia, ſi ſemel obtinuerit, magis *a* inſolentem & ſecuriorem luxum faciet. De Principis exiſtimatione agitur, quando remedia, quæ ipſe præſcripſit, aut effectum non habent, aut non adhibentur. Edicta Margaritæ Auſtriacæ Ducis Parmenſis, quia executio defuit, plurimùm de auctoritate ejus detraxêre in Provinciis Belgicis. Quare dubitari meritò poſſet, num tolerabilius malum ſit luxus *b* moderatus, quàm prohibitio, cui nemo paret; aut num ſatiùs ſit diſſimulare *c potiùs præ valida & antiqua, quàm hoc aſſequi; ut palàm fiat, quibus flagitiis impares ſim* Principes. *Si prohibita impunè tranſcenderis, neque metus ultrà, neque pudor eſt.* Si leges haſce & pragmaticas circa mores corrigendos in ſemetipſo exprimeret Princeps, fieri fortaſſe poſſet, ut adulatio, aut inclinatio naturalis, qua minor majorem, ſubditus Principem facilè æmulatur, plus efficeret, quàm ipſe legum rigor, ſine auctoritatis periculo Parſimoniam, quam introducere non potuerunt leges Sumptuariæ, ſolo ſuo exemplo introduxit Veſpaſianus *d* Imperator. Principem imitari ſervitus eſt, quam ſuaviorem reddit adulatio. Baciliùs Naturam [illegible] in

a *Tot à Majoribus reperta, tot quas Divus Auguſtus tulit, illa oblivione, hæ (quod flagitioſius eſt) contemptu abolita ſecuriorem luxum fecêre.* Tacit. lib. 3. Annal. b *Num coërcitio plus damni in Remp. ferret: quam indecorum attrectare, quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum illuſtrium poſceret.* ibid. lib. 3. Annal. c ibid. d *Sed præcipuus adſtricti moris autor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu, victuque obſequium inde in Principem, & æmulandi amor validior, quàm pœna ex legibus, & metus.* ibidem. d Claud.

in ſuis errare operibus, ajebat Theodoricus Gothorum Rex, quàm Rempublicam à moribus ſui Principis deſciſcere. In hoc tanquam in ſpeculo actiones ſuas componit populus:

——————Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus a
Humanos edicta valent, quàm vita Regentum.

§. Conſuetudines Leges ſunt, *b* non in chartâ ſcriptæ, ſed in animo, & memoriâ omnium, & tanto gratiores, quantò minùs mandata ſunt aliorum, ſed arbitrium potiùs ſpontaneum, & certa quædam libertatis ſpecies: atque adeó eadem communis conſenſio, quæ eas in Rempublicam introduxit primùm, & quaſi uſu ipſo præſcripſit, ut loquuntur, earundem eſt tenaciſſima; neque ullo modo cedit hic populus, quantumvis malæ ſint, & ideò immutari eas deceat; eò quòd plùs eâ in re communis valeat opinio, quâ, poſtquam ab Anteceſſoribus approbatæ ſemel fuerint, certò ſibi perſuadet, juſtas eas eſſe, & rationi conſentaneas; quàm alia quæcunque argumenta, immò quàm illa ipſa incommoda, quæ in illis deprehendit. Quamobrem majoris prudentiæ eſt tolerare eas, quàm penitus tollere. Ii Principum c *tutiſſime agunt, qui præſentibus moribus, legibuſque, etiam ſi deteriores ſint, minimùm variantes Rempublicam adminiſtrant.* Si tamen aut Virtuti, aut Religioni adverſantur, magna cum dexteritate corrigere eas oportet, & ſenſim diſponere populum, ut rationis capax evadat. Rex Froila in grave multorum incurrit odium, quòd conſuetudinem, qua Clericis matrimonia permittebantur, abrogaſſet jam antè introductam à Witiza & Græcorum exemplo roboratam.

§. Si Reſpublica bene conſtituta non ſit, neque dociles aut diſciplinæ capaces animi, parum leges *d* proficient. Quo, credo, innuit Solon, quando rogatus, ecquænâ Leges eſſent meliores, reſpondit, *Illa*

a Claud. *b* Claud. *c* Thucyd. *d* *Quid leges ſine moribus vanæ proficient?* S. Aug.

Illa, quibus utitur populus. Medicinæ morbis incurabilibus adhibitæ, nihil quicquam proſunt.

§. Vanæ denique erunt leges, quas Princeps, qui promulgat, non etiam exemplo ſuo & vita firmet ac roboret. a *Digna vox eſt Majeſtate Regnantis, legibus alligatum ſe profiteri*. Suavis populo videtur lex illa, cui Legiſlator ipſe obedit.

In commune jubes ſi quid, cenſeſve tenendum.
Primus juſſa ſubi, tunc obſervantior æqui
Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit ipſum
Autorem parere ſibi. b

Leges, quas tulit Servius Tullius, non pro populo erant ſolùm, c ſed *queis etiam Reges obtemperarent*: per illas controverſię Principem inter & Subditos dijudicari debent, uti de Tiberio *d* refert Tacitus. *e Tametſi legibus ſoluti ſumus, tamen* (dicebant Severus & Antonius Imperatores) *ſecundum illas vivimus*. Non obligat Principem vis legis præciſè ſed ratio, cui innititur, quando iſta naturalis eſt, & communis omnibus, non peculiaris ſubditis, ad bonam earundem gubernationem: quia in tali caſu legum cuſtodia ad hos ſolos pertinet; quanquã, ſi res permiſerit, valde conveniat etiam Principem iis ſe conformem gerere, ut aliis tantò ſuaviores ſint. In iſto poſitum videtur myſteriũ mandati illius, quo Deus quondã præcepit Ezechieli, ut volumen *f* comederet, ut nimirum videntibus aliis, quòd ipſe primus leges deguſtaſſet, & inſtar mellis dulces expertus eſſet, omnes tantò faciliùs iſtud imitarentur. Adeò ſubjecti ſunt Legibus Reges Hiſpaniæ, ut Fiſcus in cauſſis patrimonii regii eandem aleam ſubire debeat, quàm quivis alius ſubditus, & in caſu dubio pro condemnato habeatur. Ita ſtatuit Philippus II. & cùm aliquando ejuſdem Nepos Philippus IV. Seren. Veſtræ

I Pater

a l.4. C. de Leg *b* Claud. *c* Tac.l. 3 Ann. d *Si quando cum privatis diſceptaret forum & jus.* idem l 1. Ann. *e* l. 3. C. de teſt f *Fili hominis comede volumen iſtud. Et comedi illud ; & factum eſt in ore meo ſicut mel dulce.* Ez.3.1. & 3.

Pater coràm præſens adeſſet, & in Conſilio regio ſingulorum exquirerentur ſuffragia in cauſſa aliqua ad Cameram pertinente, neque in Judicibus integritas defuit, aut conſtantia ad illum condemnandum, neque in ipſius Majeſtate rectitudo animi, ad audiendum illos benignè & abſque omni indignatione. Felix Reſpublica in qua cauſſæ *a* Principis deterioris conditionis ſunt.

a *Quæ gloria tua eſt præcipua, ſæpè vincitur Fiſcus, cujus mala cauſſa nunquam eſt, niſi ſub bono Principe.* Plin. in Pan.

SYM-

SYMBOLUM XXII.

TAmetſi populi conſenſus juſtitiæ poteſtatem contulerit in Principes; immediatiùs tamen illam à Deo recipiunt, tanquam ejus in temporalibus Vicarii. Aquilæ regiæ ſunt, Jovis Miniſtri, qui fulmina ejus adminiſtrant, & vicem ſuſtinent, ad

decernenda vitiis *a* ſupplicia, & juſtitiam exerc
dam: qua in re tribus præcipuis Aquilæ doti
opus habent: Acie oculorum ad delicta cognoſc
da: alarum levitate, pro executione: robore
guium, ne in illa deficiant. *b* In receſſu Galæciæ
nitùs abſtruſo & abdito effugere non potuit acu
ſimos oculos Regis Alphonſi Septimi, cognom
to Imperatoris, injuria illa quam agricolæ cuid
intulerat nonnemo ex Hiſpaniæ Nobilibus; q
incognitus abiit è veſtigio ſumpturus ab illo pœn
celeritate tantâ, ut priùs homini manus injicer
quam ille de adventu ejus quicquam reſciſc
potuerit O vivam & ardentem legis animam!
pſum judicem & executorem conſtituere, ut vin
cetur injuria homini pauperculo illata, & in pot
ris tyrannidem tam acerbè animadvertere. *c* Id
fecit Rex Ferdinandus Catholicus, qui cùm
quando Medinæ campi degeret, clàm Salmantic
profectus comprehendit Rodericum Maldonatu
qui in caſtro Monleon immanes tyrannides exer
bat. Quis leges tranſgredi auderet, ſi ſemper
metu eſſet, ne ſimile quid ſibi accideret? Vnus *iſti*
modi caſus regnum integrum erudire poteſt, &
componere. Attamen non ſemper expedit Maje
tem regiam ejuſmodi imitari exempla. Quando
tus Regni benè diſpoſitus eſt; quando ſedent
tribunalibus cauſarum cognitores; quando vi
adhuc legum metus; in eo caſu ſufficit. Princip
elaborare in eo, ut miniſtrorum adminiculo juſt
ratio habeatur. At verò, ubi turbata ſunt omn
quando jacet & ſpernitur Regis auctoritas, quan
vacillat obedientia, uti illis fiebat temporib
non obeſſet ſimilis aliqua ſubita & gravis anim
verſio, ut ſubditi potentem Regis manum for
date incipiant, intelligantque, perinde atqu
corpore humano, ita in Regno animam Majeſt

a *Dei enim Miniſter eſt: vindex in iram, ei qui ma
agit.* Rom 13. 4. *b* Mar. hiſt. Hiſp. lib. 10.
c Mar. hiſt. Hiſp.

eſſe totam in toto, & totam in qualibet parte. Admodum tamen expediet moderari rigorem, quando Reſpublica malè affecta eſt; & vitia conſuetudine roborata: nam ſi virtus nimis etiam acerbè errata ferat, & uno quaſi impetu corrigere velit omnia, crudelitas videbitur potiùs, quàm juſtitia. Cum tempore curandum, quod cum tempore debilitari cœpit. Præcipitare cum medicina, periculoſa res eſt, & quæ facit interdum, ut furorem concitatæ multitudinis Princeps experiri cogatur. Plus diſſimulatione & dexteritate efficitur, quâ in re mirè excelluit Rex Ferdinandus Catholicus; & in eo deceptus fortè fuit Rex Petrus, quòd viam ſeveritatis ſolùm inſiſteret, unde Crudelis nomen adeptus eſt. Tametſi verò una ſimplex virtus ſit juſtitia, pro temporum tamen varietate, varios operatur effectus. Nonnunquam populus illam omnio reſpuit, immò per illam magis magiſque inſoleſcit: alias idem agnoſcit nimiæ ſuæ licentiæ damna, & quoad poteſt, collaborat cum Principe, ut medelam adferat, quin ipſemet aſperrima quandoque ſuggerit media contra ſuam libertatem, quo modo abſque ullo periculo Princeps Severi nomen adipiſcitur.

§. Nunquam impunita dimittat Princeps paucorum ſcelera in Rempublicam commiſſa; ſi multorum ſint, condonet faciliùs. Agrippa Tiberii juſſu è vivis ſublato in Inſula Planaſia (in quam fuerat relegatus) ſervus quidam cineres ejus clandeſtinè ſuſtulit, & Agrippam ſe finxit, cui forma erat ſimillimus. Fidem habuit Romanus populus, & fama per Imperium vulgata, tumultus exortus eſt cum præſentiſſimo motuum civilium periculo. Sed Tiberius mox ſervum comprehendi juſſit, & clàm omnibus extremo ſupplicio affici. a *Et quanquam multi ex ejus domo equites ac Senatores ſuſtentaſſe opibus, juviſſe conſiliis dicerentur*, noluit tamen, ut eâ de re quiſquam loqueretur. Triumphavit crudelitatem Prudentia; & ſilentio ac diſſimulatione tumultū omnem ſedavit.

a Tacit, lib, 2. Annal.

§. Minoribus delictis Princeps veniam det ;
diora pœnis coërceat. Pœnitudine interdum
tentus ſit, id quod Tacitus *a* in Agricola colla
vit Non imperat meliùs, qui acriùs caſtigat ſe
excuſat cum prudentia, eaque moderatione,
plectendi anſam porrò præbeat ; prorſus ſicut
rurgo nemo honori tribuit, ſi multa brachia
bias reſecet. Nemini odio eſt Princeps, qui caſ
ſi cum animi dolore, & invitus id faciat; ſed q
puniendi delectat occaſio, quive illam ſtudioſe
tat, & prenſat. Caſtigare ad exemplum & corre
nem, eſt miſericordiæ ; culpam verò inquire
paſſione, & ad Fiſcum ditandum, tyrannis eſt
§. Non permittat Princeps, ut ullus tam po
tem ac legibus ſolutum ſe exiſtimet, ut oppo
ſeſe audeat iis, qui Miniſtri ſunt juſtitiæ, & pot
tem ejus ac munus repręſentant; aliàs diu firma
conſiſtet columna *b* Reipublicæ Vbi ſemel aud
illa invaluerit, paulatim corrodet eam contemp
& diruet. Præcipuum Monarchiæ Hiſpanicæ fu
mentum, & quod eam tantopere evexit, ac eti
num tuetur, eſt inviolata illa Juſtitiæ cuſtodia
rigor, quo Reges ſanctiſſimè ſemper curarunt
in honore & pretio ab omnibus haberetur. N
illius violatio toleratur impunè, quantumvis
gna ſit delinquentis dignitas vel auctoritas. C
dubæ Judex quidam aulicus ex mandato Regis
dinandi Catholici in delictum aliquod inquire
quem cùm deinde Marchio de Puego conjeciſſe
vincula, *c* tantopere offenſus fuit Rex, ut tot i
gnia obſequia totius familiæ iſtius de Cordu
impedire non potuerint, quin acriter & ſeverè
eum animadverteret, poſtquam ſe totum mani
ejus regiis permiſiſſet, hortatu Magni Ducis ;

P

a *Parvis peccatis veniam, magnis ſeveritatem comm dare ; nec pœna ſemper, ſed ſapius pœnitentia conte eſſe.* Ibidem in Vita Agric. b *Hanc P. C. curam ſtinet Princeps, hac omiſſa funditus Remp. tra* Tac. l. 3. Ann. c Mar. hiſt. Hiſp. l. 29. c. 13.

probè perſpectam habens delicti gravitatem, quæ veniam non mereretur, & Regis conſtantiam inuenda auctoritate & exiſtimatione juſtitiæ, & Miniſtrorum illius, eidem auctor fuerat, ut ad Regis pedes ſe ſupplex advolveret: quod ſi faceret, promittebat fore, ut delictum eâ ratione expiaret; ſin minus, ſciret certò, ſibi pereundum.

§. Nec solùm punire debet Princeps offenſas contra perſonam ſuam propriam, aut ſupremam Majeſtatem ipſo gubernante, factas; ſed eas etiam, quæ ſub regimine præterito commiſſæ fuêre, tametſi id ſub hoſtium poteſtate tum fuerit: exempla enim inobedientiæ aut contemptûs diſſimulata, aut etiam coronata præmiis, periculoſa ſunt etiam Succeſſoribus. Dignitas ſemper eadem eſt, ſponſa ſemper illius, à quo poſſidetur; quare cauſſam ſuam facit, quiſquis pro honore ejus ſollicitus eſt, tametſi is antè læſus fuerit. Nullam Princeps poſt ſe derelinquere debet memoriam ullius, qui audaciam iſtam ſeſe opponendi Magiſtratui impunè tulerit. Nam ſi ſemel ſibi perſuaſerint ſubditi, poſſe ſeſe ſuam ſtabilire Fortunam, aut paſſioni ſuæ facere ſatis morte aut offenſa Principis, nemini ſecuro vivere licebit. Punitio audaciæ adverſùs Antecceſſorem commiſſæ, Succeſſoris eſt ſecuritas, & cautio omnibus, ne idem tentare audeant. His rationibus permotus Vitellius interfici juſſit, quotquot libellos ſupplices illi obtulerant, quibus mercedem flagitabant præſtitæ operæ in occiſione *a* Galbæ. Vt quiſquis alios habet, ſic viciſſim haberi ſolet. Dum Julius Cæſar præciperet, ut Pompei ſtatuæ erigerentur, firmavit ſuas. Niſi conſpirent Principes contra contemptum & infidelitatem, & auctoritas periclitabitur, & fidelitas.

§. Quando in caſibus delicti par eſt omnium conditio, conniveant Reges cum aliis, alios

 a puniant:

a *Non honore Galba, ſed tradito Principibus more, munimentum ad præſens, in poſterum ultionem.* Tac. lib. 1. Hiſt.

a puniant: nihil enim eos magis reddet inviſos quam iſta æqualitas. Unde Ægyptii paritatem, quæ ſervanda eſt in juſtitia, per pennas Struthionis ſignificabant ex utraque parte æquales.

§. Magna Principis prudentia eſt, eô uti caſtigationis genere, ut cum minori delinquentis damno expietur culpa; & offenſa facta Reipublicæ. Turbabant Galæciam Viri quidam Nobiles, & tametſi capitis rei eſſent, accerſivit eos ad ſe Rex Ferdinandus IV. *b* & in muneribus militaribus occupavit; quo factum, ut nonnullos caſtigaret hoſtis, alios belli aſperitas, & labores, atque ita provincia illa quieti priſtinæ reſtitueretur.

§. Quæmadmodum Pacis tempore proſunt quàm plurimùm Juſtitia & Clementia, ita in bello præmium & pœna; quia grandia ibi pericula, quæ ſine ſpe magna ſuperari non ſolent, nec ſolo metu licentia morum & diſſolutio coërceri poſſunt. *c E ſin todo eſto* (ajebat Rex Alphonſus Sapiens) *ſon mas dañoſos los yerros, que los Omes fazen en la guerra, ca aſſaz abonda à los, que en ella andan de averſe de guardar del daño de los enemigos, quanto mas del, que les viene por culpa de los ſuyos meſmos.* Ea propter Romani diverſis pœnarum & infamiæ generibus afficiebant milites, qui officio ſuo deeſſent, aut in periculis, aut in diſciplina militari; quo fiebat, ut punitionem magis, quàm hoſtem metuerent, mallentque in prælio glorioſam mortem oppetere, quàm honoris poſteà aut vitæ facere jacturam cum ignominia perpetua. Nemo iſtis temporibus ſigna ſua turpi fuga audebat deſerere, quia nuſquam in Imperio ſecurus degere poterat. Hoc noſtro tempore milites fugitivi non ſolùm non puniuntur ad patrios reverſi Lares; ſed pugnæ etiam ſe ſubducentes, Milano Neapolim abeunt, & tanquam ſub alio Principe hactenus meruiſſent ſtipendia, cũ inſigni damno tam obſequiorum

rum

a Cavendum eſt, ne iiſdem de cauſis alii plectantur, alii ne appellentur quidem. Cic. de offic. *b* Mar. hiſt. Hiſp. l. 15. c. 9. *c* In Proh. tt. 28. p. 2.

rum ſuæ Majeſtatis, quàm factorum ſumptuum, in Regis militiam denuò adſcribuntur. Qua in re Vice-Regibus, vellem, ante oculos propoſitum eſſet exemplum Romani Senatûs, qui tametſi poſt prælium Cannenſe vel maximè egeret copiis, induci tamen nunquam potuit, ut ſex illa Romanorum millia, quę Hannibal offerebat, redimeret, parum iis tribuendum ratus, qui ſi glorioſam mortem voluiſſent occumbere, non cum infamia capi ſe permiſiſſent.

§. Errata Ducum per ignorantiam commiſſa diſſimulanda ſunt potiùs, quàm punienda, ne pœnæ aut reprehenſionis metus eos reddat timidiores. Accedit, quòd inſignis etiam prudentia in caſibus bellicis falli quandoque ſoleat; unde miſericordiâ digni ſunt magis, quàm caſtigatione. Varro ad Cannas victus fuerat prælio, & Romam redeunti Senatus obviam proceſſit, gratias acturus, quod in tantâ clade non penitus rem omnem deſperaſſet.

§. Si quando diſſimulare non licet, ſed omnino exercenda juſtitia; animo prompto id fiat & forti. Qui in occulto eam exequitur, Sicario ſimilior eſt, quàm Principi. Qui ſuam ipſe auctoritatem, quam habet à Corona, arctat & conſtringit, aut de poteſtate ſua, aut ſuis meritis dubitat. E diffidentia, qua Princeps ſibi ipſe in agendo diffidit, contemptio naſcitur apud populum, cujus talis ferè eſt opinio (ut alibi diximus) qualem Princeps de ſe ipſe concipit. Perdidit exiſtimationem ſuam apud ſubditos Rex Alphonſus Sapiens, *a* quando juſtitiam ſecretò exercere viſus eſt. Tunc expediret fortaſſe, cùm ea eſt perturbatio temporum, ut majora timeantur pericula, niſi punitos ante videat populus, quàm comprehenſos ſeditionis auctores. *b* Ita *Tiberius pœnam* ſervi *illius*, qui Agrippam ſe finxerat, *palàm non auſus, in ſecretâ palatii parte interfici juſſit, corpusq; clam auferri.* In aliis caſibus fortiter Princeps ſuo fungatur officio, quod Dei & populi nomine ſuſtinet.

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 22. cap. 6.
b Tacit. lib. 2. Annal.

ſtinet. Juſtitia namque fuit, quæ ſceptrum illi in manus dedit,& porro conſervatura eſt.Illa mens eſt Dei: harmonia Reipub. & Majeſtatis præſidium. Meminerint tamen Principes in locum Patrumfamilias ſe ſucceſſiſſe, immo reverà tales eſſe adhuc ratione ſubditorum, proindeque Juſtitiam Clementia temperent. Oportet, ut bibant peccata populi; quod Deus S. Petro ſignificavit per vas illud animalium immundorum cælitus demiſſum, è quo comedere *a* illum juſſit. Struthionis ſtomachum Princeps habeat oportet, tam miſericordiâ calidum, ut ferrũ digerat;& ſimul Aquila ſit cum Iuſtitiæ fulmine, quæ feriendo unum, multis minitetur. Si omnes, qui delinquunt, puniendi forent, nemo ſupereſſet, cui Princeps imperaret: b *vix enim quiſquam adeò mali expers, ut non aliquam mortem mereatur*. c *La como quier* (verba ſunt Alphonſi Regis) *que la Iuſtitia es muy buena coſa en ſi, e de que debe el Rei ſiempre uſar: con todo eſe faz eſe muy cruel, quando a las vegadas no es templada con Miſericordia*. Non minus periculi eſt Coronæ, vitæ & Statibus à juſtitiâ, ſi extrema illa ſit, quàm ab injuſtitiâ, Rex Joannes II. exemplo ſit, qui quòd plus æquo ſeverus eſſet, valde ſe populo inviſum reddidit; & Rex Petrus Crudelis regno pariter, & vitâ propterea exutus fuit. Nexis ſemper manibus incedant Iuſtitia & Clementia, copulatæ inter ſe quaſi partes ſint unius ejuſdemque corporis, nec unquam unâ iſtarum aliter uti liceat, quàm ut ne offendatur altera. Hâc reor de cauſsâ non dedit Deus gladium igneum, (quo paradiſus cuſtoditur) in manus Seraphino alicui, qui totus amor eſt & miſericordia; ſed Cherubino, ſpiritui ſcientiæ; qui meliùs noſſet Juſtitiam cum Clementiâ *d* temperare. Nihil pernitioſius Principe, ultrà quam par eſt, clemente.

Ner-

a *In quo erant omnia quadrupedia: & ſerpentia terræ, & volatilia cæli: & facta eſt vox ad eum: Surge Petre, occide & manduca*. *Act*. 10. 12. *b* Tacit. lib.2. Annal. *c* Lib.2.tt.10.p.2. d *Collocavit ante Paradiſum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium*. Gen 3. 24.

Nervæ temporibus dici ſolebat, pejus eſſe Principi ſubjici, qui omnia, quàm qui nihil permitteret. Quare haud minus crudelis eſt, qui omnibus veniam dat, quam qui nemini. Nec minùs noxi eſt Populo clementia nimia quàm *a* crudelitas, & graviùs interdum impunitate & indulgentia peccatur, quàm ipſo delictò. Nimiam etiam audaciam ſumit Malitia, cùm veniam ſibi pollicetur. Æquè cruentum fuit Regis Henrici Quarti imperium ob nimiam ejus Clementiam (niſi tamen omiſſio dicenda ſit potiùs) quàm illud Regis Petri, cognomento Crudelis, ob ejuſdem immanitatem. Clementia, & Severitas, illa effuſa; hæc moderata, amari *b* faciunt Principem. Qui ita dextrè & prudenter virtutes iſtas miſcere noverit, in gubernatione errare non poterit, immò tota illa ſuavis quidam concentus erit, & harmonia, ſicut quæ ex ſonis acuto & gravi inter ſe contemperatis *c* conficitur. Cælum fruges procreat roris ſui benignitate, & rigore pruinæ ac nivium tutatur eas, & altioribus defigit radicibus. Si Deus clemens non eſſet, vereretur illum quidem timor, at non obſervaret cultus. Vtraque virtus & timeri eum facit, & amari. Ideo Rex Alphonſus Aragonius dicere ſolebat: *Iuſtitia beneficio probos mihi devincio; Clementia improbos.* Una ad timorem impellit; altera ad amorem obligat. Confidentia veniæ audaces facit Subditos, & Clementia nimia parit contemptum, gignit irreverentiam, & peſſundat Reſpublicas.

a *Feliciores enim ſunt improbi, ſuplicia luentes, quàm ſi eos nulla juſtitiæ pœna coërceat.* Boët l. 4. Phil.

b *Mirumque amorem aſſecutus erat effuſa clementiæ, modicus ſeveritate.* Tacit. lib. 6. Annal. c *Miſericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* Pſ. 100, 1.

SYMBOLVM. XXIII.

NUlli Alchimiſtæ majores, quam Principes
rebus pretium ponunt, quod de ſe non
bent, hoc ipſo, quòd eas in virtutis *a* præmium

a Imperator aliquando torquibus, muvali, & civicâ donat: quid habet per ſe corona pretio quid prætexta, quid faſces, quid tribunal, quid curru hil horum honor eſt, ſed honoris inſigne. Sen. l. 1. de

ponant aliis. Invenerunt Romani Coronas varias, Murales, Civiles & Navales, ut rerum fortiter & cum laude geſtarum glorioſa eſſent inſignia:& licuit hęc ex ipſius naturę ſinu & theſauro depromere,quę gramen, palmas & lauros affatim ſuppeditabat, unde ſine ſumptu coronas illas contexerent. Non ſuffeciſſent æraria ad remuneranda obſequia, niſi excogitatum fuiſſet politicum illud coronarum inventum,quæ præmii loco donatæ in publicum fortitudinis teſtimonium,pluris etiam,quàm ipſum aurum argentumque æſtimabantur: nam ultro ſeſe milites ad labores & pericula offerebant,ut iis potiundi daretur occaſio.Eodem planè conſilio Hiſpaniæ Reges fundârunt Religiones militares, quarum inſignia non ſolius Nobilitatis, ſed virtutis etiam eſſent indicium. Atque adeò ante omnia danda eſt opera, ut ejuſmodi præmia porrò habeantur in pretio; quod fiet, ſi magna habita ratione meritorum conferantur. Enimverò in tantum æſtimari ſolent, in quantum notæ ſunt Nobilitatis & fortitudinis. Quòd ſi abſque delectu & diſcrimine ea inſtituetur diſtributio, vileſcent paulatim & contemnentur,& poterit Arminius jure merito ridere fratrem ſuum Flavium (qui Romanam ſequebatur factionem,) quòd cùm oculum perdidiſſet in prælio, a *torquem,coronam,aliaque militaria dona memoraret, vilia ſervitii præmia*. Probè intelligebant Romani;quanti ad commune bonum intereſſet,æſtimationem præmiorum iſtorum in hominum animis conſervari; ideo de dotibus, quibus inſtructum eſſe oporteret militem, ut coronam è quercu commereri poſſet, cum Tiberio Imperatore conſultatum fuit. In inſignibus S. Jacobi (præſentis Emblematis icone) multæ exprimuntur dotes, quas antè conſiderare oportet, quàm præmii loco tribuantur.Nam imprimis ſupra concham efformantur,quæ à mari procreatur,nata inter fluctus, & ad labores facta,in cujus candido ſinu reſplendet unio, ob puritatẽ ſuã,& quia de rore cæli concipitur, Virtu-

a Tacit, lib. 1. Annal.

tutis ac Nobilitatis Symbolum. Si inſignia iſta infantibus in cunis conferentur, aut iis, qui nondum præſtiterunt obſequia, gratia erunt, non præmium. Quis obſequiis ea promereri conabitur, ſi diligentia obtinere poſſit? Pro militia inſtituta fuêre, non pro pace; adeoque inter ſolos eos diſtribui oporteret, qui in armis ſuam probaſſent induſtriam, aut quatuor minimùm annis ſic meruiſſent ſtipendia, ut digni eſſent centuriis *a* præfici: quod ſi fieret, plures dubio procul è Nobilitate ad militiam appellerent animum, magiſque artes militares efflorescerent. *E porende* (dixit Alphonſus Rex) *antiguamente los Nobles de Eſpaña, que ſupieron mucho de guerra, como bivieron ſiempre en ella; puſieron ſeñalados gualardones à los, que bien fiziesſen.* Hoc quia facere neglexerunt Athenienſes, omnibus fortunis & dignitate expoliati fuêre à *b* Macedonibus. Alexander Severus Imperator, cùm probè nôſſet referre quàm plurimùm, ut remunerentur milites, immò fundamentum & ſecuritatem imperii in eo penè conſiſtere, *c aurum & argentum rarò cuiquam niſi militi diviſit, nefas eſſe dicens; ut diſpenſator publicus in delectationes ſuas & ſuorum converteret, id quod provinciales dediſſent.*

Reliqua præmia communia ſint omnibus, qui ſeu domi ſeu militiæ florent. In hunc finem opibus, honoribus & muneribus ſceptrum dotatum fuit; nec negata tamen etiam Juſtitiæ auctoritas, ut hâc nimirum Princeps delicta puniat, illis verò Virtutem & animi excelſitatem remuneret. Etenim (uti dixit *d* Alphonſus Rex) *Bien por bien, e mal por mal recibiendo los Omes ſegun ſu merecimiento, es Iuſticia, que faze mantener*

a *Honoris augmentum non ambitione, ſed labore ad unumquemque convenit pervenire.* l. contra publicam C. re milit. *b* Lib. 2. tt. 27. p. 2. c *Tunc vectigal publicum, quo anteà milites, & remiges alebantur, cum urbano populo dividi cœptum; quibus rebus effectum eſt, ut inter otia Græcorum, ſordidum & obſcurum anteà Macedonum nomen emergeret.* Trog. lib. 6. *d* Lamp. in vitâ Alex. *e* Lib. 2. tt. 27. p. 2.

tener las coſas en buen eſtado. Rationem infra dat: *Ca dar gualardon à los que bien fazen, es coſa, que conviene mucho à todos los Omes, en que ha bondad, e mayormente à los grandes Señores, que han poder de lo fazer. Porque en gualardonar los buenos fechos mueſtra ſe por conoſcido el que lo faze; e otro ſi por juſticiero. Ca la Iuſticia no es tan ſolamente en eſcarmentar los males, mas aun en dar gualardon por los bienes. E demas deſto naſce ende otra pro, ca dà voluntad à los buenos, para ſer toda via mejores, e à los malos para emendarſe.* Vbi pœna & præmium deficiunt, ordo Reip. deficit, quia ſpiritus ſunt, qui eam conſervat, alit ac fovet. Sine neutro illorum diu ſalva non poſſet conſiſtere: nam ſpes præmii ad cultum obligat; metus autem pœnæ ad obedientiam, vel invitâ etiam naturali libertate ſervituti oppoſitâ. Hinc antiqui Imperium Symbolicos per flagellum ſignificabant, ut in Monetis quibuſdam Conſularibus videre eſt, & dominationis Auguſti prognoſticon fuit, cùm Cicero per quietem vidiſſet flagellum ei à Jove porrigi, interpretatus hoc omine Romanum ei portendi Imperium; quod pœnæ & præmii beneficio creviſſet hactenus, & ſtetiſſet. Quis à vitiis ſe abſtineret, ſi pœna non eſſet? Quis caput ſuum periculis objiceret, ſi præmium ſperare non liceret? Solon Rempublicam duabus rebus contineri dixit, Præmio & Pœnâ. Binos in mundo Deos eſſe, dicebat Democritus, Pœnam & Beneficium, perſuaſus; nempe, abſque his eum gubernari non poſſe. Hi duo poli ſunt orbium Magiſtratûs: duo Reip. luminaria, quæ ſi deficerent, obſcuris illa immergeretur tenebris. Duo iſta ſolium *a* Principum ſuſtentant. Ideo mandabat Ezechiel Regi, ut Coronam, aliaque inſignia Regia deponeret, quòd iis indignus videretur, qui præmia cum *b* juſtitiâ non diſtribueret. Dum Princeps agnoſcit merita, præmium agnoſcit: referuntur enim ad ſe invicem, & niſi illud

a *Iuſtitiâ firmatur ſolium.* Prov. 16. 12. b *Aufer cidarim, tolle coronam: Nonne hæc eſt, quæ humilem ſublevavit, & ſublimem humiliavit?* Ezech. 21. 26.

lud largiatur,injuſtus eſt.Hanc Pręmii Pœnęq; utilitatem non bene expenderunt Legum latores & Juriſconſulti,qui toti fuère in ſolis pœnis & ſuppliciis ſtatuendis, Præmiorum verò vix uſpiam meminerunt. Majorem ejûs rei rationem habuit Sapientiſſimus Legislator in libro ſuarum legum, quem Hiſpano idiomate *Partidas* inſcribit: ut enim utrumque conjungeret,peculiarem poſuit titulum de Præmiis. a

Cùm ergo tam neceſſaria ſint Principi Pœna & Præmium,ut ſine hoc æquilibrio per gubernationis funem ſecurè incedere nequeat, magnâ utiq; conſideratione eſt opus, ut iis rectè utatur. Eâ de cauſsâ colligati erant Lictorum faſces; coronæ verò,cum è viridibus foliis fierent, quæ citò marceſcunt, poſt obtentam victoriam primùm texebantur; ut interim,dum diſſolverentur illi,& hæ necterentur,inter delinquendum & puniendum,merendũ & pręmiandum temporis aliquid intercederet, & merita atq; delicta ritè expendi poſſent. Præmia inconſideratè collata gratiarum actionem vix merentur.Citò facti eum pœnitet,qui temerè largitur aliis,nec virtus ſecura eſt ab eo,qui tam in pœnis eſt præceps.*Si in his* procedatur ultra limites, excuſat Populus delictum in Severitatis odium. Si idem præmium Virtuti tribuatur & Vitio, illa injuriam, hoc verò robur accipit. Si uni (ubi paria ſunt merita) majus Præmium detur, quàm alteri, invidiâ hic ſtimulabitur, & ingratum ſe præbebit: invidia enim & gratitudo circa unam eandemque rem in unâ ſimul ſede morari non poſſunt. Attamen illud etiam conſiderandum, quomodo Præmium, & Pœnam diſpenſare oporteat: differri tam diu non debent, ut Præmia tanquam deſperata vileſcant, aut pœnæ deberi deſinant, temporis diuturnitate jam compenſatæ, aut quia nunc ad aliorum exemplum utiles non ſunt; eò quòd nulla ampliùs delicti ſuperſit memoria. Rex Alphonſus Sapiens è Seren. Veſtræ Progenitoribus magno cum judicio Poſteros ſuos

a L 5. tt. 1. p. 1.

ſuos admonuit, quomodo in Præmiis & Pœnis gerere ſe deberent, cùm dixit: *Que era meneſter temperamiento, aſi como fazerbien do conviene, e como, e quando, e otro ſi en ſaber refrenar el mal, e tollerlo, e eſcarmentarlo en los tiempos, e en las ſazones, que es meneſter, catando los fechos, quales ſon, e quien los faze, e de que manera, e en quales lugares. E con eſtas dos coſas ſe endereza el mundo, faziendo bien à los, que bien fazen, è dando pena, e eſcarmiento à los, que merezen.*

§. Expediet nonnunquam differre præmiorum diſtributionem, ne ex juſtitia deberi videantur, & ut interim, qui ea expectant, ſpe iſta erecti majori cum ſtudio præſtent obſequia; nec ullam mercem pretio meliori emi crediderim, quàm quæ Præmiorum expectatione emitur. Et certè magis ad ſerviendum allicit ſpes futuri, quàm præmii accepti memoria. Atque hinc facilè apparet, quàm noxiæ ſint ſucceſſiones futuræ in muneribus publicis & præmiis; id quod expendebat Tiberius, cùm ſeſe Gallo opponeret contendenti, ut quinto quoque anno nominarentur Candidati, qui ſucceſſuri eſſent in legationibus legionum, & Præturis: ita enim fore dicebat, ut obſequia & induſtria aliorum planè *a* deſinerent. Quâ in re non iſtud ſolum damnum ponderavit Tiberius, ſed etiam quòd occaſionem perderet gratiæ faciendæ, in quo dominatûs ſui vires conſiſtere *b* autumabat. *Atque ita favorabili in ſpeciem oratione, vim imperii retinuit.* Qui gratiâ in aulis valent, incerti quàm potentia eorum futura ſit diuturna, animum advertere haud ſolent ad incommodum iſtud ſucceſſionum futurarum, ut ex iis actiones ſuas moderentur: hoc enim ſpectant ſolum, ut Principis poteſtatem imminuant, & à Candidatorum importunitate ſeſe liberent.

Cùm

a *Subverti leges, quæ ſua ſpatia, exercendæ Candidatorum induſtriæ, quærendiſque aut potiundis honoribus ſtatuerint.* Tacit. l. 2. Annal. b *Haud dubium erat, eam ſententiam altiùs penetrare, & arcana imperii tentari.* idem. l. 2. Annal.

Cùm Princeps veluti cor ſit ſui ſtatûs (quemadmodum *a* Rex Alphonſus dicere ſolebat) per illum utiq; vitales ſpiritus opum & præmiorum in membra alia diſpertiri oportet. Etiam quod longiſſimè abeſt, tametſi Principis præſentia deſtitutum ſit, ejus tamen favoribus fruitur. Iſthęc conſideratio perraro apud Principes locum invenit. Pleriq; omnes ſolos eos afficiunt præmiis, quos præſentes vident, victi importunitate petentium, aut domeſticorum adulatione. aut quia ad negandum deſit animus. Et ſicut fluvii non niſi ſolum, quod alluunt, madefaciunt: ita illi ſolos præſentes, quos ante oculos habent, gratiis & beneficiis cumulant, nec cogitant, quòd Miniſtri abſentes innumeris cum laboribus & periculis dignitatem eorum tueantur, & faciant, quod per ſe ipſi non poſſunt. Gratiæ omnes in eos conferuntur, qui in Palatio & aula verſantur. Illa obſequia æſtimantur ſolùm, quæ moſchum redolent, non ea, quæ pulvere reſperſa ſunt & ſanguine: ea, quæ oculis uſurpantur, non quę hauriuntur auribus: tum quia aſſentatio faciliùs oculos capit, quàm aures; tum etiam, quia mox animum titillat *inanis* gloria ex ſubmiſſione præſenti, & gratitudinis indiciis. Eam ob rem in aulis ſervire, luctum eſt potius, quàm meritum: ambitio potius, quàm zelus: magis commoditas, quàm moleſtia aut labor. Splendor, qui ſibi ipſi ſatisfacit. Qui abſens obſequia præſtat, approbationes & plauſus promereri poterit, non gratias & beneficia. Vivet ſpe & inanibus promiſſis lactatus, morietur verò cum deſperatione inglorius. Illud remedium eſt, ut hi tales per intervalla ad aulam reviſant: nullæ enim literæ aut libelli ſupplices. tam ad perſuadendum efficaces ſunt, quàm præſentia Spe. Sola & expectatione hauſtra & canales non implentur, niſi in ipſas etiam aulæ aquas demergantur. Præſentia Principum fœcunda eſt, ſicut & Solis. Præſente hoc florent, abſente mareeſcunt & exareſcunt omnia. Ei, qui ſub arbore conſiſtit, fructus

a Ibid. 5. Lib. 3. tt. 1. p. 2.

fructus in manus decidunt. Hinc eſt, quòd bene multi ad aulas aſpirent, & abſentia detrectent munera, ubi tamen vel maximè Princeps Miniſtris ſuis indiget. Occurri huic malo poterit, ſi illicium præmiorum projiciatur longiùs, ut nimirum ibi diſpenſentur, ubi præceſsêre merita, non ubi petuntur præmia, abſque eo, quòd aut libellis ſupplicibus, aut importunitate præſentiæ opus ſit. Theodoricus *a* Italiæ Rex abſentes ſolabatur, dicendo ſe ex aulâ ſuâ eorum intueri obſequia, & diſcernere merita; & Plinius de Trajano teſtabatur: b *faciliùs eſſe, ut oculis ejus vultûs abſentis, quàm animo charitas, quâ in illum ferretur, excideret.*

9. Iſthoc tamen conſilium, ut ſcilicet Miniſtri abſentes interdũ ad aulas accedant, in effectum deduci ſic poterit, non miſſionem ab officiis flagitando, ſed iis retentis, adducendo varias rationes, quibus facultatem impetrent ad tempus aliquod Principi ſuo coràm ſe ſiſtendi. Ibi enim curare poterunt meliùs, quod ſperant, retinendo tantiſper, quod Princeps in alium conferre poſſit. Multi aut ſuo malè contenti officio, aut majoris alicujus ambitiosè cupidi, illo ſe abdicarunt, quos facti pœnituit poſtea, cùm ſpes ſuas & cogitationes viderent cadere irritas: Principes enim illud pro contemptu habent, & quaſi violentiam interpretantur. Nemo quiſquam ſibi aut ingenii ſui viribus tantum tribuat, ut exiſtimet, Principem ſine ipſo vivere non poſſe: nunquam enim inſtrumenta deſunt pro obſequiis Principum. & ſpreti ſemel ſæpè etiam Miniſtrorum præcipuorum obliviſci ſolent. Atq; hæc omnia iis ſolùm dico, qui publica ambiunt munera; non iis, qui cognitâ vanitate, ad vitam ſolitariam & privatam adſpirant. Hoc tamen iis conſiderandum relinquo, magnos animos à Naturâ ad imperandum factos, non

a *Abunde cognoſcetur, quiſquis famâ teſte laudatur: quapropter longiſſimè conſtitutum mentis noſtræ oculus ſerenus inſpexit, & vidit meritum.* Caſſid. l. 9. c.22.
b Plin. in Pan.

non ſemper in ſolitudine & ſeceſſu eam reperire quietem, quam ſibi pollicebantur, & poſtquam eò uſque proceſſiſſe ſe vident, ut mutare ampliùs non liceat, vivunt, moriunturque infelices.

§. In Gratiis & Præmiis captandis plurimum Modeſtia poteſt, & Prudentia cum quadam dexteritate, ut id fieri potiùs videatur ad præſtanda meliora obſequia, quàm ad exhauriendam Principis liberalitatem; illud quippe eundem magis adhuc obligat. ut in Deo videre fuit, quando Salomon nil ab eo petebat aliud, quàm cor docile: neque enim hoc ſolùm largitus eſt, ſed divitias *a* etiam & gloriam. Ad hæc peti non debent, quaſi ex Juſtitia: nam Virtus ſibi ipſa pulcherrimum & ampliſſimum præmium eſt; & quamvis meritò illi deferatur aliquid, hoc tamen ex gratia Principis dependet, maluntque omnes, ſibi acceptum referri potiùs, quàm quaſi ex merito eſſet. Vnde porro fit, ut Principes promptiores ferè ſint. ad largè & liberaliter remuneranda obſequia exigua; majora verò parciùs, quia plus gratitudinis ab illis ſibi pollicentur. quàm iſtis. Quare qui multas gratias à Principe *abſtulit*, majores indies ſperare poterit: nam largitas ſemel exhibita ad ulteriora provocat beneficia, præterquam quòd mavelit Princeps alium agnoſcere debitorem, quàm ſeſe talem fateri; hoc enim ipſi minùs honorificum eſt. Ludovicus X I. Galliæ Rex dixiſſe fertur, magis ſe erga eum affici, qui pro obſequiis exiguis magna accepiſſet beneficia, quàm erga aliquos alios, qui cùm longè majora præſtitiſſent, perparum tamen remunerationis fuiſſent conſecuti. Theodoricus Imperator ex ambitione oriri ajebat, quòd gratiæ alicui exhibitæ mox germinarent, abſque eô, quòd conferenti crearent faſtidium; immò eum provocarent ad majora ei largien-

a *Sed & hæc, quæ non poſtulaſti, dedi tibi, divitias ſcilicet, & gloriam, ut nemo fuerit ſimilis tui in Regibus cunctis retrò diebus*. 3. Reg. 3. 13.

gienda, cui jam ſemel favorem ſuum cœpiſſet *a* impendere. Exemplum eſt in iis, qui Principi præ cæteris chari ſunt: erga hos enim gratia & liberalitas Principis penè obſtinationis quædam ſpecies eſt.

a *Amamus noſtra beneficia germinare, nec ſemel præſtat largitas collata faſtidium; magiſque nos provocant ad frequens præmium, qui initia noſtræ gratiæ ſuſcipere meruerunt: novis enim judicium impenditur, favor autem ſemel placitis exhibetur.* Caſ. l. 2. ep. 2.

SYM-

SYMBOLUM XXIV.

TAmetſi (ut oſtenſum eſt hactenus) Juſtitia
gibus armata. Præmium item ac Pœna, col-
næ ſint Reipublicæ molem ſuſtentantes; colun
tamen erunt in aëre, niſi baſi Religionis, quæ
gum eſt vinculum., innitantur. Enimverò Juſti

juriſdictio ſolos externos actus complectitur legitimè probatos ; occulti verò & interni ad forum illius non pertinent.In ſola corpora auctoritatem habet,non in animos;adeóq; magnoperè pœnam pertimeſceret Malitia, ſi occultè injurias,adulteria, & rapinas exercendo cupiditati ſuæ indulgere poſſet ; immò illuderet Legibus , ſi Lex alia inviſibilis non eſſet , quæ intùs , & in animo malè agenti minas intentaret. Tam neceſſarius eſt in Republica timor iſte , ut multis impiis Religio non niſi inventum videatur politicum. Quis abſque eô egeſtate ſua & ſorte contentus viveret?quæ in pactis & conventis foret fides? quæ in adminiſtrandis bonis integritas ? quæ fidelitas in muneribus atque officiis? quæ ſecuritas vitæ ? Paucos Præmium alliceret,ſi mediis occultis illud aſſequi contingeret,nulla habita injuſtitiæ ratione. Pauci eximia virtutis ſpecie caperentur , niſi immarceſſibilem ſperantes Coronam potiùs, quàm illam temporariam , ſtrictis continentiæ legibus ſeſe ſinerent obligari. Mox ordinem Reipublicæ turbarent vitia, ſublato jam fine principali felicitatis, quæ in virtute conſiſtit, & fundamentô illô ac propugnaculô Religionis , quæ ſuſtentat Magiſtratum ac tuetur, niſi in animum ſuum inducerent cives, aliud ſupremum eſſe tribunal pro ſolis mentis cogitatis, quæ vel ſuppliciis æternis puniet, vel bonis immortalibus munerabit. Spes iſthæc & metus à Natura cuivis, quantumvis impio ac barbaro,indita , componunt hominum actiones. Cajus Caligula Deos irridebat ; dum tamen cælum tonaret, aliam agnoſcebat potentiorem manum, à qua caſtigari poſſet. Nemo eſt, qui eam ignoret ; neque ullum cor humanum, quod divino illo Magnete tactum ſe non ſentiat : & ſicut acus nautica ex cognatione quadam Naturæ & conſenſu , quam συμπάθειαν Græci vocant,in perpetuo motu eſt, donec ſeſe firmet ad lucem ſtellæ illius polaris,circa quam volvuntur cæleſtes orbes : ita nobis quietis vivere non licet, donec agnoſcamus & veneremur increatum

tum illud Sidus, in quo vera eſt requies, & unde rerum omnium motus proficiſcitur. Ecquis magis eò intendere debet oculos, quàm Princeps, qui Navarchi inſtar Rempublicam moderatur, ut ſalvam in portu ſiſtat? neque ſufficit, quòd reſpicere illud ſe ſimulet, ſi aſtra alia vana & nebuloſa contueatur; ſic enim deerrabit à via, Reipublicæ navim in Syrtes & ſcopulos allidet, & naufragium faciet. Populus in opiniones diſpares primùm, deinde in diverſa trahetur voluntatum ſtudia, unde ſeditiones orientur & conſpirationes, ex his denique mutationes Rerumpublicarum & dominatuum. *a* Plures Principes diſſenſionibus in Religione periiſſe vidimus, quàm armis. *b* Eam ob rem Concilium Toletanum VI. ſapientiſſimè ordinavit, ut nemini Coronæ poſſeſſionem adire liceret, niſi prius dato jurejurando adpromitteret, nullum ſeſe in regno ſuo toleraturum, qui veræ & orthodoxæ fidei myſteriis ritè imbutus non eſſet. Hiſpania quieta eſſe non potuit, donec errores Arrii deponeret, & omnes Religionem Catholicam amplecterentur. A quo tempore tam bene fuit univerſo Populo, ut cùm *poſteà* Rex Wetericus eandem ſectam poſtliminio conaretur denuò introducere, intrà ipſum palatium miſerrimè fuerit trucidatus. Verùm non obſtantibus quàm plurimis exemplis ſimilibus & experientiis, fuit nonnemo, qui impie docere auſus eſt Principem, poſſe eum pro libitu Religionem aut diſſimulare, aut fingere. Qui eam fingit, nullam omnino credit. Et ſi ejuſmodi fictio artificium quoddam eſt politicum, ad copulandos animos, & tuendam Rempublicam, multò id præſtabit meliùs vera Religio, quàm falſa: hæc enim caduca eſt; illa æterna, & immortalis.

Multa Imperia fundata in Religionibus falſis, ſed ab ignorantiâ profectis, longò tempore Deus conſervavit, remunerando iſthâc ratione virtutes quaſdam eorum morales, aut cultum cœcum, & victimas

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 6. c. 6. *b* Conc. Tolet. c. 3.

barbaras, quibus ipſum inquirebant; non quod hæ illi gratæ eſſent; ſed ob religioſam ſimplicitatem, quâ eas interdum offerebant. Nunquam tamen ea Imperia diu fovit; quæ magis ex malitiâ, aut arte, quàm ex ignorantiâ, Religionem diſſimularent. S. Iſidorus moriens vaticinatus eſt Nationi Hiſpanicæ, fore ut, ſi à verâ Religione ipſa deſciſceret, opprimeretur ab hoſtibus; ſin in eâ conſtans perſiſteret, contrà ſupra omnes Nationes alias evectum iri: id quod reipſa evenit in duriſſimo Arrianorum jugo, *a* quo opprimi cœpit Hiſpania, ex quo Rex Witiza Summo Pontifici obedientiam præſtare recuſavit; ex eo enim tempore libertas cultûs, & vitiorum licentia quietem publicam perturbârunt, & periit militare robur: quæ res illi ipſi Regi, ejuſque filiis, ac Regno graves calamitates attulit; donec domita tandem & caſtigata *b* Hiſpania errores ſuos agnoſceret, & Numen cæleſte experiretur iterum propitium in exiguâ illâ Chriſtianorum manu, cum quâ in Auſenæ montis ſpeluncam, cui nomen de Covalonga, Pelagius ſeſe receperat, ubi ſagittæ & lapides miſſi à Mauris inſigni miraculo reflecti in ipſos jacientes viſi ſunt, eoſque magno numero vulnerare & ſternere. Atque ex eo tempore paulatim ſeſe rurſum erigere cœpit Monarchia illa, & aſſurrexit (quanquam poſt longam annorum ſeriem) ad eam amplitudinem, qua etiamnum hodie fruitur in præmium Conſtantiæ ſuæ in Religione Catholicâ.

5. Cùm itaque Religio ſit anima Rerumpublicarum, omni ſtudio ad eam conſervandam incumbere debet Princeps. Primævus ſpiritus, quem illis inſtillârunt Romulus, Numa, Lycurgus, & alii, qui eas inſtituerunt, & erexerunt. Religio *c* fuit; hæc enim magis, quàm ipſa neceſſitas copulat animos, Imperii Romani moderatores Tiberius & Adrianus, proſcriptis Religionibus peregrinis de-

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 6. c. 19. *b* idem hiſt. Hiſp. lib. 7. c. 2. *c. Omnium primum, rem ad multitudinem imperitam efficaciſſimam, Deorum metum injiciendum ratus.* Liv.

lud largiatur, injuſtus eſt. Hanc Pręmii Pœnęq; utilitatem non bene expenderunt Legum latores & Juriſconſulti, qui toti fuêre in ſolis pœnis & ſuppliciis ſtatuendis, Præmiorum verò vix uſpiam meminerunt. Majorem ejùs rei rationem habuit Sapientiſſimùs Legislator in libro ſuarum legum, quem Hiſpano idiomate *Partidas* inſcribit: ut enim utrumque conjungeret, peculiarem poſuit titulum de Præmiis.

a Cùm ergo tam neceſſaria ſint Principi Pœna & Præmium, ut ſine hoc æquilibrio per gubernationis funem ſecurè incedere nequeat, magnâ utiq; conſideratione eſt opus, ut iis rectè utatur. Eâ de cauſsâ colligati erant Lictorum faſces; coronæ verò, cum è viridibus foliis fierent, quæ citò marceſcunt, poſt obtentam victoriam primùm texebantur; ut interim, dum diſſolverentur illi, & hæ necterentur, inter delinquendum & puniendum, merendū & pręmiandum temporis aliquid intercederet, & merita atq; delicta ritè expendi poſſent. Præmia inconſideratè collata gratiarum actionem vix merentur. Citò facti eum pœnitet, qui temerè largitur aliis, nec virtus ſecura eſt ab eo, qui tam in pœnis eſt præceps. *Si in his* procedatur ultra limites, excuſat Populus delictum in Severitatis odium. Si idem præmium Virtuti tribuatur & Vitio, illa injuriam, hoc verò robur accipit. Si uni (ubi paria ſunt merita) majus Præmium detur, quàm alteri, invidiâ hic ſtimulabitur, & ingratum ſe præbebit: invidia enim & gratitudo circa unam eandemque rem in unâ ſimul ſede morari non poſſunt. Attamen illud etiam conſiderandum, quomodo Præmium, & Pœnam diſpenſare oporteat: differri tam diu non debent, ut Præmia tanquam deſperata vileſcant, aut pœnæ deberi deſinant, temporis diuturnitate jam compenſatæ, aut quia nunc ad aliorum exemplum utiles non ſunt; eò quòd nulla ampliùs delicti ſuperſit memoria. Rex Alphonſus Sapiens è ſeren. Veſtræ Progenitoribus magno cum judicio Poſteros

ſuos

a L. 5. tt. 1. p. 1.

ſuos admonuit, quomodo in Præmiis & Pœnis gerere ſe deberent, cùm dixit: *Que era meneſter temperamiento, aſi como fazerbien do conviene, e como, e quando, e otro ſi en ſaber refrenar el mal, e tollerlo, e eſcarmentarlo en los tiempos, e en las ſazones, que es meneſter, catando los fechos, quales ſon, e quien los faze, e de que manera, e en quales lugares. E con eſtas dos coſas ſe endereza el mundo, faziendo bien à los, que bien fazen, è dando pena, e eſcarmiento à los, que merezen.*

§. Expediet nonnunquam differre præmiorum diſtributionem, ne ex juſtitia deberi videantur, & ut interim, qui ea expectant, ſpe iſta erecti majori cum ſtudio præſtent obſequia; nec ullam mercem pretio meliori emi crediderim, quàm quæ Præmiorum expectatione emitur. Et certè magis ad ſerviendum allicit ſpes futuri, quàm præmii accepti memoria. Atque hinc facilè apparet, quàm noxiæ ſint ſucceſſiones futuræ in muneribus publicis & præmiis; id quod expendebat Tiberius, cùm ſeſe Gallo opponeret contendenti, ut quinto quoque anno nominarentur Candidati, qui ſucceſſuri eſſent in legationibus legionum, & Præturis: ita enim fore dicebat, ut obſequia & induſtria aliorum planè *a* deſinerent. Quâ in re non iſtud ſolum damnum ponderavit Tiberius, ſed etiam quòd occaſionem perderet gratiæ faciendæ, in quo dominatûs ſui vires conſiſtere *b* autumabat. *Atque ita favorabili in ſpeciem oratione, vim imperii retinuit.* Qui gratiâ in aulis valent, incerti quàm potentia eorum futura ſit diuturna, animum advertere haud ſolent ad incommodum iſtud ſucceſſionum futurarum, ut ex iis actiones ſuas moderentur: hoc enim ſpectant ſolum, ut Principis poteſtatem imminuant, & à Candidatorum importunitate ſeſe liberent.

Cùm

a *Subverti leges, quæ ſua ſpatia, exercendæ Candidatorum induſtriæ, quærendiſque aut potiundis honoribus ſtatuerint.* Tacit. l. 2. Annal. b *Haud dubium erat, eam ſententiam altiùs penetrare, & arcana imperii tentari.* idem. l. 2. Annal.

Cùm Princeps veluti cor ſit ſui ſtatûs (quemadmodum a Rex Alphonſus dicere ſolebat) per illum utiq; vitales ſpiritus opum & præmiorum in membra alia diſpertiri oportet. Etiam quod longiſſimè abeſt, tametſi Principis præſentia deſtitutum ſit, ejus tamen favoribus fruitur. Iſthęc conſideratio perrarò apud Principes locum invenit. Pleriq; omnes ſolos eos afficiunt præmiis, quos præſentes vident, victi importunitate petentium, aut domeſticorum adulatione, aut quia ad negandum deſit animus. Et ſicut fluvii non niſi ſolum, quod alluunt, madefaciunt: ita illi ſolos præſentes, quos ante oculos habent, gratiis & beneficiis cumulant, nec cogitant, quòd Miniſtri abſentes innumeris cum laboribus & periculis dignitatem eorum tueantur, & faciant, quod per ſe ipſi non poſſunt. Gratiæ omnes in eos conferuntur, qui in Palatio & aula verſantur. Illa obſequia æſtimantur ſolùm, quæ moſchum redolent, non ea, quæ pulvere reſperſa ſunt & ſanguine: ea, quæ oculis uſurpantur, non quę hauriuntur auribus: tum quia aſſentatio faciliùs oculos capit, quàm aures; tum etiam, quia mox animum titillat *inanis* gloria ex ſubmiſſione præſenti, & gratitudinis indiciis. Eam ob rem in aulis ſervire, lucrum eſt potius, quàm meritum: ambitio potius, quàm zelus: magis commoditas, quàm moleſtia aut labor. Splendor, qui ſibi ipſi ſatisfacit. Qui abſens obſequia præſtat, approbationes & plauſus promereri poterit, non gratias & beneficia. Vivet ſpe & inanibus promiſſis lactatus, morietur verò cum deſperatione inglorius. Illud remedium eſt, ut hi tales per intervalla ad aulam reviſant: nullæ enim literæ aut libelli ſupplices, tam ad perſuadendum efficaces ſunt, quàm præſentia Spe. Sola & expectatione hauſtra & canales non implentur, niſi in ipſas etiam aulæ aquas demergantur. Præſentia Principum fœcunda eſt, ſicut & Solis. Præſente hoc florent, abſente mareeſcunt & exareſcunt omnia. Ei, qui ſub arbore conſiſtit, fructus

a Ibid. 5. Lib. 3. tt. 1. p. 2.

fructus in manus decidunt. Hinc eſt, quòd bene multi ad aulas aſpirent, & abſentia detrectent munera, ubi tamen vel maximè Princeps Miniſtris ſuis indiget. Occurri huic malo poterit, ſi illicium præmiorum projiciatur longiùs, ut nimirum ibi diſpenſentur, ubi præceſsêre merita, non ubi petuntur præmia, abſque eo, quòd aut libellis ſupplicibus, aut importunitate præſentiæ opus ſit. Theodoricus *a* Italiæ Rex abſentes ſolabatur, dicendo ſe ex aulâ ſuâ eorum intueri obſequia, & diſcernere merita; & Plinius de Trajano teſtabatur: b *faciliùs eſſe, ut oculis ejus vultuì abſentis, quàm animo charitas, quâ in illum ferretur, excideret.*

§. Iſthoc tamen conſilium, ut ſcilitet Miniſtri abſentes interdū ad aulas accedant, in effectum deduci ſic poterit, non miſſionem ab officiis flagitando, ſed iis retentis, adducendo varias rationes, quibus facultatem impetrent ad tempus aliquod Principi ſuo coràm ſe ſiſtendi. Ibi enim curare poterunt meliùs, quod ſperant, retinendo tantiſper, quod Princeps in alium conferre poſſit. Multi aut ſuo malè contenti officio, aut majoris alicujus ambitioſè cupidi, illo ſe abdicarunt, quos facti pœnituit poſteà, cùm ſpes ſuas & cogitationes viderent cadere irritas: Principes enim illud pro contemptu habent, & quaſi violentiam interpretantur. Nemo quiſquam ſibi aut ingenii ſui viribus tantum tribuat, ut exiſtimet, Principem ſine ipſo vivere non poſſe: nunquam enim inſtrumenta deſunt pro obſequiis Principum, & ſpreti ſemel ſæpè etiam Miniſtrorum præcipuorum oblíviſci ſolent. Atq; hæc omnia iis ſolùm dico, qui publica ambiunt munera; non iis, qui cognitâ vanitate, ad vitam ſolitariam & privatam adſpirant. Hoc tamen iis conſiderandum relinquo, magnos animos à Naturâ ad imperandum factos, non

a *Abunde cognoſcetur, quiſquis famâ teſte laudatur: quapropter longiſſimè conſtitutum mentis noſtra oculus ſerenus inſpexit, & vidit meritum.* Caſſid. l. 9. c.22.
b Plin. in Pan.

non ſemper in ſolitudine & ſeceſſu eam reperire quietem, quam ſibi pollicebantur, & poſtquam eò uſque proceſſiſſe ſe vident, ut mutare ampliùs non liceat, vivunt, moriunturque infelices.

§. In Gratiis & Præmiis captandis plurimum Modeſtia poteſt, & Prudentia cum quadam dexteritate, ut id fieri potiùs videatur ad præſtanda meliora obſequia, quàm ad exhauriendam Principis liberalitatem; illud quippe eundem magis adhuc obligat, ut in Deo videre fuit, quando Salomon nil ab eo petebat aliud, quàm cor docile: neque enim hoc ſolùm largitus eſt, ſed divitias *a* etiam & gloriam. Ad hæc peti non debent, quaſi ex Juſtitia: nam Virtus ſibi ipſa pulcherrimum & ampliſſimum præmium eſt; & quamvis meritò illi deferatur aliquid, hoc tamen ex gratia Principis dependet, maluntque omnes, ſibi acceptum referri potiùs, quàm quaſi ex merito eſſet. Vnde porro fit, ut Principes promptiores ferè ſint ad largè & liberaliter remuneranda obſequia exigua; majora verò parciùs, quia plus gratitudinis ab illis ſibi pollicentur, quàm iſtis. Quare qui multas gratias à Principe *abſtulit*, majores indies ſperare poterit: nam largitas ſemel exhibita ad ulteriora provocat beneficia, præterquam quòd mavelit Princeps alium agnoſcere debitorem, quàm ſeſe talem fateri: hoc enim ipſi minùs honorificum eſt. Ludovicus XI. Galliæ Rex dixiſſe fertur, magis ſe erga eum affici, qui pro obſequiis exiguis magna accepiſſet beneficia, quàm erga aliquos alios, qui cùm longè majora præſtitiſſent, perparum tamen remunerationis fuiſſent conſecuti. Theodoricus Imperator, ex ambitione oriri ajebat, quòd gratiæ alicui exhibitæ mox germinarent, abſque eò, quòd conferenti crearent faſtidium; immò eum provocarent ad majora ei largien-

a *Sed & hæc, quæ non poſtulaſti, dedi tibi, divitias ſcilicet, & gloriam, ut nemo fuerit ſimilis tui in Regibus cunctis retrò diebus.* 3. Reg. 3. 13.

gienda, cui jam ſemel favorem ſuum cœpiſſet *a* impendere. Exemplum eſt in iis, qui Principi præ cæteris chari ſunt: erga hos enim gratia & liberalitas Principis penè obſtinationis quædam ſpecies eſt.

a *Amamus noſtra beneficia germinare, nec ſemel præſtat largitas collata faſtidium; magiſque nos provocant ad frequens præmium, qui initia noſtræ gratiæ ſuſcipere meruerunt: novis enim judicium impenditur, favor autem ſemel placitis exhibetur.* Caſ. l. 2. ep. 2.

SYM-

SYMBOLUM XXIV.

TAmetſi (ut oſtenſum eſt hactenus) Juſtitia Legibus armata, Præmium item ac Pœna, columnæ ſint Reipublicæ molem ſuſtentantes; columnæ tamen erunt in aëre, niſi baſi Religionis, quæ Legum eſt vinculum, innitantur. Enimverò Juſtitiæ ju-

juriſdictio ſolos externos actus complectitur legitimè probatos; occulti verò & interni ad forum illius non pertinent. In ſola corpora auctoritatem habet, non in animos; adeóq; magnoperè pœnam pertimeſceret Malitia, ſi occultè injurias, adulteria, & rapinas exercendo cupiditati ſuæ indulgere poſſet; immò illuderet Legibus, ſi Lex alia inviſibilis non eſſet, quæ intùs, & in animo malè agenti minas intentaret. Tam neceſſarius eſt in Republica timor iſte, ut multis impiis Religio non niſi inventum videatur politicum. Quis abſque eô egeſtate ſua & ſorte contentus viveret? quæ in pactis & conventis foret fides? quæ in adminiſtrandis bonis integritas? quæ fidelitas in muneribus atque officiis? quæ ſecuritas vitæ? Paucos Præmium alliceret, ſi mediis occultis illud aſſequi contingeret, nulla habita injuſtitiæ ratione. Pauci eximia virtutis ſpecie caperentur, niſi immarceſſibilem ſperantes Coronam potiùs, quàm illam temporariam, ſtrictis continentiæ legibus ſeſe ſinerent obligari. Mox ordinem Reipublicæ turbarent vitia, ſublato jam fine principali felicitatis, quæ in virtute conſiſtit, & fundamentô illô ac propugnaculô Religionis, quæ ſuſtentat Magiſtratum ac tuetur, niſi in animum ſuum inducerent cives, aliud ſupremum eſſe tribunal pro ſolis mentis cogitatis, quæ vel ſuppliciis æternis puniet, vel bonis immortalibus munerabit. Spes iſthæc & metus à Natura cuivis, quantumvis impio ac barbaro, indita, componunt hominum actiones. Cajus Caligula Deos irridebat; dum tamen cælum tonaret, aliam agnoſcebat potentiorem manum, à qua caſtigari poſſet. Nemo eſt, qui eam ignoret; neque ullum cor humanum, quod divino illo Magnete tactum ſe non ſentiat: & ſicut acus nautica ex cognatione quadam Naturæ & conſenſu, quam *συμπάθειαν* Græci vocant, in perpetuo motu eſt, donec ſeſe firmet ad lucem ſtellæ illius polaris, circa quam volvuntur cæleſtes orbes: ita nobis quietis vivere non licet, donec agnoſcamus & veneremur increa-

barbaras,quibus ipſum inquirebant; non quod hæ illi gratæ eſſent; ſed ob religioſam ſimplicitatem, quâ eas interdum offerebant. Nunquam tamen ea Imperia diu fovit, quæ magis ex malitiâ, aut arte, quàm ex ignorantiâ, Religionem diſſimularent. S. Iſidorus moriens vaticinatus eſt Nationi Hiſpanicæ, fore ut, ſi à verâ Religione ipſa deſciſceret, opprimeretur ab hoſtibus; ſin in eâ conſtans perſiſteret, contrà ſupra omnes Nationes alias evectum iri: id quod reipſa evenit in duriſſimo Arrianorum jugo, *a* quo opprimi cœpit Hiſpania, ex quo Rex Witiza Summo Pontifici obedientiam præſtare recuſavit; ex eo enim tempore libertas cultûs, & vitiorum licentia quietem publicam perturbârunt,& periit militare robur: quæ res illi ipſi Regi, ejuſque filiis, ac Regno graves calamitates attulit; donec domita tandem & caſtigata *b* Hiſpania errores ſuos agnoſceret, & Numen cæleſte experiretur iterum propitium in exiguâ illâ Chriſtianorum manu, cum quâ in Auſenæ montis ſpeluncam, cui nomen de Covalonga, Pelagius ſeſe receperat, ubi ſagittæ & lapides miſſi à Mauris inſigni miraculo reflecti in ipſos jacientes viſi ſunt, eoſque magno numero vulnerare & ſternere. Atque ex eo tempore paulatim ſeſe rurſum erigere cœpit Monarchia illa, & aſſurrexit (quanquam poſt longam annorum ſeriem) ad eam amplitudinem, qua etiamnum hodie fruitur in præmium Conſtantiæ ſuæ in Religione Catholicâ.

§. Cùm itaque Religio ſit anima Rerumpublicarum, omni ſtudio ad eam conſervandam incumbere debet Princeps. Primævus ſpiritus,quem illis inſtillârunt Romulus, Numa, Lycurgus, & alii, qui eas inſtituerunt, & erexerunt. Religio *c* fuit: hæc enim magis, quàm ipſa neceſſitas copulat animos, Imperii Romani moderatores Tiberius & Adrianus, proſcriptis Religionibus peregrinis de-

K de-

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 6. c.19. *b* idem hiſt. Hiſp. lib.7. c.2. *c. Omnium primum, rem ad multitudinem imperitam efficaciſſimam, Deorum metum injiciendum ratus.* Liv.

derunt operam unicè, ut propriam ſartam tectam conſervarent, quomodo & fecère Theodoſius, & Conſtantinus, ſancitis edictis & pœnis contra eos, qui à fide Catholicâ deficerent. Reges Ferdinandus & Iſabella nunquam aliud Religionis exercitium tolerârunt; quâ in re laudabilis fuit conſtantia Philippi Secundi, ejuſque Succeſſorum, qui nunquam induci ſe paſſi ſunt, ut ad componendas ſeditiones in provinciis Belgicis, conſcientiæ libertatem concederent, tametſi hac ratione dominia illa integra conſervare potuiſſent, & tot parcere ſumptibus, quos in bellum impendere opus fuit. Pluris ſcilicet Dei honorem & gloriam æſtimârunt, quàm felicitatem ſuam propriam, ſecuti exemplum Jovii Flaviani, qui cùm ab exercitu Imperator acclamaretur, Imperium acceptare noluit, dicens. Chriſtianum ſe eſſe, nec decere, ut Imperator ſit eorum, qui Chriſtiani non eſſent: qua in ſententia ita perſtitit, ut donec milites omnes promitterent, Chriſti fidem ſe amplexuros, Coronam non admitteret. Quanquàm hanc tam conſtantem pietatem etiam à ſuis Majoribus hæreditare potuerit, cùm idem *illud* de Rege Receſvintho, a Concilium Toletanum octavum memoret. Ea in re inſigne pietatis exemplum Serenitati Veſtræ Filio ſuo præbuit Parens glorioſiſſimus Philippus Quartus: cùm enim poſt ſuſcepta regni gubernacula in conſilio ageretur de continuandis cum Batavis induciis, quò Conſiliarii quidam vehementer propendebant, è ratione ſtatus eſſe arbitrati, ne aut bellum ſuſciperet, aut in principio ſuſceptæ gubernationis quicquam immutaret, mox ſeſe illis oppoſuit, dicendo: *Nolle ſe hanc homini ſuo notam inurere, ut vel horam unam Pacem ſervaret cum iis, qui Deo & Coronæ ſuæ rebelles eſſent*; atque inducias rupit illico.

§. Propter

a *Ob hoc regni ſui apicem à Deo ſolidari præoptaret, ſi Catholicæ fidei pereuntium turmas acquireret, indignum reputans Catholicæ fidei Principem ſacrilegis imperare.* Conc. Tolet. VIII. c 11.

§. Propter ardentiſſimum hunc zelum, & conſtantiam in Religione Catholica promeruêre Reges Hiſpaniæ titulum Catholicorum, qui primùm Recaredo datus fuit; uti & Chriſtianiſſimorum (longè etiam antè quàm Regibus Franciæ) *a* in Concilio Toletano Tertio, & Barcinonenſi, quem titulum conſervarunt Reges Siſebutus, & Ervigius, licèt poſteri eorum eundem deſeruerint, donec Catholici titulum aſſumpſerit denuò Rex Alphonſus Primus, ut ſeſe ab Hæreticis & Schiſmaticis ſecerneret.

§. Etſi verò ad Regum officium ſpectat, tueri in regnis ſuis Religionem, & verum Dei cultum promovere, tanquam qui Vicarii ejus ſint in temporalibus, ut gubernationem ad majorem ipſius gloriam, & ſubditorum incolumitatem dirigant; illud tamen ſciant oportet, non poſſe ſeſe de cultu & controverſiis Religionis decidere: hæc enim cura ad Caput Eccleſiæ Spirituale directè pertinet, cui ſoli hanc poteſtatem conceſſit Chriſtus: Regibus ſola executio, cuſtodia, & defenſio committitur eorum, quæ ab ipſo decreta & ordinata fuerint. Oziam *b* Regem graviter increpabant Sacerdotes, & ſeverè caſtigabat Deus, quòd incenſum adoleviſſet cultum divinum in toto orbe Chriſtiano uniformem eſſe, & unam eandemque in omnibus partibus Sponſam, illud eſt, quod ejus puritatem conſervat. Brevi nos deficiet Veritas, ſi unicuique Principum eam rationibus ſuis ac finibus accommodare liceat. In iis Provinciis ac Regnis, ubi attentatum hoc fuit, vix hodie Religionis veſtigium ſupereſt, ita ut Populus miſerandum in modum confuſus planè neſciat, quænam vera ſit Religio. Diſtinctæ inter ſe juriſdictiones ſunt, Spiritualis & Temporalis. Hæc illius auctoritate ornatur; illa verò hujus ſe tuetur poteſtate. Obedientia heroïca

K 2 eſt,

a Conc. Tolet II. Ioann. Biel in chron. Roder. Tol.l 2. *b Non eſt tui officii Ozia, ut adoleas incenſum Domino, ſed ſacerdotum.* 2. Par. c.26.

SYMBOLVM XXV.

SUpra turrim templi nidum ſuum Ciconia conſtruit, & loci ſanctitate ſucceſſionem ſuam reddit ſecuriorem. Princeps, qui triangulari Eccleſiæ lapidi Monarchiæ ſuæ ædificium ſuperſtruit, firmabit illud, & ſtabiliet. Oraculum Delphicum con-

ſultum aliquando ab Athenienſibus, quâ ratione ſe contra Xerxem tueri poſſent, qui cum ingenti claſſe mille ducentarum triremium illis imminebat, reſpondiſſe fertur: tum eos victores fore, ſi civitatem ſuam muro ligneo circumdarent. Interpretatus hoc reſponſum Themiſtocles, dixit, velle Apollinem, ut cives omnes naves conſcenderent; quod ubi factum evaſêre ſuperiores, & victoriâ contra claſſem tam ingentem potiti ſunt. Idem uſu veniet Principi, qui Majeſtatem ſuam navi Eccleſiæ commiſerit: nam ſi hæc, teſte alio Oraculo, non incerto & fabuloſo, ſed divino & infallibili, ſubmergi non poteſt, nec ille unquam poterit, qui eâ vectus fuerit. Hæc cauſſa fuit, cur glorioſiſſimi Majores Serenitatis Veſtræ partem ſpoliorum, quæ hoſtibus in bello eripuerant, Deo dicare fuerint ſoliti, tanquam victoriarum Domino, quô in pugnis utebantur propitio, offerendo ad ipſius cultum ampliſſimos reditus & poſſeſſiones, unde ortum habuêre innumeræ penè Eccleſiarum *a* dotationes, & fundationes ædium Cathedralium & Cœnobiorum, ita ut in Hiſpaniâ pluſquàm ſeptuaginta Templorum millia illi erexerint: inter quos ſolus Jacobus Primus Aragonius Rex conſtruxit mille, Immaculatæ Virginis Deiparæ honori conſecrata, cujus ſuæ munificentiæ ampiſſimam tulit remunerationem tot inſignibus provinciis, quas in ſuam redegit poteſtatem, tot victoriis, quas reportavit, nam triginta tribus vicibus prælio cum hoſte congreſſus, totidem pariter vicibus feliciſſimè eundem triumphavit. Pia iſta opera religioſæ fuerunt Coloniæ, non minùs potentes armis ſuis ſpiritualibus, quàm militares: neque enim tormenta bellica tantum per mœnia patefaciunt aditum, quà ipſa Oratio. Ad ſeptem dierum preces; quibus Populus Iſraëliticus Dei opem implorabat, muri Jerichuntini *b* concidêre.

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 14. c. 2. *b* *Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, poſtquàm in aures multitudinis vox ſonituſque increpuit, muri illico corruerunt.* Ioſ. 6. 20.

cidere. Melius itaque in Templis, quàm in ærariis divitiæ deponuntur: non pro extrema neceſſitate ſolùm, verum etiam, ut efflorefcent per illas Religione, Imperium una efflorefcat. Athenienſes theſauros ſuos aſſervabant in templo Delphico, cujus cuſtodiæ eos aliæ etiam Nationes committebant. Quæ cuſtodia melior quàm illius, qui Regnorum arbiter eſt? Minimùm in Templis cor noſtrum erit, ſi in iis theſauri *a* noſtri fuerint. Quare non impium minùs, quàm imprudens conſilium eſt, ſub leviſſimo neceſſitatis publicæ prætextu expilare Eccleſias. Providentiâ divinâ dignus non eſt, quiſquis potentiæ Dei diffiſus, in omni caſu mox ad ſupellectilem domus ipſius adjicit oculos. Regi Ferdinando *b* Sancto Hiſpalim obſidenti pecunia deerat ad continuandam obſidionem, cumque ſuaderent alii, ut ærarii tenuitatem & inopiam Eccleſiarum theſauris tantiſper ſublevaret, reſpondit ille: *Plus ego mihi de precibus & ſacrificiis Sacerdotum, quam divitiis eorundem polliceor.* Quam pietatem & fiduciam die proximè ſequenti deditione urbis cumulatiſſimè Deus compenſavit. *c* Reges alii, qui ſecùs fecerunt, graves ſacrilegæ ſuæ audaciæ dedere pœnas. Gundericum Vandalorum Regem S. Vincentii templum ſpoliare parantem, in ipſo templi limine mors repentina oppreſſit. Graves illas calamitates, quibus Rex Alphonſus Aragonius conflictatus fuit, Numinis vindictam plerique interpretabantur, quòd ædes ſacras diripuiſſet. Sereniſſima Regina Uraca ad ipſas portas templi S. Iſidori, quod eſt Legione, & in cujus theſauros temerè involarat, diem ſupremum obiit. Rex Sanctius Aragonius, quòd bonorum Eccleſiæ invaſione manus non ſemel temeraſſet, in obſidione quadam, ſagitta ex muro emiſſâ ſub axilla confixus interiit. Et tameſi ipſe aliquot annis ante Rotæ in S. Victoriani, ad aram S. Vincentii humillimo corporis habitu, cum gemi-

 tu,

a *Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* Matt. ca. 6. 21. *b* Mar. hiſt. Hiſp. *c* idem hiſt. Hiſp. l. 5. c. 3.

tu & lacrymis publicè veniam precatus fuiſſet, omnia, quæ ablata fuerant, integra fide reſtituendo, voluit tamen Deus, ut delicti gravitas magis adhuc ex iſtâ pœnâ innoteſceret ad exemplum aliorum. Rex Joannes Primus in prœlio ad Aliubarrotam, cæſus fugatusque fuit cum ſuo exercitu, propter invaſos, ut credebatur, templi Guadulupéi theſauros. Poſtquam Fridericus Rex Neapolitanus, Cajetam ad deditionem compulerat, ingreſſi inde Galli *a* binas naves templorum ſpoliis oneraverant; ſed ambæ (quod pro miraculo habitum) periêre.

6. Atque in his omnibus caſibus neceſſitas extrema locum non habuit: in illa ſiquidem recta ratio licitum facit Principibus, ut pro ſui conſervatione uti poſſint iis opibus, quas pia liberalitate in locis ſacris depoſuerunt; ea tamen lege, ut tantundem ſuo tempore, meliore Fortuna aſpirante, reſtituere parati ſint; *b* uti fecêre Reges Catholici Ferdinandus & Iſabella, obtenta in Parlamento, quod Medinæ Campi coactum fuit, facultate, ut aurum argentumque Eccleſiarum in neceſſarios belli uſus rantiſper impenderent. Qua in re ſacri Canones, & *Concilia* certos definiverunt caſus, neceſſitatem item & pericula; in quibus Eccleſiaſtici teneantur ſubſidiis ſuis Rempublicam ſublevare. Et ſanè grandis eſſet avaritia, quę excuſari non poſſet, ſi neceſſitates communes nollent agnoſcere. Quid enim? Ipſi nobiliſſima & præcipua pars ſunt Reipublicæ, & ſi pro hac & Religione vitam exponere obſtricti ſunt, cur non & ſuas fortunas? Si eos ſuſtentat & alit Reſpublica, æquum omnino eſt, ut mutuum viciſſim ab illis ſperare poſſit ſubſidium pro ſuâ conſervatione & defenſione. Durum erit Populo, decimas ſemper perſolvere, & pia facere opera, ſi in communi neceſſitate non ſit, qui in oneribus extraordinariis eundem ſublevet. Propriam ſuam pietatem execrabitur, & refrigeſcet zelus illius & devotio, ne porrò novas

obla-

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 22. cap. 14. *b* idem hiſt. Hiſp. lib. 24. cap. 8.

oblationes, donationes, & legata Eccleſiis faciat. Valde itaq; rationi conſentaneum eſt, ut Clerus in ejuſmodi caſibus reditibus ſuis impenſas publicas adjuvet, non eò ſolùm, quòd periculum aut beneficium commune omnibus ſit; ſed etiam, ne Sæcularium bona & poſſeſſiones ita graventur, ut agriculturæ defectu, decimæ quoque, & alia pia opera deſinant. Majores opes videntur tempore neceſſitatis extremæ aurum & argentum Eccleſiarum ductum in laminas in domo monetariâ, quàm in vaſa aut ſupellectilem ſacram in templis.

5. Atque hæc obligatio ſtatûs Eccleſiaſtici major eſt, in neceſſitatibus gravioribus Regum Hiſpaniæ: cùm enim ab horum pia liberalitate omnes ferè fundationes & dotationes Eccleſiarum profectæ ſint, tenentur eæ viciſſim ex juſtitia, Patronis ſuis in neceſſitate venire ſubſidio, & ſic eoſdem obſtringere, ut munifici eſſe pergant alias, ubi tempus & occaſio tulerint. Hæ & plures aliæ rationes ſacram Sedem Apoſtolicam impulerunt, ut adeò liberalem ſeſe erga Reges Hiſpaniæ ſæpè præſtiterit, concedendo iis uſum bonorum Eccleſiæ ad fovenda bella contra Infideles. Gregorius VII. Sanctii Romari Aragoniæ Regis arbitrio permiſit decimas & reditus Eccleſiarum, quæ aut recèns extructæ fuiſſent, aut recuperatæ à Mauris, ut de iis pro libitu poſſet diſponere. *a* Quam licentiam etiam fecit Petro I. Aragoniæ Regi, ejuſque Succeſſoribus, & Primoribus Regni Urbanus Papa, exceptis tamen Eccleſiis Reſidentię. Innocentius Tertius Bullâ Cruciatam conceſſit pro bello Hiſpaniæ, quod Sacrum vocabant, quâ gratiam deinde temporibus Regis Henrici Quarti ad vivos pariter, & vitâ functos extendit Papa Calixtus. Gregorius Decimus Regi Alphonſo Sapienti permiſit tertiam decimarum partem, quæ fabricæ deſtinata erat; quod deinde perpetuum eſſe cœpit temporibus Regis Joannis Secundi, & extendit illud Alexander Sextus etiam ad Regnum Grana-

K 5 ten-

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 10. cap. 2.

tu & lacrymis publicè veniam precatus fuiſſet, omnia, quæ ablata fuerant integra fide reſtituendo, voluit tamen Deus, ut delicti gravitas magis adhuc ex iſtâ pœnâ innoteſceret ad exemplum aliorum. Rex Joannes Primus in prœlio ad Aljubarrotam, cæſus fugatusque fuit cum ſuo exercitu, propter invaſos, ut credebatur, templi Guadulupéi theſauros. Poſtquam Fridericus Rex Neapolitanus Cajetam ad deditionem compulerat, ingreſſi inde Galli *a* binas naves templorum ſpoliis oneraverant; ſed ambæ (quod pro miraculo habitum) periêre.

§. Atque in his omnibus caſibus neceſſitas extrema locum non habuit: in illa ſiquidem recta ratio licitum facit Principibus, ut pro ſui conſervatione uti poſſint iis opibus, quas pia liberalitate in locis ſacris depoſuerunt; ea tamen lege, ut tantundem ſuo tempore, meliore Fortuna aſpirante, reſtituere parati ſint; *b* uti fecêre Reges Catholici Ferdinandus & Iſabella, obtenta in Parlamento, quod Medinæ Campi coactum fuit, facultate, ut aurum argentumque Eccleſiarum in neceſſarios belli uſus tantiſper impenderent. Qua in re ſacri Canones, & Concilia certos definiverunt caſus, neceſſitatem item & pericula, in quibus Eccleſiaſtici teneantur ſubſidiis ſuis Rempublicam ſublevare. Et ſanè grandis eſſet avaritia, quæ excuſari non poſſet, ſi neceſſitates communes nollent agnoſcere. Quid enim? Ipſi nobiliſſima & præcipua pars ſunt Reipublicæ, & ſi pro hac & Religione vitam exponere obſtricti ſunt, cur non & ſuas fortunas? Si eos ſuſtentat & alit Reſpublica, æquum omnino eſt, ut mutuum viciſſim ab illis ſperare poſſit ſubſidium pro ſua conſervatione & defenſione. Durum erit Populo, decimas ſemper perſolvere, & pia facere opera, ſi in communi neceſſitate non ſit, qui in oneribus extraordinariis eundem ſublevet. Propriam ſuam pietatem execrabitur, & refrigeſcet zelus illius & devotio, ne porro novas

obla-

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 22. cap. 14. *b* idem hiſt. Hiſp. lib. 24. cap. 8.

oblationes, donationes, & legata Eccleſiis faciat. *Valde* itaq; rationi conſentaneum eſt, ut Clerus in ejuſmodi caſibus reditibus ſuis impenſas publicas adjuvet, non eò ſolùm, quòd periculum aut beneficium commune omnibus ſit; ſed etiam, ne Sæcularium bona & poſſeſſiones ita graventur, ut agriculturæ defectu, decimæ quoque, & alia pia opera deſinant. Majores opes videntur tempore neceſſitatis extremæ aurum & argentum Eccleſiarum ductum in laminas in domo monetariâ, quàm in vaſa aut ſupellectilem ſacram in templis.

§. Atque hæc obligatio ſtatûs Eccleſiaſtici major eſt, in neceſſitatibus gravioribus Regum Hiſpaniæ: cùm enim ab horum pia liberalitate omnes ferè fundationes & dotationes Eccleſiarum profectæ ſint, tenentur eæ viciſſim ex juſtitia, Patronis ſuis in neceſſitate venire ſubſidio, & ſic eoſdem obſtringere, ut munifici eſſe pergant alias, ubi tempus & occaſio tulerint. Hæ & plures aliæ rationes ſacram Sedem Apoſtolicam impulerunt, ut adeò liberalem ſeſe erga Reges Hiſpaniæ ſæpè præſtiterit, concedendo iis uſum bonorum Eccleſiæ ad fovenda bella contra Infideles. Gregorius VII. Sanctii Romari Aragoniæ Regis arbitrio permiſit decimas & reditus Eccleſiarum, quæ aut recèns extructæ fuiſſent, aut recuperatæ à Mauris, ut de iis pro libitu poſſet diſponere. *a* Quam licentiam etiam fecit Petro I. Aragoniæ Regi, ejuſque Succeſſoribus, & Primoribus Regni Urbanus Papa, exceptis tamen Eccleſiis Reſidentię. Innocentius Tertius Bullâ Cruciatam conceſſit pro bello Hiſpaniæ, quod Sacrum vocabant, quâ gratiam deinde temporibus Regis Henrici Quarti ad vivos pariter, & vitâ functos extendit Papa Calixtus. Gregorius Decimus Regi Alphonſo Sapienti permiſit tertiam decimarum partem, quæ fabricæ deſtinata erat; quod deinde perpetuum eſſe cœpit temporibus Regis Joannis Secundi, & extendit illud Alexander Sextus etiam ad Regnum Grana-

 ten-

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 10. cap. 2.

tenſe. Joannes XXII. decimas redituum Eccleſiaſticorum & Cruciatam indulſit Regi Alphonſo Undecimo. Urbanus V Regi Petro Crudeli tertiam partem decimarum ex beneficiis Eccleſiaſticis Caſtellæ. Pontifici Sixto Quarto placuit, ut Clerus unâ vice centies mille Ducatos pro bello Granatenſi contribueret, & Cruciatam impertiit; quam gratiam deinde plures alii Pontifices prorogârunt. Julius Secundus Regi Emanueli Luſitano conceſſit tertiam fructuum partem, quæ ad Eccleſiæ fabricam pertinebat, & ut eidem ex reliquis Eccleſiarum reditibus decima eorum pars cederet.

5. Hæc tamen ſubſidia in neceſſitatibus, & uſus publicos, quibus deſtinata fuerint, impendi debent; quâ in retam religioſa fuit Regina Iſabella, a ut cùm collectos videret è Bulla cruciata nonaginta milliones, juſſerit illicò in eos converti uſus, quos Bullæ Apoſtolicæ præſcriberent. Magis eluceſcent gratiæ iſtæ, & majores ex iis naſcentur fructus, ſi ſic impenſæ fuerint. Neceſſitas tamen, & periculum confundere ſolent omnia, & facilè interpretari mentem Pontificum, ſi aliter fieri contingat, præſertim quando ſumptus, qui aliunde in iſtum finem fiunt, majores ſunt, cùm perinde ſit, ex hiſne pecuniis ſumantur, an ex aliis.

a Mar. hiſt. Hiſp.

SYMBOLUM XXVI.

IMpia fuit eorum opinio, qui aſſerere auſi ſunt, majori fortitudine Gentiles excelluiſſe, quàm Chriſtianos, eò quòd illorum ſuperſtitio magis corroboraret animum, & ferociorem redderet tetro illo ſpectaculo tot cruentarum victimarum, quas Diis offerebant in ſacrificiis; eoſque ſolos pro Viris fortibus & magnanimis haberet, qui robore magis virium, quàm ratione aliis Nationibus dominarentur: contrà verò noſtræ Religionis inſtitutum incuſaret hoc nomine, quòd demiſſionem commendaret, & manſuetudinem, quę duæ virtutes

ani-

animos facere ſolent abjectiores. Impia prorſus opinio. & à veritate nimium quantum aliena! Sanguis profuſus animum barbarum magis, & crudelem red-

dere poteſt, fortiorem ac magis ſtrenuũ non poteſt. Fortitudo & excelſitas animi mox cum ipſo pectore naſcitur, non oculis hauritur. Nec generoſiores

ſunt, qui magis ſanguine & cæde animantium capiuntur, uti nec illi, qui humana carne victitant. Magnanimitatem non ſpernit noſtra Religio; quin ad illam acuit potiùs. Non præmia proponit nobis temporaria & caduca, uti facit ſuperſtitio Ethnica; ſed æterna, nullis unquam ſæculis finienda. Quòd ſi tunc Corona *a* aliqua è lauro, quæ ſimul atque à trunco avellitur, marceſcere incipit, tantoperè incendit animos: quid non faciet nunc ſempiterna illa ſtellarum, & immortalis? An fortaſſe majoribus ſeſe objecerunt periculis Gentiles, quàm Chriſtiani? Si quando illi urbem aliquam aut caſtrum armis impeterent, clypeis & teſtudinibus muniti id factitabant. Nunc verò Chriſtianis per denſos glandium imbres, per fulmina pulveris pyrii tentandus eſt aditus. Non adverſantur fortitudini demiſſio animi & manſuetudo; quin ita junctæ ſunt inter ſe, ut abſque his exerceri illa nequeat: neque fortitudini locus eſt, ubi non ſunt manſuetudo, tolerantia, & reliquæ virtutes. Namque is ſolùm vir fortis eſt, qui ab affectibus vinci ſe non patitur, & à perturbationibus animi liber eſt, in quo genere plurimùm elaborarunt Stoici, & majori poſtea cum perfectione Chriſtiani. Perparum ex ſua parte facit, qui iracundia aut ſuperbia ſe ſinit abripi: illud heroicum, proprias ſuas paſſiones & cupiditates frangere. Inter difficiliores arenas animus eſt, ubi iſta vigent certamina. Qui eo uſque ſeſe demittere didicit ut alteri inflectat genua, facilè in occaſione contemnet periculum, & cervice conſtanti ſecurim excipiet. Tulerit ſanè Religio Ethnica Magnos Duces, quales fuêre Cæſares, Scipiones, & alii complures; at certe haud minores nobis dedit Catholica in Alphonſis & Ferdinandis Caſtellæ, uti & in aliis Aragoniæ, Navarræ, & Luſitaniæ Regibus. Quæ tanta animi fortitudo eſſe potuit, atque illa, quæ in Carolo V. Imp. eminuit? Quem unquam Magnum

Ducem

a *Illi quidem, ut corruptibilem Coronam accipiant; nos autem incorruptam.* 1. Cor. 9. 25.

Ducem celebravit antiquitas, cui pares, aut etiam ſuperiores non fuerint Gonſalvus Ferdinandus de Corduba, Ferdinandus Corteſius, Antonius de Lieva, Ferdinandus Davalus Piſcariæ Marchio, Alphonſus Davalus Vaſti Marchio, Alexander Farneſius Dux Parmenſis, Andreas de Oria, Alphonſus Albuquercius, Ferdinandus Alvarus de Toleto Dux Albanus, Marchiones de ſancta Cruce, Comes Fontanus, Marchio Spinola, Ludovicus Fajardo, & alii propè innumeri tam Hiſpaniæ, quàm aliarum Nationum, nunquam laudati ſatis à fama. De quibus meritò dici poterit id, quod Apoſtolus Paulus de magnis illis Ducibus, Gedeone, Barac, Samſone, Iephte, Davide, & Samuele commemorat: a *Per fidem devicerunt Regna. Fortes facti ſunt in bello, caſtra verterunt exterorum.* Si Gentilium victorias conferre placuerit cum iis, quas reportarunt Chriſtiani, longè has fuiſſe majores videbimus. In prælio ad Navas ducenta Maurorum millia cecidere, è noſtris non niſi homines viginti quinque. *b* Haſtæ & ſagittæ hoſtium tantâ multitudine repertæ, ut duobus diebus, quibus victor exercitus iiſdem in locis hæſit, lignorum uſum exhibuerint excitandis ignibus; ac ne comburi quidem potuerint, etſi ſtudium adhibebatur. Altero tantò plures in pugnâ Saladanâ occubuêre, deſideratis Chriſtianis ſolùm viginti: & in illuſtri illâ victoriâ navali ad Naupactum (Lepanthum hodie) quam Joannes Auſtriacus contra Turcas obtinuit, centum & octoginta triremes partim demerſæ fuerunt, partim captæ. Quas victorias non ſibi tribuit Chriſtianum pectus, ſed vero Domino exercituum, quem veneratur & colit.

c *Que em caos tao eſtranhos claramente,*
Mais Peleja o favor de Deos, que a gente.

Glorioſus animi triumphus. Non minùs hoſtem confundit cor in Deo confidens, quàm manus enſe armata,

a Heb. 11. 33. & 34. *b* Mar. hiſt. Hiſp. l. 11. c. 24.
c Camoës Luſ. Can. 3.

armata uti Judas Machabæus *a* experimento didicit. Deus eſt, qui corda regit, ipſe animum & vires *b* ſufficit, ipſe tribuit, & negat victorias. Impoſtoris notam incurreret, atque à malitiâ & fraude excuſari non poſſet, ſi ei adeſſet potiùs auxilio, qui falſum colit Numen, & impiis ſacrificiis ſibi propitium reddere ſatagit. Quòd ſi etiam interdum iis largiatur victorias, id non invocationi, ſed cauſſis aliis occultis Providentiæ divinæ aſſcribendum. In ſiti illâ, quâ exercitus Romanus laborabat in bello Marcomannico, placari haud potuit Deus ſacrificiis & precibus Legionum Gentilium, donec tandem Legio Chriſtianorum decima ejus imploraret auxilium: tunc enim copioſiſſimum iis imbrē impertivit, & fulmina in hoſtium direxit aciem, ut facili negotio victores evaderent; unde Legio illa poſteà Fulminatrix dicta eſt. Si viva ſemper eſſet fiducia illa ac fides, eoſdem etiamnum operaretur effectus; at enim, quia aut iſta deſunt, aut propter alios occultos fines permittit Deus, ut bello ſubigantur etiam ii, qui verum ei cultum deferunt; quod dum fit, non triumphantium præmium eſt; ſed eorum, qui vincuntur, caſtigatio ac pœna. Semper itaque in Principum manibus vexillum Crucis ſublime volitet; ſignificatum per enſem illum, quem Jeremias Judæ Machabæo *c* porrexit, ut hoſtes ſuos fugaret: ſumant item Religionis ſcutum, & ſibi ponant ante oculos æternum illum ignem, qui Perſarum Reges anteibat, Symbolum alterius incircumſcripti, à quo radios ſuos Sol accipit. Hæc vera Religio eſt, quam milites adorabant, quoties provoluti in genua venerabantur vexillum, quod Labarum Conſtantini Imperatoris vocabatur. Cùm enim Crux quædam

a *Manu quidem pugnantes, ſed Do-* lu- *minum cordibus orantes, proſtraverunt non minùs triginta quinque millia.* 2. Mach. 15. 17. b *Ne diceres in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præſtiterunt. Sed recorderis Domini Dei tui, quòd ipſe tibi vires præbuerit.* Deut. 8. 17. & 18. c *Accipe ſanctū gladium munus à Deo in quo dejicies adverſarios.* 2. Mac. 2. 15. & 16.

lucis ſplendore in cælo efformata cum inſcriptione, *In hoc ſigno vinces*, victoriam illi contra Maxentium promitteret, vexillum iſtâ formâ fieri præcepit, quam præſenti Emblemate exhibeo, ſupernè cum literis *a* X & P. charactere nominis Chriſti, & literis Græcis Alpha & Omega; quæ Dei ſunt Symbolum, *b* principii & finis rerum omnium. *c* Vexillo iſthoc uſi ſunt deinceps Imperatores uſq; ad tempora Juliani Apoſtatæ. Joannes quoq; Auſtriacus in omnibus ſuis ſignis Crucem efformari juſſit, cum iſto lemmate: d *His armis vici Turcas, iiſdem victurum me confido & Hæreticos.* Rex Alphonſus Magnus eadem verba Crucis Conſtantinianæ in alio quodam poſuit vexillo quod in templo Ovetano poſtea obtulit: & iis ipſis uti placuit, ſicut & labaro Conſtantini pro præſenti Emblemate, ad imprimendam Principum animis fiduciam illam, quâ vexillum Religionis contra hoſtes ſuos plantare eos oportet. *e* In prælio ad Navas Canonicus quidam Toletanus, Decanus poſtea, Paſchaſius nomine, Crucem quam Roderico Archi-Præſuli de more præferebat, per hoſtium cuneos ſemel atque iterum circumtulit, & evaſit incolumis, tametſi omnium telis peteretur, multæq; Maurorum ſagittæ haſtili infixæ hærerent. Latera vexilli iſtius ſpiritus cæleſtes ſtipare ſolent. Gemini Angeli equis candidis vecti in primâ acie pugnare viſi ſunt, *f* quando ad Septimancas Rex Ramirus Secundus Mauros devicit. In alio item prælio ad Clavigirim temporibus Regis Ramiri Primi, uti & in alio ad Meridam temporibus Regis Alphonſi Noni divinum illud fulmen, filius tonitrui ſanctus Jacobus Patronus Hiſpaniæ, in equo albo vexillum præferre viſus eſt, quod rubræ Crucis figurâ diſtinctum erat. g *Nullus vobis reſiſtere poterit* (dicebat Joſue ad Principes Iſraël, jam jam è vitâ diſceſſurus)

ſi in

a Euſeb. l. 9. hiſt. c. 9. *b* S. Ambroſ. epiſt. 29. *c* Genebr. l. 4. Chron. anno 1572. *d* Mar. hiſt. Hiſp. l. 7. c. 16. *e* Mar. hiſt. Hiſp. lib. 11. c. 24. *f* idem. hiſt. Hiſp. l. 8. c. 5. g Joſ. c. 23. 10.

ſi in Deo ſpem & fiduciam collocaveritis. a *Unus è vobis perſequetur hoſtium mille viros* : *Quia Dominus Deus veſter pro vobis ipſe pugnabit.* Plenæ ſunt ſacræ paginæ iſtiuſmodi divinis ſubſidiis. Contra Chananæos ſtellas *b* ipſas Deus in acie diſpoſuit; contra Amorrhæos Elementa *c* armavit, & lapides è cælo depluit. Nec opus fuit alio creaturarum miniſterio in fidelium favorem adverſùs Madianitas, d *Immiſit Dominus gladium in omnibus caſtris, & mutuâ ſe cæde truncabant.* In ſemetipſum ultionem provocat, quiſquis Dei inimicus eſt.

a Joſ. ibid. b *De cælo dimicatum eſt contra eos* : *ſtellæ manentes in ordine ſuo, adverſùs Siſaram pugnaverunt.* Jud. c. 5. 20. c *Dominus miſit ſuper eos lapides magnos.* Joſ. c. 10. 11. *d* Jud. c. 7. 22.

SYMBOLUM XXVII.

QVod neque vis, neq; diuturna multorum annorum oppugnatio adverſùs Trojam efficere potuit, dolus tandem obtinuit ſub ſpecie Religionis, inferentibus in urbem Græcis arma ſua intra alvum equi lignei abdita, tanquam ſi voti, quod Deæ Palladi feciſſent, rei eſſent. Mirum dictu! neque interior armorum concuſſio & ſonitus; neque advertentia prudentiorum civium; neque quod opus foret, dirutis mœnibus eum in urbem inducere, mox poſteaquam Græcorum naves ſolviſſent è littore; neq; quòd intra mœnia commorari deberet, Populo ſufficere potuit, ut fraudes agnoſceret: tanta Religionis vis eſt. Eâ opportunè uſi ſunt Scipio Africanus, Lucius Sylla, Quintus Sertorius, Minos, Piſiſtratus, Lycurgus, & alii, ut actionibus ſuis & legibus conciliarent auctoritatem, & Populo imponerent. Phœnices in Hiſpaniam ingreſſi, eo loco, ubi nunc Medina Sidonia cernitur, templum arcis formâ conſtruxerunt, Herculi dedicatum, ajentes, per quietem ſic juſſos ſe eſſe. Crediderunt Hiſpani, divinum eſſe cultum, quod ſtratagema erat; eſſe pietatem, qui dolus

fuit? atque ita Phœnices ſub Religionis prætextu, quo nihil ad ſpeciem fallacius, oppreſſos deinde loci iſtius incolas bonis omnibus & fortunis ſpo-

liârunt. Alterius item templi beneficio in promontorio Dianéo (ubi nunc eſt Denia) incolæ Inſulæ Zacynthi machinationes ſuas clàm habuerunt,

cùm

cùm Hiſpaniam ſibi ſubjicere molirentur Rex Siſenandus Suinthilam regno expulerat; atque ut dominationem ſuam magis ſtabiliret, Concilium Provinciale ſeptuaginta circiter Præſulum convocavit, ſub ſpecie quidem Eccleſiaſticæ diſciplinæ, quæ vitio temporum collapſa erat, novis legibus aſtringendæ; ſed reverà præcipua ejus cura erat, ut condemnato Patrum ſententiis Suinthilâ, ſibi deinde corona adjudicaretur, & populus in concordiam rediret: quo eodem artificio etiam Ervigius electionem ſuam & abdicationem Regis Wambę confirmare ſtuduit. Non ignorat Malitia, quantum apud hominum animos valeat Religio, quare hâc potiſſimùm utitur ad exercendas ſuas technas, quibus ſimplicem populum facillimè decipit, qui cùm fines illius omnes penetrare nequeat, ſibi perſuadet iſta ſolùm tendere ad Deum reddendum propitium, ut bona fortunet temporalia, & æterna poſtea præmia conferat. Et quæſo, in quas non impulit fraudes Nationes plurimas Religionis ſpecies, dum ſeſe ſuperſtitioſis cultibus miſere dederent? Quàm ſerviles & truculentos mores ii non introduxerunt, cum libertatis, fortunarum & vitæ diſpendio? Advigilent ſedulò Principes & Reſpublicæ, hoc præſertim tempore, quando Politica larvam Pietatis induit, neque facilè admittant illos Religionis equos, qui non civitates ſolùm, ſed integras etiam provincias, & regna funditùs devaſtârunt. Quòd ſi ſub illius titulo ambitio irrepat, & cupiditas, & oneretur graviter populus, ſuave Dei jugum faſtidiet, ob damna & detrimenta rerum temporalium, quæ patitur, & ſenſim in animum ſuum inducet, legem naturalem ac divinam Religionis ad rationem ſtatûs pertinere; Principes verò ſub ſpecie illius ſua contegere artificia, quibus ſubditos contineant in officio, & fortunis ſuis expolient. Perpendant itaque apud ſe Principes cum omni diligentia, num quod de novo introducitur, Religionis cauſſa ſit, an prætextus ſolùm, in auctoritatis & poteſtatis

illius præjudicium, aut injuriam ſubditorum, aut contra tranquillitatem publicam: id quod ex fine, quem ſibi novitas iſta propoſitum habet, perſpicere poterunt, examinando quò ſpectent tales innovationes, an ad emolumentum proprium, aut ambitionem; an ad bonum ſpirituale conducant, nec ne; aut num hoc ipſum non mediis aliis, quæ minus adferant præjudicii, procurari queat. In iſtiuſmodi caſibus, minori cum periculo damnum prævcavetur, quàm eidem poſtea paretur remedium, non dando locum ejuſmodi prætextibus & abuſibus. Si tamen introducti jam fuerint, magna cum ſuavitate corrigi eos oportet, non via facti, nec cum violentia & ſcandalo, nec jure extremo poteſtatis, præſertim ſi ſub Principis juriſdictionem caſus iſti non cadant; ſed ſingulari cum ſolertia, & habita perſonarum ratione, per manum illus, ad cujus forum a pertinent, edocendo illum ſinceré de rei veritate, deque damnis & incommodis. Etenim ſi Princeps ſæcularis id facere vi attentaverit, & abuſus iſti apud Plebem inveteraverint, hæc illud impietati tribuet, & ſacerdotibus obtemperabit potiùs, quàm Principi: contrà verò, ſi Populum inter & Sacerdotes non omnino optime convenerit, & ille viderit, auctoritatem Eccleſiaſticam & ſæcularem inter ſe diſſidere, obedientiam abjiciet, & contra ipſam inſurget Religionem, declarata Principis voluntate jam factus audacior, & paulatim in eam veniet opinionem, damna ejuſmodi contentionum ad ſubſtantiam Religionis pertinere; quo fiet, ut facili negotio animum pariter, & illam immutet. Atque eâ ratione, ſi Princeps litibus & controverſiis cum Magiſtratu Eccleſiaſtico; Populus verò novitate opinionum implicatus fuerit, nullus porrò rebus ſacris habebitur honos, & graves oborientur errores, confuſâ illâ divinâ luce, quæ colluſtrabat animos, & uni ebat: unde multorum Principum

a *Labia enim Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus.* Malach. c. 2. 7.

pum interitus, & Statuum immutationes naſci vidimus. Magnâ prudentiâ opus eſt, ad ritè gubernandam in talibus materiis multitudinem, nam pari facilitate, aut eas ſpernit, & impia eſt; aut leviter credit & ſuperſtitioſa eſt; quod poſtremum frequentiùs accidit: ipſa enim tanquam imperitior ſpecie religioſi cultûs & opinionum novitate continuò capitur, antè etiam quàm recta ratio iſta omnia ad examen vocet. Quare plurimùm refert, omnem illi paulatim ruinæ occaſionem præcidere, eas cumprimis, quæ oriri ſolent ex inanibus diſceptatiunculis de materiis quibuſdam ſubtilioribus, quæve ad Religionem nihil omnino aut parum faciunt, non permittendo, ut aut defendantur, aut typis imprimantur: aliàs enim multitudo in diverſa trahetur ſtudia, & opinionem ſuam, tanquam de fide eſſet, tuebitur mordicùs. Quæ res non minores turbas ciere poſſet, quàm ipſa Religionum diverſitas, aut iis anſam dare. Eodem periculo territus Tiberius concedere noluit, ut libri Sibyllini *b* inſpicerentur, quorum vaticinia tumultus concitare poterant: & in actis *c* Apoſtolorum legimus, libros igni fuiſſe traditos, qui vanas curioſitates continerent.

§. Solet Populus ſub ſpecie pietatis miſerè decipi, & cœco quodam impetu ſeſe dedere cultibus quibuſdam ſuperſtitioſis cum ſubmiſſione prorſus muliebri, quæ hominem melancholicum reddunt & timidum, & imaginationum ſuarum vile mancipium, quæ animum ſimul & ſpiritum opprimunt, faciuntque eum otioſum ſodalitia obire, & vacare peregrinationibus, ubi multi ſæpè abuſus committuntur, & vitia. Imperitæ plebeculæ infirmitas illa eſt, neque parum periculoſa veritati Religionis, &

a *Nulla res multitudinem efficacius regit, quam ſuperſtitio.* Curtius. b *Cenſuit Aſinius Gallus, ut libri Sibyllini adirentur; renuit Tiberius perinde humana, divinaque obtegens.* Tacit. l. 1. Annal. c *Multi autem ex eis, qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt coram omnibus.* In Act. Apoſt. c. 19. 19.

& ſaluti publicæ, & niſi principiis quis obſtet, graviſſima creat incommoda & pericula: nam ſtultitiæ genus eſt, quæ ſub ſpecie boni temere præcipitat, & novas conſectatur Religionis opiniones, & artes diabolicas. Religioſa quædam ſubjectio utilis eſt, ſed ſine ſuperſtitione abjectâ & humili: talis ſcilicet, quæ virtutem in pretio habeat, & perhorreſcat vitium, quæ ſtatuat laborem & obedientiam majoris eſſe apud Deum & Principem meriti, quàm ſocietates & peregrinationes, quando ejuſmodi pietatem convivia, choreæ & luſus comitantur, quomodo Populus Iſraëliticus in dedicatione vituli *a* ſactibat.

§. Quòd ſi fortè cœperit multitudo in rebus ad Religionem pertinentibus, nimium ſuæ tribuere opinioni, & novitates in illam voluerit introducere, extemplò parandum eſt remedium, & mala ſementis radicitùs evellenda, priuſquam creſcat, & ſerpat longiùs, ut coaleſcat in corpus potentius ipſo Principe, contra quem deinde, ſi ejus ſe opinioni accommodare noluerit, pernicoſam regiminis mutationem machinari *b* audeat. Tametſi verò intelligendi vis in eo genere libera ſit, & ſalva ſua libertate, ad credendum cogi nequeat, adeóque Dei ſolius eſſe videatur, eum corrigere, qui ſecus de ipſo *c* ſentit, ac oportet; graviſſima tamen inde naſcerentur incommoda, ſi deciſio de altiſſimis fidei myſteriis cœcæ & imperitæ plebeculæ committeretur: atque ideò valde convenit obligare ſubditos, ut quemadmodum veteres Germani ſo-

a *Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Exod. 32. 6. b *Eos verò qui in divinis aliquid innovant odio habe, & coërce, non Deorum ſolum cauſſâ (quos tamen qui contemnit, nec aliud ſanè magni fecerit) ſed quia nova quædam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum, unde conjurationes, ſeditiones, conciliabula exiſtunt, res profectò minimè conducibiles Principatui.* Dion. c *Deorum injurias Diis curæ.* Tacit. lib. 1. Annal.

ſolebant, ſanctius ac reverentius ducant, credere res a divinas, quàm ſcire. Quis error tam inſanus aut fœdus, in quem non incidat regnum aliquod, ſi de rebus Religionis illi dijudicare liceat? Hinc tanta cura caverunt olim Romani, *ne qui niſi Romani Dei, nec quo alio more, quam patrio colerentur*. Et Claudius graviter cum Senatu conqueſtus fuit, quòd externæ ſuperſtitiones b introducerentur. Attamen ſi jam Malitia pedem fixerit, neque correctio adversùs multitudinem vim ac robur habere potuerit, Prudentia operetur neceſſe eſt, quod aliàs ferrum & flamma debuiſſent efficere: nam augeſcit interdum delictorum pertinacia, ſi remedia adhibeantur intempeſtiva, & plus æquo violenta; neque ſemper vi cedit ratio. Reccaredus Rex magna cum ſolertia, tempori tantiſper cedendum ratus, nunc diſſimulando, nunc blandiendo, ſenſim effecit, ut ſubditi ejus omnes Arriana perfidia abdicata ad Eccleſiæ Catholicæ caſtra commigarent.

5. Magni heroës olim uſi ſunt ſuperſtitione (ut diximus) ut legibus ſuis auctoritatem pararent, atque animos adderent Populo, magiſque eum in ſubmiſſione & officio continerent: in hunc finem ſomnia fingebant divinitùs ſibi immiſſa, converſationes ſecretas & familiaritates cum Diis; & licèt hæ artes apud ſimplicem plebeculam plurimùm valeant, utpote cujus ingenium ſuperſtitioſum rebus ejuſmodi, quæ ſupra naturam eſſe videntur, facilè capitur; non eſt tamen Principibus licitum, eam ementitis miraculis, & falsâ Religionis ſpecie deludere. Ad quid umbra, ubi luce ipſa frui poſſumus? Ad quid prodigia illa de cælo fictitia, ſi tot ac tanta iis ſuppetant, ut vidimus, qui firma cum fiducia ea præſtolantur à Providentia divina? Quomodo juſtiſſimus Deus ejuſmodi artibus ſucceſſum bonum largiri poterit, quæ curam ipſius ac ſollicitudinem

nem

a *Sanctius ac reverentius viſum de actis Deorum credere, quam ſcire.* Tac. de more Germ. b *Quia externæ ſuperſtitiones valeſcant.* Tacit. l. 11. Annal.

nem in rerum harumce inferiorum gubernatione incuſant, quæ ipſius potentiam falſo confingunt, quæque illi tribuunt, cujus ipſe auctor non eſt? Quam certitudinem in Religione ſibi pollicebitur Populus, ſi eam ad fines Principum particularis detorqueri videat, eò quòd tegumentum tantummodo ſit, quo ſuas cooperiant fraudes, & veritatem mendacii arguant? Non eſt ſecura politica, quæ dolis ſeſe veſtit, nec firma ratio ſtatûs, quæ technis nititur.

SYMBOLUM. XXVIII.

REgula & menſura virtutum Prudentia eſt, abſque hac illæ in vitia degenerant. Eam ob rem in mente ſedem ſuam habet, ſicut virtutes reliquæ in appetitu: illinc enim omnibus præſidet. Magnam Deitatem illam vocat Agatho. Hæc virtus eſt, quæ tres Reipublicæ formas conſtituit, Monarchiam, Ariſtocratiam, & Democratiam; iiſque ſingulis ſuas tribuit partes naturæ ſubditorum convenientes, intentos ſemper habens oculos in conſervationem eorundem, & finem principalem felicitatis politicæ. Anchora ſtatuum Prudentia eſt; acus nautica Principis. Deficiente hac virtute, anima gubernationis deficit. a *Ca eſta* (verba ſunt Alphonſi Regis) *faz e ver las coſas, ejuzgarlas ciertamente ſegun ſon e pueden ſer. e obrar en ellas como deve, e non rebatoſamente.* Virtus eſt Principum b propria, & quæ maximè facit excellere hominem, adeòque parcè eam Natura diſpenſat. Multis magna dedit ingenia, magnam prudentiam oppidò paucis. Abſque illâ, quò quique cæteris dignitate magis eminent, eò majori cum periculo præſunt aliis: facilè enim rationis tranſiliunt limites, & peſſum eunt; & in eo, qui aliis imperat, judicio claro opus eſt, quòd res omnes, prout ſunt in ſe diſpiciat, & ſingula ſuis ritè ponderare momentis noverit. Examen hoc magni in Prin-

a Lib. 8. tt. 5. p. 2. b *Nam rectè diſponere, recteque judicare qui poteſt, is eſt Princeps, & imperator.* Menand.

Principibus momenti eſt, & multū in eo poteſt Natura, plus tamen ipſe rerum uſus atque experientia.

15. Ea Prudentiæ virtus multis conſtat partibus,

quæ ad tria capita reduci poſſunt; memoriâ ſcilicet præteriti, intelligentiâ præſentis, & providentiâ futuri. Omnes iſtas temporis differentias in Em-

Emblemate præſenti Serpens repræſentat; Prudentiæ Symbolum, ſupra clepſydram arenariam, quæ præſentis currentisque temporis eſt hieroglyphicum, ſceptrum ſpiris ſuis ambiens, & contemplans ſeſe in duplici ſpeculo præteriti temporis & futuri; pro lemmate verò ponitur illud Homeri carmen à Virgilio traductum, quod omnia tria complectitur tempora: *a*

Quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.

In quæ intuens Providentia ſuas moderatur actiones.

Tria iſta tempora ſpeculum ſunt gubernationis, in quo maculas, & errores præteritos pariter, ac præſentes obſervando, ſeſe ornat & expolit, adjuta experientia propria, & ipſo rerum uſu comparata. De propria ago alibi: Quæ comparatur, aut communicatione cum aliis, aut ex Hiſtoriis acquiritur. Communicatio cum aliis perquàm utilis eſt, etſi reſtrictior; nam facilius comprehenditur, & abundè magis ſatisfacit dubiis omnibus ac quæſtionibus, unde Principem meliùs inſtruit. Hiſtoria omnes quaſi mundi ætates ſubjicit oculis, illiuſque beneficio memoria vitam Majorum vivit. Errata eorum, qui fuerunt aliquando, eos, qui nunc ſunt, erudiunt. Quare neceſſum eſt, ut Princeps amicos fideles & veraces conquirat, qui ſincerè illum de veritate edoceant in omnibus tam præteritis, quàm præſentibus; & quoniam iſti, ut ſolebat dicere Alphonſus Neapolis & Aragoniæ Rex, libri quaſi ſunt hiſtorici, qui neque adulantur, neque celant aut diſſimulant veritatem, eos potiſſimùm in conſilium adhibeat, obſervando negligentias & culpas Anteceſſorum; fraudes, quibus circumventi fuerunt; artes aulicas; inteſtina & externa regnorum mala, & circumſpiciat diligenter, num ſibi quoque ab iiſdem aliquod periculum ſit. Optimus Principum Magiſter, tempus eſt. Sæcula præterita veluti Noſocomia quædam ſunt,

a Virgil.

ubi cadavera Rerumpublicarum,& Monarchiarum, quæ aliquando floruerunt, incidendo inſpiciunt & rimantur. Anatomici, ut præſentes tantò curent meliùs. Chartæ nauticæ ſunt, in quibus cum alienis tempeſtatibus, & navigationibus ſecundis inveſtigantur littora, bolide explorantur maria, brevia deteguntur, deprehenduntur ſcopuli, & regnandi lineæ deſignantur. Hinc Alexander Severus Imperator *a præficiebat rebus literatos, & maximè, qui hiſtoriam norant, requirens quid in talibus cauſſis, quales in diſceptatione verſabantur, veteres Imperatores feciſſent.* Verùm non omnes omnino libri boni conſiliarii ſunt: nonnulli enim malitiam ſuadent & fraudes, quæ quia magis in uſu ſunt, quàm veritas, bene multi eos *b* conſulunt. Illi maximè ſecuri, quos ſapientia divina dictavit. In his reperire licebit Principi pro caſibus omnibus politicam quandam perfectam, & documenta certa, quibus ſe *c* & alios ritè gubernet. Eâ de cauſſâ Regibus Iſraël in mandatis dederat, ut Deuteronomii librum ſemper penes ſe haberent, & ex eo quotidie legerent *d* aliquid. Deum audimus, à Deo diſcimus, quoties divina illa oracula evolvimus.

5. Cum hoc hiſtorico ſtudio ſecurè ſeſe poterit Serenitas Veſtra gubernationis mari committere, dummodo pro nauclero ſit rerum præteritarum experientia ad præſentium directionem, quas Serenitatem Veſtram ita moderari oportebit, ut oculos ſuos ſemper in futuro defigat, ipſumque antè prævideat, ad pericula declinanda, aut ſaltem, ut præ-

venta

a Lamp. b *Qui exquirunt prudentiam, quæ de terrâ eſt, negotiatores Merrha, & Theman, & fabulatores, & exquiſitores prudentiæ & intelligentiæ; viam autem ſapientiæ neſcierunt.* Baruch.3.23. c *Omnis ſcriptura divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitiâ, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.* 2. Tim.3.16. & 17. d *Leget illud omnibus diebus vitæ ſuæ.* Deut.17. 19.

venta a minus mali adferant. Juxta has temporum affectiones judicare debet; & æſtimare de futuris prudentia Serenitatis Veſtræ, non illas Planetarum, qui cùm admodum pauci ſint, & ſtatos ſuos habeant motus, non poſſunt (quantumvis aliqua in illis ineſſet virtus) tantam eventuum portendere varietatem, quos aut caſus invehit, aut liberum diſponit arbitrium. Neque ſpeculatio & experientia ſufficiunt, ut certam aliquam & ſecuram ſcientiam, de cauſſis tam remotis conſtituant. Conjiciat itaque oculos ſuos Seren. Veſtra in tempora retrò præterita, jam inde à Rege Ferdinando Catholico uſque ad Philippum II. & collatis cum iis, quæ ab eo tempore in hanc noſtram ætatem uſque effluxerunt, expendat Serenitas Veſtra, num Hiſpania tam ſit incolis referta, tam opulenta, & rebus omnibus abundans, atque illis prioribus ſæculis. Num tantoperè artes & arma floreant; num tam frequentes ſint nundinationes, & agrorum culturæ; & ſi in hiſce rebus quaſdam defeciſſe animadverterit, inciſionem corporis hujus inſtituat, exploret arterias ejus omnes, ac partes, quæ ſanæ ac integræ ſint, quæ non; è quibus item fontibus infirmitates iſtæ ſuam trahant originem. Conſideret apud animum ſuum Seren. Veſtra, num fortè ex uno aliquo eorum naſcantur, qui ferè ordinarii ſunt. Ex deductione ſubditorum in terras exteras; ex defectu propagationis; ex multiplicitate Religioſorum ordinum; ex nimiâ feſtorum dierum frequentiâ; ex multitudine Vniverſitatum, & ſtudiorum; ex detectione Indiarum; ex pace non œconomicâ, ex bello leviter ſuſcepto, aut ſegniter adminiſtrato; ex abrogatione Magiſteriorum ordinum militarium; ex raritate præmiorum; ex oneribus cambiorum, & uſurarum; ex pecuniarum translatione in alienas provincias: ex diſparitate monetarum; aut aliis ſimilibus cauſſis. Si viderit Serenitas Veſtra, quænam ex iſtis mali fons ſit & origo, difficile

a *Scit præterita, & de futuris æſtimat.* Sap. c. 8. 8.

ubi cadavera Rerumpublicarum, & Monarchiarum, quæ aliquando floruerunt, incidendo inſpiciunt & rimantur Anatomici, ut præſentes tantò curent meliùs. Chartæ nauticæ ſunt, in quibus cum alienis tempeſtatibus, & navigationibus ſecundis inveſtigantur littora, bolide explorantur maria, brevia deteguntur, deprehenduntur ſcopuli, & regnandi lineæ deſignantur. Hinc Alexander Severus Imperator a *præſiciebat rebus literatos, & maximè, qui hiſtoriam norant, requirens quid in talibus cauſſis, quales in diſceptatione verſabantur, veteres Imperatores feciſſent.* Verùm non omnes omninò libri boni conſiliarii ſunt: nonnulli enim malitiam ſuadent & fraudes, quæ quia magis in uſu ſunt, quàm veritas, bene multi eos b conſulunt. Illi maximè ſecuri, quos ſapientia divina dictavit. In his reperire licebit Principi pro caſibus omnibus politicam quandam perfectam, & documenta certa, quibus ſe c & alios ritè guberner. Eâ de cauſſâ Regibus Iſraël in mandatis dederat, ut Deuteronomii librum ſemper penes ſe haberent, & ex eo quotidie legerent d aliquid. Deum audimus, à Deo diſcimus, quoties divina illa oracula evolvimus.

5. Cum hoc hiſtorico ſtudio ſecurè ſeſe poterit Serenitas Veſtra gubernationis mari committere, dummodo pro nauclero ſit rerum præteritarum experientia ad præſentium directionem, quas Serenitatem Veſtram ita moderari oportebit, ut oculos ſuos ſemper in futuro defigat, ipſumque antè prævideat, ad pericula declinanda, aut ſaltem, ut præ- venta

a Lamp. b *Qui exquirunt prudentiam, quæ de terrâ eſt, negotiatores Merrhæ, & Theman, & fabulatores, & exquiſitores prudentiæ & intelligentiæ; viam autem ſapientiæ neſcierunt.* Baruch. 3. 23. c *Omnis ſcriptura divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitiâ, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.* 2. Tim. 3. 16. & 17. d *Leget illud omnibus diebus vitæ ſuæ.* Deut. 17. 19.

venta *a* minus mali adferant. Juxta has temporum affectiones judicare debet; & æſtimare de futuris prudentia Serenitatis Veſtræ, non illas Planetarum, qui cùm admodum pauci ſint, & ſtatos ſuos habeant motus, non poſſunt (quantumvis aliqua in illis ineſſet virtus) tantam eventuum portendere varietatem, quos aut caſus invehit, aut liberum diſponit arbitrium. Neque ſpeculatio & experientia ſufficiunt, ut certam aliquam & ſecuram ſcientiam, de cauſſis tam remotis conſtituant. Conjiciat itaque oculos ſuos Seren. Veſtra in tempora retrò præterita, jam inde à Rege Ferdinando Catholico uſque ad Philippum II. & collatis cum iis, quæ ab eo tempore in hanc noſtram ætatem uſque effluxerunt, expendat Serenitas Veſtra, num Hiſpania tam ſit incolis referta, tam opulenta, & rebus omnibus abundans, atque illis prioribus ſæculis. Num tantopere artes & arma floreant; num tam frequentes ſint nundinationes, & agrorum culturæ; & ſi in hiſce rebus quaſdam defeciſſe animadverterit, inciſionem corporis hujus inſtituat, exploret arterias ejus omnes, ac partes, quæ ſanæ ac integræ ſint, quæ non; è quibus item fontibus infirmitates iſtæ ſuam trahant originem. Conſideret apud animum ſuum Seren. Veſtra, num fortè ex uno aliquo eorum naſcantur, qui ferè ordinarii ſunt. Ex deductione ſubditorum in terras exteras; ex defectu propagationis; ex multiplicitate Religioſorum ordinum; ex nimiâ feſtorum dierum frequentiâ; ex multitudine Vniverſitatum, & ſtudiorum; ex detectione Indiarum; ex pace non œconomicâ, ex bello leviter ſuſcepto, aut ſegniter adminiſtrato; ex abrogatione Magiſteriorum ordinum militarium; ex raritate præmiorum; ex oneribus cambiorum, & uſurarum; ex pecuniarum tranſlatione in alienas provincias: ex diſparitate monetarum; aut aliis ſimilibus cauſſis. Si viderit Serenitas Veſtra, quænam ex iſtis mali fons ſit & origo, difficile

a *Scit præterita, & de futuris æſtimat.* Sap. c. 8. 8.

facile non erit parare remedium; & cognitis probè duobus temporibus, præterito & præſente, unà etiam Seren. Veſtra de futuro æſtimabit: a *Nihil enim ſub Sole novum. Quid eſt, quod fuit? ipſum quod futurum eſt. Quid eſt, quod factum eſt? ipſum quod faciendum eſt.* Perſonæ mutantur, non ſcenæ. Iidem ſemper mores & modi ſunt.

§. Poſt illam librorum evolutionem plurimum quoque lucis dabit Viris Principibus communicatio cum tot ac tantis ingeniis, quę cum iis agunt quotidie, atque ad audientiam verba & rationes multum ac diu cogitatas adferunt. Ideo Joannes Secundus Luſitaniæ Rex dicere ſolebat, regnum aut invenire Principem prudentem, aut facere. Ampliſſima eſt imperandi ſchola, in quâ Miniſtri ſummis ingeniis præditi, & experientia inſignes, aut domeſtici, aut exteri, negotia cum Principe conferunt. Hic ſemper in aſſidua verſatur exercitatione, cum ſpeciali notitia omnium propè, quæ in mundo geruntur. Quæ ſchola cùm maximè conveniat Principi, decet omnino, ut ſi non ex obligatione, diſcendi ſaltem ſtudio, negotiis ſeſe impendat, ſtudeatque ea plenè capere & penetrare; nec ſatis eſſe credat, ſi Conſiliariis ſuis ea committat, & ab illis deciſionem expectet: nam ſi negotiis prorſus ſe abſtineat, ſylveſcit paulatim ingenium, & odiſſe ea incipit, tanquam onera quędam intolerabilia, & viribus majora, adeóque aliorum mavult curæ relinquere, & induſtriæ. Quòd ſi deinde ad ipſum referatur, quid aliis ea ſuper re viſum fuerit, inſcius & imperitus pendet animi, recténe judicatum fuerit, an ſecus; qua in confuſione, neceſſe eſt eum ſuimet pudeat, pigeatque, dum videt ſe muto ſimulacro haud multo eſſe abſimilem, cui exterior fit reverentia, alius vero pro ipſo reſponſa dat. Nec alia de cauſſa Zacharias Propheta eum Principem, qui ſimilis Paſtori, gregem ſuum deſerenti, obligationis ſuæ eſt immemor, idolum *b* vocitat:

Statua

a Eccl. 1. 9. & 10. b *O Paſtor, & idolum, derelinquens gregem.* Zach. cap. 11. 17.

Status enim eſt, quæ repræſentat, non exercet Majeſtatem. Os habet, & non loquitur: oculos habet, & aures, & neque videt, neque *a* audit; cumque paſſim pro idolo cultûs ſolùm habeatur, non quòd efficere quicquam poſſit, tanquam telluris inutile pondus, ab omnibus *b* deſpicitur, neque hoc damnum facilè ſarciet: negotia enim, è quibus uſu atque exercitatione experientiam aliquam haurire poterat, præterlabuntur ſicut aquæ, quæ nunquam revertuntur; quare cùm ipſe ignoret, unde negotiorum tela inchoata ſit, rectè eam pertexere nunquam poterit.

§. Adhæc itaque & alia damna evitanda, expedit omnino, ut Princeps ſimul atque Rempublicam capeſſit, animum ſuum ad negotia publica applicet, ut uſu paulatim artem benè gubernandi condiſcat: etſi enim illa initiò mole ſuâ abſterreant Principem; ambitio tamen, & gloria, quæ inde ſperari poteſt, faciunt poſtea, ut appetantur etiam, & amentur. Non illum arceat errandi metus, quia nulla tanta eſt prudentia, quæ non quandoque falli poſſit. Ex erroribus experientia naſcitur; ex hac verò optimæ imperandi regulæ. Et ſi forte cum errare contigerit, illud ſolatio ſit, minus interdum eſſe periculi, ipſum falli Principem, quàm ſi rem optimè gerat per alium. Hoc namque calumniis obnoxium; illud verò faciliùs tolerat Populus. Obligatio Principis in eo ſolùm conſiſtit, ut quàm rectiſſimè velit agere omnia, atque in id omnem ſuam conferat operam, inſtructionem admittendo, & conſilium, ſine arrogantia & fiducia ſui nimia: hæc enim ignorantię & errorum mater eſt. Potentia una cum Principibus naſcitur, non ſapientia. Si audire voluerint, rectè gubernare ſcient. Cum Salomon ſuam agnoſceret infantiam prò gubernando Dei populo,

L 3 petiit

a *Os enim habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient.* Pſalm. 113. 5. b *Nihil eſt idolum in mundo.* 1. Cor. 8. 4 c *Dabis ergo ſer vo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poſſit, & diſcernere inter malum & bonum.* 3. Reg. 3.

petiit à Deo cor *a* docile: hoc enim ſolum ſufficere putabat, ut rectè ſuo fungeretur officio. Principem zeloſum, & qui honeſtum ſemper præ oculis habet, Deus quaſi manu ducit, ne uſpiam in ſtatuum ſuorum gubernatione offendat.

SYMBOLUM XXIX.

PIſcatores in inſula Chio, cùm jactis aliquando in mare retibus piſces ſe capturos crederent, tripodem extraxêre, quod vas quoddam erat ſacrificiis deſtinatum aut (ut volunt alii) menſa tripes rotunda, opus admirandum, magnique pretii, non tam ob materiam, quamvis ex auro eſſet, ſed ob Vulcanum artificem. Crevit in iiſdem, & aliis ejuſdem inſulæ Piſcatoribus cupiditas, & ſpe vana inaniter deluſi iteratis ſæpè vicibus retia ſua in profundum demiſêre. O quoties proſperi Principis unius ſucceſſus eidem ipſi & aliis fraudi fuerunt, dum mediis iiſdem ſimilem aliquam nanciſci Fortunam conati ſunt! Non eſt ita facile, alienos ſequi paſſus, aut relegere proprios, ut eadem ſemper examuſſim premas veſtigia. Exiguum temporis ſpacium tot eventuum varietate priora obducit, & quæ de novo imprimuntur, diverſa ſunt, adeoque non eundem habent exitum. Multos æmulos atque imitatores habebat Alexander Magnus, qui licèt virtute tum corporis tum animi nihil illi cederent, nunquam tamen tam cumulatam gloriam & felicitatem potuerunt adipiſci, aut certè tantum plauſum non tulerunt. In noſtra eſt poteſtate, bonos eſſe; non item, tales videri aliis. Etiam in rebus Famæ Fortuna ludit, neq; ſemper eadem eidem reſpondet facinori. *b* Quod Sagunto accidit, Eſtepæ quoq; evenit, & hujus tamen vix aliqua ſupereſt memoria; tenuior nimirum civitas gloriam iſtam non obtinuit: nam in Majoribus laudari ſæpè ſolet, quod in aliis minoribus

a *Dabis ergo ſervo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poſſit, & diſcernere inter malum & bonum.* 3. Reg. 3. 9. *b* Mar. hiſt. Hiſp. lib. 2. c. 23.

bus nemo æſtimat. Idem prorſus in virtutibus uſu venit; propter eaſdem Princeps unus bene audiet, alius malè: temporum hoc vitium eſt, & ſubditorum.

Si Nobilitas excuſſo fræno ſolutior ſit, & Populus licentior, mali Principis notam non effugiet. ſi illos in rationis gyrum reducere voluerit Unumquodq;
 re-

regnum Principem cuperet ſuis conformem moribus; unde fit, ut tametſi unus aliquis Princeps iiſdem bonis artibus Rempublicam moderetur, quibus alius glorioſiſſimè eandem moderatus eſt, æquè tamen acceptus futurus non ſit, nec parem habiturus laudem, niſi ſubditorum utriuſque quoque Naturas æquè probas eſſe contigerit.

Hinc periculo non caret, ſi Princeps ad aliorum exempla ſolùm ſe velit dirigere: eſt enim perdifficile ne dicam omnino impoſſibile, ut in uno aliquo caſu conditiones eædem ac rationes omnes concurrant, quæ in alio. Hæ cauſſæ ſecundæ cæleſtium orbium ſemper volvuntur, novosq; ſiderum & aſtrorum formant aſpectus, quibus ſuos producunt effectus, & rerum mutationes efficiunt: & ſicut acceſſus receſſusque ſtellarum ſemel facti non iterum eodem modo facilè eveniunt, ita neque eaſdem in hæc inferiora habent operationes, & variatis quibuſdam conditionibus, variantur ipſi ſucceſſus, in quibus caſus ferè plus poteſt, quàm prudentia. Equidem non minus Principibus fraudi fuiſſe exiſtimo, aliorum ſequi exempla, quàm planè nulla. Quare conſiderandum diligenter, quid evenerit aliis, ut Politica prudens evadat; non ut ſua omnia ad aliorum normam dirigat, exponendo ſe dubiis & incertis caſibus. Aliorum eventa documento *a* ſint, non præcepto aut legi. Ea ſola exempla ſecurè imitari quis poteſt, quæ à cauſſis & rationibus intrinſecè bonis, & Juri naturali ac gentium communibus profecta fuerunt. Illæ enim omnibus temporibus eædem ſunt. Uti & ſequi exempla eorum Principum, qui cum Religione, Juſtitia & Clementia, aliisq; virtutibus & actionibus moralibus ſe ſuaque conſervarunt. Verum etiam in his caſibus attentione opus eſt: mutari enim ſolent mores, & æſtimatio virtutum, nec novum aut inſolens, Principem aliquem per eaſdem, quarum beneficio uno tempore

a *Plures aliorum eventis docentur.* Tacit. lib. 4. Annal.

pore feliciter floruit, alio periiſſe. Oportet igitur, ut hæc omnia expendat Prudentia, neque ipſa ſibi nimium fidat; ſed varios conſulat caſus, qui quotidie incidunt, neq; futura pro certis habeat, quantumvis prudens judicium & diligentia iis ſatis caviſſe videantur: non ſemper enim eventa reſpondent meritis, neque dependent ab ordinaria cauſſarum connexione, in qua conſiliis humanis aliquis ſolet eſſe locus; ſed ab alia cauſſa ſuperiore, quæ cæteras dirigit; ex quo fit, ut incertæ ſint cogitationes noſtræ, & ſpes in illis fundata facilè fallat. Nemo opinione omnium longiùs ab Imperio aberat, quàm Claudius, & cælum jam illum deſtinarat, ut in Tiberii locum *a* ſufficeretur. Frequentius iſtud eſt in electione Pontificum, in qua humana induſtria in ſuis conſiliis ſæpè deluditur. Non ſemper Providentia divina naturalibus mediis utitur, aut ſi utatur, diverſos cum iiſdem operatur effectus, & lineas rectas ducit ad obliquam regulam, cùm non raro damno ſit Principi, quod commodo illi eſſe debuerat. Eadem columna ignea in deſerto lucem præbebat Populo Dei, & hoſtium caſtra opplebat caligine. Maxima etiam prudentia humana quandoque palpat in tenebris. Unde ſalutem quis ſperat, inde exitium ſibi accerſit interdum, uti Viriato accidit, quem proditum ab iis Legatis & neci traditum hiſtoriæ referunt, quos ad Conſulem Servilium miſerat. Damnum, quod ſemel accepimus, non facilè credimus paſſuros nos denuò; at contrà res ſecundas, aut duraturas nobiſcum, aut certè redituras, illicò nobis perſuademus. Multis iſthæc confidentia perniciem attulit, quippe quæ Prudentiam armis ſuis exuit. Ingens quoddam eventuum mare eſt hic Mundus, variis & incognitis cauſſis, quaſi ventis quibuſdam agitatum. Ne animo efferamur, ſi retia fortè votis referta educamus in littus; nec contrà

L 5 dejicia-

a *Quippe famâ, ſpe, veneratione potiùs omnes deſtinabantur Imperio, quàm quem futurum Principem fortuna in occulto tenebat.* Tacit. lib. 3. Annal.

dejiciamur, ſi fuerint vacua. Eadem animi æqualitate jacere ea oportet, & eventum expectare. Quiete frui non poteſt, qui felicem rei exitum certò ſibi pollicitus, ſecus evenire videt, & remedium in promptu non habet. Qui deteriora animo concepit, ei adverſi caſus inopinanti obtingere non poſſunt, neque ob fruſtrata deſideria facile ludibrio fit aliis, quemadmodum Perſis factum in bello adversùs Athenienſes; illi namque longè etiam antè ex inſula Paro compararant marmora, quibus victoriam inſcriberent, quam jam pridem ſpe devoraverant; ſed cùm poſtea ipſimet prælio vincerentur, iiſdem marmoribus Athenienſes uſi ſunt, ad erigendam Vindictæ ſtatuam, perenne ſtultitiæ Perſicæ monumentum. Præſumptio ſciendi futura, rebellio quædam eſt contra Deum, & concertatio, ſtolida cum Sapientia divina, quæ permiſit quidem, ut Prudentiæ humanæ de rebus ejuſmodi conjicere liceret, non tamen divinare, ut nimirum in hac caſuum incertitudine tantò ſe Deo conditori ſuo magis ſubjectam agnoſceret. Ea etiam de cauſſa tam cauta ac provida eſt in ſtatuendo Politica, quippe quæ probè perſpectum habet, quàm parum de futuris prævideat Sapientia humana, & quàm facilè fallant judicia, quæ opinioni præſumptæ innituntur. Si Principes eventus futuros antè proſpicerent, non toties malè conſilia caderent. Atque hinc factum reor, ut ſimul ac Saul in Regem electus fuit, Deus ei ſpiritum prophetiæ *a* infuderit.

Nunc ex iis, quæ hactenus diximus, illud conficitur. Tametſi antiquitas veneranda meritò ſit, & viæ planè regiæ, quas illa poſteritati aperuit, ut per eas ſecuro paſſu experientia incederet; cùm tempore tamen multa videmus immutari, ut iis porrò inſiſtere non liceat, adeoque non ita ſibi ipſe diffidere debet Princeps, aut tam anxiè Majorum legere veſtigia, ut non etiam alicubi ubi præſens occaſio tulerit, ſua pone-

a *Et inſiliet in te ſpiritus Domini, & Prophetabis cum eis.* 1. Reg. 10. 6.

ponere audeat. Novitates non ſemper periculoſæ ſunt; expedit interdum eas introducere. Mundus niſi innovaretur, perfectior non evaderet. Quò ætate procedit longiùs, eò ſapientior eſt. a *Quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, nova fuère. Quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.* Quod nunc per experientiam ſequimur, abſque illa aliquando initium habuit. b *Noſtra quoque ætas multa laudis & artium imitanda poſteris ferre poteſt; Nec omnia apud priores meliora:* ſicut neque quæ nunc facimus, omnia poſteritati placebunt. A Majoribus abuſus multi ad nos uſque c manarunt: multos item veterum mores ſeveros ac rudiores mitigavit tempus, & in melius d commutavit.

a Tacit. lib. 11. Annal. b idem l. 3. An. c *Vetuſta autem pleraq; rudiora ſunt nobis.* Ariſt. l. 2. pol. c. 8. d *Multa duritie veterum meliùs & latiùs mutata*, Tac. lib. 3. Anna.

SYMBOLUM XXX.

INgenioſa Roma, ut Virtuti & Fortitudini trophæa ſtatueret, in gloriam & præmium Victoris, æmulationem poſterorum, & aliorum civium exemplum, columnas roſtratas adinvenit, è quibus ſuſpenſæ navium triumphantium proræ poſt longas navigationes & obtentas victorias, ſempiternam navalium præliorum conſervabant memoriam, quale monumentum Conſuli Duillio pro inſigni victoria, qua Carthaginenſes trumpharat, pro alia item Marco Æmilio poſitum fuit. Trophæum iſtud præſenti Emblemati occaſionem dedit, in quo columnæ robur ac firmitas ſapientiam repræſentat; proræ verò navium per tot rerum diſcrimina Oceanum pervagatæ Experientiam Prudentiæ matrem, qua fulcitur ſapientia. Habet hęc pro objecto res univerſales, ac perpetuas; illa verò actiones ſingulares. Una ſpeculatione & ſtudio comparatur: altera (quæ mentis eſt habitus) partim rerum bonarum, malarumque cognitione; partim exercitatione & uſu.

Ambæ ſimul junctæ perfectum Reipublicæ moderatorem efficiunt, una ſola non ſufficit. E quo facilè apparet, quàm periculoſum ſit, ſi ii rerum potian-

tur, qui ſoli ſcientiarum contemplationi & vitæ ſolitariæ ſunt dediti: ordinariè enim hi tales uſu & praxi rerum carent, adeoque actionibus ſuis, quia
aut

aut temerariæ ſunt, aut viles & abjectæ, nihil promoverent; præſertim ſi aut metus, aut zelus nimius eos transverſos egerit. Familiaritas eorum, & ſcripta (in quibus plus ingenium ſpeculativum valet, quàm practicum) prodeſſe poterunt Principi, ut animum ejus excitent, & diſſerendi ſuppeditent materiam, ſi ea unà cum tempore & experientia in conſilium adhibeat. Ars medica remedia præſcribit morbis, ea tamen Medicus non applicat, niſi infirmitatis conditiones, naturam ægri, & conſtitutionem antè conſideret. Quòd ſi iſthac ratione arrogantiam ſuam barbaram temperaſſet Hannibal, non pro inſano deriſiſſet Phormionem, quòd armorum inexpertus militandi artem traderet. Quamvis enim ſpeculatio ſola ejus praxin neutiquam aſſequatur, quomodo Poëta ille Luſitanus cecinit:

> a *A diſciplina militar preſtante*
> *Não ſe apprende ſenhor na phantaſia*
> *Sonhando, imaginando, ou eſtudando,*
> *Se não vendo, trattando, e peleiando.*

Perquam enim difficile eſt, ut manus accuratè imitetur, quod delineavit ingenium, aut ſatisfaciat oculis, quod idea propoſuit; præſertim cùm à caſibus tam variis bellum dependeat, ut ne ipſa quidem experientia in iis interdum ſciat, quid facto ſit opus. Nihilominus tamen poſſet Phormio ea dare præcepta Hannibali (quantumvis magno & experto Duci) ut errores caveret ingenii ſui fallacis ac ſubdoli, immanitatis in devictos, & ſuperbiæ erga eos, qui ejus ſe tutelæ & præſidio commiſerant. Rectiùs uti noviſſet Cannenſi victoria, fugere delicias Capuæ, & conciliare Antiochum. Rex Ferdinandus Catholicus Religioſorum opera uſus interdum fuit; ſed neſcio, an ad ipſam negotiorum tractationem, an ad introductionem ſolùm; aut num ideò fortè ad negotia publica eos adhibuerit, ut parceret legationum ſumptibus, aut occurreret incommodis,

a Cam. Luſ. cant. 10.

quæ ex contentione de jure præcedenti inter Magnates oriri ſolent. Per illos tamen ſecretorum ſecuritati haud ſatis conſulitur; magis enim ab obedientia ſuorum Superiorum, quàm Principum dependent; & ſi fortè cedant è vita, literæ occultæ, & chartæ omnes in eorum devenient manus. Si officio ſuo deſint, puniri nequeunt; exemplo eorum perturbatur religioſa quies, & candida eorum ſimplicitas artibus politicis inficitur. Meliores medici ſunt pro ſpiritualibus, quàm temporalibus. Sphæra quælibet ſuam habet activitatem ſibi propriam. Illud interim non inficior, reperiri nonnunquam inter illos ingenia ſcientiarum diſciplinis, & rerum uſu ſic exculta, enutrita in aulis, abſque ea animi contractione, quæ vitam monaſticam, & ab hominum conſortio remotam plerumque comitari ſolet, ut majoris etiam momenti negotia rectè iis committi queant, ea præſertim, quæ ad quietem publicam, & bonum Eccleſiæ Chriſtianæ pertinent: nam modeſtia in converſando; moderatio virtutum; gravitas & exiſtimatio religioſæ veſtis, plurimum per ſe commendationis ſecum adferunt in aulis Principum, ad audientiam faciliùs obtinendam, & diſponendos animos.

§. Experientiæ è damnis & periculis alienis felices ſunt; attamen non tam ad perſuadendum efficaces, ac propriæ: illas videmus, aut audimus tantùm; has etiam ſentimus. In imo quaſi inciſæ pectore diu hærent. Naufragia conſpecta è littore movent animum; non ita audita ſolùm ex aliis. Quem ſemel ex illis evadere contigerit, in memoriam rei ſempiternam, clavum in Experientiæ templo ſuſpendit. Eam ob rem, etſi experientiis utriſque Principis juvetur animus, magis tamen ad proprias debet advertere, illud diligenter obſervando, ſi ex culpâ fiant, amorem proprium ſolere eas excuſare; & veritatem ſerò, aut nunquam ad aures ejus pertingere, ut fraudes detegat: quoniam aut malitia eam in foribus palatii ſiſtit, aut velat adulatio; &

tunc

tunc virtus larvam ei detrahere non audet, ne ipſa in diſcrimen veniat; quia aut ad illam non pertinet, aut certè nil effecturam ſe videt. Atque ita ignari Principes, ubi ſuo defuerint muneri, aut quid & ubi in conſiliis & actionibus peccatum ſit, errata emendare non poſſunt, neque experientiâ cautiores fieri, & prudentiores. Nullum delictum, nullum damnum in Republicâ accidere oporteret, cujus notitia non illico fideliter & ſincere ad Principem permanet. Nullus ſenſus, aut dolor eſt in quâcunque corporis parte, qui non in momento, ad cor uſque penetret, tanquam vitæ Principem, ubi anima potiſſimam ſedem ſuam habet, & tanquam cujus plurimùm intereſt, alia membra integra & illæſa conſervari. O ſi Reges probè nôſſent, quibus potiſſimùm malis regna ſua laborarent, non utique videremus ea tantoperè inveteraſſe. Nunc verò conantur oblectamentis quibuſdam muſicis Principis auditum in aulis avertere, ne percipiat ſubditorum gemitus, nec cum Saüle dicere poſſit; a *Quid habet populus, quod plorat?* Quo fit, ut aut neceſſitates ejus & calamitates ignoret, aut certè tardiùs intelligere incipiat. Recentiſſimus erat caſus Jonæ, quem vivum balæna ejecerat, & publicis ejus clamoribus in totâ urbe Ninive, cui poſt dies quadraginta interitum comminabatur, perſonabant omnia; nec tamen fieri potuit, quin Rex ultimus omnium iſta reſciſceret, cùm jam cives omnes à maximo uſque ad minimum ſaccis induti in luctu *b* verſarentur. Et quis rei veritatem proponere audeat Principi, aut detegere damna & ærumnas, quæ illi impendent? Vniverſus Bethuliæ exercitus ingenti cum clamore & impetu lucente jam ſole, immniebat Holofernis tentorio, & qui ei à cubiculis erant, verebantur eum è ſomno ſuſci-tare;

a 1 Reg. 11. 5 b *Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum, & prædicaverunt jejunium, & veſtiti ſunt ſaccis à majore uſque ad minorem. Et pervenit verbum ad Regem Ninive.* Jon. c. 3. 5.

tare; ſed pedum ſtrepitu ſignum dabant, ne altiùs illum *a* inclamarent; poſtquam verò periculum urgens eos introire coëgit, jam caput à reliquo avulſum corpore hoſtis è mœnibus *b* ſuſpenderat. Ita plerumque accidit, ut tunc primùm Princeps ſuos agnoſcat errores, quando aut nullum iis ſupereſt remedium, aut certè difficulter adhiberi poteſt. Miniſtri ei perſuadent, omnia benè feliciterque evenire, unde omnem abjicit curam, nullam comparat experientiam, & diſciplinam neceſſitatis negligit, quæ optima eſt Prudentiæ magiſtra. Nam etſi è prudentiâ felicitas naſcatur; non tamen è felicitate prudentia.

§. Præcipuum Prudentię munus in Principibus, aut aliis qui cum iis egerint, illud eſt, ut per experientiam noſſe condiſcant hominum ſingulorum naturas, quas ex amictu, ex aſpectu, ex actionum, oculorumque motu, ex verbis denique licebit perſpicere: quod indicium tam humanæ converſationi conveniens duxit ipſe Deus, ut illud in ſingulorum inſcriptum frontibus palàm intuentium oculis exponeret. Abſq; eo, nec Princeps rectè imperare noverit, nec qui negotia curat, fine ſuo potiri. Hominum animi æquè varii ſunt, ac vultus; *d* & licet ratio in ſe una & eadem ſit, diverſæ tamen ſunt viæ, per quas ratiocinatio eam inveſtigat: & ſolent illuſiones vis imaginatricis tam eſſe grandes, ut homines nonnulli bruti prorſus & rationis expertes videantur. Quare uno & eodem modo cum omnibus agi non poteſt; ſed variare eum oportet, pro diverſitate naturæ illius, quicum negotia tractanda ſunt,

a *Nullus enim audebat cubiculum virtutis Aſſyriorum pulſando aut intrando aperire.* Judith. cap. 14. 10.
b *Mox autem ut ortus eſt dies, ſuſpenderunt ſuper muros caput Holofernis.* Judith. 14. 7. c *Amictus corporis & riſus dentium, & ingreſſus hominis enuntiant de illo.* Eccleſ. 19. 27. d *Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus.* Eccleſ. 19. 27.

ſunt, non ſecus ac oreas in frænis pro varietate oris equini mutare convenit. Ingenia quædam generoſa ſunt, & ad magna connituntur: apud iſta valent plurimùm media honoris & gloriæ. Alia humilia & abjecta, quæ utilitatibus ſolùm & commodis propriis capi ſe ſinunt. Quædam ſuperba ſunt, & ad audendum projecta: cum his ſic agendum, ut à præcipitio abducantur ſuaviter. Alia ignava ac timida, & hæc ad negotia ita manuducere oportet, ut periculi vanitatem agnoſcant. Quædam ſervilis conditionis ſunt: & apud iſta plus virium habent, minæ & pœnarum metus, quàm preces. Alia arrogantia: atque hæc auctoritate in viam reduci poſſunt; ſubmiſſione omnino peſſum eunt. Nonnulla ignea ſunt, & in agendo tam expedita, ut eadem celeritate, qua negotium aliquod peragunt, eoſdem facti mox pœniteat: & his conſilium dare difficile eſt. Alia tardiora ſunt, & quaſi ſemper in ancipiti hærent: hæc ſuiſmet damnis, cum tempore erudiri debent; nam iſta ſi urgeant, paulatim ſeſe demittunt. Aliqua rudia ſunt & ſtupida: hæc convincenda non argumentis ſubtilibus, ſed quæ manibus tangi poſſint. Alia in diſceptationem vocant omnia, & acumine nimio extra limites abeunt: hæc ſibi relinquenda, ut inſtar falconum, ita ſublimè ferantur, donec defatigentur, poſtea demum ad tintinnabulum rationis revocanda ſunt, & ad negotium, quod præ manibus eſt. Quædam omne aliorum judicium reſpuunt, & ſuo proprio dumtaxat tinnixa ſeſe dirigunt: his conſilium dare non expedit, ſed ſolùm quaſi digito in illa intendere, latè iis rem omnem exponendo, ut ultrò iis occurrant, & tunc tanquam fœtus ſuos proprios, & approbent, & exequantur. Alia nec agere quicquam ſciunt, nec ſine conſilio alieno certi aliquid ſtatuere: apud ejuſmodi homines fruſtra eſt omnis perſuaſio, adeoque quod cum iis tractandum fuerat, meliùs per eorum Conſiliarios, alioſve, quos ipſi præ reliquis caros habent, accurari poterit.

Eadem

Eadem varietas, quæ ingeniis cernitur, pariter in negotiis reperitur. Quædam initiò facilia ſunt; poſteà verò fluviorum inſtar incrementum ſumunt, variorum incommodorum & difficultatum, quaſi rivulorum acceſſu: hæc celeritate ſuperantur; ut per tempus iis creſcere non liceat. Alia contrà ventis ſunt ſimilia, qui naſcuntur cum impetu, & leniter deſinunt: in iis tolerantia conſtantiaque opus eſt. Alia non niſi cum incertitudine & periculo tentantur; quia ubi minimè putes, difficultatum fundus ſeſe aperit: in his cautè procedendum & fortiter, ſemper cum conto in manu, & animo adverſus quemcunque caſum munito. In aliquibus ſecretum expedit: hic cuniculis clandeſtinis agendum, ut ſucceſſus felicior erumpat antè, quàm adverti poſſit. Alia obtineri nequeunt, niſi certâ temporis opportunitate, in his media omnia ad manum habere oportet & diſpoſita, ut ſimul atque ſecundiores venti flare cœperint, mox pandantur vela. Nonnulla ſenſim radices agunt, & cum tempore ad maturitatem perveniunt: in iis diligentiæ ſpargenda ſunt ſemina, expectanda donec germinent, & fructum faciant. Alia niſi confeſtim bonum ſortiantur exitum, nunquam ſortiuntur poſtea: atque hæc facto impetu pertentanda, uno tempore omnia ſimul applicando media. Quædam tam delicata ſunt & fragilia, ut phialæ vitreæ ad inſtar flatu unico & efformentur, & rurſum diffringantur: pro iis leni admodum manu opus eſt. Alia ſunt, quæ ſi nimiùm cupiantur & deſiderentur, redduntur difficiliora: in iis artes amantium uſui erunt, qui ſpernendo & fugiendo amoris faces magis etiam ſuccendunt. Negotia pauca rectè curantur cum impetu: in aliquibus vis valet: in multis tolerantia: & in omnibus ferè ratio & utilitas. Importunitas negotia multa evertit, multa etiam obtinuit; quemadmodum de muliere Chananæa dixit S. Hieronymus: a *Quod precibus non petiut, tædio impetravit*. Tam homines petitis

a S. Hieron.

tis abnuendo feſſi fiunt quàm annuendo. Commoda temporis opportunitas, illa eſt, quæ ad negotia rectè gerenda plurimum momenti adfert, vix unquam non ritè & ex animi ſententiâ ea conficit, qui uti illa tempeſtivè noverit: agricola qui naturam ſoli, & ſeminandi tempus probè cognita habet, bonam aliquando meſſem ſperare poteſt. Tempus eſt, quando omnia conceduntur; tempus item, quando denegantur omnia, prout diſpoſitus fuerit animus, in quo negotiorum incrementa & decrementa facilè licet dignoſcere; quin amputata non ſecus ac arbores, luna propitiâ, ſuccreſcunt *a* feliciùs. Induſtria quædam in modo proponendi, & perſuadendi ab honeſto, utili, facili: prudentia in ſeligendis mediis, & aliæ plures dotes naturales ad negotia ritè expedienda plurimùm faciunt; præſertim, ſi iſta naturæ munenera prudens quædam comitetur urbanitas, & gratia naturalis, animos ſibi blandè devinciens: vultus enim quidam ſunt, & modi agendi tam inſuaves & aſperi, ut petita etiam negare doceant. Tametſi verò iſta media cum bono judicio & induſtria perquàm efficacia ſint ad negotia ex voto tranſigenda, in iis tamen nec nimiùm confidere oportet, nec etiam deſperare. Leviſſima quandoque negotia grandes pariunt difficultates, & contrà graviſſima in cauſſis leviſſimis ſæpe diu hærent. Maxima etiam prudentia in re clariſſimâ cæcutit, & ludit in humanis negotiis Providentia divina, quæ æterno ſuo decreto, quid de re quâque futurum ſit, jam antè diſpoſuit.

5. Atque ex iſtâ ingeniorum & negotiorum diverſitate videre nunc licet, quantum interſit, Principem tales legere Miniſtros, qui ad ea tractanda idonei ſint. Neque enim omnes ad quævis negotia apti ſunt & habiles, quemadmodum nec omnia inſtrumenta pro quâlibet re inſerviunt. Ingenia violenta, meticuloſa & diffidentia, dura & tetrica in

a *Omni negotio tempus eſt, & opportunitas* Eccl. 8. 6.

in converſatione, quæ nec inſervire nôrunt tempori, nec ſeſe ad naturas aliorum accommodare & mores, citiùs negotia diſſipant, quàm componant; faciliùs hoſtes pariunt, quàm pacem concilient; meliùs accuſatorum funguntur munere, quàm negotiorum poſſint eſſe curatores. Variis naturæ dotibus pro negotiis opus eſt. Ille Miniſter pro iis aptiſſimus erit, qui in vultu & verbis animum veracem & candidum præ ſe tulerit: qui ſe ipſo ad ſui amorem alliciat: in quo ſuſpicio & aſtutia ab arte ſint, non à naturâ: qui tacita ea ſervet in imô pectore, quamdiu publicare non expedit: qui cum ſuavitate proponat, cum tolerantiâ audiat, cum energia obſiſtat, cum ſolertia diſſimulet, cum attentione urgeat; qui liberalitate obliget, argumentis perſuadeat, experientiis convincat; qui denique cum prudentia decernat, & cum efficacia exequatur. Cum iſtiuſmodi Miniſtris potuit Rex Ferdinandus Catholicus feliciter conficere negotia, quæ in votis habuit. Non minoris momenti eſt bona horum electio, quàm conſervatio & incrementum totius alicujus ſtatûs; ex eo enim, quòd ſinguli ſuo probè fungantur munere, omnia dependent. Plura regna per Miniſtrorum ignorantiam peſſum iêre, quàm Principum. In hanc itaque curam incumbat ſedulò Serenitas Veſtra, examinet diligenter, quibus naturæ bonis inſtructi ſint ſubditi, & poſtquam iis munera quædam commiſerit, identidem ad actiones eorundem ſuos reflectat oculos, neque confeſtim capi aut ineſcari ſe ſinat ea delineatione, quam ipſi de curatis à ſe negotiis tranſmittunt: perpauci enim ſunt Miniſtri, qui ſe ipſos ad vivum in iis depingant: & quis tam candidus erit, aut ab amore proprio alienus, qui illicò fateatur, quid aut facere, aut prævertere fortè prætermiſerit, multum erit, ſi illud ſincerè referat, quod reipsâ fecit: ſunt enim, qui perſcribant ad Principem, non quæ fecerint, aut dixerint; ſed quæ facere, aut dicere debuiſſent. Omnia mente & animo præ-

con-

conceperunt, omnia deſignârunt antè, prævide-runt, immò & executi ſunt. Mirum dictu! negotia in eorum ſubintrant ſecreta conclavia velut informes trunci, ſed mox inde prodeunt iterum; tanquam è fictorum officinâ, ſcitè & affabrè elaborata. Illic vernice, auro, coloribus illinuntur, ut venuſtiora appareant, & æſtimentur ab aliis. Illic judicia formantur, & variæ excogitantur præventiones, etiam poſt tranſacta jam negotia. Illic iſti potentiores ipſo Deo tempus præteritum faciunt eſſe præſens, & contrà præſens præteritum accommodando in literis datum rerum à ſe geſtarum, pro ut magis commodum ſibi viſum fuerit. Miniſtri ſunt, qui imaginatione ſolâ curant negotia; vani ſectatores applauſuum, & præmiorum falſis literis quæſitorum. Unde graviſſimi naſcuntur errores, & incommoda; nam conſiliarii, qui aſſiſtunt Principi, ſecundùm inſtructiones illas & notitias ſua moderantur conſilia, & ſi à vero illæ aberraverint, erronea quoque erunt ipſa conſulta & reſponſa, quæ iis innituntur. Sacræ literæ nos docent, quàm Miniſtri, & nominatim Legati accuratè de negotiis ſibi commiſſis ad Principem referre debeant: ſiquidem Hazaël, qui miſſus fuerat à Benadado Rege Syriæ, cum mandatis, ut cum Eliſæo Prophæta de infirmitate Regis deliberaret, nec verbulum datæ ſibi commiſſionis immutavit, nec in tertiâ perſonâ loqui auſus a fuit.

§. Periculoſi interdum ſunt Miniſtri magnâ rerum experientiâ præditi, aut quia Princeps nimium in iis ponit fiducię, aut quia ipſi decepti amore proprio, & ſibi præfidentes, de negotiis raro & perfunctorie cogitant, & tanquam naucleri ad ſuperandas tempeſtates nati, deſpiciunt nimbos, procellaſque incommodorum & difficultatum, & periculis ſeſe exponunt. Tutiores (in quibuſdam caſibus) ii ſunt.

a *Filius tuus Benadad Rex Syriæ miſit me ad te, dicens ſi ſanari potero de infirmitate mea hac?* 4. Reg. c. 8. 9.

ſunt, qui navigandi nondum admodum periti, littora ſolùm remis ſuis leguht. Ex utriſque autem optimum & tutiſſimum conflatur conſilium: nam illorum experientiæ horum metu & ſollicitudine temperantur; quomodo etiam fit, quando ad eandem conſultationem concurrunt conſiliarii phlegmatici, & cholerici: audaces, & circumſpecti: celeres, & tardi: ex ejuſmodi enim miſtione ſalubre quoddam conſurgit ſententiarum temperamentum, non ſecus atque in corporibus ex quatuor humorum contrarietate bona temperies oritur.

SYMBOLUM XXXI.

Columna ſeipſam ſuſtentat, ſuo librata pondere. Si in alterutram inclinet partem, mox corruit, idque tantò celeriùs, quo graviori fuerit pondere. Haud aliter ſuâmet auctoritate & exiſtimatione firma ſubſiſtunt, & conſervantur Imperia. Mox ubi eam perdere cœperint, ipſa labi incipiunt, nec ulla tanta eſt potentia, quæ ea firmet ac ſuſtentet; imò a *nihil rerum mortalium tam inſtabile, ac fluxum eſt, quàm fama potentiæ ſuâ vi nixa.* Nemo columnæ ad perpendiculum erectæ nimiùm confidat; ubi paululùm inclinaverit, quivis etiam maximè imbecillus ejuſdem ruinam promovet! nam illa ipſa inclinatio neſcio quomodo ad impellendum invitet; labentem autem nullum robur, quantumvis firmum, ſuſtinuerit. Una ſola actio omnem interdum exiſtimationem humi ſternit; & ne multi quidem eam denuò poſſunt erigere: nulla enim ferè macula ita planè eluitur, quin veſtigium aliquod maneat, neque ulla in hominum mentibus eſt opinio, quæ integrè & ſtirpitùs evelli poſſit. Infamiam cures licèt, cicatrices tamen in vultu derelinquit. Quare ſi corona fixa & firma non ſteterit ſupra perpendicularem exiſtimationis columnam, brevi in terram decidet. Alphonſus V.

a Ara-

a Tacit. l. 13. Annal.

a Aragoniæ Rex famæ auctoritate regnum ſuum conſervavit non ſolùm, ſed & Neapolitano potitus eſt. Eodem tempore Rex Caſtellæ Joannes Secun-

dus, quia humili & abjecto erat animo, ſpernebatur à ſubditis, uſque adeò, ut leges etiam ab iis acc

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 20. c. 11.

peret,quas ipſi vellent. Provinciæ, quæ temporibus Julii Cæſaris, & Auguſti, Principum magnæ exiſtimationis, conſtantes fuerant ac fideles,hoſtiles ſpiritus iuduerunt ſub Galba, homine ignavo, & contempto ab *a* omnibus. Sanguis regius, & Statuum amplitudo ad tuendam exiſtimationem nequaquam ſufficit,ſi deſit Virtus,& magnitudo animi propria; perinde ut ſpeculum non limbi exteriores æſtimari faciunt; ſed intrinſeca ejus præſtantia. In regia Majeſtate non plus ineſt virium quàm in exiſtimatione, quæ ex admiratione & metu naſci ſolet; ex utroque vero obedientia & ſubjectio, quæ ſi defuerint, non ſeſe diu tuebitur Principis dignitas, in alienâ opinione fundata; & purpura regia irriſionis potiùs ſignum videbitur, quàm eminentiæ præ aliis & Majeſtatis,uti in rege Henrico Quarto cernere licuit. Spiritus & nativus calor corpus humanum in pedes erectum ſuſtinent: ſola tibiarum baſis non ſufficeret. Et quid aliud eſt exiſtimatio, quàm Spiritus quidam tenuis, in opinione omnium accenſus, qui ſceptrum rectà ſurſum erigit, & ſuſtentat? Curet itaque Princeps,quoad fieri poteſt, ut omnes actiones ſuæ,& operationes tales ſint, quæ ſpiritus iſtos foveant, ac nutriant. In exiſtimatione fundabant Parthi petitionem ſuam, cùm rogarent Tiberium, ut iis ſponte ſuâ Phrahaten Phrahatis Regis filium Româ *b* mitteret.

§ Iſthæc exiſtimatio & auctoritas majores etiam in militiâ effectus operari ſolet, ubi plus metus poteſt, quàm gladius; & efficacior eſt opinio, quàm ipſum aut animi aut corporis robur,adeóque non minùs de illâ laborandum, quàm de armorum viribus. Eam ob rem prudentiſſimè ſuadebat Othoni Suetonius Paulinus, ut Senatum Romanum in ſuam ſem-

a *Melius Divo Iulio, Divoque Auguſto notos eorum animos, Galbam & infracta tributa, hoſtiles ſpiritus induiſſe.* Tac. l.4.Hiſtor. b *Nomine tantum, & autore opus, ut ſponte Cæſaris, ut genus Arſacis, ripam apud Euphratis cerneretur.* Tac. lib. 6. Annal.

ſemper trahere partem conaretur. quippe *a* cujus *nunquam obſcura* poſſint eſſe *nomina, etſi aliquando obumbrentur.* Quæ etiam cauſſa fuit, cur provinciæ non paucæ in ipſo ſpem ſuam & fiduciam *b* collocarent. In diſſidiis illis magnorum Ducum, Cæſaris & Pompei præcipuum utriuſque ſtudium erat, ut alter alterius auctoritatem vinceret potiùs, quàm arma: ſatis enim noverant animos, & perinde vires. famæ clamorem ſequi magis, quàm ſonitum tympani. Rex Philippus Secundus eximius planè fuit in hâc arte tuendæ exiſtimationis: ſiquidem in hujus beneficio è privato cubiculo Mundi utriuſque habenas ſic moderatus eſt, ut obſequentiſſimas eas ſemper habuerit.

§. Quin tum etiam, cùm ruina ſtatuum præ oculis eſt, præſtat eorum permittere interitum, quàm exiſtimationis jacturam facere; ſine hâc enim illi in integrum reſtitui nunquam poſſunt. Quapropter in graviſſimâ illâ tempeſtate conſpirationis Cameracenſis, etſi Reſpublica Veneta perditam ſe videret; prudentiſſimus tamen ille & fortiſſimus Senatus ſatiùs eſſe duxit conſtantem eâ in re ſe præbere, quàm aliquam prodere ignaviam, mediis utendo illicitis. Dominandi libido ſerviles reddit Principes. Id quia expendere omittebat Otho, paſſim *c protendens manus adorare vulgum videbatur, jacere oſcula, & omnia ſerviliter pro dominatione* gerere; hoc ipſo nimirum, quò ambiebat Imperium, quàm eò indignus eſſet, palam omnibus faciens. Ne in inopiâ quidem & indigentiâ expedit mediis uti violentis, & minùs decoris, aut ſubſidia ab extraneis petere; utrumque enim periculoſum, & neutrum ad egeſtatem ſublevandam ſufficit. Quid? quòd tenuitati iſti exiſtimatione conſulitur meliùs. Tam quis opinione locuples eſt, ac alius multis reconditis & occulis opibus. Ita Romani ſibi olim perſuadebant; quare etſi in diverſis oc-

a Tacit. l. 2. Hiſt. b *Erat grande momentum in nomine urbis & prætextu Senatus.* idem l. 1. Hiſt. *c* ibidem.

caſionibus afflictæ fortunæ iis offerrent Provinciæ pecuniaria & frumentaria ſubſidia, gratiis tamen actis, ea noluerunt admittere. Perierant aliquando in mari duæ legiones; a *caterùm ad ſupplenda exercitûs damna certavêre Gallia, Hiſpania, Italia: quod cuique promptum, aurum, equos, arma offerentes; quorum laudato ſtudio, Germanicus armis modo, & equis ad bellum ſumptis, propriâ pecunia militem juvit.* Binis item aliis temporibus, cum in maxima rerum calamitate & penuria Senatui Romano pateræ quædam aureæ magni pretii offerrentur, *b* una vice *legatis gratiæ actæ pro magnificentia, curaque; patera, quæ ponderis minimi fuit, accepta*; *c* & alia vice, rurſum *gratiæ actæ, aurum non acceptum.*

§. Auctoritas & exiſtimatio Principis variis ex cauſſis naſcitur. Aliæ ad perſonam ipſius pertinent, aliæ ad ejus ſtatum. Quæ ad perſonam pertinent, aut corporis ſunt, aut animi. Corporis, ſi aptè conformatum illud ſit, & diſpoſitum, ut Majeſtatem ſuſtinere valeat; etſi Naturæ defectus animi virtutes interdum ſupplere ſoleant. Erant illi ſanè non exigui in Carolo Emmanuele Sabaudiæ Duce; excelſitas tamen animi & magnitudo, ingenii vivacitas, aptiſſimi pro aula mores, & urbanitas, ſuſpici eum faciebant. Motus aliquis ſeverus & gravis in cauſſa eſt, ut pro Principe habeatur is, qui abſque eo ſpretus fuiſſet ab omnibus; cui tamen ſic miſcere oportet humanitatem, ut ſervetur auctoritas, non ut incurratur in odium, aut arrogantiæ nota contrahatur, quo nomine à Tacito collaudatur d *Germanicus, qui viſu & auditu juxtà venerabilis, cùm magnitudinem & gravitatem ſummæ fortunæ retineret, arrogantiam & invidiam effugerat.* Ad hæc pretium quoque & ſplendor veſtium admirationem pariunt apud alios, & auctoritatem conciliant: plebs enim his exterioribus capitur, & cor humanum oculos non minùs, quàm intelligentiam in con-

a Tacit. lib. I. Annal. *b* Liv. l. 22. *c* ibid. *d* Tac. lib. 2. Annal.

conſilium adhibet; *a* quare optime dixit Rex Alphonſus Sapiens, *que las veſtiduras fazen mucho conozer à los Homes por nobles, o por viles. E los Sabios antiquos eſt ablecieron, que los Reyes viſtieſſen paños de ſeda con oro, e con piedras precioſas, porque los Homes los puedan conoſcer luego, que los vieſen à menos de preguntar por ellos.* Rex Aſſuerus petentibus aures dabat, *indutus veſtibus regiis, auroque fulgens, & pretioſis lapidibus.* Ideo Deus præcepit Moyſi: *Facieſque veſtem Sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem.* Et fecit eam ex purpura auro intertextâ, aliiſque maximi pretii rebus *b* exornata, quâ uſi ſunt poſteà ſucceſſores, uti & etiamnum faciunt ſummi Pontifices, etſi majori cum modeſtia minorique ſumptu. Quòd ſi Pontifex Dei brachium *c* eſt in terris, ſi tonitrui inſtar cenſuras fulminat, æquum omnino eſt (quicquid cavilletur Impietas) ut ſicut Deus ornatur ſplendore *d* lucis (veſtimento cæli) ita ipſe quoque terrena veſtiatur pompâ, & ſublimis in ſede à ſuccollantibus *e* deportetur. Eadem ratio in Principibus locum habet, qui Dei vicem in temporalibus *f* obeunt.

Ampla item & ſumptuoſa Palatia, magnifico ornatu *g* inſtructa: nobilitas & claritas *h* familiæ: cuſtodiæ Nationum, quarum fidelitas exploratior *i* eſt, ſplendor & amplitudo aulæ, aliæque oſtentationes publicæ, exiſtimationem pariunt poten-

 tiæ

a L. 5. tt. 5. p. 2. b *Ipſa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & Hyacintho & purpura.* Exod. 27. 8. Eſth. c. 15. 9. Exod. 28. 2. c *Si habes brachium ſicut Deus; & ſi voce ſimili tonas.* Job c. 40. 4. d *Decorem induiſti: amictus lumine ſicut veſtimento.* Pſal. 103. 2. e *Circumda tibi decorem, & in ſublime erigere, & eſto glorioſus, & ſpecioſis induere veſtibus.* Job 40. 5. f *Ego dixi; Dii eſtis, & filii excelſi omnes.* Pſalm. 8. 1. 6. g *Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos.* Eccleſ. 2. 4. h *Nec erit ante ignobiles.* Prov. 22. 29. i *Poteſtas & terror apud eum.* Job 25. 2.

tiæ Principis, & Majeſtatem addunt. Ejuſdem excellentiam indicant illuſtriores tituli ſtatuum aut induſtriâ, aut hæreditate acquiſitorum, qui eidem ſolent tribui. Sic Iſajas ſupremi rerum omnium effectoris ac Principis Majeſtatem variis nominibus ac titulis *a* explicat. Hiſce itaque ſtudeat Seren. Veſtra perſonam ſuam regiam illuſtriorem redddere: modò tamen non ex levitate deferantur aut adulatione; ſed ex univerſali omnium applauſu, fundato in virtute & verâ animi fortitudine, quales fuêre, quibus honorati ſunt olim Serenitatis Veſtræ Anteceſſores, Rex Ferdinandus Sanctus, Alphonſus Magnus, Sanctius Fortis, Jacobus Pugnator, Alphonſus Magnanimus, & alii.

§. Præſtantia virtutum; aliæque naturæ perfectiones, quæ in bono Gubernatore requiruntur, exiſtimationem & auctoritatem conciliant Principi. Una ſola, quæ reluxerit in illo ſeu ad militiam pertineat, ſeu ad pacem, aliarum defectus abundè ſupplere ſolet, ut ſi ſeipſum impendat negotiis, tametſi non omnino ſatisfaciat: nam omnia ad Miniſtros remittendo, valde vis Majeſtatis imminuitur, quare & *b*: *Salluſtius Criſpus Liviam monuit, ne Tiberius vim Principatus reſolveret, cuncta ad Senatum revocando.* Una aliqua res ſapienter laudabiliterque ſtatuta à Principe opportuno tempore ſine conſultatione alienâ: una indignatio, & potentiæ ſuæ vires vel leviter oſtendiſſe, timeri eum faciunt & ſuſpici. Animi item conſtantia in utraque fortunâ; exiſtimat enim vulgus ſupra communem eſſe naturam, ſecundis rebus non attolli, adverſis non dejici; immò divinum aliquid in tali ineſſe Principe.

§. Æquabilitas in operando magnam inſuper exiſtimationem Principi comparat: judicii enim compoſiti & prudentis indicium eſt. Si favores ſuos intempeſtivè impertiverit aliis, aut offenſas leviter

a *Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Conſiliarius, Deus, fortis, Pater futuri ſeculi, Princeps pacis.* Iſ. cap. 9. 6. *b* Tacit. l. 1. Annal.

viter ulciſci voluerit; timebitur quidem; ſed non æſtimabitur, quomodo, a *Vitellium ſtabitis offenſis, aut intempeſtivis blanditiis mutabilem contemnebant, metuebantque.*

§. Ad tuendam præterea exiſtimationem etiam Prudentia conducit, ne videlicet conetur Princeps, quod potentia obtinere non poteſt. Immenſa ea ſit oportet, ſi Princeps bellum ſuſcipiat, in quo nulla victoriæ ſpes, aut plus à ſubditis depoſcat, quàm liceat, & fieri poſſit, nec tamen occaſionem iis det obedientiæ abjiciendæ. Attentare illud, nec poſſe ad effectum perducere, in Principe indecorum eſt, temerarium in ſubditis.

§. Tanti fiunt Principes, quanti ſemetipſi faciunt: etſi enim honor in exiſtimatione alienâ poſitus ſit, hæc tamen ex præjudicatâ opinione ferè de unoquoque formari ſolet, quæ major eſt, aut minor (ſi prudens ſaltem ſit) prout animus ipſe aut ſpiritus ſumit à fortitudine, quam in ſemetipſo experitur, aut eoſdem perdit, ſi meritis careat. b *Optimi quippe mortalium altiſſima cupiunt*; ignavi verò nihil audent, & indignos ſe omni honore judicant. In his non ſemper demiſſio virtus eſt, & modeſtia, ſed vilitas quædam animi; unde jure merito ſpernuntur ab aliis, dum dicunt ideò ſe altiora non appetere, quod ſciant, ſe ea non promereri. Parum aberat, quin Blæſus Imperio indignus videretur, eò quòd rogatus illud ſuſcipere c contemneret. Infelix ſtatus, cujus caput aut Principis titulo indignum ſe reputat, aut plus etiam quàm Principem æſtimat. Primùm illud; abjectio animi eſt, hoc alterum pro tyrannide habetur.

§. In iſtis animi dotibus etiam caſus locum habet; contingit enim cum iis ipſis vilipendi Principem, quando Prudentia minus felix eſt, aut eventus non ſat reſpondent conſiliis. Gubernatio in ſe bona

 eſt.

a Tacit. lib. 2. Hiſt. b ibidem. l. 4. Annal. c *Adeo non Principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur.* ibidem. l. 3. Hiſt.

eſt, ſed ita infauſta, ut omnia minùs rectè ſub manus ſuccedant. Quod non ſemper providentiæ humanæ vitio accidit; ſed divina potiùs ſic diſponit & ordinat, dum fines hi particulares hujuſce inferioris regiminis, cum iis, quos gubernatio illa ſuprema & univerſalis ſibi habet propoſitos, non omnino conſentiunt.

§. Addo illud etiam, non ſufficere omnes animi & corporis dotes, ad tuendam Principis exiſtimationem, ſi ipſa ejus familia diſſoluta ſit. Ab illâ tota ejus dependet auctoritas, neque ulla res difficilior, quàm domum propriam habere bene compoſitam. Sanè minùs arduum pleriſque videri ſolet integram gubernare Provinciam quàm unam domum, eò quòd Princeps curam iſtam in poſtremis habeat, animo ad majora attento, aut quia obſtat amor proprius, aut deeſt animi robur ad id neceſſarium, aut eſt naturalis quædam ignavia, aut illi certè, qui circa Principem ſunt, inſolentias domeſticas & famulorum delicta ſic nôrunt tegere, ut remedium iis adhibere non poſſit. Non minima Agricolæ laus fuit, *domum ſuam primam coërcuiſſe*, nunquam permittendo, ut aut liberti, aut ſervi *a* publicis rebus ſe immiſcerent. Multi Principes Status ſuos regere ſciunt, pauci ſuas domos. Galba Imperator erat minimè malus, ſuo tamen palatio non optimè præfuit: neq; enim in iſto minora dominabantur vitia, quàm in Neronis *b* aula. Laudi datum Tiberio Imperatori non exiguæ, quòd *modeſta* illi eſſent *ſervitia*. Nulla Gubernatio rectè laudabiliterque inſtitui poterit, *c* ubi domeſtici ſimul imperant, & prædas agunt, aut ſuperbia ſua aliiſque vitiis auctoritatem ejus proſtituunt. Si boni illi ſunt, Principem quoque bo-

a *Primam domum ſuam coërcuit, quod pleriſque haud minus arduum eſt, quàm Provinciam regere: nihil per libertos, ſervosque publicæ rei.* Tac. in vitâ Agri. b *Iam afferebant cuncta venalia præpotentes liberti, ſervorum manus ſubitis avidæ, tanquam apud ſenem feſtinantes.* idem. l. 1. Hiſtor. c Tacit. l. 4. Hiſtor.

bonum efficiunt; ſi improbi, tametſi bonus ſit Princeps, improbus tamen videbitur. Ab illis actiones Principis ſuum mutuantur pretium, & bona ejuſdem fama dependet pariter, & mala; ſiquidem aliorum virtutes & vitia ipſi ſolent tribui. Si prudentes ſint domeſtici, errata ejus diſſimulant, immò quo ad fieri poteſt, omnes ejus actiones ab errore vindicant, & deprædicando, magis illuſtres reddunt. Relatæ ab illis cum quadam gratia, admirationem pariunt. Quicquid de Principe manat in publicum, id magnum judicatur à populo. Intrà palatia Principes aliorum hominum conſimiles ſunt; exiſtimatio tamen majores eos fingit, & receſſus ille atque à communi aliorum conſortio ſegregatio, ſegnitiem eorum & inertiam contegit: quod ſi famuli minùs prudentes ſint, & ſecreti haud ſatis tenaces, per eos tanquam per rimas quaſdam illam indagat populus, & reverentiam exuit, qua eos antea ſuſpiciebat & venerabatur

§. Denique ex ipſo etiam ſtatu augeſcit exiſtimatio Principis, ſi nimirum leges optimè conſtitutas habeat, & Magiſtratus; ſi in eo Juſtitia vigeat; ſi unam tueatur Religionem; ſi Majeſtati ſupremæ honorem & obedientiam deferat; ſi annonæ & ubertatis curam habeat; ſi artes & arma floreant, & eluceat in rebus omnibus ordo quidam conſtans, & æqualis harmonia, à manu Principis profecta; immò etiam ſi felicitas ſtatuum ab ipſomet dependeat Principe: nam ſi abſque hoc illa potiri poſſint, facilè eum deſpiciunt. a *Aratores in Ægypto cælum non ſuſpiciunt*; cùm enim Nilus inundatione ſua omnes latè agros irriget, fœcundetque, nubibus haud quaquam indigent.

a Plin.

SYMBOLUM XXXII.

Concha de rore cæli concipit, & in candidiſſimo ejus ſinu naſcitur, & ſeſe prodit pulcherimus ille margaritæ partus. Nemo tantam ejus eleantiam ab exteriori forma tam rudi & impolita onjiceret. Haud aliter ſenſus falli ſolent in actionum

num exteriorum examine: ſi ſecundùm extimam rerum faciem judicent ſolùm, nec ad interiora penetrent. Veritas ab opinione non pendet. Aſpernetur eam Princeps, ſi è rationis præſcripto egiſſe ſe ſciat. Nihil magnoperè arduum aut eximium audebit aggredi, ſi ad ſenſum vulgi cum metu ſuo velit in deliberationem deſcendere. In ſemetipſo ſe quærat; non in aliis. Regnandi ars ob tenues iſtas exiſtimationis umbras conturbari ſe non ſinit. In illo Rege hæc major eſt, qui pacis belliq; artes ritè moderari noverit. Subditorum honos è quâcunque re nævum contrahit; ille autem Regis cum beneficio publico conjunctus eſt; durante hoc creſcit; imminuto interit. Nimium etiam haberet periculi gubernatio fundata in legibus exiſtimationis à levi vulgo inſtitutis. Earum deſpicientia, animi magnitudo, & conſtantia eſt in Principe, cui pro ſupremâ lege ſalus Populi eſt. Gloriabatur olim in Senatu Tiberius, *a* quòd *offenſionum pro utilitate publicâ non pavidum* ſe exhiberet. Animus erectus & alacer incertos vulgi rumores, & famam popularem nil metuit. Qui inanem ſpernit gloriam, verâ ſolidaque fruetur. Non ignorabat id Fabius Maximus, cùm ſalutem publicam rumoribus, & querelis vulgi anteponeret, qui tarditatem ejus incuſabat; uti & magnus ille Dux in captivitate Ducis *b* Valentini, qui etſi ſeſe illius commiſiſſet poteſtati, fidemque ſecuritatis publicam ab eo accepiſſet; propter occultas tamen molitiones, quas denuò illum adverſus Regem Catholicum ſuſcepiſſe Magnus Dux reſcierat in cuſtodiis eum detinuit, ratus nimirum incommodorum potiùs, quæ ex libertate illius oriri poſſent, habendam eſſe rationem, quàm ſermonum contra ſe, & querimoniarum, quaſi datam fidem violaſſet; quâ de re ut ſe purgaret *c* tunc palàm, nullo modo expedire videbatur. Rex Sanctius, cognomento Fortis, glorioſus fuit, & bellicoſus; ſurdus tamen ad

a Tacit. lib. 4. Annal. *b* Mar. hiſt. Hiſp. l. 28. c. 8. *c* idem. hiſt. 7. Hiſp. l. 14. c. 9.

obtrectationes ſuorum Subditorum, prælium ad Cæſarianum (ſic urbem vocant; quæ vulgò Xeres dicitur) detrectavit. Satiùs eſt, Principem ut prudentem timeri ab hoſtibus, quàm ut præcipitem aut temerarium.

5. Hi diſcurſus non eo ſpectant, ut Principem abjectum & vile Reipublicæ mancipium eſſe velim, adeò ut quacunque de cauſſâ, aut utilitatis ſpecie fallat datam fidem, aut pactis conventiſque contraveniat: talis enim fidei violatio nec ipſi aut ejus Statui ullum accerſet commodum, ſed ruinam potiùs; & publicum pariet detrimentum; neque diu ſecurum eſſe poteſt, quod honeſtum non eſt; uti in Aragoniæ regno videre fuit, turbato toties, totque ſæpè calamitatum, ac imminentium ſubditis miſeriarum procellis agitato, eò quòd Rex Petrus Quartus tam pacis quam belli tempore ad commodum magis, quàm ad exiſtimationem & famam cuncta referebat. Utilitas & honeſtas junctæ, & pari paſſu ambulent, oportet. Nec in eam me adduci patior ſententiam, a *nihil glorioſum, niſi tutum, & omnia retinendæ Dominationis honeſta*; neque enim, quod indecens eſt, bonum medium eſſe poteſt ad illam tuendam; neque ſi fuerit, ideò honeſtum erit, aut excuſandum. Illud ſolùm contendo, ut Principis animum opinionibus vulgaribus ſuperiorem faciam, & conſtantem adverſus vanas Populi obtrectationes. Vt ſciat cedere tempori, & diſſimulare offenſas: deponere gravitatem regiam: aſpernari inanem famam, oculis in verâ illâ & ſolidâ defixis; in arenâ denique, ut ajunt, ac neceſſitate conſilium capere, ſi ita expedire viſum fuerit ad ſtatus ſui conſervationem; nec decipi ſe ſinat vanis quibuſdam glorиolæ umbris, pluris ſcilicet eam æſtimando, quàm utilitatem publicam; id quod Regi Henrico Quarto vitio datum fuit, nolenti eorum ſequi conſilium, qui ſuaſores illi fuerant, ut Ioannem *b* Paciechum Villenæ Marchionem comprehenderet.

a Saluſt. *b* Mar. hiſt. Hiſp. l. 23. c. 7.

henderet, tumultuum & commotionis inter regni Proceres auctorem & incentorem; excuſando ſe, quòd fidem illi publicam dediſſet Madritum veniendi, contra quam agere ſibi non liceret. Frivola excuſatio, inane fidei & clementiæ ſpecimen vitæ ſuæ & ſaluti publicæ anteferre, erga eum præſertim, qui conceſsâ ſibi ſecuritate abuteretur ad perniciem ipſi perſonæ regiæ machinandam, unde graviſſima ad ipſum Regem,& univerſum ejus regnum manârant damna ac detrimenta.

Nil Tiberius Cæſar morabatur, vitio ſibi verti à nonnullis quòd tanto tempore in inſula Capreis cunctaretur, in ſolos calumniatores intentos habens oculos, neq; Galliæ laboranti ſuccurreret, cujus bona pars jam tum perierat, neque legiones in Germania componeret. Hæc,inquam,nihil ille morabatur, quin *tantò impenſiùs in ſecuritatem compoſitus, neque loco neque vultu mutatus*, a *ſed ut ſolitum, per dies illos egit.* Conſtantia prudens audit, non curat magnoperè judicia & ſenſus imperitæ multitudinis, ſciens rebus benè geſtis, obtrectationem poſtea in majorem cedere gloriam, & ſeipſa ſenſim evaneſcere. Diffidebat exercitus electioni Saülis in Regem, eumque aſpernando dicebat: b *Num ſalvare nos poterit iſte?* Diſſimulavit tamen verba iſta Saül, & ſurdis accepit auribus (neque enim Principes audire omnia convenit) & milites ſuum poſtea damnantes errorem palinodiam cecinerunt, immò & in obtrectationis auctorem inquiſiverunt, infami mulctandum morte, ſi c deprehenderetur. Non fuiſſet factum prudens, electionem ſuam in diſcrimen objicere, præ ſe ferendo notitiam ſiniſtri illius popularis judicii. Nimia viatoris eſſet levitas,ſi ab importuno locuſtarum ſtridore moras ſibi in itinere injici pateretur. Ex rumore vulgi ſtatuere vecordia

 a eſt.

a Tacit. lib. 3. Annal. b 1. Reg. 10. 27. c *Quis eſt iſte, qui dixit: Saül num regnabit ſuper nos? Date viros & interficiemus eos.* 1. Reg. 11. 12.

a eſt. Timere illum, & quæ ſtatuta ſunt ſemel, revocare, prorſus indignum. Vix unquam firmum eſſet ullum conſilium, ſi à vulgo dependeret, qui cauſſas, quæ impulerint Principem, omnes penetrare non poteſt, neque eas publicare expedit: hoc enim eſſet ſceptri auctoritatem illi tribuere. In Principe tota Populi poteſtas ſita eſt. Principis eſt agere, Populi juſſa exequi, bona interim fide ſibi perſuadendo, rectè ac juſte ita præcipi. b *Si, ubi jubeantur, quærere ſingulis liceat, pereunte obſequio, etiam Imperium intercidit.* Tam hæc ignorare oportet eum, qui paret, quàm ſcire c alia. Principibus *ſummum rerum judicium Deus dedit*, ſubditis *obſequii gloria relicta* d *eſt.* Illud ſolùm poſtulatur à Principe, ut obligationi ſuæ in ſtatuendo & decernendo faciat ſatis; quòd ſi poſtea non omnia è voto ſuccedant, animo ne cadat: ſatis enim eſt, nihil imprudenter egiſſe. Quod optimum etiam videtur conſilium, infirmum eſt, & caſibus variis obnoxium. Quo Monarchia eſt amplior eò magis expoſita eſt eventibus minùs proſperis, quos aut caſus ſecum trahit, aut judicium humanum præcavere ſatis haud poteſt. Grandia corpora grandes infirmitates pati ſolent. Niſi Princeps fortiter conſtanterque negotiis inſiſteret, quicquid obtrectent alii, infeliciſſimam vitam viveret. Si errare eum contingat, animo opus eſt, ne metu percellatur, aut in ſtatuendo deinceps fiat anceps & tardior. Princeps qui leviter ſuſpicatur, omnia, quæ egerit, improbatum iri ab aliis, nimis etiam potentiæ ſuæ coarctat limites, multiſque inanibus Phantaſiæ terroribus ſeſe objicit; id quod à perſuaſione quadam propria ſuperſtitioſa, aut melancholici humoris abundantia plerumque naſcitur. Iſthæc incommoda David agnoviſſe videtur,

a *Non ex rumore ſtatuendum.* Tacit. lib 3. Annal. b idem lib. 1. Hiſt. c *Tam neſcire militem, quàm ſcire oportet.* Tac. l. 1. Hiſt. d *Tibi ſummum rerum judicium Dii dedere, nobis obſequii gloria relicta eſt.* idem l, 6, Ann.

tur, cùm Deum precaretur, ut tolleret à ſe opprobria, quæ ipſe ſibi *a* imaginabatur. Conſtantia itaque ſeſe armet Princeps adverſus quoſcunque eventus, & vulgi opiniones, & fortem ſe præſtet, in tuenda vera & ſolida exiſtimatione perſonæ ſuæ, & armorum, quando illa amiſſa, aut violata, unà ſecum Imperium in diſcrimen adducit. Optimè hanc rem intellexit Rex Ferdinandus *b* Catholicus, quando monitus à ſuo Patre Rege Joanne Secundo Aragonio, ut tempori, neceſſitatique cederet, & Coronam ſuam collocaret in tuto, conciliando ſibi animos Marchionis Villenæ, & Archi-Præſulis Toletani. Alphonſi Carrilii, honeſtiſſimis quidem mediis illud effectum dare ſtuduit; induci tamen nunquam potuit, ut auctoritatem ſuam regiam Subditorum furori ac violentiæ minùs decenter aut indecorè inclinaret, in hoc enim plus ineſſe periculi augurabatur, quàm beneficii in eo, quòd voluntatum ſtudia ſibi pararet apud alios. Tempus, optimus artium magiſter eſt, & tale eſſe poterit, ut actiones humiles heroicas efficiat, & ipſas etiam ſubmiſſiones ac deditiones in alterius poteſtatem fortitudini tribuat. Finis honeſtus ac licitus eſt, qui eas nobilitat. Vitellio *c* Tacitus exprobrat, quod *ſectari cantantem* Neronem fuerit *ſolitus, non neceſſitate, qua honeſtiſſimus quiſque, ſed luxu & ſagina mancipatus, emptuſque.* Non minus conſtanti animo opus eſt, ad parendum neceſſitati, quàm ad illam ſuperandam, & quod abjectio interdum putatur, & vilitas, honoris eſt ſtudium, quando nimirum ad hunc non amittendum aut certè ad conſervandum, diſſimulantur ad tempus offenſæ. Qui illicò ultionem parat, magis paſſione duci ſe ſinit, quàm honore. Iracundiæ quidem fit ſatis; at divulgatur ampliùs, & publicatur infamia. O quoties profuſus ſanguis rubrica fuit, quà conſcriberentur injuriæ! quoties in ipſo offendentis vultu vulneribus conciſo legere licuit

M 7

a *Amputa opprobrium meum, quod ſuſpicatus ſum*, Pſal. 118.39. *b* Mar. hiſt. Hiſp. l. 29. c. 9. *c* Tac. l. 2. Hiſt.

cait cicatricibus quaſi literis quibuſdam exaratam offenſi infamiam! Sæpiùs vindictâ, quàm diſſimulatione deperditus fuit honos: hæc oblivionem inducit, illa memoriam: magiſque in eum conjicimus oculos, qui injuriam accepit, quàm qui ultionem ſuſtinuit. Qui prudens honoris ſui æſtimator eſt, in bilance eum pendit, ac librat cum vindicta. cui ille, adjecto quocunque ſacomate notitiæ publicæ, multum præponderat.

Etſi verò Principi ſuaſerim, ut famam popularem inſuper habeat; hoc tamen in caſibus ſolùm allatis velim intelligi, ſi nimirum jacturam illius bonum publicum compenſet, aut aliter impediret negotia magni momenti, quæ Populus aut non capit, aut certè non rectè intelligit: nam poſtea ſucceſſus iſte felicior & rei honeſtas, amiſſam famam cum uſurâ etiam exiſtimationis & honoris reſtituunt. Interim prudenter fecerit Princeps, ſi quoad fieri poteſt, ſemper actiones ſuas ad popularem auram accommodare ſtudeat: eoſdem enim ferè effectus, ac vera illa gloria operari ſolet. Vtraque in hominum imaginatione eſt poſita, & vox popularis nonnunquàm, licet falſa ſit, tantam meretur fidem, ut nullo unquam poſtea tempore, aut actione contrariâ obliterari valeat.

SYMBOLUM XXXIII.

QUod ſpeculum integrum repræſentat, idem etiam confractum in quâlibet ſuâ particulâ exhibet; ſic Leo in utroque ſpeculi fragmento præſentis Emblematis ſe contuetur, fortitudinis, & generoſæ conſtantiæ Symbolum, quam in omni caſu Princeps conſervare debet. Speculum nempe publicum eſt, in quo Mundus ſe contemplatur; ut rectè dixit Rex Alphonſus Sapiens, agens de actionibus Regum, & expendens, quales eas eſſe deceat. a *Porque los Omes tomen exemplo dellos, de lo que les ven fazer, e ſe-*

a L. 4. tt. 5. p. 2.

a ſobre eſto dijeron por ellos, que ſon como eſpejo, en que los Omnes ven ſu ſemejanza de apoſtura, ò de enatieza. Eam ob rem, ſive cum fortuna ſecunda ſervet integrum,

ſive frangat adverſa, idem ſemper in eo vultus a pareat oportet. Quod quidem in ſecundâ difficili quia affectus de ſe facilè emicant, & ratio cum g

riâ evaneſcit. Attamen magnanimum pectus à ſummâ etiam felicitate efferri ſe non ſinit;uti in Veſpa-ſiano videre licuit: nam etſi communi omnium conſenſione Imperator conſalutaretur,a *nihil tamen in ipſo tu midum, arrogans, aut in rebus novis novum fuit.* Quiſquis unà cum fortunâ animum mutat, fatetur etiam ſe non promeruiſſe;

b *Frons privata manet, non ſe meruiſſe fatetur,*
Qui creviſſe putat.

Hęc conſtans modeſtia etiam in Piſone enituit:nam adoptatus à Galbâ, c *nullum turbati aut exultantis animi motum prodidit: ſermo erga patrem Imperatoremque reverens: de ſe moderatus: nihil in vultu, habituque mutatus: quaſi imperare poſſet magis, quàm vellet.* Sed & à caſibus adverſis Fortitudini ſolet eſſe periculum:illi enim homines plerumque nec opinantes obruunt; cùm nemo quiſquam ferè ſit, qui calamitates omnes, quæ accidere ſibi poſſunt, ſerio cogitet. Quæ cauſſa eſt, cur plerosque incautos, & ex improviſo eæ opprimant, & cur tantoperè tunc conturbetur animus, aut propter nimium felicitatum amorem, quas amittit,aut ob periculum vitæ,cujus prorogandæ deſiderium omnibus à naturâ eſt inditum. In aliis locum habeant licèt paſſiones iſtæ, non in Principe, cujus eſt regere alios tam in adversâ fortunâ, quàm proſpera, & placidum ſemper ac compoſitum præ ſe ferre vultum, & verba intrepida;qualis Otho fuit,etiam Imperio exutus.d *Placidus ore, intrepidus verbis,intempeſtivas ſuorum lachrymas coërcens.* In cruento illo prælio ad Navas Toloſæ Rex Alphonſus Nonus eadem ſemper animi, vultuſque ſerenitate inter arma perſeveravit. Nullus unquam caſus Regis Ferdinandi Catholici affectum,aut paſſionem detegere potuit. Læſus aliquando graviter à furioſo quodam Barcinone,nihil ideò commoveri viſus fuit, illud ſolùm præcepit, ut invaſorem coërcerent. Carolus Quintus Imperator, cùm Ingolſtadium obſideret, nec vultum immu-

ta-

a Tac.l.2.Hiſt. *b* Claud. *c* Tac.l.2 Hiſt. *d* Tac.l.2.Hiſt.

tavit nec locum; quantumvis hoſtes continua tormentorum exploſione tentorium ejus dilaceraſſent, & nonnulli juxtà à latere interfecti cecidiſſent. Non minori cum conſtantia Rex Hungariæ (Auguſtiſſimus nunc Imperator) & Sereniſſimus Infans Ferdinandus (ambo fortitudinis & facinorum Caroli V. glorioſi æmuli) perſtitêre intrepidi in prælio Nordilingano, nil quicquam territi Chiliarchæ cujuſdam morte, qui proximè illos tormenti majoris ictu interierat. Nec omittendum hoc loco exemplum Maximiliani Bavariæ Ducis, & ſacri Romani Imperii Electoris: qui tot victoriis celebris quas, dum exercitui Vnionis Catholicæ ſumma cum auctoritate præeſſet, reportaverat; non ideò ſuperbia elatus fuit, neque poſtea fortuna adverſa animum ſuum heroicum frangi paſſus eſt, tametſi Status ſuos videret perditos, & in Monacenſi ſuo palatio (digna fabrica tanto Principe) hoſpitantes Regem Sueciæ, & Comitem Palatinum Fridericum, ipſumque Fridtlandię Ducem non minùs ſibi infenſum & hoſtem, quàm duos illos experiretur.

Dividat ſanè inſtabilitas temporum atque invidia, & in diverſas diſtrahat partes ſpeculum ſtatuum, in qualibet tamen illarum, quantulacunque etiam ſit, Majeſtas ſemper integra perſeveret. Quiſquis ad Sceptrum natus eſt, mutari non debet ad quemcunque eventum & caſum. Nec ullum tam gravem aut acerbum ducat, ut ideò à ſe ipſo deſciſcat, aut perſonam, quam ſuſtinet, diſſimulet. *a* Rex Petrus, etiam poſtquam in manus Regis Henrici fratris ſui & capitalis hoſtis incidiſſet celare noluit, quis eſſet; quin potius, cùm dubitaretur, num ipſus eſſet, altâ voce ultrò exclamavit; *Ego ſum, Ego ſum.* Quid? quòd hæc ipſa conſtantia ſervandi in rebus adverſis decorum & Majeſtatem regiam, unicum & ultimum earum interdum remedium ſit, uti Porò *b* Indorum Regi accidit, qui captus

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 17. c. 13. *b* Plutarch. in apoph. Regum & Imp.

captus aliquando ab Alexandro Magno,& rogatus, quomodo tractari vellet, *Regiè*, inquit. Subjicienti verò Alexandro; Nunquid etiam aliud? Reſpondit iterum Porus; *Omnia hoc verbum complectitur, Regiè.* Quod heroïcum reſponſum ſic affecit Alexandri animum, ut eum non modò in regnum ſuum reſtituerit, ſed plures etiam illi provincias addiderit. Acerbitatibus & ærumnis cedere, eſt ad earum quaſi partes ſeſe adjungere Fortitudo in victo etiam Victori placet, aut quia triumphum ejus clariorem efficit, aut propter ipſam virtutis vim. Animus violentiæ non paret, neque quicquam in eum poteſt Fortuna. Graves minas Carolus Quintus Imperator intentabat Ioanni Friderico Saxoniæ Duci, quem captivum tenebat, ut ad dedendum ſibi Ducatum Wirtenbergicum eum compelleret; ipſe verò liberè reſpondit: *Poterit quidem ſua Majeſtas Cæſarea ſtatuere de me, quicquid libuerit; ut tamen timorem huic incutiat pectori, nunquam efficiet.* Id quod in occaſione aliâ longe difficiliori reipsâ ſatis oſtendit: contigit enim, ut dum latrunculorum luſui intentus eſſet, capitis ſententiam in ſe latam intelligeret; quo nuntio neutiquam ille turbatus, perinde quaſi nihil ad ſe pertineret, Erneſtum Ducem Brunſuicenſem, quicum ludebat, libera voce cohortatus eſt, ut non obſtante illo ludere pergeret. Quod heroïcum reſponſum infamem rebellionis notam deterſit aliquantùm, & clarum eum reddidit. Actio unica generoſioris animi, etiam cùm vis ipſa ad mortem rapit, vitam illuſtrem relinquit & celebrem: quemadmodum hâc noſtrâ ætate eveniſſe meminimus Roderico Calderonio Septem Eccleſiarum Marchioni, cujus fortitudo vere Chriſtiana, & heroïca conſtantia toti mundo admirationi fuit, adeò ut æmulationem & odium commune tantæ ipſius fortunæ in laudem & commiſerationem verteret. Ignavia & timiditas animi è violentis caſibus neminem eripiunt, nec quicquam de periculo turbatio detrahit. Conſtantia illud aut vincit, aut certè famoſum efficit.

ficit. E vultu Principis periculi gravitatem vulgus colligit, haud ſecus atque ex naucleri oculis ii, qui in eadem navi ſunt, num tempeſtas grandis ſit. Atque ob eam rem valde expedit æqualem ſemper & ſerenam exhibere frontem, ſeu tranquilla ſint tempora, ſeu turbida, ut neque metu Princeps concidat, neque ſuperbia efferatur, neque alii de communi rerum ſtatu judicium ferre valeant. Eadem de cauſſa Tiberius triſtiſſima quæque maximè occultare *a* laborabat. Perturbatio & confuſio rerum omnium oritur, quoties è facie Principis, tanquam illa cæli, perſpicere licet tempeſtates, quæ impendent Reipublicæ. Mutare colorem ad quamvis Fortunæ auram judicii levitas eſt, & ignavia animi. Conſtantia & æquabilitas vultus Subditos erigit, & hoſtes in admirationem rapit. Omnes in Principe ſuos defigunt oculos, & ſi metuat, ipſi quoque metuere incipiunt: ita b *Othonis vultum intuebantur*, quotquot cum eo accumbebant in convivio, *utque evenit inclinatis ad ſuſpicionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur*; ubi verò timori & diffidentiæ locus eſt, ipſa quoque fides facilè *c* deficit. Hoc tamen in iis caſibus velim intelligi, quando periculum diſſimulare, & celare calamitates expedit: in aliis enim publicæ triſtitiæ ſignificatio Principem minimè dedecet, ut ſic affectum ſuum palàm faciat ſubditis, & eorum ſibi conciliet animos. Carolus Quintus Imperator lugubri indutus veſte mœrebat ob Romanæ urbis expilationem. d *Apprehendens David, ſcidit veſtimenta ſua*, cùm mortem Saülis & Jonathæ intelligeret. Idem fecit Joſue propter cladem ab incolis urbis Hai acceptam, & è *pronus cecidit in terram coram arca Domini.* Nec quicquam juſtius, quàm in communi calamitate ſic Deo ſe ſubmittere; nam rebellionis quoddam genus eſſet, de manu

a *Hac audita, quanquam abſtruſum, & triſtiſſima quæque maximè occultantem Tiberium perculère.* Tacit. lib. 2. Annal. *b* idem lib. 1. Hiſtor c *Fides metu infracta.* Tac. lib. 3. Hiſt. *d* 2. Reg. c. 1. 11. *e* Ioſ. 7. 6.

manu illius bona ſolùm velle ſuſcipere, non autem *a* mala. Qui caſtigationi ſeſe ſubjicit, Deum ad miſericordiam commovet.

§. Controverti hic poteſt, an tum ſaltem illa animi conſtantia minùs potenti ſuadenda ſit, cùm potentioris auxilio indiget. Sed ea in re peculiari diſtinctione opus eſt. Qui oppreſſus ab hoſtibus petit ſuppetias, non ſe demittat nimiùm, nec nimis ſollicitè alienam imploret opem, aliàs Fortunam ſuam prorſus deſperatam faciet. Nullus enim eſt Princeps, qui ſola motus miſericordia jacenti dexteram porrigat, aut qui tueri velit eum, qui de ſe ipſe rebuſque ſuis jam ſperare deſiit. Pompeji cauſſa haud paullulùm in opinione Ptolomæi deperdidit, cùm tantam legatorum ejus ſubmiſſionem coram uſurparet oculis. Majori animo Rex Cheruſcorum fuit, qui poſtea quam regno pulſus eſſet, Tiberii favore ſibi utendum ratus, ad eundem dedit literas, b *non ut profugus, aut ſupplex, ſed ex memoria prioris Fortunæ.* Nec minùs illuſtre eſt exemplum Regis Mithridatis, qui victus ab Eunone hoſte conſtantia planè regia ſic eum fertur allocutus: c *Mithridates terra marique Romanis per tot annos quæſitus, ſponte adſum, utere ut voles, prole magni Achemenis, quod mihi ſolum hoſtes non abſtulerunt.* Quæ res Eunonem permovit, ut ipſe deinde pro Rege Mithridate apud Imperatorem Claudium d intercederet. Qui Principi ſuo fidelia præſtitit obſequia, loquatur liberè, ſi injuriam ſibi fieri animadvertat. Ita fecêre Hermannus Corteſſus Carolo Quinto, & Segeſtes e Germanico. In caſibus aliis Prudentia neceſſitatem, tempus, & res ipſas expendat, & ſequentes diligenter obſervet maximas: quòd potentior in-

trepidum

a *Si bona ſuſcepimus de manu Dei, mala quare non ſuſcipiamus?* Iob. c. 2. 10. b Tac. l. 2. Annal. c Tac. l. 12. Annal. d *Mutatione rerum & prece haud degenere permotus.* Idem l. 12. Annal. e *Simul Segeſtes, ipſe ingens viſu & memoria bonæ ſocietatis impavidus: verba ejus in hunc modum fuere.* idem l. 1. Annal.

trepidum inferioris animum pro injuria ferè accipiat, perinde quaſi hic ſeſe illi æquare velit, aut eum præ ſe contemnat. Quòd item inferiorem facilè contemnat, ſi nimiùm is ſeſe abjiciat & demittat. Ea de cauſſa Tiberius, Senatores nominabat, qui ad ſerviendum à natura facti eſſent; & tametſi his talibus opus haberet, illam tamen animorum vilitatem ferre nullo modo *a* poterat. Nôrunt ſcilicet Principes cujuſque alacritatem & animi robur, & facilè in eos ſunt injurii, quos ſciunt id minimè graviter accepturos. Ex eo fundamento Vitellius Valerio Marino dignitatem conſularem, quam Galba in eum contulerat, tanto tempore liberiùs diſtulit, quòd b *mitem, & injuriam ſegniter laturum* eum crederet. Quamobrem modeſtia quædam fortis, & fortitudo modeſta perquàm utilis erit Principi, & ſi omnino pereundum illi eſt, præſtat animo magno & generoſo id fiat, quam abjecto, & humili. Habebat illud præ oculis Marcus Hortalus c *avitæ nobilitatis etiam inter anguſtias fortunæ retinens*, cùm Tiberius extremæ ejus neceſſitati remedium adferre nollet.

5. Quando is, qui potentior eſt, alteri honores debitos denegat (in actibus præſertim publicis) conſultiùs eſt, etiam vi & aſtu quodam eos præripere aliis, quàm ea de re verbis contendere. Qui dubitat, merito ſuo diffidit. Qui diſſimulat, tacitè ſuam fatetur indignitatem, & Modeſtia poſteà pro ridiculo habetur. Qui de facto animo forti, & bona cum gratia primas præ aliis occupat, quæ ſibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas ſervat & retinet. Ita quondam Germaniæ Legatis contigit, qui cùm in Pompeii Theatro inter Senatores aſſidere cernerent Legatos Nationum, quæ fortitudine animi, & conſtanti cum Romanis amicitia alias ante cellerent, dixerunt, a *nul-*

a *Etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ ſervientium patientiæ tædebat.* idem lib. 3. Annal. *b* Idem. lib. 2. Hiſt. *c* Idem lib. 2. Annal.

a *nullos mortalium armis aut fide ante Germanos eſſe*, & inter eoſdem Senatores ſeſſum ceperunt. b *Quod comiter à viſentibus exceptum, quaſi impetus antiqui, & bonâ æmulatione.*

§. De favoribus & gratiis, quæ à Principis dependent arbitrio, tametſi aut meritis, aut virtuti videantur debitæ, Subditus conqueri non debet, quod in ſe illæ non conferantur, immo gratiæ potiùs agendæ ſub honeſto aliquo titulo, quomodo Vitellii tempore fecerunt nonnulli ab officiis ſuis c remoti: nam aulicus prudens omnes ſuos cum Principe ſermones gratiarum actione ſolet concludere. Seneca iſta prudentia uſus eſt, poſtquam cum Nerone collocutus eſſet de iis, in quibus eum nonnulli d accuſabant. Qui querelis utitur, fatetur injuriis ſe affectum; in eo autem, quem offenſum credunt, non valde confidunt Principes. Omnes ea in re Deo cupiunt eſſe ſimiles de quo in miſeriis noſtris non querimur, immò gratias potiùs pro illis agimus.

§. In deliberationibus & accuſationibus conſtantia plurimum prodeſt: nam qui confeſtim iis cedit, reum ſe conſtituit. Qui innocens ſuas negat actiones, ſontem ſe confitetur. Mens rectè conſcia, & præſidio virtutis armata de æmulis triumphat. Si torpere incipiat, nec contra caſus adverſos nitatur fortiter, eorum obruetur fluctibus, non ſecus ac fluvius aliquis aquarum impetu ſternit arbores minùs radicatas; eas verò, quæ altiores habent radices, movere loco non poteſt. Omnes Sejani amici, labente ipſius fortuna, ipſi etiam periêre. Unus Marcus Terentius, qui ejus amicitiam ſe ambiviſſe & æſtimaſſe conſtanter confeſſus eſt, eò quod illius beneficio gratiam Imperatoris Tiberii promeruiſſet, in judicio abſolutus fuit, multatis exilio aut mor-

a Tacit. lib. 13. Annal. b Ibid. c *Actaque inſuper Vitellio gratia, conſuetudine Servitii.* idem. lib. 2. Hiſt. d *Seneca (qui finis omnium cum dominante ſermonum) grates agit.* idem l. 14. Annal.

Google

morte aliis, qui eum *a* accuſaverant. Dantur quidam caſus, quando adeo conſtanti ſecuritate opus eſt, ut nec conſcientia ſe excuſet, ne timidior videatur, nec commemorentur obſequia, ne exprobrari putentur; uti quondam Agrippa, cùm accuſaretur, quod Plauto imperium procuraſſet, b *nihil pro innocentia, quaſi diffideret, nec beneficiis, quaſi exprobraret, diſſeruit.*

§. Nec ſolùm per ſe ipſum ſubditis ſuis ſpeculum ſe Princeps exhibeat, ſed & per Statum ſuum, qui quædam illius eſt idea, atque adeo in eo non minùs, quàm in propria ejus perſona eluceant oportet Religio, Iuſtitia, Benignitas, & virtutes aliæ dignæ Imperio. Quia verò partes ſpeculi illius ſunt Conſilia, Tribunalia, & Cancellariæ, etiam in his eædem virtutes reperiri debent, immo in Miniſtris ſingulis, qui ſpeculum illud repræſentant: multum enim de Principis decedit exiſtimatione, ſi ipſe quidem benignum ſe exhibeat gratiam poſtulanti, & bona ſpe promiſſiſque plenum abs ſe dimittat; ex alia verò parte colludat cum iis, qui ſibi à ſecretis ſunt, aliiſque ſuis Miniſtris, ut aſpero ſuo agendi genere petentem abſterreant. Dolus, qui facilè & brevi tempore deteget artificium, indignum generoſo & regio pectore. Miniſter moneta publica eſt, Principis ſignata effigie, & niſi probata illa ſit & hunc ad vivum exprimat, tanquam adultera *c* rejicietur. Si caput, quod præeſt, aureum ſit, manus quoque, quibus utitur, aureæ ſint oportet, quales erant illæ ſponſi in divinis *d* literis.

§. Sunt præterea principales hujus ſpeculi partes etiam

a *Conſtantia orationis, & quia repertus erat, qui efferret, quæ omnes animo agitabant, eo uſque petuère, ut accuſatores ejus, additis quæ antè deliquerant, auxilio aut morte multarentur.* Tacit. lib. 6. Annal. *b* idem lib. 13. Annal. c *Præfectus, niſi formam tuam referat, mali fati inſtar ſubditis efficitur.* Them. orat. 17. d *Caput ejus aurum optimum. Manus illius tornatiles aureæ.* Cant. 5. 11. & 14.

etiam Legati, qui Principis auctoritatem ſuſtinent: & ſanè malè conſuleretur fidei publicæ, niſi iſtius verba & veracitas, in illis quoque reperirentur; & ſicut ſi vicem illius obeunt, quantum ad potentiam & animi magnitudinem attinet, ita in omni caſu eam præ ſe ferre ſic debent, ac ſi Princeps ipſe coràm præſens adeſſet. Ad hunc modum egit *a* Antonius Fonſeca, qui poſtquam Regem Carolum Octavum nomine Regis Catholici monuiſſet, ne arma Neapolitanis finibus inferret, donec via Juſtitiæ, quis potior Iure eſſet, declararetur; nec quicquam ſe proficere videret, inſigni cum animi libertate palàm edixit, Regem ſuum conſcientiæ jam ſuæ ſatisfeciſſe, ut deinde liberatâ fide, viribus & copiis in eam partem ſe dare poſſet, quam æquiorem judicaret. Nec ultrà moratus coram Rege, & Proceribus, qui in conventu aderant, initi antea fœderis tabulas laceravit. Sicuti Miniſtrum Principis ſui maximis inſtructum eſſe decet, ita & Majeſtate illius, fortitudine, & præſtantiâ animi.

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 16. c. 7.

SYM-

SYMBOLVM XXXIV.

QVi fruticem roſaceum ſpinis & ſentibus aſperum intuetur oculis, is perſuadere ſibi vix poterit è tam ſpinoſâ matre, adeò bellam venuſtamque filiã, qualis eſt Roſa, progenerari poſſe. Magna utique fiducia opus eſt, ad irrigandum & expectan-

 dum,

dum, dum viriditatem induat, & protrudat admirabilem illam foliculorum pompam, quæ odore tam delicato nares recreat. Longa tamen ſpe, & tolerantia experiri tandem licet, laborem non fuiſſe inutilem, nec malè collocatas ſpinas, quæ florem adeò bellum fragrantiſque odoris produxerunt. Spinoſi & aſperi ſunt naturæ noſtræ corruptæ primi virtutis rami, ſed poſt pulcherrimus illius flos tandem ſubnaſcitur. Ne Principem terreat primus rerum aſpectus; per enim pauca ſunt in regimine, quæ prima fronte jucunda appareant. Omnia ſpinis referta videntur, & difficultatibus. Sed experiundo multa fuêre facilia, quæ ſegnibus ardua videbantur. Ne itaque animo cadat Princeps; nam ſi iis leviter cedat, à ſuamet apprehenſione vincetur potius, quàm rei veritate. Toleret fortiter, ſperet patienter & conſtanter, nec tamen interim media dimittat è manibus. Quiſquis ſperat, fideli & optimo utitur comite, Tempore nimirum. Vnde Regem Philippum Secundum dicere ſolitum accepimus: a *Ego & tempus contra duos.* Impetus furoris effectus eſt, è quo grandia naſci ſolent pericula. Theobaldus Campaniæ comes ſucceſſionem ſuam in Navarræ regnum valde reddidit dubiam, eò quòd moræ impatiens in præſtolanda morte Regis Sanctii patrui ſui, adhuc ipſo vivô regni occupandi occultè conſilia agitâſſet cum Proceribus; hinc enim factum, ut Rex Sanctius Jacobum Primum Aragoniæ Regem hæredem adoptaret. Patientia multis trophæis inclyta eſt, & excelluit in ea Scipio, qui etſi in Hiſpania multas haberet offenſionum occaſiones, adeo tamen fuit patiens, b *ut nullum ferox verbum* illi *excideret*, quâ re etiam illud effecit, ut quæ in animo intenderet, feliciter & è voto illi ſuccederent. Qui ſperat & ſuſtinet, Fortunæ ſuperat ludibria, & eam ſibi obſtrictam reddit: quippe quæ ejuſmodi ſpem & fiduciam in tot tantiſque ſuis mutationibus pro blanditiis habet. Incertis Oceani fluctibus

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 12 c. 16. *b* Tit. Liv.

fluctibus non abſque gravi periculo ſeſe Columbus objicit, ut novas inquirat Provincias; neque eum terret inſcriptio illa Herculis in columnis Caſpes & Abyles, *Non plus ultra*; neque aquarum montes, quæ propoſito ejus obſtare videbantur. Navigatione ſua Solis paſſus numerat, atque anno dies, horas diebus ſuffuratur. Acum nauticam polus deficit, chartas marinas æquoris lineæ, & itineris comites patientia. Omnia contra eum conſpirant, at ipſe forti animo difficultates omnes & obſtacula ſpe & tolerantiâ ſuperat, donec tandem novus Orbis invictam ejus conſtantiam pręmio coronavit. *Ferendum & Sperandum*, Empedoclis fuit dictum, & poſteà Imperatoribus Macrini Symbolum, unde huic Emblemati lemma ſumptum. Pericula quædam ſunt, quæ ſuperare faciliùs eſt, quàm fugere; id quod probè ſcivit Agathocles, cùm victus, & Syracuſis in Siciliâ hoſtilibus armis cinctus, non turpiter ſeſe hoſti dedidit, ſed relictâ ibidem militum manu, quantum ad defendendam urbem ſatis eſſet, cum exercitu adverſùs Carthaginem profectus eſt, & is, qui uno in bello victor eſſe non poterat, artificio iſto, è bellis duobus duplicem triumphum reportavit. Periculum temeritate interdum vinci ſolet, & deſpicientia illius varias hoſti cogitationes injicit. Videns Hannibal Romanos poſt Cannenſe prælium auxiliares copias in Hiſpaniam mittere, potentiam eorum & vires formidare cœpit. Nemo rebus ſecundis nimiùm confidat, aut deſperet in adverſis. Inter utraſque verſatur Fortuna, tam prompta ad extollendū, quàm deprimendum. Servet itaq; Princeps in omni caſu animum conſtantem & robuſtum, paratum ad omnia, quicquid denique acciderit, nec perturbari ſe ſinat majorum tempeſtatum minis: nonnunquam enim fluctus, quem exturbant è navi, quę interitura eſt, projiciunt in aliam, quæ ſalva portum tenebit Animus magnus & generoſus cælum ipſum propitium habet Ne temerè deſperet Princeps ob pericula aliena, aut ea, quæ fortuiti caſus ſecum afferunt

runt

runt. a *Qui obſervat ventum, non ſeminat; & qui conſiderat nubes, nunquam metet.* Non exiſtimet, afflictionibus ſuis ſe quemquam obligare. Lamentis & lacrymis ſeſe turpiter dedere, muliebre eſt: non illis Fortuna placari ſolet. Animus excelſus ſibi ipſi ſatisfacere ſatagit, aut ſolari ſeſe actione aliquâ heroïca & generoſa, uti fecit Agricola, filii ſui morte intellecta, b *quem caſum, neque ut plerique fortium virorum ambitiosè, neque per lamenta rurſus, ac mœrorem muliebriter tulit: & in luctu bellum inter remedia erat.* Nihil omnino commoverit, aut vana gloria eſſe ſolet, aut nimia è caſu conſternatio.

§. In muneribus & honoribus petendis doctrina præſentis Emblematis utiliſſima eſt. Qui ſuſtinere & ſperare novit, fortunam novit triumphare, & vincere. Qui moræ impatiens auxilia & ſubmiſſionem animi vilitatem eſſe putat, contemptus jacebit, & derelictus ab omnibus. Honorem in eo ponere, ut alteri non obtemperes, eſt nemini imperare velle. Media ex fine metienda. Si in hujus conſecutione plus honoris inſit, quàm per illa amittatur, omnino iis uti convenit. Nolle ſuſtinere patienter, animi excelſitatem arbitramur, & imprudentis ſuperbia eſt. Obtentis honoribus, mox obducuntur paſſuum veſtigia, quibus ad illos aſcenſum fuit. Multa ferre & pati, ut poſteà ad altiores honorum gradus evehatis, non vilis abjectio eſt, ſed eximium animi ad magna connitentis robur. Quædam ſunt ingenia, quæ moram ferre nequeunt, exiguo temporis ſpatio omnia volunt confici. Ita c *Brutidium artibus honeſtis copioſum, etſi rectum iter pergeret, ad clariſſima quæque iturum feſtinatio ſtimulabat, dum æquales, dein ſuperiores, poſtremò ſuaſmet ſpes anteire parat.* Iſto abrepti impetu media ſecuriora aſpernantur, quia tarda & brevioribus, etſi magis periculoſis, uti d malunt.

His

a Eccl. 11. 4. b Tacit in vita Agric. c Tac. l. 3. Anna. d *Multos etiam bonos peſſum dedit, qui ſpretis quæ tarda cum ſecuritate præmaturâ, vel cum exitio properant*, Tac. lib. 3. Annal.

His evenire ſolet, quod ædificiis ſubito & tumultuario opere extructis antequam tigna & trabes rectè ſubſidere, & exſiccari potuerint, quæ mox iterum collabuntur.

§. In ſperando & ſuſtinendo maxima imperii præſidia conſiſtunt: iis enim mediis fit, ut omnia agamus cum tempore, ſine quo res nulla maturitatem aſſequi poteſt. Arbores, quæ mox ad primum calorem flores emittunt, citò eoſdem deperdunt, eò quòd non expectaverint, donec hyemis aſperitas præteriiſſet. Negotiorum fructu gaudere non poteſt, qui ea manibus ad maturitatem perducere contendit. Impatientia abortuum cauſſa eſt, & pericula *a* creat; & quia ea patienter ferre non poſſumus, ſed ex iis quam primum emergere cupimus, majora ea facimus. Eam ob rem in iis tum internis, tum externis Reipublicæ malis, quæ per negligentiam noſtram incrementum ſumpſerunt, conſultius erit ſinere, ut curſum ſuum teneant, & ſenſim curentur cum tempore, quàm accelerare remedium, ſi plus inde periculi ſit. Si ante prævidere ea non potuimus, tolerare ſaltem diſcamus poſteà. Ab oppoſitione incrementum capiunt: ea enim ratione fit, ut periculum, quod anteà aut occultum erat, aut minus notabatur, palàm fiat, & majora ei ponat obſtacula, quem impedire cogitabat. Timor imprudenter armatus, contra ſuperiorem poteſtatem, magis eam fatigat & ſpoliis ſuis illuſtriorem reddit. Eô modô Cerialis Trevirenſium compoſuit animos, ne potentiæ Romanæ ſeſe opponerent, dicendo: *b Octingentorum annorum Fortuna, diſciplinaque, compages hæc coaluit: quæ convelli ſine exitio convellentium non poteſt.* Multa non æquè caderent irrita niſi timor noſter & impatientia feſtinantiùs agerent. Metus & ſuſpicio tyrannidis, ubi innotuerint, faciunt, ut jam eſſe reipsâ incipiat, licèt anteà tyrannis non fuerit. Vnde non minoris fortitu-

a Impatiens operabitur ſtultitiam. Prov. 14. 17. *b* Tac lib 4. Hiſtor.

dinis eſt in his talibus caſibus nôſſe diſſimulare, quàm præcipitare cum remedio. Illud prudentiæ effectus proprius eſt, hoc verò ex metu oriri ſolet.

SYMBOLUM XXXV.

QUantò ſpiritus in campeſtri tubâ magis arctatur & comprimitur, tantò majori cum Harmo-

monia & vocum varietate inde egreditur poſteà ; ita prorſus a *multorum improbitate depreſſa Virtus emergit, & innocentia defenſio intercluſa reſpirat.* Flamma generoſæ mentis facilè extinguitur, niſi Fortunæ adverſæ ventus eam exſuſcitet. Excitatum ab illa ingenium de mediis circumſpicit, quibus eam meliorem reddat. Felicitas tanquam roſa, è ſpinis & ærumnis naſcitur. Victus fuerat in navali prælio contra Genuenſes, & captus Alphonſus Quintus Aragoniæ Rex, & ecce, quæ res expeditionem ejus adversùs regnum Neapolitanum retardatura videbatur, eandem majori cum felicitate, auctoritateque maturavit, facto nimirum fœdere cum Philippo Duce Mediolanenſi, à quo captivus tenebatur, qui & libertati illum reſtituit, & vires ad occupandum illud regnum ſuppeditavit. Neceſſitas eum impulit ad conciliandum ſibi hoſpitis animum: nam rebus proſperè fluentibus ſibi ipſi quis vivit; in adverſis tum ſibi, tum aliis. Illæ in apertum produnt paſſiones animi, ſuimet aliàs obliti; his verò factus cautior, idem animus *b* virtutibus ſeſe munit, ut mediis ad veram conſtantemque felicitatem; ex quo illud etiam fit, ut haud paulò facilius ſit ex adverſa emergere Fortuna, quàm conſervare ſemet in proſpera. In captivitate primùm enituêre inſignes animi dotes & ornamenta, quæ in Rege Alphonſo eò uſque latuerant abdita, & captus illorum amore Dux Mediolanenſis amicum eum habere voluit, & ſic obſtrictum abs ſe dimiſit. Plus victus obtinuit, quàm victor ſperare potuiſſet. Ludit inter extrema Fortuna, & gaudet potentiæ ſuæ dare ſpecimen, ab uno migrando ad alterum. Nulla virtus eſt, quæ in caſibus adverſis non eluceſcat; haud aliter atque in obſcura nocte ſtellæ coruſcant lucidiùs. Pondus ſuprà injectum tum palmæ oſtendit robur, cum unà cum illo altiùs aſſurgit. Inter urticas diutiùs fo-

a Cicero. b *Secundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.* Tac. lib. 1. Hiſt.

liorum vigorem ſervat roſa, quàm inter ipſos flores. Niſi virtus etiam in adverſis ſeſe exereret, non victorias, non ovationes aut triumphos mereretur. a *Virtus, dum patitur, vincit.* E quo nemini non liquido apparet, quàm impius ſit error (refutatus à nobis alibi) eorum, qui ſaudent Principi, ut abdicatâ tantiſper virtutum conſtantia, vitiis ſeſe accommodet, ubi neceſſitas poſtulaverit; quo tempore vel maximè in illis conſtantem perſiſtere oporteret, & majori cum ſpe ſucceſsûs melioris: quomodo plerumque eveniebat Ferdinando Secundo Imperatori, feliciſſimæ memoriæ, qui in maximis ſuis periculis conſtanter affirmabat, *malle ſeſe imperio fortunisque omnibus exui, & cum universâ ſuâ Familiâ ſtipem oſtiatim colligere, quàm Majeſtatis tuendæ cauſâ contra jus faſque admittere aliquid.* Digniſſima ſanè verba tam ſancto Principe, cujus pietas ſingularis ac fides tantoperè Deo placuit, ut ipſe ſceptrum illius moderari, & vicem Imperatoris hic in terris gerere voluerit, multas non abſque inſigni miraculo victorias illi largiendo. In periculis & calamitatibus maximis, cùm ſpes omnis deficeret, atque adeò fortitudo & prudentia humana omnibus deſtituerentur mediis, felicior ſemper, & majori cum triumpho eluctatus eſt. Vivebant olim Romani Imperatores in pacis & deliciarum ubertate, ſuarummet tamen paſſionum preſſi tyrannide, & variis jactati formidinibus. At ſanctus iſte Heros quietem & tranquillitatem animi reperit inter ipſos ſævientes fluctus, quos contra Imperium, & Auguſtiſſimam ejus domum rebellium furor concitârat. Cantat in ærumnis juſtus, & plorat impius in ſceleribus ſuis. Pueris ſanè Babylonicis ſuccenſa fornax chori muſici inſtar *b* fuit.

8\. Miſeriæ & ærumnæ magna ſecum emolumen-

a S. Chryſ. *b* *Et non tetigit eos omnino ignis, neque contriſtavit, nec quicquam moleſtiæ intulit. Tunc hi tres quaſi uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum,* Dan. 3. 50. & 51.

menta adferunt; nam corrigunt ſuperbiam Principis, eùmq; in gyrum rationis revocant. Quàm furioſo impetu nonnunquam conſurgunt venti! Quàm arroganter exæſtuat & fremit mare, tumentibus undis quaſi montibus quibuſdam terræ cæloq; minitando! & tamen modica pluvia illud componit iterum, & malaciam reducit. Dum ærumnæ è cælo depluunt, elatio & jactantia Principis humi ſternitur. Illæ è Tyranno moderatorem æquum efficiunt, ex incurio & rerum ſuarum negligente ſolertem ac providum: ipſa enim tum cogit neceſſitas, ut Populi curam ſuſcipiat, habeat in pretio Nobilitatem, honoret Fortitudinem, exerceat Iuſtitiam, & Religionem veneretur. Potentia nunquam, in majori verſatur diſcrimine, quàm cùm proſperè, & ad nutum fluunt omnia: ſepoſitis enim tunc curis, Conſilium & providentiam nimia ſecuritas facilè jugulat. Plures Principes otio & quiete perierunt, quàm labore & ærumnâ, idem nimirum illis accidit, quod corporibus, quæ motu aliquo conſervantur vegeta, abſq; eo verò facilè languere incipiunt. Ex quo illud etiam liquet, quàm in judicando de malis & bonis erremus graviter, nunquam ferè ea conſectantes, quæ nobis magis ſunt proficua. Fortunæ acerbitatem, rigorem & caſtigationem interpretamur, & neſcimus admonitionem eſſe, & documentum. Munere illo inaurium & oviculæ, quo Jobum quondam donabant cognati ejus & amici, innuere voluiſſe mihi viſi ſunt, æquo & patienti animo ferenda omnia, & pretioſa quædam Dei eſſe monita afflictiones illas, quæ ipſi in aurem *a* loquerentur. Mera Dei miſericordia eſt, ſi nos affligat interdum; & contrà, dum præmia confert, caſtigatio eſt: nam præmio rationes debitorum expedit, & ſatisfaciendo aliquibus noſtris meritis manet offenſarum creditor; at quando nos affligit, ſibi ipſe ſolutionem præſtat, & nos ad emendationem exſtimulat.

a *Et dederunt ei unuſquiſque ovem unam, & inaurem auream unam.* Job. c. 42. 11.

SYMBOLVM XXXVI.

NAuta peritus ac ſolers non ſemper ad venti arbitrium navigat quin potiùs illius beneficio navigii ſui vela ita novit diſponere, ut optatum portum teneat, atque adeò eodem omninò vento ad quamcunque è duabus oppoſitis placuerit partem,

tem, ſuam appellit navem abſque ullo itineris diſpendio.

a *Porque ſempre por via yrà direita,*
Quem do opportuno tempo ſe approveita.

At quando tranquillum eſt cælum, velorum remorumq; ſubſidio ipſum etiam ventum navigando ſuperat. Non minori cum curâ ac diligentiâ Princeps Reipublicæ navim moderari debet in imperii ſui procelloſo mari ad omnes tempeſtates gnaviter advigilando, ut iiſdem prudenter juxtà ac fortiter ſuo tempore & loco uti valeat. Naucleri officio fungitur, cujus fidei vita ſaluſque omnium commiſſa eſt, neque ulla navis periculoſior, quàm Corona expoſita tot ambitionis procellis, tot ſcopulis hoſtium, tot Populi tempeſtatibus. Magna induſtria Regis Sanctii, cognomento Fortis, opus fuit, ut adversùs Fortunam armaret ſeſe, & regni ſui jus in tuto poneret. In eo tota ferè conſiſtit ſcientia politica, ut rectè diſcernere quis nôrit tempora, & iis uti; interdum enim citiùs in portum tempeſtas devehit, quàm malacia. Qui Fortunæ adverſæ impetum novit frangere, proſperam eam facit. Qui cognito periculo, eidem cedit, & tempus indulget, illud ſuperat. Ubi nauta animadverterit, fluctibus obſiſti non poſſe, ab iis jactari ſe ſinit, vela demittens; & quia reſiſtentia vim potiùs vento adderet, exiguo aliquo utitur ſinu, ut reſpiret aliquantulùm navis, & ſeſe ſupra fluctus elevet. Aliquid dare oportet periculis, ut ex iis emergere tandem liceat. Intellexerat Jacobus Primus Aragoniæ Rex, Nobilium, Populique contra ſe concitationem & odium; quia tamen nequaquam expediebat, importunè obnitendo novum furori iſti robur adjicere, ſed tempus potiùs aliquod ei concedere, donec ſuâpte ſponte deferveſceret; uti rivulis accidit, qui ſæviente aliquâ tempeſtate ſubitâ aquarum inundatione altùm intumeſcunt, ſalli ultrò ſe paſſus eſt, & tanquam in captivitate detineri, uſque dum in pri-

a Cam. Luſ. Cant. 1.

priſtinam quietem & ſerenitatem reſtituit omnia, & Regni habenis iterum potitus eſt. Simili prudenti moderatione uſa eſt Regina Maria, *a* quando accommodando ſe Regni Proceribus, & ambitionibus eorum ſatisfaciendo, Caſtellæ Coronam ſartam tectam conſervavit, in pupillari ætate filii ſui Regis Ferdinandi Quarti. Si nauta honori ſibi duceret, tempeſtati non cedere, & contra eam vi & remis navem vellet impellere, actum de eo foret. Conſtantia non in eo poſita eſt, ut intempeſtivè quis obluctetur; ſed ut ſperet, atque ita toleret *b* periculum, ut tamen à Fortunâ ſuperari ſe non ſinat. Gloria in ejuſmodi occaſionibus in eo conſiſtit, ut quis evadat incolumis. Quod in illis vilitas animi videbatur, magnanimitas eſt poſtea, proſpero ſucceſſu coronata. Videns aliquando Rex Alphonſus *c* Sapiens Regno ſe privatum, ſpe fiduciaque in Regis Marrocii ſubſidiis poſita, ſupplex petere non dubitavit ab Alphonſo Guſmanio ſancti Luciveri Regulo, qui tum in aula Regis illius ob acceptas quaſdam injurias morabatur, ut earum oblitus, & veteris amicitiæ ſuæque avitæ *nobilitatis* memor, opem rebus afferret, pecuniamque & copias militares ſibi in auxilium mittendi, Regi Marrocio auctor exiſteret. Quæ literæ etiamnum in Illuſtriſſima & Antiquiſſima illa Domo aſſervantur.

§. Verumtamen non debent reges violentiæ Subditorum cedere, niſi fortè in extremę deſperationis caſibus: parum enim auctoritati ſuæ conſulit, qui nimiùm ſeſe demittit, & abjicit. Iis de familia Laræ nullam attulerunt quietem conditiones minus decentes, *d* quas Rex Ferdinandus ſanctus iis poſuit, ſua coactus minorennitate. Neque Iſabella reducere potuit Alphonſum Carrilinum Archiepiſcopum Toletanum, tametſi Alcalam ultro ad eum

a Mar hiſt. Hiſp. l. 15. c. 1. b *Majori animo tolerare adverſa, quam relinqui.* Tac. l. 2. Hiſt. *c* Mar. hiſt. Hiſp. l. 14 c. 5. *d* Mar. hiſt. Hiſp. lib. 12. c. 5.

eum ipſa inviſeret. Solet, fateor, prudentia in extremis periculis omnes tentare conditiones, quas caſus reddere poteſt poſſibiles. Magna animi fortitudo eſt & rationis vis, in ejuſmodi occaſionibus generoſę indolis ſpiritus cohibere, & neceſſitatem pręſentem periculiq; magnitudinem cum eo, quod ad ſtatum conſervandum magis expedit, ad trutinam expendere. Nemo auctoritatis ſuæ magis retinens unquam fuit, quàm Tiberius, & diſſimulavit tamen Lentuli Germanici audaciam, qui Germanicis Legionibus Pręfectus ſcribere illi auſus fuit, etiam minis additis, ne ſibi ſucceſſorem mitteret, a *firmando velut fœdus, quo Princeps cæterarum rerum poteretur, ipſe Provinciam retineret*, & qui anteà ſuorummet filiorum æmulationem ferre non ſuſtinuit, hunc tamen deſpectum toleravit. Non ignorabat, quanti periculi eſſet ejuſmodi inobedientia, ſi foret impunita; verùm ſi ſe illi opponeret, b *reputabat publicum ſibi odium, extremam ætatem, magiſque famâ, quàm vi ſtare res ſuas.* Perparum ſubditi fortitudini deberent Principis, cujus nutu gubernantur, ſi in adversâ Fortunâ neceſſitati illicò cederet; parum item prudentiæ, ſi cùm illa ſuperari nequeat, ei tamen ſe opponeret. Fortitudinem ſolertia & ſagacitas moderari debet. Quod per vires non licet; ars & induſtria efficiant. Non minor gloria eſt evitare periculum, quàm illud vincere. Fugere illud, ſemper ignavia eſt. Expectare verò, aut ignorantia eſt, aut timoris confuſio; deſperare omninò vecordia. c *Fortes & ſtrenui viri etiam contra fortunam inſiſtunt.* Ad officium aut finem Principis minimè pertinet de fluctibus apud Rempublicam leviter conqueri, ſed illam in portum conſervationis, ſalutiſq; deducere. Fortis ſapientia illa cenſetur, quę ex caſibus adverſis beneficium elicit; illa item, quę contrà nitendo fines ſuos aſſequitur citiùs. d *Reges Domini rerum, temporumq; trahunt conſiliis cuncta, non ſequuntur.* Nulla

a Tacit. lib. 6. Anna. b idem lib. 6. Annal. c Tacit. lib. 2. Hiſt. d Livius.

eſt ædificii ruina, quæ fragmentis ſuis aliiſque, quæ induſtria, ſolet adjicere, non ad majorem fabricam poſſit aſſurgere. Nec ullus Status ita ab omni Fortunâ deſertus, quem conſervare & erigere nequeat Fortitudo, ſi Prudentiam ſuper eventibus vocet in conſilium, iiſque rectè uti noverit, aut certè eos in ſuum vertere commodum. Partiti inter ſe fuerant Regnum Neapolitanum Rex Ferdinandus a Catholicus, & Rex Franciæ Ludovicus Duodecimus; cùmque probè intelligeret Magnus Dux in Coronæ circulo non niſi unum centrum eſſe poſſe, neque Imperium admittere ſocios, eam partem quæ ad Regem ſuum pertinebat, mox acquirere ſtuduit, ut ſubortis poſteà offenſarum difficultatibus, quas videbat fore inter ambos illos Reges, tantò eſſet expeditior, iiſque deinde uti poſſet ad vi ejiciendum (uti reipſa accidit) è diviſa jam parte ipſum Regem Galliæ.

§. Vis aliqua ineſt in caſibus; nos tamen hos aut majores facimus aut minores, pro eo ac in iis nos gerimus. Ignorantia noſtra Deitatem, & vim fortunæ tribuit, quia variis ejus mutationibus leviter nos ſinimus abripi. Si quoties illa temporum mutat vices, nos mores mutaremus, & media, nequaquam tam foret potens, neque nos imperio ejus ſubjecti tantoperè. Veſtium formas immutamus cum tempore; animum autem & mores immutare nolumus. Quo demum vento peritus nauta pro ſua navigatione non utitur? ut ille variat, ita hic ſua vela, adeoque omnia ad propoſitum illi finem conducunt & deſerviunt. Habitus pravos Naturæ noſtræ exuere nolumus, quia aut amor proprius id vetat, aut non ſinit imprudentia, & poſteà caſus incuſamus. Antè deſperati cadimus animis, quàm rebus afflictis quæramus remedium, & pertinaces aut incauti à deſperatione nos ſinimus opprimi. Neſcimus in ærumnis ſuperbiam, iram, inanem gloriam, maledicentiam, aliaque vitia deponere, quæ pro-

a Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 27. cap. 9.

proſperitas in nobis aluit; nec ea facilè agnoſcimus, quę in ſtatum illum tam infelicem nos detruſerunt. Omni momento, in omni negotiô, cum quocunque ſubditorum egerit Princeps, à ſeipſo differre debet, & naturam immutare. Neque ea in re magna ſcientia opus eſt; ſed ſolùm diſpoſitione aliqua, ut ſe caſibus accommodet; & prudentia, quæ eos antè proſpicere noverit.

§. Uti autem in Fortuna improſpera naufragium facimus, eò quòd affectuum & paſſionum vela contrahere neſciamus, & illi ad tempus cedere; ita etjam nobis ipſis & Principibus exitium accerſimus, dum imprudentes, & obſtinati horum commoda, affectus, paſſionesque commodis noſtris, noſtraque natura metiri volumus: cùm fieri nequeat, ut Miniſter ad liberalitatem propenſior, generoſæ mentis ſuæ conſilia exequi poſſit, cum Principe avaro & tenaci; aut Miniſter fortis & animoſus, cum Principe ignavo & timido. Agere oportet ſecundùm activitatem ſphæræ Principis: is enim eſt, cui placere illud debet, quivé probare illud habet, aut effectum dare. Peccavit ea in re Corbulo: nam in obſequio cùm eſſet Claudii Principis puſilli & abjecti animi, multa audebat temerè; quibus fieri non poterat aliter, quin prægravis illi eſſet; & a moleſtus. Zelus imprudens in Miniſtris quibuſdam erroris illius cauſſa eſſe ſolet, in aliis verò (quod frequentius evenit) amor proprius, vanitas & cupiditas gloriæ, quâ prudentes aliis videri cupiunt, & plurimùm poſſe, perinde quaſi per illos ſolos rem benè gerat Princeps; erret verò, quoties aut ſe ſolo, aut aliorum operâ moliatur aliquid; atque adeò zeli ſpecie occultos gubernationis defectus in apertum proferunt, & Principis exiſtimationem violant, artes, quæ plerumque in ipſius Miniſtri poſteà redundant caput, dum gratia Principis excidit.

a *Cur hoſtem conciret? adverſa in Remp. caſura: ſin proſperè egiſſet, formidoloſum paci virum inſignem, & ignavo Principi prægravem.* Tacit. l. 11. Annal.

cidit. Qui rebus ſuis proſpicere voluerit meliùs, & ſuam ſtabilire Fortunam, velis remiſque fugiat affectationes ejuſmodi, Principi & aliis nimiùm quantùm odioſas; plus obſequii præſtet, quàm verbis ſignificet; naturæ & conditioni Principis ſeſe accommodet, ad gyrum rationis & officium eum revocando obſequii ſpecie, & animi ſubmiſſione; quietâ cum induſtriâ, abſque rumore & *a* arrogantia. Ruina fortitudinis & virtutis eſt, ſi conſtantiæ ſuæ nimiùm tenaces ſint, in eaque omnem exiſtimationem collocent; præmia item & dignitates iis præripiunt interim alii, qui ingenio & moribus varii, flectere ſeſe norunt, & ad Principis naturam componere. His artibus ait Taſſus Poëta Aletum ad maximos Regni honores graſſatum fuiſſe:

b *Mal' inalzàro à i primi honor del Regno.*
Parlar facundo, e luſinghiero, e ſcorto,
Tirghevoli coſtumi, e vario ingegno.
Al finger pronto, all' ingannare accorto.

Verum id fieri non debet animo fallendi, uti Aletus factitabat; ſed ne quis ſeipſum in aulis imprudenter perdat, aut ut Principi meliora præſtare poſſit obſequia: ſunt enim nonnulli ita comparati, ut omnino neceſſe ſit, Miniſtrum naturam illorum induere, & quaſi intra illoſmet ipſos ſubingredi, ut moveant ſeſe, & agant aliquid: c *neque enim alienis conſiliis regiſe* ſinunt, *neque ſua expedire* norunt. Atque adeò Principi ſuaderi non debet id, quod magis expedit, ſed quod ratione muneris ſui tenetur exequi. Vana fuerunt fortia illa conſilia, tametſi optima, quæ dabantur Vitellio: nam cum ad exequendum deeſſet animus, ſurdis auribus ea *d* ſolebat

a *Vis conſiliorum penes Annium Baſſum legionis Legatum. Is Silvanum ſocordem bello, & dies rerum verbis terentem, ſpecie obſequii regebat; ad omniaque, quæ agenda forent, quieta cum induſtria aderat.* Idem lib. 3. Hiſt.
b Taſſ. can. 2. *c* Tac. lib. 3. Hiſt. d *Surda ad fortia conſilia Vitellio aures.* Idem lib. 3 Hiſtor.

bat accipere. Miniſtri quaſi vela ſunt, quibus Princeps navigat, quòd ſi ampla illa ſint, navicula autem principis exigua, & porro laxari velint potius quàm contrahi, ejus ſe capacitati aptando, navem omnino demergent.

SYMBOLVM XXXVII.

VT Princeps è tempeſtate emergat inſtructus de omnibus caſibus, in quos illum Fortuna adverſa poteſt conjicere, Emblemate præſenti ante oculos propono electionem damni minoris, quando majora evitari nequeunt. Ita Nauclerus ſolet, qui ab omni ſalutis ſpe derelictus, obluctando tempeſtati, aut dextrè illâ utendo, explorat litus, & navi terram petit, ubi ſi illa frangatur, vitam tamen & merces ſervat integras. Romanis, laudi datum fuit, quòd ſaluti propriæ conſulerent, quoties Fortunę ſeſe opponere *a* non liceret. Fortitudo Principis non in reſiſtendo ſolùm conſiſtit; ſed in eo etiam, ut expendat pericula, & cedat minoribus, ſi majora ſuperari non poſſint. Etenim ſicuti Prudentiæ eſt prævenire, ita Fortitudinis & Conſtantiæ æquo animo tolerare id, quod Prudentia declinare non potuit. Quâ in re eximius planè fuit Rex *b* Alphonſus Sextus, in rebus ſecundis modeſtus, fortis in adverſis, ad omnem eventum ſemper paratus. Inanis eſt illa gloria Principis, qui majori cum temeritate, quàm conſtantiâ animi eligit, mori potiùs in periculo graviori, quam in minori ſalvus evadere. Magis famam ſuam in conſilium adhibet, quàm ſalutem publicam; niſi illud etiam ſit, quòd deſiat animus ad ſpernendas opiniones Vulgi, qui temerè & abſque notitia caſuum, ea quæ prudenter ſtatuta ſunt, improbat, & dum in periculo eſt, nollet effectui dari, quæ tam periculoſa ſunt, & violenta. Animus fortis videtur interdum, & ignavia eſt: cùm enim fortitudo deſit ad ſperandum in periculo, nos in illud ipſum turbatio metûs *c* conjicit. Quando fortitudinem Prudentia comitatur, conſiderationi locus eſt, & ſi in minori periculo ſatis ſecura non ſit, majus ſubire non veretur. Metu emori debilitas animi eſt. Nulla major for-

a *Validam & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contrà daret, ſaluti conſuluiſſe.* Tac. lib. 11. Annal. *b* Mar. hiſt. Hiſp. lib. 10. c. 7. c *Timidos & ignavos ad deſperationem formidine properare.* Tac. lib. 2. Hiſtor.

fortitudo, quàm quæ ab extremâ neceſſitate *a* oritur. Remedium nec ſperare, nec deſperare, ultimum rebus deſperatis ſolet eſſe remedium. Sic navis interdum ſervata fuit: nam cùm litus, quòd arenoſum non eſſet, ſecura petere non auderet, alto mari ſeſe commiſit, & vi fluctuum evaſit incolumis. Periculum unum alterius ſolet eſſe *b* remedium. Eò ſpectabant, ni fallor, ii, qui in conjuratione contra Galbam auctores ei erant, ut primo mox furori *c* occurreret. Armis propugnabat Garſias Gomeſius caſtrum Mundanæ Cæſarianæ (cui temporibus Regis Alphonſi Sapientis is præerat Gubernator) & tametſi milites ſuos omnes aut interfectos cerneret, aut vulneribus ſaucios; dedere tamen illud noluit, nec accipere conditiones quantumvis honeſtas ab Africanis ſibi oblatas: horum enim fidei non ſatis fidendum ratus, inter fidelitatis ſuæ brachia occumbere glorioſè maluit, quàm inter hoſtiles manus; & quod mortem illi allaturum videbatur, mirè illi conciliavit animos hoſtium, qui tantam generoſæ mentis conſtantiam & fortitudinem admirati, injecto in caſtrum unco vivum inde extraxerunt, magnâ illum tractantes cum humanitate, curatis etiam vulneribus, quæ obſidione durante acceperat. Tanta Virtutis vis eſt, ut ipſis etiam hoſtibus grata ſit. Longè pluribus vitam fortitudo dedit, quàm metus. Neſcio quis Deus illam comitetur, qui eam è periculis eruat. Eò tempore, quo Rex Ferdinandus Sanctus Hiſpalim armis cinxerat, Garſias Pereſius Vargas civis Toletanus, & alius quidam, divulſi à cæteris ripam Bætis fluminis inambulabant, cùm ecce ex improviſo ſeptem ſibi Mauros equites imminere conſpiciunt: monet ſocius cedendum; Garſias tamen, ne turpi fugâ ignaviæ igno-

a *Acerrima neceſſitas eſt, quam ultima neceſſitas extundit.* Sen. b *Imminentium periculorum remedium ipſa pericula ratus.* Tac. lib. 11. Annal. c *Proinde intuta, quæ indecora: vel ſi cadere neceſſe ſit, occurrendum diſcrimini.* idem. lib. 1. Hiſt.

ignominiam ſuſciperet, diductâ caſſide, & lanceam manu vibrans, ſolus adverſum progreditur; hoſtes cognito quis eſſet, & admirati imperterritum illum animum, tranſire illum ſinunt, & certamine abſtinent: ſaluti nimirum fuit heroica illa fortitudo; nam ſi unà cum ſocio ſe dediſſet in fugam, inſecuti illum fuiſſent hoſtes, & captivum abduxiſſent. Animo ſoluto ac libero opus eſt ad examinanda pericula, quoad rumorem primùm, tum quoad eorum gravitatem. Quoad rumorem quidem, nam ob diſtantiam plerumque æſtimantur majora; vulgus ad audita trepidat, & ſeditiosè cum augmento latiùs ea ſpargit ac diſſeminat, exultans gaudio in malis ſuis propriis ob caſuum novitatem, aut quia præſentem gubernationem improbat. Decet igitur, ut Princeps conſtantem ſe gerat, & vanas ejuſmodi apprehenſiones auctoritate ſuâ diſſipet. Exemplo Tiberius docuit: quicquid enim ferret rumor, de trium nobiliſſimarum Provinciarum Hiſpaniæ, Galliæ & Germaniæ defectione, ipſe tamen b *tanto impenſius in ſecuritatem compoſitus, neque loco neque vultu mutato, ſed, ut ſolitum, per illos dies egit: altitudine animi, an comperarat modica eſſe, & vulgatis leviora?* Si Princeps ſemel ſuccumbat formidini, nil deinceps certi ſtatuere poterit; c *quia in metu conſilia prudentium, & vulgi rumor juxta audiuntur.* Vti Vitellio accidit in bello civili cum Veſpaſiano. Pericula imminentia ideò majora videntur, quia metus horrore quodam ea veſtit, & præſentia grandiora efficit; dumque evitare ea cupimus, in alia incidimus, longè graviora, quæ tametſi longinqua appareant, vicina tamen poſteà experimur. Fallimur profectò, ſi putemus interjecto à nobis temporis ſpatio differri aut arceri ea poſſe. Multa evanuêre, quia ultrò iis itum eſt obviàm; contrà multa ſeſe armârunt fortiùs adverſùs eos, qui ea fugere cogitabant, & reipſâ periculum eſſe cœpit, quod anteà

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 18. c. 7. b Tac. l. 3. hiſt. c Idem l. 3. Hiſtor.

anteà ſola fuerat imaginatio; quemadmodum Syriorum exercitui accidit in obſidione urbis *a* Samariæ. Plures periculi metus ſuſtulit, quàm ipſum periculum. Quid vanus timor poſſit, ante annos paucos Madriti vidimus, in publico Taurorum certamine, quando ſubitò exortus rumor, de loci, ubi concurrebant, periculo, percelluit aures civium, & ignoratâ cauſſâ omnes timebantur. Formidini fuga quorundam vires addidit, & quia rei certitudinem nolebant expectare, ideò multi mortem repetêre in iis ipſis mediis, quibus vitæ ſuæ conſulere cogitabant; & ſanè longè majus fuiſſet damnum, niſi conſtantia Regis Philippi Quarti, in quem omnium conjecti erant oculi, immota ad commotionem popularem, & rumorem periculi, trepidantes ſubditorum animos erexiſſet. Niſi Princeps in rebus arduis & periculis vulgi metum coërceat, turbantur conſilia, omnes præcipiunt, & nemo *b* exequitur.

5. Nimia etiam periculorum fuga cauſſa eſt ſæpè, cur Status funditùs pereant. Suis certè, & Electorali dignitate ſpoliatus non fuiſſet Fridericus Comes Palatinus, niſi poſt Pragenſem cladem alas ei addidiſſet timor, ut linqueret omnia: facilè enim aut Pragæ, aut alibi cum reſiduis copiis pedem figere potuiſſet, & cum Imperatore redire in gratiam, minus damnum, minuſque periculum eligendo.

6. Sæpenumerò metus ſub alienâ ſpecie ita tectè nos decipit, ut prudentiam exiſtimemus, & conſtantiam pro temeritate habeamus. Nonnunquam dubii hæremus & ancipites, nec ſatis ſtatuere poſſu-

a *Dominus ſonitum audire fecerat in caſtris Syriæ, curruum, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conduxit adverſum nos Rex Iſrael, Reges Hethæorum & Ægyptiorum & venerunt ſuper nos. Surrexerunt ergo & fugerunt in tenebris.* 4. Reg c. 7. 6. & 7. b *Quæ juſſerat vetare, quæ vetuerat jubere mox, quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi.* Tacit lib. 3. Hiſt.

poſſumus, quid agendum, & periculum interim propius fit. Non timenda ſunt omnia, neque ſemper tam maturâ deliberatione opus eſt; nam prudentiam inter & temeritatem egregia ſæpè facinora deſignat Fortitudo. Magnus a Dux fluvium Lirim aliquando ingreſſus cum exercitu, magnâ rerum penuriâ laborare cœpit, adeò ut miles malè contentus dilaberetur; cumque Centuriones auctores illi eſſent, ut receptui caneret, ſic fertur reſpondiſſe: *Ego verò apud hunc animum ſtatui, uno potius terræ paſſu potiri, ubi ſepeliar, quàm retrogredi, etiam ſi annos centum vitæ poſſem adjicere.* Heroicâ vox, digna fortitudine Viri tanti, & prudentiâ. Optimè nôrat, abſque temeritate aliqua ſe in eo caſu ſperare non poſſe, ſed expendens periculum ad armorum exiſtimationem, quæ ſola & unica ejus factionem ſuſtentabat in regno, quod à ſucceſſu expeditionis illius dependebat, omnia in aleam unius prælii dare maluit, & ſuam tueri exiſtimationem, quàm abſque eâ regnum paulatim amittere. O quoties, quia ferrum non cohibetur tempori, in cauſſa ſumus, cur vulnerum carcinoma graſſetur longiùs.

§. Quædam pericula ſeipſis evaneſcunt; alia tamen augeſcunt per incuriam, atq; ideò lentâ quaſi febri conficiuntur regna, & intereunt. Quædam ignota prorſus ſunt, & adversùs iſta ſatis caveri non poteſt, quia citiùs ingruunt, quàm parentur remedia. Alia nota ſunt quidem, ſed contemnuntur: & ab his plerumque pati ſolent negligentia, & confidentia nimia. Nullum periculum, quantumvis parvum aut exiguum, ideo ſperni debet: tempus enim, & accidentia alia ſæpè majus illud efficiunt, & fortitudo non tam in ſuperandis, quàm in avertendis periculis conſiſtit. Vivere in conſpectu periculi, perinde quaſi eſt, ac illud reipsâ ſubire, & experiri. *Nemo mortalium juxta viperam ſomnos ſecuros capit, quæ etſi non percutiat, certè ſollicitat; tutius eſt perire non poſſe, quàm juxta periculum non periiſſe.*

§. Nec

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 28. c. 5.

§. Nec minùs fallere nos ſolet ſpes & fiducia, quam in alienâ Clementiâ ponimus, quando ad declinandum unum periculum incidimus in aliud gravius, hoſtis nimirum arbitrio noſmet committendo. Contemplamur in eô generoſitatem veniæ, non vindictæ, aut ambitionis impetum. Dolore noſtro, & afflictione illius metimur miſericordiam, & facilè nobis perſuademus fore, ut ad remedium malis noſtris adferendum commoveri poſſit. Cùm Jacobus Tertius Majoricæ Rex viribus par non eſſet Petro Quarto Aragoniæ Regi affini ſuo, qui neſcio quo prætextu ſceptrum illi eripere cogitabat, ejus ſeſe commiſit arbitrio, exiſtimans hâc ſuâ demiſſione obtenturum ſe, quod armis non poterat; verùm plus in Rege illo dominandi libido potuit, quàm Clementiæ virtus, adeoq; regno illum pariter & titulo regio exuit. Ita nos fallunt pericula, & majus eſſe deprehendimus interdum, quod tanquam minus aliis elegimus. Nullum conſilium ſecutum, quod iis innititur principiis, quæ ab alieno dependent arbitrio. In eô noſmetipſi decipimus, qnòd putamus, nihil acturos alios, quod aut religioni, aut juſtitiæ, aut conſanguinitati, aut amicitiæ, aut honori eorum proprio, & utilitati adverſatur; neque advertimus, non ſemper ea facere homines, quæ magis è re ipſorum forent, aut quæ deberent; ſed ſecundùm animi paſſiones potiùs, & prout ipſi intelligunt: atq; adeò actiones illorum non ad amuſſim rationis examinandæ ſunt ſolùm, ſed etiam ad malitiæ regulam, experientiam injuſtitiarum & tyrannidum, quas paſſim Mundus exercet.

§. Pericula optimi ſunt Principis magiſtri. Præterita docent curare præſentia, & futura prævenire: Aliena erudiunt, ſed facilè è memoriâ excidunt. Propria damnorum ſigna quædam & cicatrices relinquunt in animo; uti & metum id, quod vim imaginatricem ſemel offendit. Cavendum igitur, ne ea omnino contempus eradat aut oblivio, præſertim quando ex uno erepti periculo exiſtimamus

nos

nos deinceps ab eodem fore liberos, aut certè ſi redierit, nobis non nociturum: etſi enim una aliqua circumſtantia, quæ non facilè iterum evenit, pericula diſſipet; aliæ tamen, quæ ſæpe accidunt planè novæ, ſic eorum augent gravitatem, ut ſuperari nequeant.

SYMBOLUM XXXVIII.

A Natura manavit hæc univerſa rerum Reſpublica, & mixtorum Imperium cujus ſupremam poteſtatem ipſa ſibi vendicat; atque ut illud ſtabiliret firmiùs, & ſecuriùs retineret, tantoperè amari ab iis voluit, ut licèt elementa pugnent inter ſe, admirabili tamen quodam conſenſu in conſervationem ejuſdem conſpirarent. Brevi ruerent omnia, & diſſolverentur, ſi odio haberent Naturam rerum principem ac dominam, quæ mutuis benevolentiæ & amoris vinculis, velut arctiſſimo quodam nexu illa jungit inter ſeſe ac copulat. Amor iſte eſt, qui terram ſuis libratam ponderibus ſuſtinet, & circum illam cæleſtes orbes facit circumagi. Diſcant Principes ab iſta rerum conditarum Monarchiâ, fundata in primo illarum, eſſe ſe, ſuoſque ſubditos tueri amoris beneficio, quæ fidiſſima eſt *a* coſtodia, qua gaudere poſſunt:

Non ſic excubiæ, non circumſtantia tela,
Quàm tutatur amor.

Vnum inexpugnabile munimentum, amor civium. *b* Ea de cauſſa apes Regem legunt abſque aculeo, quia armis non indiget, qui amari debet à ſubditis. Nequaquàm vult Natura, ut lædere poſſit is, cujus eſt moderari Rempublicam, ne odio illi ſit, & ſe perditum eat. *El major poderio, e mas cumplido* (ait Rex Alphonſus *c* in quadam lege) *que el Emperador pue-*

a *Corporis cuſtodiam tutiſſimam eſſe putatum, in virtute amicorum, tum in benevolentia civium eſſe collocatam.* Iſoc. ad Nic. Claud. *b* Sen. de Clem. l. 1. c. 19. *c* L. 3. tt. 1. p. 2.

*puede aver de fecho en ſu ſeñorio, es quando el ama a ſu gen-
tes, e es amado della.* Corpus defendit caput, quia cha-
rum hoc habet, ob directionem ſuam & conſerva-

tionem: ſi illud non amaret, non objiceret brachium ut ictum venientem excipiat. Quis ſeſe periculis offerret, niſi ſuum diligeret Principem? Quis co-

coronam ejus tutaretur ac defenderet; *a* Totum Caſtellæ regnum Henrico Traſtamaræ Comiti contra Regem Petrum Crudelem auxilio adfuit, quia ille in amore, hic odio erat omnibus. Initium primum everſionis Regnorum, & mutationum in Rebuſpublicis, odium eſt. Incurrerunt in hoc apud ſubditos ſuos Reges Ordonius & Froyla *b* Secundus, unde inviſo jam Regum nomine Caſtella Reipublicæ formam induit, diviſo inter duos Judices Imperio, quorum alter paci præeſſet, alter militiæ. Luſitania nunquam adverſus Reges ſuos arma ſumpſit, nec ab eorum deſcivit obedientiâ, quia ſincero amore eos complectitur; quod ſi aliquando unum excluſit, & admiſit alium, ideo fuit, quia unum charum, alterum ob malam gubernandi rationem habebat odio. Jacobus Primus Aragoniæ Rex *c* Alphonſo Sapienti ſuadebat, amari potius optaret, quàm timeri à ſubditis, & Eccleſiaſticorum ac vulgi ſibi pararet ſtudia, ut tanto majori cum robore Nobilitati ſe poſſet opponere. Quod conſilium ſi fuiſſet ſecutus, Coronam non perdidiſſet. Simul ac Nero amari deſiit, conjurationes contra eum fieri cœperunt, id quod in faciem illi exprobravit Subrius Flavius: *d Nec quiſquã*, ajebat, *tibi fidelior militum fuit, dum amari meruiſti. Odiſſe cœpi, poſtquam parricida matris, & uxoris, auriga, hiſtrio, & incendiarius extitiſti.* Majeſtas & potentia Regis non in ſuamet ipſius perſona conſiſtunt, ſed in affectu & voluntate Subditorum. Si iſti malè affecti ſint, quis hoſtibus ſe objiciet? Pro ſuâ conſervatione Populus Rege indiget, ſed illam ſperare non poteſt ab eo, qui inviſum & odioſum ſe reddit. Prudenter ſanè hoc præviderunt Aragonii, quando evocato ad ſceptrũ *e* Petro Athareſio Domino Borgiæ, à quo deſcendit Illuſtriſſima & Antiquiſſima Domus Ducum Gandiæ, pœnitentia poſteà ducti, Regem eum ha- bere

a Mar. Hiſt. Hiſp. *b* Mar. Hiſt Hiſp. lib. 8. c. 3. *c* Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 13. c. 20. *d* Tac. lib. 15. Annal. *e* Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 10. c. 15.

bere noluerunt, eò quòd viderent antè etiam, quàm eligeretur in Regem, ſe aſperiùs & minùs benevolè ab eodem tractari. *a* Contra ac fecit Ferdinandus Primus Aragoniæ Rex, qui benevolentiâ & amore omnium ſibi in illo Regno devinxit animos, uti & in Caſtella eò tempore, quo habenas illius moderabatur. Multos Principes periiſſe vidimus, quòd timerentur, nullum adhuc, quòd amaretur. Curandum itaque Principi, ut à ſubditis diligatur, & formidetur ab hoſtibus: niſi enim id fiat, tametſi victor evadat, illorum tamen manibus tandem morietur; id quod Bardano Perſarum Regi *b* accidit. Amor & reverentia ſociari poſſunt, non item amor & ſervilis metus.

c *Quem metuunt, oderunt,*
Quem quiſque odit, periiſſe expetit.

d *Nec quenquam à multis metuendum eſſe arbitror, quin ad eum ex multis formido recidat.* Quæ major infelicitas, quàm imperare iis, qui per metum parent, & corporibus dominari, non animis? Illud inter Principem juſtum, & tyrannum intereſt, quòd ille armis utatur ad tuendos in pace Subditos; hic verò, ut ſuæ adverſùs illos ſecuritati conſulat. Si vires & potentia Principis inviſi tenues ſint, periculo apud Subditos ſunt expoſitæ; ſi magnæ, multò etiam ampliùs: quò enim metus eſt major, eò majori cum ſollicitudine ſaluti ſuæ proſpicere ſatagunt; tanquam qui verentur, ne unà cum Majeſtate augeſcat ferocitas, quomodo in Bardano Perſarum Rege videre fuit, qui *ingens gloria, atque eo ferocior, & ſubjectis intolerantior* extitit. *e* Attamen ſi non periculi cauſſa, ob gratitudinem ſaltem cavendum Principi, ne metuendus ſit iis, à quibus habet, quod Principis fungatur officio. Quare indigniſſima fuit illa vox Imperatoris Caligulæ; *Oderint, dum metuant;*

a Mar. Hiſt. Hiſp l.20. c.8. b *Claritudine paucos inter ſenum Regum, ſi perinde amorem inter populares, quam metum apud hoſtes quæſiviſſet.* Tac. l. 11. Annal.
c Enn. *d* Saluſt. *e* Tac. l. 11. Annal.

perinde atque Imperii ſecuritas in metu conſiſteret. *a* immo *nulla vis imperii tanta eſt, quæ premente metu poteſt eſſe diuturna.* Et tametſi dixerit Seneca: *b Odia, qui nimium timet, regnare neſcit: Regna cuſtodit metus;* tyrannica tamen vox eſt, aut certè intelligi debet de timore illo vano, quo laborare ſolent interdum Principes, etiam cùm æqua præcipiunt, ne ſcilicet fortè offendant alios, quod utique pernitioſum eſt, & auctoritati eorum, ac potentiæ haud parum derogat. Regnare non poterit, qui conſtans & fortis non fuerit in contemnendo improborum odio, quod conſerventur boni. Nec mitigatur Caligulæ ſententia ex eo, quod ſuſtulit & adjecit Imperator Tiberius dicendo: *Oderint, dum probent.* Etenim nulla illius probatur actio, qui aliis odio eſt. Omnia improbat, & in deteriorem partem interpretatur odium. *c Inviſo ſemel Principe, ſeu benè, ſeu male facta premunt.* Tyranno neceſſarium videtur, ſubditos metu continere, quia Imperium ejus violentum eſt, & ſine violentis mediis diu conſervari non poteſt, cùm deſint duo illa Naturæ & Obſequii vincula, quæ teſte Rege Alphonſo Sapiente, *d ſon los mayores debdos, que Ome puede aver con ſu Señor. Ca la Naturaleza le tiene ſiempre atado para amarlo en o yr contra el, e el Vaſallaje para ſervirle lealmente.* Et cùm Tyrannus ſatis ſciat ſine funiculis iſtis ſincerum inter ipſum & Subditos ſuos amorem eſſe non poſſe, per vim etiam obtinere contendit, ut operetur metus, quod naturalis aliàs affectus deberet efficere; & ſicut *ſemper e præſumit ſæva perturbata conſcientia*, ita eadem exercet quoque in alios. Funeſta tamen Tyrannorum omnium exempla abundè docent, quàm medium illud parum diuturnum ſit. Tametſi verò per multas ætates ſolo pœnè metu conſervatum vidimus Imperium Turcicum, Moſcovitarum, & Tartarorum, in comparationem tamen venire non debent Nationes iſtæ immanitate barbaræ, & tam aſ-

pe-

a Cicero. *b* Seneca. *c* Tac. lib. 1. Hiſtor. *d* L. 23. tt. 15. p 2. *e* Sap. 17. 11.

peris moribus, ut belluinam potiùs præ ſe ferant naturam, quàm humanam: quippe quæ pœnis magis, quàm ratione duci ſoleant, quamobrem abſque illis coërceri non poſſent, ſicut nec abſque vi aliqua & metu domari poſſunt belluæ. Verum tamen animi generoſi ad obedientiam & fidelitatem vi aut fraude cogi ſe non ſinunt, ſed ſinceritate & ratione induci volunt. *Eporque* (ait Rex Alphonſus ſapiens) *las nueſtras Gentes ſon leales, e de grandes coraçones: por eſo an meneſter, que la Lealtad ſe mantenga con Verdad, e la Fortaleza de las voluntades con Derecho, e con Iuſticia.*

§. Solet Principem inter & Subditos eſſe inclinatio quædam, & conſenſio naturalis, quæ amabilem illum reddit, abſque eo quòd alia diligentia opus ſit: fit enim nonnunquam, ut ametur etiam Princeps, qui odium merebatur, & contrà. Et licèt ſeipſis facile ſui amorem concilient eximiæ tum animi, tum corporis virtutes ac dotes; id tamen non ſemper præſtant, niſi eas comitetur grata quædam benignitas, & ſuavitas oris exterior, quæ mox per ipſos oculos, velut animi feneſtras, præſtantiam interiorem foràs exhibeat, & affectum aliorum blandè ſibi devinciat. Præterquàm quòd facilè accidat, ut aut caſus aliquis, quem prævertere non licuit, aut ſiniſtra aliqua apprehenſio hoc gratiæ & amoris vinculum inter Principem & ſubditos ita diſſolvat, ut iterum coaleſcere deinde nunquam poſſit. Multum tamen ea in re poterit artificium & induſtria ritè gubernandi, cum ſatisfactione & Vulgi & Nobilitatis, ſi Princeps nimirum omnes caveat occaſiones, quæ irritare illum queant, & ſic in omnibus agat, ut bona de regimine ipſius naſcatur opinio. Quia verò ſparſim in hoc libro traduntur media, quibus ſubditorum benevolentia conciliari poteſt, illud ſolum nunc dico, ad illam obtinendam valere plurimùm Religionem, Juſtitiam & Liberalitatem.

§. Cæterùm, quia ſine aliqua timoris ſpecie amor in contemptum facilè verteretur, & hebeſceret

acies auctoritatis *a* regiæ. Subditis apprimè convenit metus ille, qui ex reverentia, & veneratione naſcitur; non is qui è periculo ob tyrannides, aut injuſtitias. Principem ideo fieri formidabilem, quia aut nihil tolerat indignum, aut conſervat Juſtitiam, aut vitia deteſtatur; tamoperè expedit, ut abſque iſto ſubditorum metu diu ſemetipſum tueri nequeat: omnes enim natura libertatem appetuunt, & pars hominis inferior rationis detrectat imperium, nec aliter quàm metu ſe ſinit corrigi. Debet itaque Princeps ita edomare ſubditos, uti domari ſolet pullus equinus (figura præſentis Emblematis) cui manus eadem, quæ popiſmate eum demulcet, & jubas pectit, virga etiam minitatur. In arca tabernaculi Virga ſimul & Manna aſſervabantur, ad ſignificandum opinor, in Principe ſeveritatem & benignitatem jungi debere. Solatio erant Davidi virga pariter & baculus Dei: ſi enim illa infligebat verbera, hic eundem *b* ſuſtentabat. Cùm Deus in monte Sinaï populo Iſraëlitico legem Decalogi daret, fulguribus de cælo & tonitruis illum territabat, & muſica ſimul ac harmonia cæleſti *c* deliniebat. Utrumque opus eſt, ut ſubditi in cultu & amore conſtantes perſiſtant. In id ergo incumbat Princeps, ut amari ſe faciat pariter, & timeri: curet, ut ſe ament tanquam ſubditorum conſervatorem; ut metuant tanquam animam legis, à qua ſalus omnium, & fortunæ dependent: ut ſe ament, propter præmia; ut ſe metuant, propter pœnas: ut ſe ament, quia adulationes in aurem non vult admittere; ut ſe metuant, quia non tolerat licentiam nimiam: ut ſe ament, ob ſuam benignitatem; ut ſe metuant propter auctoritatem: ut ſe ament, quia pacem promovet; ut ſe

me-

a *Timore Princeps aciem auctoritatis ſuæ non patitur hebeſcere.* Cic. 1. Cat. b *Virga tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.* Pſ. 22. 4. c *Et ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem: clangorque buccinæ vehementius perſtrepebat.* Exod. 19. 16.

metuant, quia ad bellum paratus eſt. Eâ ratione, ut boni Principem amando habeant, quod metuant in illo; improbi verò eundem metuendo, habeant in eo, quod diligant. Timor iſte tam neceſſarius eſt ad ſceptri conſervationem, ac noxius ac periculoſus is, qui è ſuperbiâ, injuſtitiâ, & tyrannide Principis naſcitur, quia adducit in *a* deſperationem. Unus ad libertatem aſpirat, etiam cum Principis ruinâ, confringente Deo *b* virgam eorum, qui nimis aſperè dominantur: alter verò cavere ſtudet indignationem ejuſdem, & pœnam, rationi ſe conformando. Ita loquitur Rex Alphonſus Sapiens: c *Otrò ſi lo deben temer como Vaſallos à ſu Señor. aviendo miedo de fazer tal yerro, que ajan à perder ſu amor, e caer en pena, que es manera de ſervidumbre.* Timor iſte eodem partu cum amore naſcitur: neque enim amor eſſe poteſt abſque metu perdendi rem amatam, attentus ſemper ut in ejus gratiâ ſe conſervet. Quia tamen non æque eſt in poteſtate Principis, ut ametur, ac ut metuatur; ideò melius eſt ſecuritatem ſuam in hoc timore fundare, quàm in ſolo amore, qui utpote voluntatis proles, inconſtans eſt & varius, neque ullæ blandiendi artes ſufficere poſſunt ad effectus omnium conciliandos. Illum Principem magnum ego Gubernatorem exiſtimaverim quem vivum timuerint ſubditi, amaverint mortuum. quomodo factum Regi Ferdinando Catholico: nam ſi amatus non fuerit, ſufficiet æſtimari illum, ac metui.

a *Ita agere in ſubjectis, ut magis vereantur ſeveritatem, quàm ut ſævitiem ejus deteſtentur.* Colum. b *Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cadentem populos in indignatione.* Iſa. 4. 5. & 6. c l. 15. tt. 13. p. 2.

SYMBOLUM XXXIX.

niſmate quodam antiquo fulgur inſcriptum
ur ſupra aram, ad ſignificandum, Principis
em debere cedere precibus. Symbolum
oleſtum, quia punitionis fulgur ſic ad vi-
imitur, & tam veniæ proximum, ut metus
ipſam

ipſam pænè ſpem benignitatis atę in deſperationem adducere poſſe videatur. Et quamvis deceat interdum, ut vultus Principis, cui reus de genibus ſupplicat, præ ſe ferat eodem tempore, & terrorem Juſtitiæ, & Clementiæ ſuavitatem; id tamen non ſemper expedit: eſſet enim contra Spiritûs S. monitum, qui vult, ut ex ejus facie, Vita & Clementia *a* eluceant. Ea propter in præſenti Emblemate fulguris loco Vellus aureum ſupra aram colloco; quod primus introduxit Philippus Bonus Burgundiæ Dux, non pro inſignibus (ut multi exiſtimant) fabuloſi velleris Cholchici, ſed pellis illius, ſeu velleris Gedeonis, quod ſolum, in ſignum victoriæ, arentibus circùm agris rore de cælo *b* madebat. Quo Symbolo manſuetudo exprimitur & benignitas, quemadmodum eandem ſignificat Agnus immaculatæ illius Hoſtiæ Filii Dei oblati pro mundi ſalute. Victima eſt Princeps laboribus & periculis quaſi ſacrificio deſtinata pro communi ſubditorum ſuorū utilitate. Pretioſum vellus, dives rore, & aliis cæli bonis: in illo habeant oportet quovis tempore, quo ſiti ſuę faciant ſatis, & remedia rebus ſuis afflictis inveniant; ſemper affabilis ſit, ſincerus ſemper, & benignus erga illos, quo plus efficiet, quàm ſeveritate. Mox arma poſuerunt conjurati, cùm placidum Alexandri vultum intuerentur. Auguſti ſerenitas manus Galli illius cohibuit, qui eum ex Alpibus dare volebat pręcipitem. *c* Rex Ordonius Primus ita modeſtus fuit, ac ſauvibus moribus, ut ſubditorum animos mirè ſibi devinxerit. Regem Sanctium hujus nominis Tertium cognominarunt Deſideratum, non tam ob brevem ejus vitam, quàm benignitatem. Aragonii ad coronam admiſêre InfantemFerdinandum Regis Martini Nepotem, capti ſuavitate morum, quâ excellebat.

a *In hilaritate vultus Regis, vita: & clementia ejus quaſi imber ſerotinus*. Prov. 16. 15. b *Ponam hoc vellus lanæ in areâ; ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciam, quod per manum meam, ſicut locutus es, liberabis Iſrael*. Judic. 6. 37. c Mar. Hiſt. Hiſp. l. 7. c. 16.

a *Comitas & temperantia nulli inviſa.* Satis per ſe ipſam gravis eſt, & odioſa obedientia; Princeps aſperitatem ne addat, hæc enim lima eſſe ſolet, quâ libertas naturalis ſervitutis catenam diſſolvit. Si Principes tempore adverſæ fortunæ comitate & manſuetudine ſibi utendum exiſtimant, ut illam corrigant, quidni etiam utantur in proſpera, ut hanc conſervent? Vultus Principis benignus dulce quoddam in animos eſt imperium, & diſſimulatio dominatûs. Funiculi Adam, quibus corda attrahi dixit Oſeas b Propheta, mores ſunt humani & ſuaves.

§. Benignitatis nomine non h c eam intelligo, quę ita vulgaris eſt, ut contemptum pariat, ſed quæ gravitate quadam, & auctoritate ita ſuaviter condita eſt, ut amori in ſubdito locus ſit, ſtipata tamen reverentia & veneratione: nam ſi hæc deſit, amor facilè in nimiam vertitur familiaritatem, & æqualitatem affectat. Quòd ſi illud Majeſtatis c auguſtum non conſervetur, nihil inter Principem & ſubditum intererit diſcriminis. Oportet igitur, ut & perſonæ cultus (quemadmodum alibi diximus) & comis gravitas regiam dignitatem ſuſtineant: neque eam ego probare poſſum, ſi Princeps ita ſe familiarem faciat omnibus, ut de illo dici poſſit quod de Julio Agricola qui erat d *cultu modicus, ſermone facilis, adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viſo aſpectoque illo, quærerent famam, pauci interpretarentur.* Nam quod vulgare eſt & commune, mirari nemo ſolet; ex admiratione autem reverentia naſcitur. Aliqua gravis ſerveritas oportet ut è Principis ore emicet, & extraordinarium aliquid in tota corporis habitudine, & inceſſu Regio, quæ ſupremæ poteſtatis indicium ſit; ſeveritate tamen & ſuavitate ita contemperatis inter ſe, ut amorem & venerationem, non metum in ſubditis

a conci-

a Tac l. 1 1. An b *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis* Oſ. c. 1 1. 4. c *Comitas facile fauſtum omne atterit, & in familiari conſuetudine ægre cuſtodias illud opinionis auguſtum.* Her. l. 1. d Tac. in vita Agri,

a concilient. Sæpiùs in Galliâ ferrum audaciùs ſæviit in Majeſtatem Regiam, ultrà quàm par erat familiarem. Neque affabilitas auctoritatem diminuat, neque amorem *b* ſeveritas; id quod in Agricolâ admiratus fuit Cornelius Tacitus, & collaudavit hoc nomine Titum Imperatorem, qui c *ut ſuper fortunam crederetur, decorum ſe promptumque armis oſtentabat, comitate & alloquiis officia provocans, ac plerumque in opere, in agmine gregario militi mixtus, incorrupto Ducis honore.* Eo modo Princeps componat vultum, ut ſervando auctoritatem is alliciat: ut gravis videatur, non aſper nimiùm: ut animos erigat, non ad deſperationem adducat, ſuaviter ſemper & decorè ſubridens aliquantulum, cum verbis benignis, & graviter gratioſis. Sunt, qui Principes ſe non credant niſi mores quoſdam inconditos præ ſe ferânt, & aſperitatem in verbis, in fronte, & motu corporis, præter communem aliorum hominum conſuetudinem; perinde ac fictores imperiti, qui artificium & perfectionem Coloſſi in eo exiſtimant conſiſtere, ut maxillas habeat inflatas, labia eminentia, pendentia ſupercilia, inverſos & contortos oculos.

d *Celſa poteſtatis ſpecies non voce feroci,*
Non alto ſimulata gradu, non improba geſtu.

Tam terribili aſpectu erat Aſſuerus Rex, ut ingreſſa ad ejus alloquium Regina Eſther *e* animo linqueretur: atque ut ad ſe rediret neceſſe fuit, ut ſpiritu Regis divinitùs in manſuetudinem *f* converſo, ſceptrum, tangere juberetur, ut videret, non eſſe

O 6 niſi

a *Et videri velle non aſperum, ſed cum gravitate honeſtum, & talem, ut eum non timeant obvii; ſed magis revereantur.* Ariſt. Pol. l. 5. c. 11. b *Nec illi, quod rariſſimum eſt, aut facilitas auctoritatem, aut ſeveritas amorem diminuit.* Tacit. in vita Agric. c Tac. lib. 5. hiſt. d Claud. e *Eratque terribilis aſpectu. Cumque elevaſſet faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicaſſet, Regina corruit.* Eſth. 15. 9. & 10 f *Convertitque Deus ſpiritum Regis in manſuetudinem.* Ibid. verſ. 11.

niſi truncum deauratum & hominem *a* non viſionem, qualem ſibi fuerat *b* imaginata. Si iſtud in Regina efficere potuit Majeſtas nimiùm ſevera & incondita, quid non faciet in homine aliquo pauperculo & afflicto? Sacræ paginæ Principem appellant *c* Medicum immo *d* Patrem; ſed nec ille ægrum curat, nec hic filium gubernat inhumaniter.

21 §. Quòd ſi ex occaſione interdum conturbata frons Principis, nubibus obducetur contra ſubditum, talibus in reprehenſione utatur verbis, ut virtutes ejus collaudet primùm, & deinde turpitudinem delicti ei ponat ob oculos, atque ita generoſum illi pudorem incutiat, ſiquidem ad virtutis lucem vitii umbra apertiùs ſeſe prodit. Cavendum quoque, ne reprehenſio tam gravis ſit & publica, ut perditâ jam exiſtimatione, ſubdito ampliùs integrum non ſit eandem reparare, neve in delicto obſtinet animum. Commiſceantur ergo inter ſe ira & benignitas, pœna & præmium; quomodo in vellere aureo annuli nectuntur ſilicibus, & inter illos in medio flammæ igneæ ad ſignificandum cor Principis pyriti vel ſilici debere eſſe ſimile, quod iræ ſuæ ſcintillas teneat abditas, ne cui temerè noceant; ita tamen diſpoſitum, ut ſi fortè à quopiam offendatur, aut afficiatur injuriâ, in vindictæ aut juſtitiæ flammas exardeſcat; non tamen ita pronas in executionem, quin rorem velleris unà in promptu habeat ad extinguendas illas, aut ſaltem moderandas. Ezechiæ dicebat Deus: *e Vt adamantem, & ut ſilicem dedi faciem tuam*; per hunc juſtitiæ conſtantiam, per illum verò ignem pietatis ſymbolicè innuens.

§. Quòd ſi Princeps naturam ſuam aſperam & inhumanam domare nequeat, benignam ſaltem aſſat familiam, quæ vicem illius ſuppleat, benevo-
[illegible] lè

a *Accedo igitur, & tange ſceptrum.* Ibid. verſ. 14. b *Vidi te Domine quaſi angelum Dei, & conturbatum eſt cor meum.* Ibid. verſ. 16. c *Non ſum Medicus, nolite me conſtituere Principem.* Iſ. c. 3. 7. d *In judicando eſto pupillis miſericors, ut pater.* Eccleſ. c. 4. 10. e Ezech. 3. 9.

lè eos accipiendo, qui negotiorum cauſſa ad aulam ipſius inviſunt. Sæpè amatur Princeps, aut odió habetur ob ſuos domeſticos. Multùm equidem celare poſſunt & tegere (ut alibi diximus) aſperos Principis ſui mores, ſi prudenter eos mitigare noverint, aut excuſare cum gratiâ.

§. Nationes quædam Majeſtatem Regiam, dum audientiam concedit, poſt vela & cortinas abdunt, ut nunquam oculis coràm videatur à populo. Mos inhumanus Regibus, crudelis ac barbarus ſubditis, ſi quando in manibus non licet, ne in præſentiâ quidem ſui Principis ſolatium invenire poſſint. Poterit ſeceſſus ille magis metuendum reddere Principem; magis amabilem efficere nunquam poterit. Per oculos & aures amor ſeſe in cor penetrat. Quod nec viſu, nec auditu percipitur, amari non ſolet. Si Princeps oculis ſe ſubducat, & linguæ; neceſſitatibus ſubditorum ſe ſubtrahit, earumque remedio. Lingua inſtrumentum facile eſt, quia animos omnium conciliare debet. Ne illam duram & intractabilem Princeps faciat. Quia lingua breviori fuit, & impeditiori Rex Joannes Primus, *a* faventes Luſitanos habere non potuit, cùm coronam illam poſt obitum Regis Petri depoſceret.

§. Non ſufficit Principem per libellos ſupplices expedire negotia, quia in illis animi ſenſa ſatis explicari non poſſunt, cùm illos nec ſuſpiria comitentur, nec actiones aliæ, quæ ad commiſerationem animum ſolent inflectere: lacrymas ſiccas hominis afflicti exhibent ſolùm, nec Principem commovent.

§. Ædium ſacrarum portæ ſemper patent, pateant & illæ palatiorum, quia *Principes inſtar Deorum ſunt, b* & tanquam aræ, (uti diximus) ad quas precibus ſuis in afflictione recurrit populus. Turpe ſanè videretur, ſi militi alicui, qui in aulâ negotium haberet, facilius foret hoſtilem Sariſſarum rumpere aciem, quàm penetrare ad audientiam per haſtas cuſtodiæ Helvetæ vel Germanicæ, velut armatas

O 7 Eche-

a Mar. hiſt. Hiſp. L. 18. c. 7. *b* Tac. l. 3. Annal.

Echeneïdes, quæ nec flectuntur precibus, nec ullis benevolentiæ ſignis moveri ſolent. *Sinite, ad me accedant homines,* (dicere ſolebat Rudolphus Imper.) *neque enim ideò Imperator ſum, ut incluſus in arca deliteſcam.* Seceſſus ille ab aſpectu hominum ferocem efficit animum. Nam a *etiam feræ animalia ſi clauſa teneas, virtutis obliviſcuntur.* Animus ad gubernationem attentus, & communicatio frequens cum aliis manſuefaciunt mores & amabiles reddunt. Quemadmodum falcones, ita cicurantur Principes, aſſiduâ in negotiis vigilantiâ, & conſpectu hominum. *b* Ramirus III. Legionis Rex regni ſubditos rebelles expertus eſt, quod ipſe nimis aſperis eſſet moribus, & petentibus aures ægrè concederet. Rex Ferdinandus Sanctus nemini cuipiam illas denegabat, quin promiſcuè licebat omnibus uſque ad intima penetrare conclavia, & coram, quæ vellent, exponere. Tribus diebus quot hebdomadibus audientiam dabant publicam reges Alphonſus Duodecimus, & Henricus Tertius; Reges item Catholici, Ferdinandus & Iſabella. Natura oculis & linguæ poſuit oſtia, aures autem voluit eſſe apertas, ut omni hora ad audiendum paterent; quare ne claudat eas Princeps, ſed benignè audiat. Præmio ſoletur, aut ſpe ſaltem: hæc enim pars quædam ſatisfactionis eſſe ſolet, quâ fovetur meritum. Non utatur ſemper formulis ordinariis, & generalibus reſponſis: hæc enim dantur omnibus, ſatisfaciunt nemini; nec parum affligit mœrentem animum, ſi reſponderi ſibi videat, quod nôrat jam antè; quòdve priùs etiam, quàm proferretur, ad ſupplicis aures pervenerat. Non ſemper Princeps audiat, roget *c* interdum: nam qui non ſciſcitatur, de re plenè cognoſcere vix poteſt. Inquirat igitur, ut ſtatum cauſſæ penitùs perſpiciat. Audientia inſtitutio eſſe debet, non ſola præſentia, ita illam largiti ſunt Rex Ferdinandus Sanctus, Rex Alphonſus Arragonius, Rex Ferdinandus Ca-

tholi-

a Idem. l. 4. Hiſtor. *b* Mar. Hiſt. Hiſp. *c* *Audi tacens ſimul & quærens.* Eccleſ. 32 ꝫ12.

tholicus & Imperator Carolus Quintus; quos ideò charos & in honore habuerunt ſubditi, & æſtimarunt exteri. Nunc ſicuti decet, ut audientia facilis ſit, ita & negotiorum expeditio: nemo enim opituri cenſetur, qui opem nimiùm differt. Sunt tamen negotia quædam ſic comparata, ut melius ſit, tempus errorem detegere, quàm ſi Princeps aut miniſtri id faciant: pleríque enim omnes, qui negotiantur in aulis, etiam falſa aliqua ſpe ad tempus lactari malunt, quàm ſic demitti eveſtigio, ut nihil porrò obtineri poſſe *a* intelligant; id quod in aulis prudenter conſtitutis induſtria propria animadverti ſolet, non dici ab aulicis.

§. Illud ego non probo, ſi Princeps in plateis & compitis publicis nimis frequens *b* compareat: nam primùm quidem admiratur eum populus, deinde curioſiùs obſervat, demum planè faſtidit. Quod rariùs incurrit in oculos, in majori eſt *c* veneratione. Deſpiciunt oculi, quod jam opinio vulgare fecit. Non expedit plebem eò ſcientiæ progredi, ut diſcernere valeat, num catena ſervitutis, qua tenetur, aurea ſit, an ferrea, dijudicando dotes & naturam Principis, *d cui major è longinquo reverentia.* Nationes quædam in vitio ponunt, ſi Princeps facile ſpectandum ſe aliis præbeat, aut familiaris ſit, & humanus. Aliis ſeveritas & receſſus ab hominum conſortio diſplicet, maluntque Principes comes eſſe & affabiles, uti Luſitani, & Franci. Extrema in utroque periculoſa ſunt, & moderari ea facilè poterit, qui in actionibus ſuis, & gubernandi ratione meminerit, Principem ſe eſſe juxtà ac Hominem.

a *Nulla in audiendo difficultas, nulla in audiendo mora, audiuntur ſtatim, dimittuntur ſtatim*, Plin. in Pan. b *Nam continuus aſpectus minus verendos magnos homines ipſà ſocietate facit.* Liu. c *Arcebantur conſpectu, quò venerationis plus ineſſet.* Tacit. lib. 4. Hiſt. d Tacit. l. 1. Annal.

SYMBOLVM XL.

SACRÆ literæ Principes *a* montium nomine inditigant; alios vero colles appellant, & valles. Iſthæc comparatio varias inter jam dicta ſimilitu-

a Montes Iſraël audite verbum Domini Dei. Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus & vallibus. Ez. 6. 3.

litudines complectitur. Enimverò Montes imprimis ſunt terræ Principes, quia cœlo proximi, & ſuperiores reliquis omnibus naturæ operibus; tum etiam propter liberalitatem, quâ è penitiſſimis ſuis viſceribus fontes perenniter manantes ſuppeditant, quibus ſitientes agros & valles irrigant, ac viridi veſtiunt gramine, & floribus: illa enim virtus Principum eſt propria; ſiquidem per hanc propiùs, quàm per ullam aliam Princeps accedit ad Deum, a *qui ſemper dat omnibus affluenter.* Cum hac obedientia promptior eſt: nam b *merces ab eo, qui jubere poteſt, vim neceſſitatis affert.* Lubens ſeſe alteri ſubjicit, qui beneficia accipit. Carolus Navarræ Rex, quòd beneficus eſſet ac liberalis, ab omnibus amari meruit. Nobilis cognomentum adeptus. Potuit Rex Henricus Secundus animo ſuo generoſo obliterare ſanguinem profuſum Regis Petri ſui fratris, & jus ſuum ad coronam ab injuriâ vindicare. Quid non poſſit Majeſtas munifica? ad quæ non obliget ſceptrum c aureum? Etiam tyrannis diſſimulatur & toleratur in Principe, qui largus eſſe didicit, præſertim ſi plauſum vulgi obtinuerit, ſuccurrendo neceſſitatibus publicis, & remunerando perſonas bene meritas. Hæc virtus meo quidē judicio, Tiberio conſervavit Imperium, quia ſolam illam ſemper d *retinuit, cùm cæteras exueret.* Veruntamen nihil pernicioſum magis in eo, qui imperat, quàm e *liberalitas & ſimplicitas, quæ ni adſit modus, in exitium vertuntur.* f *Mui bien eſt à* (verba ſunt Regis Alphonſi Sapientis) *la liberalidat à todo Ome poderoſo, e ſeñaladamēte al Rey, quando uſa della en tiempo que conviene, e como debe.* Garſias Sanctius, cognomento Tremulus, Navarræ Rex eadem liberalitate ſubditorum à ſe abalienavit animos, quâ eos allecturum ſe ſperaverat, quia ut eſſet, unde largiretur, exactionibus & tributis utebatur. Profuſio nimia propè à rapina abeſt, aut tyranni-
de:

a Iac. 1. 5. b Tac. lib. 14. Annal. c *multi colunt perſonam potentis, & amici ſunt dona tribuentis.* Prov. 19. 6. d Tac. lib. 1. Annal. e Idem. l. 4. Hiſt. f li. 18, tt. 5. p. 2.

nibus faciendis Princeps uti debeat, ne forte anſam det aliquibus, ut magis eum dominum agnoſcant ſpe munerum inducti, quàm quòd obediendi animum habeant. Subditus largitor & prodigus ſeipſum perdit; Princeps verò & ſe, & ſuos Status. Æraria non ſufficerent, ſi Princeps prolixè munificus & liberalis eſſet, nec cogitaret, depoſita illa eſſe pro neceſſitatibus publicis. Mons malè non utitur nive, è vaporibus agrorum & vallium congregata in ſupremo ejus vertice; quin in futuram ſervat æſtatem & ſenſim ſolutam in rivulos, in eoſdem iterum derivat campos, à quibus eam hauſerat. Nec unà vice omnem fonticulorum ſuorum aquam penitùs effundit: ſic enim nec ſuæ ſatisfaceret obligationi, & ut inutilis ſperneretur poſtea; liberalitas quippe liberalitate conſumitur. Non item fontes ſuos illicò grandioribus miſcet fluviis, relictis ſitientibus agris & vallibus, ut nonnulli Principes facere conſueverunt, qui potentioribus largiuntur, quod debetur pauperibus; arenis verò ſitientibus & aridis aquam ſubtrahunt, ut eam communicent plenis lacubus, qui eâ minimè indigent. Grande ſcelus eſt, egenorum ſumptibus Potentiorum ſibi devincire animos, aut ſi Reſpublica ingemiſcat, ob largitiones inutiles & vanas, utpote cujus ruina eſt faſtus paucorum, & pompa. Nec abſque juſta indignatione videt populus potentiæ vires tam inutiliter prodigi, quibus defendi ipſe debebat, & foveri Dignitas Principis. Munera hominis profuſi in pretio non ſunt, quia communia, atque à prodigentiæ vitio, non à virtute liberalitatis proficiſcuntur; dumque pauculis largitur omnia, offendit multos, & quod in illos effundit, deeſt omnibus. Qui temerè donat & abſque delectu, ditat quidem, præmium tamen non confert. Ut his dare poſſis, qui merentur, neceſſum eſt, ut in alios parcus ſis. Magna igitur cum prudentia attendere debet Princeps ad juſtam *a* præmiorum diſtributionem: nam ſi hæc ritè col-

a *Honor Regis judicium diligit.* Pſ. 98 4.

collata fuerint, etſi non niſi ad paucos pertineant, multorum tamen extimulant animos. Divina Scripturæ ſacræ lex fuit, ut *a* oblationes omnes admixtione ſalis, quod idem eſt, ac prudentiæ, à prodigalitate & avaritia immunes eſſent. Attamen verò, quia Principem in omnes beneficum eſſe oportet, Auroram ſibi proponat imitandam, quæ terram obeundo ſemper illi impertit aliquid; ſed rore, & flore, immò ſola etiam amœnitate eidem ſatisfacit. Ita ille det omnibus; eâ tamen moderatione, ut facultatem ſibi non adimat dandi ampliùs, & contentos reddat ſingulos, quoſdam quidem munerando reipſâ, alios verbis, ſpe & *b* humanitate: plus enim oculi dare ſolent, quàm manus. Ad hæc proderit interdum, ut iſta virtus liberalitatis magis in aliorum exiſtat opinione, quam in ipſo Principe, in quem finem unum atque alterum illius exhibeat ſpecimen eo artificio, ut liberalis haberi incipiat. Quare caveat, ne quid petenti abſolutè deneget: per enim acerbum eſt, & moleſtum, in his talibus repulſam ferre à Principe. Quod hodie dare non poteſt, forſan cras poterit; ſin minus, melius eſt, ut tempus ipſum petentem erudiat, quemadmodum alibi diximus. Qui planè abnuit, aut non agnoſcit merita, aut virium ſuarum prodit imbecillitatem, aut animi; nihil autem iſtorum decet Principem, cujus magnificentiam confitetur, qui petit gratiam.

Liberalis ſit Princeps in remunerandis virtutibus, ſed muneribus & officiis, aliiſque reditibus, jam ad uſum liberalitatis deſtinatis, non patrimonio ſuo Regio, neque theſauris ad uſus magis neceſſarios collectis. Rex Ferdinandus Catholicus multas fecit donationes, abſque tamen Coronæ diſpendio. Sub regni initium collationem munerum prudenter diſtulit, ut eorum obtinendorum ſpe ad ſe attraheret animos, & remunerari poſſet eos,

a *In omni oblatione offeres ſal.* Levit. 2. 14. b *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* Eccl. 35. 11.

eos, qui ſuas partes ſequerentur. Magnâ cum prudentiâ politicâ miſcere noverat liberalitatem cum parſimoniâ. Cujus rei non ſolùm exemplum dedit, ſed & legem, in hæc verba: a *No conviene a los Reyes uſar de tanta franqueza, i largueza, que ſea convertida en vicio de deſtruition: porque la franqueza debe ſer uſada con ordenada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Conſervare, ut expendas meliùs, non avaritia eſt, ſed præventa liberalitas. Dare inconſideratè, aut vanitas eſt, aut ſtultitia. Iſthâc parſimoniâ Monarchiam evexit, & nimia ſua profuſione Coronam perdidit Rex Alphonſus Sapiens; ſiquidem inter querelas præcipuas, quas Regnum de eo habuit illa etiam fuit, quòd triginta marcarum argenti millia dediſſet Marthæ Imperatrici, quibus maritum ſuum Balduinum, quem tum Ægypti Sultanus captivum detinebat, redimeret; quâ in re vanitatem magis, quàm prudentiam adhibuit in conſilium. Rex Henricus Secundus malo ſuo tandem agnoſcere didicit, quantum coronæ ſuæ vires infregiſſet tot largitionibus, quas ultrà quam par eſt, liberaliùs fecerat; unde in teſtamento ſuo eas revocavit. Occaſio & tempus norma eſſe debent ac regula liberalitatis Principum. Expedit interdum, ut moderata illa ſit, quando nimirum magni ſunt bellorum ſumptus, aut neceſſitates publicæ; interdum eadem redimere oportet pericula, aut viam ſternere faciliorem ad fines obtinendos, in quo genere ille parcit plurimùm, qui magis profundit pecuniam: nam qui dat minutatim, & ſenſim ſuas expendit opes, finem ſuum non conſequitur, & facultates ſuas diſſipat. Munificentia bellum quandoque evitatur; pax b item comparatur & victoria.

5. Prodigalitas Principis ſic corrigi poterit, ſi bonorum ſuorum adminiſtrationem Miniſtris committat Oeconomiæ peritis; uti avaritia, ſi liberalibus. Proderit interdum exhibere Principi univer-

a L. 3. tt. 10. l. 5. Rec. b *Victoriam & honorem acquiret, qui dat munera: animã autem affert accipientium.* Prov. 22. 9.

univerſam ſummam, quam expendit:nam pecuniarum aſſignationes ferè abſque conſideratione decerni ſolent, & ſi rationes iniret eorum, quæ largitur, ſine dubio ea moderaretur; neque ſemper liberalitatis eſt, poſtulatis ſubſcribere: petentium enim opportunitate, aut luctâ illâ, quam ſecum ipſa patitur, etiam avaritia fatigatur, & deſperata quodammodo manus dat tandem, iiſque annuit.

§. Natura ferè principum eſt,ut plus iis tribuant, qui majoribus pollent opibus; & neſcio an timor quidam ſit, aut potentiæ exiſtimatio. Probè hoc intellexit magnus ille aulicus Joſephus, quando evocatis ad ſe parentibus ſuis, & fratribus ex Ægypto, iiſque Regis Pharaonis nomine offerens omnia regni illius *a* bona, auctor iiſdem fuit, ut ſupellectilem omnem & opes omnes ſecum *b* aſportarent: fore enim putabat, ut ſi Rex videret eſſe homines opulentos, liberaliorem ſeſe erga eos exhiberet; atque adeò qui munera petit à Principe, egeſtatem & miſeriam ſuam illi proponere non debet: nullum namque efficacius medium ad habendum, quàm ſi ipſe *c* habeas.

a *Ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ.* Gen.45.18. b *Ne demittatis quicquam de ſupellectili veſtrâ: quia omnes opes Ægypti, veſtræ erunt.* Ib.20. c *Omni habenti dabitur, & abundabit.* Luc.19.26.

SYM-

SYMBOLVM XLI.

CELEBRE fuit apud antiquos lemma præſentis Emblematis. Nonnulli id Pythagoræ tribuunt; alii Bianti, Thaleti, & Homero; verius tamen inter oracula Delphica numerandum crediderim neque enim vox humana videtur, ſed divina, digna, quæ

quæ in coronis, ſceptris, & annulis omnium Principum incidatur. Ad illam tota gubernandi ſcientia reducitur, quæ fugit extrema, & conſiſtit in rerum medio, unde virtutes ſphæram ſuam ducunt. Rogatus aliquando Socrates, ecquænam virtus maximè deceret adoleſcentem, reſpondit: *Ne quid nimis*; quo dicto omnes comprehendit. In hanc ſententiam videtur optimè quadrare figura præſentis Emblematis, ſegetes nimirum imbrium intempeſtivorum pondere depreſſæ in terram, cùm benigni a rores iis ſufficerent. Honores quidam ſunt, qui quòd nimis ſint magni, perſonæ non conveniunt, imo magis obſcurant illam, quàm illuſtrant. Sunt & beneficia aliqua tam extra modum, ut pro injuria haberi poſſint. Quid refert Principem gratias largiri, ſi lapidibus pluere videatur, ob auſterum vultum, & verba incondita, quando eas præſtat; aut ſi extra tempus conferantur, quando prodeſſe nequeunt? Beneficium perit, & gratitudo, quin manus ipſa odio eſt, quæ illud contulit. Eam ob rem non immeritò dixit Rex Alphonſus Sapiens, quòd debeat b *ſer tal el galardon, e dado à tiempo, que ſe pueda aprovechar del aquel à quien lo diere.*

§. Quemadmodum autem immoderatione præmiorum & gratiarum, ita & nimietate pœnarum delinquitur. Ad ſtricti & rigidi juris normam velle exigere omnia, ad miniſtrum Juſtitiæ pertinet potiùs, quàm ad Principem. Ille ſui non eſt arbitrii; hic leges in ſua poteſtate habet. Juſtitia non eſt, quæ nimio rigore utitur; nec Clementia, quæ modum ſervat; & ſic de virtutibus reliquis.

§. Eandem moderationem adhibere debet Princeps in artibus tam pacis, quàm belli, ita ſcilicet imperii habenas, & currum flectendo, ut ſicut olim

a *Magni animi eſt, magna contemnere, prudentis eſt, mediocria malle, quàm nimia: iſta enim utilia ſunt, illa quòd ſuperfluunt, nocent: ſic ſegetem nimia ſternit ubertas, ſic rami onere franguntur, ſic ad maturitatem non pervenit nimia fœcunditas.* Sen. Ep. 39. *b* l. 1. tt. 21. p. 2.

olim in ludis antiquis, rotis ſuis non impingat in metas, ubi illicò colliderentur: dexteritas artificii illius in eo erat poſita, ſi quis diſtantiam ita metiri nôſſet, ut rotarum axis metas pertranſiret proximè, eas tamen non tangeret.

5. Præcipuè verò iſthac cura & diligentia opus eſt Principi in moderatione affectuum, tanta cum prudentia eos regendo, ut nihil appetat, ſperet, amet aut oderit ardore nimio, aut vehementia, magis appetitu ductus, quàm ratione. Privatorum deſideria explentur facilè non item Principum, quia illa ſtatui eorum ſunt conſentanea; hæc ordinariè majora ipſis etiam potentiæ viribus, ita ad extrema connituntur. Omnis ferè Principum ruina, aut damna graviora à nimia ambitione ſunt: acquirendi enim cupiditas infinita pænè eſt in hominibus; id vero, quod fieri poteſt, certis circumſcribitur terminis, & raro quidem hoc poſterius ex priori illo penditur, aut inter utrumque juſtitia intercedit. Ex hoc fonte naſci ſolet, quòd nonnulli varias quærant titulos & rationes in ſpeciem apparentes, ad exſpoliandum vicinum, immò & maximè amicum, ut dominationis fines proferant longiùs, & ſuos augeant ſtatus, abſque eo quòd corpora ſua propriis metiantur viribus, & gubernationem capacitate humana, quæ tam multa, atque acquiri poſſunt, tueri non poteſt. Imperiorum onus & amplitudo in proprios ipſorum incumbit humeros, & ſemper lapſum minatur, ſuo gravata pondere. In eo itaque elaboret Princeps, ut ſtatum conſervet, quem aut ſucceſſio illi dedit, aut electio; quòd ſi juſta ſeſe offerat illum ampliandi occaſio, utatur licebit, iis tamen cautionibus adhibitis; quas caſus prudentiam docebit.

6. Nec periculoſa minùs eſt ambitio ob timores nimios, atque ob ſuas appetitiones circa ea præſertim, quæ ingenioſè & per vim obtinuit. Nullum medium timor ſuggerit, quod ad ſui conſervationem non illicò detur effectui. Nemo quiſquam de

ſpoliati ſanguine, aut illius, qui ad ſtatum jus aliquod poteſt obtendere, tam remotus eſt, quin merito timeatur. Tyrannis ordinaria omnium ſuadet extirpationem: & docuit illud reipſâ Mucianus, quando Vitellii filium juſſit interfici, a *manſuram diſcordiam obtendens, ni ſemina belli reſtrinxiſſet.* Idem quoque Machiavelli doctrina conſulit, cujus diſcipuli immemores facti Davidis, qui in domum & familiam Saülis inquiſivit, ut ſuam iis miſericordiam *b* impartiretur, exemplis utuntur quorundam tyrannorum, perinde quaſi non omnes malis iis artibus peſſum iiſſent, ſi quis fortè evaſit incolumis, id ideò fuit (ut mox dicemus) quia eas in meliores convertit. Regna pleraque uſurpatione primum incrementa ſumpſerunt, poſteà tueri ſe cœperunt juſtitia, & cum tempore paulatim facta ſunt legitima. Extrema violentia, extremum periculum eſt. Cyrus Lydiam occupavit, & Regem Crœſum bonis ſuis exuit: quòd ſi illi Politicus aliquis hujus temporis fuiſſet à conſiliis, ſuaſiſſet illud etiam, ut pro majori ſuâ ſecuritate vitam ſpoliato eriperet; Cyrus tamen unam illi civitatem partem patrimonii ſui reſtituit, quibus Dignitatem regiam quoquo modo ſuſtentare poſſet. c *Atque hac clementia non minus victori, quàm victo utilis fuit: tantus* enim *Crœſi amor apud omnes urbes erat, ut paſſurus Cyrus grave bellum Græciæ fuiſſet, ſi quid crudelius in Crœſum conſuluiſſet.* Tyrannis Deum pariter & homines ſibi habet adverſos: neque deeſſe poſſunt in iſtiuſmodi caſibus ſuavia quædam media, quibus averti queat animus, miſceri ſanguis, abrumpi ſucceſſio, imminui aut transferri Statuum amplitudo, & ſubduci ex oculis populi is, qui aſpirare poteſt ad ſceptrum, & dominationem affectare; quod ſi in Luſitaniâ fuiſſet obſervatum, nunquam regni illius ſubditi à fidelitatis officio deſciviſſent.

Si

a Tac. l. 4. Hiſtor. b *Nunquid ſupereſt aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo miſericordiam Dei?* 2. Reg. 9. 3. c Juſt. hiſt. l. 1.

Si periculum tam præſens ſit, ut ad defenſionem & conſervationem naturalem obliget, ipſas illicò radices oportet exſcindere, ne renaſci poſſint, ſemper advigilando, ne eveniat fortè, quod Principibus Philiſtinorum accidit, qui reſectis Samſonis capillis, unde manabat illius robur, ei illudebant, nec præcaverunt tamen, ne ſuccreſcerent *a* denuò; uti reipsâ factum poſteà. & ipſe apprehenſis ambabus *b* columnis, quibus innitebatur ædificium, totam domum ſuper capita hoſtium traxit in ruinam, *multoque plures interfecit moriens, quam antè vivus occiderat.*

§. Suadet porrò ambitio nimia Populi libertatem opprimere, ſubigere Nobilitatem, potentiorum vires infringere, & ad auctoritatem Regiam reducere omnia: exiſtimat enim tum ſecuriorem ſe fore, cùm fuerit abſoluta, & ſubditos magis in ſervitutem redegerit; grandis error, quo adulatio animos occupat Principum, eoſque gravibus periculis objicit. Modeſtia eſt, quæ conſervat Imperia, dum nimirum Princeps ſuam dominandi cupiditatem ita corrigit, ut dignitatis ſuæ poteſtatem, Nobilitatis amplitudinem, & populi libertatem intra rationis limites coërceat: neque enim diu ſtare poterit Monarchia, cui de Ariſtocratiâ & Democratiâ aliquid admixtum non *c* fuerit. Poteſtas abſoluta tyrannis eſt; qui illam quærit, exitium ſuum quærit. d *Huc denique Principi ſunt omnia reducenda, ut iis, qui ſub imperio ſunt, non tyrannum, ſed Patrem familias, aut Regem agere videatur, & rem non quaſi Dominus, ſed quaſi Procurator, & Præfectus adminiſtrare, ac moderate vivere, nec quod nimium eſt, ſectari.*

§. Iſta ambitionis incommoda creare ſolet abuſus nimius dominationis, quæ ſic ferè comparata eſt, ut omnia ad ſuam referat utilitatem. Quâ in re

P 2 opor-

a *Iamque capilli ejus renaſci cœperant*, Judic. 16. 22 b *Concuſſiſque fortiter columnis, cecidit domus ſuper omnes Principes*. Ib. v. 30. c *Quæ ex pluribus conſtat Reſpublica, melior eſt.* Ariſt. l. 2. Pol. c. 4. d Id. Pol. l. 5. c. 11.

oportet,ut Principes ſeſe ipſi triumphent,& rationi obtemperent; licèt difficile illud ſit: *a* nam *innumerabiles ſunt,qui populos,qui urbes habuère in poteſtate, pauciſſimi, qui ſe.* Illa victoria à viribus eſt, & robore; hæc à ratione, & animo. Fortitudo non in eo conſiſtit, quòd hoſtem prælio quis fuderit, ſed quòd cupiditates ſuas habeat domitas. Subditos modeſtos reddunt obedientia, & neceſſitas; Principes contrà poteſtas & juriſdictio ſuprema ſuperbè efferunt. Plura regna ſuperbia peſſundedit, quàm gladius. Principes plures per ſeipſos perierunt, quàm per alios. Remedium ei rei eſt ſui ipſius cognitio, ut Princeps in ſemetipſum cogitatione deſcendat, & cum animo ſuo reputet, licèt ipſe ſceptro ab aliis differat, multos tamen eſſe, qui eximiis animi dotibus longè eo, ejuſque dignitate ſuperiores ſint. Cogitet, inquam, quod ſi ratio haberet locum, penes perfectiorem imperandi poteſtas eſſe deberet. Quòd manus illa, quâ Reipublicæ habenas moderatur, è terra ſit, ſubjecta lepræ, aliiſque humanis miſeriis. Id quod Deus *b* Moyſi quondam oſtendit, ut ſuæ recordantem infirmitatis faciliùs aliorum ſubiret *c* miſeratio. Quòd Coronæ poſſeſſio ſit perparum ſecura: nam d *quod regnum eſt, cui parata non ſit ruina, & proculcatio, & Dominus, & Carnifex? nec iſta intervallis diviſa, ſed horæ momentum intereſt, inter ſolium & aliena genua.* Quòd denique à voluntate aliena dependeat: ſi enim obedire detrectent ſubditi, manebit aliis ſimilis. Quò Princeps major fuerit, hoc magis hanc modeſtiam habere debet in pretio, quam nec ipſe Deus *e* aſpernatur. Modeſtia, quæ Majeſtatem abdere intra ſe & occultare nititur, majus illi pretium addit ac venerationem, non

a Seneca. b *Mitte manum tuam in ſinum tuum. Quam cum miſiſſet in ſinum, protulit leproſam inſtar nivis.* Ex. 4. 6. c *Qui condolere poſſit iis, qui ignorant & errant: quoniam & ipſe circumdatus eſt infirmitate.* Heb. 5. 2. d Seneca. e *Modeſtia fama, quæ neque ſummis mortalium ſpernenda eſt, & à Diis æſtimatur.* Tac. l. 15. Annal.

non ſecus atque auro elegans & artificioſa cælatura. Nec ullum artificium in Tiberio magis callidum, quàm modeſtum ſe gerere. ut pluris æſtimaretur. a *Acerbè increpuit eos, qui divinas ſuas occupationes, ipſumque Dominum dixerant.* Ingreſſus in judicii locum, non ſedem Præſidis occupabat, ſed juxta b *aſſidebat in cornu Tribunalis.* Qui ad ſupremum inter homines gradum evectus eſt, non aliter ac demittendo ſeſe ad altiora provehi poterit. Condiſcant Modeſtiam iſtam Principes omnes à Ferdinando Secundo Imperatore, glorioſiſſimæ memoriæ, tam omnibus familiari, ut priùs amari ſemper ſe faceret, quàm coli aut honorari. In illo benignitas & modeſtia incurrebant in oculos; Majeſtas non niſi conſideranti patebat. Non erat Imperialis aquila, quæ duplici ſevero roſtro, aduncis unguibus, in omnem partem minitaretur; ſed Pelicanus amoris plenus, ſua ſemper fodiens viſcera, ut ea præberet omnibus, tanquam propriis filiis. Nec magnâ illi curâ aut molimine opus erat, ut in hâc tantâ ſuâ amplitudine ſeſe demitteret, & parem aliis faceret. Non Dominus erat, ſed Mundi pater: & licèt aliàs Modeſtia nimia contemptum parere ſoleat, imo & ruinam Principum; in illo tamen majorem venerationem conciliabat potiùs, & Nationes omnes ad obſequium & defenſionem illius obſtringebat. Ea vis eſt veræ ac ſinceræ probitatis, & magnanimi pectoris, quod de ſeipſo triumphat, & Fortunam omnem infra ſe ducit. Atque hujus humanitatis & modeſtiæ ſuæ vivam reliquit effigiem Filium, præſentem Imperatorem, qui ipſe etiam iiſdem inſtructus virtutibus, & amicorum & hoſtium ſibi devincit animos. Nulla virtus magis Principem decet, ac Modeſtia: omnes enim viderentur in illo fatuæ, niſi hæc vultum & actiones illarum componeret; non permittendo, ut extra ſe abeant.

6. In omni gubernatione diligenter cavendum ab extremis: neque enim minùs periculoſa eſt

 remiſ-

a Tac. lib. 2. Annal. b Idem. lib. 1. Annal.

remiſſio nimia, ac ſumma gravitas. Communitates monaſticæ ferre poterunt extremum obedientiæ rigorem; non illæ populares. Paucos admodum ſeveritas illa nimis accurata continebit in officio. Civilis felicitas in virtute poſita eſt, quæ in medio conſiſtit, uti & civilis vita, & gubernatio Statuum; cùm tale natura ſuâ ſit imperium, ut auferre illud poſſit Populus, abſque eo, quòd aut licentiâ nimiâ ſeſe perdat, aut ob nimium rigorem obſtinatus fiat. a *Non enim ſolum Reſpublica, quæ optima ſit, conſiderari debet, ſed etiam quæ conſtitui poſſit, præterea quæ facilior, & cunctis civitatibus communior habeatur.* Quin & Deus imbecillitati humanæ ſeſe accommodat.

§. Idem medium inter ipſas quoq; partes corporis Reip. tenendum, dando operam, ut inter conditiones civium haud magnum diſcrimen ſit: inæqualitas enim & exſuperantia fortunarum ac Nobilitatis, ſi grandis fuerit, in aliis ſuperbiam gignit, in aliis invidiam, ex his verò ſimultates oriuntur, & b ſeditiones; cùm amicitia & concordia ægrè coaleſcat inter eos, qui nimis diſparis conditionis ſunt, & ſtatûs. c *Iam enim hæc conſuetudo in civitatibus invaluit, ut homines æqualitatem odio habeant, & malint, aut imperio potiri, aut ſi victi fuerint, ſubeſſe.* Quidam altioris animi Legum auctoritatem vilipendunt, & obedientiam aſpernantur: alii mentis abjectę & humilis, illam ſuſtentare neſciunt, nec infamiam timent, nec pœnam; & incipit eſſe communitas quædam Dominorum, & mancipiorum, abſque ullo tamen inter ſe ordine, quippe qui ſorte ſuâ non ſe metiantur. Qui inferioris conditionis ſunt, majoribus pares eſſe cupiunt. Qui in unâ aliquâ re æquales ſunt, aut ſuperiores, continuò ſibi perſuadent, etiam in aliis ęquales, aut ſuperiores ſe eſſe. Qui in omnibus præſtant aliis, intra terminos continere ſe nequeunt, & cum deſpicientiâ aliorum, omnia ſuo ſubeſſe vellent imperio,

a Ariſt. lib. 4. Pol. c. 1. b *Præterea ſeditiones non modò propter fortunarum, ſed etiam propter honorum æqualitatem exiſtunt.* Ariſtor. l. 2. c. 5. c Idem. lib. 4. Pol c. 11.

perio, nec imperantis voluntati, aut conſtitutionibus & moribus Reipublicæ ſeſe accommodant; unde ruina illius naſci ſolet, & converſio in formas alias: omnes enim *a* ſuſpirant, & inquieti in illâ vivunt. Et licèt fieri haudquaquam poſſit, ut contentio ejuſmodi omnino ceſſet in Rebuſpublicis, propter diverſas conditiones partium, quibus illæ conſtant; illa ipſa tamen conſervantur, ſi moderata ſit; aut peſſum eunt, ſi nimia. Quomodo corporibus accidere videmus cum quatuor humoribus, inter quos etſi nobilior aliis ſit ſanguis, potentior cholera, ſeſe tamen mutuò conſervant ac fovent, quamdiu unius illorum inęqualitas modica eſt. Eam ob rem ſola illa Reſpublica ſtare diu poterit, quę partibus conſtiterit mediocribus, nec admodum inter ſe inæqualibus. Opus nimiæ quorundam civium everterunt Florentinorum Rempublicam, & etiamnum hodie in cauſſa ſunt, cur inquieta ſit Genua. Contrà, quia apud Venetos meliùs diviſæ eæ ſunt, ideò jam tot ſæculis Status ille cōſtans perſeverat; & ſi aliquod periculum eſt, aut incommodum in ejuſdem gubernatione, id erit ob nimiam quorundam è Magiſtratu inopiam. Quòd ſi nihilominus Reſpublica aliqua cum illa partium ſuarum inæqualitate ſubſiſtit diutiùs, eximiæ alicui prudentiæ id tribuendum, aut induſtriæ Principis, qui timore legis, aliiſve artibus illam in officio continet: cujuſmodi ſunt, nemini injuriam facere, non violare inferiorum privilegia, & commoda, diſtinere Majores in adminiſtrationibus, & muneribus publicis, non opprimere, ſed ſpe erigere eos, qui altiores gerunt animos: illud tamen durabit, quoad prudentes Gubernatores habuerit: quia verò Rebuſpublicis ſatis cautū eſſe non poteſt cum remediis iſtiuſmodi temporariis, quæ pendent à caſu, præſtabit mox in ipſa prima illarū inſtitutione providere de modo, quo tales abuſus & incommoda efficaciter queant corrigi, priuſquā eveniant.

a *Nam qui virtute præſtant, iniquo animo ſibi indigniores æquari paterentur: quamobrem ſæpè conſpirare, & ſeditiones commovere notantur.* Ariſt. l. 2. P. c. 5.

S Y M-

SYMBOLUM XLII.

EMBLEMA hoc eximiæ humanitati Urbani Octavi Pontificis Maximi acceptum refero: dignata eſt quippe ſua Sanctitas mihi ſpectandas exhibere in gemma quadam pretioſa inciſas effabrè jam inde à Romanorum temporibus binas apes aratrum

tra-

trahentes, quæ reperta in illa ætate præſagiſſe videtur nobilis illius & antiquæ familiæ evectionem, quando inſignia illius juncta fuêre triumphanti jugo Eccleſiæ.*a* Quæ dum accuratiùs expenderem, venit mihi in mentem prodigii illius Regis Wambæ, è cujus vertice, cùm ungeretur à Quirico Præſule Toletano, apis egredi viſa, in ſublime evolavit, tanquam prænuntia ſuaviſſimæ ipſius gubernationis. E quo illud apparet, voluiſſe antiquos Symbolo iſto innuere, quanti referat ſcire, utile miſcere dulci, mellificandi ſcilicet artem agrorum culturæ; cui rei optimè quadrat pro lemmate illud Horatianum,

Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.

In hoc tota regnandi ars conſiſtit. Hæc prima in orbe fuit politica. Atque id ipſum antiqui docuêre Philoſophi, quando finxerunt Orpheum lyra ſua feras traxiſſe, & Amphionis cytharam ſecutos lapides, quibus Thebarum muros conſtruxit, ut ſignificarent, ſuavem inſtitutionem magnorum illorum Heroüm plurimùm ad id valuiſſe, ut homines ipſis belluis immaniores, & magis brutos, quàm lapides, ad harmoniam Legum reducerent, & civilem ſocietatem.

b Silveſtres homines ſacer interpreſque Deorum
Cædibus, & victu fœdo, deterruit Orpheus.
Dictus ab hoc lenire tygres, rapidoſque leones.
Dictus & Amphion Thebææ conditor urbis,
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ
Ducere, quò vellet.

Iis artibus uſæ ſunt omnes Reſpublicæ, ad erudiendum Populum, miſcentes inſtitutionem dulcedine ludorum, gaudiorumque publicorum. Ad Olympum montem tota concurrebat Græcia propter certamina Olympica, Pythia, Nemæa, & Iſthmia; aliqui quidem ex curioſitate, ſpectandi ſtudio; alii verò, ut propoſita certantibus præmia auferrent;

a Chron. Gotto. Reg. Mar. de rebus Hiſp. lib. 6. *b* Horat.

rent; qua occaſione vires & robur corporis exercebantur, offerebantur Diis ſacrificia, & graviſſima quæque Provinciarum illarum negotia procurabantur. Comœdiæ & Tragœdiæ inventa ſunt ad affectus purgandos. Gladiatores Romanorum temporibus, & Taurorum pugnæ in Hiſpaniâ (quæ non minus, ac aliæ nationes, rebus aſpectu terribilibus capitur) ad firmandum animum, ut neque profuſo ſanguine, neque mortis ſpectaculis terreatur; Luctæ, ludi equeſtres & ſimiles concertationes ſcholæ inſtar ſunt, ubi addiſcuntur artes militares, & ſimul recreationi deſerviunt, & animum oblectant. Ita dulcedine & ſuavitate alliciendus eſt Populus, ad procuranda Principis commoda, & obtinendos fines illi propoſitos. Equo nimirum ſimilis eſt qui popyſmate definitur, & manu blandiore domari ſe ſinit, frænum admittit, & onus poſtea, virgam ac ferrum tolerat. Rigorem nimium, uti & nimiam lenitatem ferre neutiquam ſuſtinet. Tam ſervitutis extrema periculoſa ſunt, ac *a* libertatis. Et Principes iſta non conſiderantes, furorem concitatæ multitudinis aliquando experti ſunt. Non ſemper ferro & flammâ curari poſſunt inveteratæ & adultæ infirmitates. Medicinæ ſuaves adhibendæ ſunt, aut ſi quando pillulis amaris opus ſit, auro eas oportet obducere, & oculos guſtumque fallere. At non attinet ſcire populum ingredientia ſtatutorum à Principe, & conſiliorum ejus; ſatis eſt, quod ſub prætextu aliquo apparente ea ſorbeat.

§. Belli periculum, & aſperitas mitigantur plurimùm lenitate illius, qui imperat. Ita Germanicus, ut legiones Germanicas in officio contineret, & ad pugnandum haberet paratiores, ſolebat b *circumire ſaucios, facta ſingulorum extollere, vulnera intuens alium ſpe, alium gloria, cunctos alloquio, & cura ſibique & prælio firmabat.*

§. Hæc

a Imperaturus es hominibus, qui nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem. Tac. l. 1. Hiſt. *b* Idem l. 1. Annal

§. Hæc tamen benignitas ſe ſolâ nihil efficit, ſed neceſſe eſt prætereà, ut in eo etiam, qui aliis mandata dat, excellens aliqua virtus eluceat; ut ſi ametur illius cauſſa propter hanc in æſtimatione ſit. Enimverò ſæpè contingit diligi Principem ob benignitatem, & unà contemni, quia ad id munus minùs ſufficiens eſt. Auctoritas non ex amore, ſed admiratione naſcitur. Ille gratiſſimus omnium, qui cùm metuendum ſe poſſit reddere, amabilem ſeſe exhibet; ille, inquam, qui cùm juſtitiam exercere nôverit, Clementiâ pariter uti didicit. Pro ignavia & ignorantia habetur illius benignitas, qui aliis virtutibus eximiis boni Gubernatoris præditus non eſt. Tantum hæ poſſunt in aliquo Principe, ut aſperitatem ejus & rigorem compenſent, & tolerabiles efficiant. Etiam vitia grandia excuſantur, aut diſſimulantur in eo, qui magnis aliquibus virtutibus inſtructus eſt.

§. In negotiis pertractandis utile eſt dulcedinem gravitate temperare, & ludibria ſeriis, modò tempeſtiva illa ſint, nec præter decorum, aut materiæ ſubjectæ gravitatem; quâ in re feſtivus admodum fuit Imperator Tiberius, a *ludibria ſeriis permiſcere ſolitus.* Quis eſt, qui ferre poſſit ſeveritatem melancholicam, corrugatam ſemper frontem, contracta in negotiis ſupercilia, verba dura & aſpera, geſtus ac motum corporis nimis graves? Magna prudentia eſt, ſuo tempore *Miſcere ſtultitiam conſiliis brevem*, b & nunc *pretioſior eſt ſapientia, & gloria, parva, & ad tempus ſtultitia.* c Ingenium feſtivum, & verbum aliquod jocoſum tempeſtivè prolatum, devincire ſolet animos; & difficillima quæque negotia ad optatum exitum perducere; ſæpè mentem occultat, malitiam deludit, vitat offenſam, & ſuaviter avertit reſponſionem ad propoſitum, ubi ea non expedit.

§. Curandis porrò negotiis miſcere etiam oportet utilitatem ejus, cui perſuadere aliquid volumus, oſtendendo illius non minus, ac noſtra intereſſe.

a Tac. l. 6. Annal. b Horat. c Eccli. 10. 1.

Nam omnes ferè propriis moventur commodis; pauci obligatione ſola & gloria. a Sejanus *fratrem quoque Neronis Druſum traxit in partes, ſpe objectâ Principis loci.* Induſtriæ prudentis Miniſtri eſt, negotia alienis commodis faciliora reddere, ſic tractatus inſtituendo, ut utilitas aliorum, & Principis una eademque eſſe videatur. Ex ſolo emolumento proprio negotia pertractare velle, eſt aquam derivare per canales hiantes; quando illam ſibi mutuò communicant, omnes proſunt & adjuvant.

a Idem lib. 4. Annal.

SYMBOLUM. XLIII.

RES omnes ſeu viventes, ſeu inanimæ, folia ſunt magni hujus libri, mundi inquam eximii Naturæ operis, in quo ſapientia divina omnes deſcripſit ſcientias, ut nos erudirent, & rectè agendi viam ac modum oſtenderent. Nulla virtus moralis eſt, quæ in animantibus brutis non quodammodo reperiatur: cum iis ipſis naſcitur prudentia practica; in nobis diſciplina paratur, & experientia. A brutis abſque rubore, & noſtræ inſcitiæ ignominia diſcere poſſumus: in iis enim ipſe rerum omnium effector ac molitor Deus nos erudit. Attamen eorum induere naturas, aut eas imitari velle; ut ſicut illa agamus bruto more abrepti affectuum appetitu, grandem eſſet irrogare injuriam rectæ rationi, propriæ hominis doti, quâ diſcernitur ab animantibus reliquis, & in omnes meretur imperium. In illis utpote rationis expertibus Juſtitia locum non habet; ſingula enim ad ſuam conſervationem attendunt ſolùm, nec ad juſtitiam alienam reflectunt oculos. Solus homo actiones ſuas ad juſtitiæ normam dirigit, & æquitate metitur, non cupiendo alteri, quod ipſe ſibi non cuperet. E quo rectè conficies, quàm impiū & ferox ſit Machiavelli conſilium qui Principem ſuum efformat aliter, ex natura videlicet leonis, & vulpis; ut quod ratione conſequi non

poteſt, vi & dolo obtineat. Quà in re Lyſandrum Lacedæmoniorum Ducem magiſtrum habuit, quem ferunt dixiſſe aliquando, a *Quo leonis pellis attinge-*

re non poteſt, Principi aſſuendam vulpinam. & dolis agendum, ac fraudibus. Et ſanè antiqua fuit do-

a Plutarch.

doctrina iſta: Polybius eam ſua & ætatibus præteritis in uſu fuiſſe refert,& graviter *a* improbat. Rex Saül ea in arte omnium magiſter eſſe potuit. Maxima iſta cum tempore incrementum ſumpſit: nihil enim nunc tam injuſtum, tam indignum, quod non honeſtum videatur Politicis, dum retinendæ *b* dominationis cauſſa ſit, perinde quaſi c *ubicunque tantum honeſta dominandi licent, precario regnetur.* Quo pacto fit, ut pro nihilo ducatur contravenire pactis, fidem fallere, imò & religionem, modò ad conſervationem, & augmentum ſtatûs id videatur conducere. Falſis iſtis fundamentis fortunam ſuam ſuperſtruere conatus eſt Dux Valentinus, ſed antè, quàm illam erectam cerneret, ita penitùs in caput illius collapſa eſt, ut ne fragmenta quidem aut veſtigia ruinæ illius ſuperſint. Quomodo, obſecro, perennare poterit, quod dolo, aut mendaciis innititur? quomodo diuturnum eſſe poteſt, quod violentum eſt? Quæ pactorum & conventorum erit firmitas, ſi Princeps, qui eorum debet eſſe ſecuritas, fidem fallat publicam? Quis illi fidem habebit? quomodo illius ſtabit imperium, qui aut non credit Providentiam divinam, aut magis in ſuis artibus,quàm in illâ confidit? Non ideò tamen volo Principem tam benignum eſſe, ut nunquam vi utatur; neque tam candidum & ſincerum, ut aut diſſimulare neſciat, aut cavere ſibi à fraudibus, quia aliorum malitiæ ſeſe exponeret, & omnibus eſſet ludibrio. Quin illud potiùs præſenti Emblemate contendo, ut robore valeat, non bruto illo, & immani belluarum, ſed quod Juſtitia comitatur, adumbratum per pellem Leonis, virtutis Symbolum,

a *Fuit, cui in tractandis negotiis dolus malus placeret,qui Regi convenire ſane nemo dixerit, etſi non deſunt,qui in tam crebro uſu hodie doli mali, neceſſarium eum eſſe dicant ad publicarum rerum adminiſtrationem.* Polyb. l. 13. Hiſt. b *Nihil glorioſum niſi tutum, & omnia retinenda dominationis honeſta.* Sal. c Sen. in Tragœd. Thyeſt.

lum, atque ideò Herculi dicatum. Convenit interdum Principem ad ſeveritatem frontem componere, & dolis obſiſtere. Non ſemper humanitatem meram præ ſe ferre debet. Feret aliquando occaſio, quando opus erit, Leonis pellem induere, ut ſubditi & hoſtes agnoſcant, ungues illi eſſe, & tam ſeverum experiantur, ut malitia fraudem attentare non audeat, verbis blandiloquis, quibus uti ſolet ad capiendos Principum animos. Illud, opinor, Ægyptii volebant innuere, cùm Leonis effigiem Principis ſui capiti imponerent. Nec honor eſt, nec reverentia, ubi non eſt aliquis timor. Quòd ſi ſemel reſcierit populus, Principem iraſci non poſſe; ſed placido ſemper, ac benigno erga omnes eſſe vultu, contemnendum ducet. Verùm ſeveritas iſta non confeſtim ad executionem debet deſcendere, quando comminatio ſufficit: tunc enim neceſſe non erit, commoveri Principis animum; ſatis eſt, ſeveriorem frontem oſtendere. Non exuit gravitatem ſuam Leo, nec de damno animantibus aliis inferendo cogitat; quin ſolo aſpectu terrorem *a* omnibus incutit: tanta vis Majeſtatis in oculis ejus ineſt. At enim, quoniam expedit interdum, vim aſtutia, & indignationem benignitate tegere, diſſimulando tantiſper, aut tempori & perſonis ſe accommodando: ideo in præſenti Emblemate non coronatur Leonis caput vulpinis artibus, indecoris & fraudulentis, adeóque indignis generoſo & magnanimo Principis pectore; ſed ſerpentibus, Imperii & Majeſtatis prudentis ac vigilantis ſymbolo, atque in literis ſacris Prudentiæ hieroglyphico: ſiquidem illorum aſtutia in tuendo capite, in obturandis auribus contra incantantes, & in rebus aliis, ad defenſionem propriam attendit ſolum, non ad aliorum nocumenta. Ad eundem finem, & pro ſimilibus caſibus Emblemati huic inſcripſi verba illa: *ut ſciat regnare*, deſumpta è documento illo Ludovici

Vndecimi

a *Leo fortiſſimus beſtiarum, ad nullius pavebit occurſum.* Prov. 30. 30.

Vndecimi Regis Franciæ, quod ſolum voluit, ut addiſceret filius ſuus Carolus Octavus. *Qui neſcit diſſimulare, neſcit regnare.* In quo tota regnandi ſcientia ſummatim comprehenditur. Magnâ tamen hic prudentiâ opus eſt, ne aut vis in tyrannidem vergat, aut diſſimulatio, & aſtutia fraudes fiant: media enim ſunt valde vitio confinia. *a* Juſtus Lipſius fraudem definiens in rebus politicis, ait eſſe *acutum conſilium à virtute aut legibus devium, Regis Regnique bono*; cumque Machiavelli extrema declinare cuperet, putaretque abſque omni omninò fraude, & dolo Principem imperare non poſſe, levem aliquam ſuaſit, toleravit mediocrem, & gravem prohibuit. Limites periculoſi pro Principe. Ecquis enim illos ſic accuratè iis deſcribere poterit? Nec debent ſcopuli tam vicini fieri navigationi politicæ. Sat in multis operatur potentiæ malitia, & regnandi cupiditas. Si fraus vitio non caret, in omnibus ſuis partibus, quantumvis exiguis, vitioſa ſit oportet, & Principe indigna. Dignitas regiæ purpuræ omnem reſpuit *b* maculam. Nullus tam ſubtilis eſt atomus, qui non appareat, & defœdet radios horum terreſtrium ſolium. Et quomodo permitti poteſt, ut illius actio à virtute deſciſcat, & legibus, qui earundem eſt anima? Dolus eſſe non poteſt, abſque admixtione aliqua malitiæ & mendacii; utrumque verò magnanimitati regiæ adverſatur, quicquid Plato dixerit: *Mendacia in Diis eſſe ſuperflua, eo quod hi nullius egeant; non tamen in Principibus, qui multis opus habent; atque adeo iis interdum illa permitti poſſe.* Quod illicitum eſt, concedi nunquam debet, nec ſufficit, finem honeſtum eſſe, ut uti liceat medio, quod ex natura ſua malum eſt. Tunc ſolùm licita eſſe poſſunt diſſimulatio & aſtutia, quando neque in fraudem impellunt, neque auctoritati Principis inurunt maculam; quo caſu non in vitiis

a Lipſ. de civil. doct. l. 4. c. 14. b *Eos, qui in dignitate ſunt turpius fraude honeſta circumvenire, aut lædere, quàm vi aperta.* Thucyd.

vitiis ea numero, ſed prudentiæ eſſe arbitror, aut ad virtutes pertinere hujus filias, utiles ac neceſſarias ei, qui aliis imperat. Iſtud fiet, ſi prudentia, in ſui conſervationem intentos habens oculos, aſtutia aliqua utatur, ad occultanda quædam ſecundùm varias circumſtantias temporis, loci, perſonarum; ita tamen, ut cor & lingua, mens & verba concordent inter ſe ſemper, & conſentiant: illa diſſimulatio velis remiſque fugienda, quæ ob fines doloſos orationis vanitatem adhibet: illa, inquam, quæ eò ſpectat, ut intelligat alius id quod non eſt; non ea, quæ ſolùm intendit, ut id, quod eſt, non intelligat. Quam ob rem uti quis poterit interdum verbis indifferentibus, & æquivocis & in unius locum ſubſtituere aliud diverſæ ſignificationis, non ad fallendum, ſed ad cavendum ſibi, aut dolum prævertendum, aut ob alios fines licitos. Quòd ipſe veritatis Magiſter corã diſcipulis ſuis proficiſcentibus in caſtellum Emaus *a* præ ſe ferret, ac ſi longiùs ire vellet; ſtultitia ficta Davidis *b* coram Rege Achis; obtentum ſacrificium *c* Samuelis; & hœdorum pelliculę *d* Iacobi manibus aptatę, diſſimulationes fuère licitę, quia dolum non intendebant, ſed ſolùm, ut aliud celarent propoſitum; neque ideò licitæ eſſe deſinunt, quòd fors prævideatur, alium inde deceptum iri: iſta enim notitia non malitiæ eſt, ſed ad providentiam pertinet.

5. Atque artibus iſtis & agendi modis tunc potiſſimùm opus eſt, quando cum Principibus aſtutis & fraudulentis tractanda ſunt negotia. Enimverò in tali caſu diffidentia, & aſtutia, diſſimulatio in vultu, reſponſa ambigua, & æquivocatio prudens in verbis, ne Princeps iis implicetur, aut machinationibus

a *Et ipſe ſe finxit longius ire.* Luc. 24. 28. b *Et immutavit os ſuum coram eis, & collabebatur inter manus eorum: & impingebat in oſtia portæ, defluebantque ſalivæ ejus in barbam.* 1. Reg. 21. 13. c *Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices, Ad immolandum Domino veni.* 1. Reg. 16. 2. d *Pelliculaſque hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit.* Gen. 27. 16.

nationibus aliorum & fraudibus locus ſit: ſimilibus artibus utendo, non ad offendendum, neque ad fallendam fidem publicam, ecquid aliud eſt, quàm duplicare cuſtodias animi? Fatua foret ingenuitas, quæ cor detegeret, & periculoſum Imperium ſine aliqua cautione. Semper veritatem diſertè eloqui, periculoſa eſſet ſinceritas, cùm taciturnitas præcipuum ſit regnandi inſtrumentum. Quiſquis ſecretum leviter committit alteri, ſceptrum eidem unà tradit. Mentiri Principem non decet; licebit tamen interdum, ut taceat, aut veritatem celet; non verò ut leviter credat, aut temerè confidat; quin potiùs maturus ſit, oportet, & tardus, ut conſiderationi locus ſit, & ipſe in fraudem induci nequeat; quæ cautio valde neceſſaria eſt Principi, ſine quâ multis iiſque gravibus expoſitus foret periculis. Qui plura novit, & vidit, minùs credit, & confidit, quia aut ſpeculatio, aut praxis & experientia cautum eum reddunt. Sit igitur Principis animus ſincerus, & candidus; prudens tamen in artibus, & fraudibus alienis. Experientia ipſa docebit caſus, in quibus his artibus uti Principem deceat, quando nimirum animadverterit, malitiam & technas eorum, quibuſcum agit, ita exigere. Cæterùm in aliis omnibus actionibus elucere debet in Principe candor quidam regius, quo utendum eſt interdum erga eos ipſos, qui fallere cogitant: hi enim, ſi in meliorem partem id interpretentur, in ſuis perturbantur conſiliis, & vacillare incipiunt; præterquam quòd nulla fraus generoſior, quàm ipſa veritas, & ſi de ea ſecuri ſint, intimi cordis ſui illi tradunt imperium, nec contra ſeſe aliis artibus muniunt. Quę retia non fuêre contexta? quæ non excogitata ſtratagemata contra aſtutiam & malitiam vulpis? quis unquam ſinceritati domeſticæ hirundinum ſtruxit inſidias.

§. Ii tamen Principes, & moderatores, quos à prudentia & ingenio mundus æſtimat, iſthac arte uti nequeunt; nemo enim ſibi perſuadet, quòd aut caſu aliquid agant aut ſincerè. Vnde, ſi qua in re cando-

rem

rem ſuum palàm velint oſtendere, pro ficto habetur. Circumſpectio in illis, malitia; Prudentia, diſſimulatio; & cautio, dolus eſſe creditur. Fuerunt, qui hæc crimina Regi Catholico imponerent, eò quod partim naturali judicii ſui acumine, partim diuturnis belli paciſque experientiis ſatis perſpiceret fallacem agendi modum & intutam fidem horum temporum; atque adeò tantâ ſagacitate ſeſe defenderet, ut æmuli ejus ac hoſtes ſuiſmet artibus ſeſe irretirent, aut ex certè cum tempore & conſilio omnino ſpe ſuâ fruſtrarentur. Eam ob rem fingunt nonnulli Principes ſinceritatem & modeſtiam, ad celandos magis fines, quos ſibi habent propoſitos, aut ne illos malitia tam facilè poſſit aſſequi. Faciebat id Domitianus, a *ſimul ſimplicitatis, ac modeſtiæ imagine in altitudinem conditus, ſtudiumque literarum, & amorem carminum ſimulans, quo velaret animum.* Velle Principem in omnibus ſapientem videri, eſt ſapientem eſſe deſinere. Nôſſe ſuo tempore & loco ignorantem eſſe, ſumma prudentia eſt. Nihil utilius, nihil magis difficile; ac ſapientiæ modum retinere: id quod in Agricola Tacitus b collaudavit. c Omnes in eum conſpirant, qui plus aliis ſcire ſe exiſtimat, ſive ex invidiâ, ſive ignorantiæ propriæ defenſione oriatur; aut fortè, quia ſuſpectum habent id, quòd ipſi aſſequi nequeunt. d *Videns Saul, quòd prudens eſſet nimis* David, *cæpit cavere eum.*

§. Principes alii negotia ſua tractant, quaſi aliud animo agitantes, ut ſic caſu agere videantur. Verùm tanta eſt malitia pręſentis Politicę ut iſtas artes non tantùm penetret, ſed integerrimam etiam ſinceritatem cavilletur cum inſigni veritatis, & tranquillitatis publicæ detrimento: cum nihil omninò ſit, quod rectè atq; ut oportet, interpretentur alii; cùmq; veritas in uno conſiſtat puncto: ea verò, quæ in circumferentia continentur, infinita ſint, quo collineare poſ-

a Tac. l. 4. Hiſtor. b *Retinuitque, quod difficillimum eſt, ex ſapientiâ modum.* Tacit. in vitâ Agric. c d 1. Reg. 18. 15.

poſſit malitia, in graves errores incidunt ii, qui in factis & verbis diverſos ſerutantur ſenſus ab eo, quod præ ſe ferunt, aut ſonant; & acceptis in deteriorem partem aliorum judiciis, & propoſitis animi, artibus ſeſe muniunt alii contra alios, vivuntque omnes in diffidentiis perpetuis, & ſuſpicionibus, in quibus qui maximè ingenioſus eſt, is à veritatis ſcopo aberrat longiùs: nam ingenii ſui acumine intimiùs penetrat, quæ communiter verſantur in animo, & plerumque tanquam exploratum habemus in aliis, quod in nobis non eſt, niſi imaginationis deceptio. Ita naviganti currere videntur ſcopuli, & ipſe interim eſt qui movetur. Umbræ rationis Statûs majores eſſe ſolent ipſo corpore, & hoc negligitur interdum, contrà verò captantur illæ: quo fit, ut delusâ inaniter imaginatione, majora naſcantur damna ex ſuſceptâ defenſione, quàm adferre potuiſſet id, quod timebatur. Quoties ex inani ſuſpicione Princeps aliquis arma ſumit adverſus eum, cui nunquam in mentem venit offendere, & correptis utrimque armis, ingens belli excitatur incendium, quæ priùs, non niſi levis & malè fundata fuerat ſuſpicio: iis idem accidit, quod navibus malè conſtructis, quæ quò magis nunc in hoc, nunc in illud incumbunt latus, eò citius pereunt. Non improbo diffidentiam, quando à prudentiâ oritur (ut alibi diximus) illud ſolùm reprehendo, quòd bona fides ſemper deſit ſine quâ nec amicitia, nec ulla firma ſocietas, nec pactum ſecurum eſſe poteſt, Jus gentium ſine robore erit, & omnia fraudibus, deceptionibuſque obnoxia. Non omnia ex ſiniſtro aguntur propoſito. Maximus etiam tyrannus fines honeſtos interdum ſibi præfixos habet.

SYM-

SYMBOLVM XLIV.

DUbius & anceps eſt ſerpentis motus, nunc huc, nunc illuc ſinuoſis flexibus ita in incertum ſe gyrantis, ut ipſum etiã illius ignoret corpus, quà caput ſurſum attollere debeat. In hanc partem tendere crederes, & ſubitò movetur in oppoſitam.

ut nec ulla paſſuum ſuperſint veſtigia, nec ſciri poſſit, quò iter ſuum intendat. Tam occulta ſint oportet conſilia, & cogitata Principum: nemini notum eſſe debet, quorſum illa ſpectent; quin imitentur potiùs ſupremum illum rerum omnium moderatorem Deum, cujus vias intelligere nemo *a* poteſt. Atque ideò Seraphini *b alis ſuis velabant pedes ejus*. Tantâ cum ſolertiâ conſilia ſua ſecreta habere debent Principes, ut ea ſubinde ne ipſi quidem Miniſtri penetrent, immò alia omnia opinentur, ſintque primi, qui in hâc opinione ſuâ fallantur, ut tantò naturaliùs & majori cum efficaciâ, abſque periculo ſimulationis, quæ facilè ſeſe prodit, firment ac roborent, quod ipſi pro certo & explorato habent, eandemque mentem & errorem ingenerent aliis, atque ita ſpargatur in vulgus, & manet per omnes partes. Tiberius hoc fecit, quando querentibus nonnullis, quòd non abiret ad componendas in Pannoniâ & Germaniâ tumultuantes legiones, finxit ſe propediem profecturum; quâ ſimulatione *c primo prudentes, dein vulgum, diutiſſimè provincias fefellit*. Idem quoque fecit Rex Philippus Secundus, qui conſiliorum ſuorum fines etiam Legatos ſuos celabat, alios præ ſe ferendo, ubi opus foret, ut ſic illi crederent, & perſuaderent aliis. Atque hiſce artibus uti Princeps minimè poterit, ſi ingenuitas illius tam cauta & circumſpecta non ſit, ut ne locum det interiores animi motus ex gubernandi actionibus diſpiciendi, aut ne æmuli ac hoſtes cor ejus ac cogitata penetrent: quin immò, ut elabi poſſit ex manibus, quando jam illum comprehenſum ſe tenere exiſtimant. Iſta operis diſpoſitio, quâ alius in fraudem inducitur, defenſio potiùs quædam eſt, quàm malitia, dummodo eâ quis utatur, ubi & quando recta ratio ſuaſerit, quomodo eâ magni Heroës uſi ſunt. Et quæ neceſſitas, obſecro, pandendi ipſum cor, quod Natura non fortuitò in intimo abdidit pectore?

a Et vias illius quis intelligit? Eccl. 16. 21. *b* Iſa. 6. 2. *c* Tacit. lib. 1. Annal.

re, etiam in rebus minoris momenti & longè poſitis pernitioſum eſt, ſi fiant publicæ, quia occaſionem dant plura deinde per rationis diſcurſum indagandi. Tametſi cor penitùs intra viſcera abditum ſit, ex ſolo tamen arteriarum motu infirmitates ejus ac morbi dignoſcuntur. Executio vim ſuam perdit, non abſque exiſtimationis jacturâ de prudentiâ Principis, ſi quæ ipſe facere decrevit, publicentur in vulgus. Conſilia occulta & ignorata omnibus minantur partibus, valentque non parum ad hoſtem aliorſum diſtrahendum. Hinc in militiâ potiùs, quàm in rebus aliis celare ea expedit. Pauci conatus & molimina ante tempus detecta felicem ſortiuntur exitum. Quàm animo turbatur, qui antè ſanciari ſe videt, quàm ſtringi gladium; ille inquam, qui non niſi ad ipſum armorũ ſtrepitum excitatur!

§. Quæ tamen intelligi velim de bellis adverſus infideles, non de iis, quæ Chriſtiani contra ſe invicem ſuſcipiunt, quæ prius indicere oporteret, ut ad ſatisfactionem tempus ſuppeteret, quo multorum cædes evitari poſſent. Eſtque ea diligentia pars quædam eorum, quæ requiruntur, ut bellum licitum ſit, ac juſtum. Laudandi in hoc Romani, qui Collegium quoddam viginti Sacerdotum, quos *Feciales* appellabant, inſtituerunt, ut bella indicerent, componerent pacem, & ſancirent fœdera; qui porrò in ſimilibus cauſſis judices eſſent, ac jus dicerent, curarentque, ut pro injuriis & offenſionibus acceptis parti læſæ ſatisfieret, trium ac triginta dierum ſtatuendo terminum, intra quos niſi lites aut viâ juſtitiæ, aut amicâ compoſitione deſinerent, bellum denunciabant, tribus ſenioribus viris in teſtes adhibitis, & lancea ferrata in hoſtilem agrum projecta.

——— a *& baculum intorquens emittit in auras*
Principium pugnæ.

E quo die actionibus hoſtilibus & incurſionibus fiebat initium. Hujus denunciationis multa in ſacris literis ſuppetunt exempla. Jepthe Iſraëlitarum

a Virg. l. 9. Æneid.

rum Dux & Princeps non priùs contra Ammonitas arma ſumpſit, quàm miſſis ad eos legatis ſciſcitatus fuiſſet cauſſam, cur illi bellum a ſuſcepiſſent. Horum noſtrorum temporum, non tam humanus, ac generoſus mos eſt. Antè belli experimur effectus, quàm de cauſſa conſtet, aut conſilia penetrentur. Inopinata & improviſa invaſio graviorem reddit injuriam, & magis implacabiles animos. Quod inde ferè oritur, quia non tam arma capiuntur, ad compenſandam injuriam, aut reſarciendum damnum, quàm ex cœca quadam ambitione ad dilatandos dominiorum fines; qua in re nec Religionis, nec ſanguinis, nec amicitiæ ulla habetur ratio, conculcatis ſacroſanctis juribus, & Naturę & Gentium.

5. Si quos interdum de infidelitate Princeps ſuſpectos habuerit, vultus ſerenitatem ne illicò immutet, aut ſuſpicionis ſuæ aliqua prodat indicia, quin potiùs novis blanditiis & honoribus confirmare ſtudeat animos, & ad fidelitatem præſtandam obſtringere. Non optimum ſemper, & ſecurum remedium eſt extremus rigor: rami, qui reſecantur, pereunt, quia revireſcere non poſſunt. Eadem Marcello cauſſa fuit, cur cum Lucio Banco Nolano homine locuplete, & factioſo tantoperè conniveret, & tametſi probè ſciret, quòd Hannibalis partes ipſe ſequeretur, accerſito tamen ad ſe planè expoſuit, quàm virtus ejus, & fortitudo æſtimaretur ab omnibus, quàmq; illa perſpecta eſſet Ducibus Romanis, qui teſtes exſtitiſſent rerum ab illo laudabiliter geſtarum in Cannenſi prælio: honorat eum verbis, ſpe ac promiſſis fovet & ſuſtinet; indulget, ut liber ei ſemper ad audientiam pateat aditus, qua humanitate ſic illum devincit & obligat, ut ab eo tempore amicum fideliorem Reſpub. Romana nunquã habuerit.

Hæc tamen diſſimulatio magnam attentionem poſtulat, & prudentiam: nam ſi illum ſuboleret, qui

a *Et miſit nuntium ad Regem filiorum Ammon, qui ex perſona ſua dicerent: quid mihi & tibi eſt, quia veniſti contra me, ut vaſtares terram meam?* Iud. 11, 12.

qui ſiniſtri aliquid molitur,artificium eſſe crederet, ut tantò gravius poſtea in ſe animadverteretur, adeoque: citiùs flammam ſubjiceret cuniculis, aut ſibi per alia media violenta caveret de periculo: id quod præcipuè timendum in tumultibus, & delictis inſanæ plebeculæ. Eandem ob cauſſam Fabius Valens,etſi auctoribus ſeditionis cujuſdam nullam conſtituiſſet pœnam, quoſdam tamen eorum in judicio poſtulari voluit, a *ne diſſimulans ſuſpectior foret.* Verùm cùm animus à conceptâ proditione, perquàm difficulter expurgetur, & offenſiones Majeſtatis ſupremæ impunitæ eſſe non debeant, videtur tunc ſolùm diſſimulandum, quando majus à declaratione imminet periculum, aut multorum punitio in effectum deduci non poteſt. Iſtud expenderit Julius Cæſar, cùm datas contra ſe à Nobilitate Romanâ ad Pompejum literas, & apud tabellarium deprehenſas, ſic obſignatas cum integro faſciculo in ignem juſſit conjici; optimum ignoſcendi modum ratus, delictum ignorare. Inſignis ſanè magnanimitas, & rara prudentia,ab omnibus pœnam ſumere non poſſe, nec tamen obligare ſeſe ad connivendum. Poſſet etiam exemplum ſtatui in tenuiores, & diſſimulari cum Illuſtribus, donec ſecurior puniendi affulgere *b* occaſio. At verò, ubi in delinquentes animadverti poteſt abſque periculo, tutius erit ſumpto ab iis ſupplicio ſecuritati conſulere, quàm diſſimulationi confidere: hæc enim majores ad audendum addere ſolet animos. Hanno venenum propinare parabat Carthaginienſi Senatui, & proditione compertâ, ſat remedii fore autumabant Senatores illi, ſi legem conderent, quæ modum & certum pretium conviviis poneret; id quod Hannoni aliam novam proditionem contra illos attentandi anſam dedit.

§. Ars atque aſtutia, quæ maximè decet Princi-

Q pem,

a Tacit l. 2. Hiſtor. b *Vnde tenuioribus ſtatim irrogata ſupplicia, adverſus illuſtres diſſimulatum ad præſens, & mox redditum odium.* idem l. 16. Annal.

pem, diſſimulatio item magis licita, & neceſſaria eſt illa, quæ vultum, verba & actiones erga eum, quem diſſimulando fallere cogitat, ſic moderatur & componit, ut ſcire ille non poſſit ſua patere conſilia: eâ enim ratione plus ſuppetet temporis ad penetrandum melius, & puniendum, aut eludendum dolum, dum aggreſſor de eo occultando minus ſollicitus eſt; qu. d ſi præter opinionem deprehenſum ſe ſemel animadverterit, trepidare incipiet, nec ſecurum ſe arbitrabitur, donec quas animo verſat fraudes, ad effectum adduxerit. Eâ de cauſſa Agrippina Neronis mater, compertis etiam inſidiis, perinde ſe habuit, ac ſi nihil reſciſſet de morte, quam ei filius fuerat machinatus, exiſtimans nimirum a *ſolum inſidiarum remedium eſſe, ſi non intelligerentur.* Hæc diſſimulatio aut ficta ſimplicitas perquàm neceſſaria eſt Miniſtris, qui Principibus aſtutis, minuſq; ſinceris deſerviunt, iis ſcilicet, quorum unicum ſtudium eſt cavere; ne artes eorum penetrentur ab aliis: quâ in re eximius fuit Tiberius b *conſulto ambiguus.* Eodem artificio Senatores Romani uſi fuêre, quando idem Tiberius poſt Auguſti obitum (ut animos eorum exploraret, ſignificari iis fecit, nolle ſeſe imperii gubernacula admittere, eò quòd nimis grave humeris ſuis onus eſſet; at illi ſtudioſa quadam ignorantia, & provocatis ultrò lacrymis, inſtare rogareque, ut admittere dignaretur, c *quibus unus metus, ſi intelligere viderentur.* Oderunt Principes injuſti, & tanquam hoſtes eos habent, à quibus mala ſua ſtudia & conſilia capi exiſtimant. Abſolutum ſibi in animos imperium vendicant non alienæ ſubjectum ſcientiæ, cupiuntque non minùs vi, & facultati intelligendi ſubditorum dominari, quàm eorundem corporibus, partem obſequii in eo ponentes, ne artes eorum deprenhendantur à d ſubditis. Eam ob rem *abditos Principis ſenſus, & ſi quid*

a Tac. lib. 14. Annal. b idem lib. 13. Annal. c idem l. 1. Annal d *Intelligebantur artes; ſed pars obſequii in eo, ne deprehenderentur.* idem l. 4. Hiſtor.

ſi quid occultius parat exquirere, illicitum eſt. Conquerente aliquando graviter Tiberio, quòd ſibi à Senatoribus quibuſdam ſecurò vivere non liceret, ſcire ex eo voluit Aſinius Gallus, quinam ii eſſent, ut pœnas luerent, & a *eò ægriùs accepit* Tiberius, quòd *recludi* ille vellet, *quæ premeret*. Prudentior Germanicus fuit, qui licèt Tiberii artes probè perſpiceret, ſeque ideo tantùm è Germania revocari, ut gloriæ ſuæ curſus ſiſteretur, extemplo tamen paruit, perinde ac ſi nihil iſtorum, quæ ſuberant, *b* animadverteret. Quando Principum mandata declinari non poſſunt, prudentiæ eſt iis obſequi, & ignorantiam præ ſe ferre, ut minus detrimenti ſit. Quare tametſi Archelaus ſciret, aſtu quodam & dolo ſe à Tiberii matre Romam evocari, diſſimulavit tamen, & c *ſi intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properavit*. Atque hæc diſſimulatio magis adhuc in erroribus & vitiis Principis neceſſaria eſt; nec enim amicus ſolet eſſe ei, qui illorum aut teſtis eſt, aut notitiam habet. In convivio illo, in quo Britannicus venenum hauſit, d *diffugêre imprudentes; at quibus altior intellectus, reſtitêre defixi, & Neronem intuentes*, ne violentæ mortis illius conſcii haberentur, ſed credere potiùs putarentur, eam ſecundùm naturam accidere.

a Tacit. lib 4. Annal. b *Haud cunctatus eſt ultra Germanicus, quanquam fingi ea, ſeque per invidiam parto jam decori abſtrahi intelligeret.* idem l.2. Annal. *c* id. lib. 2. Annal. *d* idem l.13. Annal.

SYMBOLUM XLV.

LEo (figura præſentis Emblematis) apud Ægyptios vigilantiæ fuit Symbolum, quales ſunt, qui in frontiſpiciis & portis templorũ collocari ſolent. Atq; hinc Alexander Magnus in monetis effingi voluit cum pelle leonina in capite, ut ſignificaret non

non minùs cura ſe pollere, ac robore: quippe qui (ſi quando parciori ſomno utendum eſſet) dormire conſueverat, brachio extra lectum porrecto, & globum argenteum manu tenens; ut ſi fors arctius indormiret, ille in ſubjectam pelvim æneam delapſus tinnitu ſuo eum mox rurſum excitaret. Nunquam ſanè orbem ſuo ſubjeciſſet imperio, ſi quieti & ſomno ſolum indulgens; rerum omnium curam abs ſe abdicaſſet: neque enim altùm debet ſtertere qui multorum regendorum gubernacula ſuſcepit.

a *Non decet ignavum totâ producere ſomnum*
Nocte virum, ſub conſilio, ſub nomine cujus
Tot populi degunt, cui rerum cura fideſque
Credita ſummarum.

Leo igitur, cùm animantium Regem ſe eſſe ſciat, aut parum dormit, aut ſi dormit, nimiùm apertos ſervat oculos. Non tantum ſuo confidit imperio, nec de ſua majeſtate tantoperè ſecurus eſt; ut neceſſarium non arbitretur, vigilantem ſe fingere, etiam dum ſomnum capit. Opus eſt equidem, ut ſenſibus ſua quando quies concedatur; expedit interim ſic opinari de Regibus; quòd ſemper excubent. Rex ſomno deditus nec hilum ab aliis differt hominibus. Etiam hanc ipſam paſſionem ſubditos ſuos, ac hoſtes, quantum poteſt, celare debet. Dormiat modò vigilare eum credant alii. Ne ſibi tantum de dignitate ſua & potentia polliceatur, ut curæ ac ſolicitudini claudat oculos. Aſtutia eſt & diſſimulatio in leone, oculis apertis quietem capere, non tamen fallendi ſtudio, ſed diſſimulandi ſolùm conſopitos ſenſus; & ſi quis fortè inſidias illi ſtruens deciperetur, exiſtimando vigilem eſſe, quem dormientem offendere cogitabat; ipſe ſibi erroris cauſſa eſt, non leo: nec indigna hæc præventio magnanimo ejus pectore, uti nec aſtutia illa, quando cauda obducit pedum veſtigia, ad fallendos venatores. Nulla ars, caſtrumve ſatis munitum eſt, niſi ſolertia excubet. Major Monarcha majori cum cura

 fron-

a Homerus.

frontem ſuam coronare debet, non candore ſincerarum columbarum, ſed prudentia aſtutorum ſerpentium: neque enim aliàs, quàm quando Leo in arenam prodit, feræ cæteræ ſuas ponunt inimicitias naturales, & depugnare inter ſe deſinunt; quin jam communi conſenſione conſpirant omnes contra illum, armant ſeſe, & tanquam fortiori moliuntur inſidias. A nulla potentia plus periculi imminet regno Angliæ, (uti & aliis omnibus Principatibus) quàm ab illa Batavorum; nam maris libertatem illi adimunt. Nihil magis perniciosum Francis, quàm potentia earundem rebellium Statuum, quæ perfoſſis aggeribus, quos objecit Hiſpania, totum Franciæ regnum aquis demergeret, ut prudentiſſimè obſervavit Rex Henricus Quartus; & tamen, quæ duo apud ambas illas Coronas plus poſſunt, quàm ſuamet ipſarum pericula, odium, inquam, & metus Monarchiæ Hiſpanicæ, vires illas augent, quas mutatis aliquando & perturbatis temporibus ipſæ meritò adverſum ſe timere poterunt. Pericula præſentia plus ſollicitudinis & curarum adferunt, quàm futura, etſi hæc ſæpè majora ſint. Timor ſenſus impedit, nec ſinit animum æſtimare, quæ longiùs poſita ſunt. Inanis aliqua diffidentia maxima etiam ratione Status validior eſt. Arbitrium Coronę Hiſpanicæ in Italia medicinæ præſervativæ inſtar eſt adverſus infirmitates, quas patitur libertas Genuæ; idem illud Tuſciæ Principatum ſecurum reddit: Imperium ſpirituale Eccleſiæ augeſcit, & conſervatur potentiâ domûs Auſtriacæ; ejuſdem beneficio ſecuti ſunt Veneti à Turcarum tyrannide: quod neſcio ſanè, an aliqui Conſiliarii iſtorum Principum ſatis gratè agnoſcant, aut illud agant ſemper, quod ad hanc utilitatem eorum propriam magis conducit. Æmulationes ejuſmodi, quæ rationi non parent, ſibi ipſæ ruinam accerſunt, & exitium. Illi ipſi, qui ſecuriores ſe fore exiſtimabant, ſi Ferdinandum Secundum armis exuerent, magno ſuo malo experti ſunt poſteà, eodem ſe indigere mi-

lite,

lite, cujus exauctorandi illi auctores fuerant. Complures Provinciæ quæ ob rationem ſtatûs Monarchiam Romanam voluerunt evertere, unà cum illius ruinâ libertatem ſuam perdiderunt.

§. Ne confidat Princeps exteriori venerationi & cultui, quem alii ipſi deferunt: ficta enim tantummodò res eſt, & longè alia ab eo, quod extrinſecùs apparet. Placere velle, adulatio eſt; obſequium, metus; veneratio, vis quædam & coactio; & amicitia, neceſſitas. Omnes callidâ fraude inſidias parant ſinceræ generoſitati, quâ alios *a* æſtimat. Omnes ad ungues illius attendunt, & prędas numerant. Advigilāt omnes, ut ingenio ſuperent, quē viribus nequeunt. Pauci, aut nemo, ſincerè cùm eo agit: ei enim, qui timetur, non dicitur veritas, adeoq; potentiæ ſuæ confiſus, ſomnum capere ſecurus non poteſt, artem arte, vires viribus illudat. Generoſum pectus diſſimulanter & cautè prævertat pericula, & reſiſtat fortiter.

§. Tametſi verò præſenti Emblemate permittamus, immò etiam neceſſariam judicemus diſſimulandi artem, ſervatis conditionibus, quas diximus, magis tamen ea Miniſtris convenit (quando excuſari poteſt) quàm Principibus: in his enim occulta quædam ineſt divinitas, quæ eâ curâ & cautione offenditur. Diſſimulatio plerumq; ex metu & ambitione naſci ſolet; neutra autem, ſi notetur, ſatis Principem decet. Quod ſimulatio cavere debet, caveat ſilentium prudens, & ſolers gravitas. Magis amatur Princeps, qui cautus & prudens habetur ab omnibus, modò agat cum ſinceritate quâdam regiâ. Nemo eſt, quin artes illas occultas deteſtetur; contrà verò agendi modus naturalis cum ingenuâ quâdam probitate placet omnibus, quemadmodum in Petronio advertit Tacitus, b *cujus dicta factaque quantò ſolutiora, & quandam ſui negligentiam præferentia, tantò gratiùs in ſpeciem ſimplicitatis accipiebantur.*

Q 4 SYM-

a *Duces Principum ſimplices, & ex ſuâ naturâ alios æſtimantes, callida fraude decipiunt.* Eſth. c. 16. 6. b Tacit. lib. 16. Annal.

Nazionale NAPOLI

SYMBOLUM XLVI.

REmus ex parte aquis immerſus, obliquus videtur oculis, & fractus, idque ex refractione ſpecierum oritur: ita multis in rebus nos fallit opinio. Eâ de cauſſâ Philoſophi Sceptici, ut dicebantur, de omni re dubitabant, nec quicquam pro certo aude-

audebant aſſerere. Solers ſanè modeſtia, & diffidentia prudens humani judicii, nec abſque fundamento: ſiquidem ad certam rerum cognitionem binæ requiruntur diſpoſitiones, illius nimirum, qui cognoſcit; & rei, quæ congnoſci debet. Qui cognoſcit, intellectus eſt, qui externis juxtà atque internis utitur ſenſibus, tanquam inſtrumentis ad efformanda phantaſmata. Externi variè immutantur pro majori humorum abundantiâ, aut moderatione. Quas mutationes etiam interni ſubeunt, aut ob eandem cauſſam, aut propter diverſas organorum affectiones. E quo tanta opinionum, judiciorumque in hominibus naſci ſolet diverſitas, alio aliter res ipſas concipiente, in quibus eadem incertitudo, & variatio cernitur: nam poſitæ hîc aut illic colores ſuos mutant, & formas, aut ob diſtantiam, aut ob vicinitatem, aut quia nulla perfectè ſimplex eſt, aut propter mixtiones naturales, & ſpecies, quæ ſeſe offerunt medias inter ſenſus, & ea quæ ſub ſenſum cadunt: adeoque de iis affirmare non poſſumus, qualia ſint, ſed illud dicere ſolùm, videri talia, opinionem ſcilicet formantes, non certam ſcientiam. Majorem incertitudinem Plato in illis reperit, dum perpenderet animo, in nulla earum ineſſe naturam illam puriſſimam & perfectiſſimam, quæ in Deo eſt; noſque, dum vitam hanc mortalem vivimus, rei nullius certam cognitionē, habere ſed præſentes ſolùm videre, quæ non niſi reflexæ eſſent, & quædam illarum umbra, atque adeò fieri non poſſe, ut de iis ſcientia comparetur. Non equidem illud contendo, ut Princeps è Scepticorum turba ſit; nam qui de omnibus dubitat, nihil certi definit, aut ſtatuit, neque ulla res gubernationi magis noxia, quàm dubium hærere & ancipitem, quoties decidendum eſt aliquid, & effectui dandum. Illud moneo duntaxat, ut cum prudentia quadam politica in opinionibus perſiſtat indifferens, certoque ſibi perſuadeat, facilè ſe in judicio falli poſſe, quod de iis formaverit, aut ex affectu & paſſione

propria, aut minùs ſincera informatione, aut ob blanditias aliorum & aſſentationes, aut quia exoſa illi eſt veritas, quæ potentiæ certos præſcribit limites, legesque voluntati, aut propter noſtrum apprehendendi modum valde incertum, aut denique quia paucæ res ejuſmodi ſunt, quales prima fronte apparent, præſertim politicæ, cùm ratio Status jam ferè nihil aliud ſit, quàm ars quædam alios fallendi, aut ne Princeps fallatur ab aliis. Quare diverſis egent luminibus, & conſiderare eas oportet ſedulò potiùs, quàm obiter intueri, ne Princeps leviter rebus apparentibus & narratiunculis moveatur.

§. Fraudes iſtæ, & artes politicæ dignoſci nequeunt, niſi ipſa hominis natura probè perſpecta ſit; illius ſiquidem cognitio planè neceſſaria eſt Principi, ut & regere eum ſciat, & ſibi ab eo cavere: etſi enim Principatus hominum ſit inventio, ſi quid tamen illi timendum periculi, ab his ſolis, non aliunde timendum eſt, nec major homini hoſtis, quàm ipſe homo. Non aquila aquilam impetit, nec aſpis aſpidem; at homo homini ſemper molitur perniciem. Ferarum ſpecus abſque cuſtodia ſunt, ad cuſtodiendas verò urbes tempore nocturnæ quietis nec terna elementa ſufficiunt: terra ſcilicet aggeſta in mœnia & propugnacula, aqua in foſſas collecta, & ignis concluſis in fiſtulis æneis, & tormentis majoribus. Ut ſecuri ſomnum capiant aliqui, alii vigilent oportet. Quæ inſtrumenta reperta non ſunt ad eripiendam homini vitam? quaſi per ſe ipſa ſatis brevis non ſit, & ſexcentis Naturæ caſibus obnoxia: & licèt in homine, tanquam in ſubjecto ſuo proprio, omnium virtutum pariter, & vitiorum inſint ſemina; illud tamen diſcrimen eſt, quod illæ abſque rore gratiæ cæleſtis & ſupernaturalis naſci & ſuccreſcere nequeant, hæc verò ſuâpte ſponte pullulent, & latiùs ſe diffundant, qui primæ hominum noxæ effectus eſt, ac pœna. Quoniam autem ſemper ferè affectibus noſtris, & paſſionibus duci nos ſinimus, quæ in malum nos propellunt, atque

in virtutibus iſthuc periculi non eſt, quod in vitiis; ideo ob oculos ponemus hic Principi brevem aliquam deſcriptionem Naturæ humanæ, quando à Malitia ſe patitur abripi.

Eſt igitur homo animantium omnium inconſtantiſſimum: ſibi, & aliis exitioſum. Unà cum ætate, fortuna, ſpe commodi, damni metu, & paſſione animum immutat. Nec mare toties vultum variat, ac illius conditio. Boni ſpecie deluditur, & ex amore proprio in errore perſeverat. Vindictam & crudelitatem honori ducit, ac laudi. Affectus ſuos ad longum tempus diſſimulare novit, & tegere. Verbis, riſu & lacrymis celat, quod incluſum gerit in pectore. Religione ſua obvelat conſilia: jurejurando firmat, & occultat mendaciis. Metui, & ſpei paret. Favores eum ingratum reddunt, dominatio ſuperbum, coactio abjectum & vilem, lex pavidum. Beneficia inſcribit in cerâ, injurias acceptas in marmore, & quas ipſe aliis infert, in ære incidit. Amore regitur, non ex charitate tamen, ſed ſola boni ſpecie; ira illi imperat. In afflicta fortuna demiſſus eſt, & obediens, in proſperiori, arrogans & aliorum contemptor. Quod in ſe ipſo collaudat, aut affectat, id minimè poſſidet. In amicitia ſincerum ſe judicat, & colere eam neſcit. Bona propria ſpernit, & ambit aliena. Quantò pluribus potitur, tantò plura expetit. Ob gratias & incrementa aliena contabeſcit invidia; graviùs nocet amici ſpecie, quàm hoſtis. In aliis rigorem juſtitiæ deamat, in ſe ipſo eum experiri non vult.

Hæc humanæ naturæ deſcriptio generalis eſt, neque enim vitia omnia in uno inſunt homine, ſed diſperſa in variis. Verùm tametſi quis fortè Principi immunis planè ab iis videatur, non ideò tamen ſibi ab illo prudenter cavere intermittat, quia nunquam ſatis ſecurum eſt judicium, quod de conditione & natura hominum formari ſolet. Malitia virtutis larvam induit, ut queat decipere, & optimus quiſque à ſe ipſo deficit, aut humana imbecil-

litate, aut ætatum inconſtantia, aut neceſſitate & utilitate propria, aut ſpecie aliqua boni privati, vel publici, aut imprudentia, aut notitiæ defectu; quo fit, ut non minùs pernicioſi ſint interdum ipſi etiam boni, quàm mali. In dubio autem magis prudentiæ conſentaneum eſt, ſtare à parte periculi, ita ut Princeps ſibi dictum putet (non ad offendendum quidem, ſed ad cavendum:) quod ſcribit Ezechiel, a *ſubverſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas*, quorum *cauda ſemper in ictu eſt, nulloque momento meditari ceſſant, ne quando deſint occaſioni.* b Tales ferè ſolent eſſe aulici; plerique enim omnes vota ſua & deſideria, etiam cum illuſione Principis promovere ſatagunt, aut optimè meritos de gratia illius, & favoribus deturbando, ſuæmet auctoritatis, qua valent, beneficio. Quoties interjectis inter Principis oculos & Miniſtri actiones, invidiæ & æmulationis fluctibus, eas pro obliquis habuit, & haud ſatis fidelibus, cum rectiſſimæ eſſent, & non niſi ad majus illius obſequium ſuſceptæ? Paſſa eſt virtus, amiſit Princeps fidelem Miniſtrum, & artibus ſuis triumphavit malitia. Quas ut practicè noverit, neque permittat innocentiam vexari injuriis, aliquas magis uſitatas hic oculis ſubjiciam.

Reperiuntur aulici nonnulli tam verſuti, & ſubdoli, ut æmulorum ſuorum defectus excuſare videantur, & vel maximè eos accuſant. Ita Auguſtus quondam, c *honorâ oratione, quædam de habitu, cultuque & inſtitutis Tiberii jecerat, quæ velut excuſando exprobraret.*

Alii ſunt, qui, ut nequitiam ſuam tegant, & bonitatis ſpecie auctoritatem illi concilient, titulo obligationis, & amicitiæ ſermonem ordiuntur à laudibus Miniſtri illius, quem clandeſtinè ſubvertere cogitant, referendo ſcilicet aliquas, quæ aut exigui momenti ſunt, aut Principi haud multum proſunt; atque unà ficto quodam zelo erga illius obſequium, quod omni amicitię & neceſſitudini præferre ſe

a Ezech. 2. 6. b Plin. l. 11. c. 25. c Tac. l. 1. Annal.

re ſe dicunt, ſenſim in apertum proferunt defectus, qui efficere poſſunt, ut hic talis Miniſter aut gratiâ Principis excidat, aut dignitatis gradu, quem obtinebat deturbetur. Quod ſi illud non fiat ex ambitione & malitia, ideo ſaltem eſt, ut defectibus iis, quos carpit in amico, fidelitatem ſuam teſtatam faciat, a *& unde amico infamiam parat, inde gloriam ſibi recipiat.* Nec ignorabat fallaces has technas ſapientiſſimus ille Rex Neapolitanus Alphonſus; quare cum quendam audiret, qui multus erat in laudibus ſui hoſtis, ſic ad aſtantes dixiſſe fertur: *Notate artificium iſtius hominis, & videbitis has laudes non aliò ſpectare, quàm ut majus damnum ſuo accerſant tempore.* Nec aliter accidit, poſtquã ſex menſium ſpatio iſtiuſmodi commendationibus mentem, animumque ſuum omnibus probare conatus fuiſſet, ut tantò citiùs deinde ei haberetur fides in iis, quæ contra eundem locuturus eſſet. Quis unquam pulvis tormentarius, actis ſub terram cuniculis, incenſus fuit à mœnibus longiùs, ubi tamen vim ſuam exerere debuit? *Peſſimum inimicorum genus, laudantes.* b Alii ut decipiant cautiùs, palàm laudant, & ſecretis infamant c criminationibus.

Nec minùs noxium eſt eorum artificium, qui calumnias ſic adornant, atque inſtituunt, ut cùm ſint accuſationes, laudes tamen eſſe videantur, quomodo apud Taſſum Aletus faciebat:

d *Gran fabro di calunnie, adorne in modi*
Novi, che ſono accuſe, e paion lodi.

Hos Pſalmographus indicat, cùm dixit: e *Converſi ſunt in arcum parvum.* f Et Oſeas Propheta: *Facti ſunt quaſi arcus doloſus,* qui in aliam partem collineat, ex alia ferit & ſauciat.

Quidam æmulos ſuos, eorumque actiones ſic laudibus efferunt, ut ſatis appareat non loqui eos

Q 7 ſeriò,

a Tacit. lib. 14. Annal. b idem in vitâ Agric. c *Secretis eum criminationibus infamaverat ignarum, & quo cautiùs deciperetur, palam laudatum.* Tac. l. 11. Hiſt. d Taſſo can. 2. e Pſ. 77. 57. f Oſ. 7. 16.

ſeriò, & ex animo. Id quod in Tiberio animadverſum, qui a *multa de virtute Germanici memoravit, magis in ſpeciem urbis adornata, quàm ut penitùs ſentire crederetur.*

In aliis commendationes ejuſcemodi eò tendunt, ut quem habent inimicum, ad ea evehant munia, quæ deinde exitio illi ſint, aut ut ſubmoveatur ab aula longiùs, etſi cum majori ipſius fortuna id fiat; quam inter alias cauſſam fuiſſe reor Ruigomeſio, cur auctor eſſet, ut in Provincias Belgicas mitteretur Dux Albanus Ferdinandus, quando Status illi ab obedientia regis deſciverant. Ob eundem finem b *Mucianus* quoque, *quia propalam opprimi Antonius nequibat, multis in Senatu laudibus cumulatum, ſecretis promiſſis oneravit, citeriorem Hiſpaniam oſtentans, diſceſſu Cluvii Rufi vacuam.* Ad quod ut faciliorem viam ſterneret, c *ſimul amicis ejus Tribunatus, Præfecturasque largitus eſt.* Dici vix poteſt, quàm æmulatio liberalis ſit, quando amovendus ex oculis, qui aut gloriç illius tenebras offundit, aut commodis officit; unda eſt, quç natandi imperitum ad fortunç ripam pertrahit. Interdū etiam laudes eô animo commemorantur, ut ſuſcitentur çmuli, qui laudatū inſectentur. Mirus planè nocēdi modus per aliena vitia.

§. Multi eos, quos ipſi ad ſuum formarunt ingenium, in officia publica conantur intrudere, eo cum artificio, ut conſilium eorum nemo penetrare poſſit, ideoque ut illud ipſum tantò aſſequantur faciliùs, defectus quoſdam leviores, in ejuſmodi officiis commiſſos ab aliis, primò reprehendunt, mox laudant & deprædicant alios, qui ad ea munera magis viderentur idonei, & interdum velut ignotos fovent, uti Piſonem Lacon, ut à Galba d adoptaretur.

Alii, ut ſuam celent paſſionem, in longum jaciunt odia, & ſenſim illa inſtillant pectori Principis, ut oppletum effundat ſe tandem in ejus damnum, cui infenſi ſunt, & inimici. His artibus Sejanus uſus eſt.

a Tacit. lib. 1 Ann. b idem lib. 4. Hiſt. c ibid. d *Sed callide, ut ignotum fovebat,* Tac. l. 1. Hiſt.

eſt; ut *a* Tiberii animum abalienaret à Germanico; & videtur eas improbare Spiritus ſanctus ſub metaphora arandi mendacia: *Noli*, inquit, *arare mendacium adversùs fratrem tuum*; *b* quod idem eſt, ac ſpargere in animo loliorum ſemina, ut naſcatur deinde, & metatur ſuo tempore malitiæ *c* fructus.

Pari cum aſtutia ſolent nonnulli primùm fallere Miniſtros, quorum auctoritati Princeps plus cæteris tribuit, perſuadendo illis quaſdam falſitates, quas ipſi deinde imprimant Principi. Ars iſta fuit mendaciloqui illius ſpiritus, qui in viſione Michææ *d* Prophetæ ſpondebat ſe decepturum Regem Achab, in fidendo in labiis omnium Prophetarum ejus, & permiſit illud Deus, tanquam efficaciſſimum fallendi medium.

Aliqui nonnunquam ad eum finem injuriis utuntur, quas fortè accepit Princeps, & vindictam illi ſuadent, aut quia illam ipſi beneficio potentię Principis de hoſte ſuo ſumere cogitant, aut quia ſemotũ eum volunt ab illius obſequio, & in diffidentiam adducere. *e* Eodem artificio Joannes Paciecus Regi Henrico Quarto auctor erat, ut Alphonſum Fonſecam Archipræſulem Hiſpalenſem juberet comprehendi, & eundem poſteà ſecretò monuit, ut ſuæ ſecuritati adversùs Regem opportunè conſuleret.

5. Atque hæ tales artes maximè vigent in aulis, & licèt interdum prodantur in lucem, ſuos tamen inveniunt Patronos, immò ſunt, qui iterum in fraudem induci ſe ſinunt; unde perſæpe videmus homines planos & impoſtores diu in aulis perdurare. Imbecillitas hæc eſt naturæ noſtræ depravatæ, quæ mendacio magis capitur, quàm veritate. Fortiùs noſtros

a *Odia in longum jaciens, quæ reconderet, auctaque promeret.* Tac. l. 1. Ann. *b* Eccl. 7. 13. c *Araſtis impietatem, iniquitatem meſſuiſtis, comedeſtis frugem mendacii.* Oſ. 10. 13. d *Ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit Dominus, Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita.* 3. Reg. 22, 22. *e* Mar. Hiſt. Hiſp. l. 23. c. 7.

tiùs noſtros rapit oculos, & in admirationem trahit equus aliquis ſcitè pictus, ac vivus, cùm tamen ille aliud nihil ſit, quàm vivi mendacium. Ecquid aliud eſt eloquentia tropis & figuris ornata, quàm falſa quædam ſpecies, & dolus, & ſæpè perſuadet nobis ea, quæ nos maximè dedecent. E quibus omnibus liquet quantum ſit periculum, ne inter tot artificia, & relationes varias deerret opinio Principis, niſi ea ſingulari cum diligentia expendat, atque examinet, ſuſpendendo tantiſper fidem, donec res ipſas videat non ſolùm, ſed etiam quaſi manibus tentet, eas cumprimis, quæ auditu perceperit: per aures enim ſubintrant aura adulationis, & venti odii atque invidiæ, & facilè immutant, ac ſuſcitant paſſiones & affectus animi antè, quàm de rei veritate certò conſtare poſſit. Et idcirco valde eſſet conveniens, ut Princeps aures haberet menti & rationi proximas; ſicut eſt illa, quam habet Noctua (ideò forte etiam Minervæ dedicata) in ſupremo capitis vertice, ubi cellula ſenſuum eſt, quia omnibus his opus eſt, ne nos fallat auditus. Hujus itaque ſingularem curam ac rationem habeat Princeps, nam quando aures ab affectibus liberæ ſunt, & ratio in iis pro tribunali ſedet, bene ad examen vocantur ſingula, cùm omnia ferè, quæ ad gubernationem pertinent, à narrationibus aliorum denpendeant. Atque ideo non videtur vero ſimile, quod dixit Ariſtoteles de apibus, eas ſcilicet audiendi ſenſu deſtitui: grande enim id eſſet incommodum in animalculo tam provido & politico, cùm duo illi ſenſus, auditus & viſus, inſtrumenta ſint, quibus ſapientia hauritur, & experientia. Ambo neceſſarii ſunt, ne nos aut paſſio, aut natura, aut inclinatio decipiat. *a* Moabitis ab affectu jam occupatis, torrens aquarum unde ſolares radii repercutiebantur, ſanguis videbatur. Idem populi clamor in auribus

a Primoque mane ſurgentes, & orto jam ſole ex adverſo aquarum, viderunt Moabitæ contrà aquas rubras, quaſi ſanguinem, dixeruntque, Sanguis gladii eſt. 4. Reg. 3. 22.

auribus bellicoſis Joſue ululatus pugnę credebatur; in quietis verò & pacificis Moyſis, moduli Symphoniaci ſuaviter *a* canentium. Eam ob rem, licèt Deo omnia ſint præſentia, voluit tamen coràm luſtrare oculis vocem, quam audiebat de incolis urbium *b* Sodomę & Gomorrhæ. Quando igitur Princeps ad res omnes & ſingulas ſic manus, oculos aureſq; admoverit, aut errare non poterit, aut certè culpa vacabit. Atque ex his omnibus nemini perſpicere non licet, quàm parum idoneum fuerit illud Thebanorum ſimulacrum, quo Principis dotes ac qualitates volebant exprimere; utpote quod aures haberet quidem ſed careret oculis; cùm tamen hi non minùs, ac illę, ſint neceſſarii: aures inquam, ad res cognoſcendas; oculi verò ad comparandam certam fidem, quâ in re magis fideles ſunt oculi: tantum enim veritas à mendacio abeſt, quantum oculi diſtant ab auribus.

5. Nec minori diligentia & attentione opus eſt, ad probanda omnibus conſilia & propoſita media, antequam Princeps iis uti incipiat, de cogendis per provincias pecuniis, de corrigendo imperio, aut negotiis aliis, ad pacem, bellumvé ſpectantibus: ſæpe enim non niſi commoda privata & propria pro fine habent, nec ſemper imaginationi aut expectationi noſtræ reſpondent effectus. Ingenium conſilia approbare ſolet, at experientia ea rejicit. Contemnere omnino, imprudentia eſſet: nam unicum etiam, quod feliciter ſuccedit, aliorum vanitatem compenſat. Non gauderet Hiſpania novi orbis imperio, ſi Reges Catholici non plus fidei habuiſſent Columbo, quàm alii Principes. Credere leviter omnibus, & mox velle, tanquam planè

a *Audiens autem Ioſue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moyſen, Vlulatus pugnæ auditur in caſtris. Qui reſpondit, non eſt clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; ſed vocem cantantium ego audio.* Ex.32. 17. b *Deſcendam, & videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint: an non eſt ita, ut ſciam.* Gen.18. 21.

planè ſecura & certa, in effectum deducere, levitas eſt, aut ſtultitia. Conſideranda priùs conditio perſonæ quæ ea proponit, quantam nimirum rerum experientiam habeat; quos fines ſpectare poſſit, ſi decipiat; quæ commoda, ſi ritè eveniant; quibus denique mediis, quo tempore hoc aſſequi cogitet. Quam diligentiam quia non adhibuit Nero, cùm referret nonnemo, ingentem in Africâ theſaurum repertum eſſe, graviter deceptus fuit, non auctoris [a] *non ipſius negotii fide ſatis ſpectatâ, nec miſſis viſoribus, per ſuos noſceret:, an vera aſſererentur.* Multæ res propoſitę ſub initium videntur magnæ; & poſteà evaneſcunt, ac prorſus fiunt inutiles. Multæ levis ſunt momenti, è quibus inſignia redundant beneficia. Multæ, quas in rebus minoribus experientia comprobavit, in majoribus haudquaquam ſuccedunt. Multæ rationi videntur faciles; & reipsâ difficillimæ ſunt. Multæ ſub principium damnum adferunt, proſunt ſub finem; aliæ contrà. Multæ etiam reipsâ cadunt aliter, ac initiò fuerat cogitatum.

§. Vulgus iners & cœcum, veritatem non perſpicit, immò illâ magis offenditur: nam leviter ſuas ante format opiniones, quàm recta ratio prævertat incommoda, confidendoque rem manibus ſe poſſe tangere, lumen certiùs ſibi pollicetur à ſucceſſu, qui ignorantium Magiſter eſt, adeoque qui illud hominum genus argumentis à ſuis abducere volet opinionibus, tempus perdet, & operam. Nullum efficacius remedium, quàm curare, ut ſuis ipſimet oculis errores ſuos videant, & tentent manibus. Sic equi formidoloſi ſolent corrigi, calcaribus urgendo & verberibus, ut ulteriùs progrediendo nôſſe diſcant vanitatem umbræ, quâ tantoperè terrebantur. Hoc conſilio uſus eſt Pacuvius, ad componendum populum Capuæ, cùm contra Senatum tumultuari inciperet. Senatores omnes, communicato priùs cum iiſdem conſilio, in aulâ quadam concludit. Dein populum convocat, eumque ſic alloquitur:

[a] Tac. l. 16. Annal.

tur: Si Senatores amovere ab officio, aut punire libuerit, nunc tempus eſt opportunum, omnes enim ſub iſtâ clave cuſtodio, & abſque armis; ſed expediet, ut unus tollatur poſt alium, & mox alius in illius locum eligatur: neque enim vel unicum momentum Reſpublica iſthæc ſine capitibus ſubſiſtere poterit. In urnam igitur omnium nomina conjicit, & unum ſorte extrahit; rogat deinde populum, quid illo fieri velint: creſcunt ſuſtragia, conclamant omnes, eumque morti adjudicant. Suadet porrò, alium eligant. Hic confuſio oritur, & neſciunt, quem proponere debeant. Idem ſecundâ, idem tertia vice accidit, ut de electione inter eos convenire non potuerit. Tandem illa ipſa confuſio eos edocuit, melius eſſe, tolerare malum, quod experti eſſent, quàm tentare remedium; & mandant illicò, ut Senatores liberi demittantur. Furioſa plebs eſt in opinionibus ſuis, & ſæpè (quando inſigne aliquod damnum timeri poteſt, aut periculum) induſtriæ eſt Principis, ſuis propriis habenis eam regere, & pari ignorantiæ paſſu cum eâ progredi. Reduci etiam ad officium poterit populus, ſi illi proponantur ante oculos damna aliorum ſimilium caſuum: a *nam plebeja ingenia exemplis magis, quam ratione capiuntur.*

a Macrob.

SYMBOLUM. XLVII.

Etiam in virtutibus periculum eſt: inſint omnes in animo Principis, non eſt tamen neceſſum, ut in perpetuo verſentur exercitio. Utilitas publica uſum illarum dictare debet, quomodo item, & quando Exercitæ abſque prudentia, aut vitia eſſe incipiunt, aut certè non minus exitioſæ ſunt, ac iſta. In cive privato ipſum ſolum reſpiciunt; in Principe, ipſum & Rempublicam. Cum utilitate communi omnium, non privata unius conſentiant oportet. Scientia civilis certos præſcribit limites virtuti & illius, qui imperat, & ejus, qui paret. In Mini-

Miniſtro non ſui juris & arbitrii eſt juſtitia ; ſemper ad legis normam ſeſe debet dirigere : in Principe, qui illius eſt anima , peculiares habet conſidera-

tiones , quæ univerſum & commune ſpectant imperium. In ſubdito commiſeratio modum excedere nunquam poteſt : in Principe ſæpe eſt noxia. Vt hoc

hoc præſenti Emblemate ſubjicerem oculis, à cornicu aucupio iſtud deſumpſi. qua, Sanazaro & Garcilaſo teſtibus, Paſtores utebantur. Ea erudit Principes, quanta cum prudentia calamitatum & periculorum alienorum ſeſe reddere debeant participes. Cornicem ponebant alis extremis humi alligatam, quæ cùm alias per aërem prætervolare cerneret; ſublatis in cælum clamoribus eas provocabat, ut ad ferendam opem ſeſe demitterent, miſericordia motæ:

Cercavanla, i alguna mas piadoſa
Del mal ageno de la compañera,
Que del ſuyo aviſada, ò temeroſa.
Llegavaſe mui cerca, i la primera,
Que eſto bazia, pagava ſu inocencia,
Con priſion, ò con muerte laſtimera.

Nam quæ humi fixa hærebat, unguibus prehendebat alteram, ut ſe liberaret; & hæc furſus aliam, quę eadem ducta commiſeratione ad eam juvandam advolabat, ut una propter aliam, atque adeo perirent omnes. In quo etiam novitas caſus locum habuit: interdum enim ſola curioſitas eſt, aut naturalis inquietudinis motus, quæ miſericordia videtur. In miſeriis & acerbitatibus exterorum Principum non improbo, ad eorum lamenta & voces, commoveri cor & oculos commiſerationis affectu, immò interdum & officia; nolim tamen ad eorundem defenſionem leviter armari manus. Ut quis privatus in alterius gratiam periculum ſubeat, egregium facinus eſt, & laude dignum; at reprehendendum in Principe, ſi ſalutem publicam adducat in diſcrimen pro ſalute alterius Principis, ſine ſufficienti emolumento, & ratione ſtatûs; nec ſatis ſunt eæ, quas propinqua cognatio ſecum adfert, aut ſingularis fortè amicitia: nam Princeps ad Subditorum utilitatem natus eſt prius, quàm Conſanguineorum, & Amicorum. Opitulari his poterit, ſed abſque damno & periculo aliquo graviori.

Quan-

Quando præſtitum alteri auxilium tam commune facit periculum, ut ruina unius ſecum trahat alterius exitium, nulla eſt obligationis cauſſa; nec ulla tanta in alios pietas, quæ illam excuſare queat. Veruntamen quando commoda aut detrimenta ita nexa ſunt inter ſe, ut utriuſque res agi videatur, quia uno pereunte alteri quoque pereundum eſſet, cauſſam ſuam facit, quiſquis auxilio præſtò eſt; eſtque major prudentia (ut diximus) periculo ſeſe in alieno Statu opponere, quàm expectare illud in proprio. Quòd ſi etiam quietis & tranquillitatis publicæ interfuerit, oppreſſo ferre præſidium, omnino facere id debet Princeps potentior: Juſtitia enim inter Principes ad tribunal ordinarium confugere non poteſt; ſed in auctoritate & potentia Supremi illud invenit. In tali caſu tyrannis quædam erit, otioſe ſpectare tantùm, & locum dare illi politicæ, quæ alios Principes exerceri exoptat, ut eorum diſſenſionibus ipſa ſecurior ſit, aut eorundem ruinis majorem ſibi fabricetur fortunam. Nam ſupremus ille internarum mentis affectionum judex & arbiter ſeveriſſimè illas caſtigare *a* ſolet.

In iſtiuſmodi caſibus magna adhibenda eſt prudentia, etiam atque etiam ponderando, num aliorum ſe implicare difficultatibus, è republica futurum ſit, ne temerè alienum periculum faciamus noſtrum, aut planè in eo noſemtipſos conſumamus: nam poſteà præſidium mutuum ſperare haud licebit. Hiſpaniæ ſic accidit, quæ ſortem afflicti imperii miſerata, & ſanguine ſuo, & opibus illi tulit ſuppetias, unde ortum habuere tot bella & armorum incurſiones, quibus Francia deinde Italiam, Provincias Belgicas, Burgundiam, & Hiſpaniam impetiit, & licèt nunc in hanc Monarchiam tota ferè belli moles incumbat, non omnes tamen in Germania id grati agnoſcunt, neque cogitant, ſua cauſſa id accidiſſe. §. Ex-

a *Eos, quos ignavia, aut calliditas prava, ut alienis laboribus tuti eſſent, armis abſtinuit, acerbiſſimas pœnas ſolviſſ.* Salluſt.

5. Experientia igitur tam in propriis, quàm alienis damnis cautiores reddere nos poteſt in commiſeratione, & promptitudine ferendi auxilia aliis. Quoties nos ipſi perdidimus, atque unà amicum, quia afflictæ illius fortunæ ultrò, nec conſideratè ſatis, remedium adferre voluimus, quem ingratum pro tanto beneficio poſteà experti ſumus! Quoties in Principis incurrerunt odium etiam ii, qui noctes, & dies elaborarunt in eo, ut inſignia aliqua ei præſtarent obſequia Germanicus à Tiberio adoptatus erat in filium, deſtinatus ut eidem in imperio ſuccederet, & tam cultui ejus addictus, ut cùm legiones ipſi offerrent Imperium, perinde illud acciperet, a *quaſi ſcelere contaminaretur*; cùmque urgeretur inſtantiùs *ille moriturum potius, quam fidem exueret, clamitans ferrum è latere diripuit, elatumque deferebat in pectus:* & quò ſe gerebat in omnibus fideliorem, eò minùs placebat Tiberio. Illa ipſa, ejus ſolertia, quòd pecuniarum largitione Pannonicas legiones compoſuiſſet, Tiberii animum habebat *b* ſollicitum. Pietatem ejuſdem in reliquiis Vari & militum legendis, juſtiſque perſolvendis, Imperii ambitionem *c* ille interpretabatur. Miſericordia uxoris ipſius Agrippinæ milites veſtientis, dominandi videbatur *d* cupiditas, *cuncta Germanici in deterius trahenti* ſuboluit odium iſtud Germanicum, & quòd honoris ſpecie à Germaniæ gloriâ arceretur: quare e *quanto ſumma ſpei proprior, tanto ille impenſius pro Tiberio niti* cœpit; hoc ipſum tamen magis eum reddebat exoſum donec oppreſſâ tandem ab onere obligationis gratitudine, f *novis Provinciis impoſitum dolo ſimul, & caſibus objectaret*, ubi Piſone opitulante venenum ei porrexit, ſuam arbitratus proſperitatem

a Tacit. lib. 1. Annal. *b* Tacit. ibid. c *Sed quod largiendis pecuniis, & miſſione feſtinata favorem militum quaſi viſſet, bellica quoque Germanici gloria angebatur.* Ibid. d *Quod Tiberio haud probatum.* Ibid. *e* Tacit. ibid. f *Id Tiberii animum altius penetravit.* Ibid.

ritatem mortem illius, qui columna *a* Imperii ejus fuerat. Nonnulli Principes velut idola ſunt, quorum *oculi* (ut advertit Jeremias) *b plení ſunt pulvere à pedibus introëuntium*, ad cultum iis exhibendum, nec agnoſcunt obſequia; & quod pejus eſt, nec vinci iis volunt, nec libertatem ſuam ſubjectam eſſe merito, adeóque variis procurant artificiis, ne eam cuiquam obſtrictam habeant. Qui majora exhibuit obſequia, ei neſcio quæ non crimina imputant, ut loco ſperatæ compenſationis purgatione delictorum potiùs opus habeat, adeoque in præmio numeret, ſi à culpa immunis declaretur. Præ ſe ferunt inſuper, non ſatisfactum ſibi iis obſequiis, quę tamen ipſi intùs & in animo vehementer probant; eo ſolum nomine, ne obligati maneant, aut ea mandatis ſuis tribuunt. Ex quo fit interdum, ut illud etiam ipſum, quod tantoperè cupiebant, & fieri juſſerant, obtinuiſſe eos pœniteat poſteà, immò graviter ſuccenſeant ei, qui ad ea ſuam contulit operam, tanquam ſi auctoritate propria id feciſſet. *c Cor Regum inſcrutabile*, pelagus profundum, & varium, quod à cauſſa eadem efferveſcit hodie, à qua heri ſummè tranquillum erat. Animi bona, & fortunam, opes & honores nunc recenſent in meritis, nunc injuriæ, & criminis loco *d* habent. Diligentia ſedula facilè illis creat faſtidium. Quin & penes Deum periculoſa fuit illa *e* Ozæ, cùm labanti arcæ ſuos ſubjiceret humeros: nam morte ipſâ factum hoc luit. Quid? quod Principes magis ferè officia neglecta remunerari ſoleant, quàm curata probè & gnaviter; ſicut & plerumque majori eum honore pro-

a *Nam Germanici mortem inter proſpera ducebat.* Tac. l.4. Annal. *b* Baruc. 6. 16. *c* Prov. 25. 3. d *Nobilitas, opes. omiſſi geſtique honores, pro crimine, & ob virtutes certiſſimum exitium.* Tacit. lib 1. Hiſt. e *Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam. Iratuſque eſt Dominus indignatione contra Ozam, & percuſſit eum ſuper temeritate: & mortuus eſt ibi juxta arcã Dei.* 2. Reg. 6. 6.

proſequuntur, qui minùs obſequiis ſuis id eſt promeritus. Obligari aliis, ſervitutem autumant, & minùs oneri ducunt ingratitudinem, quàm gratiarum redhibitionem; promptum ſerviendi ſtudium, & liberalitas, quibus Junius Blæſus erga Vitellium Imperatorem uſus eſt, gratiæ loco odium illi *a* pepererc. Abiit inſignis ille heros Rogerius, Militiæ Magiſter, gente Catalaunus, qui Fadrico Regi Siciliæ fuerat auxilio, evocatus ſub Andronico Imp. ut ejus tueretur Imperium. Et verò egregiè illud præſtitit, cum forti ſuâ Catalaunorum natione, licèt numero exiguâ. Hoſtiles Turcarum incurſiones repreſſerunt, & ecce cùm tantarum victoriarum ipſe ſperat præmium, jubet illum Imperator leviſſimam ob cauſſam ſupplicio affici. Ita ſæpenumerò minima aliqua offenſio, aut irritatio plus poteſt, quàm maxima etiam beneficia: ſiquidem gratitudinis affectu onus ſibi imponi exiſtimat animus; vindicta verò bilem exonerat. Iſthæc infelicitas eſt in famulatu Principum, ut b *neſciat homo, utrum amore, an odio dignus ſit.* Et ſi ex eo, quod Hiſtoriæ nos docent, & ex damnis, quæ ob promptam ſerviendi voluntatem ſæpe incurrimus, formanda nobis eſſet Politica aliqua, opus foret diſtinguere inter virtutes, ut ſciremus, quomodo uti illis oporteret, abſque noſtro diſpendio, conſiderando quòd etſi omnes exiſtant in nobis, tanquam in ſubjecto ſuo proprio, non tamen omnes intra noſmet operentur: quædam enim exercitio ſuo foràs in apertum prodeunt; aliæ verò intùs & in ſolo animo vim ſuam exerunt. Tales ſunt Fortitudo, Patientia, Modeſtia, Demiſſio, Religio, & aliæ; è quarum numero aliquæ ita pro nobis ſunt ſolùm, ut ad eas, illæ, quę foràs tendunt, nihil conferant aliud, quàm ſecu-

 ritatem

a Lugdunenſis Galliæ Rector, genere illuſtri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi miniſteria, comitaretur liberaliter, eo ipſo ingratus, quamvis odium Vitellius humilibus blanditiis velaret. Tac. l. 2. Hiſtor.
b Eccl. 9. 1.

ritatem pro humanâ ſocietate, & exiſtimationem propter ſuam præſtantiam, uti in Demiſſione animi, in Modeſtiâ, & in Benignitate accidit; atque adeò quò Virtutum iſtarum perfectio fuerit major, eò magis aliorum nobis conciliabit animos, & plauſum merebitur, modò decorum ſervare noverimus. Aliæ iſtarum Virtutum, etſi intra nos operentur in caſibus propriis, exercitium tamen earum etiam ab actionibus alienis dependere ſolet, uti Fortitudo, & Magnanimitas. In his nihil eſt periculi, ſi eas moderetur prudentia, quæ grati m, & modum Virtutibus tribuit: nam gravitas nimia & imprudens commodis noſtris plerumque officit, dum ſpecie exiſtimationis, & gloriæ nos ipſi perdimus, & interim præmium & plauſum ferunt alii, qui in obſequiis præſtandis Tempori, Neceſſi ati, & Aſſentationi magis ſervierint.

In illarum Virtutum exercitio, quæ circa alienum bonum verſantur, quales ſunt Generoſitas, & Miſericordia, ſemper ferè periculi aliquid eſt, aut damni, neque enim iis reſpondere ſolet præmium Principum, neque favor, & benevolentia mutua Amicorum, eorumve qui nobis ſanguine conjuncti ſunt; immò dum certò confidimus fore, ut Amici noſtra æſtiment obſequia, & viciſſim noſtris in periculis vitâ, fortuniſque ſuis nobis auxilio ſint, in errorem iſtum nos inducit obligatio propria, cui ut faciamus ſatis, noſtri ſæpe obliviſcimur exitii. Interim ſi in calamitatem aliquam nos incidere contigerit, ſubducunt ſeſe illi & nos deſtituunt. Ad Jobum cùm omni malorum genere acerbè conflictantem ſoli tres amici inviſerunt, & quidem à Deo a moniti, nec opere tamen, & reipſa eidem venêre ſubſidio ſed verbis duntaxat, & monitionibus aſperis, quibus patientiam ejus egregiè exercebant. Poſtquã verò Deus eundem iterum reſpexiſſet benigniùs, & bonisomnibus denuò cœpiſſet

a *Audientes tres amici Iob omne malum, quo accidiſſet ei, venerunt ſicut locutus fuerat Dominus ad eos.* Iob. 2. 11.

piſſet cumulare undique ad eum concurrerunt non conſanguinei ſolùm,ſed ii etiam, qui eum non niſi à facie noverant, & menſæ ejus accubuerunt, ut tantarum proſperitatum participes *a* fierent.

Error iſte ſub ſpecie boni, & auxilii mutui, ac obligationis multos in ruinam dedit præcipites qui cùm beneficia inter alios ſeminâſſent, non niſi ingratitudinem & odia meſſuerunt poſteà, hoſtes experiundo, quos amicos antè habuerant,ita ut viverent deinceps, & morerentur infelices. Spiritûs ſancti divinum oraculum eſt b*Fili mi, ſi ſponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam: illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus.* Noſque exhortatur, ut oculos ſemper apertos habeamus, & caveamus nobis ab amici manibus, quomodo ſibi cavet damula, aut avis à manibus c Venatoris. *Bene age, & cave tibi,* Caſtellanum proverbium eſt, ab experientiâ natum Non hoc illorum eſt,qui ſibi ſolùm vivunt,nec Miſericordiâ aut Charitate moveri ſe ſinunt ut malis alienis remedium adferant Obſurdeſcunt penitus, & cœci fiunt ad gemitus aliorum & infauſtos caſus, om em fugientes occaſionem ſeſe illis immiſcendi,quo fit,ut à curis & moleſtiis immunes ſint ac liberi & ſi novos ſibi non conciliant amicos, ſervant tamen eos, quos habent Non inclareſcent ex eo quod in aliorum faciunt gratiam, ſed quod facere intermittunt potiùs nam alii id prudentiæ tribuent.Præterquam quod communiter pluris æſtimare ſoleamus eum, qui noſtrâ non eget operâ, noſque deſpiciens, ſuâ ipſius ſorte contentus vivit.Unde perſpectis ordinariis hominum moribus, conſultius fortè videri poſſet, calamitates aliorũ otioſe ſpectare ſolùm, & diſſimulare, ad utilitatem propriam animum ſemper

R 2 refle-

a *Venerunt autem ad eum omnes fratres ſui, & univerſæ ſorores ſuæ, & cuncti qui noverant eum prius, & comederunt cum eo panem in domo eius.* Iob.42.11. b Prov.6.1. c *Eruere quaſi damula de manu, & quaſi avis de inſidiis aucupis.* Prov.6.5.

reflectendo, nec illam periculis & caſibus alienis commiſcere. Verùm iſthæc Politica contraria eſſet obligationi Chriſtianæ, humanæ charitati, & aliis pluribus honeſtiſſimis virtutibus quæ propius nos ad Deum faciunt accedere. Iſta, inquam, Politica omnem diſſolveret civilem ſocietatem, quæ in eo poſita eſt, ut quiſque & ſibi vivat, & aliis. Virtus exterioribus ſignis & teſtimoniis non indiget, a *ſibimet pulcherrima merces.* Quin tantò amplius ejus perfectio eniteſcit, & gloria, quantò minus ei rependitur mutuum: nam bene facere ob ſolam ſpem retributionis, avaritiæ quædam ſpecies eſt; & ſi illa obtineri non poſſit, gravi dolore conficitur animus. Illud ergo ſtimulo nobis ſit, quod nobis ipſis debemus, uti & exemplum Dei infinitè boni, qui ſua ſemper diſpertit beneficia, in eos etiam, qui minus gratos ſe exhibent. Prudentiæ tamen eſt tempori advertere, ubi & quando benevolentia reciproca ſperari non poteſt: infelix enim eſt, qui poſtquam grandes fecit ſumptus, & difficultatibus ac periculis alienis ſeſe objiectavit, parem præſtolatur gratiam; & non niſi ingratitudinem reportat. Qui naturam, & mores hominum ordinarios noverit, ei id minimè mirum videbitur aut inſolens, cumque antè illud præviderit, adverſus hunc ictum muniet animum, ne fraudi ſibi ea res eſſe poſſit.

§. Nunc illud etiam diligenter conſiderandum, num è re amici ſit, nec ne, ſi ejus defenſionem velimus ſuſcipere: interdum enim plus officimus hâc noſtra opitulandi promptitudine, quia aut importuna eſt, aut imprudens, dum placere aliis cupimus, & officioſi videri, quâ re illos juxtà ac nos perdimus. Hoc placendi ſtudium ſuo plerunque auctori noxium compeſcuit Thraſeas (etſi in ſuum id eſt favorem) in Ruſtico Aruleno, b *ne vana, & reo non profutura, interceſſori exitioſa inciperet.*

§. Nec minùs imprudens, & periculoſus eſt zelus boni publici, & rerum à Principe bene agendarum, tum

a Sil. l. 13. b Tac. l. 16. Annal.

tum præſertim, cùm nec ex officii obligatione, nec certâ ſpe remedii, non rogati immiſcemus nos ejus negotiis ac commodis, cum evidenti noſtro periculo. Non ego illud nunc volo, ut damni alieni otioſi ſpectatores ſimus, neque ut ſilentium noſtrum, aut quies tyrannidi, & tempori turpiter ſerviat; ſed ne imprudenter noſmetipſi perdamus, & ut Lucii Piſonis inſiſtamus veſtigiis, qui temporibus difficillimis, & maximè calamitoſis ſemetipſum tanta prudentia conſervavit, a *ut nullius ſervilis ſententiæ ſponte autor, & quoties neceſſitas ingrueret, ſapienter ea moderaretur.* Sæpe in anteceſſum conſilia damus de iis quæ ad nos non pertinent, perſuaſi in illis remedium malorum publicorum conſiſtere; neque advertimus tamen, nos facillimè decipi amore proprio noſtrarum opinionum, abſque notitiâ perticulari earum rationum, quibus ducuntur Principes, quæve in ipſo facto occurrunt. Nihil magis periculoſum, quàm aliis velle conſilia dare. Etiam qui ex officio tenetur, vitare illud debet, ſi non rogetur: conſilia enim ex eventu æſtimari ſolent, qui pendet à caſibus futuris, quos prudentia prævertere non poteſt, & quod ſuccedit malè, Conſiliario tribuitur: non illud verò, quod feliciter evenit.

a Idem l. 6. Annal.

SYMBOLUM. XLVIII.

QUam ab armis inſtructi ſunt Principes adverſus externos hoſtes! quàm inermes adverſus domeſticos! Inter ipſos ſatellitum enſes eos comitantur, nec advertunt tamen. Iſti adulatores ſunt, & aſſentatores: nec minus periculi eſt ab eorum blanditiis, quàm ab armis hoſtium. Plures ſanè Principes adulatio, quàm ipſa vis in ruinam impulit. Quam regiam purpuram non arrodit iſta tinea? ecquod ſceptrum teredo illa non exedit? In altiſſimam etiam cedrum ſeſe inſinuat, & corroſâ ſenſim

ejus medulla, eam denique humi ſternit. Damnum eſt, quod non niſi ipſa ruina ſeſe prodit. Prius effe-ctus illius incurrit in oculos, quam ejuſdem cauſ-

ſa. Ementitus bombyx, qui deaurata Palatiorum laquearia incolit. Stellioni ſtellis variis per dorſum diſtincto, & venato pectore eam Emblema præſens com-

comparat, ſub ſtellato zeli pallio, quo pernicioſos ſuos fines contegit, ſe exhibet *a* Principi. Illud ſciat inprimis, non omnem lucem Naturæ optimæ eſſe indicem: nam & in ſacra Scriptura lepræ ea *b* ſignum eſt. Et ligna putrida lumen aliquod ſub noctem ſolent fundere. E pernicioſa mente aliquę boni ſtricturæ emicant. Interdum intra ipſa ſeveritatis viſcera, quæ libertatis eſt amica, & contraria Principi, ſerviliter ſeſe abdit oſtentatio. Valerius Meſſalla ſic fecit, quando auctor fuit, ut quot annis obedientiæ ſacramentum innovaretur Tiberio; rogatuſque cujus juſſu iſta proponeret: *c ſponte dixiſſe, Reſpondit neque in iis quæ ad Rempublicam pertinerent, conſilio niſi ſuo uſurum, vel cum periculo offenſionis, quæ ſola ſpecies adulandi ſupererat.* Huic non longe abſimilis fuit adulatio illa Ateii, quando accuſato Lucio Ennio, quod argenteam Tiberii ſtatuam deſtruxiſſet, ut varia ſupellectilia inde effingeret, nolenteque ipſo Tiberio accuſationem admittere, palam ſeſe illi oppoſuit, dicens: *d non debere eripi Patribus vim ſtatuendi; neque tantum maleficium impune habendum. Sanè lentius in ſuo dolore eſſet; Reipublicæ injurias ne largiretur.*

§. Stellio pellem mutat in annos ſingulos: cum tempore conſilia ſua adulatio, quoties nimirum Princeps voluntatis ſuæ affectum variat. *e* Regi Alphonſo Decimo Miniſtri ejus primùm auctores fuerant, ut Reginam Violantem ob infæcunditatem abs ſe dimitteret, matrimonium irritum cauſſati, quod poſteà iidem mutatis ſententiis ratum habuêre, ſuaſeruntque Regi, ut eandem ad thori ſocietatem revocaret.

§. Nullum animal magis fraudulentum quàm ſtellio; unde & Juriſperiti omne delictum ex fraude crimen ſtellionatus appellant. Ecquis majo-

 ribus

a *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.* Iſ. 5. 20.
b *Aut quaſi lucens quippiam, id eſt plaga lepræ.* Levit. 13. 2. *c* Tac. l. 1. Annal. *d* idem. l. 3. Annal.
e Mar. hiſt. Hiſp. l. 28. cap. 9.

ribus utitur dolis, ac aſſentator, qui nunquam non voluntati ponit laqueos, nobiliſſimæ hominis facultati, tamque principali, ut ſine illa ſenſus omnes ſub jugo ſervitutis ſint.

§. Non enecat eum Stellio, quem inficit, ſed torpore ſolùm omnia ejus membra corripit, eumque à ſeipſo quodammodo avocat, varios in eo affectus excitando. Adulatori hoc proprium eſt, qui varia boni ſpecie faſcinat oculos, & decipit aures Principis, aut eum quaſi extra ſe abripit, ut rerum veritatem diſpicere nequeat. Stellio tam hominibus infenſus eſt, ut cùm pellem exuit, eam ipſe devoret, ne cuiquam contra comitialem morbum uſui & remedio ſit. Adulator ferre non ſuſtinet, ut Princeps ab erroribus ſuis convaleſcat: erroris enim agnitio filia eſt veritatis: hæc verò aſſentationi inimica. Adulatio proſperitatibus Principis invidet, eumq; execratur, & odio habet, tanquam qui potentia ſua & neceſſitate quâdam iſtud adulationis, diſſimulationiſque imponat jugum, & cogat quodammodo aliud clauſum gerere in pectore, aliud ore proloqui.

§. Singulari prudentia opus eſt in Principe, ut adulationem ſciat diſcernere: ea namque in laudibus conſiſtit, quas Princeps audiet interdum ab iis etiam, qui ab aſſentandi vitio quàm longiſſimè abſunt. Illud diſcrimen eſt, quòd adulator promiſcuè honeſta atque inhoneſta, proba ac improba laudare ſoleat; ii alii verò id ſolùm, quod rectum ac bonum eſt. Si ergo viderit Princeps, ea ſibi adulatoriè tribui, quæ aut aliis debentur, aut caſu *a* evenerunt: laudari res leves, quæ laudem non merentur: ea, quæ voluptati ſunt potiùs, quàm honori: ea quæ à negotiorum moleſtiis ſevocant Principis animum: ea, quæ magis commoda ejus propria ſpectant, quàm bonum publicum; & tamen ſic laudantem, non ſeipſum ritè moderari: non triſtitia affici, nec commonere Principem, ſi quid indecens, & per-

a *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant.* Iſa. 3. 12.

perſona ſua ac majeſtate indignum eum committere viderit: immo errores ejus, ac vitia excuſare: magis deinde ſuæ propriæ ſtudere fortunæ, quàm obſequio Principis: omnem illius diſſimulare offenſionem, & faſtidium, ut individuus comes lateri ſemper hæreat: non adjungere ſeſe ad viros ſeveros, & boni publici amantes: laudare eos, quos judicat erga ſe gratos fore, dum eos è Principis gratia exturbare non poteſt: poſtquam verò de hac ſecurus fuerit, & Principem in ſua habuerit poteſtate, elaborare, ut aliorum ſibi conciliet animos, omnes meliores ſucceſſus ſibi tribuendo, & incuſando Principem, quòd conſiliis ſuis noluerit obſequi: jactare item majoris auctoritatis comparandæ cauſſa apud extraneos ſe errata ejus reprehendiſſe, cum interim in ſecreto ea excuſet, laudet & probet; facilè hunc talem non niſi adulatorem eſſe licebit agnoſcere; qui fugiendus Principi haud ſecus, ac peſtilentiſſimum venenum, & ſincero iſti amori, qui ei debetur à ſubditis omnino *a* contrarium.

Verùm tametſi hæc indicia ſatis ſint manifeſta, ſolet tamen amor proprius tam eſſe cæcus, ut adulationem haud agnoſcat; ſed capi ſe ſinat ſuis laudibus: quæ neſcio quàm ſuavem in ſenſus exercent tyrannidem, adeò ut nulla tam ſit enormis, quam Principes non credant ſuis deberi meritis. Accidit hoc interdum ex remiſsâ quâdam & ſegni bonitate; quæ aſſentationis damna non ſatis expendens eam tolerat; quin immò ſubmiſſionem interpretatur, & affectum optimum. *b* Quo in genere peccârunt Rex Galæciæ Ferdinandus, ſuis omnibus inviſus, quòd aſſentatoribus nimis faciles aures daret; & Rex Alphonſus Nonus, qui eandem ob cauſſam virtutum ſuarum, & præclarè factorum gloriam haud parum obſcuravit. Advertant igitur Principes ſe fortè ab amore proprio, aut innata bonitate

R 3 ſic

a *Blanditiæ peſſimum veri effectûs venenum; ſua cuique utilitas.* Tacit. lib. 1. Hiſtor. *b* Mar. hiſt. Hiſp. lib. 12. c. 15.

ſic decipi, ut datis etiam ſufficientibus indiciis; adulationem agnoſcere nequeant, atque adeò, ut in notitiam illius veniant, ſeſeque ab ea liberent. hiſtorias ſuaſerim evolvant, & obſervent in Anteceſſoribus ſuis aliisque artificia iſta & fraudes, quibus circumventi fuerunt ab adulatoribus, damna, quæ incurrerunt, & conſiderent deinde, num eodem modo ſecum quoque nunc agatur. Unica ſola vice, cùm Aſſuerus Rex noctem inſomnis traduceret, juberetque annales ſuorum temporum ſibi prælegi. mox illi aperuerunt, quod nemo aliorum fuiſſet auſus, intellexitque technas & tyrannides amici ſui Amani, *a* quem unicè ferebat in oculis & præſtita à Mardochæo fidelitatis obſequia: illas quidem per adulationem hactenus occultatas; hæc verò per malitiam preſſa ſilentio: tunc autem re comperta unum ſupplicio juſſit affici, alterum præmio. Attamen in hac ipſa etiam lectione attendant oportet, ne fors adulatio larvam induat; legant ipſimet hiſtorias: fieri enim poſſet, ut ſi legeret alius, ſilens præteriret eos caſus, qui erudire deberent Principem, aut clauſulas quaſdam & verba immutaret. O infelicem Majeſtatis ſortem, quæ nec ſecura eſſe poteſt de veritate librorum, qui tamen amici hominum habendi ſunt fideliſſimi.

§. Jam illud etiam curat Princeps, ut ſi qui contra eum libelli infames eduntur in lucem, ad ſuas manus perveniant: etſi enim illos dictet malitia, veritatem tamen ſcribunt, & reperiet in iis, quæ aulici ſolent ſilentio premere, evadetque prudentior ſuâ propriâ infamia. Videns aliquando Tiberius, quàm in eo fuerit deceptus, quod Sejani malitiam cum tempore penetrare non potuerit, *b quæ ab hæredibus occultata*, publicè *recitari juſſit: patientiam libertatis alienæ oſtentans, & contemptor ſuæ infamiæ; an ſcelerum Sejani diu neſcius, mox quoquomodo dicta vulgari malebat, veritatiſque, cui adulatio officit per probra ſaltem gnarus fieri.*

§. Non

a Eſth. c. 6. *b* Tacit. lib. 6. Annal.

§. Non ſemper actiones ſuas contempletur Princeps in ſpeculo eorum, quos circa ſe habet; alios extraneos potiùs conſulat viros zeloſos & ſeveros, & attendat, num una eademque omnium ſit approbatio: nam aſſentationis ſpecula ob varias & inconſtantes formas nunquam ſpecies offerunt oculis, quales ipſæ ſunt in ſe, ſed quales eſſe optaret Princeps; & a *melius eſt à ſapiente corripi, quàm ſtultorum adulatione decipi.* Ad eum finem neceſſarium eſt, ut nunc hos, nunc illos interroget, & verecundia omni, ac metu liberet, ponendo eis ob oculos obligationem, qua veritatem eloqui teneantur. Etiam Samuel liberè edicere auſus non fuit coram *b* Heli ſacerdote, quæ Deus ipſi præceperat, donec ipſe fuiſſet *c* ſciſcitatus.

§. Conſideret ſe porrò Princeps etiam in vulgi ſpeculo, in quo ne minima ineſt macula, quæ non confeſtim appareat; neſcit enim diſſimulare multitudo. Ludovicus Quartus Franciæ Rex ementito habitu vulgari plebeculæ ſeſe commiſcebat, ut audiret, quæ de ſuis actionibus & gubernandi ratione illi dicerent. In compita publica prodeundum eſt, ut veritatem invenias. Rem unicam palatio ſuo deeſſe querebatur Ludovicus XI. Franciæ Rex, veritatem nimirum. Nimis modeſta ea eſt, nec apta ad mores aulicos; quin has ipſas aulas refugit, ne confundatur in præſentia regia. Ea de cauſſa Rex Saul Pythoniſſam conſulturus mutavit habitum, ut tantò ſibi reſponderet liberiùs, atque adeò ille ipſe quæſtionem ei propoſuit, nec alterius fidei rem iſtam committere *d* voluit. Idem Jeroboamus quoque obſervavit, quando uxorem ſuam ablegans ad Prophetam Achiam, ut intelligeret de infirmitate filii, eidem præcepit veſtimenta commutare,

 ne ſi

a Eccl. 7. 6. b *Et Samuel timebat indicare viſionem Heli.* 1. Reg. 3. 15. c *Et interrogavit eum: Quis eſt ſermo, quem locutus eſt Dominus ad te?* ibid. v. 17. d *Mutavit ergo habitum ſuum, veſtitusque eſt aliis veſtimentis, & abiit ipſe.* 1. Reg. 28. 8.

ne ſi forſã eam agnoſceret, aut non reſponderet, aut veritatem non *a* diceret. Cùm ea igitur intra privata Principum conclavia reperiri non poſſit, induſtria opus eſt, ad eam alibi indagandam. b *Gloria Regum, inveſtigare ſermonem.* Rex Philippus Secundus famulo utebatur ſibi in paucis charo, per quem reſciſceret omnia, quæcunque de ſe intra & extra palatium alii loquerentur. Illud tamen obſervandum, populi ſermones, qui Principe abſente fiunt, licèt è vero ſint, ſi tamen ad aures ejus perferantur, vanos fore, & adulatorios; immò in cauſſa, cur cœco quodam modo vitiorum ſuorum ſequatur impetum, ex communi illo applauſu ſibi perſuadendo actiones ſuas probari ab omnibus. Nullius gubernatio magis tyrannica unquam fuit, quàm Tiberii; nullus Principi familiarior majori in odio, quam Sejanus; & tamen cùm Capreis eſſent, c *crebris precibus efflagitabat* Senatus, *viſendi ſui copiam facerent.* Neronem ſic miſerè decipiebant populi adulationes, ut planè crederet, eum abſentiam ſuam ab urbe Roma ferre non poſſe; imaginabatur ſibi nimirum d *vidiſſe civium mæſtos vultus, audire ſecretas querimonias, quod tantum aditurus eſſet iter, cujus ne modicos quidem egreſſus tolerarent, ſueti adverſum fortuita aſpectu Principis refoveri;* qui aliàs tam inviſus erat, e ut *Senatus, & primores in incerto eſſent, procul, an coram atrocior haberetur.*

9. Eſſent prætereà & alia media ad agnoſcendam adulationem; ſed pauci Principes iis uti cupiunt, qui affectibus eorum & appetitui naturali ſeſe illa accommodant. Ita videmus in monetarum adulteratores animadverti acerbius, quàm in aſſentatores, tametſi hi magis noceant; nam illi quidem monetarum leges violant; hi verò eas, quæ vitia prohibent, faciuntque ut virtutis ſpeciem induant. Grande illud damnum eſt, quod nunquam non culpatur,

a *Dixitque Ieroboam uxori ſuæ: Surge, & commuta habitum, ne cognoſcaris, quòd ſis uxor Ieroboam.* 3. Reg. 14. 2. *b* Prov. 25. 2. *c* Tacit. lib. 4. Annal. *d* idem l. 15. Annal. *e* Tacit. lib. 4. Annal.

patur, & ſemper tamen viget in aulis Principum, ubi minimè ſecura eſt Veritas; præſertim *a apud aures ſuperbas & offenſioni proniores.* Ipsâ morte luit Bernardus Cabrera, quod Petrum I V. *b* Regem Aragonium de rebus quibuſdam amicè monuiſſet, non obſtantibus tot eximiis obſequiis, quæ præſtiterat, aut quod Regem ipſe moderator optimis moribus informaſſet. Qui alium monet, & inſtruit, actiones ejuſdem videtur incuſare, & judicio ac probitate ſe præferre alteri, quam eminentiam Principes ferre non ſuſtinent: exiſtimant enim non ſat honoris ſibi deferri ab eo, qui tam apertè iis loquitur. *c* Animo ſincero, & candido Regi Petro Crudeli referebat Guterrius Fernandeſius Toletanus, quid ipſe de ejuſdem gubernatione ſentiret, hortabaturque, ut rigorem ſuum nimium moderaretur: quam monitionem præmio etiam dignam pro tanto delicto Rex habuit, ut ob libertatem iſtam capite illum plecti juſſerit. Eum ut judicem veretur Princeps, qui actiones ejus obſervat, nec æquis intueri poteſt oculis, cui illæ probatæ non ſunt: *Nam ſuadere Principi, quod oporteat, multi laboris & periculi; d* non illud, quod ipſe ultrò appetit. Quæ cauſſa eſt, cur timidior ſit veritas, & adulatio audaciores ſumat animos. Si quis tamen Princeps tam foret generoſus, ut capi aſſentatione indecorum duceret, & contemptum arbitraretur, ſi fictis ad ſpeciem laudibus eum conentur deciperre alii, malintque cum ejus fortunâ, quàm perſonâ loqui; facilè illud adulatorum genus arcebit, armando ſeſe contra illos ſeveritate: nemo enim talia audebit in Principem gravem ac ſerium, qui rerum veritatem intelligentia comprehendit, & honores vanos contemnere didicit. Tiberius eadem vultûs conſtantiâ

R 7 & li-

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 17. c. 7. *b* ibid. Tac. l. 15. idem. c. 4. *c* Tac. l. 1. Hiſtor. d *Etiam ego, ac tu ſimpliciſſimè inter nos hodie loquimur; cæteri libentiùs cum fortunâ noſtrâ, quàm nobiſcum.* Tacit. lib. 1. Hiſt.

& libertatem Piſonis accepit, & Galli *a* adulationem. Et tametſi diſſimularet, *intellexit* tamen iſta verborum lenocinia, ſicut & illa Ateii Capitonis, b *ut erant magis, quam ut dicebantur.* Remuneretur porrò Princeps præmiis publicis eos, qui ingenuè veritatem proloqui auſi fuerint. Fecit illud Cliſthenes Siciliæ Tyrannus, qui cuidam ſuo conſiliario ſtatuam erexit, quòd ſibi, ne triumpharet, liberè contradixiſſet; quâ re mirè univerſum ſibi devinxit populum, aliisque ſuis Conſiliariis addidit animos, ut liberiùs, quicquid ſentirent, poſthac edicerent. Rex Alphonſus Duodecimus de re magni momenti aliquando conſulturus, manu dextrâ ſtrictum enſem, lævâ ſceptrum tenens, ſic præſentes allocutus eſt: c *Agite, dicite omnes liberè, quæ mens ſit veſtra, atque ſententia, & conſulite in medium, quæcunque ad majorem gladii hujus gloriam, & ſceptri incrementum fuerint.* d *Rarâ temporum felicitate, ubi ſentire, quæ velis, & quæ ſentias, dicere licet.* Adulationis turpitudinem ſatis agnoſcunt omnes; ſed & omnes veritatis damna perſpecta habent, videntque majus ab hâc, quam ab illâ ſibi eſſe periculum. Quis non cum omni ſinceritate & zelo loqueretur Principibus, ſi hos contingeret Joanni II. Luſitaniæ Regi eſſe ſimiles; qui cuidam, neſcio quam dignitatem petenti, fertur reſpondiſſe, ſe quidem eam jam pridem alteri fideli Miniſtro ſuo deſtinaſſe, qui nunquam ea ſibi loqueretur, quæ aures ſolùm demulcerent, ſed quæ ad majus ſuum obſequium, & Regni utilitatem facerent. Verùm nonniſi in paucis generoſam iſtam ſinceritatem inveneris; omnes ferè Regis Achabi mores imitantur, qui cùm Prophetas vocâſſet in conſilium, Michæam excluſum voluit, quem eo nomine inviſum habebat, quòd mala ſemper, nunquam boni aliquid ſibi *e* vaticinaretur. Hæc cauſſa eſt, cur mul-

a *Audiente hæc Tiberio, ac ſilente.* idem lib. 2. Annal. *b* idem lib. 3. Annal. *c* Mar. Hiſt. Hiſp. *d* Tac. lib. 1. Hiſt. *e* ibidem Hiſt. Hiſp. f *Sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum.* 3. Reg 22. 8.

multi Miniſtri ſæpè non leve periculum adeant, ſi zelo aliquo ducti per ſolam etiam conjecturam loqui velint de damnis imminentibus, ut opportuno remedio illis tempeſtivè occurratur: ita enim ferè comparati ſunt Principes, ut prorſus ignorare ea malint, quàm anticipato metuere. Aptiſſimas habent aures ad concentum Muſicum; diſſonas verò impendentium calamitatum voces ferre non ſuſtinent. Unde porro fit, ut concionatores, & conſcientiarum ſuarum arbitros eligant, quæ prædicent & dicant ſolùm, quæ ipſi *a* volunt; non quod Deus inſpirat, uti Propheta Micheas *b* faciebat. Quid mirum igitur, ſi abſque veritatis luce aberrent à via, & peſſum eant?

5. Si à prudentiâ inſtructi eſſent, qui veritatem loqui volunt Principi, haud dubiè pluris illam facerent, quàm inanes aſſentatiunculas; at perpauci tempeſtivè uti ea norunt cum ſuavitate, atque eo modo, ac decet. Omnes ferè in dicendo liberiores, aſperi ſimul ſunt; & communiter offendit Principem vultus nimis ſerius, & armatus à veritate: c *quadam enim virtutes odio ſunt, ſeveritas obſtinata, invictus adverſus gatiam animus.* Nempe Principes contemni ſe putent, ſi contemnantur artes, quibus eorum favor & bona gratia parari ſolet: exiſtimant enim, qui iſti rei non ſtudet, nec ſubditum ſe agnoſcere, nec Principum opera indigere. Qui ſuperior eſt, phlebotomo, aut novacula veritatis utitur; ad curandum Inferiorem; hic vero ſolo cauterio, quod abſque dolore quaſi enecat & exedit, quod in Superiore vitioſum eſt. Offendere veritatibus, quæ nec tempus, nec modum ſervant, malitia potiùs eſt, quàm zelus; audacia magis, quàm admonitio. Quid? quòd etiam Deus, quæ dicenda ſunt, ſingulari cum prudentia & moderatione Principibus manifeſtet: nam etſi per Joſephum & Danielem quædam de ca-

a *Ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros.* 2. Tim. 4. 3.
b *Quodcunque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.* 2. Paral. 18. 13. c Tac. l. 15. Annal.

calamitatibus futuris Pharaoni & Nabuchodonoſori denuntiare potuiſſet; per quietem tamen id facere maluit, dum ſenſus ſopiti eſſent, & Majeſtas quaſi ſepulta *a* ſomno: nec clarè tunc quidem, ſed per figuras & hieroglyphica, ut certum interpretationis tempus intercurreret; ad cavendum terrorem nimium, & conſternationem ſubitam, uti & periculum Miniſtrorum, ſi non rogati hæc talia iis *b* indicaſſent. Satis ſit Miniſtro, ſi Princeps in notitiam eorum deveniat, & ſi ſolis ſignis id poſſit efficere, verbis ad eam rem ne utatur. Reperiuntur tamen nonnulli adeo imprudentes, & ſiniſtræ intentionis, ut veritatem nude eloqui, & malorum nuntiorum auctores eſſe & bajuli nil vereantur. Diſcant hi ex iis, quæ Regi Balthaſari quondam evenêre; cui manùs illa, quæ capitalem mortis ſententiam ei in ſupremo pariete exhibebat, non totam ſeſe ſpectandam dedit, ſed ſolos digitos; immò nec digitos, ſed extremos eorum articulos duntaxat: ita ut nequaquam appareret, à quo regerentur; nec lucente ſole, ſed ſub noctem, ſcribentes decretoriam illam ſententiam ad candelabri lucem, & in pariete *c* dubio, ejuſmodi literis, ut non niſi interjecto temporis ſpatio legi poſſet & intelligi.

Dummodo ergo intentio bona ſit, & prudentiam habeat comitem; facile erit medio & ſecuro incedere itinere inter adulationis ſervitutem, & contumaciam veritatis. Omnes enim hæ dici poſſunt, ſi quis rectè eas dicere noverit, emenda- tio-

a *Evigilans, rurſus ſopore depreſſus, vidi ſomnium.* Gen. 41. 22. *Somnium vidi, quod perterruit me: & cogitationes meæ in ſtrato meo, & viſiones capitis mei conturbaverunt me.* Dan. 4. 2. b *Cui ille ait: Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat: quæ audivi te ſapientiſſimè conjicere.* Gen. 41. 15. c *Apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis contra candelabrum in ſuperficie parietis aulæ regiæ: & Rex aſpiciebat articulos manus ſcribentis.* Dan. 5. 5.

tionem ſolùm præ oculis habendo: quomodo a *moderatione, prudentiáque Agricolæ* iracundus Domitiani animus *leniebatur, quia non contumaciâ, neque inani jactatione libertatis famam fatumque provocabat.* Qui cum obſequio & modeſtiâ generoſitatem & induſtriam miſcuerit, etiam inter Principes malos ſecurus degere *b* poterit, & glorioſus præ iis, qui nimiâ famæ cupiditate ſtultè ſemetipſi prodiderunt, abſque ullo Reipublicæ emolumento. Iſthâc conſideratione moderatus eſt *pleraque* Marcus Lepidus, c *& ab ſævis adulationibus aliorum in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat; cùm æquabili auctoritate, & gratiâ apud Tiberium viguerit.* Exiit ſenatu *Thraſea Pætus ſilentio, vel brevi aſſenſu priores adulationes tranſmittere ſolitus*, Cùm in Tiberii gratiam decerneretur, d *dies Natalis Agrippinæ inter nefaſtos eſſet.* Quid effecit tamen? nocuit Senatui, *ſibi cauſſam periculi fecit, cæteris libertatis initium non præbuit.*

§. In illis plus periculi habet veritas, qui dum adulatores eſſe fugiunt; liberi tamen videri volunt, & ingenioſi, adeoque e *acerbis facetiis* facta & vitia Principum perſtringunt, *quarum apud Præpotentes in longum memoria eſt*, maximè ſi ex vero ſint; uti Neroni cum Veſtino accidit, quem juſſit interfici, quòd ſcelera ſua ejus libertati odioſ eſſent. Veritatem propalare, ut mala gubernandi ratio publicetur potiùs, quàm corrigatur, libertas quædam eſt, quæ admonitio videtur, & eſt obtrectatio; zelus videtur, & malitia eſt. Nec minùs peſtilentem hanc judico, quàm ipſam aſſentationem: *g* nam ſi *adulationi fœdum crimen ſervitutis, malignitati falſa ſpecies libertatis ineſt.* Hinc prudentiores Principes tam Ii-

a Tacit. in vita Agric. b *Toſſe etiam ſub malis Principibus magnos viros eſſe.* idem in vita Agric. c idem lib. 4. Annal. *d* idem lib. 14. Annal. *e* idem. l. 5. Annal. f *Sæpè aſperis facetiis illuſus, quæ ubi multum ex vero traxêre, acrem ſui memoriam relinquunt.* Tac. lib. 15. Annal. g idem lib. 1. Hiſt.

libertatem , quàm nimias blanditias metuunt: neutrum quippe periculo vacat, atque adeo utrumque extremum fugiendum; uti Tiberii temporibus accidebat, a *quando anguſta & lubrica oratio ſub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.* Illud tamen certum, aliquid dandum adulationi, ut veritati locus ſit. In nulla omnino re blandiri, eſt accuſare omnia. & in gubernatione b *corruptis moribus, perinde anceps, ſi nulla, & ubi nimia eſt oſtentatio.* Deſperata omnino foret Reſpublica: & ſine omni remedio. Princeps crudelis evaderet, ſi nec veritas, nec adulatio quicquam in eum auderent. Aſpidi eſſet ſimilis, ſi aures obturaret ad illius blanditias, qui eum cum prudenti moderatione ad honeſtiora vellet c impellere. Cum his talibus comminatus eſt Deus per Jeremiam Prophetam Populo Hieroſolimitano. d *Ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio: & mordebunt vos.* Ferox animus eſt, qui ad ſuavem & modeſtàm aliquam adulationem paſſiones ſuas non deponit, & conſilia ſaniora unà cùm illa ſuaviter propoſita reſpuit. Quia enim amarior ſolet eſſe veritas, opus eſt labra calicis dulcedine aliqua illinere, ut Principes avidiùs eam hauriant. Audire eas nolunt, ſi ſiccæ ſint, quin immò iis auditis pejores fiunt. e Tiberius *Cæſar objectam ſibi adversùs reos inclementiam eò pervicaciùs amplexus fuit.* Expedit interdum commendare in iis egregia quædam facinora, tanquam ſi ea patraſſent, ut ad ea patranda incitentur: aut in laudanda fortitudine, & virtute modum aliquantulùm excedere, ut tantò ampliùs in iis creſcant: his enim blanditiis magis ad honeſtiora inflammatur animus, quàm aſſentatione. Nec alio modo, referente Tacito, Senatus Romanus uſus eſt cum Nerone, ſub initium ſuſcepti

a idem lib. 2. Annal. b id. lib. 4. Annal. c *Furor illis ſecundùm ſimilitudinem ſerpentis: ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter.* Pſ. 57. 5. & 6. d Ier. 8. 17. e Tacit. lib. 4. Annal.

pti ab eo imperii a *quàm magnis Patrum laudibus, ut juvenilis animus levium quoque rerum gloriâ ſublatus, majores continuaret.* Illud peſſimum ſi vitia laudentur, & veſtiantur virtutum nomine; hoc enim eſt habenas iis laxare, ut tantò committantur liberiùs. Cùm videret Nero immanitatem ſuam pro juſtitia haberi, magis ad illam ſe *b* dedit. Plures Principes adulatio improbos reddit, quàm malitia. Propriæ noſtræ libertati, fortunis noſtris, & vitæ malè conſulimus, ſi injuſtam Principum potentiam conemur extendere ulteriùs, ſuppeditando iis media, quibus indomitas ſuas cupiditates & affectus expleant. Vix improbus eſſet Princeps, niſi Miniſtri eſſent adulatores. Gratiam, quam virtutibus haud promerentur, malis publicis aucupantur. O grandem malignitatem, pro momentaneo aliquo favore, qui ſæpè ne obtineri quidem poteſt, aut exitio eſt potiùs, ſuam prodere Patriam, & tyrannides meras in regnum evehere. Quid mirum, quòd Deus ob Principum delicta caſtiget ſubditos, ſi illorum hi cauſſa ſint, dum Princeps per Miniſtros ſuos omnia peragit, qui illum varios edocent modos populum tributis onerandi, opprimendi Nobilitatem, & gubernationem convertendi in tyrannidem, violando privilegia, ſtatuta & conſuetudines patriæ, & executionis deinde inſtrumenta ſunt.

a idem l. 13. Ann. b *Poſtquàm cuncta ſcelerum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam.* idem l. 14. Annal.

SYM-

SYMBOLVM. XLIX.

VAlde a *dubitare cogor, fato & ſorte naſcendi ut cætera, ita Principum inclinatio in hos, aut offenſio in illos, an ſit aliquid in noſtris conſiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium pergere iter ambitio-*

Tac. l. 4. Annal.

bitione & periculis vacuum. Occulta quædam vis videtur, quæ ſi non impellit, at movet voluntatem noſtram, & inclinat ad unum magis, quàm ad alium: & ſi in ſenſibus & appetitu naturali naturalis quædam eſt cum rebus certis ſympathia, aut antipathia, quidni in affectu voluntatis? Eſto, in appetitum plus roboris & virium habeant, quàm in voluntatem liberam; ille enim magis contra rectam rationem rebellis eſt, quàm iſta; diffiteri tamen non poſſumus, plurimùm in eo genere valere inclinationem, quam communiter ſequitur ratio, præſertim ſi ars & prudentia naturâ Principis uti noverint, & ei conſentanea agere. In omnibus rebus tam animatis, quàm inanimis ſecretum quendam quaſi concentũ & conſenſum videmus, atque occultam quandam amicitiam, cujus vincula rumpantur faciliùs, quàm diſſolvantur. *a* Nec injuria, & adverſitas in Rege Joanne Secundo, propter privatum erga Alvarum Lunam affectum, nec in hoc evidens ruinæ periculum ſatis eſſe potuêre, ad diſſolvendum illud amoris vinculum, quo ambæ eorũ voluntates inter ſe unitæ erant. Sed etſi non ſit naturalis iſta propenſio, idem tamen operari ſolet gratitudo pro obſequiis pręſtitis, aut ſubditi præ aliis excellentia. Virtus ſeipſâ amari meretur, & neſcio quid unà ſecum adfert voluntati gratum. Nimis inhumanum eſſet obſtringere Principem, ut affectus ſuos ſemper indifferentes, & quaſi in æquilibrio ſuſpenſos habeat, qui per oculos & manus ſeſe effundunt è pectore. Quæ unquam tanta fuit ſecuritas, quæ vim privati amoris effugere omnino potuit? Quàm cordis ſui retinens erat Rex Philippus Secundus! & tamen non uni ſoli, ſed pluribus etiam ſibi familiarioribus illud laxavit. Quid? Deus ipſe nonne quoſdam chariores præ aliis habuit? habuit ſanè, & facultatem iis dedit aliquando ut Solem, & Lunam *b* ſiſterent, *obe-*

a Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 20. c. 16. b *Sol contra Gaban ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon, Steteruntque Sol & Luna.* Jos. 10.12.

obediente Domino voci hominis. Et cur privatis licitum ſit (id quod expendit Rex Petrus, cognomento Crudelis) amicos legere, non item Principibus? Moleſtias ſuas habet Dominatio, ad quas levandas opus eſt aliquo, quicum fidentiùs poſſis agere. Multæ in illâ difficultates ſe ſe offerunt, quæ ab uno ſolo ſuperari nequeunt. Regnandi onus difficile eſt, & gravius; quàm ut ad illud ferendum unius ſolius ſufficiant humeri, robuſtiſſimi quique illi cedunt, & quemadmodum Jobus loquitur, ſub illo *a* curvantur. Eandem ob cauſſam, etſi Deus Moyſi adeſſet in omnibus, eique vires & lucem ad implendum munus ſuum ſufficeret, præcepit tamen, ut in Populo gubernando ſeniorum uteretur operâ, qui laboris partem in ſe *b* ſuſciperent, & ſocero ejus Jethro onus illud videbatur majus, ac vires *c* ferrent. Factum hoc ab omni ævo. Alexander Magnus laborum ſocium aſſcivit Parmenonem, David Joabum, Salomon Zadochum, Darius Danielem; quorum directione factum, ut negotia rectiùs ſuccederent. Nemo Principum tam prudens eſt, atque intelligens, ut ſcientiâ ſuâ omnia queat aſſequi, nec tam gnavus, ac laborioſus, ut negotia quævis ſolus poſſit conficere. Humana iſthæc imbecillitas ſuaſit erigere Tribunalia, Conſilia cogere, creare Præſides, Gubernatores, & vice Reges, in quibus auctoritas & poteſtas Principum reſideret, *Ca el ſolo* (verba ſunt Regis Alphonſi Sapientis) *non podria ver, nin librar todas las coſas, porque à meneſter por fuerta ayuda de otros, en quien ſe fie, que cumplan eu ſu lugar, uſando del poder, que del recibin en aquellas coſas, que el non podria por ſi cumplir.* Quare cùm Princeps plerumq; Miniſtrorum utatur operâ in extraneis negotiis, quid mirandum magnoperè ſi eoſdem quoque adhibeat in iis, quæ in conclavi interiori, & apud animum ſuum pertractat?

a *Sub quo curvantur, qui portant orbem.* Job. 9. 13. b *Vt ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graveris.* Num. 11. 17. c *Vltra vires tuas eſt negotium, ſolus illud non poteris ſuſtinere.* Exod. 18. 18.

ctat? ſi quem ſibi magis familiarem habeat, quique præſtò illi ſit, quoties examinat, aut approbat conſiliorum placita, quæ ad ipſum perferuntur: cum quo, inquam, ſua poſſit conferre dubia, & propoſita animi, à quo item inſtruatur; cui denique negotiorum expeditionem, atque executionem rectè committere *a* audeat? An non pejus foret, ſi tot ac tantis curis implicitus cum nemine ea communicaret? Præterquam quòd de ſe opus ſit, ſemper Miniſtrum aliquem aſſiſtere Principi qui à negotiis aliis liber audiat, & referat tanquam Mediator inter ipſum & Subditos: neque enim fieri poteſt, ut Princeps ipſe aures det omnibus, & ſatisfaciat, nec id permittit tantæ Majeſtatis auctoritas. Hæc cauſſa erat, cur Iſraëliticus Populus à Moyſe peteret, ut eorum vice Deo loqueretur, quia præſentiam ejus ipſi *b* metuebant; & Abſalon, ut Davidem in odium adduceret apud ſubditos, hoc in eo arguebat, quòd Miniſtrum non haberet, qui afflictorum querimonias exciperet.

Zelus, & prudentia alicujus in familiaritatem aſciti eâ licentiâ, quam gratia tribuit, facile corrigere poterit gubernationis defectus, & Principum *c* propenſiones. Agricola inſigni cum ſolertiâ Domitianum continebat, ne in vitia præceps rueret. Tametſi Sejanus homo improbus eſſet, ſuas tamen *d* *obtexit libidines* Tiberius, *dum eum dilexit, timuitve, poſtremo in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore, & metu, ſuo tantum ingenio utebatur.* Et ſanè per ejuſmodi Principum amicos Deus in-
terdum

a *Solatium curarum frequenter ſibi adhibent maturi Reges; & hinc meliores æſtimantur, ſi ſoli omnia non præſumunt.* Caſſiod. l. 8. Epiſt. 9. b *Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.* Exod. 20. 19. c *Qui in regiæ familiaritatis ſacrarium admittuntur, multa facere poſſunt & dicere, quibus pauperum neceſſitas ſublevetur, foveatur religio, fiat æquitas, Eccleſia dilatetur.* Petrus Bleſ. Epiſt. 150. d Tacit. lib. 6. Annal.

terdum totius Regni ſaluti conſulit. Ita factum per Naamum in *a* Syriâ; in Ægypto per Ioſephum. Cùm igitur neceſſum ſit, gubernandi onus partiri inter plures, naturæ conſentaneum eſt, ut in adjutore legendo affectui concedatur aliquid, & occulto conſenſui ſanguinis; qui delectus ſi prudens ſit, atque ab eximiis animi dotibus, quæ in illo inſunt, ortum habeat, nihil ea in re culpæ eſt, aut damni; immò expedit gratum eſſe Principi, quem is in laborum ſocietatem advocat. Illud difficultatem habet, unus ne aliquis, an plures ad id eligendi. Si plures ſint, æquali loco habiti, & pari potentia, orietur inter eos æmulatio, conſiliis ſuis ibunt in contraria, & bono publico periculum creabitur. Adeoque ordini naturali magis conſonum videtur, ut negotia uni ſoli Miniſtro committantur, qui invigilet aliis, perque cujus manus materiæ omnes ritè ac ordine digeſtæ deveniant ad Principem, qui denique vicem hujus obeat in curis ſolùm, non in potentiâ; in conſultationibus, non in gratiis largiendis. Sol unicus univerſo mundo lucem impertit, quoties verò ſub occaſum ab aſpectu hoc noſtro abit, non plures ſibi ſubſtituit noctis Præſides, ſed ſolam Lunam & quidem majori lucis cum claritate, quàm ſidera reliqua, quæ veluti Miniſtri inferiores eidem aſſiſtunt: attamen nec in his, nec in illâ nativa lux eſt, & propria, ſed mutuata ſolùm, quam ideò terra Soli acceptam refert. Iſtiuſmodi affectus privatus, & favor Majeſtatem non dedecet, quando Princeps oneris publici partem in amicum ſic derivat, ut ſibi tamen arbitrium & auctoritatem ſupremam reſervet: talis enim privata benevolentia non gratia ſolùm eſt, ſed officium; non favor, ſed laborum communicatio. Nec tantoperè in invidiæ incurreret oculos, ſi Principes prudentiores eam alio veſtirent nomine, quale eſſet, verbi gratia, mu-

nus

a *Naaman Princeps militiæ Regis Syriæ, erat vir magnus apud Dominum ſuum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus ſalutem Syriæ,* 4. Reg. 5. 1.

nus præſidendi in Conſiliis & Tribunalibus; ſicut Præfecti urbis Romæ olim extra invidiam erant, licèt alteri eſſent Cæſares.

Subditorum felicitas in eo conſiſtit, quòd Princeps non adamanti ſimilis ſit qui ferrum ad ſe attrahit, & aurum reſpuit; ſed quòd talem legere ſciat Miniſtrum, qui ſi quid bene laudabiliterque fiat, uti & gratias omnes Principi tribuat; onera verò, & odia Populi in ſe ſuſcipiat; qui attento ad bonum publicum animo illi adſit in omnibus; qui ſine ambitione curet negotia: ſine faſtidio audiat, ſine paſſione conſultet, & nullâ damni vel commodi proprii habitâ ratione decernat, ac ſtatuat; qui denique ad utilitatem publicam, non ſuam, aut ad conſervandam gratiam & favorem Principis, negotia dirigat. Hæc menſura eſt, quâ cognoſcere licet, num familiaritas illa ex zelo ſit an tyrannidem ſpectet. In electione talis Miniſtri magnam curam ac diligentiam adhibere debent Principes, dando operam, ut ne ex ſolo affectu aut levitate voluntatis id fiat, ſed propter eximias dotes, ac merita: interdum enim privata ejuſmodi benevolentia non à conſilio eſt, ſed à caſu; non à gratiâ, ſed à diligentiâ, & induſtria. Concurſus aliquis aulæ erigere ſolet & adorare idolum, cui certam quandam dignitatem, & Majeſtatis ſplendorem tribuit multorum cultus, qui flexo poplite illud venerantur, luminaria illi incendunt, & thura adolent, precibus ſuis ac votis auxilium illius *a* implorantes. Quemadmodum verò induſtria immutat ſubinde curſum fluminis, & aliovorſum dirigit; ita fit interdum, ut qui negotia in aulis habent, relicto ordinario negotiorum alveo hoc eſt Principe, ejuſque conſiliis, per alium aliquem; qui Principi charior & familiarior eſt, ea derivare ſoleant; cujus deinde artes gratiam ſic quaſi captivâ detinent, ut Prudentiſſimus etiam

S Prin-

a *Multitudo autem hominum abducta per ſpeciem operis, eum qui ante tempus, tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum æſtimaverunt.* Sap. 14. 20.

Princeps ab iis ſeſe expedire nequeat. Nemo cautior, nemo magis ſui Dominus, quàm *a* Tiberius; & tamen Sejano ſe ſubdidit. In quo caſu neſcio ſanè, num favor ille humana ſit electio, an potiùs vis aliqua ſuperior ad majus bonum, vel damnum Reipublicæ. Spiritus ſanctus ait, ſingulare Dei eſſe *b* judicium. Et ſi Tacito *c* credimus, Sejanus *non tam ſolertiâ (quippe iiſdem artibus victus eſt) quàm Deûm ira in rem Romanam, cujus pari exitio viguit, ceciditque.* Damnum, quod caveri vix poteſt, quando privata illa benevolentia cadit in Virum aliquem magnum, uti plerumque in aulis fieri aſſolet, ubi primi è Nobilitate ſerviunt: nam qui ad illam familiaritatem ſemel delectus fuerit, auctoritate ſanguinis, & familiæ amplitudine eam porro tueri conabitur, nec facilè ab ea dimoveri ſe à quoquam patietur: quomodo factum olim Joanni Alphonſo Robleſio *d* temporibus Joannis Secundi Regis. Illud nimirum meo judicio innuere voluit Rex Alphonſus Sapiens, quando agens de Familiâ regiâ in quâdam ſuâ lege ſic loquitur. *e* *E otroſi de los nobles, omes, è poderoſos non ſe puede el Rey bien ſervir, en los oficios de cada dia. Ca por la nobleza deſdeñarian el ſervicio cotidiano: è por el poderio attreverſe yen à fazer coſas. que ſe tornarian en daña. e en deſpreciamento del.* Cor Principis nunquam ſine periculo eſt in manu ſubditi, quem ob ſanguinis claritatem, & potentiæ amplitudinem alii ſuſpiciunt. Quanquam, ſi gratia illa cadat in Virum aliquem magnum, zeloſum & attentum ad obſequium, & honorem ſui Principis, & ad bonum publicum, minus habet periculi: in eo enim caſu non tanta erit invidia, & odium Populi, & obedientior fiet imperiis, quæ per ejus ma-

nus

a *Tiberium variis artibus devinxit, adeò ut obſcurum adverſus alios, ſibi uni incautum, intectumque efficeret.* Tacit. l. 4. Ann. b *Multi requirunt faciem Principis, & judicium à Domino egreditur ſingulorum.* Prov. 29. 26. c Tacit. l. 4. Annal. d Mar. Hiſt. Hiſp. l. 20. c. 15. e L. 2. tt. 9. p. 2.

nus eunt ad alios. Illud tamen nunquam non erit perutile, ſi Princeps ſuam benevolentiam inter au-ctoritatem ſuam, & Amici merita quaſi in æquilibrio conſervare noverit; in partem tantùm gubernationis, quam ſolus ſuſtinere non poteſt, eum admittendo. Nam ſi totum illi committat, officio Principis ſeſe exuet, experieturque incommoda, quæ Rex Aſſuerus quondam expertus fuit, poſtquam ſubditos ſuos omnes Amani arbitrio *a* permiſiſſet. Quod largiri ipſe poteſt, aut ſua firmare manu, id ne largiatur, aut firmet alienâ. Oculis aliorum uti non debet, qui ſuis videre poteſt oculis. Quæ ad Tribunalia & conſilia pertinent, in iiſdem pertractetur; ipſe deinde oretenus de iis ſtatuat cum Præſidibus, & iis, qui à ſecretis ſunt, è quorum relatione negotiorum notitiam hauriet; erunt autem reſponſa ipſius brevia, & quantum fieri licebit, ad juſtitiæ normam, quàm optima, collata cum iis ipſis, per quos negotia iſta geſta fuerint. Ita Pontifices ſolent, & Imperatores, & olim ſic faciebant Hiſpaniarum Reges, donec Philippus Secundus, utpote calami gloriâ inſignis, introduxit, ut conſultationes de ſcripto fierent, qui mos deinceps invaluit, & privatæ familiaritati anſam dedit. Oppreſſi enim Reges variorum ſcriptorum prolixitate, coguntur ea uni alicui committere, & qui iis familiarior ſit.

Plura favoris & benevolentiæ ſigna huic tali Princeps exhibeat: nam qui illius meruit gratiam, & in partem venit laborum, meretur etiam anteferri aliis. S. Petri umbra miracula *b* edebat. Quid magnum ergo, ſi majori cum auctoritate, quàm alii, agat omnia Principi charior, qui umbra quædam illius eſt? Aliqui tamen favores, & gratiæ etiam pro aliis reſervandæ ſunt; Nec eę tam amplæ ſint, ut ſubditi conditionem exſuperent, eumq; Principi æqua-

S 2 lem

a *De Populo age, quod tibi placet.* Eſt. 3. 11. b *Ut veniente Petro, ſaltem umbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus ſuis.* Act. 5. 15.

lem, reddant, velut ſi aſſcitus in aulam Imperii conſors audientiam impertiat, & negotiantium turbam poſt ſe trahat, id quod exiſtimationi & auctoritati Principis haud parum derogat. Qui gratiâ apud eum pollet præ cæteris, umbram ſe eſſe credat, non corpus. Hæc cauſſa fuit, cur periclitati ſæpe fuerint Caſtellæ Reges, eò quòd ad privatas haſce neceſſitudines admiſerint alios. Cùm enim tunc Regum poteſtas minùs ampla eſſet, quantumvis parum iis concederent, facilè tamen præponderabat poteſtati regiæ; uti accidit Regi Sanctio, cognomento Forti, *a* propter familiaritatem nimiam Lupi Hari; Regi Alphonſo Undecimo ob amicitiã privatam Comiti Alvari Oſorii; Regi Joanni Secundo, & Henrico Quarto ob ſingularem erga Alvarum Lunam, & Joannem Pacſecſum affectum. Momentum totum familiaritatis iſtius in eo conſiſtit, *ut uterque menſuram implere noverit; Princeps* quidem ut ſciat, *b quantum tribuere amico poſſit; hic verò quantum à Principe accipere: cætera,* quæ extra menſuram iſtam ſunt, *invidiam augent*; æmulationes creant, & pericula.

a Mar. Hiſt. Hiſp. l. 4. c. 10. *b* Tac. l. 14. Annal.

SYMBOLUM L.

Deſpicit Mons reliqua Naturę opera, & præ omnibus aſſurgit altiùs, ut ſe ſuaque cum cælo communicet. Ne vallis hanc ei gloriam invideat. Tametſi enim favoribus Jovis ſit proprior, una tamen etiam ictibus fulminum ejus magis expoſitus eſt. Circum illius tempora coguntur nubes: ibi armantur tempeſtates; ille verò primus omnium eſt, in quem furore ſuo deſæviunt. Idem prorſus in iis muneribus, & officiis accidit, quæ Regibus viciniora ſunt. Vis activa potentiæ, quâ pollent, graviùs nocet iis, qui abſunt propius. Communicatio eorum non minùs venenata eſt, quàm alicujus *a* viperæ.

a *Longè abeſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non ſuſpicaberis timorem mortis. Communionem mortis ſcito.* Eccl. 9. 18. & 20.

peræ. Quiſquis inter illos ambulat, medios inter laqueos, & arma hoſtium offenſorum a ambulat. Favor & indignatio in Principibus adeo contraria

ſunt inter ſe, ut nullum inter ea intercedat medium.

 Eo-

a *Quoniam in medio laqueorum ingredieris, & ſuper dolentium arma ambulabis*. Eccl. 9. 20.

Eorum amor teporem neſcit. Si in odium convertatur, ab uno extremo tranſilit ad aliud; ab igne ad gelu. Idem temporis momentum amare eos vidit, & odiſſe eo cum effectu, ut à fulmine crederes, quod ſimul ac auditur tonitru, aut fulgur percipitur oculis, jam corpora obvia redegit in cineres. Flammæ inſtar eſt in corde Principum gratia, eadem facilitate, qua ſuccenditur, rurſus extinguitur. Fuêre, qui exiſtiment, fatale periculum iis eſſe, qui Principibus tantoperè in amoribus *a* ſunt. Et ſanè luculentè illud teſtantur exempla tam præterita, quàm præſentia, hac noſtra etiam ætate, qua potentiſſimos Magnatum amicos ſubitò cecidiſſe vidimus. In Hiſpania Ducem Lermam; in Francia Mareſchallum de Ancre; in Anglia Ducem Buckingamum; apud Batavos Joannem Oldenum Barnefeltium; in Germania Cardinalem Cleſelium; Romæ Cardinalem Nazaretum. Id tamen variis cauſſis aſſcribi poteſt, aut quia Princeps tribuit omnia, quæ potuit, aut quia Privatus, ut vocant, obtinuit omnia, quæ *b* cupiebat. Vnde dum ad ſupremum uſque conſcenderit faſtigium, neceſſum eſt, ut in præceps ruat, & eſto, in gratiis unius, & ambitione alterius, quædam ſit móderatio, quæ tamen conſtantia eſſe poteſt in voluntatibus Principum, *c* quæ *ut vehementiores, ſic mobiles ſæpè ſibi ipſæ adverſæ ſunt*? Quis affectum firmare poterit, qui non uno rerum genere capitur, & materiæ primæ, ut Philoſophi loquuntur, quàm ſimillimus eſt, cujus appetitus una non expletur forma, ſed varietate potiùs oblectatur? Quis favere & conſervare poterit benevolentiam illam, tot caſibus, & affectionibus animi obnoxiam? Quis erit tam integer, ut exiſtimationem, quam de ipſo concepit Princeps, apud univerſum ſtatum tueri valeat? Singula-

a *Fato potentia rarò ſempiterna.* Tacit. lib. 3. Annal.
b *An ſatius capit, aut illos, cùm omnia tribuerunt; aut hos, cùm jam nihil reliquum eſt, quod cupiant.* Tacit. l. 3. Annal. c Saluſt.

gularis illa gratia omnium in ſe oculos convertit. Qui amici ſunt Principum, per Privatum ſuæ credunt gratiæ detrahi; qui hoſtes, augeri odia. Hi ſi in amicitiam redeant, non niſi ea conditione redeunt, ut Privatus gratia excidat; illi ſi amicitiam deſerant, omnem itidem culpam in eum ipſum conferunt. Semper contra ejuſmodi Privatum æmulatio & invidia in armis excubant, intentæ in omnem occaſionem, ut in ruinam præcipitent. Tanto in eum odio fertur Populus, ut mala etiam naturæ, & vitia Principis eidem tribuat. Bernardus Cabrera capite tandem luit tyrannides Petri Quarti Regis Aragonii, *a* cui chariſſimus ſemper fuerat. Eodem medio, quo Privatus gratiam Principis aucupatur, aliorum incurrit odium; ut veriſſimè dixerit fortiſſimus ille Heros Alphonſus Albuquercius, Indiarum Orientalium Gubernator, Miniſtrum, ſi Regi ſuo faciat ſatis, homines offendere; contrà ſi hominibus placere ſtudeat, Regis gratiam amittere.

5. Quòd ſi favor ille in ſolo cultu exteriore innititur artibus aulicis procurato, non niſi violentus eſt, ac furtivus, adeoque libertas Principis illud conabitur, ut tam durum ſervitutis jugum impoſitum ſibi, non ſponte ſuſceptum excutiat. Si eſt quædam voluntatis propenſio, ſubeſt plurimùm cauſſis ſecundis, & cum ipsâ ætate mutationem ſubit, aut cum amici ingratitudine, ſi is ſcilicet non ſatis agnoſcat, è quo fonte hoc ſuum eſſe *b* hauſerit.

Si fortè venuſtas oris & morum tanta eſt in Privato, ut manum quodammodo violenter Principis voluntati injiciat, aut brevi marceſcit, aut oculis ſolùm ſervit, haud ſecus atque in vulgari amore uſu venit.

Si eſt ob dotes animi majores, quàm ſint in ipſo

a Mar. Hiſt. Hiſp. l. 7. c. 7. *b* *Quoniam ignoravit, qui ſe finxit, & qui inſpiravit illi animam, quæ operatur, & qui inſufflavit ei ſpiritum vitalem.* Sap. 15. 11

Principe, mox atque hic illud agnoſcit, actum eſt de gratiâ. Nemo enim facilè fert in alio illam ingenii, aut fortioris animi excellentiam, quæ ipſi etiam potentiæ longè anteferri ſolet.

Si eſt ob labores publicos, & negotiorum curas, non minùs vigilantia in periculo eſt, ac negligentia: neque enim omnia ſemper reſpondent mediis, eò quòd varia intercidant; volunt autem Principes, ut ad ſua vota, & appetituum deſideria nihil non ſuccedat. Succeſſus ſecundiores caſui, aut Fortunæ Principis *a* tribuuntur, non prudentiæ talis Privati; errores verò huic ſoli, licèt culpa aliena ſit: nam *proſpera omnes ſibi vendicant, adverſa uni imputantur*, ei nimirum, qui Principi magis intimus eſt. Quid? quòd & fortuita illi aſcribant, uti Sejano, quòd Amphiteatrum collapſum eſſet, & Mons Cælius *b* conflagrâſſet. Nec eum incuſant ſolùm in negotiis, quæ ipſe procurat, ſed alienis etiam, aut iis caſibus, qui à voluntate Principis, & Natura pendent. Ita Senecæ culpæ datum, quòd Nero matrem ſuam aquis voluiſſet *c* ſubmergere. d *Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimiâ caritate in eum Cæſaris, & cæterorum in utrumque odio, quamvis fabuloſa & immania credebantur.* Si præcipuus aliquis Miniſter, Principi bene affectus, ſi quis ex ejuſdem cognatione fato naturali concedat, mortis auctor contra jus faſque Privatus creditur; quomodo Duci Lermæ immaturus, attamen naturalis obitus Principis Philippi Emmanuelis, Caroli Sabaudiæ Ducis Filii aſcriptus fuit.

Si

a *Hæc eſt conditio Regum, ut caſus tantùm adverſos hominibus tribuant, ſecundos fortunæ ſuæ.* Æmil. Prob. Tac. in vitâ Agric. b *Feralemque annum ferebant, & omnibus adverſis ſuſceptum Principi conſilium abſentiæ, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes.* Tac. l. 4. Annal. c *Ergo non jam Nero, cujus immanitas omnium queſtus anteibat, ſed adverſo rumore Seneca erat, quòd oratione tali confeſſionem ſcripſiſſet,* Tac. lib. 11. Annal. *d* id. lib. 4. Annal.

Si ſingularis illa benevolentia ex obligatione naſcitur ob eximia præſtita obſequia, oneris tædium & laſſitudo paullatim ſubit Principem. a *Nam beneficia eò uſque læta ſunt, dum videntur exſolvi poſſe: ubi multùm antevenêre, prò gratiâ odium redditur.* Agnoſcere beneficium, ſervitutis quoddam genus eſt: qui enim obligat, ſuperiorem altero ſe conſtituit. Id quod cum ſuprema Majeſtate conſiſtere non poteſt; cujus poteſtas hoc ipſo non parum imminuitur, ſi obligatione major non ſit; preſſique Principes gratitudinis & debiti onere, inſigniter ingrati fiunt, ut illo ſeſe liberent. b *Sanè quidam, quo plus debent, magis oderunt. Leve æs alienum debitorem facit, grave inimicum.* Adrianus Imperator occidi juſſit Titianum, quem à puero moderatorem habuit, & cui ſuum debebat Imperium. Taceo multorum ſæpè annorum labores negligentia unica interire: ſolent quippe Principes ad caſtigandam levem aliquam offenſionem longè eſſe proniores, quàm remuneranda obſequia. Si hæc adjunctam habeant gloriam, æmulationem & invidiam in ipſo excitant Principe, cui ea exhibentur. Sunt enim nonnulli Philippo Macedonum Regi ſimiles, c *quem ita gloriæ cupidum dicebant familiares, ut omnia præclara facinora ſua eſſe videri cuperet, & magis indignaretur Ducibus & Præfectis; qui proſperè & laudabiliter aliquid geſſerint, quàm iis, qui infeliciter & ignavè:* cujus vitii etiam Filius Alexander factus eſt hæres, d *ſuæ demptum gloriæ exiſtimans, quicquid ceſſiſſet alienæ.* Eodem malo laboravit Jacobus Primus Aragoniæ Rex: nam poſtquam Blaſcus Alagonius Morellam occupaſſet, in eam venit perſuaſionem eum majorem præ ſe gloriam illa expeditione adeptum fuiſſe, quare urbem iſtam illi ademit, & aliam, Saſtago nomine, illius loco eidem tradidit. Quas non curas pepererunt Domitiano victoriæ Agricolæ, cùm videret, e *privati hominis nomen ſuper Principis attolli?* Adeò ut rebus

S 5 opti-

a idem l. 4. Anal. b Sen. Ep. 19. c Demoſth. d Curtius. e Tacit. in vita Agric.

optimè geſtis, tum vel maximum ſit periculum.

Si gratia ab obedientia oritur, qua ſeſe privatus ille ad nutum & arbitrium Principis in omnibus accommodat, effrænem inducit gubernandi modum, quo nunc hic, nunc ille præcipitat, dicta aliàs adulationis incommoda incurrendo. Nec minus periculi obedientia habet, quàm inobedientia: nam ſi id, quod jubetur, bene feliciterq; evenit, mandato Principis tribuitur; ſin malè, ipſi Privato. Quòd ſi obtemperatum non fuerit, putatur, aut defuiſſe ſucceſſum, aut errorem obſtitiſſe. Si juſſa æquitati repugnaverint, excuſare ſe hoc nomine non audet, ne Principem offendat verbo, culpa omnis palàm in ejuſmodi Privatum confertur ab omnibus, & ne Princeps mali auctor videatur, pati eum ſinit, aut in opinione Vulgi, aut in manibus judicis; quomodo Tiberius Piſoni fecit, poſtquam hic illius juſſu Germanicum veneno è vivis ſuſtulerat, a *cujus integram cauſſam ad Senatum remiſit*: cumque is Romam veniſſet, perinde ſe habuit Tiberius, ac ſi nihil ea de re ſciret, licèt complex eſſet; ſanè Piſo *nullo magis exterritus eſt, quàm quod Tiberium ſine miſeratione, ſine irâ obſtinatum clauſumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur.*

Si favor ille ſingularis in hominem cadit, non optimè à naturæ donis, inſtructum, & inſignem meritis, tanto negotiorum oneri ſuccumbet: ſine forti enim ac robuſto animo, ſine ingenio perſpicaci gratia Principum diu conſervari non poteſt.

Si hæc ex virtutum conformitate naſcitur, Principe nuntium iis remittente, etiam illa diſſolvitur: odit enim familiarem iſtum, qui contrariis moribus inconſtantiam ejus arguit, & cujus opera ad vitia conſectanda ei utilis b eſſe non poteſt.

Si Princeps Miniſtrum quempiã præ cæteris amat ideò, quòd pro inſtrumento ei ſit, quo propenſiones ſuas pravas & cupiditates exequitur, mala omnia

a idem. l. 3. Annal. b *Gravis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius, & immutata ſunt viæ ejus.* Sap. 2. 15.

nia in eum recidunt, quæcunque aut perſonæ Principis inde creantur, aut adminiſtrationi publicæ; & Princeps quidem facilè ſeſe purgat, eum à gratia ſua excludendo, aut mox eum odiſſe incipit, tanquam ſcelerum ſuorum teſtem, cujus præſentia ſua ipſi delicta quaſi exprobrat. Nec alia de cauſſa Anicetus, executor mortis Agrippinæ, Neroni odio erat, a quàm *quia malorum facinorum Miniſtri, quaſi exprobrantes aſpiciuntur*. Pari quoque ratione Tiberius b *ſcelerum Miniſtros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque ſatiatus, & oblatis in eandem operam recentibus, veteres & prægraves adflixit*. Cum executione unà odium mortui, & gratia necem jubentis deſint, ſatisque purgatum ſe Princeps exiſtimat ex eo, quòd crimen punitum ſit, ut Plancinæ c accidit.

Si amor ille è magnorum ſecretorum communicatione oritur, ab iis ipſis periclitari incipit: ſiquidem ea quaſi viperæ quædam ſunt in Privati iſtius pectore, quæ interiora ejus arrodunt viſcera donec foràs erumpant; quia aut levitas, aut ambitio (ut palàm fiat, quàm apud Principem gratioſus ſit) ea detegit, aut innoteſcunt aliunde, aut per diſcurſum ſeſe produnt, & familiarem ejuſmodi inviſum reddunt; quin etſi illud non accidat, hac ipſa tamen cura, quòd iſta commiſerit aliis, liberatum ſe Princeps cuperet, dilacerando ſaccum, in quo illa ſunt abdita. Quot ſecreta, tot d pericula.

Nec illud minus, ſi gratia in eo fundetur, quòd Privatus fors ignaviæ & indignitatis Principis conſcius ſit; talis enim favor, timor eſt potius, quàm benevolentia animi, nec ferre poteſt Princeps, ut honor ſuus ab alieno dependeat ſilentio, aut ſit, qui eum interiùs apud animum ſuum deſpiciat.

Si gratia eſt exigua, invidiæ furori ſatis reſiſtere non poteſt, ſed ſternitur à quovis vento, haud ſecus ac arbor aliqua nòn ſat firmis nixa radicibus.

S 6 Si

a Tac. l. 14. Annal. b idem. l. 4. Annal. c *Vt odium & gratia deſiêre, jus valuit*. idem l. 6. Ann. d *Secretum meum mihi, va mihi*. Iſ. 24. 16.

Si magna illa eſt, illi ipſi Principi, à quo ortum ſuum ducit, æmulationem ac metum injicit, adeoque ſollicitum eum habet, quomodo tanto ſe onere liberet: ſicuti dum ſaxa ſaxis ſuperinjicimus, timemus ne moles iſta, quam congeſſimus, in noſtra corruat capita, adeoq; in partem contrariam impellimus. Videt Princeps Statuam, quam erexit, amplitudini ſuæ umbram offundere, & iterum illam dejicit. Dicam annon? videntur ferè in eo delectari Principes, ut ſuam oſtendant potentiam, tàm in deſtruendis ejuſmodi ſtatuis, quàm in iiſdem fabricandis: cùm enim finita illa ſit, & certis circumſcripta limitibus, immenſæ ſimilis eſſe non poteſt, niſi ad ſuum redeat centrum, unde egreſſa eſt, aut in circulum ambulet.

Hi ſunt ſcopuli, ad quos allisa privatæ illius amicitiæ navis confringitur, tantò majori cum damno, quanto vela ſua diſtenderit latiùs; quòd ſi aliqua evadat incolumis, id ideò accidit, quia aut tempori portum ſubiit, aut antè etiam ad mortis litora appulſa fuit. Ecquis igitur tàm ſolers, ac providus eſt nauta, qui gratiæ clavum tenere ritè noverit, & in mari tam periculoſo vela facere? quæ prudentia, quæ artes ex eo eripere eum poterunt? quæ ſcientia chymica argentum affectûs Principis conſiſtere faciet? præſertim cùm gratia in notiſſimis etiam fundata meritis, obſiſtere nequeat invidiæ, & machinationi tot hoſtium, qui in ejus ruinam conſpirant; ſicut nec Rex Darius, nec Rex Achis ſatis tueri poterant gratiam Danielis & Davidis, contra Principum & Satraparum a odia. Quin ut iis ſatisfacerent, neceſſum fuit, hunc quidem pellere in exilium, illum vero leonibus objicere, tametſi ambo-

rum

a *Porrò Rex cogitabat conſtituere eum ſuper omne regnum; unde Principes & Satrapæ quærebant occaſionem, ut invenirent Danieli ex latere Regis: nullamque cauſſam, & ſuſpicionem reperire potuerunt.* Dan. 6. 4.

rũ probitas & innocentia ſatis iis perſpecta *a* eſſet.

Verùm licet nulla tanta ſit prudentia aut circumſpectio, quæ impedire poſſint eos caſus, qui à Privato non dependent, multum tamen efficere poterunt in iis, quæ in illius ſunt arbitrio, & minimùm abſque noxa erit, ſi forſan gratiâ excidat. Unde operæ pretium duxi principales ruinæ illius cauſſas, ex imprudentiâ ferè & malitiâ natas, hîc ſigillatim expendere, ut de iis factus certior, tantò ſecuriùs eas devitare poſſit.

Quare ſi paullò attentius conſiderare placuerit maximas, & actiones eorum, qui gratiâ & auctoritate aliquando in aulis floruerunt, Sejani præſertim; videbimus pleroſq; periiſſe, quia conſtanter uti neſciêrunt bonis iis mediis, quibus Principis favorem ſibi conciliarant. Omnes ferè, ut hunc mereantur, & populi applauſum habeant, in amicitiam & familiaritatem illam ſeſe inſinuant, animum zeloſum, demiſſum, humanum, & obſequioſum præ ſe ferendo, eaque ſuggerendo conſilia, quæ ad majorem Principis gloriam, & amplitudinis ejus conſervationem ſpectare videntur. Qua arte Sejanus uſus, qui *b incipiente adhuc potentia, bonis conſiliis innoteſcere volebat.* Ubi verò jam gratia iſta plenè potiti fuerint, clavum illum deſerunt, exiſtimantque, ad navigandum non amplius eò opus eſſe, ſed ſolam favoris auram ſibi ſufficere.

Interim ſub initium enituntur ſedulò, ut in actionibus ſuis rei privatæ obliti & in ſola commoda Principis intenti videantur, tanquam qui illius obſequium vitæ & fortunis ſuis anteferant. Quo fit, ut falsò perſuaſus Princeps credat ſe in ejuſmodi aliquo homine fidelem laborum ſocium nactum

 eſſe,

a *Non inveni in te quicquam mali, ex die qua veniſti ad me, uſque in diem hanc: ſed Satrapis non places.* 1. Reg. c. 29 6. *Tunc Rex præcepit; & adduxerunt Danielem, & miſerunt eum in lacum Leonum. Dixitque Rex Danieli: Deus tuus, quem colis ſemper, ipſe te liberavit.* Dan. 6. 16. *b* Tacit. l. 4. Annal.

eſſe, & pro tali ubivis eum, atque apud omnes deprædicet. Quo nomine Tiberius *a* Sejanum *non modò in ſermonibus, ſed apud Patres, & populum celebrabat.*

Porro operam dant, ut inſigni aliquo, & heroico facinore fidelitatem ſuam probent Principi, quo animum ejus occupent; uti fecit Sejanus, quando brachiis ſuis, & capite ruinam montis ſuſtinuit, qui ſupra Tiberium collabebatur; *b præbuitque ipſi materiam, cur amicitiæ conſtantiæque ſuæ magis fideret.*

Quæ opinio de Privati fidelitate, ſi ſemel in Principis animo inhæſerit, facilè is ſibi perſuadet, ſe de eâdem ſecurum eſſe in poſterum, & conſilia illius, quanquam exitioſa, lubens audit, utpote cui plus, quàm ſibi ipſi confidit. Id quod in Tiberio poſt caſum illum videre *c* licuit. Atque hinc graviſſima naſcuntur damna: illa enim præconcepta opinio viam omnem obſtruit, ut errorem ſuum Princeps agnoſcere nequeat; quin ille ipſe Privati cultum promovet, permittendo ut extraordinarii ipſi honores deferantur, quomodo permiſit Tiberius, cùm proponi palàm, *d colique per theatra, & fora effigie Sejani, interque Principia legionum ſineret.* Nec mora, ſuſurrus ille favoris mox ab una aure tranſit ad aliam, & inde novum formatur idolum, ſicut ex inauribus vitulus ille *e* Aaronicus; immò auſim dicere, aut favor ejuſmodi ſingularis non eſſet penitus, aut certè tanto tempore non duraret, ſi aliorum acclamatio, & applauſus non eſſet. Cultus iſte *avaritiam & arrogantiam parit*, ad amplitudinem tuendam, *præcipua validiorum vitia. f* Qui ſemel factus eſt Principi familiarior, ſuimet obliviſcitur, & labuntur paullatim eximiæ illæ dotes, ob quas initiò amari cœpit, tanquam aſcititiæ, fortunâ proſperiore ſenſim in apertum vitia proferente, quæ

ars

a idem l. 4. Ann. *b* idem l. 4. Annal. *c Major ex eo, & quanquam exitioſa ſuaderet, ut non ſui anxius, cum fide audiebatur.* id. l. 4. Ann. *d* Tac. l. 4. Annal. *e Quas cùm ille accepiſſet, formavit opere fuſorio, & fecit ex iis vitulum conflatilem.* Exod. 32. 4. *f* Tacit. l. 1. Hiſt.

ars tantiſper celaverat. Ita Antonio Primo factum, a *in cujus ingenio avaritiam, ſuperbiam, cæteraque occulta mala pateſecit ſelicitas.* Potentiâ nimia perturbatur ratio, & ad intimam admiſſus amicitiam facilè majora ſe audet. Vides hoc iterum in Sejano: is enim b *nimia fortuna ſecors, & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſſum matrimonium flagitante Livia, ad Cæſarem codicillos* eâ ſupra re *componere* non erubuit. Negotia non procurat, ut Miniſter, ſed magis ut imperii ſocius (quo in genere Mucianus deliquit graviter c) & relicto Principi ſolo nomine, omnem auctoritatem ſibi d arrogat. Neque ullus eſt qui dicere audeat, quòd Bethſabee dixit Davidi, Adoniâ regnum uſurpante: e *Ecce nunc Adonias regnat te, Domine mi Rex, ignorante.* Atque in eum finem contendit Privatus virtutibus regiis anteire Principem, ut præ eo æſtimetur. Quo artificio uſus eſt Abſalon, ut Regis Davidis auctoritatem minueret, affectando nimirum benignitatem & promptitudinem in audiendis ſubditorum querimoniis, quâ re f *furabatur*, ut inquit ſcriptura, *corda virorum Iſraël.*

Nec talem ſe eſſe credit Privatus, niſi ſuam potentiam cum domeſticis, cognatis, amicisque communicet, atque adeò ut ſecurior ſit, illud maximè è re ſuâ fore arbitratur, ſi præcipua iis munia conferat, & invidiæ vires, ac nervos incidat. Quo fine Sejanus g *clientes ſuos honoribus aut Provinciis ornavit.* Quia verò poteſtas iſta haud parum derogat auctoritati conſanguineorum Principis, qui privatæ illi amicitiæ modis omnibus obnituntur, nec ſatis æquo ferre poſſunt animo, quod gratia ſanguine potentior ſit, quodque Princeps inferiori ſe ſubjiciat, à quo dependere ipſi debeant (quod periculum Sejanus etiam in Tiberii familia agno-

a idem l. 3. Hiſt. b idem l. 4. Annal. c *Mucianus cum expedita manu ſocium magis Imperii quàm miniſtrum agens.* idem l. 2. d. *Vime Principis amplecti, nomen remittere.* idem l. 4. Hiſt. e 3. Reg. c. 1. 18. f 2. Reg. c. 15. 6. g Tacit. l. 4. Annal.

a agnovit) diſcordias illos inter & Principem Privatus excitat. Ita Sejanus per ſpeciem amicitiæ monebat Tiberium, Agrippinam matrem ei inſidias *b* ſtruere; Agrippinam verò, ei venenum parari à *c* Tiberio.

Quòd ſi iſtorum aliquid Privato ſuccedit feliciùs, ad majora attentanda audaciam ſumit. Druſo mortuo Sejanus totam Germanici familiam cogitavit extinguere. Unde occæcatus tandem ejuſmodi Privatus paſſione, & potentia nimia, ſpretis artibus occultis, in aperta prorumpit odia adverſus conſanguineos; uti Sejano accidit contra Agrippinam, & Neronem. Nemo Privatum de periculo ſuarum actionum commonere audet: omnes enim ad ejus conſpectum Majeſtate plenum contremiſcunt; ſicut filii Iſraël trepidabant ad intuitum Moyſis, poſteaquam hic Deo factus fuerat *d* familiarior, cumque videat ſe haberi pro Principe, ſenſim legitimo Principi molitur *e* inſidias, & Subditos tyrannicè opprimit: quippe qui certò ſibi polliceri nequit, quòd iis uti poſſit benevolis; quo fit, ut deſperati ipſi dubitare incipiant, num fortè *minore avaritiâ, & licentia graſſaturus eſſet, ſi ipſe imperaret*, quando *nunc*, cùm rerum nondum potiatur, *f & ſubjectos eos* ha-

a *Cæterum plena Cæſarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant.* Tacit. l. 4. Annal. b *Inſtabat quippe Sejanus, incuſabatque diductam civitatem, ut civili bello eſſe, qui ſe partium Agrippinæ vocent, ac ni reſiſtatur, fore pluris.* idem l. 4. Annal. c *Cæterùm Sejanus mœrentem, & improvidam altiùs perculit, Immiſſis qui per ſpeciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas ſoceri epulas.* idem l. 4. Ann. d *Videntes autem Aaron, & filii Iſraël cornutam Moyſi faciem, timuerunt propè accedere,* Ex. 34. 30. e *Multi bonitate Principum, & honore, qui in eos collatus eſt, abuſi ſunt in ſuperbiam: & non ſolùm ſubjectos Regibus nituntur opprimere; ſed datam ſibi gloriam non ferentes, in ipſos, qui dederunt, moliuntur inſidias.* Eſth. 6. 2. *f* Tac. l. 1. Hiſtor.

habet, ut ſervos, & viles, ut alienos; id quod Otho expendebat in Vinio, qui apud Galbam gratia & auctoritate valebat plurimùm.

Atque omnia iſthæc ſic attentata ipſa etiam pericula majora faciunt: augeſcit enim in dies invidia. & armat ſeſe contra *Privatum* malitia; cumque is exiſtimet, ſe illam, niſi aliqua alia majori, ſuperare non poſſe, omnes eas artes adhibet, quas æmulatio gratiæ, magis etiam furioſa, quàm ipſius amoris illi ſuggerit; & cùm porrò ejuſdem ſtabilitas à conſtantia affectûs *Principis* dependeat, illud inprimis ſatagit, ut delitiis, & ſceleribus, præcipuis tuendæ gratiæ inſtrumentis, eum ſibi devinctum ſervet, quibus & Vitellii aulici uti ſolebant. apud quem a *unum ad potentiam iter prodigis epulis, & ſumptu, ganeaq; ſatiare inexplebiles ejus libidines*. Et ne Princeps ulli cuipiam fidem habeat, allaborat Privatus, ut diffidat omnibus, bonis præſertim, quos magis timet præ cæteris. b *Sic optimi cujusque criminatione eo uſque valuit* Vatinius, *ut gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos præmineret*. Quod & obtinuit Sejanus, c *ſui obtegens*, eam ob rem, *in alios criminator*.

Sciens verò Privatus, nihil huic ſuæ apud Principem gratiæ magis obſtare; quàm ejuſdem Principis habilitatem, omni ſtudio contendit, ut ne quid ille reſciſcat, intelligat, videat, audiatvé, nevé circa ſe habeat aliquos, qui oculos ei aperiant. Curat item, ut negotia & labores deteſtetur, totum illius animum occupando jucunditate venationis, ludis & tripudiis, ut ſenſibus alrorſum diſtractis, nec oculi attendant ad ea, quæ in aulis pertractantur, nec aures obtrectationes, & lamenta ſubditorum percipiant; uti fiebat in Sacrificiis Idoli Moloch, quando pulſabantur tympana, ne infantium immolatorum gemitus & ejulatus audirentur. Interdum etiam majori cum artificio eum negotiis & ſcripturis implicat, ut defatigetur, perinde ac juniores equos

a idem l. 2. Hiſtor. b idem l. 15. Annal. c Tacit. l. 4. Annal.

equos in molliori ſolo ſolemus exercere, ut ferocitate depoſita fiant manſuetiores, & frenum atque ephippium admittant. Ad eundem finem illi perſuadet, ut audientiam ipſe impertiat, ac deinde datus in laſſitudinem, negotia Privato committat, ratus ſuo ſe ſatisfeciſſe officio, quòd petentibus aures dederit. Ea ratione, ut (quemadmodum Jeremias Propheta dixit de Idolis Babylonicis) Princeps nihil aliud ſit, quàm id quod vult ejuſmodi *a* Privatus.

Non equidem ille deſiderat, ut res eant feliciter: mari enim tranquillo quilibet navigare poteſt; ſed illud potiùs exoptat, ut coorta tempeſtate flatus Reipublicæ fluctibus æſtuet, adeo ut Princeps ipſe vereatur manum admovere gubernaculo, & alterius opera magis indigeat: atque ut rimas omnes veritati obſtruat, & ſolus ac unicus maneat negotiorum arbiter, longè extra invidiam poſitus, eum ab aula ad ſeceſſum & conſortium paucorum avocat; quod & Sejanum movit, *ut Tiberium* b *ad vitam procul Roma, amœnis locis degendam, impelleret: multa quippe providebat. Sua in manu aditus, literarumque magna ex parte ſe arbitrum fore, cum per milites commearent: mox Cæſarem vigente jam ſenecta, ſecretoque loci mollitum munia imperii facilius tranſmiſſurum; & minui ſibi invidiam, adempta ſalutantum turba, ſublatiſque manibus vera potentia augere.*

Omnes iſtæ artes non leve Reipublicæ, & exiſtimationi Principis damnum adferunt, in quo genere is peccat graviùs, qui iiſdem gratiam ejus aucupatur, quàm qui eum *c* offendit. Etenim ad offendendum unum ſolum committitur delictum; ad favorem verò ſingularem obtinendum, complura deſignantur, atque hæc ſemper, & honori Principis derogant, & bono publico adverſantur. Graviter, fateor, Reſpublica læditur morte violentâ ſui Principis; tandem tamen alio in ejus locum ſuffecto.

a *Nihil aliud erunt, niſi id quod volunt eſſe ſacerdotes* Baruch. 6. 45. *b* Tac. l. 4. Ann. c *Plura ſape peccantur, dum demeremur, quàm cum offendimus*. Tac. l. 15. Ann.

fecto curatur illicò: quod fieri non poteſt, quoties vivum adhuc Principem iſtiuſmoi artibus inutilem prorſus & inidoneum reddunt ad gubernationem: quod malum non niſi iiſdem, quibus vita, finibus terminatur, cum graviſſimis interim boni publici detrimentis; quæ cùm quotidie magis magiſque ſentiantur & deplorentur ab omnibus, qui ſibi perſuadent, affectum illum ſingularem non arbitrii eſſe, ſed violentiæ, non electionis, ſed coactionis & neceſſitatis; cumque multi fortunam ſuam collocent in eo evertendo, tanquam felicitatis ſuæ obſtaculo, nunquam non contra illum armati, fieri non poteſt, ut ad illud deſit occaſio, aut ut non Principi aliquando aliquod ejuſmodi artificium innoteſcat adeoque invidia tota, & odia omnia contrà Privatum concepta in ipſum recidant, uti Tiberius tandem agnoſcere viſus *a* eſt. Quod ſi Princeps oculos aperire incipiat, unà etiam potentiam, quam Privato conceſſit, timere incipit. Quæ cauſſa fuit, cur Tacitus hæreret dubius, magiſnè Tiberius amaret Sejanum, an *b* metueret, & cùm anteà de gratia ejus tuenda eſſet ſollicitus, poſteà ejus odium magis laborabat reſtinguere.

Iſtud nimirum eſt momentum criticum ſingularis illius Amicitiæ, in quo omnes grave periculum ſubeunt: nam neque Princeps diſſimulare novit, ſi ſibi non fiat ſatis, neque Privatus in ea Principis indignatione tueri ſe poteſt, & facto inter illos diſſidio, familiaritatis vinculum diſſolvitur. Intuetur Privatum Princeps, ut gratia ſua & favore indignum; is vero Principem, ut ingratum tot obſequiis: quia tamen exiſtimat, hunc opera ſua carere non poſſe, atque ideò ſe propediem revocandum, ſubducit ſeſe ad tempus, & locum dat, ut alius aliquis in negotia ſubingrediatur, & illas animorum alienationes foveat. Quo celerrimè fit, ut gratia in mutuum

a *Perque invidiam tui me quoque incuſant*, idem lib. 4. Annal. b *Dum Sejanum dilexit, timuitve.* Tacit. lib. 6. Annal.

mutuum convertatur odium, ipſa Privati impatientia opitulante, ut illa tantò citiùs diſſolvatur. Volat illicò fama, quòd gratia exciderit, & omnes facti audaciores, inſolentiùs in eum inſultant, ita ùt ne ipſe quidem Princeps ei rei mederi poſſit. Cognati & amici animo ruinam ejus prævidentes, & periculum, quod inde ſibi imminet, malè metuunt, ne ruinæ eidem ipſi quoque *a* involvantur. Non ſecus ac arbor aliqua ex altiſſimo monte devoluta in præceps, arbores alias, quæ ſub umbra illius erant, ſecum trahit. Atque illi quidem omnium primi ruinam iſtam promovent, ut ſemet in tuto collocent & deinque collaborant omnes, aliqui ut amici, alii ut hoſtes, nihil exoptantes aliud, quàm ut inclinatus ille paries penitùs *b* corruat. Princeps, quem ſuimet pudet, illud ſervitutis jugum excutere nititur, & ſuam ſibi auctoritatem reſtituere. Vnde culpam omnem malorum præteritorum in Privatum confert, tanquam in auctorem præcipuum. Quo porrò fit, ut ſuiſmet irretiatur artibus; nec quicquam ſua ei prodeſt ſolertia; ut in Sejano videre *c* licuit, & quantò magis ſe iis contendit eximere, tantò magis ſuam accelerat ruinam. Nam ſi gratia ſemel ægrotare incipiat, mox expirat, nec ullum ſupereſt remedium, quo ſanitatem priſtinam recuperet.

5. Atque ex iis, quæ hactenus diximus, ſatis liquet, maximum ſingularis illius familiaritatis periculum eſſe à variis illis modis, quibus ambitio perennem & ſtabilem eam reddere cogitat. Idem quippe ejuſmodi amicis Principum accidit, quod iis, qui valetudinem ſuam nimis curant ſollicitè, qui dum eandem medicamentis variis conſervare ſtudent, deſtruunt potiùs, & vitæ ſuæ ſpatium imminuunt;

a *Quidam male alacres, quibus infauſta amicitia gravis exitus imminebat*. idem l. 4. An. b *Quouſque irruitis in hominem? interficitis univerſi vos: tanquam parieti inclinato, & maceria depulſa*. Pſal. 6. 14. c *Non tam ſolertia (quippe iiſdem artibus victus eſt.)* Tac. l. 4. Annal.

minuunt; & ſicut nullum opportunius eſt remedium, quàm abſtinentia, & aliis in rebus moderatio, ſinendo interim Naturam, ut ſuum faciat officium: ita ſi gratia illa & favor languere cœperint, optimum conſilium eſt nullam adhibere medicinam; ſed bono & ſincero affectu, atque animo à cupiditate utilitatis propriæ, & omni aliâ paſſione libero ſervire Principi, permittendo interim, ut meritum operetur, & veritas ſecura magis & ſtabilis, quàm artificium; & utendo ſolùm præſervativis quibuſdam, quæ aut ad ipſum Privatum pertinent aut ad Principem, aut ad Miniſtros ejuſdem, aut ad aulam, aut ad populum, aut ad exteros.

§. Quod ad ipſum Privatum attinet, eum modeſtiæ, comitatis, & humanitatis ſtatum conſervare debet, in quo fortuna eum reperit. Diſpellat à fronte illos ſingularis amicitiæ ſplendentes radios, quomodo faciebat Moyſes, populo locuturus, poſtquam à familiari cum Deo colloquio è monte *a* revertebatur, ita ut nulla in eo Majeſtatis argumenta, aut hujus ſuæ cum Principe familiaritatis oſtentatio appareant. Daniel, etſi apud multos Reges gratiâ polleret, unà tamen cum aliis in anteriori conclavi *b* morabatur. Fugiat honores illos, qui aut ad Principem pertinent, aut Miniſtri ſphæram videntur excedere; & ſi quis hos tales ei deferre paret, moneat ingenuè, æque ſe, ac illum, ſervum eſſe Principis, cui iſta honoris ſigna debeantur: quemadmodum Angelus S. Joannem monuit, cùm eum venerari *c* vellet. Ne affectus ſuos, & paſſiones gratiæ, quà valet, beneficio executioni det. Audiat patienter; benevolè & humaniter *d* reſpondeat. Favores aliorum ne captet, nec indigna- tiones

a *Sed operiebat ille rurſus faciem ſuam, ſi quando loquebatur ad eos.* Exod. c. 34. 35. b *Daniel autem erat in foribus Regis.* Dan. 2. 49 c *Vide ne feceris: conſervus tuus ſum, & fratrum tuorum hab ntium teſtimonium Ieſu: Deum adora.* Apoc. c 19. 10. d *Audi tacens & pro reverentia accedet tibi bona gratia.* Eccl. 32. 9.

tiones metuat, nec quo loco ſit apud Principem diſſimulet, nec rerum adminiſtrationem & auctoritatem ſupremam ambiat, nec armet ſeſe contra invidiam, nec adversùs æmulationem ſe muniat: in his enim ad ſuam defenſionem parandis ſubſidiis, præcipuum conſiſtit periculum. Deum, & infamiam metuat.

Sed & à familiâ & ſanguine non leve Privato periculum eſt. Tametſi enim hujus actiones Principi probentur, ac populo, ea tamen, quæ à Domeſticis, & conſanguineis ejus fiunt, placere ſemper non ſolent, quorum diſſoluti mores, imprudentia, ſuperbia, avaritia, & ambitio exoſum eum reddunt, & præcipitant. Ne fallatur, in animum ſuum inducendo, amicos aut cognatos à ſe evectos fortunæ & auctoritatis ſuæ columnas eſſe. Nam qui dependet à multis, in multis periclitatur, adeòque expedit eos intra modeſtiæ, & ſtatûs ſui humilioris terminos continere, procul à negotiorum procuratione, ita ut intelligant alii, eos nec gubernationis, nec gratiæ iſtius peculiaris, ullo modo eſſe participes, nec ideò, quòd ſint Domeſtici, in muniis præferendos. Quod ſi tamen præ aliis benè fuerint meriti, nollem cuiquam nocere Privati amorem, aut conjunctionem ſanguinis. Chriſtus exemplo ſuo id ipſum nos docuit, quippe qui in cognatos ſuos dignitatem Præcurſoris, & Apoſtolici muneris contulit, at non Doctoris Gentium, neque Pontificatûs ſupremi, quòd iſtæ fidei S. Petri, & ſcientiæ S. Pauli deberentur.

§. Cum Principe ſequentes ſervet regulas: Primùm, illud ſemper præ oculis habeat, affectum illius & favorem facillimè immutari poſſe, & ſi quam fortè mutationem notaverit, in cauſſam ne curioſiùs inquirat, nec notitiam illius præ ſe ferat, ne Princeps ei ſubdiffidere, aut æmuli ruinam ejus ſperare incipiant, quæ hoc ipſo in proximo eſt, quòd putetur, jam poſſe accidere. Deinde ne gratiam ſuam inniti faciat propenſioni, & voluntati Principis,

quæ

quæ facilè variari poſſunt, ſed merito potius: niſi enim hujus beneficio gratiæ aurum conſolidatum fuerit, æmulationis malleo reſiſtere nequaquam poterit. Porrò magis in Principe dignitatem diligat, quàm perſonam. Zelum prudentiâ moderetur. ſuam intelligentiam judicio Principis: nemo enim ferre ſuſtinet eum, qui ſecum de animi dotibus contendere ſatagit. Subditum ſe arbitretur, non illius ſocium, & tanquam factura, factori ſuo ſe æqualem non *a* æſtimet. Honeſtum ducat & glorioſum ſeipſum perdere (ſi ita neceſſitas tulerit) ad augendam illius amplitudinem. Conſilia ei ſuggerat cum libertate animi gratioſâ, demiſsâ, & *b* ſincerâ, abſque periculi ullius metu, & ambitione, ut Zeloſus habeatur, in opinione ſuâ contumax. Nullum negotium ita trahat ad ſe, ut illud ſibi quaſi proprium efficiat, neque in eo ſuam agi exiſtimationem reputet, ut hunc aut illum exitum ſortiantur, aut ſua ſolùm conſilia ſequantur alii, aut ſi ſemel placuerint, non mutentur deinde. Ejuſmodi enim conatus periculo non carent; & expedit propterea, ut ne in expediendis negotiis & decerdendis tam ardens ſit, ut ſe ſe ipſe conſumat, neque tam frigidus, ut congelet: ſed moderato incedat paſſu, prout tempus & occaſio tulerint. Eò inſuper magis advertat animum, ut ſuo rectè fungatur munere in omnibus, quàm ad gratiam & favorem Principis, ſine affectatione tamen, & *c* jactantiâ: nam qui eô ſolùm nomine Miniſtrum agit, ut famâ inclareſcat, exiſtimationem Principi ſuffuratur. Silentium ejus ſit opportunum, ſi utilitas poſtulaverit; verba prompta, & expedita, ſi opus fuerit, id quod in quodam ſuo familiari collaudabat. Rex

a Theodo-

a *Quid eſt, inquam, homo, ut ſequi poſſit Regem factorem ſuum?* Eccl. 2. 12. b *Qui diligit cordis munditiem, propter gratiam labiorum ſuorum habebit amicum. Regem* Prov. 22. 11. c *Cùm feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Servi inutiles ſumus.* Luc. 17. 10.

a Theodoricus. Principis obſequium privatæ ſuæ utilitati anteferat, quin ſua & Principis commoda eadem eſſe ducat. Conſanguineos Principis debitâ proſequatur veneratione, ſuamque in eo ſecuritatem collocet, ut benevolos eos habeat, nec ipſos inter & Principem foveat odia; ſanguis enim facilè amicitiam redintegrat cum ipſius Privati nocumento. Curet præterea, ut Princeps optimos habeat miniſtros, & famulos, & imperandi modum eum fideliter edoceat. Non oculos illi claudat, nec aures obſtruat; quin in eo elaboret potiùs, ut ipſe videat, tangat, & pertentet omnia. Suos illi errores ac defectus cum modeſtiâ exponat, neque ideò (ſi aliàs neceſſitas ita poſtulaverit) offenſam metuat: etſi enim ad tempus patiatur aliquid gratia, agnito tamen poſteà errore convaleſcit iterum, & *b* roboratur; uti Danieli cum Regibus Babyloniæ uſu venit. In iis, quæ Princeps violenter ſtatuit, & aggreditur, ita ſe gerat, ut declinet ea potiùs, quàm rumpat, expectando donec tempus ipſum, & incommoda eum meliùs inſtruant. Ne impediat, quo minùs ad aures ejus perveniant querelæ & ſatyræ: hæ enim, ſi in innocentiam cadant, grana ſalis ſunt, quæ Principis benevolentiam conſervant, & monita quædam ad errores vitandos, & corrigendos mores. Rectè facta, eorumque gratiam Principi tribuat; errata verò, & ſucceſſus minùs proſperos ſibi imputari ne ægrè ferat. Ruinam ſuam tanquam certam & exploratam ſemper habeat, præſtolando illam conſtanti & libero animo, & abſque rei privatæ ſtudio, nec magnoperè ſollicitus ſit de mediis, quibus ſuam apud Principem gratiam ſtabiliat. Qui magis metuit, ex alto citius præcipitat. Reflexio periculi caput obturbat, & *c ſequitur vertigo*

a *Sub genii noſtri luce intrepidus quidem, ſed reverenter aſtabat, opportunè tacitus, neceſſariè copioſus.* Caſſ. l. 5. ep. 3. b *Qui corripit hominem, gratiam poſtea inveniet apud eum magis, quàm ille, qui per lingua blandimenta decipit.* Prov. 28. 23. c Seneca.

go prærupta cernentes, quâ vertigine quotquot laborârunt ex iis, qui in Principum aulis præ cæteris gratiâ & auctoritate floruêre, omnes perierunt. Qui periculum iſtud contempſit, ſecurus *a* tranſiit.

5. Erga Miniſtros ſocium ſe gerat potiùs, quàm Dominum; patronum magis, *b* quàm accuſatorem. Bonos ad meliora extimulet, è malis bonos efficere ſtudeat. Caveat, ne ſuam ipſe auctoritatem interponat, quando de eorum aut electione, aut depoſitione agitur. Iis negotia permittat, ad quos ea pertinent; Conſiliorum curſum in conſultationibus ne impediat: ſinat omnes pervenire ad Principem; quod ſi hic eas cum ipſo contulerit, poterit tunc judicium ſuum liberè eloqui, non alio tamen affectu, quàm ut in rem communem optimè conſulat.

6. Porrò aula periculoſiſſimus gratiæ illius ſcopulus eſt, & tamen omnes illâ utuntur, ut hanc firment, & reddant perpetuam. Nullus in ea lapis eſt, qui ſolvi non cupiat & ruere, ut Privati illius ſtatuam diruat, non minùs deſtructioni obnoxiam, quàm illa Nabuchodonoſoris ob metallorum diverſitatem. Nemo quiſquam in aula ſecurus Privati amicus eſt. ſi eligit aliquos, odium & invidiam apud alios excitat. Si eos Principi charos efficit, gratiam ſuam periculo objicit; ſin minus, experietur eos hoſtes: adeoque tutiſſimum erit, media quadam via, & indifferenter incedere cum omnibus, nec ullius ſe immiſcere officio, dando operam, ut quoad fieri poteſt, ſingulorum voluntati fiat ſatis, nec impediantur, ſed juventur potiùs in procurandis commodis, quæ ſperant. Quod ſi quis in Principis favorem ſeſe inſinuaverit; conſultius erit eum ſervare benevolum in omnem eventum ſi fortè res ex voto ei ſucceſſerit, quàm velle eum impedire, aut deturbare de gratia: nam ſæpè, qui luctatus cum alio eum proſternere voluit, unà cum illo cecidit, & ſolet

T op-

a *Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter:* Pro. 10. 9.

b *Rectorem te conſtituerunt? noli extolli: eſto in illis quaſi unus ex ipſis.* Eccl. 32. 1. Tac. l. 2. Annal.

oppoſitio communiter favores magis incendere. Plures privati periere, quòd nonnullorum ruinam molirentur, quàm quòd aliis ad eandē gratiam adjumento eſſent. Spernat ſuas apud Principem accuſationes, aut laudes, eaſq; caſui & fortunę relinquat.

§. Porrò ſingularis ille Principis favor plurimùm à populi dependet judicio, nam ſi iſte privatum odiſſe cœperit, non poterit eum tueri Princeps contra communem omnium vocem; & ſi hanc contempſerit, multitudo ipſa privati judicem, in immò & carnificem conſtituere ſe ſolet, ſiquidem bene multos manibus illius occubuiſſe vidimus. Quòd ſi populus eundem vehementer amet, non minus periculi eſt: nam ea res æmulationem atque invidiam in aliis excitat, immò in ipſo Principe; unde *breves* plerumque & *infauſti* eſſe ſolent *populi amores*. Quare ut inter extrema iſta privatus ejuſmodi ſecurus incedat, ea omnia vitare oportebit, quæ plauſum & acclamationem vulgi pariunt; in eo ſolum elaboret, ut pietate, liberalitate, humanitate & benevolentia bonam de ſe opinionem & *exiſtimationem* concitet, in id ſemper animo *intentus*, ut juſtitia adminiſtretur, ut rerum ubertate Reſpublica floreat, ut ne pax & tranquillitas publica perturbetur, nec privilegia violentur, nec in ratione gubernandi introducantur novitates; ante omnia verò, ut caveantur controverſiæ in rebus Religionis, & contentiones cum Eccleſiaſticis: nam populi furorem experietur, ſi pro impio eum habere cœperint.

§. Exteri, in quibus non eſt naturalis ille in Principem amor à privato magis, quam ab ipſo dependent; quare illum potiùs venerantur, ut eo opitulante votis ſuis potiri queant, non abſque inſigni Principis deſpectu, & Statuum ejus detrimento; & aliquando ipſum privatum in ruinam trahunt præcipitem, ſi is deſideriis eorum, & votis non cumulatè ſatisfecerit. Eam ob rem cultum illum ſingularem exterorum admittere non debet, ſed curare, ut ipſi paullatim intelligant, eum cortinam ſolùm

ante

ante imaginem reducere, ſolum verò Principem eſſe, qui patret miracula.

Legati Principum privati amicitiam ambiunt, tanquam medium efficax ad negotia ſua ritè pertractanda, cùmque ipſi plurimùm ad ea prodeſſe ſibi arbitrentur damna illa & incommoda, quæ ex privata Principum familiaritate naſci ſolent, bonis obſequiis fovere eam ſatagunt, inducti ad hoc interdum ab ipſomet privato; cumque occaſionem habeant laudandi eum in audientiis,& prima fronte à privatæ rei ſtudio & æmulatione omnino videantur alieni, multa operantur bona; verùm periculoſi amici ſunt: nam eos privatus benevolos conſervare non poterit, niſi cum inſigni Principis ſui, bonique publici detrimento; & ſi muneris ſui ac obligationis memor non iis abundè ſatisfaciat, hoſtes ſe profitentur, nec induſtria deeſt, aut facultas, qua ruinam illius moliantur.Quare tutiſſimum erit, non plus ſeſe illis impendere, quàm Principis obſequium atque utilitas permiſerit,adeoque illud ſolum privatus procurabit, ut vir ſincerus, comis & humanus ipſe habeatur ab exteris qui bonas illas Principis ſui cum aliis amicitias conſervare malit, quàm diſſolvere.

§ Omnia iſthæc præſervativa privati lapſum cavere poterunt, ſi mox à principio adhibeantur: nam ubi ſemel in aliorum incurrerit odium,atq; invidiam, malitiæ & fraudi iſta tribuuntur, magiſque periclitari faciunt gratiam; quemadmodum Senecæ accidit, qui mortem effugere non potuit, quantumvis a *inſtituta prioris vita commutaret, prohiberet cœtus ſalutantium, vitaret comitantes; rarus per urbem, quaſi valetudine infenſa, aut ſapientia ſtudiis attineretur.*

§. Quòd ſi adhibitis omnibus iſtis remediis, Privatus aliquis nihilominus Principis gratia exciderit,lapſus ille inglorius non erit,cùm immunis vixerit hactenus ab infami metu illam amittendi & abſq; ſollicitudine quærendi media generoſo pectore

a Tac. l.14. Annal.

indigna, quod gravius tormentum eſt ipſa Principis indignatione & odio. Et ſi in privata illa gratia aliquid ineſt boni, eſt ſola ea gloria, quòd quis à Principe æſtimari meruerit. Continuatio illius plena curarum, & periculi eſt. Feliciſſimus ille, qui quàm citiſſimè, & majori cum honore inde emerſerit.

§. Deſcripſi, Sereniſſime Princeps, Privatorum artes: non vero, quomodo Princeps erga eos ſe gerere debeat, quod ſupponam omnino nullos ei eſſe debere: nam etſi concedendum illi ſit, ut voluntatis propenſione & gratia magis in unum feratur, quàm in alium; non tamen, ut poteſtatem ſuam omnem in unum aliquem conferat à quo mandatum, præmium & pœnam expectare oporteat populum: talis enim auctoritas alienatio eſt Coronæ; unde ſemper gubernationi periculum imminet, etiamſi in electione perſonæ minimè erret gratia: nunquam enim obedientia tanta, aut tantus cultus Privato defertur, quantus ipſi Principi, nec tanta illi cura de bono univerſali & publico, nec ita in manu ſua cor Privati habet Deus, ac Principis. Quare etſi non pauci ex Anteceſſoribus Serenitatis Veſtræ Miniſtros ejuſmodi ſibi familiariores, & præ cæteris charos habuerint, qui inſigni cum diligentia & zelo (ut & hodie fieri videmus) conati fuerint in omnibus quàm rectiſſimè agere, illud tamen aſſecuti non ſunt, nec res ea felicem exitum habuit. Nec falli ſe ſinat Serenitas Veſtra exemplo Franciæ, cujus fines Privati unius conſilio longè dilatari vidimus, ſed non abſque Regni detrimento & jacturâ auctoritatis ipſiuſmet Regis. Qui accuratiùs perpendere voluerit perſecutionem Reginæ Matris, & Ducis Aurelianenſis; profuſum ſanguinem Monmorancii, Prioris Vandomenſis, Pilorantii & Domini de S. Marco; captivitatem Bullionii Ducis; tributa & oppreſſiones ſubditorum; uſurpationem Ducatûs Lotharingiæ; fœdera cum Batavis, Proteſtantibus, & Suecis inita; conſilium capiendi Sabaudiæ Ducem Carolum Emmanuelem; pacem Monſonæ

factam abſque ſcitu fœderatorum; frænum Valli Telinæ & Griſonibus injectum, ſubſidia miſſa Scotiæ, & Parlamento Londinenſi; expugnationes Fontarabiæ, Audomari, Theonis villæ, Tornaventi, & Caſteleti; jacturam tot militum Lovanii, Tarraconæ, Perpiniani, Salſis, Valentiæ ad Padum, Imbreæ, & Rocæ; recuperationem Ariæ, & Baſſeæ: qui, inquam, iſta omnia accuratiùs perpendere voluerit, videbit quòd ejus conſilia non niſi ab impetu profecta, omniſque ejus apud Regem gratia ſoli violentiæ innixa fuerit: quòd in tanta ejus tyrannide ei ſica pepercerit, aliàs in ipſam etiam Majeſtatem audax; quòd denique temeritati ſuæ fortunam tam in omnibus habuerit propitiam, ut adverſis ſucceſſibus ille plura lucratus fuerit, nos verò ſecundioribus plura in dies perdiderimus. Quod manifeſtum indicium eſt, Deum ejuſmodi Privati proſperitatem fovere ad Chriſtianitatis exercitium, & caſtigationem, noſtram antevertendo prudentiam, noſtramq; fortitudinem confundendo. Monarchiis ad exitium & ruinam deſtinatis illud obeſt etiam, quod eaſdem exaltare debuiſſet. Ita invaſio per mare Adriaticum excitavit diffidentias; protectio Mantuæ, æmulationes, oppoſitio Nivernenſis, bella; diverſio per Inſulas Titonis, ſumptus; exercitus Alſatiæ, æmulos; bellum pro Hiſpaniâ, rebelliones. Arma maritima, aut tempori non fuere educta, aut cum tempore ſenſim interiere; terreſtria verò ob victualium, aliarumque rerum neceſſariarum defectum effectu penitus caruerunt. In obſidione Caſalenſi occaſionem perdidimus bello finem imponendi. Vnum aliquod conſilium Secretarii Paſſerii Principi Thomæ impreſſum obſtitit, quò minùs Taurino ſuccurreret, & de Franciâ triumpharet: ob inanem aliquam de prærogativâ contentionem idem Ariæ accidit: ob aliquem nuncium de Atrebato jam ab hoſtibus foſſis & aggeribus cincto ſuccurrendi cura intermiſſa: ob inanem aliquem fidei ſervandæ ſcrupulum ſuccurſus Ambillerii admiſſus non fuit: per

T 3 ignaviam

ignaviam aut occultam cum hoſte conſpirationem Capella ſe dedidit. O divinam providentiam! quem finem ſpectat illa eventuum varietas, tam longè à cauſſis ſuis aberrantium! Credite, non mero caſu in ejuſmodi Privatorum arbitrio Europæ poſita eſt gubernatio. Faxit Deus, ut ſucceſſus votis reſpondeat publicis.

SYMBOLUM LI.

Nihil melius utiliuſque mortalibus, prudente diffidentiâ. Vitæ fortunarumque cuſtodia eſt, quam noſtra nobis ſuadet conſervatio: ubi ea non eſt, cautio eſſe nequit; ſine hac autem omnia periculis forent expoſita. Princeps paucioribus confiſus meliùs ſtatûs ſui gubernacula moderabitur. Una ſola confidentia ſecura eſt, ab arbitrio nimirum & voluntate alterius non dependere. Ecquis enim ſecurus unquam eſſe poterit de corde humano in intimis pectoris receſſibus abdito, cujus arcana conſilia tam ſcitè tegere & diſſimulare novit lingua, tam dextrè pernegant oculi, aliique corporis *a* motus? Pelagus eſt pugnantibus inter ſe affectuum fluctibus inquietum, mare ſinuoſum, & occultis plenum ſyrtibus, nec ulla unquam fuit charta nautica, quæ eas potuerit oſtendere. Quam igitur acum, prudentiæ magnete tinctam, dabimus Principi, ut per tot tamque diverſa maria abſque periculo *b* naviget? quas regulas & documenta ad diſcernendos ventos, ut habitâ temporis ratione nunc laxet, nunc contrahat confidentiæ vela? In hoc potiſſimùm regnandi conſiſtit artificium. Hic maxima Principi imminent pericula; quia aut rerum experientiâ, notitiâque deſtitutus eſt, aut negotia & ſubditos tractare nondum didicit, præſertim cùm nemo eorum, qui cum ipſo agunt, malus eſſe videatur.

a *Cor hominis immutat faciem illius, ſive in bona, ſive in mala* Eccleſ. 13. 31. b *Pravum eſt cor omnium, & inſcrutabile; quis cognoſcet illud?* Jerem. 17. 9.

tur. Omnes eo præſente vultum ad honeſtatem componunt, & actiones ſuas ritè obeunt. Verba præmeditata merum ſonant amorem, boni publici ze-

lum, & fidelitatem. Exterior oris corporiſque ſpecies obſequium pollicetur, veneratione m, & obedientiam; in imo tamen pectore rancorem, odium,

& ambitionem fovent. Quam opinor cauſſam fuiſſe, cur nonnemo dixerit: a *Principem nemini fidere debere.* Verùm *utrumque in vitio eſt, & omnibus credere, & nulli.* Nemini omnino fidere, Tyranni ſuſpicio eſt: fidere omnibus, Principis imprudentis facilitas. Non minoris in illo momenti confidentia eſt, ac diffidentia. Digna illa regio & ſincero pectore; iſthæc verò ad gubernandi artem perutilis utpote ejus beneficio prudentia politica operatur, & ſuas ritè moderatur actiones. Difficultas in eo poſita eſt, ut utrâque tempore ſuo, & loco uti quis noverit, ut nec confidentia nimis credula perfidiæ, & periculis anſam præbeat, nec diffidentia cauta nimis, & ſuſpicax odium pariat, & adducat in deſperationem, aut Princeps, quia nemini fidit, ad omnem tractatum prorſus fiat inidoneus. Non omnia confidentiâ metienda ſunt & ponderanda, uti nec omnia diffidentiâ. Si nunquam Princeps confideret, quis abſque præſenti periculo eidem poſſet aſſiſtere? quis in ejus perſeverare obſequio? Nec minùs periculoſa infelicitas eſt, ob inanes ſuſpiciones fideles à ſe Miniſtros arcere, quàm ex levi credulitate ſe iis credere, qui fideles non ſunt. Ita confidat Princeps, ut fidem habeat; veruntamen non ſine omni deceptionis metu, aut dubitatione ſaltem. Atq; hæc dubitatio non retardare illum debet in ſuo opere, ſed ſolùm commonere. Ni dubitaret, incurioſus eſſet, ac negligens. Dubitare, cautio quædam eſt, quæ ſecurum eum reddit; nec aliud, quàm res ſuis invicem momentis expendere. Qui non dubitat, veritatem aſſequi non poteſt. Sic confidat, tanquam crederet: ſic diffidat, tanquam ſi fidem non haberet. Attemperatæ ea ratione inter ſe confidentia, & diffidentia, ac directæ à ratione & prudentia, miros habebunt effectus. Cautus igitur ſit Princeps in tractandis negotiis, in fœderibus ſanciendis, in pace conficiendâ, & tractatibus aliis, qui ad gubernationem pertinent, & ſi ſponſione manûs confirmandi

a Seneca.

ii fuerint, manus oculata ſit oportet (uti præſens Emblema exhibet) quæ antè videat diligenter, quid agat. Non ſolis Amatoris promiſſis movebatur lena illa apud Plautum, quæ ajebat: *Manus noſtræ oculatæ ſunt, credunt quod vident.* Et alibi diem oculatum appellat, quo nonniſi paratâ vendebatur, emebaturque pecuniâ. Cæca ſunt animi decreta, quæ ex ſolâ fiunt confidentiâ. Pythagoræ ſymbolum fuit, non cuivis facilè dandam eſſe manum. Nimis periculoſum eſt, leviter omnibus fidere. Conſideret itaque Princeps etiam, atque etjam qui negotiis ſe impendat, & habeat pro explorato, omnes ferè ſive amicos, ſive hoſtes, id contendere, ut fallant, alii graviter, ac leviter alii. Alii ut ſceptro & fortunis eum expolient; alii ut benevolentiam, gratiam & favorem illius ſibi concilient. Non ideò tamen opinio iſthæc præſumpta malitiæ ſervire debet, & fraudi, perinde quaſi in Principis eſſet arbitrio, ſtare conventis ac promiſſis, aut eadem pro libitu violare: ſic enim fides turbaretur publica, & grandiſſimam exiſtimationi ſuæ maculam aſpergeret. Cautio iſta nihil aliud eſſe debet, ac prudens quædam circumſpectio, & prudentia politica. Diffidentiam ex ſuſpicione ortam improbamus in Principe, ſi levis ſit, & vitioſa, quæ illicò ſuos prodit effectus, & ad executionem progreditur; non circumſpectam illam, & univerſalem, quæ omnes æqualiter reſpicit, nulli interim in particulari ſiniſtri quicquam imputando; donec circumſtantiæ probè examinatæ, à ratione aliud ſuaſerint. Et fieri poteſt, ut licèt alicui ſatis non fidas, bonam tamen de eo habeas opinionem: iſta enim diffidentia non particularis eſt de actionibus illius, ſed cautio quædam prudentiæ generalis. Intra ipſa regnorum viſcera arces eriguntur, ac propugnacula, & præſidiis firmantur, atque cuſtodiis [illegible] ſecus ac ſi in hoſtium finibus ſita eſſent. Nec inutilis [illegible] dentia, aut Subditorum fidelitati quicquam derogat. Confidat Princeps Cc

ſanguineis ſuis, Amicis, ſubditis & Miniſtris; verùm non tam vecors illa ſit Confidentia, aut altùm dormiat quaſi ſecura ab omnibus caſibus, quibus aut dominandi cupiditas, aut rei privatæ ſtudium, aut odium denique perturbant fidelitatem, perruptis fortioribus Juris Naturæ & Gentium repagulis. Si Princeps tam ſocors ſit, ut diligentiam iſtam onus reputet: ut minoris æſtimet damnum, quàm vivere inquietum ob tot ac tantas cautiones: ut ſinat ire omnia, nec attendat ad incommoda, quæ evenire poſſunt, facile fiet, ut Miniſtri mali evadant, & interdum etiam infidi: cum enim ad gubernandum videatur inhabilis, deſpicatui habetur ab aliis, & ſinguli commiſſam ſibi gubernationis partem tyrannicè procurant. Verùm ſi Princeps ſit vigilans, qui licèt confidat, non omnem tamen omittit cautionem; qui ſic ſemper inſtructus eſt, ut nunquam eum à conſiliis, aliiſque mediis imparatum offendat perfidia; qui abſolutè non judicat, ſed prævertit ſolùm; qui non arguit ſed præſervat fidelitatem, ut ne in periculum adducatur, is Coronam ſuam ſecurè ſtabiliet. *a* Nulla fuit occaſio, cur animum Regis Ferdinandi Catholici ulla ſubiret ſuſpicio de fide magni Ducis, & tamen eo non obſtante certos habebat homines, qui ſecretò ad omnes ejus actiones ſollicitè advigilarent, & attenderent, ut cognitâ illâ diligentia tantò cautiorem ſe in omnibus gereret. Et ſanè diffidentia verè non fuit, ſed prudentiæ officium, quæ provida eſt in omnibus caſibus, & æmulationibus dominatûs, quippe quæ non ſemper ad rationis trutinam ponderantur, & expedit interdum eas etiam levibus de cauſſis ſuſcipere: malitia enim ferè cœco quodam modo agit abſque prudentia, immò & imaginatione.

Cavendum tamen, ne metus ille levis ſit, ſine ſufficienti fundamento, ut eidem Regi *b* Ferdinando cum eodem Magno Duce poſtea accidit: etſi enim [illegible] poſt cladem apud Ravennam vald[illegible] opera [illegible] indi-

a Mar. Hiſt. Hiſp. *b* idem. Hiſt. Hiſp.

indigeret pro rebus Italiæ, ea tamen uti noluit, viſo tanto applauſu quo omnes exire ex Hiſpania, & ſtipendia ſub eo merere geſtiebant, quin in omnem eventum Ducis Valentini præoccupavit animum, certis mediis procurando, ut de ipſo ſecurus eſſet. Ea ratione, ut de una aliqua fidelitate, quam expertus fuerat, dubitando, alteri magis ſuſpectæ ſeſe exponeret. Ita animi plus æquo ſuſpicaces, ut unum aliquod effugiant periculum, in graviora incidunt, etſi interdum in Principibus, nolle tantorum virorum uti obſequio, invidia potiùs ſit, aut ingratitudo, quàm ſuſpicio. Forte etiam qua erat aſtutia ille Rex, minimè è re ſua fore arbitratus fuerit, ut ejus depoſceret operam, quem non optimè contentum eſſe probè noverat. Principi, qui ſemel diffiſus fuit, haud multum debet fidelitas. Quò quis magis ingenuus eſt, & generoſiori animo, hoc ſentit graviùs, ſi fides ſua vocetur in dubium, & offenſus tantò audet faciliùs ab ea deſciſcere. Hæc cauſſa fuit, cut Getulius ad Tiberium perſcriberet, *ſibi fidem integram, & ſi nullis inſidiis peteretur, manſuram.* Longus uſus & experientia variorum eventuum tam circa ſe, quàm circa alios erudire debent Principes, quomodo fidendum ſit ſubditis. Inter alia monita, quæ Rex Henricus Secundus filio ſuo Principi Joanni dederat, illud unum fuit, ut gratias in eos collatas, qui partes ejus contra Regem Petrum Dominum ſuum naturalem ſecuti fuerant, tueretur quidem; ita tamen illis fideret, ut fidelitatem eorundem ſemper ſuſpectam haberet; ut in muneribus, & officiis illorum uteretur opera, qui cum Rege Petro fecerant: quippe qui homines conſtantes eſſent ac fidi, atq; adeò obſequiis offenſiones præteritas compenſaturi; ne verò crederet iis, qui neutrales, ut vocant, haberi voluerant, eò quòd privati ſui commodi magis, quàm boni publici amantes ſe exhibuiſſent. *Proditores etiam iis, quos anteponunt, inviſi ſunt.* Contrà homo fidus illi quoque, adversùs quem agit, gratus eſt. Nec alia cauſſa Othoni fuit, cur

Celſo fideret, quam quod conſtanter Galbæ *a* is inſerviiſſet.

§. Porrò nequaquam expedit, Miniſtrum aliquem ſubitò & uno quaſi ſaltu ad ſummas dignitates evehi: iſtud enim illi invidiam, Principi odium parit apud alios, utpote qui ex levitate agere videatur. Nullus Miniſtrorum tantâ eſt modeſtiâ, qui non offendi ſe putet; nullus tam recti amans, qui ſuo ritè fungi velit munere, ſi alium iniquè ſibi præferri videat: uni fortè fit ſatis, & queruntur quàm plurimi, à Miniſtris autem non bene contentis nihil in gubernatione rectè geritur. Ejuſmodi electiones nihil aliud ſunt, quàm informes quidā abortus, & altiores agit radices fidelitas, ſi per obſequia præſtita ad honores & præmia pervenire oporteat. Intereà tempus ſuppetit Principi ad capiendum de Miniſtro experimentum, priùs in officiis minoribus, ne nimis caro conſtet, & tum deinde in aliis *b* majoribus. Antequam in pacis bellique negotiis eum occupet, videat primùm ubi magis periclitari poſſit ejus fidelitas; quæ item ſubſidia à ſanguine, à Nobilitate, ab opibus habeat. Atque hæc obſervatio in iis potiſſimùm muneribus apprimè neceſſaria eſt, quæ quaſi claves ſunt, & ſecuritas Statuum. Hoc nomine Germanicum Tiberius *c* *acerrimè increpuit; quòd contra inſtituta Auguſti, non ſponte Principis Alexandriam introiſſet. Nam Auguſtus inter alia dominationis arcana, vetitis, niſi permiſſu, ingredi Senatoribus, aut equitibus Romanis illuſtribus, ſepoſuit Ægyptum*, eò quòd Imperii eſſet granarium, ut proinde qui illa potiretur provinciâ, iſtud manu ſuâ & poteſtate habere videretur. Pro majori verò ſecuritate, atque ut Miniſter magis in officio contineatur, expedit pluſculum auctoritatis concedere Magiſtratui & Conſiliis provinciæ: nulla enim fræna meliora, ac iſta,

&

a *Manſitque Celſo velut fataliter etiam pro Othone fides integra & infelix.* Tac. l. 1. Hiſt. b *Qui fidelis eſt in minimo, & in majori fidelis eſt.* Luc. 16. 10. c Tac. l. 2. Ann.

& quæ fortius obſiſtant erratis illius, qui aliis imperat.

§. Ad nullum autem munus idonei ſunt animi abjecti & humiles, qui non connituntur ad gloriam, & alios antecellere cogitant. Præcipua dos, quam in Joſue Deus reperit, ut eum grandioribus adhiberet negotiis, illa fuit, quod magnus in eo eſſet *a* Spiritus. Verùm tamen animus tam elatus eſſe non debet, ut natum ſe ſubditum doleat, & intra Fortunam ſuam ſe cohibere neſciat: in his enim talibus, quia ad altiorem ſemper aſpirant gradum, vel maximè fidelitas in periculo eſt, & ſi quis illum prætendere prætermiſerit, certum eſt aut vires aut ſcientiam defuiſſe; præterquam quòd in iiſdem zelus boni publici, & obedientiæ promptitudo facilè deficiat.

§. Magna ingenia, niſi modeſta ſint, & inſtructionem admittant æquè periculoſa ſunt: hæc etenim, cum ſuberba plerumque ſint, ſibique ipſis mirè placeant, juſſa aliorum contemnunt, putantque ad ſuum arbitrium omnia debere peragi. Nec minus obſtaculi ſolet eſſe ab exîmiis animi dotibus, quibus excellit aliquis, quàm ſi omnino deſtitutus iis ſit: nullus enim eum capit locus, qui de meritis ſuis nimiùm præſumit. Tiberius *b neque eminentes virtutes ſectabatur, & rurſus vitia oderat: ex optimis periculum ſibi, à peſſimis dedecus publicum metuebat.*

§. Nec item boni Miniſtri eſſe ſolent, qui amicis abundant, florentque fortunis ac opibus; hi enim cum non egeant Principe, *c* & *in affluentia fortunæ, virium, opum & amicorum, aliorumque talium conſtituti ſint*, pericula & labores defugiunt, *& regi atque obedire, neque volunt, neque nôrunt. d* Unde Soſibius Britannicus dicere ſolebat; *Auri vim, atque opes Principibus infenſas eſſe.*

T 7 §. Ubi

a *Tolle Ioſue virum, in quo eſt Spiritus.* Num. 27. 18.
b Tac. l. 1. Annal. *c* Ariſt. l. 4. Pol. c. 11. *d* Tac. l. 11. Annal.

§. Ubi igitur præmiſſo examine debito, aliquis in Miniſtrum aſſcitus fuerit, omni exteriori motu ſinceram erga eum confidentiam præ ſe ferat Princeps; ſemper tamen in actiones ejuſdem, & conſilia intentos habeat oculos: quòd ſi fortè ex iis periculum aliquod ſibi creari poſſe videat, alteri eum muneri applicet, ubi voluntates aliorum non tantoperè ſibi obſtrictas habeat, neque tantam malè agendi opportunitatem: major enim prudentia, & benignitas eſt, præcavere, ne quis ſcelere ſe aſtringat, quàm poſt admiſſum ſcelus delicti, veniam concedere. Victoriæ Germanici in partibus Germaniæ, & militum applauſus, etſi ex una parte Tiberium lætitia affecerint, ex altera tamen curas illi, & æmulationem *a* pepererunt: cumque poſtea res in Oriente turbatas cerneret, non mediocriter gaviſus eſt, b *ut eâ ſpecie Germanicum ſuetis Legionibus abſtraheret, noviſque Provinciis impoſitum, dolo ſimul & caſibus objectaret.* Verùm ſi Miniſtrum aliquem ab officio removeri oportuerit, id fiat ſpecie honoris, & antè quàm incommoda palàm innoteſcant, ea cum prudentia, ut ne animadvertat ſibi diffidere Principem: nam ſicut c *multi fallere docuerunt, dum timent falli*; ita dubitare, infidos reddit. Eam ob rem Tiberius, cùm Germanicum Romam poſteà revocare vellet, id fecit triumphi ſpecie, d *acriùs modeſtiam ejus aggreſſus, alterum ei conſulatum offerendo*; qua in re admodum liberales ſolent eſſe Principes, dum ſuſpicionibus ſuis ſe liberare cupiunt.

§. Si ſubditus ſemel reverentiam erga Principem exuerit, nil poſtea confidentię proderit, ut ſecuro vivere liceat. Sanctius Primus Legionis *e* Rex veniam dederat Comiti Gonſalvo, quòd bellũ contra ipſum ſuſcepiſſet. Conatus eſt eum inſuper beneficiis & gratiis demereri, ſed quæ obſtringere eum debuerant, anſam dedêre potiùs, ut Regi venenũ pararet.

§. Quan-

a *Nunciatâ eâ Tiberium lætitia, curaque adfecere.* Tacit. l. 1. Annal. *b* idem l. 2. Annal. *c* Seneca. *d* Tac. l. 2. Annal. *e* Mar. Hiſt. Hiſp.

§. Quando de utilitate & commodis Principum agitur, nullum amicitiæ, aut cognationis vinculum ad ſecuritatem ſufficit, ut unus fidat alteri. *a* Diffidebant inter ſe Ferdinandus Magnus Rex Caſtellæ, & Garſias Navarræ Rex; cumque hic Anagari morbo teneretur, deliberavit de Germano ſuo fratre captivo attinendo, qui viſum eum venerat: ſed cùm ſecus caderet, voluit diſſimulare poſtea, inviſendo ad Ferdinandum, dum Brugis æger eſſet, qui comprehendi eum juſſit. Efficacior nimirum eſt in Principibus vindicta & ratio Statûs, quàm amicitia aut ſanguis. b *Difficiles fratrum* & amicorum *diſſenſiones, & qui valde amant, valde odio habent.* Unde illud etjam licebit animadvertere, quàm imprudens ſit confidentia eorum Principum, qui in hoſtium ſuorum arbitrio ſeſe conſtituunt. Vitam ſuam in apertum adduxit diſcrimen, immò amiſit Granatæ Rex, cùm confiſus ſecuritatis literis ad Regem Petrum abiiſſet, ſuppetias ab eo petiturus. Cautiorem ea in re ſe geſſit Ludovicus Sfortia Dux Mediolanenſis, qui cum Rege Franciæ oretenus colloqui nolebat, niſi in medio aliquo fluvio, & ſupra interſciſſum pontem: ea enim Principum Italorum conditio eſt, ut diffiſi ſemel, nunquam poſteà confidant ampliùs. Quare multi in Italia vehementer admirati ſunt, quòd Magnum Ducem & Regem Ferdinandum Catholicum, hunc item & Regem Franciæ ejus hoſtem unà eſſe viderent. Dantur quoque nonnulli caſus, in quibus longè ſecurior eſt confidentia quàm diffidentia, *c* adeoque illa uti, animoſque obligare magis expedit. Alphonſus Sextus regno Legionis exutus, in aulam Regis Mauri Toletani ſe receperat; mortuo tamen Rege Sanctio ſecreto à Statibus ad Coronam invitatus fuit, quòd ſuſpicarentur, ne Mauri fortè, re intellecta, vi eum detinerent. Verum qua erat prudentia Alphonſus, & hoſpitii beneficium, amicitiamque grato animo

a Mar. Hiſt. Hiſp. *b* Ariſt. l. 7. Pol. c. 6. *c* Mar. hiſt. Hiſp. l. 9. c. 8. & 10.

mo recolens, rem totam Regi Mauro expoſuit. Quæ confidentia Regem iſtum barbarum ſic affecit, ut licèt re jam antè cognitâ, inſidias illi poſuiſſet, ut caperetur, liberum eum abs ſe dimiſerit non ſolùm, ſed & neceſſarios ad iter ſumptus munificè ſuppeditârit. Tanta gratitudinis vis eſt, quæ cor maximè etiam ferox & inhumanum armis exuit.

§. Diffidentiæ inter duos aliquos Principes excuſationibus, & ſatisfactionibus curari non debent, ſed contrariis actibus. Si tempus eas non ſanet, ſanare nunquam poterit diligentia: vulnera ſunt, quæ ſcrutatore, & manu magis etiam exulcerari ſolent, & genus quoddam manifeſtæ æmulationis, quæ ad perfidiam viam ſternit.

SYMBOLUM LII.

SCorpius etiam tranſlatus in cælum & inter ſidera collocatus, ſuam malignitatem retinet; quin immò tantò ea ibi major eſt, quàm hic exiſtentis in terrâ, quanto venenata ejus agendi vis in omnia hæc inferiora porrigitur latius. Probe expendant Principes indolem & dotes ſubditorum, quos ad Magiſtratus & dignitates evehunt: in his enim propenſiones, & vitia naturalia augeſcunt indies, atque adeò virtutes ipſę in periculo ſunt interdum, eò quod voluntas potentià armatam ſe videns, & facta audacior, obluctetur rationi, eique dominetur, niſi tam firma & potens illa ſit, ut poſſit reſiſtere, ne faventioris fortunæ ſplendoribus obſcuretur, aut evaneſcat. Quod ſi viri etiam probi in magnis ampliſque muneribus & officiis ab honeſto deflectere ſolent, improbi certe pejores fient. a *Invenit etiam æmulos infelix nequitia, quid ſi floreat vigeatque?* Et ſi ſemel Malitia honores promereri poteſt, quis virtutis viâ ad eoſdem graſſabitur? Illa à naturâ nobis ineſt; hæc labore paratur, ac ſtudio. Illa per vim ſibi arrogat præmia; hæc ea patien-

ter

a Tacit. l. 4. Hiſt.

ter expectat: appetitus verò magis propriâ ſua gaudet violentia, quàm merito, & moræ impatiens à ſua dependere mavult induſtria, quàm alieno ar-

bitrio. Munera Reipublicæ in hominem improbum conferre eſt optimo cuique adimere animum & vires, roburque malitiæ addere. Iniquus ali-
quis

quis civis in vita privata graviter nocere vix poteſt, nonniſi contra paucos improbos ſuos exercet mores: at in Magiſtratu adversùs omnes, cùm Juſtitiæ ſit arbiter, & adminiſtrationem, gubernationemque totius corporis Reipublicæ in poteſtate ſua *a* habeat. Improbi iis muneribus præfici non debent, in quibus improbitatem ſuam exercere valeant. Hujus incommodi vitandi cauſſa Natura ipſa ſolers ac provida rerum omnium diſpenſatrix, alas pedéſque venenatoribus animantibus denegavit, ne multum detrimenti adferre poſſent. Quiſquis malitiæ pedes addit, aut alas, hoc agere videtur, ut curat illa, aut, volet. Solent verò plerique Principes malorum potiùs, quàm proborum uti opera, eò quòd videant illos ordinariè præ iſtis *b* eſſe ſagaciores. Sed egregie falluntur: neque enim Malitia ſapientia eſt, nec clarum ſincerumvé judicium eſſe poteſt, ubi virtus non eſt. Laudabat ea re prudentiam Romanorum Alphonſus Aragoniæ & Neapolis Rex, quod honoris templum intra ſepta templi virtutis ſic conſtruxiſſent, ut nonniſi per hoc illud cuipiam liceret ingredi, eò quod exiſtimarent honoribus indignum eſſe eum, qui virtutibus non polleret; nec ad officia & dignitates admittendos, qui non priùs virtutis veſtibulum ſubiiſſent. Et quî abſque iſthâc Miniſter aliquis Reipublicæ utilis eſſe poterit? quomodo inter ipſa vitia locus erit Prudentiæ, juſtitiæ, Clementiæ, Fortitudini, cæteriſque virtutibus ei neceſſariis, qui cum imperio præeſt aliis? quomodo is, qui paret, eas tuebitur, quæ ab ipſo requiruntur, ſi deſit exemplum Miniſtrorum, quorum actiones, moreſque attentè obſervat, & cum adulatione imitatur? Miniſtrum virtute præditum populus in veneratione habet, ſibique perſuadet, nihil non rectè ab eo agi poſſe; contra nullam

a *Nam qui magnam poteſtatem habent etiamſi ipſi nullius pretii ſint, multum nocent*, Ariſt. l. 1. Pol. c. 9. b *Filii hujus ſaeculi prudentiores filiis lucis in generatione ſuâ ſunt.* Luc. 16. 8.

lam Miniſtri alicujus mali actionem in meliorem partem accipit, aut approbat. Optimum conſilium in ſenatu Spartano Demoſthenes dederat; ſed quia paſſim homo flagitioſus audiebat, acceptatum non fuit, ſed alium aliquem ex Ephororum ordine idem illud conſilium dare oportuit, ut admitterent, & executioni mandarent. Tanti refert, hanc populi perſuaſionem eſſe bonam, ut tum etiam, cùm Miniſter minimè malus eſt, periclitetur tamen in manibus ejus gubernatio, ſi à populo minùs rectè ſentiente pro homine vitioſo habeatur. Movit ea res Henricum Quartum Angliæ Regem (cùm regni gubernacula ſuſciperet) ut abs ſe demitteret, quos licentioris vitæ in ætate juvenili habuerat ſocios, maloſque Miniſtros exauctoraret, ſubſtituendo in eorum locum homines virtute inſignes, gratoſque ſubditis. Nec in aliam cauſſam feliciores eventus, & victoriæ Regis Theodorici referebantur, quàm quòd optimos quoſque legeret Miniſtros, Conſiliariiſque uteretur Prælatis virtutis & probitatis laude conſpicuis. Sunt nimirum Miniſtri quædam quaſi effigies Majeſtatis, quæ cùm ubivis coràm eſſe nequeat, per illos quodam modo repræſentatur. Quare decet omnino, ut Principi moribus & virtute haud ſint diſſimiles. Cumque Princeps ſe ſolo omni in loco poteſtatem ſuam, quam communi populi conſenſione adeptus eſt, exercere non poſſit, videat diligenter quânam ratione eam inter Miniſtros diſpertiat. Hos enim plerumque a *delectat ſuperbia ſua longum ſpectaculum, minusque ſe judicant poſſe, niſi diu multumque ſingulis, quid poſſint, oſtendant.* Et quo illa etiam quæſtio decidi poteſt, quiſnam Reipublicæ ſtatus melior ſit; an ille, in quo Princeps eſt bonus, mali verò Miniſtri; an contrà ille, in quo Princeps eſt malus, Miniſtri autem boni: *b* nam *poſſe etiam ſub malis Principibus magnos viros eſſe,* Tacitus auctor eſt. Enimverò cùm neceſſe ſit, ut Princeps in pluribus Miniſtris ſuam ſubſtituat poten-

a Seneca. *b* Tacit. in vita Agric.

tentiam ; ſi minùs probi ii fuerint, magis pernicioſi erunt Reipublicæ, quàm Princeps bonus eidem prodeſſe poſſit : ejus enim bonitate abutentur, & boni ſpecie ad fines ſuos ſiniſtros, & commoda privata ſenſim eum pertrahent, non ad commune & publicum bonum. Princeps aliquis malus à multis bonis Miniſtris corrigi poterit ; non item multi Miniſtri mali à bono aliquo Principe.

§. Arbitrantur nonnulli, à Miniſtris bonis Principi ligari manus, & libertatem ejus imminui, quoque ſubditi fuerint flagitioſiores, eò ipſum à periculis ſecuriorem fore. Impium prorſus conſilium; & ab omni ratione alienum : *ille a enim Reip. ſtatus quietior, optabilis, & firmiſſimus eſt, in quo & privatim ſanctè innoxieque vivitur, & publicè Iuſtitia, & Clementia vigent.* Bonorum gubernatio longè tolerabilior eſt : ubi deeſt virtus, legum jacet auctoritas, amatur libertas, dominatio in odio eſt ; unde inclinationes Statuum naſcuntur, & ruinæ Principum. Quare opus eſt, ut Miniſtros habeant virtuti deditos, qui cum zelo & probitate iiſdem à conſiliis ſint, ſuoque exemplo & auctoritate virtutem introducant in Rempublicam, & foveant. Tiberius extrema virtutis, & vitii pericuioſa reputabat in Miniſtro aliquo, & medium (ut oſtendimus alibi) malebat eligere. Sed Tyranni hic metus fuit : ſi bonus eſt Miniſter virtute præditus, utique melior erit majori virtute præditus.

§. Verùm tamen non ſufficit omnino Miniſtros virtutibus excellere, niſi in iiſdem etiam eluceant eæ animi dotes; atque experientiæ ornamenta, quæ ad bene gubernandum apprimè conſerunt. Deplorat etiamnum Æthiopia, & aduſtis incolarum frontibus, fuſciſque corporibus ſatis teſtatur peſſimum illud Phœbi conſilium (ſi tamen Philoſophia, & morali antiquorum doctrina è fabulis eorundem deprompta uti liceat) quando lucis quadrigas filio ſuo Phaëtonti moderandas commiſit juveni inex-

a Polyb.

inexperto, & qui tantum, tamque clarum imperium nondum promeritus fuerat. Ejuſmodi periculi ſecum adferunt electiones factæ per ſaltum, & non per gradus, in quibus experientia nôſſe diſcit paulatim ſubditos, & ſenſim ad altiora provehit. Ipſe etiam Tiberius, quamvis Tyrannus, ſuos tamen nepotes abſque iſthac conſideratione promovere nunquam voluit. Factum reipſa cum Druſo, cui Tribunitiam poteſtatem *non properè* contulit, a *ſed per octo annos capto experimento*. Dignitates in inexpertum conferre, donativum eſt; in probè exercitatum, remuneratio & Juſtitia. At verò non omnes experientiæ, ſicut nec omnes virtutes cuilibet muneri publico aptè conveniunt, ſed eæ ſolùm, quæ ad illam gubernationis politicæ partem pertinent, quæ cujuſque eſt propria; nam qui ad unum aliquod officium publicum idonei ſunt, non ſemper apti ſunt ad alia; neque maris experientiæ ad negotia terrâ gerenda deſerviunt; neque qui equum fortè domare, & regere norunt, illicò exercitum gubernare poterunt. b *Nam unum opus ab uno optimè perficitur, quod ut fiat, munus eſt Legum latoris providere, nec jubere, ut tibia canat quiſquam & idem calceos conficiat*. Graviter eâ in re hallucinatus eſt Ludovicus Sfortia, Dux Mediolanenſis, dum armorum adminiſtrationem adverſus Regem Franciæ commiſit Galeaſo Sanſeverino, homini quidem in equis tractandis dexterrimo, ſed belli prorſus imperito. Melior fuit Mathathiæ electio, cùm diſceſſurus Judam Machabæum exercitui ducem præfecit, virum robuſtum & exercitatum; fratrem vero Simonem, quod judicio polleret, à conſiliis eſſe c voluit. Eâ in re grandes his noſtris temporibus committi vidimus errores, permutatis frænis cum admini-

a Tac. l. 3. Ann. b Ariſt. lib. 2. Pol. cap. 9. c *Et ecce Simon frater veſter, ſcio quod vir conſilii eſt: ipſum audite ſemper, & ipſe erit vobis pater Et Iudas Machabæus fortis viribus à juventute ſua ſit vobis Princeps militiæ, & ipſe aget bellum populi*, 1. Machab. 2. 65.

miniſtrationibus publicis. Atque hæ diverſæ ſunt in Regnis, & Rebuſpublicis : aliæ ad Iuſtitiam pertinent; aliæ ad ubertatem; ad bellum aliæ; aliæ ad pacem : & tametſi inter ſe valde diſcrepent, una tamen facultas, aut virtus civilis eas omnes moderatur, & ad finem conſervationis Reipublicæ dirigit, ita ut ad hunc finem contendant ſinguli, qui eandem moderantur, per certa media accommodata muneri, quod gerunt. Hæc civilis virtus varia eſt pro variis Rerumpublicarum formis, quæ diverſæ ſunt inter ſe ſecundum diverſa gubernandi media,quibus uti ſolent;unde porrò fit,ut civis bonus eſſe quis poſſit, non tamen ideò bonus ſit Reipublicæ moderator: eſto enim, à virtutibus multis moralibus inſtructus ſit,eæ tamen non ſufficient, ſi civiles deſint, & habitudo illa naturalis, ad regendum & imperandum idonea.

§. Eam ob rem plurimùm proderit, ſi Princeps naturas propenſioneſque ſubditorum probè perſpectas habeat, ut iis deinde opportunè uti noverit: nam in bonâ iſtâ electione totius propè gubernationis conſiſtit felicitas. Ingenium Hermanni Corteſii aptiſſimum erat ad detegendas, & occupandas Indias; illud verò Conſalvi Ferdinandi Cordubæ ad bellum Regno Neapolitano inferendum : quod ſi ſecus accidiſſet, & priori illi armorum cura contra Francos huic alteri verò novi orbis inveſtigatio demandata fuiſſet, non æquè res eveniſſet feliciter. Vni alicui æqualia pro rebus omnibus dona Natura non impertiit, ſed unum aliquod excellens & præſtans pro unico aliquo officio, ſeu parcitatis id fuerit, ſeu prudentiæ potius : *a ſic enim optime inſtrumenta proficient, ſi eorum ſingula non multis, ſed uni deſerviant.* Eâ de cauſſâ in Carthaginenſibus improbat Ariſtoteles, quòd unius ſolius operâ pro multis uterentur officiis: nemo enim ad omnia idoneus eſt. *b Nec facile credendum eſt* (ut bene expendit Juſtinianus Imperator) *duabus neceſſariis rebus unum ſuf-*

a Ariſt.l.1. Pol. c. 1. *b* L. ff. c. de Aſſeſſ.

ſufficere: nam cùm uni judicio adſuerit, alteri abſtrahi neceſſe eſt, ſicque nulli eorum idoneum inveniri. Rectius adminiſtratur Reſpublica, ſi in eâ, velut in aliquâ navi, quiſque ſuo invigilet muneri. Et tametſi unus aliquis omnium eſſet capax, non ideò tamen omnia illi conferenda ſunt. Magnum illud vas æneum in templo Salomonico ſacrificiis deſtinatum, quod mare dicebatur, & poſitum ante altare à bobus duodecim ſuſtentabatur, Scripturâ teſte, ter mille *a* metretas (menſuræ genus id erat) capiebat, & tamen non niſi bis mille *b* infundebantur. Nullo modo expedit, ut in unum aliquem plura congerantur munia, & dignitates cum invidia omnium, & indignatione, & ut occupationes deſint pro aliis. Attamen quia Principes aut perſonarum notitiam non habent, aut laborem defugiunt, in homines idoneos inquirendi, fieri plerumque ſolet, ut unius duntaxat, aut paucorum ex iis, quos circa ſe habent, in omnibus negotiis utantur operâ, unde rariores ad munera promotiones, & præmia; refrigeſcit æmulatio, & peraguntur omnia lentiùs.

§. Eâdem de cauſsâ probandum non eſt, ſi duo eidem aſſiſtant negotio, quia deforme evaderet, non ſecus atque effigies aliqua duobus penicillis depicta, cùm ſemper in operando difformes ſint & diſſimiles: unus lentus eſt, & gravis; levior alius: unus lucem amat; alius umbras affectat: præterquam quòd fieri nequeat, ut in iiſdem conditionibus, conſiliis, & mediis omnino conſpirent, aut non diſſideant inter ſe cum graviſſimo negotiorum & obſequii Principis diſpendio. Inter has cauſſas ſecundas unaquæq; ſuo fungitur munere, & ſuas habet operationes diſtinctas & ſeparatas ab aliis. Ego ſanè ſatiùs eſſe judico, unum aliquod officium uni ſoli Miniſtro committere, etſi minùs capaci, quàm duobus etiam capaciorbus.

§. Qua-

a *Capiebatque tria millia metretas.* 2. Par. 4. 5. b *Duo millia batos capiebat.* 3. Reg. 7. 26.

5. Quare cùm tanti interſit bonos legere Miniſtros, difficillimum vero, illud reipsâ aſſequi, cavendum ante omnia, ne ſibi ſolis ea in re confidant Principes. Paulus Tertius Pontifex Maximus, & Rex Ferdinandus Catholicus Miniſtrorum electiones prius deliberabant cum populo, permittendo quaſi per incuriam, ut antè manarent in vulgus, quàm fierent. Alexander Severus Imperator, a *ubi aliquos voluiſſet vel Rectores Provinciis dare, vel Præpoſitos facere, vel Procuratores, id eſt, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut ſi quis quid haberet criminis, probaret manifeſtis rebus*: quanquam communis applauſus non ſemper ſecurus ſit, aliquando ex vero eſt, errat etiam *b* aliquando, & fallitur in cognoſcendis naturis, & vitiis occultis. Accedit, quod induſtria & amor commodi proprii, aut malitia & æmulatio, famam illam publicam ſæpe ſpargunt in vulgus in favorem, aut contrà: nec ſufficit, Miniſtrum aliquem in officiis minoribus ſuam probaſſe induſtriam, ut mox etiam ad majora idoneus cenſeatur: c *excitantur enim quidam ad meliora magnitudine rerum, hebeſcunt alii.* Minùs periculoſa erat Regis Philippi Secundi diligentia, qui in ipſis plantariis teneriores arbuſculas diligenter inſpiciebat, & deſignabat animo, quæ tranſlatæ poſtea ad gubernationem ſeu politicam ſeu Eccleſiaſticam fructum aliquando eſſent allaturæ, & antè, quàm vitia tegere poſſet ambitio, per ſecretas informationes in ætate earum juvenili obſervabat, num rectà ſurſum aſſurgerent, an contrà in obliquum deflecterent habebatque certas notas de præcipuorum ſuorum ſubditorum virtutibus & vitiis. Ita factum, ut omnes ejus electiones fuerint optimæ, floruerintque illius tempore viri planè inſignes, in dignitatibus præſertim Eccleſiaſticis: nam: ſatius putabat eligere d *officiis ac adminiſtrationibus*

a Lampr. in vitâ Alex. Sever. b *Haud ſemper errat fama, aliquando & eligit.* Tac. in vitâ Agric. *c* Idem l. 3. Annal. *d* Idem in vita Agric.

tionibus potius non peccaturos, quã damnare, cùm peccaſſent. Fortunatum Regnũ, in quo nec ambitioni, nec precibus, nec ſollicitationibus locus eſt, & ubi virtus etiam recondita nec libello ſupplici opus habet, nec relatione aliorum, ut perveniat ad aures Principis, qui ſubditorum notitiam ſibi ipſe comparat. Fuit ea quondam laus Tiberii Imperatoris, a *quia ſine ambitione, aut proximorum precibus ignotos etiam, ac ultrò accitos munificentia juverat.* Aurium examen ab alio pendet, ocu ... ab ipſo Principe. Illæ decipi poſſunt, hi non item: illæ animum inſtruunt ſolum; hi inſtruunt, & movent, immò quaſi vi quâdam impellunt ad miſericordiam, aut ad præmium.

5. Aliquæ Reſpublicæ in electione Miniſtrorum etiam ſorte uſæ fuerunt. Et expedit quandoque ad declinandam invidiam, & cohibendum furorem contentionis ac æmulationis, unde facilè tumultus oriuntur & ſeditiones. Verùm quando pro adminiſtratione juſtitiæ, & armorum tractatione vir idoneus ſeligendus eſt, à quo gubernatio dependere debet, & ſalus publica, non oportet rem tantam incertitudini ſortis committere, ſed præſtat, aut electionis examen ille ſubeat: illud enim pro explorato habendum, b *ſorte, & urna mores non diſcerni: ſuffragia & exiſtimationem Senatus reperta, ut in cujuſque vitam famamque penetrarent.* Et tametſi conſiliorum deliberationes plerumque utilitatibus, & commodis privatis omnia metiri ſoleant, poterit tamen Princeps bonam facere electionem, ſi ſecretò inquirat in eorum, qui proponuntur, virtutes ac dotes, uti & in fines, quibus perſuaſi Conſiliarii promotos illos cupiant. Nam ſi cœco quodam modo omnes conſultationes Princeps approbet, facilè iſthæc naſcuntur incommoda; at ſi, qui à conſiliis ſunt, videant, quòd eas ad examen revocet, quodque non ſemper Viros ſibi propoſitos admittat ad officia, ſed alios meliores eligat, operam dant, ut maturiori cum deliberatione & rectius ea de re ſtatuant.

a Id. l. 4. Annal. b Tac. l. 4. Hiſt.

SYMBOLVM. LIII.

'Hebani miniſtrorum integritatem , eorum præ-
ſertim , qui juſtitiæ præſunt , ſymbolicos re-
ſentabant per ſtatuas quaſdam manibus deſtitu-
: iſtæ enim in pugnum contractæ , avaritiæ ſunt
ıbolum , ejuſdemque inſtrumenta , ſi apertæ
mu-

muneribus pateant. Idem iſtud hortus hic oculis ſubjicit, diſpoſitis hinc inde ad capita viarum ſtatuis abſque manibus, quales hodiedum in viridariis Romanis cernuntur. Nec ullæ meliores cuſtodiæ, quàm iſtæ: ſiquidem oculis inſtructæ ſunt, ut flores cuſtodiant & fructus; at brachiis carent, ne quid eorum manibus contingant. Quòd ſi Miniſtri Statuarum iſtarum eſſent conſimiles, magis ſecura forent æraria publica, meliorque paſſim eſſet gubernandi ratio, præſertim in Rebuſpulicis, in quibus, cùm bona earundem & reditus habeantur communia, quilibet è Magiſtratu ferè licere ſibi putat, ut iis fortunam ſuam fabricetur; alius per alium ſe excuſat, & diſſimulant invicem; cumque vitium iſtud flammæ ſit ſimile, quæ materie eadem, qua ſatiari deberet, nutritur & *a* creſcit, quò plus ſubripitur, eò magis habendi augeſcit *b* deſiderium; & paſta ſemel cupiditas bonis publicis, privatorum dein fortunas aggreditur, quo demum fit, ut corruat planè finis principalis communitatis politicæ, qui in bonorum uniuſcujuſque conſervatione conſiſtit. Vbi avaritia dominatur, pax atque tranquillitas exulet neceſſe eſt. Litibus, ſeditionibus ac bellis civilibus miſcentur, turbanturque omnia. Immutantur formæ dominationis, & ruunt Imperia, uti pleraque iſtam ob cauſſam peſſum iere. *c* Propterea ex Hiſpania ejecti fuere Phœnices; ideò Apollinis oraculum prædixit ruinam Spartanæ Reipublicæ. Moyſen quoque Deus ſapientiſſimus monuit, ut ad munera publica viros legeret ab omni cupiditate *d* alienos. Gubernatio rectè in eo Statu inſtitui non poteſt, cujus Miniſtri avari ſunt & cupidi. Quomodo enim juſtitiæ vindex erit, qui exſpoliat alios? quomodo ſuam amabit Rempublicam,

V 2 qui

a *Avarus non implebitur pecunia.* Eccl. 5. 9. b *Inſatiabis oculus cupidi in parte iniquitatis.* Eccleſ. 14. 9. c Mar. Hiſt. Hiſp. Tom. 1. cap. 18. d *Provide autem de omni plebe viros potentes; & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam.* Ex. 18. 21.

qui de theſauris cogendis dies noctesque cogitat? quomodo rebus agendis advertet animum, qui lucro totus inhiat? quomodo obſequiis ſuis præmia promereri conabitur, qui ſua ſibi manu ipſe ſatisfacit? Nihil rectè geritur, quod rei privatæ ſtudio geritur. Hanc ſiquidem ipſi etiam obligationi & honori anteponit utilitas. Nullum facinus generoſum ſuſcipitur abſque famæ exiſtimatione; hanc verò in pretio non habet animus vilis, abjectuſque, avaritæ deditus. a *Pleraque eorum, quæ homines injuſte faciunt, per ambitionem & avaritiam committuntur.* Nihil magis ad rebellionem concitat ſubditos, quàm rapina corruptelæque Miniſtrorum: graviter enim irritantur damnis propriis, injuſtitia communi, invidia erga eos, qui opes in immenſum accumulant, odio denique in ipſum Principem, qui remedium adferre negligit. Si ignoraverit, bardum eum judicant: ſi diſſimulaverit, ignavum: ſi permiſerit, conſcium, & ejuſdem noxæ reum: quòd ſi deſideravit etiam, ut Miniſtri velut ſpongiæ omnia imbibant, è quibus ea deinde captatâ occaſione rurſum poſſit exprimere, pro tyranno habebitur. O infelicem Principem, & Statum, quos ideò interire contingit, ut Miniſtri opibus affluant. Neque tamen hæc eò dico, quòd eos tam velim eſſe anxiè religioſos, ut omnia omnino munera reſpuant: nam à nimine quicquam accipere, inhumanitas eſt, à multis, animi vilitas; ab omnibus avaritia.

5. Cupiditas in Principe illa eſt, quæ Status *b* evertit: nam cùm Populo nihil poſſit accidere gravius, quàm quod videat ne ab ipſo quidem fortunas ſuas eſſe ſecuras, quem cuſtodem earundem, & defenſorem aſciverat, aut quod ille ipſe ſceptrum ſuum in ſubditorum bona armaverit, mox in alium illud transferre cogitat. Quid obſecro ſperare poteſt ſubditus ab avaro Principe? Ipſi etiam filii parentes

a Ariſt. lib 2. Pol. c. 7. b *Rex juſtus erigit terram, vir avarus deſtruit eam.* Prov. c. 29. 4.

tes abominantur iſti vitio deditos. Ubi ſpes commodi deficit, ibi amor & obedientia deficiunt. Tyranni di ſimilis eſt gubernatio illa, quæ utilitates privatas ſpectat ſolùm, non publicas. Ideò Rex Alphonſus Sapiens dicebat: a *Riquezas grandes ademas non debe el Rey cobdiciar, para tenerlas guardadas, e non obrar bien con ellas. Ca naturalmente, el que para eſto las cobdicia, non puede ſer, que non faga grandes yerros, para averlas, lo que no conveniene al Rey en ninguna manera.* Sacræ paginæ Principem avarum, qui injuſte aliorum uſurpat bona, Leoni & Urſo famelico *b* comparant, & opera illius domibus, quas intra arbores teredo ædificat, quæ mox unà cum ipsâ corruunt, aut tabernaculis frondeis, qualia vinearum cuſtodes conſtruunt, haud diu *c* duratura. *d* *Malè parta citò delabuntur.* Quàm ſeſe aranearum inſtar nonnulli Principes mordacibus curis eviſcerant, ut è Subditorum ſtamine fortunam ſuam texant, & retia conficiunt, quæ mox rumpuntur & fiduciam eorum omnem *e* deludunt.

§. Varia huic malo parari poſſunt remedia, efficaciſſima ea, quæ præſervant. Nam ſi natura ſemel ab illo ſuperari ſe ſinat, haud facilè iterum conſaneſcit. Hâc nos tunicâ noviſſimè omnium exuimus. Si Principes à naturâ pecuniarum amore capi contingat, ab aſpectu earundem, contactuque, quantum fieri poteſt, arcendi ſunt: per oculos enim tanquam per feneſtras ſubingreditur avaritia, & facilius eſt ſolutionis mandatum impertiri, quàm ipſam adnumerare pecuniam. Oportet prætereà, ut Miniſtri ærarii generoſo ſint animo, neque ſuadeant Principi parſimoniam ſordidam, & modos quoſdam cumulandi divitias ejus perſonâ indignos, ut alio in loco oſtendimus pluribus.

V 3 §. Nunc

a L. 4. tt. 2. p. 2. b *Leo rugiens, & urſus eſuriens, Princeps impius ſuper populum pauperem.* Prov. 28. 15. c *Ædificavit ſicut tinea domum ſuam, & ſicut cuſtos fecit umbraculum.* Job. 27. 18. d Cicero. e *Sicut tela aranearum fiducia ejus. Innitetur ſuper domum ſuam, & non ſtabit: fulciet eam, & non conſurget.* Job. 8. 14. & 15.

§. Nunc ut à cupiditate etiam Miniſtri præſerventur, cavendum, ne munera & officia publica venalia ſint, id quod Commodus Imperator introduxerat: nam qui illa emit, vendit etiam. Ita Severo Imperatori viſum, uti & Ludovico XII. Francorum Regi, qui iſthoc remedio uſus eſt, ſed malè dein obſervatum à Succeſſoribus. a *Provincias ſpoliari, & nummarium tribunal, auditâ utrimque licitatione, alteri addici non mirum, quando, quæ emeris, vendere gentium jus eſt.* Experitur aliquo modo damna iſthæc Caſtella in gubernationibus civitatum, quia pretio venduntur, contrà ac temporibus Regis Joannis Secundi communi conſenſione ſtatutum fuerat, ut eſſent perpetuæ, & ſolâ Regum nominatione conferrentur.

§. Oportet prætereà, ut officiis ſingulis ſufficiens aſſignetur ſalarium, quo, qui iis fungitur, honeſtè vitam ſuſtentare poſſit. Factum à Rege Alphonſo Nono, qui ſua judicibus deputavit ſtipendia, graviterque animadvertit in eos, quos à partibus munera accepiſſe deprehenderet. Idem mandatis publicis edixerunt Reges Catholici, Ferdinandus & Iſabella, ſtatuto etiam juribus pretio.

b *Sed caput eſt in omni Republica, ut legibus, & omni alia ratione proviſum ſit, ne qua facultas quæſtus faciendi Magiſtratibus relinquatur:* nam qui rei privatæ ſtudio tenetur, & lucrum facit ingraveſcente annonâ, de rerum affluentiâ ubertateque non magnoperè erit ſollicitus, nec meliora dabit conſilia, ſi commodis ſuis obſtare ea judicaverit; præterquam quòd populus dominationem diſſimulet, & facilè ferat honores in aliis, ſi quæſtus & lucrum ipſi relinquantur; at ſi & his ſe deſtitui videat, c *tunc utrumque ei moleſtum eſt, quòd nec honorum particeps ſit, & quod à quæſtibus ſubmoveatur.* Atque in hanc cauſſam referri poſſunt contentiones & tumultus inter Nobilitatem, & plebem Genuenſem.

§. Muneribus publicis præfici non debent, qui ni-

a Senec. lib. 1. c. 9. de ben. b Mar. Hiſt. c L. 12. c. 15. Ariſt. l. 5. Pol. c. 8. d Idem l. 5. Pol. c. 8.

nimià paupertate conflictantur: ejuſmodi enim inopia corruptelis, aliiſque rebus illicitis parat aditum. In Senatu Romano ſententiæ aliquando rogabantur, cuinam procuratio Hiſpaniæ mandanda eſſet; cùmque multorum ſuffragiis Sulpitius Galba, & Aurelius Cotta in eam rem nominarentur, dixit Scipio: *Neutrum ſibi placere; unum, quod nihil omnino poſſideret; alterum, quod nihil ei ſufficeret.* Quæ cauſſa etiam fuit Athenienſibus, ut Magiſtratum non niſi è locupletioribus legerent; & rationem dat Ariſtoteles, quòd a *quaſi impoſſibile ſit, qui egenus exiſtat, eum bene Magiſtratum gerere, aut quietem optare.* Etſi negari non poſſit multos etiamnum eſſe viros inſignes in Hiſpaniâ, qui abſque magnis fortunis ad officia publica admiſſi, & rurſus iiſdem defuncti ſunt.

§. Miniſtri, qui amplam alunt familiam, magno Provinciis ſunt oneri: quamvis enim ipſi integerrimi ſint, non omnes tamen eorundem domeſtici; atque ideò *haud fruſtra* Senatui Romano b *placitum olim, ne fœmina in ſocios, aut gentes externas traherentur.* Perſarum Reges in præcipuis Gubernationis muneribus Eunuchorum utebantur c operâ, quod hi ab uxorum curâ affectuque ditandi liberos expediti, minùs rei privatæ ſtudio teneantur, aut ſubditis graves ſint.

§. Qui cumulandis opibus, & Fortunæ ſuæ fabricandæ plus æquo intendunt, iis munera publica abſque periculo committi nequeunt: nam licèt illam nonnulli per merita & gloriam augere ſtudeant (qui quidem optimi Miniſtri ſunt) plerique tamen ſatius ducunt, divitiis eam ſuperſtruere, quàm præmium, & remunerationem obſequiorum expectare à manu Principis, plerumque ferè ingratâ erga eum, qui plura meruit. Lucullus Conſul, quem egeſtas avarum, avaritia crudelem reddidit, rei augendæ cupiditate ductus, injuſtiſſimum bellum Hiſpaniæ intulit.

a Idem Pol. l. 2. c. 9. b Tacit. lib. 3. Annal. c *Septem Eunuchis, qui in conſpectu ejus miniſtrabant.* Eſth. 1. 11.

5. Commoratio in aulis, exactis muneribus, efficaciſſimum eſt remedium, ob malè parta amittendi, & pœnæ ſubeundæ metum; quo in rigore gratiæ locus eſſe non debet, neque permitti, ut delicta pecuniæ ex ſolutione redimantur; uti fecit Sergius Galba Prætor, Romæ aliquando de fide Luſitanis non ſervatâ poſtulatus. Si omnia Tribunalium ſubſellia pellibus ſternerentur eorum Judicum, qui largitionibus corrumpi ſe paſſi ſunt, id quod Canbyſen Perſarum Regem, ejuſque deinde exemplo Rogerum Regem Siciliæ feciſſe meminimus, majori haud dubiè cum Religione obſervaretur integritas.

SYMBOLUM LIV.

Libertas in hominibus naturalis eſt, obedientia coacta pænè. Illa arbitrium ſequitur; hæc ratione duci ſe ſinit. Ambæ oppoſitæ ſunt, & ſemper ferè pugnant inter ſe, unde rebelliones naſcuntur, proditioneſque adversùs legitimum Dominum: cùmque Reſpublicæ *a* ſubſiſtere nequeant, niſi alius ſit, qui imperet, alii qui obediant, quilibet ſupremam optaret poteſtatem, & à ſeipſo pendere cuperet: quod quia fieri non poteſt, libertatem ſuam in eo poſitam arbitratur, ut ipſam gubernationis formam mutet in aliam. Iſtud Regnorum & Rerum publicarum maximum periculum eſt, ac principalis cauſſa tot ruinarum, converſionum, immutationum, quas circa illa accidiſſe hiſtoriæ memorant. Quare iis artibus uti convenit, ut libertatis appetitus, & humana ambitio procul ſceptro arceantur, maneantque ſub imperio rationis, & obligatione dominatûs; ita ut nemini cuipiam ſuprema illa gubernationis poteſtas concedatur, quæ Majeſtatis

tis

a *Naturam duas neceſſarias res, eaſdemque ſalutares humano generi comparaſſe, ut alii cum imperio eſſent, alii ei ſubjicerentur: nihilque quod citra hæc, nec minimo quidem queat ſpatio perdurare.* Dion. l. 41.

tis Principis eſt propria. Enim verò fidelitatem præſentiſſimo exponit periculo. quiſquis potentiam nimiam, & ſine aliquo moderamine indulget alteri;

non ſecus ac ferox & indomitus equus, cui fręna laxantur, cum ſeſſore præcipitat. Diadema regium, etjam joci causâ capiti ſubditi impoſitũ, ſuperbiæ eſt

occaſio, & ſublimiores in eo cogitationes excitat. Animus Subditi experiri non debet ſupremam illam majeſtatem & imperandi gloriam: facilè enim per abuſum illam uſurpat poſteà, & ne ad eum, à quo accepit, revertatur, inſidias illi ſtruit, & exitium machinatur. In uno ſolo capite recitant ſacræ literæ, quatuor diverſorum Regum exempla, qui ſervorum ſuorum manibus interiêre, quòd altiùs eos, ac oportebat, evexiſſent. Etiam Salomon, cætera ſapientiſſimus, iſtud incurrit periculum, poſtquam tributorum omnium Præfectum Jeroboamum *a* conſtituerat, qui ſpretâ dein Regis auctoritate, contra ipſum ſeſe geſſit *b* inſolentiùs. Illud itaque diligenter caveant Principes, & pro regulâ ſtatûs habeant, ne quem præ aliis nimiùm elevent; quod ſi ita fieri planè neceſſum fuerit, complures ſint, ut unus alium contineat in officio, & ipſi inter ſe, quiſque agat, & moliatur, obſervent. *c* Hanc politicam (niſi forſan id excuſare poſſit neceſſitas) haud ſatis expendit Ferdinandus Secundus Imperator, quando abſolutam armorum, & Provinciarum ſuarum adminiſtrationem, abſque recurſu ad ſuam Cæſaream Majeſtatem, Fridlandiæ duci commiſit, unde tot ac tanta pericula atque incommoda; quorum maximum illud fuit, quòd tantâ illâ gratiâ, & poteſtate tam illuſtri Heroi data fuerit occaſio, quâ ſemet ipſe perderet. Nec Principes moveat exemplum Pharaonis, qui omnem ſuam poteſtatem regiam Joſepho largitus *d* eſt, quæ totius re-

gni

a *Videns Salomon adoloſcentem bonæ indolis, & induſtrium, conſtituerat eum Præfectum ſuper tributa univerſa domûs Ioſeph.* 3. Reg. 11. 28. b *Levavit manum contra Regem.* 3. Reg. 11. 26. c *Eſt autem omnis Monarchiæ cautio communis, neminem facere nimis magnum, aut certè plus, quàm unum facere: ipſi enim inter ſe, quid quiſque agat obſervant.* Ariſt. Polit. lib. 5. 11. d *Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantùm regni ſolio te præcedam.* Gen. 41. 40.

gni ſalus fuit: Joſephus enim Chriſti fuit ſymbolũ, & pauci his noſtris temporibus Joſephi reperiuntur. Unuſquiſq; à ſeipſo pendere cupit, non à ſtipite, id quod in præſenti Emblemate ramus exhibet terræ intra vimineam corbem (quali utuntur hortulani) inſertus, ubi novis auctus radicibus, & infernè reſectus, diſtincta deinde fit arbor, à nativo trunco inde pendens, nec ultra ſuam illi proceritatem acceptam refert. Atque ea res documento nobis eſſe poteſt, quanti periculi ſit gubernationes Statuum perpetuas facere: ubi enim ambitio radices egerit, eas ſibi ut proprias vendicat. Qui ſemel mandatis dandis aſſueverit, difficulter poſtea admittit imperium. Multa hujus rei exempla proprio conſignata Sanguine è Franciâ ſuppetunt. Ne ipſi quidem Dei Miniſtri in cæleſti illâ Monarchiâ ſtabiles *a* ſunt. Majorum munerum perpetuitas Coronæ alienatio eſt. Inane remanet ſceptrum, & imbecillum, & illam ipſam, quam largitur potentiam, veretur; manet ſine dote liberalitas, virtus abſque præmio. Facilè in tyrannum degenerat talis aliquis, qui de regimine perpetuo ſecurus eſt. Subditus verè eum agnoſcit ut Dominum, & veneratur, à quo gubernari ſemper debet; ſicut contrà eum deſpicit, qui per ſemetipſum imperare aut neſcivit, aut non potuit, & impatiens tandem obedientiam deſerit. Movit ea res Julium Cæſarem, ut Prętoriam dignitatem ad unum annum, Conſularem ad duos contraheret. Carolus V. Imperator Philippo Secundo id conſilii dedit, ne diu uno aliquo Miniſtro in officiis publicis, militaribus præſertim, uteretur, ut majora conferret in homines fortunâ mediocri; Legationes verò potentioribus mandaret, in quibus ipſi vires ſuas paulatim conſumerent. Regi Ferdinando Catholico ſuſpecta fuit fortitudo illa militaris, & famę celebritas in Italiâ Magni Ducis, quare mox revocato eo in Hiſpaniam, ſi non omnem planè erga eum confidentiam exuit, at noluit certè, ut tot obſe-

a Ecce qui ſerviunt ei, non ſunt ſtabiles. Job. 4. 18.

obſequiis probata ejus fidelitas ultrà objiceretur periculo, ſi perpetuùm in Neapolitano Regno vice-Regis fungi perſiſteret. Et tametſi *id morum Tiberii fuit continuare imperia, ac pleroſque ad finem vitæ in iiſdem exercitibus, aut juriſdictionibus habere.* Factum id tamen ob conſiderationes quaſdam tyrannicas, qui in Principem prudentem ac juſtum cadere non debent. Prudentiæ itaque eſt, Naturam ipſam optimam veræ Politicæ magiſtram adhibere in conſilium, quæ cæleſtibus illis lucis Miniſtris imperium quoddam & vicariam poteſtatem in orbem hunc inferiorem largita eſt quidem, non perpetuam tamen, ſed ſtatis ſolùm temporibus: ut videre eſt in motibus, dominiiſque Planetarum, ne ſcilicet horum cura & proviſione ſeſe omnino obdicaret, neque tamen ipſi Naturæ imperium ſibi arrogarent. Nam illud ignorare non poterat, Terram oppreſſum iri penitùs, ſi ſemper aut melancholia Saturni, aut furor Martis, aut Jovis ſeveritas, aut Mercurii calliditas, aut levitas Veneris, aut Lunæ inconſtantia rebus hiſce inferioribus dominarentur.

§. Atque pro hâc munerum commutatione laborandum inprimis, ne exiſtimationis ſuæ jacturam quis exiſtimet, ſi à majoribus ad minora deſcendat: quia enim infinita ea non ſunt, ubi ad ſupremum aliquod pervenerit, inutilis poſthac erit Miniſter, ſi aliis inferioribus rurſùm ſe impendere renuat. Tametſi verò recta ratio poſtulare videatur, ut unà cum merito augeantur & præmia, in hoc tamen caſu rationi iſti utilitas Principis præferti debet, quando nimirum ob graves cauſſas tum obſequii præſtandi, tum boni publici, non verò ex contemptu ita fieri expedit, ut inferiori aliquo fungatur munere: tunc enim ipſa negotiorum utilitas illud honorificum reddit.

§. Quod ſi ulla functio longo tempore ſuſtineri poſſit, id maximè in legationibus erit: in his ſiquidem interceditur ſolùm, non imperatur; tractatur, non præcipitur. Cum Legati profectione perit quaſi notitia

notitia natalis ſoli; ceſſant converſationes particulares cum Principe, cui aſſiſtunt, ejusſque Miniſtris. Arces, propugnacula, & alia munimenta, quæ Regnorum ſunt claves, ab arbitrio, imperioque Principis ſemper immediatè dependeant. Quam ob cauſſam minùs ſalutare fuit illud Regis Sanctii conſilium, cùm vitâ conceſſurus, ob pupillarem ætatem filii Alphonſi Tertii. *a* Proceres ipſorum fidei concreditas urbes, arceſque tamdiu obtinere voluit, donec Rex quindecim ætatis annum explêſſet, unde gravia Regno iſti nata ſunt incommoda. Munera alia non niſi ad certum tempus perdurent, nec tam diuturna ſint, ut ob imperii perennitatem Miniſtros ſuperbiores in diſcrimen adducant. Ita faciendum judicabat olim Tiberius: *b* ajebat enim, *ſuperbire homines etiam annua deſignatione; quid ſi honores per quinquennium agitent*: quanquam reipſa illud ſuum conſilium minimè exequeretur. Defatigatur tandem virtus merendo, ſperandoque. Neque tamen tam brevi tempore munia terminentur, ut notitia & uſus aliquis per ea comparari non poſſint, aut ut rapina vigiles nimis reddat Miniſtros, veluti falcones Norvvegiæ ob diei brevitatem. In magnis denique rerum perturbationibus & Regnorum periculis, adminiſtrationes publicæ, & officia protrahi debent longiùs, ne forſan hominibus novis & inexpertis committantur. Ita fecit Auguſtus, Quintilii Varii clade intellecta.

§. Verùm iſthæc doctrina, ut officia non niſi ad certum tempus conferantur, intelligi non debet de ſupremis illis, inſtitutis pro conſilio Principis, & adminiſtratione juſtitiæ; ſatius enim eſt, ut ea continua ſint, eò quòd in illis plurimùm proſit longus rerum uſus, & cauſſarum pendentium cognitio. Iſta nimirum munera ſunt in Republica, quod poli in cælo, cirum quos reliqui volvuntur orbes, & ſi mutarentur, univerſus hic Mundus in periculo foret, turbato omni naturali motu. Perpendit in-

 commo-

a Mar. Hiſt. Hiſ. l. 11. c. 7. *b* Tacit. l. 2. Annal.

commodum iſtud Solon in quadringentis Senatoribus, qui in annos ſingulos ſorte legebantur Athenis, inſtituitque Senatum perpetuum Virorum ſexaginta, quos Areopagitas nominabant; quod dum obſervatum fuit, ſtetit ac floruit illa Reſpublica.

5. Illud inſuper periculoſum, & graviſſimorum motuum, ac ſeditionum occaſio, ſi Regnorum procuratio, durante Succeſſoris pupillari ætate, ei committatur, qui jus aliquod quovis titulo in ea poteſt obtendere; uti factum in Aragonia imprudentiâ eorum, qui Regni gubernacula Sanctio comiti Ruſcinonenſi demandârunt, donec Rex Jacobus I. adoleſceret. Regnandi libido ſæpè in iis etiam inſidet, quibus nec à ſanguine, nec aliâ de cauſsâ ulla ad coronam cumpetit actio; quid fiet igitur in iis, qui in picturis & ſtatuis frontes Progenitorum ſuorum illa redimitas vident? Funeſta aliqua ejus rei hac noſtra ætate ſuppetunt exempla & plura dedêre ſæcula retrò præterita, multorum Conſanguineorum, qui Regna fidei ſuæ concredita poſteà ſibi arrogarunt, ut propria. Qui è Regio progenerantur ſanguine, ad tyrannidem ferè ſunt proniores, quippe qui pluribus abundent mediis, quibus conſilia ſua ad exitum queant perducere. Pauci perſuadere ſibi poſſunt, juſtam eſſe illam legem, quæ naſcendi prioritatem virtuti antepoſuit, & quiſque de ſe ipſe præſumit, ſe præ alio Coronam promereri. Licèt verò in uno aliquo interdum excellat ratio, periculum tamen eſt ab iis, quos ſingulariter charos habet, & familiares: hi enim, cùm Majeſtatis illius participes ſe fore ſperent, violentis quibuſdam mediis eam procurare contendunt, & inter Cognatos diffidentias ſuſcitant. Quòd ſi quas tales Rex Philippus Secundus de Joanne Auſtriaco habuit, ex iſto manarunt fonte. Inſigne exemplum hujus Politicæ reliquit poſteris Infans Ferdinandus, *a* recuſando Coronam, quæ ad Regem Joannem II. illius nepotem pertinebat, quo laudabili facinore multas

alias

a Mar. Hiſt. Hiſp. c. 15. l. 19.

alias de cælo promeruit. Et perantiqua eſt iſthæc generoſa fidelitas, ac ſincerus amor Infantium hujus nominis in Reges conſanguineos; nec minor in hoc præſenti elucet, cujus ſubmiſſio & obedientia erga ipſum Regem tanta eſt, ut ſubditi potiùs, quàm fratris eſſe videatur; nec ipſe Sphæræ cœleſtes tam ſe ſubmittunt primo mobili, ac ſua Serenitas voluntati regiæ: nam in illis motus quidam eſt contrarius, in hac minimè; magis de honore Regis, quam de ſuomet proprio ſollicita eſt. O Magnum Principem, in quo ſanguinis ſplendor (tametſi ſummus ille ſit) non eſt tamen maximum eorum, quæ in ipſo ſuſpicimus. Divina providentia nimirum perturbatiſſimis hiſce temporibus, inter tot tamque diuturnos bellorum motus, quibus Monarchiæ hujus axes ac poli concutiuntur, Atlantem iſtum è cælo ſubmiſit, qui animi ſui fortitudine, & prudentia præcipuam illius partem ſuſtentaret.

SYMBOLUM. LV.

ARiſtoteles, ut Alexandro Magno Conſiliariorum virtutes & conditiones aptiùs exprimeret, cum oculis eos comparabat. Tranſtulit comparationem iſtam in legum ſuarum libros Rex Alphonſus, cognomento Sapiens, & accuratam inter ea collationem inſtituit. Nec novum illud videri debet, aut inſolens: nam & Reges Perſiæ ac Babyloniæ illos appellabant oculos ſuos, uti Miniſtros alios aures ſuas, & manus, pro ratione muneris, quod obibant. Spiritus illi ſeptem, Miniſtri Dei, miſſi in omnem terram, oculi erant agni *a* immaculati. Princeps aliquis cui tam multa videnda ſunt & audienda, totus deberet eſſe oculus, totus *b* auris. Quod quia fieri non poteſt, alienis utatur, neceſſe eſt. Ex quo etiam fit, ut nul-

lus

a *Agnum ſtantem tanquam occiſum, habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſſi, in omnem terram,* Apoc. 5. 6. b *Superior debet eſſe totus mens, & totus oculus.* S. Greg. Antioch. Ho. 3.

lus reperiatur Princeps, quantumvis intelligens ſit, ac prudens, qui miniſtris non egeat: a *nam Principes ac Reges nunc quoque multos ſibi oculos, multas aures, mul-*

tas item manus, atque pedes faciunt. In illo tamen nihil ineſt incommodi, modò iis rectè uti quis noverit:

a *Hâc*

a Ariſt. lib. 3. Polit. cap. 12.

a *Hàc enim ratione, & omnium oculis cernet, & omnium auribus audiet, & omnium denique conſiliis in unum tendentibus conſultabit.* Idem ſignificabant Ægyptii per oculum Sceptro ſuperimpoſitum, *conſilium* quippe *oculus* eſt *futurorum.* b Eodem, opinior, alludere voluit Jeremias, c cum diceret, *Virgam vigilantem ego video.* Atque ideò in præſenti Emblemate Sceptrum pingitur oculis plenum, ad ſignificandum nimirum, per Conſiliarios Principem gubernationis ſuæ negotia prævidere debere, ac prævertere. Nec mirum eos, qui à conſiliis ſunt Principi, à nobis in ſceptro collocari, cùm & in coronis Imperatorum, Regumque Hiſpaniæ nomina eorundem inſculpi, mos quondam fuerit, nec immeritò: magis enim relucent, quam ipſa Principum diademata.

§. Atque iſta cum oculis comparatio virtutes illas deſignat ac dotes, quibus inſtructum eſſe oportet, qui Conſiliarii fungitur munere: ſicut enim Viſus per omnes partes, ad res longè etiam diſtantes ſeſe extendit, ita animo Conſiliarii practico obverſari debet præteritum, præſens, & futurum, ut de rebus rectè ſtatuat, & certum formet judicium: quod fieri haudquaquam poterit abſque multa lectione, longo negotiorum uſu, & frequenti cum Nationibus variis communicatione: *niſi* enim naturæ Principis, *morum*, d *animorumque Provinciæ ſint gnari, qui de ea conſultant, perdunt ſe, & Rempublicam*, ad illam autem comparandam notitiam induſtria opus eſt, neque enim ea cognoſcunt oculi, quæ antè non viderunt. Qui multa fuit expertus, atque oculis uſurpavit multa, ei intelligentiæ lumen ſuboritur, & occurrunt facilè e media.

§. Tanta eſt oculorum, cordiſque conſenſio mutua, ut hujus affectus, ac paſſiones mox ad illos

a Sineſ. ad Arcad. b Ariſt. l. 6. de regim. c Jer. 1. 11. d Cicero. e *Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum.* Eccl. 34. 9.

los quoque deriventur; ſi triſte illud ſit, hi manant lacrymis; ſi contrà lætum ſereni ſunt, amœnique. Niſi Conſiliarius intimè ſuum dilexerit Principem, ita ut fortunam ejus adverſam, aut proſperam quaſi ſuam reputet, haud multum operæ & curæ ponet in dandis conſiliis: quare rectè dixit Rex Alponſus Sapiens; a *que los Conſejeros an de ſer amigos del Rey. Ca ſi tales no fueſe, poder le yà ende venir gran peligro, porque nunca, los que à ome deſaman, le pueden bien aconſejar, ni lealmente.*

§ Non ſinunt oculi, ut digitus aliquis artificioſam eorundem ſtructuram, & fabricam contrectet; tempori abdunt ſeſe, & palpebris contegunt. Quantumvis Conſiliarius intelligens ſit, ac prudens in ſuis Conſiliis; ſi tamen facilis fuerit, & levis in pandendis ſecretis; ſi digitos ſibi in intimum pectus immitti patiatur, plus nocumenti adferet Principi, quàm Conſiliarius aliquis ignorans & rudis: nullum enim bonum conſilium eſt, ſi ſecretum non maneat, immò quæ rectè ſtatuta fuêre, plus damni accerſunt, ſi ante tempus detegantur, quàm etiam ſtatuta malè, ſi cum ſecreto executioni mandentur. Fugiat itaque Conſiliarius communicationem cum iis, qui non ex eodem ſunt Conſilio: ſubducat ſe eorum digitis, qui intimum pectoris ejus pertentare cogitant. Nam ſi in colloquium aliquod de rebus deſcendat, facilè mens ejus explorabitur, atque unà cum illa regulæ, quibus Princeps ſe ſuaque moderatur. Labia velut feneſtræ ſunt interioris cordis, quæ dum panduntur, illicò apparet, quod intus latet.

§. Adeò puri ſunt oculi, tamque ab omni habendi cupiditate alieni, ut ne paleam quidem quantumvis exigua ea ſit, admittant, & ſi quæ in eos fors inciderit, mox turbantur, nec quicquam videre poſſunt; ſed aut omnia aliter, aut geminata iis ſeſe offerunt. Conſiliarius, qui acceperit munera, donorum pulvere mox occœcabitur, neque res concipere

a l. 5. tt. 9. p. 2.

-re poterit, prout ſunt, ſed prout eas commodi proprii ſtudium illi propoſuerit.

§. Tametſi diverſi ſint oculi, non diverſimodè tamen, ſed uniformiter res objectas repræſentant: concordes ambo in recipiendis rerum imaginibus, & tranſmittendis deinde ad ſenſum communem per nervos opticos, unitos inter ſe, ne diverſæ ſubintrent, & illum fallant. Niſi inter Conſiliarios una eademque ſit voluntatum conſpiratio, unus idemque finis pari conſenſu connitendi ad conſilium optimum, & maximè proficuum, ita ut nec odium, nec amor, nec exiſtimatio propria in diverſas eos trahat opiniones, confuſus hærebit Princeps & dubius; neque ſat ſcire poterit, quam potiſſimam partem in electione melioris conſilii amplecti debeat. Atque iſtud periculum tum præcipuè accidit, cùm unus aliquis Conſiliarius plus videre ſe & intelligere exiſtimat, quàm videat & intelligat alius; aut cùm tantū judicii non habet, ut quod melius eſt, dignoſcere *a* valeat; aut cùm conſilio offenſas ſuas ulciſci, & affectibus ſuis indulgere cogitat. Verùm ab his omnibus liberum eſſe oportet Miniſtrum, ita ut alium finem ſibi propoſitum non habeat, quàm obſequium ſui Principis. b *A tal Conſejero* (verba ſunt Regis Alphonſi Sapientis) *llaman en latin Patricio, que es aſi como Padre del Principe: e eſte nome tomaron à ſemejanza del Padre natural, e aſi como el Padre ſe mueve, ſegun Natura, à aconſejar à ſu Hijo lealmente, catandole ſu pro, e ſu honra, mas que otra coſa: aſi aquel; por cuyo Conſejo ſe guia el Principe, lo debe amar e aconſejar lealmente, e guardar la pro, e la honra del Señor ſobre todas las coſas del Mundo, non catando amor, nin deſamor, nin pro, nin daño, que ſe le puede en de ſeguir, e eſto de ben fazer ſin liſonja ninguna, non acatando, ſi le peſara, ò le plazera, bien anſi como el Padre non lo cata, quando aconſeja à ſu Hijo.*

§. Par-

a *Cum fatuis conſilium non habeas: non enim poterunt diligere, niſi quæ eis placent.* Eccleſ. 8. 20. *b* l. 7. tt. 1. p. 4.

§. Partita eſt Natura juriſdictionem ſingulis oculis, ſuis cuique per lineam interpoſitam præfixis terminis: non ideò tamen in operando ambo concordes eſſe deſinunt, ſed mutuo quodam affectu ſibi aſſiſtunt invicem, ut ſi unus in hanc ſeſe flectat partem, quæ ad ipſum pertinet, idem quoque alter faciat, ut rerum cognitio tantò certior ſit; nec curet magnoperè, ſintne eæ intra circumferentiam ſuam, an non ſint. Hæc mutua concordia & conſenſio valdè in Miniſtris eſt neceſſaria, quorum zelus, & diligentia univerſalis ſit oportet, ut non ad ea ſolùm, quæ ſui ſunt muneris, attendant gnaviter; ſed ad ea etiam, quæ ad aliorum officia pertinent. Nulla eſt corporis pars, quæ non illicò ſanguinem ſuum, ſuoſque ſpiritus ad eam derivet, quæ adverſi aliquid patitur, ut totum corpus conſervetur. Si Miniſter aliquis otio indulgeat & quieti, dum alium laboribus & periculis videt opprimi, malitia eſt, æmulatio eſt, & exiguus erga Principem affectus. Naſcitur iſtud interdum ex amore commoditatis & gloriæ propriæ, aut ne ea in diſcrimen veniat, aut certè ut ſocii infelicitate evadat illuſtrior. Tales Miniſtri ſibi ſolùm proſunt, non Principi. Atque hinc exoriuntur pernicioſæ illæ Contentiones inter ipſos illius Status, inter ipſa illius arma, & æraria; quibus multæ egregiæ perduntur occaſiones, amittuntur integræ urbes, caſtella & Provinciæ. Conſilia & actiones Miniſtrorum communicari debent inter ſe, haud ſecùs ac alæ Cherubinorum in templo Salomonico ſeſe mutuo *a* contingebant.

§. Quanquam verò plurimùm corpori proſint oculi, Natura tamen non niſi binos largita eſt, multitudo enim cognitioni rerum officeret. Haud aliter ſanè, ubi magnus eſt Conſiliariorum numerus, retardantur conſultationes, ſecretum in periculo eſt, & confunditur veritas: ſuffragia enim numeran-

a *Et ala ejus altera quinque cubitorum alam Cherubinorum alterius contingebat.* 2. Par. 3. 12.

rantur ſolùm, non expenduntur, & major denique numerus concludit. Hæc damna experiuntur potiſſimùm Reſpublicæ. Multitudo cœca eſt ſemper & imprudens, & ſapientior etiam Senatus, hoc ipſo quod amplus eſt, conditionem & ignorantiam vulgi admixtam habeat, neceſſe eſt. Plus lucis pauci ſpargunt Planetæ, quàm multæ ſtellæ. Et quia tot ſunt in viâ lacteâ, hinc ſplendore repercuſſo alia aliam impedit, & minus ibi lucis eſt, quàm in aliis cæli partibus. Inter multos libertas audacior eſt, & difficulter ad voluntatem & arbitrium Principis reduci ſe *a* patitur; uti experientia docet in Conventibus Ordinum publicis, & comitiis Generalibus. Expedit itaque, ut pauci potiùs ſint Conſiliarii, ii ſcilicet, qui ad gubernandum Statum ſufficiunt, erga quos indifferenter ſe gerat ipſe Princeps; neque ſinat ſe unius ſolius duci judicio; per unum enim tantùm non videbit, quantum per omnes alios. Ita dixit Xenophon, qui eadem uſus comparatione Conſiliarios Regum Perſiæ oculos, & aures *b* vocitat. c *Apud* ejuſcemodi *Miniſtrum*, cum non niſi ipſius oculis Princeps videat, *Majeſtas Imperii hærere ſolet Regi, aut Principi orbum potentiæ nomen relinquitur.*

5. Solent plerumque Principes unius ſolius alicujus conſilio ita acquieſcere, ut omnia cum illo negotia deliberent, ea etiam quæ ipſe minimè

a *Populi imperium juxta libertatem: paucorum dominatio regiæ libidini propior eſt.* Tac. lib 6. Annal. b *Hinc factum eſt, ut vulgò jactatum, Perſarum Regem multos habere oculos, aureſque multas; quod ſi quis putet unum oculum expetendum Regi, eum egregiè falli certum eſt: unus enim & pauca videat, & pauca audiat; eſſetque aliis regiis Miniſtris quaſi negligentia quædam, & ſegne indictum otium, ſi id uni ſolum alicui demandatum eſſet officium. Præterea quem ſubditi cognoſcerent illum eſſe oculum, aut aurem regiam, ſcirent hunc cavendum eſſe, neque quidpiam illi committendum, quod omninò præter rem Principis foret.* Xenoph. lib. 4. Cyri. c Plutarch.

mè intelligit. Vnde accidit,ut graviſſimi in ſtatuendo committantur errores: neque enim viri literati in rebus militaribus rectè conſilia dare poterunt, neque milites in iis, quæ ad pacem pertinent. Expendens illud Alexander Severus Imperator unumquemque in iis conſulebat, quæ ipſe pertractaverat. a *Vnde ſi de jure tractaretur, in conſilium ſolos doctos adhibebat; ſi vero de re militari, milites veteres, & ſenes ac bene meritos, & locorum peritos.*

§. Iſtis oculorum affectionibus hactenus explicatis corpus in ſuis motibus regitur, quæ ſi deeſſent, ne ad unum quidem paſſum ſecurè poſſet progredi. Idem Regno eveniet, quod bonis Conſiliariis deſtitutum fuerit. Cœcum erit ſceptrum abſque iſtis oculis, & ſine viſu Majeſtas. Neque enim Princeps ullus tantâ pollet ſapientiâ; ut per ſe ipſum omnia, quæ occurrunt, poſſit decidere. *El Señorio* (inquit Alphonſus Rex) *no quiere compañero, ni lo hà meneſter, como quiera que en todas guiſas conviene, que aya omes buenos, è ſabidores, que le aconſejen, è le ayuden.* Et ſi quis Princeps tam acutos ſibi oculos eſſe exiſtimaverit, ut abſque aliorum operâ ſolus videre omnia, & dijudicare ſe poſſe confidat, is ſuperbus magis erit, quàm prudens, & ad quemvis paſſum in gubernatione b offendet. Ioſue tametſi actiones ſuas cum ipſomet Deo communicaret, & expreſſa ab illo mandata accepiſſet, & inſtructiones pro occupandâ urbe Hay, conſulebat tamen ſeniortes Duces, quos ſecum c habebat. Conſiliarii Aſſueri Regis nunquam à latere ipſius, diſcedebant, quin omnia cum iis maturè deliberabat, ut Regum mos d erat. Divinum Spiritus ſancti oraculum eſt: e *Qui agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientia.*

a Lampr. in vita Alex. b *Si de ſua unius ſententia omnia geret, ſuperbum hunc judicabo magis, quàm prudentem.* Liv. c *Et aſcendit cum ſenioribus in fronte exercitus.* Joſ. 8. 10. d *Interrogavit ſapientes, qui ex more regio ſemper ei aderant, & illorum faciebat cuncta conſilio.* Eſth. 1. 13. 10. e Prov. 13. 10.

pientia. Non tanta eſt Naturæ capacitas, ut ad imperium, quantumvis exiguum, ea ſola ſufficiat: *a nemo* enim *ſolus ſapit*, neque in uno ſolo reperiri poſſunt omnia, quæ ſciunt omnes. Et licèt multa ingenia non plus videant, quàm unum aliquod perſpicax, eò quòd non ſint ſicut quantitates, quæ multiplicantur ſeipſis, & ſummam grandem conficiunt; illud tamen de diſtantiâ intelligi debet, non de circumferentia, quam citiùs plures oculi deprehendunt, quàm *b* unus, modò tot non ſint, ut naſcatur inter eos confuſio. Vnum ſolum ingenium unam ſequitur ratiocinationem, neque enim uno eodemque tempore pluribus poteſt intendere, & illius amore captum ulteriùs non progreditur. In conſultatione multos audit Princeps, & melius ſecutus judicium, ſuum faciliùs deponit, illorumque agnoſcit incommoda, quæ ex paſſionibus, & affectibus privatis oriuntur. *c* Eam ob rem Joannes Secundus Aragoniæ Rex datis ad filios ſuos Reges Catholicos ſub extremum vitæ literis, ſeriò eos monuit, ne quid unquam facerent abſque conſilio Virorum prudentium, & quos Virtus commendaret. Omnes gubernationis greſſus neceſſe eſt, ut præcedant illi Conſiliariorum oculi, & viam *d* commonſtrent. Antonius Imperator cognomento Philoſophus, Vir eâ ætate longè ſapientiſſimus, Scævolam, Mucianum, Vlpianum, & Marcellum, Viros planè inſignes à conſiliis habebat, & ſi eorum ſententias ſuâ meliores eſſe animadverteret, lubens ſeſe illis accomodabat, dicebatque: *e Satius eſt, ut ego tot taliumque amicorum ſequar conſilium, quam illi meum. Qui ſapiens eſt, audit conſilia*, & rectius peragit omnia Princeps etiam ignorans, qui conſilio utitur, quàm alius intelligens, in opinionibus ſuis obſtinatus & pertinax. Ne Principem arrogantia præcipitet, propterea quòd gloriam rei bene geſtæ

a Plaut. b *Salus autem, ubi multa conſilia.* Proverb. 11. 14. *c* Mar. Hiſt. Hiſp. d *Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos*, Prov. 4. 25. *e* Prov. 12. 15.

geſtæ cum aliis partiri oporteat, ſi Conſiliarii in eam aliquid conferant: neque enim profectò minor laus eſt, dimittere ſeſe ad aliorum conſilium inquirendum, quàm ſeipſo rectiſſimè aliquid facere.

a *Ipſe ô Rex benè conſulito, & pareto viciſſim.*

Hęc conſilii acceptatio ſumma in Principe poteſtas eſt. Conſilium dare inferioris eſt, ſuperioris illud admittere. Nihil Principatui magis proprium, nihil neceſſarium magis, quàm conſultatio, & executio. *Digna accion es* (ajebat Rex Alphonſus Undecimus in Comitiis Madritenſibus) *de la Real magnificentia, tener ſegun ſu loable coſtumbre varones de Conſejo cerca de ſi, i ordenar todas las coſas por ſus Conſejos, porque ſi todo Home debe trabajar de aver Conſejeros, mucho mas lo debe fazer el Rey.* Quilibet, etiam ignorans, Conſilium dare poteſt; at benè ſtatuere, ſolus b prudens. Nil quicquam de gloriâ Principis decedit, qui conſultare noverit, & eligere: *Bene enim quod cum veſtro conſilio fuerit ordinatum*(dicebat in lege quadam Theodoſius Imperator) c *id ad beatitudinem noſtri imperii, & ad noſtram gloriam redundare arbitror.* Triumphi Scipionis Africani non aliunde, quàm à Conſiliis Caji Lælii profecti ſunt, unde dici ſobat, hunc conſcribere, Scipionem verò exhibere Comœdiam: neque tamen hoc ipſum ſplendorem famæ illius ullo modo obſcuravit, neque rectè & cum laude adeo factorum gloria Lælio aſſcripta fuit. Res tota in eo præcipuè conſiſtit, ut rectè per ſemetipſum Comœdiam repræſentare Princeps noverit, neque Miniſter ſit, qui illam & componat & exhibeat. Nam etſi Conſiliarii ſint oculi Principis, ipſum tamen adeò cœcum eſſe non oportet, ut abſque iis prorſus videre nequeat: hoc enim eſſet cœco quodam modo imperare, & Princeps apud omnes ſuos in contemptum veniret. Lucius Torquatus, tertiùm, electus Conſul, ocu-

a Hom. b *Aſtutus omnia agit cum conſilio.* Prov. 13.16.
c l. humanum C. de leg.

oculorum imbecillitatem excuſavit, a *indignum eſſe, inquiens, Rempublicam, & fortunas Civium ei committi, qui alienis oculis uti crederetur.* Rex Ferdinandus Catholicus dictitabat, Legatos eſſe Principis oculos; cum tamen miſerrimum fore, qui non niſi iis ſolis cerneret. Non concredebat omnia Miniſtris ſuis magnus ille Politicus, per eos videbat quidem, ſed tamen tanquam per conſpicilia, ponendo illos ante ſe, & oculos ſuos proprios iiſdem applicando. Si Conſiliarii animadvertant, penes ſe rerum decidendarum eſſe arbitrium, detorquent eas ad privatos ſuos fines, & creſcente ambitione, in diverſas abeunt factiones, unoquoque eorum ſupremam illam poteſtatem ſibi arrogante, quam Princeps ignavus, & ad negotia tractanda inidoneus illis permittit. Miſcentur & perturbantur omnia, ſi Conſiliarii plus eſſe velint, quàm ſpeculæ quædam, quæ rerum Horizontem Principi detegant, ut ipſe ſtatuere deinde in iis poſſit, & eligere conſilium, quod videbitur optimum. Oculos ei Natura dedit. & ſi unicuique Miniſtro ſuus aſſiſtat Angelus, cor Regis verò ipſe quoque Deus præterea moderatur. b dubio procul etiam viſum ejus dirigent, & clariorem perſpicacioremque efficient, quàm Miniſtrorum. Rex Philippus Secundus animum interdum ad ſe revocabat, ut de negotiis ipſe ſecum diſquireret, & Deo ſeſe enixè commendans, illud amplectebatur, quod ſibi tum occurreret, licèt aliter Miniſtris ejus videretur, & plerumque eveniebat feliciter. Non poſſunt Conſiliarii ſemper hærere lateri Principis, c *nec omnia conſilia cunctis præſentibus tractari, ratio rerum, aut occaſionum velocitas patitur;* ſed in arenâ capiendum interdum Conſilium, & ſtatuendum ex tempore. Non habent mandata auctoritatem, ut par eſt, ſi conſtet Principem ea accipere, non dare: ſtatuere omnia abſque conſilio, præſumpta temeritas eſt; omnia exequi ex aliena ſen-

a Tit. Liv. l. 26. b *Cor Regis in manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit illud.* Prov. 21. 1. c Tacit. lib. 1. Hiſt. c. 1

tentia, ignorans ſervitus. Penes eum, qui imperat, arbitrium eſſe debet immutandi, adjiciendi, aut rejiciendi penitus id, quod illi Miniſtri conſulunt. Et proderit interdum quædam eos celare myſteria, ac fallere; uti faciebat idem Rex Philippus Secundus, diverſimodè ad Conſilium ſtatûs referendo de Legatorum expeditionibus, quando eos in certam aliquam trahere cogitabat ſententiam, aut aliàs expedire judicabat, ne quædam negotiorum circumſtantiæ iis innoteſcerent. Conſilium Statûs Coloſſo alicui debet eſſe ſimile, ut illius humeris inſiſtens Princeps, longiùs quàm ipſum proſpiciat. Thebani viſum tam longum Principi ſuo minimè optabant: hinc enim depingere eum ſolebant patulis auribus, & oculis obvelatis, ſignificantes, cæco quodam impetu debere eum exequi, quæ ſuaſiſſet. ſtatuiſſetve Senatus. Verùm Symbolum illud non erat Principis alicujus abſoluti, ſed Principis Reipublicæ; cujus poteſtas ſic aſtricta eſt certis limitibus, ut ſatis ſit, quòd ille audiat; nam videre, quid agendum ſit, Senatui reſervatur. Non niſi cœca Majeſtatis eſt umbra, & vanum potentiæ ſimulacrum. In illum non niſi per reflexionem derivatur auctoritas, quæ in Senatu reſidet, adeóque oculis non eget, cui pro ſuo arbitratu progredi non licet.

§. Quamvis autem omnino deceat, ut Princeps in deliberando ſuum ſibi ſervet arbitrium; in eo tamen tantopere gloriari non debet, ut eâ de cauſſa, ne conſilio indigere videatur, illud prorſus reſpuat, quod ei Miniſtri ſuggerunt: ſic enim in graviſſima incideret incommoda, quomodo, Tacito teſte, Tetro accidit, qui a *ne alienæ ſententiæ indigens videretur, in diverſa, ac deteriora tranſibat.*

§. Si factu foret poſſibile, deberent Reges Regibus eſſe à conſiliis, ut quæ ii in rem conſulerent, à decoro, exiſtimatione & auctoritate Regiâ non deſciſcerent. Sæpè perſonâ ſuâ minùs dignum aliquid agit

a Tac. lib. 15. Annal.

agit Princeps, quia vili & abjecto eſt animo, qui ſic conſulit. Verùm quia illud fieri nequid, decet ſaltem juſmodi legere Conſiliarios, qui tametſi Principes non ſint, animos tamen & ſpiritus gerant Principum, & ex ſanguine generoſiori deſcendant.

§. In Hiſpaniâ magnâ cum prudentiâ varia inſtituta ſunt conſilia, pro bonâ Regnorum, & Provinciarum adminiſtratione, aliiſque momenti alicujus in iſta Monarchia negotiis; verùm ob bonam hanc illius conſtitutionem non protinus curam omnem oportet abjicere: nulla enim Reſpublica tam firmis munita præſidiis, cujus fundamenta cum tempore non collabeſcant, aut quæ malitia praviſque abuſus ſenſim non exedant. Nec ſufficit partes illius ſingulas benè conſtitutas eſſe, niſi aliquando omnes in unum coëant, agantque inter ſe tam de illis ipſis partibus, quàm de univerſo corpore. Ad eum finem in Religioſis Ordinibus cogi videmus capitula Provincialia & Generalia, in Eccleſiaſtica Monarchia Concilia; & eaſdem ob cauſſas maximè è re communi eſſe videtur, ut decimo quôque anno Madriti Generale aliquod formetur conſilium, aut conventus, ad quem Conſiliarii bini è Conſiliis ſingulis, aut bini Deputati ex unaquaque Monarchiæ iſtius Provincia conveniant, ad deliberandum de ſua ſuarumque patrium conſervatione: niſi enim Regna innoventur ſubinde, inveteraſcunt ac pereunt. Atque hic conventus Monarchiæ membra arctiùs uniet, ut conſentiant inter ſe, & ſibi mutuum in neceſſitatibus ferant præſidium. Ad eundem finem cogebantur Concilia Toletana, in quibus non ſolùm quæſtiones de Religione pertractari ſolebant, ſed ea quoque, quæ ad Caſtellæ gubernationem pertinerent.

§. Atque iſtæ oculorum affectiones reperiri etjam debent in Principum Confeſſariis, qui eorum ſunt Conſiliarii, Judices, & Medici ſpirituales;

quæ officia Viros deſiderant in obſequio divino, & amore in Principem ferventes; inſtructos à ſcientia, ad rectè judicandum, à prudentia, ad admonendum; à libertate, ad corripiendum; fortitudine, ad inſtruendum, proponendo Principi ante oculos (et ſi cum gratiæ amitiendæ periculo) injurias ſubditorum, & Regnorum pericula, non vero luto illinendo (ut Ezechiel loquitur) hiantem parietem & ruinas *a* minitantem. Nonnulli Principes Confeſſariorum utuntur opera ad ſolam conſcientiam expiandam; alii etiam in conſultationibus ad Statum pertinentibus. Rationes politicas in utramque partem nunc non examino, illud ſolùm dico, conveniens judicatum in Hiſpania, ut Regis Confeſſarius intereſſet conſiliis, tum ut deciſiones ex conſcientiæ præſcripto dirigeret, iiſque pondus adderet, tum ut gubernationis quaſi factus conſors, corrigeret Principem, ſi quâ in re ſuo muneri is deeſſet: aliqui enim optimè nôrunt peccata, quæ admittunt, ut homines; at non ea, quæ peccant, ut Principes, licèt graviora illa ſint, quæ ad officium eorum pertinent, quàm ea quæ ad ipſam perſonam.

§. Nec expedire ſolùm videtur, ut Confeſſarius conſilio Staûs interſit, ſed alii etiam Prælati aut perſonæ Eccleſiaſticæ in Dignitatibus conſtitutæ, & ut auctoritate ſua, atque eruditione, qua valent plurimùm, Regni conſultationibus aſſiſtant: ſic enim magis unirentur inter ſe ad conſervationem & defenſionem totius corporis duo illa brachia, ſpirituale ſcilicet, & temporale. Reges Gothi de rebus maximis conferebant cum Prælatis, qui in Conciliis Toletanis in unum convenerant.

§. Quod dictum de Confeſſariis, de Concionatoribus quoque debet intelligi, qui tubæ ſunt *b* veritatis,

a *Illi autem liniebat eum luto abſque paleis.* Ezech. 13. 10.

b *Clama, nec ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam.* Iſ. 58. 1.

tis,& interpretes Deum inter & *a* homines in quorum ore *b* verba ſua poſuit. Cum illis valde cautè oportet agere Principem, tanquam cum canalibus quibuſdam, per quos fluenta doctrinæ aut ſalutaris, aut noxiæ derivantur ad populum. Ab iis plebs dependet, ſuntque inſtrumenta peridonea ad illam aut concitandā, aut componendam; uti in ſeditionibus Catalaniæ, & Luſitaniæ compertum fuit. Fervor eorum & zelus in reprehendendis vitiis, exerere ſeſe potiſſimùm ſolet contra eos, qui aliis præſunt, & ex levibus indiciis facilè iſtud penetrat populus, quia naturâ ſuâ erga Miniſtros minùs benè afficitur. Unde fieri poteſt, ut gubernationis pereat auctoritas, & ſubditi minùs contenti ſint; inde verò oriantur tumultus, & ſeditiones, præſertim quando culpantur, produnturque vitia Principum, contra officii ſui obligationem commiſſa. Præſtat igitur reprehenſiones illas eſſe generales, abſque eo, quòd ipſæ deſignentur perſonæ, quando ſcandalum non eſt publicum, aut præmiſſæ non fuerunt admonitiones Evangelicæ, aliæque circumſtantiæ cum bono publico in trutinâ appenſæ. Cum tali modeſtiâ reprehendit Deus in Apocalypſi nonnullos Epiſcopos, ut primâ fronte iis abblandiri, immò etiam adulari cuipiam videri *c* poſſet. Neminem Chriſtus offendit ex cathedra: reprehenſiones ipſius fuerunt generales, & quando ad particulares deſcendit, non ut concionator, ſed ut Rex locutus videtur. Pro concione dici non debet, quod in angulis platearum interdicitur, & punitur; quâ in re falli ſolet zelus, aut quia nimius eſt, aut quia eum excœcat applauſus imperitæ multitudinis, quæ frequens concurrere ſolet, ad audiendos defectus Principis aut Magiſtratus.

SYM-

a *Pro hominibus conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum.* Heb. 5. 1. b *Ecce dedi verba mea in ore tuo.* Ier. 1. 9. c *Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & miniſterium, & patientiam tuam, & opera tua noviſſima plura prioribus. Sed habeo adverſus te pauca.* Apoc. 2. 19. & 20.

SYMBOLUM LVI.

AB intelligentia, non à calamo eſt Secretarii officium. Si ad id ſufficeret bellè pingere literas, optimi Secretarii Typographi forent. Illius eſt de rebus conſultare, eas diſponere, & ad perfectionem adducere. Dextera manus eſt voluntatis

Prin-

Principis, & gubernationis ejus inſtrumentum, index denique, quo decreta ſua conſignat, atque uti dixit *a* Rex Alphonſus Sapiens, *el Chanciller* (ejus loco nunc Secretarius eſt) *es el ſegundo Official de caſa del Rey, de aquellos, que tienen oficios de poridat. Ca bien aſi como el Capellan* (de Sacellano Majori loquitur, qui tunc Regi à confeſſionibus erat) *es medianero entre Dios, e el Rey ſpiritualmente en fecho de ſu anima: otro ſi lo es el Chanciller entre el, e los Omes.* Perparum proderit, in Conſiliis prudentes inſtitutas fuiſſe conſulationes, ſi qui diſponere eas debet, errorem committat. Conſiliarii ſuas dicunt ſententias, Princeps per Secretarium ſuum animam iis tribuit, & unum aliquod verbum hîc, aut ibi opportunè poſitum, negotiorum formam immutat, haud ſecus atque in picturis exigua aliqua umbra, aut levis penicilli ductus efficit, ut ad vivum exemplar accedant propiùs, aut ab eo longiùs abeant. Conſilium ideam fabricæ negotii alicujus diſponit. Secretarius inde normam concinnat, in qua ſi erretur, ipſum quoque ædificium ſecundùm illam conſtructum vitioſum erit. Ut iſtud Emblemate præſenti ſubjiciam oculis, calamus illius circinus ſimul eſt, quia non ſolùm in chartam referre debet, ſed menſurare etiam, & perficere, quæ ſtatuta fuerunt, metiri occaſiones & tempora, ne aut citiùs, aut tardiùs, ac oportet, fiat executio: officium ita conjunctum cum munere Principis, ut ſi negotia ferrent, alteri committi nequaquam deberet: nam ſi pars Majeſtatis non ſit, quædam ſaltem illius eſt reflectio. Illud, opinor, Cicero innuebat, cùm Proconſulem, qui tum Aſiæ Provinciam procurabat, his verbis admoneret: b *Sit annulus tuus* (quo nomine Secretarium intellige) *non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu; non Miniſter alienæ voluntatis, ſed teſtis tuæ.* Miniſtri alii in uno ſolo munere Principem referunt; Secretarius in omnibus. In aliis ſufficit ſcientia rerum iis commiſſarum; in

 hoc

a L. 4. tt. 9. p. 2. *b* Cic. Epiſt. 1. ad Quinct. Fr.

hoc cognitio requiritur, & experientia aliqua communis,& ſpecialis artium omnium tam belli,quàm pacis. Errata illorum in una ſunt materia; horum verò in omnibus, occulta tamen, & quæ poſteà Conſiliis imputantur; quemadmodum gravitati morbi errores Medicorum in applicandis remediis. Cum malis Miniſtris poterit Princeps in negotiis ſuis efficere aliquid, at non cum imperito Secretario. Stomachus eſt, ubi digeruntur negotia, & ſi concocta malè inde prodeant, caduca erit & brevis vita gubernationis. Repetantur memoria tempora retrò præterita, & ſtatim apparebit, nullum unquam ſtatum ritè & feliciter gubernatum fuiſſe,niſi eum, qui inſignes habuit Secretarios. Quid refert, optimè ſtatuere Principem, ſi Secretarius malè illud diſponat, neque cum judicio ponderet, aut cum prudentiâ obſervet aliquas circumſtantias, à quibus dependere ſolent negotia? Si prudentia illi deſit, non ſufficit, quòd certas quaſdam ſcribendi formulas teneat: vix ullum enim eſt negotium, cui alterius exemplar aptari queat. Omnia cum tempore, aliiſque accidentibus formam mutant & naturam. Habent Pharmacopœi remedia diverſa à variis præſcripta Medicis, pro diverſis morborum curis; verùm graviſſimi fierent errores, ſi ipſi Medicinæ imperiti eas applicarent ægritudinibus abſque notitiâ cauſſarum, conſtitutionis infirmi, temporis, aliarumque circumſtantiarum, quas uſus obſervavit, & prudens ratio expendit, ac ſpeculatio.Idem negotium aliter perſcribi debet ad Miniſtrum phlegmaticum, aliter ad cholericum: aliter ad timidiorem, aliter ad audaciorem. Utroſque illi inſtruere debent, quomodo curanda negotia, & expedienda ſint. Quid Secretaria aliud ſunt, quàm ſcholæ quædam, è quibus inſignes Miniſtri prodeunt? Ex iis, quæ ipſi uſu & experientiâ obſervant, omnes rectam gubernandi rationem edocere poterunt. Ibi notare oportet, quæ rectè fiant,quæ ſecus.E quibus omnibus facilè conficitur,

quan-

quanti interſit ad utilitatem publicam, tales eligi Secretarios, qui optimis Naturæ donis inſtructi ſint. Magni illi Dei Miniſtri aut Secretarii, quos Evangeliſtas dicimus in Apocalypſi adumbrantur per quatuor animalia alata, intùs ac foris oculis *a* plena, & pennæ quidem velocitatem, & executionem ingenii denotant: oculi exteriores, accuratam omnium notitiam: interiores, eorundem contemplationem: tam intenti operi, ut nec noctu, nec interdiu quietem *b* caperent: tam obligationi ſuæ invigilantes, ut Ezechiele teſte, ſemper calamo, & chartæ *c* intenderent; conformes in omnibus, & uniti ipſi divinæ menti & ſpiritui, à quo nullâ in re *d* diſcedebant.

Atque ut hæc Secretariorum electio recte poſſit inſtitui, operæ pretium foret, certos quoſdam, qui ad id viderentur idonei, primùm exercere in variis miniſteriis atque officiis; quod fieri poterit, ſi Princeps Legatis ſuis, aut majoribus Miniſtris eos adjungat Secretarios, qui ingenio valent rerum capaci cum latinæ linguæ peritiâ, eorumque probet induſtriam extra ſuum Regnum in variis officiis; poſtea verò ad aulæ ſecretaria eos evocet, ubi Miniſtros agant, ſeque perficiant, ut eſſe poſſint Secretarii Statûs, aliorumque conſiliorum, Cuſtodes item ærarii, Commiſſarii, quorum notitiæ & experientiæ plurimùm conferunt ad bene gubernandum, & expedienda negotia. Atque ita evitabitur mala Secretariorum electio, qualis plerumque à Miniſtris fieri aſſolet, eorum operâ utentibus, quos jam antè habebant, quique ordinariè minùs ad id munus ſunt idonei, eò quòd eos ferè eligere ſoleant, qui elegantius pingunt literas, non qui ſcientiâ præſtant.

a *Singula eorum habebant alas ſenas; & in circuitu, & intus plena oculis.* Apoc. 4. 8. b *Et requiem non habebant die ac noct.* Apoc. 4. 8. c *Facies eorum, & pennæ eorum extentæ deſuper.* Ezech. 1. 11. d *Ubi erat impetus Spiritus, illic gradiebantur.* Ezech. 1. 12.

præſtant. Unde fit, ut plus obſit Principi Miniſter aliquis bonus; qui imperitum habet Secretarium, quàm Miniſter aliquis malus, cui bonus eſt Secretarius. Accedit illud etiam, quòd ſi Secretarius ab ipſo legatur Principe, à quo ulteriorem ſperat fortunam, majori cum ſtudio Miniſtri ſuis invigilabunt officiis, magiſque attenti erunt ad munerum ſuorum obligationem, & bonam adminiſtrationem fortunarum Principis. Rex Alphonſus Sapiens cùm probè ſciret; quantum in bono aliquo Secretario eſſet poſitum, dixit aliquando: a *que debe el Rey eſcoger tal omne para eſto, que ſea de buen linaje: e aya buen ſeſo natural: e ſea bien razonado, e de buena manera de buenas coſtumbres, e ſepa leer, e eſcrivir, tambien en latin, como en Romanze.* Non videtur Rex Alphonſus ſolùm voluiſſe, ut Secretarius latinè nôrit ſcribere, ſed loqui etiam: id enim apprimè utile eſt ei, quem cum omni Nationum genere agere oportet. Et hoc præſertim tempore, poſtquam Monarchia Hiſpanica per Provincias, & Regna extera longiùs dilatata fuit, illud valde neceſſarium eſt, ob frequens literarum latinarum commercium.

9. Verùm nihil magis eſſentiale & proprium Secretario, quàm Secretum, unde & nomen invenit, ut eo audito continuo obligationem ſuam ſibi in memoriam reduceret. Lingua & calamus periculoſa cordis inſtrumenta ſunt, & per illa foràs ſe prodit, aut levitate judicii, myſteriorum incapaces, aut ex inani aliqua gloria, dum nimirum Secretarii magnarum rerum quaſi depoſitarii videri cupiunt, aut intelligentes, loquendo de illis, ſcribendove ad eos, qui Miniſtri non ſunt. Atque adeò Secretarii munere fungi iſte non poterit, qui tam modeſtus non fuerit, ut audire potiùs malit, quàm loqui, eundem ſemper vultum præ ſe ferendo, ſiquidem & in hoc legi poteſt, quod curæ illius & expeditioni commiſſum fuerit.

a l. 4. tt. 9. p. 2.

SYMBOLVM. LVII.

HOROLOGII rotulæ tanto tamque occulto volvuntur ſilentio, ut nec videas eas, nec audias; & licet ab iiſdem totum pendeat artificium, ſibi tamen hoc minime attribuunt, ſed motum ſuum accommodant indici, qui ſolus horas diſtinguit.

& indicat; ſeſeque palàm omnibus oſtentat dimenſi temporis auctorem & regulam. Talis concordia mutua, & conſenſio ſit oportet inter Principem & eos, qui ipſi à Conſiliis ſunt. Iſtos adhibere, perutile eſt nam (ut rectè dixit Rex Alphonſus Sapiens) a *el Emperador, y el Rey maguer ſean grandes Señores, non puede fazer cada uno dellos mas, que un Ome*, & Status alicujus gubernatio multis indiget viris, at tam modeſtis, & ab omni arrogantiâ alienis, ut ex iis, quæ ſtatuta fuerint, nihil ſuo tribuant conſilio, ſed ſolius Principis. Laboris ſocii ſint, non potentiæ. Miniſtri, non Imperii conſortes. Sciant Principem abſque iis imperare poſſe, ſe verò abſque illo minimè. Vbi Majeſtatem ſuam potentiamque exercere poterit ſine opis alterius adminiculo, ſe ſolo id agat. In Ægypto, ubi efficacior eſt caloris vis, cœlum animalia perfecta abſque alterius concurſu procreat. Si Princeps omnia cum aliis conferat, Conſultator erit potiùs, quàm Princeps. Perit Principatus vis, niſi rerum ſumma ad unum b revocetur. Monarchia à cæteris gubernandi rationibus in eo diſtinguitur, quòd unus ſolus imperet, obediant alii, & ſi permiſerit Princeps, ut plures præcipiant, non Monarchia erit, ſed Ariſtocratia. Vbi imperant multi, nemo imperat. Spiritus ſanctus pœnæ & caſtigationis loco id c habet, & contrà benedictionem interpretatur, ſi penes unum ſolum imperium d ſit. Quòd ſi Miniſtri Principem tam ignavum eſſe animadverterint, ut alios ſinat regere, maximam ſibimet auctoritatem arrogant. Augeſcit inter eos ſuperbia & æmulatio. Quilibet è pallio Regio detrahit aliquid, adeoque penitus tandem in fruſta diſtrahitur. Plebs confuſa inter tot Domi-

nos

a L. 12. tt. 1. p. 2. b *Neve Tiberius vim Principatus reſolveret, cuncta ad Senatum vocando, eam conditionem eſſe imperandi, ut non aliter ratio conſtet, quam ſi uni reddatur.* Tacit. lib. 1. Annal. c *Propter peccata terræ multi Principes ejus.* Prov. 28, 2. d *Et ſuſcitabo ſuper eas Paſtorem unum qui paſcat eas.* Ezech. 34. 23.

nos verum ac legitimum ampliùs non agnoſcit, & gubernationem contemnere incipit: nihil enim recte geri exiſtimat, niſi quod à Principis ſui mente proficiſci credit, unde & vi remedium parat. Exempla funeſta ejus rei apud Hiſtoricos videre licet in amiſſione Regni, *a* & morte Garſiæ Galæciæ Regis; qui ne indicem quidem agere voluit, deſignando gubernationis motus; ſed ad unum aliquem, quem præ aliis charum habebat, remittebat omnia, qui unà cum Rege poſtea occiſus fuit. Regem Sanctium Luſitanum Regno exutum legimus, quòd in eo Regina potiùs, aliique famuli obſcuro loco nati imperarent. Idem Regi Henrico IV. accidit, quia in negotiis curandis iam erat negligens: ut eorundem expeditiones à Miniſtris datas, manu ſuâ ſubſcriberet antè, quàm eas legeret, aut ſciret etiam, quid in iis contineretur. Incommodis omnibus ſeſe Princeps objicit, qui ſine examine, ſine conſideratione id ſolum exequitur, quod ſtatuunt alii; in ipſo enim tanquam in molli cerâ quilibet imprimit, quidquid deſiderat. Ita factum Claudio Imperatori. b *cui non judicium, non odium erat, niſi indita, & juſſa.* Ipſius Principis, non Miniſtrorum humeris Deus Principatum c impoſuit; id quod haud obſcurè Sauli indicare voluit Samuel, quando uncto in Regem inſtruxit convivium, & de induſtriâ armum ex agno reliquum d porrexit. Attamen non velim Principem Cameli eſſe ſimilem, qui cœcè oneri ſe inclinat; ſed opus eſt, ut humeros habeat oculatos, ſicut animalia illa in viſione Ezechielis; ut videant, & ſciant, quid in ſe e ſuſcipiant. Currum & aurigam Iſraëlis

a Mar. Hiſt. Hiſp. cap.8. lib.9. *b* Tac lib.12. Annal.
c *Factus eſt Principatus ſuper humerum ejus.* Iſa. 9. 6.
d *Levavit autem cocus armum, & poſuit ante Saul: dixitque Samuel, ecce quod remanſit, pone ante te, & comede; quia de induſtria ſervatum eſt tibi, quando populum vocavi.* 1. Reg. 9. 24. e *Et dorſa eorum plena erant oculis.* Ezech. 1. 18. ſm. lxx.

Eliam vocabat *a* Eliſeus, quòd onus gubernationis ſuſtineret, ac regeret. Principis nomen haud meretur, quiſquis per ſeipſum jubere neſcit, aut contradicere; ut in Vitellio videre licuit; qui *neque jubendi, neque vitandi potens, non jam Imperator, ſed tantum belli cauſſa erat.* Quam ob rem non ſolius indicis officium in regendo horologio obire debet Princeps, ſed inquietis etiam, quæ menſuram modumque dat rotularum motui, ab illo ſiquidem totum negotiorum dependet artificium.

Neque tamen illud nunc contendo, ut *Princeps Prætoris,* Conſiliarii, aut Præſidis *partes ſuſtineat: majus aliquid & excelſius* ab eo *poſtulatur.* Si ad omnia attendere vellet animum, pro rebus majoris momenti tempus illi non ſuppeteret. *I aſi debe haver* (verba ſunt Alphonſi Regis) *Omes ſabidores, e entendidos, i leales, e verdaderos, que le ayuden, e le ſirvan de fecho en aquellas coſas, que ſon meneſter para ſu b Conſejo, e para fazer juſticia, e derecho à la gente; ca el ſolo no podria ver, nin lebrar todas las coſas; porque ha meneſter por fuerza ayuda de otros, en quien ſe fie.* c Ipſius eſt Miniſtris uti, velut gubernandi inſtrumentis, eoſque operari ſinere; ſic tamen ut attendat ad ea, quæ agunt, cum directione aliquâ ſuperiore magis minuſve immediatâ, aut aſſiſtente, prout negotiorum ratio poſtulaverit. Quæ Miniſtrorum ſunt propria, ipſi Miniſtri peragant. Quæ ad Principis pertinent officium, de iis ſolus Princeps ſtatuat. Eade cauſſa Tiberius d *Senatum per literas caſtigabat, quod cuncta curarum ad ſe rejicerent.* Curæ Principis graviores turbari non debent conſultationibus levioribus, ſi abſque Majeſtatis læſione à Miniſtro eæ decidi poſſint. Quapropter e *Sanquinius maximus è Conſularibus oravit Senatum, ne curas Imperatoris conquiſitis inſuper acerbitatibus augerent: ſufficere ipſum ſtatuendis remediis.* Quòd ſi Princeps ſemel [illegible] Miniſtro

a *Eliſeus autem videbat, & clamabat: Pater mi, Pater mi, currus Iſraël, & auriga ejus.* 4. Reg. 2. 12. *b* Tac. l. 3. Ann. c l. 3. tt. 1. p. 2. *d* Tac. l. 3. Ann. *e* ibid. l. 6. Ann.

Miniſtro alicui, ejus prudentiæ & fidei confiſus, negotium aliquod commiſerit, totum eidem poſtea derelinquat. Poſtquam Deus Adamum totius terræ Dominum conſtituiſſet, adduxit ad eum univerſa animantia, & volatilia cæli, ut nomina iis imponeret, nec Deus id ſibi reſervari a voluit. Pari ratione aliis relinquere debet Princeps curas, & labores ordinarios: caput enim officiis manuum, aut pedum minimè ſeſe occupat, neque navarchus vilioribus ſe impendit miniſteriis, ſed in puppi ſedens navim gubernat quieta manus agitatione, qua plus efficit, quàm omnes alii.

§. Quòd ſi Princeps ob ætatem aut teneram, aut ingraveſcentem, aut naturam aliàs ad gubernandum minùs idoneam negotiorum directioni intendere nequeat, alium adjutorem aſciſcat: minus enim eſt incommodi, alterius uti opera, quàm per ſeipſum errare in omnibus. Primi anni Imperii Neronis felices fu re, quòd viros bonos adhiberet in conſilium; poſteà verò cùm ſolus peragere negotia voluit, ſemetipſum perdidit. Rex Philippus Secundus, cùm videret ob ſenectam, aliaſque corporis imbecillitates ſe ad Imperium minùs habilem reddi, fidis quibuſdam, expertiſque Miniſtris uſus fuit.

Verùm tum etiam, cùm neceſſitas ea fuerit, non decet Principem omnem omnino negotiorum curam deponere, quantumvis intelligentes ſint Miniſtri & fidi: corpus enim politicum naturis eſt ſimile, quibus, ſi calor animæ nativus defuerit, nulla ſufficiunt remedia, nullæ induſtriæ ad conſervandas illas, & ſuſtentandas, ne intereant. Anima Reipublicæ ſuæ Princeps eſt, quare ut illa vivat, neceſſe eſt, ut hic membris ſuis, & organis aliquo modo præſto ſit. Si omnino non poſſit, illud curet ſaltem, ut ipſemet videatur audire omnia, & oculis cernere, tantâ ſolertiâ,

a *Formatis de humo cunctis animantibus terræ, & univerſis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea,* Gen. 2. 19.

ſolertiâ, ut ipſius diſpoſitioni & judicia tribuantur. Præſentia Principis. etſi nihil agat, aut aliò intendat, cautos tamen & ſollicitos reddit Miniſtros. Vel nôſſe duntaxat, omnes conſultationes ad ejus pervenire manus, auctoritatem iis tribuit, licèt nec mutet eas, nec videat. Quid erit igitur, ſi interdum ſuiſmet luſtrarit oculis, aut inſtructus ſecreto correxerit, & caſtigarit Miniſtrorum ſuorum errores, iiſque metum injecerit. Si vel ſemel id fiat, ſemper erunt ſolliciti: perſuadebunt enim ſibi, eum videre omnia, aut certe ſolere inſpicere. Conſultent porrò in Conſiliis de negotiis, & viris benè de Republicâ meritis, quos ad munia publica & dignitates evehant; verùm ad ipſum Principem omnia perveniant oportet, ipſius manus ſit, quæ deciſiones & gratias denotet, neque facilè permittat, ut tanquam in Solari horologio umbræ ipſius (per has Miniſtros & Principi familiariores intelligo) eas indicent, & primùm in apertum proferant, adeoque ſibi aſcribi faciant: nam ſi in hoc exiſtimatio defuerit, negotiorum peribit auctoritas, beneficia ſuam perdent gratiam, & Princeps contemptui erit, cui ea in acceptis referri oportebat. *a* Ob hanc cauſſam *inclinatio Senatûs*, quâ in M. Hortalum propendebat, *incitamentum Tiberio fuit, quo promptiùs adverſaretur, vehementerque increpuit b* Junium Gallionem præmia Prętorianis militibus proponentem, *velut coràm rogitans, quid illi cum militibus, quos neque dicta Imperatoris, neque præmia, niſi ab Imperatore accipere par eſſet.* Princeps non ideò in veneratione eſt, quòd Princeps ſit, ſed quia ut Princeps mandat, caſtigat, remunerat. Si quid ſtatuendum acerbiùs, ſi quæ pœnalis ferenda ſententia, per Miniſtrorum manus id fiat; ſuam verò quantum fieri poteſt, Princeps celet. Illi populi indignationem, rigoris ac pœnæ odium ſuſtineant, non *c* iſte. De

Jove

a Tacit. lib. 2. Annal. *b* Idem lib. 6. Annal. *c* *Et honores ipſe per ſe tribuere, pœnas autem per alios Magiſtratus, & judices irrogare.* Ariſt. l. 5. Polit. c. 11.

Jove antiqui dicere ſolebant, quòd benignos ſolùm vibraret radios, qui abſque cujuſquam offenſione minarentur, ejuſque potentiam oſtenderent, alios verò per Deorum conſilium. Miniſtri ſeveri habeantur & duri; Princeps benignus & clemens audiat. Illorum eſt accuſare, & condemnare; Principis abſolvere, & veniam concedere. Emanuel Luſitaniæ Rex gratias agebat cuidam, quòd argumenta quædam reperiſſet, quibus reum capitis morti poſſet eripere. Alius item Luſitaniæ Rex Joannes Tertius quæſtioni cuidam criminali præſens aderat, cumque ſententiis rogatis, paria eſſent tum abſolventium, tum condemnantium ſuffragia, ſolumque ipſius exſpectaretur, fertur reſpondiſſe: *Quod hunc morti adjudicaveritis, juſtiſſimè factum arbitror, cuperemque alii omnes in eandem iviſſent ſententiam. Ego tamen abſolvendum eum cenſeo, ne quis dicat, Regis ſuffragio ſubditum capite damnatum eſſe.* Ad ſubditos conſervandos Princeps creatus eſt, & niſi illius cauſſa fiat, vitam eripere nemini debet.

§. Horologii index ad rotularum artificium nihil confert, ſed eas operari ſinit, & motus ſolùm earundem denotat. Ita Carolo Quinto Imperatori videbatur agendum eſſe Principi cum ſuis Conſiliariis, ut iis nimirum conſultationes relinqueret, neq; his facilè ſe coràm ingereret. Quod documentum etiam filio ſuo dedit Philippo Secundo: præſentia enim libertatem impedit, & anſam dare ſolet adulationi. Et tametſi in majoris momenti negotiis præſentia Principis perquam utilis videatur; eò quòd non æquè animum inſtruant conſultationes lectæ, ac coràm habitæ; in quibus plurima addiſcet, & negotiis incipiet affici; perſpectis naturis & finibus eorum, qui ipſi à conſiliis ſunt. Verùm in declarandâ ſuâ mente admodum cautum oportet eſſe Principem, ne fors eandem adulatio ſequatur, aut veneratio, aut metus. Quæ cauſſa fuit, cur Piſo accuſato Marcello, quòd ſublato capite ſtatuæ Auguſti, ſuam erexiſſet, ſententiam rogatus Tiberio dice-

diceret: a *quo loco cenſebis Cæſar? ſi primus, habeo quod ſequar: ſi poſt omnes, vereor, ne imprudens diſſentiam.* Quamobrem laudatum etiam fuit ejuſdem Imperatoris decretum quo b *exemit Druſum* filium ſuum *Conſulem deſignatum dicendæ primo loco ſententiæ, ne cæteris adſentiendi neceſſitas fieret.* Ingens iſtud periculum eſt; ſed nec minus commodi ex eo, ſi Princeps nec antè, nec poſt in conſultationibus ſuum aperiat animum: ita enim majori cum ſecreto conſilium illud ſuo tempore exequi poterit, quod videbitur optimum. Henricus Luſitaniæ Rex tantâ cum prudentiâ negotia proponēbat in Conſilio, ut neque è verbis, neque ex ipſo vultu agnoſci poſſet quò animus ejus inclinaret. Unde & nata conſuetudo, quòd Præſides & Vice-Reges in Conſiliis ſuffragia non ferant, quæ antiquiſſima eſt, Ætolis quondam uſitata.

At enimvero in caſu, quo Princeps approbationem potiùs cuperet, quàm conſilium, poterit antè animum prodere, & ſuam manifeſtare opinionem: ſemper enim videbit, multorum poſteà in eandem conſpirare ſuffragia, aut quia placere cupiunt, aut quia facilè ejus ſequimur nutum, qui imperat.

6. In belli negotiis, tum præſertim, cùm Princeps illo tenetur implicatus, ob rationes jam dictas valde expedit ipſum conſultationibus præſentem intereſſe, ut hâc ſuâ præſentia firmet, atque illico, quæ ſapienter ſtatuta fuerint, poſſit exequi; neve interim fortè, dum de illis ad ipſum refertur, è manibus elabatur occaſio. Illud tamen Principem ſcire velim, multos eſſe Conſiliarios, qui coram Principe fortes videri cupiunt, magiſque animoſi, quàm prudentes; atque adeò temeraria interdum ſuggerunt conſilia, licèt ordinariè ipſi ea non ſoleant exequi, immò vel maximè præ aliis periculum fugiant. Exemplum in iis fuit, qui Vitellio auctores fuerant, ut arma ſuſciperet, a *ſed*

a Tac. lib. 1. Annal. b Idem lib. 3. Annal.

a *ſed quod in ejuſmodi rebus accidit, Conſilium ab omnibus datum eſt, periculum pauci ſumpſère.*

§. Quæſtio frequens eſt inter Politicos, deceatne Principem in ipſis præſidere tribunalibus ad juſtitiam exercendam. Et ſanè gravis nimiùm videtur occupatio, qua tempus perderetur neceſſarium pro negotiis politicis, & adminiſtranda Republica, quamvis Tiberius b *nec Patrum* in Senatu *cognitionibus ſatiatus, judiciis adſidebat in cornu tribunalis.* Rex Ferdinandus Sanctus coràm in judiciis præſens aderat, audiebat, & defendebat pauperes, & imbecilliores adversùm potentiores tutabatur. Rex Alphonſus Sapiens inſtituit, ut Rex ipſe viduarum & orphanorum cauſſas judicandas ſibi ſumeret, *porque magner el Rey es tenudo de guardar todos los de ſu tierra, ſeñaladamente lo debe fazer à eſtos, porque ſon aſi, como de ſemparados, e mas ſin conſejo, qua los otros.* Salomoni inſignem peperit auctoritatem magnum ejus judicium, quo cauſſas c decidebat; & Iſraëlitæ Regem poſtulabant, qui ſicut apud alias Nationes receptum erat, jus iis d diceret. Sola Principis præſentia bonos efficit e Judices, & ſola ejuſdem poteſtas infirmiores tueri f poteſt. Præcipuá cauſſa, cur Deus Davidem in Regem elegerit, illa fuit, quòd qui oviculas ſuas dentibus ac unguibus Leonis eripuiſſet, optimè nôſſet pauperes adversùm g potentiores defendere. Tam grata & accepta Deo eſt iſta cura, ut propter eam ſolam adpromiſerit Principi, deleturum ſe reliqua ejus peccata,

a Tacit. lib. 3. Annal. b Idem lib. 1. Annal. c *Audivit itaque omnis Iſraël judicium, quod judicaſſet Rex: & timuerunt Regem, videntes ſapientiam Dei eſſe in eo ad faciendum judicium.* 3. Reg. 3. 28. d *Conſtitue nobis Regem, ut judicet nos, ſicut & univerſæ habent Nationes,* 1. Reg. 8. 1. e *Rex, qui ſedet in ſolio judicii diſſipat omne malum intuitu ſuo.* Prov. 23. 8. f *Tibi derelictus eſt pauper: orphano tu eris adjutor.* Pſ. 9. 14. g *Perſequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum.* 1. Reg. 17. 34.

cata, & uſque ad candorem nivis eum *a* emundaturum. Quare diffiteri non poſſum, hanc præcipuam eſſe partem muneris Regii, cui tamen ſatisfieri puto, ſi bonos Juſtitiæ Miniſtros eligat, attendatque deinde ſedulò, quomodo munus ſuum iſti impleant; cæterùm ſufficiet, quòd ſubinde in cauſſis gravioribus (graviores autem voco, quæ à potentia poſſunt opprimi) ſuffragiis ferendis ipſe interſit, aut certè, ut Judices ſemper in metu ſint, ne fortè ex occulto aliquo tribunalis loco ſingulorum dicta & ſententias obſervet. In eum finem Judices omnes Madriti verſantur in Palatio Regio, & in aulis, ubi judicia exercentur; feneſtræ ſunt, per quas ſua Majeſtas ſecretò ſolet attendere: perinde ut apud Magnum Turcarum Imperatorem in certo loco judiciis deputato (quem ipſi *Divan* vocant) fieri aſſolet, ubi Judices de negotiis conferunt; & quoties ita videtur ab ipſo audiri poſſunt per feneſtram quandam holoſerico rubro coopertam.

§. 6. Atque harmonia iſta horologii, & concordia mutua rotularum cum indice exteriore, qui horas deſignat, haud obſcurè elucet etiam in regimine Monarchiæ Hiſpanicæ tam bene inſtituto, ut Regna & Provincias, quas Natura latè ſejunxit, Prudentia inter ſe uniat. Omnes peculiare Conſilium Madriti habent: ibi ſiquidem eſt Conſilium Regni Caſtellæ, Aragoniæ, Luſitaniæ, Italicum, Belgicum, & Indiarum, quibus unus aliquis præſidet. In iis in deliberationem veniunt negotia omnia ſeu juſtitiæ, ſeu gratiæ, quæ ad unumquodque Regnum, ſeu Provinciam pertinent. Atque iſtæ conſultationes ad ipſum Regem perveniunt, qui illud tandem ſtatuit, quod maximè expedire judicaverit, eâ ratione, ut Conſilia veluti rotæ ſint, ſua Majeſtas verò index; aut illa ſint nervi optici, per quos

a *Quærite judicium, ſubvenite oppreſſo, judicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: ſi fuerint peccata veſtra, ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur.* Iſa. 1. 17.

quos viſuales ſpecies tranſmittuntur ad cerebrum; Rex verò inſtar ſenſus communis, qui illas diſcernit ac percipit, ferendo de iis judicium. Rebus igitur Monarchiæ ſic conſtitutis, & ſuæ Majeſtati præſentibus, tantâ cum prudentiâ & quiete curantur ſingulæ, ut ab annis centum & ampliùs, à quo altiùs illa cœpit aſſurgere, vix ullus aliquis gravis error in eâ acciderit, quod tamen in corpore tam vaſto, cujus partes tam diſſitæ ſunt inter ſe, proclive eſt fieri. Magis unita fuit Romanorum Monarchia, & penè quotidie graves in eâ motus ac tumultus oriebantur: evidens ſanè argumentum, hanc noſtram fundamentis ſuis longè illi præſtare; & à Viris fidei magis probatæ, majoris item judicii ac prudentiæ gubernari.

§. Quamobrem cùm ſumma rerum ad Principem tandem derivanda ſit, decet omnino, ut non amore ſolùm, ſed œconomiâ etiam Reipublicæ Pater ſit, neq; ſatis eſſe ducat, ſi Conſiliarios habeat, & Miniſtros, qui rerum ſatagant; ſed ſecretam prætereà earundem notitiam ſibi comparet, quâ ſe in omnibus dirigat; uti mercatores certo aliquo, & ſecreto libro, in quo commercia & negotiationes ſuas adnotant. Ejuſmodi librum Auguſtus Imperator habebat, in quo a *opes publicæ continebantur, quantum civium, ſociorumque in armis, quot claſſes, Regna, Provinciæ, tributa, & neceſſitates, ac largitiones, quæ cuncta ſuâ manu perſcripſerat.* Memoria experientiarum quaſi quoddam depoſitum eſt, ſed caducum & fragile, niſi à calamo juvetur, qui illas in chartâ perennare faciat. Plurimùm addiſcet, quiſquis ea, quæ rectè facta fuerint, quæ ſecùs, memoriæ juvandæ cauſſa, in libellum retulerit. Quam diligentiam ſi adhibere neglexerit Serenitas Veſtra, ad ſolium regium aliquando evecta, putaveritque nequaquam debere Majeſtatem regiam eò uſque ſeſe demittere, ſed ſufficere; ſi ſolâ ſuâ præſentia, non autem tantâ animi attentione Regnum moderetur, Miniſtro-

a Tacit. lib. 1. Annal.

ſtrorum arbitrio illud permittendo, facilè equidem mihi parſuadeo de optimâ conſtitutione, & ordine Monarchiæ hujus in Conſiliis ſuis,& Tribunalibus fore, ut Serenitas Veſtra abſque graviori aliquo periculo dominationis ſuæ ſtadium decurſura ſit; verùm tamen nihil erit aliud, quàm index ſolùm horologii,alienis rotulis agitatus, neque quicquam in ejus gubernatione elucebit eximium,& glorioſum; quemadmodum futurum eſſet, ſi (quod ſpero) Serenitas Veſtra Auguſtum imitata in certo aliquo libro, illas ipſas res adnotari fecerit quotannis; in quolibet Regno ſeparatim, adjectis etiam munitioribus locis, quæ à militari præſidio cuſtodiuntur: quos item Viros inſignes habeat, tam pro pacis, quàm belli muneribus, eorum qualitates, dotes, obſequia, aliaque ſimilia; notando inſuper memoriæ cauſſa negotia majoris momenti, quem ea eventum ſortita fuerint, quid actum in iis bene, quid erratum, & plura talia uſu obſervata, quæ ad ritè gubernandum poſſunt conducere. Ab hâc curâ & attentione proficiſcitur inſignis illa gubernationis harmonia in Societate JESU, quam tantoperè omnes admirantur, ſiquidem ad Ordinis totius Generalem tertio quoque anno particulares fiunt relationes de rebus omnibus, aut præcipuis certè, quæ acciderunt, unà cum ſecretis perſonarum Catalogis; quia vero illæ ſenſim & cum tempore naturam, moresque mutant, quolibet triennio illi innovantur. præterquam quòd annis ſingulis ad eundem perſcribantur informationes quædam, non tam generales, ſed de iis ſolùm rebus, quas ipſum ſcire magis neceſſarium fuerit: quo fit, ut electiones plerumque bene eveniant, perſonarum capacitatem officiis optando, non contrà. Quòd ſi Principes ejuſmodi notas rerum perſonarumque haberent, non fallerentur toties in relationibus, conſultationibuſque: meliùs regnandi artem condiſcerent, ne in omnibus à Miniſtris dependere foret opus: majori cura ac ſollicitudine hi ſervirent

Prin-

Principi, quippe qui ſcirent, omnia ad illius pervenire notitiam, & ab eo adnotari, adeoque nunquam committerentur tam graves defectus, ut nunc fieri videmus, dum tempori non curantur, quæ ad bellum, aut pacem ſunt neceſſaria: Virtus denique metu ejuſmodi catalogorum incrementum caperet, & vitia decreſcerent. Nec ullam confuſionem parient ſummariæ illæ relationes, præſertim ſi aliæ fiant manu ipſiuſmet Principis, aliæ per Miniſtros, qui principalia obeunt munera, aut Viros alios intelligentes, quibus tutò credi poteſt, quòd ſincerè & accuratè illas facturi ſint. Quare ſi, ut Cicero dixit, a *Senatori neceſſarium eſt noſſe Rempublicam; quid habeat militum, quid valeat ærario, quos ſocios illa habeat, quos amicos, quos ſtipendiarios, qua quiſque ſit lege, conditione, fœdere, &c.* Senatori, inquam, qui non niſi exigua gubernationis pars eſt, quantò magis iſta neceſſaria erunt Principi, cujus eſt ad univerſale bonum attendere? & ſi Philippus Macedoniæ Rex bis quotidiè prælegi ſibi voluit articulos fœderis cum Romanis initi, cur dedignabitur Princeps in uno aliquo libro inſpicere totum Imperii ſui corpus redactum in compendium, contemplando nimirum in illo, velut in tabulâ quadam geographica, omnes ac ſingulas partes, quibus illud conſtat?

a Cicero.

SYM-

SYMBOLVM. LVIII.

E Præcipuis regnandi inſtrumentis honor, qui niſi ab honeſto eſſet & laudabili, inventum politicum crederem. Firmamentum Imperiorum eſt. Nemo quiſquam abſque eo ſe ſuaque diu conſervare poterit. Si is deeſſet Principi, deficeret virtutum

tum cuſtodia, famæ ſtimulus, & vinculum, quo amorem venerationemque ſibi conciliat. a *Velle pecuniis excellere, tyrannicum eſt; honoribus vero, magis regium.* Nec minùs ſubditis honor utilis eſt, quàm ipſi Principi, nam ſine eo nullę ſufficerent leges ad coërcendum populum, cùm plerique comparati ſic ſimus, ut non minùs infamiæ metus, ac pœnæ nos in officio contineat. Mox rueret ordo Reipublicæ, niſi in exiſtimatione eſſent obedientia, fidelitas, integritas, & fides publica. Cupiditas gloriæ legum auctoritatem nutrit ac fovet, & ut illâ potiatur, labori ſe dat, & virtutibus. Nec periculum levius illi imminet Reipublicæ, in quâ ſubeſſe omnes cupiunt, quàm ei, in quâ nemo non imperare deſiderat. Regnum nimis abjectum & humile vi cedit, & obligationis ſuæ, quâ Domino legitimo obſtrictum eſt, facilè obliviſcitur. Illud vero, quod altioris aſt animi, quodque honorem in pretio habet, labores & pericula, immò ſuammet ipſius ruinam vilipendit, ut in obedientiâ & fide permaneat. Quæ bella, quas calamitates, quę incendia expertus non eſt Burgundiæ Comitatus, ut ſuam erga Regem Catholicum obedientiam ac fidem tueretur? nec tyrannis & barbara hoſtium crudelitas, nec infecta elementa, tametſi omnia adversùs illam viderentur conſpiraſſe, ejus conſtantiam frangere potuere. Fortunæ, Patria, & vita fidelibus illis ſubditis eripi potuerunt, generoſa fidelitas, & ſincerus in Dominum legitimum amor adimi nunquam potuit.

5. Adversùs mala inteſtina illud ſolet eſſe remedium, ut honor omnis & exiſtimatio quàm longiſſimè arceatur à populo; quâ Politicâ Chinenſes utuntur, quibus nullum niſi ab intimis viſceribus periculum. Verùm in aliis Regnis, quæ invaſionibus ſunt expoſita, exiſtimatio & gloria ſubditorum omnino ſunt neceſſaria, ut hoſtibus ſeſe objicere audeant: ubi enim honor non eſt, nec animi fortitudo eſſe poteſt. Non magnus eſt Princeps, qui

a Ariſt. l. 5. Polit. c. 10.

animis,magnis non imperat, & generoſis, nec abſque iis timeri ſe unquam faciet, aut dominii ſui fines dilatabit. Æſtimatio gloriæ, quæ in ſubditis eſt, eoſdem ſtimulat, ut & Principis honorem procurent: ex hujus enim amplitudine etiam illorum gloria dependet. Unica inanis honoris umbra in laboribus conſtantes,& fortes eos in periculis efficit. Qui theſauri ſufficerent ad compenſandum fortunas, quas prodigunt ſubditi, ſanguinem, quem profundunt pro tuendâ voluntate & arbitrio ſuorum Principum, niſi introducta fuiſſet moneta illa honoris publica, quâ quiſque in ſuâ opinione ſibi ipſe ſatisfacit? Optimum fortunarum actionumque heroicarum pretium eſt, quod Principes reperire potuerunt, adeoque honoris æſtimationem integram, quoad fieri poteſt, ſi non ob Majeſtatem ſuam propriam, at certè propter emolumentum ingens, quod illa ſecum affert, conſervare debent inter ſubditos, diſſimulando penitùs, aut leviter ſaltem caſtigando delicta illa, quæ tuendi honoris cauſſa committuntur, & contrà præmiis & teſtimoniis publicis actiones fortes, & generoſas confovendo. Illud tamen advertant, admodum in ſubditis perniciosam eſſe inanem illam exiſtimationem & gloriam, quæ ſolâ hominum opinione, non ſolida virtute nititur: ex illa enim contentiones de prærogativa inter Miniſtros naſci ſolent cum jactura boni publici, & obſequii Principis, duella, injuriæ & homicidia; ex his verò motus inteſtini, & ſeditiones. Nec cum illa ſtare poteſt obedientia, ſed interdum Principis ſanguine ſeſe coinquinat: nam ſi ſemel ſubditus opinione ſuâ propria, aut communi rumore perſuaſus, Tyrannum eum judicet, & morte dignum, facilè eam machinabitur, ut ſeſe pro patria offerat, & nomen ſuam poſteritati a conſecret.Oportet ergo ut

a *Itaque Monarchas, non ut ſibi vendicent Monarchiam, invadunt; ſed ut famam & gloriam adipiſcantur.* Ariſt. lib. 5. Polit. c. 10.

ut Princeps iſtam gloriæ ſuperſtitionem corrigat in ſubditis, ad veram & ſolidam eos incitando.

Nec indignum ſe Majeſtas reputet, ſi ſubditos honoret, & exteros: honor enim iſte Principum honori non magis derogat, quàm flammæ facis officiat, ſi ſe communicet aliis, easque incendat. Ob quam cauſſam Ennius pietatem illius, qui erranti viam commonſtrat, flammæ comparavit.

a *Homo, qui erranti comiter monſtrat viam,*
Quaſi lumen de ſuo lumine accendat, facit,
Nihilominus ipſi lucet, cum illi accenderit.

E qua comparatione illud Ciceronis manavit conſilium, b *ut quicquid ſine detrimento accommodari poſſit, id tribuatur, vel ignoto.* Ex utraque hac ſententia præſens Emblema deſumptum eſt, fax incenſa candelabro impoſita, ſymbolum Divinitatis, & ſupremi Magiſtratûs inſigne, à qua lucem flammamque hauriunt aliæ, ad ſignificandum, quàm ſine detrimento flammæ honoris ſui eundem Principis inter bene meritos diſpertiant. Mutuatitium honorem habet, non proprium, quiſquis eo deſtitui metuit, ſi honorem aliis habeat. Fontes ſcaturientes aquas affatim ſuppeditant, nec unquam deeſt, quod largiantur. Inexhauſta eſt honoris dos in Principibus; quantumvis liberales ii ſint: omnes enim eos venerantur ut depoſitarios ſolùm, qui honores, quos accipiunt, in alios diſpertiri debent; non ſecus ac terra vaporibus ſuis aërem refrigerat, qui eos deinde convertit in rorem, qui terram viciſſim foveat. Atque hoc mutuum honoris ſubſidium Principem inter & ſubditos etiam agnovit Rex Alphonſus ſapiens, cùm dixit c *que honrando al Rey honram à ſi miſmos, e à la tierra, donde ſon, e fazen le altad conoſcida, porque deben aver bien, e honra del.* Ubi honor ille reciprocus eſt, ibi pax efflorecit ac bellum, & firmatur dominatio. Nec ulla in re magis ſuam Majeſtatem oſtendit Princeps, quàm honorando. Quantò Naturæ corpora

a Ennius. *b* Cicero. *c* l. 17. tt. 13. cap. 2.

præſtantiora ſunt, tanto profuſiùs virtutes ac dona ſua impertiunt aliis. Fortunas largiri, humanæ liberalitatis dos eſt; honores dare, Dei proprium, eorumque qui ad Deum accedunt propiùs. In his generoſis principiis ac regulis maximè inſtructam velim Serenitatem Veſtram, atque ut ſingulari ſtudio Nobilitatem veneretur, præcipuam Monarchiæ columnam.

a Os Cavalleiros tende em muita eſtima,
Pois com ſeu ſangue intrepido, & fervente
Eſtènden nào ſomente a ley de cima,
Màs inda voſſo imperio preeminente.

Audiat Serenitas veſtra ea de re glorioſum Anteceſſorem Regem Alphonſum Sapientem, qui Succeſſores ſuos optimis monitis inſtruens, ſic loquitur: b *Otroſi deben amar e honrar à los ricos Omes, porque ſon nobleza, e honra de ſus Cortes; e de ſus Reinos, e mar, e honrar deben los Caballeros; porque ſon guarda, e amparamiento de la tierra. Ca non ſe deben recelar de recibir muerte por guardarla, e acreſcentarla.*

§. Obſequia ſine præmio langueſcunt, cum ipſo vigent & Regnum efficiunt glorioſum: nam ſub ingrato Rege nil magnum geritur, nec ulla heroïca exempla tranſmittuntur ad poſteros. c Vix ullum aliud egregium facinus effecêre tres illi fortiſſimi milites, qui per medios hoſtium cuneos aquam de ciſterna attulerant, eò quòd David eos remuneratus non fuerit. Princeps, qui familiæ alicujus honorat merita, vinculo perpetuo eam ſibi obſtringit, & jus quoddam ad illius obſequia adipiſcitur. Nec minùs ad agendum fortiter Viros nobiles impellunt ea, quæ à Majoribus eorum geſta fuêre; uti & honores, quos acceperunt à Regibus, quam ii, quos adhuc ſperant. Atque iſthæc conſideratio movit Serenitatis Veſtræ Anteceſſores, ut præſtantiora quædam illuſtriorum familiarum Hiſpaniæ obſequia æternis honoribus voluerint proſequi. d Sic

Rex

a Cam. Luſ. can. 10. b l. 17. tt. 13. p. 2. c 2 Regum 13. d Mar. Hiſp. lib. 21. cap. 6.

Rex Joannes Secundus remuneratus eſt ea, quæ Comites Ribadei præſtiterant, quibus ideò perpetua lege dabatur ad menſam Regis accumbere, veſtiſque qua Reges die Epiphaniæ Domini ſacro uterentur. *a* Eundem honorem Rex Catholicus Marchionibus Gaditanis habuit, juſſitque eos donari veſte, qua veſtirentur Reges ſexto Idus Septembris, Virginis Matris natali Die. Marchionibus item de Moya, quibus dari præcipit craterem, è quo S. Luciæ feſto Reges biberent. Comitibus denique Rocenſibus ex familia de Vera, quibus permiſſum, ut quodquod ex illo ſanguine deſcenderent, quotannis homines triginta à tributis poſſent immunes reddere: cumque ipſe Rex Ferdinandus Galliarum *b* Regem Savonæ conveniret, magnum Ducem Gonſalvum cœnæ adhibuit; ad cujus etiam domum divertit, cùm Neapolim aliquando ingrederetur. Quid igitur mirum, ſi unum aliquod Regnum atque adeò univerſa Hiſpania armorum ſuorum felicitatem, & gloriam illi debebat, de quo dici meritò poterat, quod dixit Tacitus de alio quodam forti ac ſtrenuo Duce: *c Illo in corpore decus omne Cheruſcorum, illius conſiliis geſta, quæ proſperè ceciderint, teſtabatur* Maroboduus. Fortitudo, & prudentia unius ſolius Miniſtri fundamentum eſſe ſolet, & exaltatio alicujus Monarchiæ. Ea quæ in America aſſurrexit, Hermanno Corteſio, & Pizarris debetur. Fortitudo & induſtria ſingularis Marchionis Aytonæ, mortua ſereniſſima Infante Iſabella, Status Belgicos quietos tenuit. Inſtrumenta præcipua conſervati apud Auſtriacos Imperii, uti & ſecuritatis, qua Italia diu fruita eſt: fuere præſentes aliqui Miniſtri, quorum maxima præmia ſtimuli inſtar erunt; & ſcintillę ad excitandam glorioſam æmulationem in aliis. Paucorum remuneratione multa alia mercari licet obſequia. Generoſa uſura eſt, qua diteſcunt Principes, augent Status ſuos; & ſecuros reddunt.

a Idem lib. 25. cap. 4. *b* ibidem lib. 29. cap. 9. *c* Tac. lib. 3. Annal.

Floret Imperium Otomannicum, quòd fortitudinem decoret præmiis, & altiùs evehat, in quocumque illa emicuerit. Fabrica Monarchiæ Hiſpanicæ ad tantum pervenit faſtigium, quia Rex Ferdinandus Catholicus, ac poſt eum Carolus Quintus, & Rex Philippus Secundus aptare formareque noverant lapides ad illius amplitudinem magis idoneos. Queruntur de hoc noſtro ſæculo Principes, ſterile illud eſſe iſtiuſmodi Virorum, nec advertunt tamen, id ideò fieri, quia ipſi aut eos non quærunt, aut ſi reperiant, honoribus atque officiis illuſtriores non reddunt; ſed eos ſolùm ad gradus altiores evehunt, qui circum ipſos verſantur, aut vivunt, qua in re plus caſus poteſt quàm electio. Semper natura inſignes aliquos Heroës procreat, non iis tamen ſemper utuntur Principes. Quot præſtantia ingenia, quot generoſiores animi naſcuntur moriunturque obſcuri & incogniti, qui ſi adhibiti fuiſſent ad munera, toti orbi fuiſſent admirationi. Oſſatus in Sacellanatu Eccleſiæ S. Ludovici, quæ Romæ eſt, vitam clauſiſſet ingloriùs, neque tam eximia Regno Franciæ præſtitiſſet obſequia, niſi Rex Henricus Quartus magnæ illius indolis probè conſcius, eum Cardinalitia dignum purpura propoſuiſſet ſummo Pontifici. Si præſtanti ingenio Virum Princeps inter vulgus ſinat deliteſcere, vivet morieturque obſcurus tanquam è plebe aliquis, nec quicquam magnum efficiet. Chriſtus *a* una cum tribus Diſcipulis in montem Thabor conſcenderat, relictis cum turba aliis, & ecce vel à ſolo illo ſpeciali Domini favore excluſi, experti fuère fidem ſuam ſic intepuiſſe, ut energumenum quendam curare nullo modo *b* poſſent. Non creſcunt neque florent ingenia, niſi favor ea excolat, aut irriget. Ille igitur Princeps, qui honorum ſparſerit ſemina, ma-

gnos

a *Nam Domino in monte demorante, & ipſis cum turbis reſidentibus quidam tepor eorum fidem retardaverat.* Hilar. cap. 1. ſup. Matth. b *Obtuli eum Diſcipulis & non potuerunt curare eum.* Matt. 17. 15.

gnos inſignesque Miniſtros colliget: at tempori eos ſeminare oportet, atque ad occaſionem paratos habere, & in promptu: in illa enim difficulter reperiri poſſunt. Qua de re minùs ſolent eſſe ſolliciti Principes, dum in pace & tranquillitate ætatem degunt, exiſtimando nimirum, operam illorum nequaquam ſibi fore neceſſariam.

§. Nec ſolos Nobiles & Miniſtros inſigniores honorare debent Principes, ſed alios etiam ſubditos: id quod in legibus ſuis prudenter monuit Rex Alphonſus Sapiens, cum dixit: a *E aun deben honrar à los Maeſtros de los grandes ſaberes. Ca por ellos ſe fazen muchos de Omes buenos, e por cuyo conſejo ſe mantienen, e ſe enderezan muchas vegadas los Reynos, e los grandes Señores. Ca aſi, como dixeron los Sabios antiguos, la Sabiduria de los derechos es otra manera de Cavalleria, con que ſe quebrantan los atrevimientos, e ſe enderezan los tuertos. E aun deben amar, e honrar à los Ciudadanos, porque ellos ſon como teſoreros, e raiz de los Reinos. E eſo miſmo deben fazer à los Mercaderes, que traen de otras partes à ſus Señorios las coſas, que ſon y meneſter. E amar, e amparar deben otroſi à los Meneſtrales, i à los Labradores, porque de ſus meneſteres, & de ſus labranzas ſe ayudan, e ſe govicrnan los Reyes. e todos los otros de ſus Señorios, e ninguno puede ſin ellos bivir. E otroſi todos èſtos ſobredichos. e cada uno en ſu eſtado debe amar, e honrar al Rey, e al Reyno, e guardar, e acreſcentar ſus derechos, e ſervirle cada uno en la manera, que debe. como à ſu Señor natural, que es cabeza, e vida, e mantenimiento dellos. E quando el Rey eſto ficiere con ſu pueblo, avrà abondo en ſu Reyno, e ſerà rico por ello, e ayudarſe à de los bienes, que y fueren, quando los uviere meneſter, e ſera tenido per de buen ſeſo, e amarlo, an todos comunalmente, e ſerà temido tambien de los eſtraños, como de les ſuyos.*

§. In largiendis honoribus magna attentione uti oportet Principem, conſiderandum videlicet tempus, ponderandæ perſonarum dotes, ut nec ſupra merita illi ſint, nec infra: honores enim diſcernunt

a l. 3. tt. 30. p. 2.

nunt dignitatum gradus non ſecus, ac vis interior adamantium pretium & valorem variat. Si omnes fuerint æquales, peribit in omnibus exiſtimatio. Tyrannidis genus quoddam eſt, non remunerari bene meritos, & quod vel maximè plebem adverſus Principem concitat. Valde perturbatur Reſpublica, ubi honores malè diſpertiti fuerint. Impares merito notam accipienti pariunt, offenſam promerentibus. Remuneratur unus, offenduntur plurimi. Æqualibus impertire omnes, eſt præmiari neminem. Cum æqualitate non creſcit virtus, nec quicquam eximium audet fortitudo quæ non ſingulare aliquod ſperat præmium. Statua uni erecta multos efficit glorioſos, qui pro ea obtinenda decertarunt. Honor uni alicui Miniſtro bene merito exhibitus, eidem calcar eſt, reſpiratio aliis, obedientia Populo.

§. Tametſi verò nulla res magis firmet, atque illuſtret Principem, ac honorum largitio, cavendum tamen diligenter, ne eos in quempiam conferat, qui dignitati ipſius ſunt proprii, eumque diſcernunt ab aliis: illi enim flammæ minimè ſimiles ſunt, quæ cum in aliam tranſit materiam, in ſua tamen integra permanet, quin omnes ii, quos in alios contulerit, in ipſo lucere deſinent, & manebit Majeſtas obſcura, nec quiſquam eoſdem poſthac ſperabit niſi ab eo, quem in ejuſmodi honoribus conſtitutum viderit. Etiam in Liviâ matre ſuâ admittere noluit Tiberius peculiaria honorum ſigna, quæ Senatus ei parabat: a *Anxius enim invidiâ, & muliebre faſtigium in diminutionem ſui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni paſſus eſt.* Quin & cæremoniæ, quas caſus introduxit, aut adulatio, & jam Principis ſunt propriæ, cum aliis communes eſſe non debent: etſi enim inanes & vanæ ſint, venerationi tamen Majeſtatis limites definiunt. Ægerrimè tulit Tiberius eaſdem pro Nerone & Druſo preces publicas & ſupplicationes fieri, quæ pro ipſo factæ fuerant, tametſi

a Tacit. lib. 1. Annal.

tametſi filii ipſius eſſent, & in Imperio *a* Succeſſores. *Vaneſcit Principum honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur.* Aliquando tamen, cùm Miniſtri abſente Principe perſonam ejuſdem ſuſtinent, communicari iis poterunt iſtiuſmodi honores, & cæremoniæ, quæ Principi deberentur, ſi præſens eſſet; uti cum Pro-Regibus, & ſupremis Tribunalibus fieri aſſolet, perinde atque in ſtellis, quæ ſole abſente lucent, præſente non item: tunc enim illa honorum ſigna Dignitatem regiam reſpiciunt, repræſentatam in Miniſtris, qui effigies quædam ſunt Majeſtatis, & ſupremæ poteſtatis reflexio.

a *Tum vero æquari adoleſcentes Senectæ ſuæ, impatienter indoluit.* Tacit. l. 4. Annal. Idem ibid.

SYMBOLUM LIX.

NATVRA provida rerum omnium adminiſtratrix Provincias diſtinxit inter ſe, & ſepſit, nunc montibus tanquam altiſſimis mœnibus, nunc interfuſis amnibus & fluviis, nunc interjectis tumidis Oceani fluctibus, ut ambitioni humanæ obſtacula poneret. Ad eundem etiam finem diverſa conſtituit climata, naturas, linguas & mores; ut in tantâ Nationum diverſitate unaquæque magis ſeſe uniret ad ſui conſervationem, nec potentiæ & tyrannidi Exterorum tam facilè cederet. Verùm propugnacula illa naturalium limitum ſufficere minimè potuerunt, ne inſatiabilis dominandi cupiditas ea perrumperet: tanta enim tamq; potens eſt humani cordis ambitio, ut quinque terræ zonas nimis etiam anguſtas exiſtimet. Alexander Magnus illacrymaſſe fertur, quòd plures ſibi mundos ſubjicere non poſſet. Fortunæ & vitæ hujus bona, imò vita ipſa, non obſtante naturali eam prorogandi inclinatione, contemnuntur præ exiguo regnandi ſpatio. Humeja Regnum Cordubæ parabat occupare, cumque illum amici monerent de periculo, *a Hodie* in-

a Mar. Hiſt. Hiſp. l. 8. c. 10.

inquit *Regem dicite, cras perimite,* Nulla in homine paſſio cœca magis eſt & periculoſa, ac iſta. Multos illa vitâ pariter & ſtatibus, quos dilatare no-

lebant, exuit. Princeps quidam Tartarus poculo utebatur, cui inſculptum caput Maſcoviæ Principis, qui dùm illi ſceptrum eripere voluit, ſuum non

ſan-

tantùm, ſed & vitam perdidit, in ipſo verò calicis labro hæc inſcriptio legebatur:

Hic aliena appetendo, amiſit propria.

Idem ferè Regi Sanctio accidit, eò quòd fratres ſuos regnis exſpoliare conatus fuiſſet, quæ Rex Ferdinandus parens inter eos diviſerat. Periculum ſubit ambitio, ſi brachium extra regnum ſuum porrigat; haud ſecus ac teſtudo, ubi caput extra concham exerit, diſcrimini ſeſe *a* objicit. Et tametſi *ſua retinere, privatæ domus; de alienis certare, regiam laudem eſſe*, Rex Tridathes diceret; illud tamen tunc ſolum locum habet, quando ratio & prudentia id ſuadent, neque aliud potentiæ Tribunal, quàm armorum ſupereſt. Enimverò qui injuſtè alteri ſtatum ſuum eripit, occaſionem præbet & jus, ut ſuomet quoque privetur ab aliis. b *Suam* Princeps *Fortunam in conſilio habeat, cum de aliena delibe-rat.* Eâ de cauſſa Rudolphum Primum Imperatorem dicere ſolitum accepimus *Satius eſſe, bene regere, quam dilatare Imperium.* Quod conſilium ſi ſecutus fuiſſet Rex Alphonſus Sapiens, nunquam ſe Imperii cupiditate abripi paſſus fuiſſet, cum tam præſenti Regni ſui periculo, ut in eo veriſſima fuerit illa Regis Alphonſi Neapolitani ſententia, hos tales luſoribus comparantis, qui vanâ lucrandi ſpe decepti, perdunt ea etiam, quæ poſſident. Statum ſuum tueri, obligationis eſt; alienum acquirere, meri arbitrii. Ambitio fallax ad nova & ancipitia multos *c* impellit. Quò quis potitur pluribus, eò plura deſiderat. *Vetus ac jam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido cum Imperii magnitudine adoleſcit*, & incrementum ſumit. Opportunitas occaſionum, mediorumque facilitas oculos ra-

 piunt

a *Teſtudinem ubi collecta in ſuum tegmen eſt, tutam ad omnes ictus eſſe, ubi exerit partes aliquas, quodcunque nudavit, obnoxium atque infirmum habere.* Liu. Tacit. l. 15. Annal. *b* Curius. *c* Mar. Hiſp. lib. 13. cap 10. d *Quibus nova, & ancipitia præcolere, avida, & plerumque fallax ambitio eſt.* Tac. lib. 4. Annal.

piunt,& animos Principum,ut ne videant quidem, non omnia quæ obtineri poſſunt, eſſe appetenda. Mentis generoſitas ad rationis, & prudentiæ normam regulari debet. Non ille ſe melius tuetur, qui plura poſſidet; ſed is,qui plura jure poſſidet. Potentia nimia æmulationem & invidiam concitat, augetque pericula: adverſus potentiorem enim omnes in fœdera coëunt, & arma ſumunt; uti fecêre Hiſpaniæ Reges contra Alphonſum Tertium, cujus proſperitas & amplitudo iis ſuſpecta erat. Quæ cauſſa eſt, cur magis expediat potentiam bene habere conſtitutam, quàm eandem exercere: neque enim in acquirendo minus periculi eſt, quàm poſtquam acquiſitum aliquid fuerit. Si hoſtes exteri defuerint, ipſa rerum affluentia enervat corpora; ut experta quondam fuit Romana Reſpublica, a *qua ab exiguis profecta initiis, eo creverat, ut jam magnitudine laboraret ſua*; b quòd cùm Auguſtus antè prævidiſſet, *addiderat conſilium coërcendi intra terminos Imperii*, quod Adrianus Imperator poſtea effectum dedit. c *Imponat* Princeps *felicitati ſuæ frænos, facilius reget.* Evehere & dilatare Monarchias haud admodum difficile eſt injuſtitiæ & tyrannidi, ſi violentiâ armatæ fuerint. Difficultas in conſervatione eſt poſita, d *facilius* quippe eſt *quædam vincere, quam tenere:* in armis enim plerumque caſus locum habet; in gubernatione verò conſilium dominatur. e *Fortunam magnam citius invenies, quam retineas.* Vltrò illa aderit, non advocata à merito aut diligentiâ; at ſine prudentiâ ſingulari conſervari non poteſt.

Nec minor eſt virtus, quam quærere, parta tueri.

Cujus rei Rex Alphonſus Sapiens hanc cauſſam adfert: f *Porque la guardia aviene por ſeſo, e la ganancia por aventura. Fortunam tuam preſſis manibus tene, lubrica eſt.* g Erinaceum reperire (unde hoc deſumpſi Symbolum) perquàm facile eſt; ad detinendum verò

a Liv l. 1. b Tacit. lib 1. Annal. c Curtius. d Idem. e Publ. f li. 3. tt. 3. cap. 2. g Curtius.

verò conſilio opus, ut nimirum manum ſic applices, ut demittat paulatim aculeatas ſuas ſetas, quas dum ſurſum erigit, legioni militum ſariſſis undique cinctæ ſimilis videtur.

———————— a *Fert omnia ſecum,*
Se pharetra, ſeſe jaculo, ſeſe utitur arcu.

Vix è Provinciis Belgicis Hiſpanorum arma elata fuerant Ioannis Auſtriaci tempore, cùm illa Rebellium ſeſe in apertum prodiderunt. Regi Franciæ facile fuit Lotharingiæ Ducatum contra jus faſque occupare; at eundem nunc tueri, res multorum eſt ſumptuum, & periculis plena, ita ut manum armatam ſubducere nunquam audeat. Et cauſſæ, quæ ad acquirendum concurrunt, non ſemper ad conſervandum, præſto ſunt. Quòd ſi tamen ſemel in dominatu præſcriptum fuerit, ipſum tempus illum ſuſtentat. Quo fit, ut unus aliquis facilè interdum gubernet Imperium, quod non niſi magna cum difficultate multi Principes erexerunt.

5. Quare cùm præcipuum Principis officium ſit, ſuos Status conſervare, adjiciam hic ea media, quibus id fieri poſſit ſive ſucceſſione, aut Electione, aut armis acquiſiti illi fuerint. Tres ſolùm cauſſas generales præmitto, quæ ad acquirendum, & conſervandum ſolent concurrere; & ſunt iſtæ: Deus, ſi eum Religione & juſtitiâ ſervemus propitium: Occaſio, cùm cauſſarum concurſus ad altiorem fortunam viam aperit: Prudentia, quando aut accerſere occaſiones, aut ſponte natis rectè uti quis novit. Alia inſtrumenta ſunt cum ſcientiâ conſervandi communia: ejuſmodi ſunt animus generoſus, & applicatio Principis; conſilium, prudentia, exiſtimatio, cultus, & in ipſum amor; dignitas Coronæ; armorum vis; unitas religionis; adminiſtratio juſtitiæ; legum auctoritas; diſtributio præmiorum; ſeveritas caſtigationis; Magiſtratûs integritas; electio bona Miniſtrorum; privilegiorum, & conſuetudinum conſervatio; educatio juventutis; modeſtia Nobilitatis;

 frequen-

a Claud.

frequentia populi; monetæ puritas; mercimoniorum, & bonarum artium incrementum; concordia, ubertas, & ærariorum opulentia.

§. His artibus conſervantur Status, & tametſi in omnibus ſedula attentione ſit opus; ii tamen, qui ſucceſſione hæreditaria à parentibus derivantur in filios, tantam non deſiderant. Cùm enim dominatio, & obedientia jam quaſi in naturam tranſierint, non ampliùs meminerunt Subditi, Coronam ab inſtitutione eſſe, non verò proprietariam. Nemo cultum & venerationem ei denegare audet, quem mox ab ipſo ſuo ortu Dominum agnovit. Omnes à ſucceſſore vindictam metuunt & pœnam, ſi quid in eum, qui cum Imperio præeſt, commiſerint. Defectus ipſius facilè ferunt, & tolerant ſubditi. Ipſe negotiorum fluxus (qui longo jam uſu & experientia alveum reperit) ſecurum eum reddit, licèt ad gubernandum minùs idoneus ſit, modò naturam habeat docilem, quæ in omnibus rectè agere ſtudeat, & bonos ſciat legere Miniſtros, aut certè hos tales ei caſus obtulerit.

§. In iis verò Statibus, qui jure hæreditario per lineam tranſverſam, aut per matrimonium eidem obveniunt, majori etiam cura ac ſolertia opus eſt, ſub prima gubernationis initia præſertim; quo in genere non leve periculum experiri ſolent Succeſſores, qui nimio cum zelo, aut cupidine gloriæ minùs prudente Anteceſſorum ſuorum actionibus, & inſtitutis ſeſe opponunt, ſtatum præteritum innovando abſque prudentia debita & moderatione, etiam tum, cùm de emendando eo agitur. Nam Platonis ſententia, qui mutationes omnes ait eſſe periculoſas, niſi de malis ſit, locum habere non videtur in illâ gubernatione, in qua magna quidem ſunt pericula, mutationes tamen ſenſim fiunt ad imitationem Naturæ, quæ non confeſtim ab uno extremo tranſit ad aliud, ſed inter aſperitatem hyberni frigoris, & æſtivos calores temperamentum Veris, & Autumni interjicit. a *Anceps, & operoſa nimia*

a Ariſt. l. 6. Polit.

mir eſt mutatio, quæ ſubito, & cum quadam violentia ſuſcipitur, facilior autem, quæ ſenſim, & paullatim declinando fit. Navigationis tempore periculoſum eſt mutare vela ob ventum contrarium, eò quòd repentè ab uno navis latere in aliud convertenda ſint. Ea propter valde expedit, ut Princeps ſub Imperii initium, quantum fieri poteſt, ſequatur normam gubernationis præteritæ, dando operam, ut paullatim ad meliorem reducatur formam tali cum ſuavitate & moderatione, ut populus aliò ſe delatum antè videat, quàm animadvertat, quibus gradibus effectum id fuerit. Tiberius ad Imperium evectus, a *populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere*, & ludos publicos, ab Auguſto introductos, abrogare. Paucos menſes Imperium Galba tenuit, quia mox ſub prima ejus initia caſtigare cœpit delicta, & donationibus modum ponere, nec permittere voluit licentias illas, & inſolentias, quibus Neronis tempore ſic Romanus aſſueverat populus, b *ut haud minus vitia Principum amarent, quàm olim virtutes venerarentur.* Idem Pertinaci Imperatori accidit, cùm laxatam ſub Commodo diſciplinam militarem ad priſtinos mores reducere cuperet. In eundem errorem lapſus etiam fuit Rex Franciæ Ludovicus Vndecimus, qui mox à ſuſceptis regni gubernaculis in præcipuos Proceres ſeveriorem juſtitiam exercuit. Quare cùm rigor nimius Principatus inveterati vitium ſit; novi contrà virtus debet eſſe benignitas.

c *Nil pudet aſſuetos ſceptris, mitiſſima ſors eſt*
Regnorum ſub Rege novo.

Tempore opus eſt ad rectè diſponendam gubernationem, *neque* enim *minus negotii eſt Rempublicam emendare, quam ab initio conſtituere.* d Eam ob rem excuſavit ſe David, quòd ob proditoriè illatam Abnero necem, de Joabo pœnas non ſumeret, dictitans Regem ſe eſſe adhuc delicatum, & recens unctum;

a Tacit. lib. 1. Annal. b Idem lib. 1. Hiſt. c Lucan. d Ariſt. lib. 4. polit. c. 1.

unctum; veritus ſcilicet ne dominatum ſuum rigore nimio exoſum *a* redderet. Non ſemetipſum perdidiſſet Roboamus, ſi iſtud habuiſſet præ oculis, cùm malo uſus conſilio, populo rigoris paterni moderationem petenti hunc in modum reſpondit: *b Pater meus aggravavit jugum veſtrum; ego autem addam jugo veſtro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cadam vos ſcorpionibus.*

§. Nihil in gubernationis primordiis tanti refert, ac glorioſis quibuſdam facinoribus auctoritatem ſibi conciliare: nam ſemel parta, non facilè iterum deperditur; Ideò Domitius Corbulo miſſus in Armeniam tantoperè laborabat, *c ut fama inſerviret, quæ in novis cœptis validiſſima eſt. d* Idem etiam Agricola fecit, cùm Armeniam regeret, *e non ignarus inſtandum famæ, & prout prima ceſſiſſent, fore univerſa.*

§. Periculoſa ſemper eſt comparatio gubernationem preteritam inter & preſentem inſtituta à populo, ſi non eandem in hâc, atq; in illâ proſperitatem reperiat, aut in Succeſſore non videat eam humanitatem, eas bonas dotes & ornamenta animi, quibus Anteceſſor floruerat. Curet itaque, quoad fieri poteſt, ne tempus à tempore nimiùm diſcrepet; ſed ut una eademque videatur manus, quæ habenas moderatur. Quod ſi Princeps actiones ſuas ſic inſtituere aut non poſſit, aut neſciat; ut æquè ac priores placeant ſubditis, minimùm eas fugiat occaſiones, in quibus fieri poſſit comparatio. Quæ cauſſa erat, cur Tiberius, homo ſeverus & melancholicus, *f* ſpectaculis publicis abſtineret, *triſtitia* ſcilicet *ingenii, & metu comparationis, quia Auguſtus comiter interfuiſſet.* Quare ſimul atque Princeps ad gubernacula ſedere cœperit, inquirat oportet, quæ tempore gubernationis præteritæ in odio & reprehenſione fuerint, ne in eundem fortè lapidem offendat. Atque ex hac ipſa regula Nero ad Imperium evectus

a Ego autem adhuc delicatus, & unctus Rex. 2. Reg. 3. 39. *b* 3. Reg. 12. 14. *c* Tac. lib. 13. Annal. *d* Idem in vita Agric. *e* Idem lib. 1. Annal.

evectus hortatu eorum, quorum conſilio utebatur, a *formam futuri Principatus praſcripſit, ea maximè declinans, quorum recens flagrabat invidia.*

§. Porrò illud etiam conetur Princeps, ut actiones ſuas moribus Patriæ, & inſtitutis Majorum accommodet: nam & virtutes novas Succeſſoris, quæ in Anteceſſore, aut Provincia aliàs viſæ non fuerunt, in vitiis numerat populus, & deteſtatur. Parthi Vononem ſuavioribus Romæ (ubi obſidis loco fuerat) imbutum moribus Regem poſcebant; b *ſed prompti aditus, obvia comitas, ignota Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipſorum majoribus aliena, perinde odium pravis, & honeſtis.* Indignè nimirum ferebat populus, quòd nec venandi ſtudio caperetur, nec equorum cura, ut Anteceſſores ſolebant; contrà ac Nero, qui c *primâ ab infantiâ inſtituta, & cultum Armeniorum amulatus, venatu, epulis, & qua alia barbari celebrant, proceres plebemque juxtà devinxerat.* Et ſi novitates iſtæ in ipſamet Principis perſona id efficiunt, quantò magis, ſi circa mores, & conſuetudines ipſius populi aliqua fiat immutatio? Si tamen correctione aliqua opus fuerit, moderatione tali utendum erit, ut Princeps nec ſeverus nimiùm, nec remiſſus videatur. Quamvis, quando magna fuit Anteceſſoris negligentia, populuſque remedium expetit, Succeſſoris gnavitas ac diligentia gratiſſima accidat; uti primis annis ſuſceptæ à glorioſiſſimo Patre Serenitatis veſtræ, Rege noſtro, gubernationis experientia compertum fuit.

§. Regnum ſic ordiri, ut offenſas proprias quis condonet, & caſtiget alienas, hæc demum generoſa juſtitia eſt, quæ magnam Principibus auctoritatem, & omnium voluntatum ſtudia conciliat: ſiquidem d *novum Imperium inchoantibus utilis clementia fama*; ut Veſpaſianus ac Titus, ambo Imperatores, Carolus item Septimus Franciæ Rex, experti ſunt. Quæ perpendens Witiza Rex ſuſtulit exilii poe-

a Tacit. lib. 13. Annal. b Idem lib. 2. Annal. c Idem lib. 2. Annal. d Tacit. l. 4. Hiſtor.

pœnam, quâ Pater ejus quoſdam mulctaverat, juſſitque lites eorum ac cauſſas in ignem conjici, ut nimirum hâc ratione capitis ſui Coronam magis ſecuram redderet.

§. Tametſi verò artes iſtæ apprimè utiles ſint, præcipua tamen in eo eſt poſita, ut amorem & obedientiam ſubditorum ſibi Princeps conciliet. Quâ in re inſignes excelluerunt duo Aragoniæ Reges: *a* unus fuit Alphonſus Primus, quando pro uxore ſuâ Vrraca regnaturus in Caſtellam profectus, comem & benignum ſeſe omnibus exhibuit. Ipſe cauſſas pro tribunali cognoſcens jus dicebat, adminiſtrabat juſtitiam, viduas & pupillos à potentiorum vi injuriaque protegebat, ſuccurrebat egenis, Optimates pro ſuis quemque meritis colebat, virtutem excitabat præmiis, Rempublicam bonis omnibus ornare, atque ubertate & populi frequentia augere ſtudebat; ob quæ amari ab omnibus meruit. Alter fuit Rex Alphonſus Quintus, qui Regni Neapolitani ſubditos mirè ſibi devinxit attentione & prudentiâ in negotiis: præmio & caſtigatione; liberalitate, humanitate & promptitudine audientiam largiendi. Tam boni publici privatique amans, tam ad genium moreſque Regni iſtius formatus, ut non Princeps extraneus videretur, ſed naturalis. Reges iſti, utpote præſentes, faciliùs longè ſubditorum animos & voluntates occupare potuêre; in abſentibus verò Principibus, qui aliis in Provinciis aulas ſuas habent, id difficilius eſt: nam fidelitas longa illa diſtantiâ ſi non refrigeſcit omninò, at intepeſcit ſaltem, nec in ardore ſuo conſervari aliter poterit, quam gubernatione optimè inſtitutâ, procurando nimirum, ut non niſi optimi eligantur Miniſtri, & ſeverè animadvertendo in eorum delicta, ea cumprimis, quæ contra Juſtitiam, Honores, & Fortunas aliorum ipſi commiſerint. Illud enim ſolum ſolatium reſtat abſentibus ſubditis, *b laudatorum Principum uſum ex æquo eſſe, quamvis pro-*

a Mar. Hiſt. Hiſp. l. 10. c. 8. *b* Tacit. lib. 4. Hiſt.

procul agentibus: *ſaevos proximis ingruere*. Verùm quia ejuſmodi Regna ferè ſemper novitates amant, & mutationes, atque à Principe præſenti gubernari malunt, quàm ab aliis: oportet ut confidentia, quam de illis habuerit Princeps, armata ſit, & adversùs caſus omnes munita; iis adhibitis mediis, quæ neceſſaria eſſe dicemus pro tuendis Regnis armorum vi acquiſitis.

§. Imperia electiva, quæ gratia largita eſt, eadem quoque gratia conſervat, licet hæc rarò diuturna ſit. Etſi enim omnia nova Imperia cum applauſu ſuſcipiantur, in hoc tamen facilis lapſus eſt, & ſubitus. In illâ ipsâ acclamatione, qua Saül unctus fuit in Regem, diffidere ei cœpit populus, eumque *a* ſpernere, tametſi à Deo ipſomet illius eſſet electio. Verùm non deſunt artes, quibus electus conceptam de ſe opinionem tueri poteſt, dando nimirum operam, ut inſignes illas virtutes ac dotes, quæ corona dignũ eum effecêre, porrò conſervet; ſolent namque homines cum Fortuna ſecunda mores etiam ſuos immutare. Tiberium *b egregium vita famaque* Hiſtoriæ memorant, *quoad privatus vel in imperiis ſub Auguſto fuit*. Similiter Galba *major privato viſus, dum privatus fuit*. *c* Comis humanuſque ſit erga omnes. Gratus, & liberalis in eos, quorum ſuffragiis electus eſt; benignus in eos etiam, quos contradictores habuit; amans boni publici, & ſtudioſus conſervandorum privilegiorum Regni & conſuetudinum. Provinciæ Proceres in conſilium advocet, occupando eos in officiis, & muneribus publicis, nec facile exteros admittat, neque largam nimis poteſtatem cognatis & amicis concedat. Familiam ſuam ſervet modeſtam; Majeſtatem ſeveritate, Juſtitiam clementia temperet. Regnum ſic moderetur, quaſi hæreditate partum, quod ad poſteros tranſmittere debeat, non tanquam electivum, omnes

a *Num Salvare nos poterit iſte? & deſpexerunt eum, & non attulerunt ei munera*. 1. Reg. 10. 27. *b* Tacit. lib. 4. Hiſt. *c* Idem lib. 1. Hiſt.

nes omnino ex eo fructus, dum imperat ad extremũ uſque colligendo; unde Poëta quidam quæritur.

a *Non parcit populis Regnum breve.*

Per enim difficile eſt, *temperare felicitati, quà te non putes diu uſurum.*

§. Oportet præterea Principem eſſe pacificum, non alienorum invaſorem: nam Regna electiva eum habere metuunt Dominum, cui animus eſt ad ſubjugandos alios; amant verò eum, qui de ſua conſervatione magis eſt ſollicitus, (ut in Polonia fieri videmus) quippe quibus minimè latet. Regna omnia in primis initiis ſuis fuiſſe electiva, poſtea cupiditate dilatandi ſuos fines ſenſim perdidiſſe libertatem, quam eripere aliis volebant, novas ſibi Provincias ſubjiciendo. Neque enim fieri poteſt, ut inter tot electionis caſus & pericula diu firma conſiſtat multorum Statuum amplitudo, & ea ipſa arma, quibus debellantur, eos reducunt ad Monarchiam hæreditariam. Quam cauſſam Galba dedit, cur Imperium ſuo tempore in Rempublicam commutatum *b* fuerit.

§. Regna electiva libertatem amant, adeoque abſque hac gubernari non debent, ſemperque danda opera, ut Princeps à parte ſtet electionis, in ea ſiquidem libratam quaſi tenent ſuam libertatem, & ſi animadverſum in Principe fuerit, quòd coronam ad ſucceſſionem reducere cogitet, ea privabitur.

§. In iis verò Statibus, qui armorum vi comparantur, plus difficultatis in acquirendo experitur violentia, quàm in conſervando: ſunt enim velut equi nondum domiti, quibuſcum præcipuus labor eſt, ut ſeſſorem admittant, poſteà oneri & ferro lubentes cedunt. Timor & adulatio viam ſternunt dominationi; nempe c *prima dominandi ſpes in arduo, ubi ingreſſus fueris, adſunt ſtudia & Miniſtri.* Verum-

a Statius. *b* Tacit. lib. 2. Hiſt. c *Si immenſum Imperii corpus ſtare, ac librari ſine rectore poſſi, dignus eram, à quo Reſpublica inciperet.* Tacit. lib. 1. Hiſt. *d* Tacit. l. 4. Annal.

rum tamen, cum illa voluntatum ſtudia plerumque ficta ſint, facilè ſeſe oſtendunt contraria, ubi poſſunt, ideoque bonis artibus ea fovenda & nutrienda in principio præſertim, quando exactionibus primis de gubernatione futurâ judicium fit; uti Vitellio accidit ob Dolabellæ mortem, inviſo omnibus & *a* odioſo. Et tametſi Piſo dixerit, *b neminem unquam Imperium flagitio quaſitum bonis artibus exercuiſſe*, ſcimus tamen, ſic Regem Sanctium dubium Regni bello parti jus paullatim ſtabiliviſſe. Principes, qui eà, quæ vi occupaverant, eadem vi tueri conati ſunt, mox periere. Peſſima iſta ratio Statûs omnes ferè Tyrannos peſſundedit, & ſi quis aliquamdiu ſubſtitit, id ideò factum, quia tyrannidem in benevolentiam, crudelitatem in clementiam commutavit. Vitium diuturnum eſſe non poteſt, niſi virtus ei ſubſtituatur. Ambitio, quæ in acquirendo primum injuſta fuerat, in zelum boni publici tranſeat neceſſe eſt, ut perduret. Subditi diligunt Principem boni publici privatique cauſſa, quod ab eo ſibi pollicentur, & ſi reipsâ illud obtineant, facilè timorem in reverentiam, & odium in amorem vertunt. In quo illud obſervandum, mutationem vitiorum, quæ jam nota ſunt aliis, non tam repentinam eſſe debere, neque affectatam, ut à dolo oriatur, non à natura, quæ ſenſim & cum tempore operatur. Sic Otho ſentiebat, *c ſimul reputans, non poſſe Principatum ſcelere quaſitum, ſubita modeſtia & priſca gravitate retinere.* Iſtiuſmodi tranſmutationes vehementiùs metuit populus, quàm ipſa vitia; illis enim majorem ſubeſſe ſuſpicatur malitiam. Virtus per artem ſimulata malitia deterior eſt: nam hæc illius ſe velat pallio, & ambæ junctæ inter ſe monſtrum quoddam malitiæ procreant.

§. Egregiè fortis & prudens fuit Cæſar *d* Auguſtus

a *Magnâ cum invidia novi Principatus, cujus hoc primum ſpecimen noſcebatur.* Tacit. l. 2. Hiſt. *b* Idem l. 1. Hiſt. *c* Idem l. 1. Hiſt. d *Nonodecimo Cæſar Octavianus civilia bella ſuſtinuit.* Tacit. lib. 13. Annal.

ſtus in augenda tam ſua quàm Imperii gloria, quia & hujus conſervandi exemplar aliis omnibus Principibus eſſe poteſt. Annis decem & novem dignum ſe Imperio probavit, bella civilia ſuſtinens; à quo tempore fortunam ſuam fabricari cœpit. Imperia non merendo obtinentur; ſed merita jam ante præceſſiſſe oportet. Una victoria Imperatorem eum a fecit, eo quod occaſione & prudentiâ uſus fuiſſet. Occaſione quidem, nam b *Lepidi & Antonii arma in eum ceſsêre, cuncta diſcordiis civilibus feſſa erant.* c *Nulla jam publica arma, nullo adverſante, cum, ferociſſimi per acies, aut proſcriptione cecidiſſent.* d *Neque Provinciæ illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto Senatûs, populique Imperio ob certamina potentium, & avaritiam Magiſtratuum,* adeoque Reipublicæ mutationem exoptabant. e *Nec aliud diſcordantis patriæ remedium, quàm ut ab uno regeretur.* Quæ omnia, accedente præſertim Auguſti prudentia, in cauſſa fuerunt, ut unus ipſe tanto faciliùs rerum potiretur, & iiſdem poſteà artibus Imperii amplitudinem porrò ſuſtinuit. Plebem ſibi devinxit, tuendo eam auctoritate f Tribunitia. Atque, ut odium evitaret, neque Regis nomen, neque Dictatoris aſſcivit, ſed g Principis. *Magiſtratuum vocabula* ſuſtulit. *Militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii* & pacis humanitate, benevolentiâ, & clementia *pellexit. Multa* ſuis etiam æmulis, *Antonio & Lepido conceſſit. Quantò quis ſervitio promptior, opibus & honoribus extollebantur.* h *Pauca admodum vi tractabat,* & ne tum quidem ex paſſione aliqua, ſed i *quò cæteris quies eſſet. Prompta ac profluente, quæ deceret Principem eloquentia* k omnium animos capiebat. l *Ius apud cives, modeſtiam*

a *Manſiſſe Cæſare Auguſto victore Imperium.* Idem lib. 1. Hiſt. b Idem lib. 1. Annal. c Idem ibid. d Idem ibid. e Idem ibid.. f *Ad tuendam plebem Tribunitio jure contentum.* Tacit. ibid. g *Non regno tamen, neque Dictatura, ſed Principis nomine conſtitutam Rempub.* Tac. ibid. h Tacit. ibid. i Idem ibid. k Idem ibid. l Idem l. 13. Idem lib. 1. Idem lib. 3.

ſtiam apud ſocios ſervabat. Tanta erat integritate, ut ne impunitam quidem ſineret *impudicitiam filiæ & neptis, quas urbe depulit.* Curabat, ut ne familiæ Nobiles extinguerentur; ob quam cauſſam inſignes planè Marco *a* Hortalo gratias & beneficia præſtitit. *Primus cognitionem de famoſis libellis, ſpecie legis ejus tractavit, commotus Caſſii Severi libidine, qua viros fœminaſque in luſtres procacibus ſcriptis diffamaverit. b* Eoſdem libellos *c* in ſuam perſonam & gubernationem conſcriptos tulit ipſe, contempſitque. Multis egit de politia, & ornatu magnifico urbis *d* Romæ. *Mari oceano, aut amnibus longinquis* tanquam terminis *ſepſit Imperium*, adnotatis in libro (ut diximus) reditibus & expenſis. Ærarium militare inſtituit, & vires ea ratione partitus eſt, ut e *Regiones, Provinciæ, claſſes, cuncta inter ſe connexa* eſſent. Atque his *novis ex rebus aucti* Romani, *tuta & præſentia, quàm vetera & pericloſa malebant*; quo factum, ut tyrannis jam in amore eſſe inciperet. Non ego tamen has artes ideò refero, ut tyrannidem doceam; ſed ut is, qui tyrannum hactenus egit, in bonum evadat Principem, artibus iis ſociando timorem è viribus ortum & potentiâ: nam quod armis acquiſitum fuit, armis quoque conſervari debet. Quam ob cauſſam ejuſmodi Status tueri oportet propugnaculis & munimentis, tali erectis artificio ne frænum videatur Regni libertati injectum; ſed ſecuritas potiùs adversùs incurſiones exteras, & ut præſidia militaria cuſtodiæ loco ſint, non diffidentiæ: hæc enim ad deſperationem extremam adigit ſubditos. Tam acerbè tulerunt Hiſpani, quòd Conſtans, conſalutatus Imperator, illorum diffiſus fidelitati, cuſtodiam montium Pyrenæorum exteris

a *Inlectus à divo Auguſto liberalitate decies ſextertiùm ducere uxorem, ne clariſſima familia extingueretur.* Tac. lib 2. *b* Idem lib 1 c *Sed ipſe divus Iulius, ipſe divus Auguſtus tulêre iſta, & reliquêre; haud facilè dixerim, moderatione magis, an ſapientiâ.* Tac. l. 4. Annal. d *Vrbem ipſam magnifico ornatu.* Tac. l. 1. Anna. *e* Idem, ib.

ris commiſiſſet, ut acciverint in Hiſpaniam (cum maximo etiam illius detrimento) Vandalos, Alanos. Suevos, aliaſque Nationes. Confidentia fideles reddit ſubditos: eam ob rem Scipiones Celtiberis permiſerunt, ut Romanis immixti ſub iiſdem ſignis militarent, & iiſdem habitaculis uterentur. Auguſtus quoque corporis ſui cuſtodes habuit Hiſpanos, è legione Calaguritana ſelectos.

§. Conetur Princeps ſenſim traducere Provincias acquiſitas ad mores, genium, & ſtylum Nationis dominantis Coloniarum beneficio; uti factum in Hiſpaniâ cum iis, quæ Auguſti temporibus fundatæ ſunt: ad quod nationes facilè induci poſſunt: ſemper enim imitantur victores, iiſque adulantur, eorum moribus atque ingenio ſe accommodando, & privilegia eorum ac conſuetudines pluris æſtimando, quàm proprias. Quæ cauſſa fuit, cur Romani amicos ſuos, & fœdere ſibi junctos civium titulo donarent, ut nimirùm tantò eos fideliores experirentur. Veſpaſianus Imperator, ut Hiſpanos ſibi obſtringeret, Italiæ privilegia cum iis communia eſſe voluit. Provinciæ acquiſitæ, ſi tanquam extraneæ habeantur, hoſtilem ſemper retinent animum. Movit ea res Imperatorem Claudium ut jus civitatis Romanæ etiam Galliæ Comatæ largiretur, ſic inquiens: a *Quid aliud exitio Lacedamoniis & Athenienſibus fuit, quanquam armis pollerent, niſi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noſter Romulus tantum ſapientiâ valuit, ut pleroſque populos eodem die hoſtes, dein cives habuerit.* His aliiſque mediis paullatim in naturam abeunt dominia extranea, poſtquam ea præſcripſit temporis diuturnitas, & ſublata eſt libertatis priſtinæ memoria. Hæc politica neglecta fuit in Hiſpaniæ inſtauratione, cùmque ea pluris eſſe crederet, puram & integram ſuam ſervare Nobilitatem, quàm Africanum illi miſcere ſanguinem, privilegia ſua & honores victis Nationis illius communicare noluit; unde factum, ut uniti unà ſimul cum

a Tac. lib. 11. Annal.

ſimul cum odio ſervarent mores ſuos, idioma ſuum & perfidiam ut neceſſum eſſet deinde eos omnino ejicere, & privare ſeſe tot ſubditis tam proficuis ad agros colendos, non ſine admiratione rationis ſtatus aliorum Principum, quòd ſplendorem Nobilitatis utili tati, & Religionem prudentiæ humanæ videren tanteferri.

5. Ubi una Reip. forma in aliam diverſam mutanda erit, tali uti oportebit artificio, ut plebs non omnia omnino nova reperiat, nec formam gubernationis præteritæ deſideret; uti factum exactis Romæ Regibus, quando tam ſacra, quàm profana tanta cum dexteritate fuerunt ordinata ut Reges, *a* qui de utriſq; curabant, expulſos eſſe notari haud poſſet; cùmque poſteà Imperium in Rempublicam verteretur, *eadem Magiſtratuum vocabula* permanſere, idem Senatus ordo imaginem antiquæ libertatis præbens, id quod vim principatûs haud parum *b* firmavit. Idem in Ducatu Florentino fecere Toſcani Duces. Excellens eâ in ratione Statûs fuit Auguſtus Imperator: quippe qui *c non omnia ſtatim, uti decretum erat, executus eſt, veritus, ne parum ſuccederet, ſi ſimul homines transferre & invertere vellet; ſed quadam ex tempore diſpoſuit, quadam rejecit in tempus.* Verùm majori dignus admiratione Samuel fuit, qui gubernationem & politiam populi Dei ſic immutavit, ut nemini *d* diſpliceret. Tali cum prudentiâ ſenſim ſine ſenſu umbræ iſtæ libertatis diſſipandæ ſunt, ut pari paſſu ea ſubducatur oculis, quo radices agit dominatio. Quo modo *e Agricolâ adversùs Britanniam profuturum putabat: ſi Romana ubique arma, & velut è conſpectu libertas tolleretur.* Atque hæc documenta ſine injuſtitiâ locū habent in Statibus vi armorum acquiſitis: victoria enim, quæ in vi-

Z tas

a Tac. l. 1. Annal. b *Sed Tiberius vim principatus ſibi firmans imaginem antiquitatis Senatui præbebat.* Tac. l. 3. Annal. *c* Dion. d *Renovavit Imperium & unxit Principes in gente ſua, & non accuſavit illum homo.* Eccleſ. 46. 16. & 22. *e* Tac. in vita Agric.

tas poteſtatem dedit, eandem concedit etiam ad formandam pro arbitrio gubernationem. In iis tamen, quæ ſucceſſione obveniunt, haudquaquam licitum eſt, eorum evertere jura ac privilegia, aut moribus & inſtitutis eorundem vim inferre. Solùm mutuæ concordiæ cauſſa, conſenſu communi ſtatui poterit, ut communia ſint præmia & monetarum commercia, ſublatis iis controverſiis, quæ odium & æmulationem creare ſolent; uti in Regno Navarræ factum, ut cùm unum idemque ſit dominium, vivendi item modus ſubditorum uniformis ſit, ac mutua inter eos communicatio & amor.

5. Nulla vis ſuavior juxtà, ac efficacior, quàm beneficium, ad tuendas conſervandaſque Provincias acquiſitas. Etiam res inanimas colebant homines, & divinitatem iis tribuebant, ſi quid beneficii ab iis acciperent. Facilè mortales capi ſe ſinunt commodis, nec magnoperè attendunt ad largientem iſta, & ſceptra moderantem, num alienigena ſit. Qui beneficiis obligari ſe ſinunt, & ſuo deſunt officio, nihil poſtea adversùs Principem moliri poſſunt, aſſeclarum defectu, cùm nemo quiſquam ab homine ingrato fortunam ſibi bonam polliceatur. Eâ de cauſsâ Scipio expugnatâ Carthagine bona ſua Dominis juſſit reſtitui; & Sertorius magnam ab Hiſpanis iniit gratiam, tributa moderando, inſtituendóque Hiſpanorum Senatum, Romano ſimilem. Ut ſuam ſtabiliret coronam a Rex Erwigius, vectigalia regia, quorum gravitate provinciales feſſi erant, imminuit, & quæ eo nomine fiſco regio debebantur, condonavit. A Romanis item in debellatis Provinciis b *quædam ex regiis tributis diminuta, quò mitius Romanum Imperium ſperaretur*. Acerbiùs dominantis avaritiam ferunt ſubditi, quàm ipſam ſervitutem; pro eo ac Romani in Friſiorum rebellione experti ſunt, qui *pacem exuère*, Romanorum c *magis avaritia, quam obſequii impatientes*

a Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 6. c. 17. b Tacit. lib. 2 Annal.
c Idem lib. 4. Annal.

tes. Caveat itaque Princeps, ne Provincias acquiſitas tributis nimiùm oneret, potiſſimùm verò, ne uſitata alibi in eas quoque introducat: hæc enim introductio perquàm odioſa eſt. Rebellionem cœptavêre Cappadoces, quòd Romanum a *in modum deferre cenſus, pati tributa* ab Archelao adigerentur. §. Nihil utilius modeſtiâ ad tuenda Regna bello & armis parta. Graviùs tulit Senatus Romanus, quòd Julius Cæſar, Senatoribus ingredientibus in Senatum, non aſſurgeret, quàm libertatis ſuæ jacturam. Quod cùm adverteret Tiberius, b *verbis paucis* cum iis utebatur, *& ſenſu permodeſto*. Populus ad minùs præcipua magis, quàm ad ipſam rerum ſubſtantiam advertit animum, & ob inanem auctoritatis captationem deperditur non raró applauſus communis, & in odium incurritur. Apud Romanos augendi conſervandique Imperii potior cura fuit, c *inania transfmittebantur*. Ob quam cauſſam Tiberius, utpote Politicus egregiè prudens, d *validum* ſeſe *ſpernendis honoribus præſtitit*, nec permiſit unquam, ut ab Hiſpania ulteriore templa ſibi erigerentur, quin & e *nomen Patris Patriæ à populo ſæpius ingeſtum repudiavit*. f *Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tantò ſe magis in lubrico dictans*. Eandem rationem ſtatûs præ oculis habentes Florentini Duces valde humanos erga ſubditos ſuos ſeſe exhibent, nec permittunt, ut, qui in plateis fiunt obvii, gradum aut rhedam ſiſtant honoris cauſſa, uti Romæ fieri conſuevit. Poſteaquam Caſtella obedientiam Regibus præſtare ad tempus recuſaſſet, non impertiit iis, penes quos ſumma rerum erat, grandia nomina, ſed Judicum duntaxat, ut tantò faciliùs à plebe admitterentur. Eadem quoque prudentia & moderatione animi Rex Ferdinandus Catholicus, mortua Regina Iſabella, Regis titulum uſurpare noluit, ſolo gubernatoris Caſtellani contentùs. Status

a Idem lib. 6. Annal. b Idem lib. 1. Annal. c Idem l. 15. Annal. d Idem l. 4. Annal. e Idem lib. 1. Annal. f Idem ibid.

tus quidam in Italia , qui ad Majeſtatem regiam aſpirant, videbunt, opinor, ſucceſſu temporis (utinam iſta me fallat opinio!) ab antiqua recedere modeſtia nihil eſſe aliud, quàm univerſa in diſcrimē abducere, & perturbare velle tranquillitatem publicam; neque enim Italia ſemetipſam ferre poterit, ſi tot capita coronis redimita intra fines ſuos viderit. Minoribus cum incommodis Status alicujus limites dilatari ſolent, quàm interior amplitudinis forma immutari; ut aut cum majoribus de dignitate contendat, aut æquales deſpiciat: ea enim re utrique vanè irritantur. A communitatum inæqualitate communis orta eſt dominatio. In illis vivere, nec ullum agnoſci Principatum, iſtud eſt, quod eas conſervat liberas. Si ſpiritus regii ſeminentur, pullulabunt Monarchiæ deſideria, quæ libertati exitium adferunt.

5. Pax denique (ut alibi dicimus) illa eſt, quæ Regna acquiſita potiſſimùm tuetur, dummodo pax iſta ſtudioſa ſit, atque armata: ſic enim tempus indulgebit, ut poſſeſſio dominium præſcribat paullatim, & titulum juſtum tribuat, abſque belli tumultu, quod jura confundit, occaſionem dat miſcendi omnia ingeniis inconſtantibus & inquietis, & arbitrium eripit ei, qui imperat. Quare non in ſolis Regnis iſtis de novo acquiſitis procurari debet, ſed in Provinciis etiam finitimis: ex igne enim vicino facilè ſcintillæ aliquæ emicant, migrantque arma ex uno loco in alium proximum, & proclive admodum eſt irritari eum, qui ea ſibi tam propinqua contuetur. Quæ cauſſa fuit, cur Rex Philippus Tertius contra Catolum Emmanuelem Sabaudiæ Ducem arma ſumeret, cùm is Mantuano Duci Montferratum eripere conaretur, dante interim ſua Majeſtate operam, ut Juſtitia, non gladius prætenſiones illas decideret, neque quies Italiæ publica ob cupiditatem unius pateretur. Idem periculum etiamnum hodie perdurat, niſi componantur diſſenſiones, quæ armis onerarunt Coronas quaſdam & Principes: e-

ductis

ductis enim ſemel gladiis, aut Vindicta de injuriis acceptis ultionem ſumere cogitat, aut recuperare Juſtitia, quod iniquè uſurpatum fuit, aut Ambitio dilatare dominia, aut Mars ipſe armatus ferri aciem experiri deſiderat.

5. Finio nunc præſentem hanc diſceptationem quatuor verſibus Taſſi, in quibus magno cum judicio vera comprehendit fundamenta, quibus novum aliquod Regnum ſtabiliri debet & conſervari.

a *E fondar Bœmondo al nuo vo Regno,*
Suo d' Antiochia alti principii mira.
E leggi imporre, & introdur coſtume,
Et arti, é culto di verace Nume.

a Taſſ. cant. 1.

SYMBOLUM. LX.

SAgitta ab arcu emiſſa aut ſurſum fertur, aut deorſum, nec unquam ſuſpenſa hæret in aëre, ſimilis tempori præſenti tam velociter prætervolanti, ut dubitare poſſis, priuſne eſſe deſinat, quàm advenerit: aut ſicut anguli in circulo, ubi acutus in obtuſum tranſit, ut in recto ne tangat quidem. Primum punctum, in quo ſagitta conſiſtit, declinationis ejus punctum eſt. Quod aſcendit altiùs, à lapſu ſuo propiùs abeſt. Res omnes, cùm ad ſupremum venerint, mox iterum deorſum labi neceſſe eſt, nec firmare ſe poſſunt. Obſervavit id in corporibus humanis Hippocrates: ea quippe a *nec in melius verti, nec diu ſiſtere valent; reliquum* ergo *eſt, ut in deterius dilabantur*. Nihil in natura ſtabile ac permanens. Cauſſæ ſecundæ cælorum moveri nunquam deſinunt; adeòque nec ceſſant effectus, quos rebus hiſce inferioribus imprimunt, cui tanquam fonti Rerumpublicarũ mutationes attribuit b Socrates. Nec in hoc differunt monarchiæ à rebus iis, quæ vivunt,

a Hippocrat. b *Qui cauſſam eſſe tradit, quod nihil perpetuo maneat, ſed omnia motu quodam orbiculari mutentur.* Ariſt. l. 5. pol.

& vigent. Naſcuntur, vivunt, moriuntur æquè, ac iſtæ, nec unquam firmæ conſiſtunt, adeoque a *converſione* earundem *naturales ſunt.* Non creſcendo, de-

creſcunt. In inclinatione majoris fortunæ nihil moræ intercedit. Ubi labi ſemel cœperit, nullis viri-

a Cic. l. 2. de natur. Deor.

viribus ſiſti poterit. a *Regum Majeſtatem, difficilius eſt, à ſummo faſtigio ad medium detrahi, quàm a mediis ad ima præcipitari.* Verùm tamen non omnes Monarchiæ pari paſſu ſurſum ſcandunt, & ruunt: b *fati namque maligna perpetuaque in omnibus rebus lex eſt, ut ad ſummum perducta, rurſus ad infimum velocius quidem; quàm aſcenderunt, relabantur.* Annis non niſi duodecim ſuam evexit Monarchiam Alexander, & paucis iterum corruit, in quatuor diviſa Principatus, & poſtea etiam in plures.

§. Multæ cauſſæ ſunt incrementi pariter, & decrementi, quæ in Monarchiis & Rebuſpublicis fieri contingit. Qui ea caſui tribuit, aut motui, & occultæ aſtrorum vi, aut numeris Platonicis, aut annis climactericis, rerum harumce inferiorum curam providentiæ divinæ abnegat. Non dedignatur horum orbium gubernationem, qui fabricam eorundem dedignatus non fuit. Quin immò condere illam & curam ejuſdem abjicere poſtea, eſſet ſuammet improbare actionem. Si ad exornandum pavonis collum, aut ad depingendas unius papilionis alas Deus penicillos ſuos nemini committit alteri; quomodo exiſtimabimus, quòd caſui relinquat Imperia & Monarchias, è quibus felicitas, aut infelicitas, mors, aut vita hominis dependet, cujus gratia omnia condidit? Impium eſſet iſthuc credere, aut certè grandis ſuperbia, rerum ſucceſſus noſtris adſcribere conſiliis. Per ipſum c Reges regnant. Ipſe manu ſua ſceptra diſtribuit, & tametſi in eorundem conſervatione aut amiſſione curſum ſuum relinquat propenſionibus naturalibus, quæ aut natæ ſunt nobiſcum, aut impreſſæ à ſideribus, & conſiſtat cum illis arbitrium liberum, abſque ulla libertatis læſione; cum illo ipſo tamen Deus agit & operatur, diſponendo nobiſcum incrementa, aut everſiones Monarchiarum, adeò ut nulla unquam interierit, abſque interventu imprudentię alicujus

a Livius. b Seneca. c *Per me Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt.* Prov. 8. 15.

cujus humanæ, aut cœcarum animi perturbationum. Saluſtium ea de re audire juvat: a *Ego ita comperi*, inquit, *omnia regna, civitates, nationeſque uſque eo proſperum imperium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerunt; ubicunque gratia, timor, voluptas ea corrupère, poſt paullo imminuta opes, denique ademptum imperium. poſtremo ſervitus impoſita eſt.* Neſcio ſanè, num dicere auſim, Imperia futura fuiſſe perpetua, ſi voluntas in Principibus ſemper potentiæ ſeſe accommodaſſet, potentia rationi, ratio eventibus.

Quare cùm in inclinationibus Imperiorum locum aliquem Prudentia habeat, & humanum conſilium, cauſſas earundem facile licebit deſcribere. Univerſales, quæ complectuntur regna omnia, ſeu ſucceſſione, ſeu electione, ſeu armis parta, plurimæ ſunt; ad quatuor tamen fontes reduci omnes poterunt, è quibus oriuntur reliquæ, haud ſecus atque in mundi horizonte è quatuor ventis cardinalibus multi alii naſcuntur collaterales. Cauſſæ iſtæ ſunt Religio, Honor, Vita, & Fortunæ. Pro rebus hiſce conſervandis ſocietas inter homines civilis inſtituta fuit, & ſubjecit ſe populus gubernationi aut unius, aut paucorum aut plurium; quoties verò videt, unum aliquod illorum quatuor iniquè pati, ſeditionem concitat, & regiminis formam immutat. De illis igitur, quantum pro præſenti opere ſatis eſt, breviter aliquid attingemus.

Religio, tametſi Reipublicæ vinculum ſit (ut alibi diximus) præcipua tamen eſt, quæ eam diſſolvit, & varias in eandem inducit gubernationis formas, quia concordia & pax inter eos eſſe nequit, qui diverſimodè de Deo loquuntur & ſentiunt. Etenim ſi diverſitas in moribus & lineamentis corporum animos ſibi invicem contrarios efficit, quid faciet affectus & fidelitas naturalis rerum omnium Conditori debita, & furioſus ille mentis ardor intelligendi ea, quæ tanti momenti ſunt. Statûs alicujus ruina eſt, conſcientiæ libertas. Clavus in oculis (quemadmodum Spiritus ſanctus loquitur) & lan-

a Saluſt.

cea in pectore ſibi ſunt invicem, qui in Religione *a* diſſident. Obligationes ſubditorum erga Principes, fortiſſima quæque amicitiæ & ſanguinis vincula rumpuntur & diſſolvuntur, ut cultus ſacer conſervetur. Regem Witericum manibus ſuis obtruncarunt ſubditi, quòd Arrianam ſectam conatus fuiſſet introducere: Witizam item, quòd ritus & cæremonias Religionis immutaſſet: *b* Galæcia adversùs Regem ſuum Froilam arma ſumpſit, quòd conjugia Clericorum per abuſum introducta ſuſtuliſſet: ſimulatque Religionum diverſitas Provincias Belgicas invaſit, unà incolæ à legitimi ſui Regis ac Domini obedientia deſciverunt.

5. Pari ratione honor, uti tuetur ac conſervat Reſpublicas, eaſque ad fidelitatem obligat, ita quoque eaſdem perturbat, ut in offenſa, in contemptu, in injuria ab infamia immunis ſit; cùm præſertim ſubditi honorem vitæ fortuniſque communiter anteferre *c* ſoleant. Comes Julianus Afros evocavit in Hiſpaniam, propterea quòd Rex Rodericus Cavæ filiæ ſuæ honorem violaſſet. Caſtellæ Nobiles arma ſumpſerunt adversùs Regem Alphonſum III. quia privilegia eorum evertere, & ad tributa exſolvenda eos adigere voluit. Ramirus Tertius Rex Legionis non alia de cauſſa ſubditos ſuos rebelles & infideles expertus eſt, quàm quòd aſperè nimis & ſerviliter eos haberet. d *Multæ conſpirationes & invaſiones in Monarchas propter pudendas contumelias in corpus illatas factæ ſunt.* e *Propter contemptum etiam ſeditiones fiunt*; idque ſive Princeps deſpiciat ſubditos, ſive hi Principem, quando dotibus & ornamentis Principe dignis inſtructus non eſt, judicantes nimirum, non niſi viles animos obedire ei, qui

 nec

a Erunt vobis quaſi clavi in oculis, & lanceæ in lateribus, & adverſabuntur vobis in terra habitationis veſtræ. Num. 33. 55. *b* Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 7. cap. 6. c *Honor quoque quantum valeat, & quomodo ſit cauſſa ſeditionis, manifeſtum eſt.* Ariſt. lib. 5. Polit. c. 3. *d* Ariſt. l. 5. Polit. c. 10. *e* Idem l. 5. Polit. c. 3

nec ipſe imperare didicit, nec auctoritatem ſibi parere, & gubernationis curam in poſtremis habet. Ita fecêre ſubditi Regis Joannis Primi Aragonii. eò quòd omnem Regni & negotiorum curam abs ſe abjiceret; ſubditi item Joannis Secundi Caſtellæ Regis, ob ejus flagitia, inconditos mores & exiguam auctoritatem; uti & ſubditi Alphonſi Quinti Luſitaniæ Regis, quòd ſe ab aliis gubernari pateretur. Nec minùs injuriam & defectum interpretantur ſubditi ſi ab exteris mandata accipiant, aut inter eoſdem diſtribuantur dignitates & munera: nam (ut Rex *a* Henricus ajebat) *iſthuc nihil aliud eſt, quam palam oſtendere, deeſſe in regnis noſtris viros dignos & habiles*. Id quod temporibus Caroli V. Imperatoris Caſtellæ motibus anſam dedit. Idem accidit, quando honorum partitio minùs rectè inſtituitur: b *nam multitudo quidem graviter fert inæqualitatem patrimoniorum, præſtantes autem viri honorum inæqualitatem*, & pro contemptu habent, quod alii minùs de Republicâ benemeriti iis *c* præferantur.

Maxima Reipublicæ infirmitas eſt incontinentia & laſcivia eorum, qui præſunt. Hinc ſeditiones naſcuntur, Regnorum immutationes, & ruinæ Principum, quia multorum honorem tangunt, & ſeveriſſimis pœnis à Deo caſtigantur. Unica turpitudo per multa ſæcula Hiſpaniam cineribus obruit. Propter illam plagæ ingentes *d* Ægyptum exercuerunt; ob eandem magnis cum ærumnis tum Davidem ipſum, tum ejus *e* poſteros, diu multumque conflictari oportuit, ita ut plerique omnes in perpetua vixerint perſecutione, & gladio interierint.

Non

a L. 14. tt. 3. lib. 2. Recop. *b* Ariſt. lib. 2. Polit. c *Nam homines tum, quòd ipſi inhonorati fiant, movent ſeditiones; tum quòd alios videant in honore*. Ariſt. lib. 5. Polit. c. 3. d *Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter Sarai uxorem Abram*. Gen. 12. 17. e *Non recedet gladius de domo tuâ uſque in ſempiternum, eo quod deſpexeris me, & tuleris uxorem Vriæ*. 2. Reg. 12. 10.

Non minus periculi in Republica ex eo eſt, ſi multi ab officiis excludantur: a *cum enim multitudo inopum eſt in civitate, eademque ab honoribus excluſa, neceſſe eſt eam civitatem eſſe plenam hoſtium Reipublicæ*; nec ullus homo tam ignavus eſt, qui honori non incumbat, aut iſto ſe privari non graviter *b* ſentiat. Idem periculum ſubeunt Reſpublicæ, in quibus certus ſolùm numerus è Nobilitate gaudet Magiſtratu, excluſis aliis.

5. Tertia cauſſa immutationum & ſeditionum in Regnis eſt amor conſervandæ vitæ, quando nimirum ſubditi Principem ſuum tam ignavum & vecordem eſſe credunt, ut vitam ſuorum defendere ac tueri non poſſit; ut alias eum odio habent ob ſeveritatem, ut Regem Alphonſum Decimum; aut ob crudelitatem, ut Regem Petrum; aut exiſtimant injuſtum eſſe, & ingenio tyrannico, in cujus manibus vita omnium periclitetur, uti Regem Ordonium, *c* ob trucidatos & malè habitos Caſtellæ Comites, unde totius regiminis immutatio ortum habuit.

6. Vltima cauſſa bona & fortunæ ſunt, ſi nimirum Princeps ſubditorum facultates leviter conſumat; quæ cauſſa fuit, cur Garcias Galæciæ *d* Rex Regno pariter ac vitâ exutus ſit. Aut ſi reditus regios inutiliter prodigat, quam rationem Ramo prætendit, cùm fratrem ſuum germanum Sanctium Navarræ Regem interimeret. Aut ſi ipſe in omnem aviditatem pronus ſit, quemadmodum Rex Alphonſus Sapiens. Aut ſi ob malam gubernationem Reſpublica laboret annonæ inopia, ſi rerum pretium accendatur, ſi ceſſent mercaturæ, & negotiationes, id quod eundem Regem Alphonſum inviſum reddidit. Aut ſi moneta proba non ſit, uti temporibus Regis Petri Aragonii Secundi, multorumque aliorum Regum accidit; aut munera proficua, &

Z 6 opes

a Ariſt. lib 3. Pol. c. 7. b *Honori incumbit tam ignavus, quam bonus.* Ariſt. l. 2. Pol. c. 5. c Mar. Hiſt. Hiſp. l. 9. c. 8. d Idem Hiſt. Hiſp. l. 8. c. 8.

opes malè diſtribuantur: invidia enim & neceſſitas contra locupletiores arma ſumunt, & ſeditiones *a* excitant. Quæ oriri etiam ſolent ex mala adminiſtratione juſtitiæ, ex hibernatione militum, aliiſque oneribus, quibus ſubditorum reditus, & bona graviter onerant.

§. Præter cauſſas iſtas univerſales & communes, aliæ quoque ſunt unicuique è tribus ſuprà allatis gubernandi formis peculiares ac propriæ, quas facilè colligere licebit ex iis, quæ pro iiſdem conſervandis attulimus in medium: nam b *illud dubitari non poteſt, quin cognitis iis quæ Reipublica interitum important, eaquoque quæ ſalutem afferunt, intelligantur, cum contraria contrariorum ſint efficientia.* Non poſſum tamen, quin ea de re adjiciam aliquid, etſi fortè periculum ſit, ne quædam alias à me dicta hic repetam.

§. Status hæreditarii tunc perire ſolent, cùm in iis omnino acquieſcit Succeſſoris cura, præſertim ſi potentes ii ſint: illa ipſa enim amplitudo ſecurum eum efficit & minùs ſollicitum, tanquam qui omne ſpernat periculum, & anceps in ſuis conſiliis hæreat, ac res magnas exequi pertimeſcat, ne quietem illam poſſeſſionem qua fruitur, fortè interturbet. Damna prævertere negligit, ſed tum primùm parat remedia, cùm illa jam evenere, quo tempore ſumptuoſiora ea ſunt, & minùs *c* efficacia; audere aliquid, periculum æſtimat, & pacem procurando per incerta quædam & indecora media, bellum iiſdem accerſit, ut quibus conſervare ſe cogitabat, ſeipſum nunc peſſundet. In iſto diſcrimine verſantur Monarchæ, quæ dum quietem ſectantur, in turbas & motus incidunt. Siſtere volunt, & labuntur. Dum laborare deſinunt, languere incipiunt. Omnia iſta bellè adumbravit illa Ezechielis viſio quatuor

a Inſuper ſeditiones oriuntur non ſolum ob patrimoniorum, verum etiam ob honorum inæqualitates. Ariſt. l. 2. polit. cap. 5. *b* Ariſt. l. 5. polit. cap. 8. c *Tardiora ſunt remedia, quam mala.* Tac. in vita Agric.

tuor animalium alatorum, ſymboli Principum & Monarchiarum. *a* quę *cum ambularent, quaſi ſonus erat multitudinis, ut ſonus caſtrorum; cumque ſtarent, demittebantur pennæ eorum.* Verùm ad ſe conſervandum neceſſe non eſt, ut novas ſemper ditiones ſuis adjiciant: hoc enim infinitum foret, & tandem in injuſtitiam & tyrannidem vergeret. Satis ſe tueri poterit Status aliquis in circuli ſui circumferentia, ita tamen, ut intra illius ſepta ſuam agendi vim retineat, & robur exerceat, eaſq; ipſas artes, quibus ad tantam magnitudinem pervenire contigit. Aquę intra ſuum motum ſe conſervant, is ſi deſit, vitium capiunt, neceſſarium tamen non eſt, ut fluant. ſufficit, ſi intra ſemetipſas moveantur, ut in lacubus & ſtagnis accidit ſola ventorum vi agitatis. Sic Monarchiæ, in quibus viget diſciplina, quæque adverſus occaſionem omnem munitæ ſunt, diutiùs perdurant, licèt aliena non invadant. Etiam abſque bello militares exercitationes frequentari poſſunt. Ita pacis tempore artes iſtas Cajus Caſſius fovebat, *b* & *quantum ſine bello dabatur, revocabat priſcum morem, exercitabat legiones, cura, provisu agebat perinde, ac ſi hoſtis ingrueret.* Si Principi armorum deſit exercitium, non ideò tamen pacis otio torpeſcat omnino, ſed in ea etiam glorioſum aliquid moliatur, quod opinionem ſuſtineat. Auguſtus in Imperii ſui tranquillitate animum ſuum igneum cineribus ſopiri minimè paſſus eſt; quin immò cùm ut homini agere illi non liceret, tanquam Deus aliquis majora aggreſſus eſt, componendo cæleſtium orbium motus, corrigendo menſes, & leges dando tempori. In eum finem Rex Philippus Secundus admirandam illam Eſcurialis fabricam conſtruxit, qua in re ipſam etiam Naturam artificio ſuperare conatus eſt, & univerſo orbi animi ſui ſuæque pietatis magnitudinem oſtendere.

5. Sed & Regna hæreditaria in periculo ſunt, quando qui ſuccedit, moribus inſtitutiſque Majorum neglectis, ſubditorum ſervitutem & ſubjectionem

a Ezech. 1. 24 *b* Tac. l. 12. Hiſt.

ctionem à Natura eſſe exiſtimat, & immemor ab illis ipſis ſuam proficiſci amplitudinem, eos ſpernit, tanquam ſi mancipia forent, magiſque bonum privatum præ oculis habet, & ut ſuas expleat cupiditates, quam bonum publicum, dominatione jam in tyrannidem *a* converſa; unde exiſtimatio Principis perit apud populum, amor in odium vertitur, multaque alia fiunt, quibus diſſcinditur reciproca illa unio, qua Rex & Regnum *b* colligantur inter ſe; dum hoc paret, ille imperat, beneficio quaſi mutuo, quod ab invicem accipiunt, Rex quidem ſplendorem illum & imperandi auctoritatem; Regnum vero felicitatem bene inſtitutæ gubernationis. Abſque hoc vinculo mutuo hæreditarii ſtatus aut pereunt, aut in aliam tranſeunt formam: nam Princeps, qui deſpici ſe videt, & omnibus eſſe odio, ſibi metuit, è metu autem crudelitas, ex hac denique tyrannis naſcitur; quam quia potentiores ferre non ſuſtinent, conjurant adverſus ejuſmodi Principem, & plebe opitulante cum ſceptro exuunt: unde porro fit, ut populus illis ipſis, utpote quibus libertatem ſuam tum acceptam fert, gubernacula committat, introducaturque Ariſtocratia, in qua Optimates imperant. Attamen ne tum quidem Monarchiæ incommoda vitari poterunt: cum enim eorundem filii ſuccedant poſteà, ideoque Magiſtratus & dominatio fiant hæreditaria, facilè iis abutuntur, ad utilitatem & commodum proprium in adminiſtranda Repub. omnia referendo; è quo illud deinde fit, ut populus iniquè & per tyrannidem opprimi ſe ab iis videns, ſceptrum iiſdem extorqueat è manibus, malintque imperare omnes, perinde quaſi major ſit libertas Democratiæ; in qua cùm æqualitas ſervari nequeat, invaleſcunt inſolentia atque injuſtitia, & exoriuntur ſeditiones

a *Alia tyrannides ex Regibus, qui moribus inſtitutiſque Majorum violatis, imperia magis concupierunt.* Ariſt. lib. 5. Polit c. 10. *b Nam ſi non volentibus imperet, protinus deſinit eſſe Regnum*, Idem ib.

ſeditiones ac tumultus, quorum confuſio ac damna tanta ſæpe ſunt, ut tolerabilius omnes exiſtiment, ſi penes unum ſolum ſit Imperium, atque ita ad Monarchiam tandem, à qua primùm receſſerant, ſit regreſſio. Iſtiuſmodi circulum committere ſolent Reſpublicæ, in quo non rarò accidit, ut omnem omnino libertatem amittant, dum nimirum ſtatus aliquis vicinus & potens inquietudinis illius occaſione utitur, ad debellandas eas & ſubjugandas.

§. Imperia electiva, aut certè ſubditorum erga Principem affectus tum pereunt, cùm Principis electi facinora non reſpondent conceptæ opinioni; deprehenſo nimirum electionis errore ex inani meritorum præſumptione. Multi enim ſunt, qui ad gubernandum videntur idonei, antequam ad gubernacula admoveantur, uti in Galba accidit, *a* qui *omnium conſenſu capax Imperii* habebatur, *niſi imperaſſet.* Qui electioni non ſubſcripſere: nunquam ab electo ſatis ſecuri ſunt; quin potiùs metus iſte, in cauſſa eſt, ut mutationem exoptent & moliantur. Si illi verò, qui ſua dedêre ſuffragia, tantum ſibi de ejus favore fuerunt polliciti, ut poſtquam ſpe ſua fruſtrari ſe vident, vivant inquieti & conquerantur: neque enim fieri poterit, ut Princeps ſatisfaciat omnibus; taceo ipſam etiam humanam gratitudinem paullatim fatigari, dum amplitudinis & fortunæ ſuæ inſtrumenta aſſiduè ante oculos habet, eoſque tanquam illius creditores averſatur. Subditi mutationibus electionis aſſueti; eaſdem amant; ſemperq; ſibi perſuadent, Principem alium novum fore meliorem. Qui in electione ſuffragii jus habent, tanto tempore ſuſpendi, & quaſi emori dolent ſuam eligendi poteſtatem, unde eorum exiſtimatio dependet. Electus efferens ſeſe dominandi libidine, Imperii ſui fines latiùs propagare contendit, violat juramenta, conditiones & pacta, cum quibus ad ſceptrum aſſcitus fuerat, & ſpretis Regni incolis (ſi alienigena ſit) alios ſuæ Nationis muneribus

ribus

a Tacit. lib. 1. Hiſtor.

ribus præficit, ſuæque familiæ homines evehere ſatagit; qua in re ſubditorum incurrit odium, & ruinæ ſuæ anſam præbet: omnes enim ab exteris regi grave ducunt. Ieremias certe pro triſti nuntio illud in *a* Ieruſalem habuit.

5. Imperia quoque armis parta diu florere haud ſolent: deliciis enim illud animorum robur flacceſcit ſenſim, & eliditur. Felicitas conſilia impedit, ipſoſque Principes ita abripit, ut ea nunc media negligant, quibus ad illam fortunam pervenerunt. b *Illud clarum, teſtatumque exemplis eſt, quod homines felicitatem aſſequantur benignitate in alios, & bona de ſe opinione. Iidem cum adepti, quæ voluerant, ad injurias & impotentiam in imperiis dilabuntur, fit meritiſſimo, ut una cum imperantium mutatione ipſi ſubditi ſe & affectus mutent.* Hæc cauſſa fuit, cur Carthaginenſes ex Hiſpaniâ ejecti fuerint, quia nimirum non advertebant, artibus iiſdem, quibus acquiruntur Status, eos etiam conſervari oportere: quâ de re magis ſolliciti eſſe ſolent ii, qui primi ejuſmodi Provincias armis ſubegerunt, quàm eorundem Succeſſores: illi enim omne animi & ingenii ſui robur ad eas acquirendas tuendaſque contulerunt; contra verò hos ipſa ſucceſſio negligentes ea in re & minùs ſollicitos efficit. c Vnde fit ut *qui occuparunt Imperia, eorum plerique eadem retinuerint; qui verò tradita ab aliis accepere, hi ſtatim ferè omnes amiſerint.* *d* Spiritûs ſancti oraculum eſt, *Regna de gente in gentem transferri propter injuſtitias, & injurias, & contumelias, & diverſos dolos.*

Concludo præſentem materiam duobus documentis: primum eſt, *e* quòd *conſervantur Reſpublicæ non ſolum, quia procul ſunt ab iis, quæ interitum afferunt, ſed etiam quia prope ſunt. Nam timor intentiore cura Reipublicæ conſulere cogit.* Alterum eſt, quod & in ipſo Prin-

a *Ecce auditum eſt in Ieruſalem, cuſtodes venire de terra longinqua, & dare ſuper civitates Iuda vocem ſuam.* Ierem. 4. 16. *b* Polyb. *c* Ariſt. lib. 5. Polit. c. 9. *d* Eccleſ. 10, 8. *e* Ariſt. l. 5. Polit. c. 8.

Principe, & in corpore Reipublicæ a *maximè omnium, quod exiguum eſt, caveri debeat. Detrimentum enim latenter obrepit, quia non totum ſimul contrahitur*; at poſtquam invaluerit, remedium non admittit. Minimus etiam vermiculus cedri medullam paullatim exedit, & eam denique humi ſternit. Navem ſecundiſſimis impulſam ventis una ſiſtit Echenæis: quantò velocitas illius major eſt & vehementior, tantò faciliùs in ſcopulos alliſa diſſolvitur. Leviſſima damna Romanam Monarchiam everterunt. Plus interdum creat periculi levis aliqua humorum intemperies, quàm gravis infirmitas, quia illa ferè negligitur, huic verò gnaviter paratur remedium. De febri curanda mox ſumus ſolliciti; at de defluxione aliqua in pectus decidente perparum laboramus: unde tamen morbi graviores naſci ſolent.

a Idem ibid.

SYMBOLUM LXI.

DECACHORDUM (inſtrumentum Muſicum) perfectam format Ariſtocratiam conſtantem ex Monarchico imperio & Democratico. Intelligentia præſidet, imperant plures digiti, paret verò nervorum multitudo; quaſi populus quidam, qui attemperati ſunt omnes inter ſe & concordes in harmoniâ, non particulari & privatâ, ſed communi & publicâ, ita ut majores à minoribus minimè diſſonent. Decachordo ſimilis eſt Reſpub. aliqua, in quâ longus rerum uſus & experientia alios præeſſe voluit, obedire alios, ſancivit leges, conſtituit Magiſtratus, diſtinxit officia, certos præſcripſit imperandi modos ac formas, & apud Nationes omnes eum inſtituit Reipublicæ ordinem, qui naturæ cujusque maximè conformis eſſet & conſentaneus. Unde fit, ut antiqua illa diſpoſitio ſine periculo immutari haud poſſit. Decachordum illud Regnorum & Rerumpublicarum cum omnibus ſuis partibus jam conſtitutum eſt, nervi om-

ribus præficit,ſuæque familiæ homines evehere ſatagit; qua in re ſubditorum incurrit odium, & ruinæ ſuæ anſam præbet: omnes enim ab exteris regi grave ducunt. Ieremias certe pro triſti nuntio illud in a Ieruſalem habuit.

5. Imperia quoque armis parta diu florere haud ſolent: deliciis enim illud animorum robur flacceſcit ſenſim, & eliditur. Felicitas conſilia impedit, ipſoſque Principes ita abripit, ut ea nunc media negligant, quibus ad illam fortunam pervenerunt. b *Illud clarum, t eſtatumque exemplis e.t, quod homines felicitatem aſſequantur benignitate in alios, & bona de ſe opinione. Iidem cum adepti, qua voluerant, ad injurias & impotentiam in imperiis dilabuntur, fit meritiſſimo, ut una cum imperantium mutatione ipſi ſubditi ſe & affectus mutent.* Hæc cauſſa fuit, cur Carthaginenſes ex Hiſpaniâ ejecti fuerint, quia nimirum non adverterant, artibus iiſdem, quibus acquiruntur Status, eos etiam conſervari oportere: quâ de re magis ſolliciti eſſe ſolent ii, qui primi ejuſmodi Provincias armis ſubegerunt, quàm eorundem Succeſſores: illi enim omne animi & ingenii ſui robur ad eas acquirendas tuendaſque contulerunt; contra verò hos ipſa ſucceſſio negligentes ea in re & minùs ſollicitos efficit. c Vnde fit ut *qui occuparunt Imperia, eorum plerique eadem retinuerint; qui verò tradita ab aliis accepere, hi ſtatim ferè omnes amiſerint.* d Spiritûs ſancti oraculum eſt, *Regna de gente in gentem transferri propter injuſtitias, & injurias, & contumelias, & diverſos dolos.*

Concludo præſentem materiam duobus documentis: primum eſt, e quòd *conſervantur Reſpublicæ non ſolum, quia procul ſunt ab iis, quæ interitum afferunt, ſed etiam quia prope ſunt. Nam timor intentiore cura Reſpublicæ conſulere cogit.* Alterum eſt, quod & in ipſo Prin-

a *Ecce auditum eſt in Ieruſalem, cuſtodes venire de terra longinqua, & dare ſuper civitates Iuda vocem ſuam.* Ierem. 4. 16. b Polyb. c Ariſt. lib. 5. Polit. c. 9. d Eccleſ. 10, 8. e Ariſt. l. 5. Polit. c. 8.

Principe, & in corpore Reipublicæ a *maximè omnium, quod exiguum eſt, caveri debeat. Detrimentum enim latenter obrepit, quia non totum ſimul contrahitur*; at poſtquam invaluerit, remedium non admittit. Minimus etiam vermiculus cedri medullam paullatim exedit, & eam denique humi ſternit. Navem ſecundiſſimis impulſam ventis una ſiſtit Echenæis: quantò velocitas illius major eſt & vehementior, tantò faciliùs in ſcopulos alliſa diſſolvitur. Leviſſima damna Romanam Monarchiam everterunt. Plus interdum creat periculi levis aliqua humorum intemperies, quàm gravis infirmitas, quia illa ferè negligitur, huic verò gnaviter paratur remedium. De febri curanda mox ſumus ſolliciti; at de defluxione aliqua in pectus decidente perparum laboramus: unde tamen morbi graviores naſci ſolent.

a Idem ibid.

SYMBOLUM LXI.

DECACHORDUM (inſtrumentum Muſicum) perfectam format Ariſtocratiam conſtantem ex Monarchico imperio & Democratico. Intelligentia præſidet, imperant plures digiti, paret verò nervorum multitudo; quaſi populus quidam, qui attemperati ſunt omnes inter ſe & concordes in harmoniâ, non particulari & privatâ, ſed communi & publicâ, ita ut majores à minoribus minimè diſſonent. Decachordo ſimilis eſt Reſpub. aliqua, in quâ longus rerum uſus & experientia alios præeſſe voluit, obedire alios, ſancivit leges, conſtituit Magiſtratus, diſtinxit officia, certos præſcripſit imperandi modos ac formas, & apud Nationes omnes eum inſtituit Reipublicæ ordinem, qui naturæ cujusque maximè conformis eſſet & conſentaneus. Unde fit, ut antiqua illa diſpoſitio ſine periculo immutari haud poſſit. Decachordum illud Regnorum & Rerumpublicarum cum omnibus ſuis partibus jam conſtitutum eſt, nervi om-

vi omnes contemperati inter ſe, & ſuis quique locis diſpoſiti; & tametſi fortè cupiam videatur, unum aliquem aliter immutatum meliorem fore; plus

tamen ſemper tribuendum prudentiæ & conſiderationi Majorum, quos longus uſus & experientia edocuit; rationes enim ac modi gubernandi, licèt quæ-

quædam habeant incommoda, minori tamen ferè cum detrimento tolerari ſolent, quàm innovari. Princeps aliquis prudens nervos attemperat, prout diſpoſiti ipſi ſunt, non eos immutat omnino, niſi fortè temporis diuturnitate, aut aliis de cauſſis tantoperè diſturbati ii ſint, ut planè à fine ſuo primo deficiant, quemadmodum alibi dicimus. Oportet igitur, ut Princeps Imperii ſui decachordum benè accurateque perſpectum habeat, Majeſtatem item, quæ illud comitatur, naturam denique, conditionem & ingenium tam populi, quàm aulicorum, quę præcipui illius nervi ſunt. Nam ut rectè dicit Rex Alphonſus Sapiens in quadam ſua lege: a *Saber conozer los Omes, es una de las coſas, de que el Rey mas ſe debe trabajar: ca pues que con ellos ha de fazer todos ſus fechos, meneſter es, que los conozca bien.* In hoc potiſſimum gubernandi artificium conſiſtit.

b *Principis eſt virtus maxima, nôſſe ſuos.*

Qui in ea ſcientia plus profecerunt, majori cum facilitate ſuos rexerunt Status. Multi ad Regnorum decachordum manum admovent, pauci digitis nervos aptè nôrunt impellere, rariſſimi naturam illius ritè cognoſcunt, & eo ſcitè canunt.

Illud igitur ſciat Princeps Regnum nihil eſſe aliud, quàm multarum civitatum populorumque quandam unionem, & conſenſionem communem in unius alicujus imperium & obedientiam aliorum, quam ambitio ſuaſit & vis. Concordia illud primùm erexit, idem porrò conſervat concordia. Juſtitia & clementia vitam ei tribuunt. Cura eſt alienę ſalutis. Spiritus ejus in unitate Religionis conſiſtit. Ex iiſdem partibus, quibus conſtat, conſervatio ejus dependet, augmentum item, aut ruina. Conſortem ferre & in ipſo magis, quàm in ulla re, fortunæ triumphat inconſtantia. Æmulationi & invidiæ obnoxium eſt. Plus illi periculi à rebus ſecundis, quàm adverſis imminet: in illis enim ſui quaſi oblitum vivit ſecuriùs, per ſecuritatem in ſuperbiam

a L. 13. tt. 5. p. 2. b Mar.

biam erigitur, per ſuperbiam in interitum ruit. Si novum ſit, facilè iterum diſſolvitur; ſi antiquum, ne ſic quidem omnino firmum eſt. Non minùs in perpetua pace periclitatur, ac in bello. Si armis alienis infeſtum non ſit, ſe ipſo collabitur, & ubi ſemel ruere cœperit, ſuſtinere ſe non poteſt. Inter ſummum ejus faſtigium & præcipitium nihil penè interjicitur temporis. Æmulationibus nunc defenditur, nunc offenditur. Si exiguum valde ſit, tueri ſe nequit, ſi grande admodum, regere ſeipſum neſcit. Arti magis paret, quàm violentiæ. Amat novitates, & in his ruinam ſuam reperit. Virtus ſalus illius eſt, vitium infirmitas. Labor illud erigit, dejicit otium. Munimentis & fœderibus roboratur, & legibus ſtabilitur. Magiſtratus pro corde illi eſt, conſilia ſunt pro oculis, pro brachiis arma, pro pedibus opes.

§. Iſtud Regni Decachordum Majeſtas comitatur, quæ eſt quædam harmonia è populi chordis orta & à *a* cœlo approbata. Repræſentatio quædam poteſtatis, & ſplendor ſupremæ jurisdictionis. Vis quædam, quæ auctoritatem & obedientiam ſibi conciliat. Cuſtodia & ſalus eſt Principatûs. Opinio & fama eſſe ſuum illi tribuunt; amor ſecuritatem; metus auctoritatem; oſtentatio amplitudinem; cæremonia reverentiam; ſeveritas obſervantiam; pompa exiſtimationem. Quantò magis hominum fugit frequentiam, tantò magis in veneratione eſt. Contemptu & odio in diſcrimen venit. Nec æqualitatem fert, nec diviſionem, quia in admiratione & unitate eſt poſita. In utrâque fortunâ conſtantiam ſervat: roborat eam cultus; fovent arma & leges. Nec durat in elatione, nec in demiſſione animi concidit. Vitam illi prudentia & beneficentia tribuunt, eripiunt impetus & vitium.

§. Chordarum vulgus Decachordi iſtius populus eſt, cujus natura monſtro per omnia ſimilis, diſſimilis

a *Vivit Dominus, qui firmavit me, & collocavit me ſuper ſolium David Patris mei.* 3. Reg. 2. 24.

lis à ſeipsâ eſt, inconſtans & varia. Exteriori rerum facie capitur, interiora non penetrat. Rumorem in conſilium adhibet. Sic à mediis & ratione dereli-ctus, ut verum à falſo diſcernere nequeat. In deteriora ſemper pronus. Unâ eâdemque horâ duos contrarios inter ſe induit affectus. His potiùs duci ſe ſinit, quàm ratione; magis impetu quàm prudentiâ, umbrâ potiùs, quàm veritate. Pœnis & caſtigationibus domari poteſt. In adulationibus diffomis eſt & varius, laudes veras falſis commiſcens. Medium tenere neſcit: aut extremè amat, aut odit; aut ſummè gratus eſt, aut ingratus; aut pavet, aut terret; dum verò pavet, ſecurè ſpernitur. Periculis levioribus proximè imminentibus perturbatur; grandioribus, ſi longinqua ſint, nihil omnino terretur. Aut abjecto ſervit animo, aut cum ſuperbia imperat. Nec ipſe liber eſſe didicit, nec eſſe ſinit alios. Minis audax eſt, re ipſa & opere puſillanimis ac vecors. Levibus de cauſſis commovetur, & citò rurſum componitur. Sequitur, non ducit. Erga omnes eodem modo ſe gerit. Faciliùs cogi ſe ſinit, quàm perſuaderi. Rebus proſperè fluentibus arrogans eſt & impius; in fortuna adverſa pavidus & religioſus. Tam ad crudelitatẽ proclivis, quàm ad miſericordiam. Eodem animi ardore, quo uni favet, perſequitur aliũ. Clementia nimia abutitur ad licentiam, rigore nimio in perniciem it præceps. Si effrænatiùs ſemel in bonos invaſerit, nec ratio, nec pudor eum retrahit. Rumores fovet confingitque & ſua credulitate famę vires addit. Paucorum ſermones negligit, voces multorum ſequitur. Eventus malos malitię Magiſtratus tribuit, & calamitates communes delictis Principis. Nihil magis eum obſequentẽ reddit, quàm annonæ & rerum omniũ ubertas, in qua curas ſuas omnes & cogitationes defixas habet. Rei privatæ ſtudio, aut honoris lęſione leviter commovetur. Oneribus preſſus concidit allevatus recalcitrat. Amat ingenia præfervida & temeraria, rationem item gubernandi ambitioſam & turbulentam. Nunquã acquieſcit præſen-

ti

ti rerum ſtatu, mutationis ſemper & novitatis appetens. Virtutes aut vitia eorum, qui præſunt, imitatur. Locupletibus & potentioribus invidet, & inſidias machinatur. Ludos aliaque oblectamenta diligit, neque ulla alia re magis, quàm iſtis, animus illius & gratia conciliari poteſt. In Religione ſuperſtitioſus eſt, & Sacerdotibus paret potiùs, quàm ſuis Principibus. Hæ præcipuæ conditiones affectionesque ſunt multitudinis. Illud tamen ſibi Princeps perſuadeat, nullam eſſe communitatem, aut tam amplum conſilium, quantumvis grave ſit, & Virorum ſelectorum, in quo vulgus aliquod non ſit, quòdque non in multis cum populari conveniat.

§. Alia etiam Decachordi iſtius Muſici pars, nec minùs principalis eſt aula; cujus nervos niſi magna cũ prudentia & dexteritate Princeps impellere noverit, totius gubernationis harmoniam diſturbabunt: quare ut bene ii ſemper attemperati permaneant, illius etiam naturam nôſſe oportebit. Eſt igitur aula præſumptuoſa & varia. Ad momenta ſingula Chamæleontis inſtar ſuos mutat colores, pro eo, ac fortuna proſpera, aut adverſa aſpirat. Tametſi una & communis omnium lingua ſit, non æquè tamen omnes eam intelligunt. Principem naſcentem veneratur ac colit, occaſui proximum minimè curat. Actiones illius obſervat & carpit. Moribus ejus ſeſe accommodat, & errores imitatur. Retibus adulationis aſſiduè illius venatur gratiam. Nunquam non intenta in ambitionem & privatum commodum. Mendaciis alitur, & veritatem odio habet. Malum temerè credit, difficillimè id quod bonum eſt. Amans mutationum & novitatum. Omnia timet, & diffidit in omnibus. Superba & arrogans in jubendo, in obediendo abjecta & humilis. Invida tum erga ſe ipſam & domeſticos, tum erga eos, qui extrà degunt. In diſſimulandis celandiſque ſuis ſtudiis mirum in modum artificioſa. Odium riſu & cæremoniis contegit. Laudat palàm, clam vituperat.

Sui

ſui ipſius hoſtis eſt. In iis, quæ foris incurrunt in oculos, vana; in promiſſis, levis.

§. Cognito igitur iſthoc gubernationis inſtrumento, nervorum item illius natura & concordia, oportet Principem tali cum prudentiâ eos pellere digitis, ut ne diſparem reddant ſonum: quâ in re opus eſt, certam ſervare menſuram & tempus, nec magis uni favere nervo, quàm alteri. in iis, quæ ad concentum & harmoniam efficiendam pertinent; aut aliorum oblivisci: omnes enim in inſtrumento muſico Reip. munus ſuum habent. licèt inæquales ſint inter ſe. & facilè diſſonent. Quæ vocum diſcordia tum periculoſior erit, ſi Princeps amplam nimis poteſtatē conceſſerit Magiſtratibus; ſi nimiùm plebi faventem ſe exhibuerit, aut ſpreverit Nobilitatem; ſi juſtitiam adminiſtraverit aliquibus, aliis non item; ſi armorum literarumque officia confuderit. Si denique non probè intellexerit, Majeſtatem ſuſtentari auctoritate, regnũ amore; aulam gravitate; nobilitatem exiſtimatione; populum ubertate; juſtitiam æqualitate; leges metu; arma præmio, potentiam parſimoniâ; bellum opibus, & Pacē opinione.

§. Unumquodque Regnum inſtrumentum eſt ab aliis naturâ & nervorum (qui ſunt ipſi ſubditi) diſpoſitione diverſum, adeoque à diverſa manu, & modo diverſo regi & impelli debent. Regnum aliquod decachordi inſtar eſt, quod non ſolum mollitie extremorum digitorum indiget, ſed unguium etiam duritie. Aliud organo muſico ſimile videtur, in quo ambabus opus eſt manibus, ut earum pondere vocum ſymphonia exprimatur. Aliud tam delicatum eſt, uti cythara, quæ non fert ipſos digitos, ſed levi pulſata calamo, tum demum ſuaviter reſonat. In eo igitur Princeps elaboret, ut iſta Regnorum ſuorum inſtrumenta, & ſubditorum nervos bene habeat perſpectos & contemperatos inter ſe, caveatque (quod & in ipſo Deo obſervavit. *a* Chryſoſto-

a *Neque nervum intendit, neque remittit ultra modum, ne harmonia concentum lædat.* Chryſ.

ſtomus) ne ſeveritate aliqua, aut cupiditate nimis adducat claviculos: nam nervus etiam probatiſſimus, ſi nimium intenſus non rumpitur, omnium tamen turbat concordiam, & modulationis ſuavitatem impedit.

SYMBOLUM. LXII.

APES, quibus plurimum Natura ingenii & induſtriæ tribuit, artificium ſuum conſtruendi favos callidè contegunt. Fervet opus, & nemo œconomiam earundem & ſtatum penetrare poteſt: quòd ſi quis curioſiùs interdum, efformato alveari vitreo, eum velit introſpicere, undique cera illud obducunt, ut ne actionum ſuarum domeſticarū teſtes & ſpectatores habeant. O prudentem Rempublicam, mundi magiſtram! jam dudum in animantes omnes ſupremum teneres Imperium, ſi quemadmodum tibi Natura pro tua conſervatione ſuggeſſit media, ita vires quoque pro incremento tuo ſuppeditaſſet. Diſcant à te omnes aliæ, quanti ad felicitatem publicam interſit occultum aliquod ſilentium, & ſecretum tacitum in rebus agendis ſtatuendisvé, quantumque noceat, ſi detegatur artificium & prodantur in apertum regulæ gubernationis, negotiationes & tractatus, conſilia ac fines, mala & infirmitates interiores Reipublicæ. Si hanc apum prudentiam conſideraſſet cum animo ſuo Druſus Tribunus, cum Architectus ei polliceretur, ita ſe ædium feneſtras diſpoſiturum, ut nemini per eas introſpicere liceret, non hunc in modum reſpondiſſet: a *Tu verò, ſi quid in te artis eſt, ita compone domum meam, ut quidquid agam, ab omnibus perſpici poſſit.* Arrogantia hæc fuit animi aperti & ingenui, aut confidentia hominis privati, non Miniſtri alicujus publici, neque Principis, in cujus palatio neceſſe eſt, quidam receſſus ſint ab arbitris remoti, ubi extra aliorum conſpectum deliberetur de negotiis ac

a Vell. Pater. lib. 2.

ac decernatur. Conſilium tanquam *a* myſterium non niſi cum paucis communicandum. *b* Deo ejuſdem Præſidi (quem Conſum dicebant) Roma aras

quondam erexit, ſed ſubterraneas, ut indicaret.

A a con-

a Habuit cum eis myſterium conſilii ſui. Judith 2.2. *b* Roſ. 2. Ant. Rom.

conſilia occulta eſſe debere. Cujus etiam ſecreti beneficio in tantam illa crevit amplitudinem, diuque ſalva conſtitit; illud ſcilicet pro comperto habens, a *taciturnitatem optimum atque tutiſſimum rerum adminiſtrandarum* eſſe *vinculum*. Erat Senatui illi tam fidum profundumque pectus, ut ejus conſultationes, & quæ ſecreto ſtatuerat, nunquam palàm eruperint: multis ſæculis ne unus quidem Senator fuit, qui ea proderet: univerſi ac ſinguli aures habebant ad audiendum; linguam nemo, ut loqueretur. Neſcio profectò, num idem de Monarchiis & Rebuſpub. præſentibus dici poſſit. Quod heri in earum conſiliis actitatum fuit; hodie narratur inter mulierculaturum ſubſellia, quarum blanditiis (contrà ac præcepit Michæas b Propheta) facilè arcana ſua pandunt mariti, illæ vero viciſſim aliis; quomodo in ſecreto illo accidit, quod c *Maximus uxori ſuæ Martiæ aperuit, illa Liviæ.* Per ejuſmodi canales mox ſecreta illa etiam ad Legatos Principum permanant, à quorum obſervatione nemo quiſquam immunis eſt. Publici exploratores ſunt, urinatores, qui in profundum ſe demittunt. Prudens illa Reſpublica, quæ ad diuturnam commorationem illos non admittit. Noxii magis ſunt, quàm proficui tranquillitati publicæ: plura excitarunt bella, quàm paces compoſuerunt: ſemper alvearia fabricantur vitrea, ut per inſidias queant inſpicere, quid agatur in conſiliis. Omni igitur ope elaboret Princeps, ut conſiliorum ſuorum rimas omnes obſtruat, ne per eas introſpicere poſſit curioſitas: nam ſi hoſtis illa penetret, facilè iis it obviàm & contrà ſeſe armat; uti faciebat Germanicus, ſiquidem d *nihil Cæſari incognitum: Conſilia, locos, prompta, occulta noverat, aſtusque hoſtium in perniciem ipſis vertebat.* Eandem ob cauſſam Salluſtius Criſpus quoque ſuaſit Liviæ, e *ne arcana domus, ne conſilia amicorum,* *mini-*

a Valer. Max. l. 2. c. 2. b *Ab eâ, quæ dormit in ſinu tuo cuſtodi clauſtra oris tui.* Mich. 7. 5. c Tacit. lib. 1. Annal. d Idem. l. 2. Annal. e Id. l. 1 Annal.

miniſteria militum vulgarentur. Dum Samſon aperuit Dalilæ, in quo robur ſuum *a* conſiſteret, unà malitiæ occaſionem præbuit, illudque *b* perdidit. Conſilia occulta omnes metu percellunt,& Principi auctoritatem pariunt; & licèt non optimè fundata ea ſint, judicium tamen prudens facilè poſteà rationes invenit, quibus ea bonâ fide tueri poſſit. Rueret omnis de Principibus & Rebuſpub. concepta opinio, ſi intimè penetrare liceret, quæ in ſecretioribus eorundē conſiliis pertractantur. Gigantes ſunt, qui proceros ſeſe & potentes offerunt oculis, magiſque perterrefaciunt, quam lædant: verùm ſi metus eos agnoverit propiùs, videbit phantaſticos eſſe, qui regantur ac ſuſtententur ab hominibus non majoris ſtaturæ, quàm ſint cæteri. Imperia in conſiliis & actionibus ſuis ſecreta in veneratione ſunt, ſecùs ſpernuntur ab omnibus. Quàm aſpectu jucundum eſt flumen *c* profundum, quàm contra inamœnum, quod jacentes in fundo lapides & alvei muſcum oſtentat; illud pedibus tranſire nemo audet; hoc vadare volunt omnes. Res opinione magnæ conſpectu vileſcunt. d *Major è longinquo reverentia.* Propterea ſapientiſſimus Deus, cum in monte Sinai de danda populo ſuo lege ejusque gubernatione conferret cum Moyſe, ſupremum illius cacumen non igne ſolùm, ſed & denſiſſima *e* nube circumſepſit, ne quis per inſidias eos obſervare poſſet, præcepitque ſub pœna capitis, ne ullus vel ad radicem montis propiùs *f* accederet. En ipſius etiam Dei conſultationes & mandata, tanquam my-

a *Si raſum fuerit caput meum recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque ſicut cæteri homines*, Jud. 16. 17.
b *Quia nunc mihi aperuit cor ſuum.* Ibid. v. 18.
c *Sicut aqua profunda, ſic conſilium in corde viri.* Prov. 20 3. *d* Tacit. l. 1. Annal. e *Ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem.* Exod. 19. 16. f *Cavete, ne aſcendatis in montem, ne tangatis fines illius; omnis qui tetigerit montem, morte morietur.* Exod. 19. 12.

ſteria in ſeceſſu ſecreta haberi oportuit. Quid igitur in humanis erit, cùm nullum Sapientum ſit conſilium abſque ignorantiis? quando conſulta eorum vulgantur in publicum, diu multumque expenſa videntur, & facta magno cum judicio. Majeſtatem & prudentiam Principis referunt, graveſque conſiderationes & cauſſas ſubeſſe credimus, quas mente aſſequi non poſſimus; immò multas interdum nos ipſi addimus, quæ Principi aut conſiliariis ne in mentem quidem venerunt; verùm ſi ipſam conſultationem, fundamenta, & conſilia coràm audire licuiſſet, meritò ea riſiſſemus. Ita in theatris fieri aſſolet, ubi Actores bellè perſonati in ſcenam prodeunt, & auctoritatem præ ſe ferunt; intus autem poſt ſiparium eorum nota eſt ignobilitas; omnia ibi permixta & confuſa. Eam ob rem longè adhuc inconvenientius eſt, ſi gubernationis myſteria communicentur cum Exteris, quos ſuſpectos habebat Rex Henricus a II. Et licèt multi forſan fideles futuri ſint, tutius tamen eſt, planè eos arcere à gubernaculis, aut ærarii communis adminiſtratione; præſertim quando ſubditi non ſunt, aut æqualis conditionis, *ne* videlicet b *alieni Regni, quod non convenit, ſcrutentur arcana.* Sed ita ferè naturâ comparati ſumus, ut domeſtica aſpernemur, miremur aliena. Nullam putamus eſſe animi fortitudinem, ſcientiam nullam, nullum conſilium, niſi apud Exteros, nequicquam monente nos Spiritu ſancto: c *Admitte ad te alienigenam, & ſubvertet te in turbine, & alienabit te à tuis propriis.*

Si Princeps voluerit, ut conſilia ſua ſecreta habeantur & tacita, taciturnitate ſuâ & prudentiâ in rebus ſuis celandis exemplo aliis præeat. Q. Metellum imitetur, quem dixiſſe aliquando accepimus (quod idem & Petrus Aragoniæ Rex ſolebat) d *Si hujus conſilii mei interiorem tunicam conſciam eſſe cenſe-*
ro,

a L. 4. tt. 3. l. 1 Recop. b L. mercatores, cap. de commer. c Eccleſ. 11. 36. d Val. Max.

ro, continuo eam cremari jubebo. Enitatur peculiari ſtudio, ut animum ſuum occultum habeat: qui enim ſuæmet intentionis fuerit dominus, idem quoque præcipuum gubernandi inſtrumentum in ſuâ jam tenet poteſtate. Intellexit hoc quondam Tiberius, a cui *etiam in rebus, quas non occuleret, ſeu natura, ſive adſuetudine ſuſpenſa ſemper & obſcura verba: tunc vero*, cùm de ſucceſſione ejus in Auguſti locum ageretur, vel maximè *nitebatur, ut ſenſus ſuos penitus abderet.* Secreta non cum Miniſtris omnibus communicanda ſunt, quantumvis fideles ii ſint, ſed illis duntaxat, ad quos illa aliquâ ratione pertinent, aut quos abſque majori incommodo ea celare non licet. Dum Chriſtus ſuum quoddam à ſe patratum miraculum clàm alios eſſe cuperet, tres ſolùm Apoſtolos illius fecit conſcios, in omnibus enim ſecretum haud ſatis tutum *b* fuiſſet. Magnâ curâ opus eſt, ut illud in arcano maneat: etſi enim in noſtrâ ſit poteſtate *c* facere, non tamen internus ille motus affectuum & paſſionum animi, aut celer ille verecundiæ ſanguis, qui in vultu & oculis prodit, quod in imo pectore latet *d* abditum. Subtiliori nimirum & tralucenti chartæ animus ſimilis eſt, & foris legi poteſt, quod intùs conſignatum. Sic ex illo Agrippinæ mors Britannici, *e quamvis vultu premeretur, emicuit.* Noverant iſtud Tiberius & Auguſtus, nec putabant ſatis diſſimulare ſe poſſe gaudium, quo ex Germanici morte perfundebantur, adeoque in publico comparere auſi non *f* ſunt. Non ſola lingua in apertum profert, quod in corde ſervatur reconditum: plura alia dantur in homine non minùs

 gar-

a Tacit. l. 1 Annal. b *Non permiſit intrare ſecum quenquam niſi Petrum, & Iacobum, & Ioannem.* Luc. 8. 51. c *Si tam in noſtrâ poteſtate eſſet obliviſci, quàm tacere.* Tacit. in vita Agric. d *Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum in medio eorum.* Pſalm. 54. 16. *e* Tacit. l. 13. Annal. f *Anne omnium oculis vultum eorum ſcrutantibus, falſi intelligerentur.* Idem. l. 3. Annal.

garrula, quàm illa; ut ſunt amor, qui cùm ignis quidam ſit, illuminat & pandit interiores pectoris receſſus: ira, quæ fervet & ſupereffluit: metus pœnæ: vis doloris: ſpes commodi proprii: honor, aut infamia: inanis gloria ex eo, quod jam animo concipitur, cupiens nimirum, ut antè propaletur, quàm mandetur executioni: mentis denique vacillatio aut ex vino immodicè ſumpto, aut aliâ aliquâ de cauſsâ. Nulla tanta eſt diligentia, quæ naturales illos exploratores queat fallere, quin immò quantò illa fuerit major, tantò magis hi ſeſe in apertum produnt; quomodo Scevino accidit in conjuratione, quam moliebatur: a *ipſe* enim *mæſtus, & magnæ cogitationis manifeſtus erat, quamvis lætitiam vagis ſermonibus ſimularet*. Et tametſi longo uſu corrigi poſſit ſenſim Natura & inſtitui, ut ſecretum cuſtodiat arctiùs, uti *Octavia*, b *quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem omnis affectûs abſcondere didicerat*, ſicut & Nero, c *factus naturâ, & conſuetudine exercitus, velare odium fallacibus blanditiis*: neque poteſt ars ſemper tam eſſe vigilans & attenta ad omnia, quin ſui interdum obliviſcatur, & motui naturali indulgeat, malitiâ præſertim irritante & impellente. Variis modis id fieri contingit, quos hîc ſubjiciam, ut Princeps cavere ſibi ſciat, nec tam facilè ſinat quenquam in pectus ſibi introſpicere, & rimari ea, quæ intus latent recondita.

Solet igitur malitia aſtutè humorem peccantem tangere, ut foràs erumpat, & occulta animi ſenſa in lucem d proferat. Ita à Sejano e *Agrippinæ proximi illiciebantur pravis ſermonibus tumidos* ejus *ſpiritus perſtimulare*, ut ipſa ſuum regnandi deſiderium proderet, adeoque ſuſpecta Tiberio fieret.

Idem injuriæ quoque efficiunt, quæ claves ſunt

a Idem l. 13. Annal. *b* Tac. l. 13. Annal. *c* Idem l. 14. Ann. d *Qui pungit cor, profert ſenſum*. Eccleſ. 22. 24. *e* Idem ib.

ſunt cordis. Secretiſſimus in cogitatis ſuis erat Tiberius, injuriæ tamen, quas ab Agrippinâ, accepit, a *raram occulti pectoris vocem elicuere, corruptamque Græco verſu admonuit: ideò lædi, quia non regnaret.*

Qui ut ſua celet conſilia, contraria omnia ſimulat, is demum intelligit, quid de iis ſentiant alii; quo artificio idem Imperator Tiberius uſus fuit, quando ut Senatorum animos perveſtigaret, præ ſe tulit, quaſi nollet admittere *b* Imperium.

Alia item aſtutia eſt, ſenſim & quaſi per ambages in res abditas & ſecretas penetrare, laudando ſcilicet aut vituperando id, quod exploratum quis cuperet, & faciendo ſe delicti conſortem, conciliare ſibi fidem, aliumque inducere, ut mentem & opinionem ſuam aperiat. Hac via Latiaris deprædicando Germanicum, miſerando Agrippinæ ſortem, & Sejanum accuſando, ſuam tantoperè Sabino probavit fidelitatem, ut hic ſuum erga Sejanum odium illi *c* patefacerer.

Crebræ interrogationes multa quodammodò jacula ſunt uno eodemque miſſa tempore, quibus omnibus diligentia obſiſtere non poteſt; quæque pectus ſecreti etiam tenaciſſimum armis exuunt; uti Piſonis filio factum à Tiberio, d *crebris interrogationibus exquirente, qualem Piſo diem ſupremum no-* *ctem-*

a *Poſtea cognitum eſt, ad introſpiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem.* Idem l. 1. Annal. b *Simul honora de Germanico, Agrippinam miſerans, diſſerebat. Et poſtquam Sabinus, ut ſunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, junxit queſtus; audentius jam onerat Sejanum, ſævitiam, ſuperbiam, ſpes ejus, ne in Tiberium quidem vitio abſtinet. Iique ſermones tanquam vetita miſcuiſſent, ſpeciem arctæ amicitiæ facere.* c *Ac jam ultrò Sabinus quærere Latiarem ventitare domum, dolores ſuos quaſi ad fidiſſimum deferre,* Tacit. lib. 4. Annal. *d* Idem lib. 3. Annal.

ſtemque exegiſſet. Atque illo pleraque ſapienter, quædam inconſultiùs reſpondente. Quòd ſi inopinatæ ex ſint, magis etiam animum perturbant; id quod Tiberius aliquando expertus fuit: *a* nam *perculſus improviſâ interrogatione* Aſinii Galli, etſi *paululum reticuit*, ut ſecum ipſe expenderet, quid reſponderet, diſſimulare tamen omnia non potuit, *b etenim vultu offenſionem conjectaverat Aſinius.*

Ipſa Principis auctoritas & veneratio Majeſtati debita impellunt ad dicendam veritatem, tametſi aliquando etiam ad mendacium, ne fruſtra quæſiviſſe videatur; quemadmodum eidem Imper. *c* Tiberio accidebat, quoties ipſe reos examinaret.

E ſermonibus variis & colloquiis: quæ dexterrimè quidam exordiri nôrunt, perſpicitur animus, haud ſecus atque ex diverſis chartæ conſciſſæ particulis junctis iterum & collatis inter ſe legitur, quod ſcriptum in eâ fuerat: atque iſthac obſervatione didicerant olim, qui contra Neronem conjurarant, Fenium Rufum à parte ipſorum futurum: *d* nam *crebro ipſius ſermone* illis *facta fides.*

§. E quibus omnibus colligere licebit Principi, quantùm in ſecretis inſit periculi, & ſi in nobiſmet ipſis ſecura illa non ſint, quomodo in aliis erunt? Quare nemini cuipiam ea debet committere, quoad fieri poteſt: ſunt enim veluti cuniculi quidam ſubterranei, qui ſi multa habeant orificia, ignis omnis exhalat, & affectum non habet. Si tamen neceſſitas poſtulet, ut ea Princeps cum Miniſtris ſuis communicet, videnſque ea propalari, reſcire voluerit, cujus culpa id fiat, ſuaſerim varia aliqua fingat ſecreta, & ſingula ſingulis committat: ita enim fiet, ut per illud, quod divul-

a Idem l. 1. Annal. *b* Idem ibidem. *c Non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eò quòd ipſe creberrimè interrogabat; neque refellere, aut eludere dabatur, ac ſæpe etiam confitendum erat, ne fruſtra quæſiviſſet.* Idem l. 3. Annal. *d* Tacit. l. 15. Annal.

vulgatum fuerit, eum deprehendat, qui iſta revelat aliis.

a *Non tamen ſine uſu fuerit, introſpicere illa primo aſpectu levia, ex queîs magnarum ſæpe rerum motus oriuntur.* Potentiſſimorum etiam Imperiorum aggeres in periculo ſunt, ne per minimam curioſitatis rimulam eos mare diſturbet & dejiciat. Ubi vermis iſte ſecreti radicem arroſerit, proceriſſimam etiam arborem humi ſternet.

a Idem l. 1. Annal.

SYMBOLUM LXIII.

IN negotiis omnibus principia eorundem & fines ſibi mutuò reſpondere debent. Curandum, ut perfecta eorum forma ſit, nec facilè immutanda Figulus aliquis non ſic in incertum rotam verſat nec manu ſic obiter opus ſuum fingit, ut vas aliud ab incœpto exeat. Unum aliquod opus ſit ſibi ipſi conforme & ſimile.

——————— *Amphora cæpit* a
Inſtitui currente rota, cur urceus exit?
Denique ſit quod vis, ſimplex duntaxat, & unum.

Nihil pernicioſum magis, quàm illa in actionibus, & gubernandi ratione inæqualitas, quando principia finibus minime conſonant. Ludibrio omnibus eſt, qui magna cum cura ac ſollicitudine imperandi munus exorſus, omnia poſteà per incuriam negligit. Satius fuiſſet eodem ſemper paſſu incedere, etſi ſegni ac tardo. Illa ipſa laus, quam ejus commeruere principia, accuſat ejuſdem fines. Perdidit auctoritatem Galba, quòd ſub Imperii initium inſtaurationem militiæ pollicitus, indignos poſteà eidem *b* præfeciſſet. Multi Principes videntur optimi, & peſſimi ſunt: multi prudenter norunt diſſerere, & abſque prudentiâ operantur: nonnulli magna promit-

a Horat. b *Nec enim ad hanc formam cætera erant.* Tac. l. 1. Hiſt.

mittunt, & pauca præſtant: alii in pace fortes ſunt, & in bello ignavi: alii tentant omnia, & nihil ad perfectionē adducunt. Iſta rerum difformitas haud

quaquam decet Majeſtatem, in quâ perpetua quædam dictorum factorumque conſtantia & æquabi-
litas

litas elucere debet. Nec amor, nec obedientia ſtabiles eſſe poſſunt in Principem, qui à ſeipſo diſſimilis eſt. Quare diligenter antè cum animo ſuo conſideret, quàm certi aliquid ſtatuat, num in conſiliorum ſuorum executione media principiis & finibus reſponſura ſint, pro eo ac monet Goſredus:

a *A quei, che ſono alti principio orditi*
Di tutta l'opra il filo, e'l fin riſponda.

Gubernationis tela bona non erit, quantumvis eximia illa ſit, niſi æqualis fuerit. Nec ſatis eſt circumſpicere, quomodo ordiendum ſit aliquod negotium, ſed illud inſuper noſſe oportet, qui pertexi debeat. b *Prora & puppi ſummam conſilii perfecti ſignificabant* veteres: *propterea quod à prora & puppi tanquam à capite & calce pendet tota* c *navis.* Vnde figuram præſentis deſumpſi Symboli, repræſentando conſilium aliquod prudens, attentum ad principia ſua & fines, per navem quæ anchorâ duplici, in prorâ nimirum & in puppi, adverſus tempeſtatem firmatur. Parum prodeſſet una ſola in prorâ, ſi ventus in puppim ſævire poſſet, eamque in ſcopulos allidere.

§. Tria ad rectè decernendum requiruntur; prudentia ad deliberandum, induſtria ad diſponendum, & conſtantia ad perficiendum. Inanis eſſet omnis labor ardorque in negotiorum principiis, (ſi quod fieri ſolet) de exitu eorundem ac fine non eſſemus quoque d ſolliciti. Utraque anchora opus eſt, ut ea ſtabiliat ac firmet prudentia. Quia verò iſthæc in præteritum & præſens ſuos tantummodo intendit oculos, non in futurum, unde omnia dependent negotia, ideo neceſſum eſt, ut ratiocinando conjectet, & antè proſpiciat, quid per hæc aut

a Taſſ. cant. 1. b Cicero. c *Mihi prora & puppis, ut Græcorum proverbium eſt, fuit à me tui dimittendi, ut meas rationes explicares.* Cicero. d *Acribus, ut ferme talia, initiis, incurioſo fine,* Tacit. l. 6. Annal.

illa media obtineri poſſit; & ut in eum finem deliberationem conſultationemque inſtituat quæ (ut dixit Rex Alphonſus Sapiens) a *es buen antevidimient, que Ome toma ſobre coſas dudoſas.* In eâ conſultatione tria conſideranda ſunt, Facile, Honeſtum, & Utile: b *Omnes* quippe, *qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, aſtimare debent, an quod inchoatur, Reipublicæ utile, ipſi glorioſum, aut promptum effectu, aut certe non arduum ſit. Simul ipſe, qui ſuadet, conſiderandus eſt,* an privatæ rei ſtudio moveatur, aut ſine aliquo particulari, *adjiciatne conſilio,* & executioni *periculum ſuum; & ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur;* ſi ſecus, cui infamia expectanda ſit. Præmiſſo iſthoc examine, & re ſemel ſtatutâ, applicari debent media jam dictis conditionibus conformia: neque enim honeſtum erit, aut utile, quod per media iniqua & ſumptuoſa obtinebitur: qua in re quatuor diverſa tempora, quæ in omnibus occurrunt negotiis, & cumprimis in infirmitatibus Rerumpublicarum, haud ſecus ac in morbis corporum, conſideranda ſunt, Principium nimirum, Incrementum, Conſiſtentia, & Declinatio; quibus cognitis, & applicatis convenienti tempore mediis, facilius obtinetur, quod in votis eſt, aut retardatur, ſi ordo permutetur; quemadmodum retardaretur curſus navis, ſi clavus proram occuparet. Induſtria conſiſtit in ſeligendis mediis ad finem propoſitum maximè idoneis, nunc his nunc illis utendo, qua in re non minùs proſunt & adjuvant ea, quæ prætermittuntur, quàm ea, quæ adhibentur; uti in variarum vocum concertatione accidit, quarum aliæ per vices nunc ſilent, nunc modulantur aliæ, & tamen omnes ſimul harmoniam efficiunt. Negotia ſemetipſa non procurant, tametſi aut bona eorundem diſpoſitio & juſtitia, aut utilitas publica ea urgere videantur; quin contra c *ſæpe honeſtas rerum cauſſas, ni judicium adhibeas, pernicioſi exitus conſequuntur.* Erraretur in paucis, ſi debita

a L. 5. tt. 9. p. 2. b Tac. l. 2. Hiſt. c Tac. l. 1. Hiſt.

debita adhiberetur attentio; verùm aut defatigantur Principes, aut ſubtilitates ſpernunt, & obſtinatione quâdam ea, quæ animo conceperunt, potentiæ ſuæ vi obtinere contendunt. Hâc ut plurimùm ignorantia uti ſolet, amica compoſitione prudentia. Quod vis impetrare nequit, paullatim facilius reddit dexteritas, quæ tempus & occaſionem obſervare ritè noverit. Ita fecit Legatus Cæcina, cùm neque auctoritate, neque precibus legiones Germanicas à fuga, quam neſcio quis inanis ſuadebat metus, poſſet retrahere, donec a *projectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus Legati eundum erat, clauſit viam.* Quod idem alio in caſu antè Pompejus fecerat. Verbum unicum tempeſtivè prolatum, aliquando victoriam peperit. b Ferdinandus Gonſalvus Caſtellæ Comes aciem inſtruxerat, ut cum Africanis confligeret, datoque ad prælium ſigno, cùm equitum unus admotis equo calcaribus, alios antevertere cogitat, illicò in oculis omnium terra dehiſcente hauſtus fuit: turbavit ea res univerſum exercitum; at Comes ad milites converſus: *Si terra*, inquit, *nos ferre non ſuſtinet, multo minus nos ferent hoſtes*, & pugnam exorſus feliciter triumphavit. Nec minoris prudentiæ fuit, quod in conflictu ad Ciriniolam accidit: cùm enim Italus quidam miles ratus Hiſpanos victos eſſe, pulveris ſulphurei cados duobus curribus geſtatos incendiſſet, & magna exercitûs totius eſſe turbatio, Gonſalvus eâ occaſione uſus præſenti animo, hilari facie ad circumſtantes: c *Bono*, inquit, *eſtote animo, datur cælo clara victoria, præclarum flamma omen, quaſi incenſis ad eam celebrandam facibus*; nec vanum fuiſſe augurem, eventus comprobavit. Tanti refert interdum Miniſtrum aliquem vivaci alacrique eſſe ingenio, & noſſe uti occaſionibus, applicando media finibus accommodata, & caſus ejuſmodi fortuitos in utilitatem convertendo.

Aa 7 §. Quod

a Id. l. 2. Annal. b Mar. hiſt. Hiſp. l. 8. c. 6. c Mar. hiſt. Hiſp. l. 27. c. 21.

5. Quòd ſi factâ bonâ Miniſtrorum electione pro negotiis, & adhibitis prudenter mediis, eventus optatus non reſpondeat, non pœniteat facti Principem; quin potiùs conſtanter illud ferat: neque enim à caſu conſilia metienda ſunt, ſed à prudentiâ. Eventus fortuiti, qui prævideri aut caveri non potuère, factum non vitiant; velle autem & conatum improbare, imprudentiæ eſt. Accidere illud ſolet iis Principibus, qui nec judicio pollent, nec animi robore: iſti enim infauſtis oppreſſi ſucceſſibus, & quaſi extra ſe poſiti, cedunt imaginationi, & conſultationibus animi dubiis de eo, quod jam præteriit, tempus perdunt & attentionem, quam in parando remedio adhibere oportebat, pugnantes ſecum ipſi, eò quòd aliud conſilium ſecuti non ſint, & culpam in eum conferunt, qui conſilii præſentis auctor extitit, nihil penſi habentes, num rationi *a* innixum fuerit, nec ne. E quo fit, ut qui à conſiliis ſunt, ſententiam ſuam dicere vereantur, multaſque patiantur elabi occaſiones, nec tempeſtivè commoneant Principem, ne gratiam ſuam & exiſtimationem ob eventus incertos periculo objiciant. Incommoda iſthæc velis remiſque fugienda ſunt Principi, dandaque opera, ut in caſibus adverſis conſtans perſiſtat, ſuos ſemper excuſans Miniſtros, ubi manifeſtè in illis non deliquerint, ut tantò majori ei adſint animo, ad eos caſus vincendos ac ſuperandos. Et tametſi in conſultis quibuſdam jam executioni datis apertè erratum fuerit, adhuc ſerenum ſe præbere oportet: Nam *quod jam factum, infectum fieri nequit*, ut dici ſolet. In caſus præteritos intendere oportet oculos, ut diſcamus, non ut noſmet cruciemus. Eâdem animi magnitudine opus eſt, ut per errores tranſeamus, ac per pericula. Nullum ſine illis Imperium. Qui eos nimiùm timuerit, nil certi ſtatuet, & pejor quandoque eſt hæſitatio animi anceps & dubia, quàm ipſe

a Fili, ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis. Eccleſ. 32. 24.

ipſe error. Ingenio conſiderato & prompto negotia indigent. Si ſingula cum extremâ attentione curari oporteret, multa negligerentur alia, cum graviſſimo eorum, quorum intereſt, & gubernationis publicæ detrimento.

SYMBOLVM. LXIV.

ANtiqui in militiâ curribus falcatis uti ſunt ſoliti, qui ſimul ac movebantur, obvia quæque diſſecabant, uno eodemque impetu & rotas & falces impellente. Non citiùs illæ rotabantur, ac iſtæ ſauciabant, par utriſque celeritas & operatio; adeoque ſymbolum promptæ executionis in præſenti Emblemate, perinde ac olim apud Danielem rotæ illę igneę accenſę in throno *a* Dei quibus & potentiæ divinæ vim & operandi velocitatem adumbrabat. Tempus opportunum ſibi ſumat prudentia (ut diximus) ad conſultandum; at ſtatuere & exequi ita ſibi invicem velim reſpondeant, ut uno eodemque motu agitari videantur, ne ulla intercedat mora: oportet enim conſultatio & executio manus ſibi mutuò porrigant, ut altera alterius adjuta ope, ambæ ſimul bonos effectus *b* producant. Carolus V. Imperator dicere ſolebat, animam conſilii tarditatem eſſe, celeritatem executionis; ambas autem ſimul junctas quintam eſſentiam, ut loquuntur, prudentis alicujus Principis. Res magnas feliciter geſſit Rex Ferdinandus Catholicus, quia & maturo cum conſilio, quæ animo propoſuerat, expendebat, & magnâ cum celeritate aggrediebatur. Si à virtute hâc utraque inſtructus fuerit Princeps, nunquam à latere illius recedet Fortuna, quæ ex occaſione naſcitur; hæc verò celerrimè præterit, & nunquam revertitur. In momento advenit, quod

a *Thronus ejus flamma ignis, rota ejus ignis accenſus.* Dan. 7. 9. b *Priuſquam incipias, conſulito, & ubi conſulueris, maturè facto opus; ita utrumque per ſe indigens, alterum alterius auxilio viget.* Salluſt.

magnas nobis præbet utilitates, aut abit quod nocumento nobis eſt. Eam ob cauſſam Athenienſibus vitio dabat Demoſthenes, quòd in rerum apparatu

tempus conſumerent, nec adverterent tamen occaſiones cunctationes iſtas minimè præſtolari. Si conſilium è re boni publici fuerit, quantum in ejus exe-

executione tardabitur, tantum ei de utilitate decedet. a *Nullus cunctationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari, niſi peractũ.* Fœtus informis eſt conſilium, & quoad executio, quæ animæ inſtar eſt, vitam ac motum ei tribuat, mortuum remanet. Ab intelligentiâ proficiſcitur, actus nimirum prudentiæ practicæ, & ſi in ſolâ contemplatione ſiſtat, non niſi vana fuit imaginatio, & mentis illuſio. Citò exequendum eſſe ajebat Ariſtoteles, quod ſtatutum ſemel fuit, ſed deliberandum tardè. Jacobus Angliæ Rex filium ſuum monuit, ut in conſultando prudens eſſet & circumſpectus; in decidento firmus & conſtans; promptus & expeditus in exequendo: ad quod poſtremum Natura ipſa manus pedeſque cum digitorum fabricâ, & nervos tam flexiles largita eſt. Populo b *cunctatio ſervilis; ſtatim exequi, regium videtur.* Fuerunt olim Romani in actionibus ſuis conſiderati, & conſtantiâ ac patientiâ omnia ſuperarunt. Grandiores Monarchiæ plerumque tardioris executionis laborant vitio, eò quòd nimiùm ſuæ confidant potentię, uti in Othone Imperatore videre fuit, cui c *quò plus virium ac roboris, è fiducia tarditas inerat.* Accedit, quòd propter hoc ipſum rotarum pondus, quibus Majeſtatis amplitudo innititur, & ne ea, quæ poſſidet, in diſcrimen abducat, Princeps Imperii ſui finibus contentus vivat. d *Quod ſegnities eſt, ſapientia vocatur,* uti illa Imperatoris Galbæ. Ita omnes ſe ſuaque ſervare poſſe crediderunt, & periêre omnes. Juvenilis Imperiorum ętas celeritate vires acquirit ac robur dum fervet adhuc ſanguis, vigentque ſpiritus majoris gloriæ ac dominationis in alias Nationes. e *Agendo, audendoque res Romana crevit, non his ſegnibus conſiliis, quæ timidi cauta vocant.* Poſteaquam ad maturitatem pervenit, Majeſtas ipſa & auctoritas facilè diuq; Imperia ſuſtinent, tametſi ardor famę deſit, & dominatus augendi cupiditas, perinde ac mare aliquanto tempore motum conſervat, etiam poſtquam

ven-

a Tac. l. 1. Hiſt. *b* Id. l. 6. Annal. *c* Id. l. 2. Hiſt. *d* Id. l. 1. Hiſt. *e* Tit. Liv.

ventorum vis deſæviit. Dum ergo Imperia in ſuo iſto vigore perſtiterint, illam in ſtatuendo lentitudinem non improbaverim: ſic enim plus ſuppetit temporis, ut partis quiete frui liceat; & conſilia nimis ſubita periculo non carent. Atque in hoc caſu verum habet illud Taciti, a *Potentiam cautis quàm acrioribus conſiliis tutiùs haberi.* At ſi ætate illâ deficiente langueſcant vires, ſi exiſtimatio perire incipiat, ſi contrà audaciùs inſurgant alii, aliam viam ingredi oportet, maturare conſilia, & priſtinum inſtaurare vigorem ætatemque juvenilem, priuſquam ſenio ingraveſcente ſeſe ampliùs ſuſtentare nequeant, & amiſſis ſenſim viribus miſerabiliter corruant. In minoribus ſtatibus ætates iſtæ conſiderari non poſſunt, quin opus eſt potiùs, ut aſſiduè vigilet attentio ad explicanda omnia vela, ſi fortunæ Zephyrus aſpiraverit: etenim nunc his, nunc illis ea favet per vices; haud ſecus ac per circumferentiam horizontis conſurgunt venti, qui alternis terræ dominantur. Secundiſſimos Aquilones habuere aliquando Gothi, aliæque Nationes polo viciniores, quibus tanta cum induſtria uſæ ſunt, ſua pandentes vela, ut ad ipſas Herculis columnas, extremos tunc orbis terminos uſque penetrarint. Sed abiit poſteà illa cæli clementia, & ſucceſſit alia aliorum Imperiorum favori & commodis ſecunda.

§. Conſtantio in conſiliis ſuſceptis exequendis, ſeu propria illa ſint, ſeu aliena, maximi ſemper momenti eſt. Ea quia caruit *b* Pæthis, de Parthis triumphare non potuit. Omnia ferè ingenia ignea, & velocia hoc habent, quòd & citò decernant & citò eos facti pœniteat: fervent ſub initia, algent ſub finem: conantur omnia, nihil ad perfectionem adducunt: ſimiles animali quod Calipedem dicimus: illud enim celerrimè ſe movet, ſed longo etiam tempore ne ad unum quidem paſſum progreditur. In nego-

a Tac. l. 1. Annal. b *Eludi Parthus tractu belli poterat, ſi Pætho aut in ſuis, aut in alienis conſiliis conſtantia fuiſſet.* Tac. l. 15. Annal.

negotiis omnibus prudentia & animi magnitudine opus eſt: una, ut diſponat; altera, ut ea perficiat. Animo conſtanti & forti nihil eſt arduum, contra qui in omni re dubius hæret & anceps, mille experitur difficultates, & quàm plurimas amittit occaſiones.a *Vir ea ratione fiet optimus ſi in deliberando quidem cunctetur, & pratimeat, quicquid poteſt contingere. in agendo autem confidat.* Hoc poſtremum ſi deſit, cadit animus, & omiſſis opportunis mediis cœpto deſiſtit.

5. Pauca ſunt negotia, quæ ingenium ſuperare non poſſit, aut occaſio paulatim & tempus faciliora non efficiat. Eam ob rem non oportet ea facilè abrumpere, ſed in vigore ſuo conſervare potiùs. Cryſtallus, ſi ſemel confringatur, uniri iterum non poteſt; ita & negotia. Quantumvis grandis ſit difficultatum tempeſtas, tutius tamen eſt aliquod ſaltem explicare velum, ut minus ſit periculi, quàm omnia omnino contrahere. Negotia pleraque ideò ſucceſſu carent, quòd deſperentur.

6. Illud autem neceſſarium eſt cumprimis, ut qui mandata exequi debet, eadem apud animum ſuum approbet: qui enim improbaverit, aut minùs ea convenire judicat, aut difficultatem in iis reperit; proindeque non tanto ſtudio ad ea ſe dabit ac decet; nec magnoperè curabit, ſi ritè non ſuccedant. Optimè omnium ea executioni dabit ille ipſe Miniſter, à cujus conſilio profecta ſunt; ſiquidem ad hujus exiſtimationem intereſt plurimùm, ut quàm rectiſſimè in effectum deducantur.

a Hered.

SYM-

SYMBOLVM LXV.

LApis in lacum conjectus tot circùm fluctus continua ſerie excitat, ut cùm ad extremam uſque ripam pervenerint, infiniti propemodum ſint, turbentque omnino lucidiſſimum illud æquor & puriſſimum ſpeculum, in quo repercuſſæ rerum imagines,

gines, quæ perfectiſſimè ſeſe anteà oculis exhibebant, nunc non niſi confuſè ſe offerunt. Idem prorſus in animo accidit, ubi ſemel in errorem aliquem labi contigerit, ex uno illo multi naſcuntur alii, confuſo jam & excœcato judicio, excitatiſque voluntatis fluctibus, ut intelligentiæ facultas rerum veritatem ſatis perſpicere nequeat; dumque unum errorem corrigere cogitat in alium incidit; inde rurſum in alium, ut tandem quàm plurimi ſint, quò à primo diſtant longiùs; eò grandiores ſunt; non ſecus ac fluctus à centro, à quo excitantur, remotiores. Cauſſa hujus rei eſt, quia a *principium dicitur eſſe dimidium totius, itaque parvum in principio erratum correſpondens eſt ad alias partes.* Ea re diligenter animum advertere oportet ad errores primos, b *cum fieri non poſſit, ut ſi in primo atque principio peccatum fuerit, non ad extremum malum aliquod evadat.* In Maſiniſſa id videre licuit, qui reprehenſus à Scipione, quòd Sophoniſtam in matrimonium duxiſſet; dum errorem iſtum emendare voluit, in alium graviorem lapſus eſt, herbis venenatis eam tollendo è medio. c Vitiis ſeſe Rex Witiza dederat, obſcurata haud parum gloria gubernationis feliciter inchoatæ, & ne concubinarum numero, quas uxorum loco cultuque habebat, aliquam turpitudinis notam contraheret, voluit ut id cunctis liceret, quin & lata lege Eccleſiaſticis matrimonii ineundi fecit poteſtatem; cumque porrò hos ſuos errores Religioni adverſari cerneret, Romano Pontifici obedientiam denegavit, unde totius Regni incurrit odium: quare ut ſuæ proſpiceret ſecuritati, pleraſq; urbes mœnibus & munitionibus nudavit; quo factum denique, ut Hiſpania tota Maurorum deinde incurſionibus pateret. Atque omnes iſti errores alii ex aliis ordine nati, & in immenſum aucti, vitam illi ante tempus extorſêre. Eadem incommodorum ſeries etiam in Duce Valentino notata fuit: ſtuduerat is multorum ruina ſuam

a Ariſt. l. 2. polit c 4.
b Idem l. 5. polit. c. 1. c Mar. Hiſt. Hiſp. l. 6. c. 19.

illa media obtineri poſſit; & ut in eum finem deliberationem conſultationemque inſtituat quæ (ut dixit Rex Alphonſus Sapiens) a *es buen antevidimient, que Ome toma ſobre coſas dudoſas.* In eâ conſultatione tria conſideranda ſunt. Facile, Honeſtum, & Utile. b *Omnes* quippe, *qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod inchoatur, Reipublicæ utile, ipſis glorioſum, aut promptum effectu, aut certe non arduum ſit. Simul ipſe, qui ſuadet, conſiderandus eſt,* an privatæ rei ſtudio moveatur, aut ſine aliquo particulari, *adjiciatne conſilio*, & executioni *periculum ſuum; & ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur;* ſi ſecus, cui infamia expectanda ſit. Præmiſſo iſthoc examine, & re ſemel ſtatutâ, applicari debent media jam dictis conditionibus conformia: neque enim honeſtum erit, aut utile, quod per media iniqua & ſumptuoſa obtinebitur: qua in re quatuor diverſa tempora, quæ in omnibus occurrunt negotiis, & cumprimis in infirmitatibus Rerumpublicarum, haud ſecus ac in morbis corporum, conſideranda ſunt, Principium nimirum, Incrementum, Conſiſtentia, & Declinatio; quibus cognitis, & applicatis convenienti tempore mediis, faciliùs obtinetur, quod in votis eſt, aut retardatur, ſi ordo permutetur; quemadmodum retardaretur curſus navis, ſi clavus proram occuparet. Induſtria conſiſtit in ſeligendis mediis ad finem propoſitum maximè idoneis, nunc his nunc illis utendo, qua in re non minùs proſunt & adjuvant ea, quæ prætermittuntur, quàm ea, quæ adhibentur; uti in variarum vocum concertatione accidit, quarum aliæ per vices nunc ſilent, nunc modulantur aliæ, & tamen omnes ſimul harmoniam efficiunt. Negotia ſemetipſa non procurant, tametſi aut bona eorundem diſpoſitio & juſtitia, aut utilitas publica ea urgere videantur; quin contra c *ſæpe honeſtas rerum cauſſas, ni judicium adhibeas perniciosi exitus conſequuntur.* Erraretur in paucis, ſi debita

a L. 5. tt. 9. p. 2. b Tac. l. 2. Hiſt. c Tac. l. 1. Hiſt.

debita adhiberetur attentio; verùm aut defatigantur Principes, aut ſubtilitates ſpernunt, & obſtinatione quâdam ea, quæ animo conceperunt, potentiæ ſuæ vi obtinere contendunt. Hâc ut plurimùm ignorantia uti ſolet, amica compoſitione prudentia. Quod vis impetrare nequit, paullatim facilius reddit dexteritas, quæ tempus & occaſionem obſervare ritè noverit. Ita fecit Legatus Cæcina, cùm neque auctoritate, neque precibus legiones Germanicas à fuga, quam neſcio quis inanis ſuadebat metus, poſſet retrahere, donec a *projectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus Legati eundum erat, clauſit viam.* Quod idem alio in caſu antè Pompejus fecerat. Verbum unicum tempeſtivè prolatum, aliquando victoriam peperit. b Ferdinandus Gonſalvus Caſtellæ Comes aciem inſtruxerat, ut cum Africanis confligeret, datoque ad prælium ſigno, cùm equitum unus admotis equo calcaribus, alios antevertere cogitat, illico in oculis omnium terra dehiſcente hauſtus fuit; turbavit ea res univerſum exercitum; at Comes ad milites converſus: *Si terra*, inquit, *nos ferre non ſuſtinet, multo minus nos ferent hoſtes.* & pugnam exorſus feliciter triumphavit. Nec minoris prudentiæ fuit, quod in conflictu ad Ciriniolam accidit: cùm enim Italus quidam miles ratus Hiſpanos victos eſſe, pulveris ſulphurei cados duobus curribus geſtatos incendiſſet, & magna exercitûs totius eſſe turbatio, Gonſalvus eâ occaſione uſus præſenti animo, hilari facie ad circumſtantes: c *Bono*, inquit, *eſtote animo, datur cælo clara victoria, præclarum flamma omen, quaſi incenſis ad eam celebrandam facibus*; nec vanum fuiſſe augurem, eventus comprobavit. Tanti refert interdum Miniſtrum aliquem vivaci alacrique eſſe ingenio, & noſſe uti occaſionibus, applicando media finibus accommodata, & caſus ejuſmodi fortuitos in utilitatem convertendo.

Aa 7 §. Quòd

a Id. l. 2. Annal. b Mar. hiſt. Hiſp. l. 8. c. 6. c Mar. hiſt. Hiſp. l. 27. c. 21.

5. Quòd ſi factâ bonâ Miniſtrorum electione pro negotiis, & adhibitis prudenter mediis, eventus optatus non reſpondeat, non pœniteat facti Principem; quin potiùs conſtanter illud ferat: neque enim à caſu conſilia metienda ſunt, ſed à prudentiâ. Eventus fortuiti, qui prævideri aut caveri non potuere, factum non vitiant; velle autem & conatum improbare, imprudentiæ eſt. Accidere illud ſolet iis Principibus, qui nec judicio pollent, nec animi robore: iſti enim infauſtis oppreſſi ſucceſſibus, & quaſi extra ſe poſiti, cedunt imaginationi, & conſultationibus animi dubiis de eo, quod jam præteriit, tempus perdunt & attentionem, quam in parando remedio adhibere oportebat, pugnantes ſecum ipſi, eò quòd aliud conſilium ſecuti non ſint, & culpam in eum conferunt, qui conſilii præſentis auctor extitit, nihil penſi habentes, num rationi *a* innixum fuerit, nec ne. E quo fit, ut qui à conſiliis ſunt, ſententiam ſuam dicere vereantur, multaſque patiantur elabi occaſiones, nec tempeſtivè commoneant Principem, ne gratiam ſuam & exiſtimationem ob eventus incertos periculo objiciant. Incommoda iſthæc velis remiſque fugienda ſunt Principi, dandaque opera, ut in caſibus adverſis conſtans perſiſtat, ſuos ſemper excuſans Miniſtros, ubi manifeſtè in illis non deliquerint, ut tantò majori ei adſint animo, ad eos caſus vincendos ac ſuperandos. Et tametſi in conſultis quibuſdam jam executioni datis apertè erratum fuerit, adhuc ſerenum ſe præbere oportet: Nam *quod jam factum, infectum fieri nequit*, ut dici ſolet. In caſus præteritos intendere oportet oculos, ut diſcamus, non ut noſmet cruciemus. Eâdem animi magnitudine opus eſt, ut per errores tranſeamus, ac per pericula. Nullum ſine illis Imperium. Qui eos nimiùm timuerit, nil certi ſtatuet, & pejor quandoque eſt hæſitatio animi anceps & dubia, quàm ipſe

a Fili, ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pænitebis. Eccleſ. 32. 24.

ipſe error. Ingenio conſiderato & prompto negotia indigent. Si ſingula cum extremâ attentione curari oporteret, multa negligerentur alia, cum graviſſimo eorum, quorum intereſt, & gubernationis publicæ detrimento.

SYMBOLVM. LXIV.

ANtiqui in militiâ curribus falcatis uti ſunt ſoliti, qui ſimul ac movebantur, obvia quæque diſſecabant, uno eodemque impetu & rotas & falces impellente. Non citiùs illæ rotabantur, ac iſtæ ſauciabant, par utriſque celeritas & operatio; adeoque ſymbolum promptæ executionis in præſenti Emblemate, perinde ac olim apud Danielem rotæ illę igneę accenſę in throno *a* Dei quibus & potentiæ divinæ vim & operandi velocitatem adumbrabat. Tempus opportunum ſibi ſumat prudentia (ut diximus) ad conſultandum; at ſtatuere & exequi ita ſibi invicem velim reſpondeant, ut uno eodemque motu agitari videantur, ne ulla intercedat mora: oportet enim conſultatio & executio manus ſibi mutuò porrigant, ut altera alterius adjuta ope, ambæ ſimul bonos effectus *b* producant. Carolus V. Imperator dicere ſolebat, animam conſilii tarditatem eſſe, celeritatem executionis; ambas autem ſimul junctas quintam eſſentiam, ut loquuntur, prudentis alicujus Principis. Res magnas feliciter geſſit Rex Ferdinandus Catholicus, quia & maturo cum conſilio, quæ animo propoſuerat, expendebat, & magnâ cum celeritate aggrediebatur Si à virtute hâc utraque inſtructus fuerit Princeps, nunquam à latere illius recedet Fortuna, quæ ex occaſione naſcitur; hæc verò celerrimè præterit, & nunquam revertitur. In momento advenit, quod

a *Thronus ejus flamma ignis, rota ejus ignis accenſus.* Dan. 7. 9. b *Priuſquam incipias, conſulito, & ubi conſulueris, mature facto opus; ita utrumque per ſe indigens, alterum alterius auxilio viget.* Salluſt.

magnas nobis præbet utilitates, aut abit quod nocumento nobis eſt. Eam ob cauſſam Athenienſibus vitio dabat Demoſthenes, quòd in rerum apparatu

tempus conſumerent, nec adverterent tamen occaſiones cunctationes iſtas minimè præſtolari. Si conſilium è re boni publici fuerit, quantum in ejus exe-

executione tardabitur, tantum ei de utilitate decedet. a *Nullus cunctationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari, niſi peractũ.* Fœtus informis eſt conſilium, & quoad executio, quæ animæ inſtar eſt, vitam ac motum ei tribuat, mortuum remanet. Ab intelligentiâ proficiſcitur, actus nimirum prudentiæ practicæ, & ſi in ſolâ contemplatione ſiſtat, non niſi vana fuit imaginatio, & mentis illuſio. Citò exequendum eſſe ajebat Ariſtoteles, quod ſtatutum ſemel fuit, ſed deliberandum tardè. Jacobus Angliæ Rex filium ſuum monuit, ut in conſultando prudens eſſet & circumſpectus; in decidendo firmus & conſtans; promptus & expeditus in exequendo: ad quod poſtremum Natura ipſa manus pedeſque cum digitorum fabricâ, & nervos tam flexiles largita eſt. Populo b *cunctatio, ſervilis; ſtatim exequi, regium videtur.* Fuerunt olim Romani in actionibus ſuis conſiderati, & conſtantiâ ac patientiâ omnia ſuperarunt. Grandiores Monarchiæ plerumque tardioris executionis laborant vitio, eò quòd nimiùm ſuæ confidant potentię, uti in Othone Imperatore videre fuit, cui c *quò plus virium ac roboris, è fiducia tarditas inerat.* Accedit, quòd propter hoc ipſum rotarum pondus, quibus Majeſtatis amplitudo innititur, & ne ea, quæ poſſidet, in diſcrimen abducat, Princeps Imperii ſui finibus contentus vivat. d *Quod ſegnities eſt, ſapientia vocatur*, uti illa Imperatoris Galbæ. Ita omnes ſe ſuaque ſervare poſſe crediderunt, & periêre omnes. Juvenilis Imperiorum ętas celeritate vires acquirit ac robur dum fervet adhuc ſanguis, vigentque ſpiritus majoris gloriæ ac dominationis in alias Nationes. e *Agendo, audendoque res Romana crevit, non his ſegnibus conſiliis, quæ timidi cauta vocant.* Poſteaquam ad maturitatem pervenit, Majeſtas ipſa & auctoritas facilè diuq; Imperia ſuſtinent, tametſi ardor famę deſit, & dominatûs augendi cupiditas, perinde ac mare aliquanto tempore motum conſervat, etiam poſtquam ven-

a Tac. l. 1. Hiſt. *b* Id. l. 6. Annal. *c* Id. l. 2. Hiſt. *d* Id. l. 1. Hiſt. *e* Tit. Liv.

ventorum vis deſæviit. Dum ergo Imperia in ſuo iſto vigore perſtiterint, illam in ſtatuendo lentitudinem non improbaverim: ſic enim plus ſuppetit temporis, ut partis quiete frui liceat; & conſilia nimis ſubita periculo non carent. Atque in hoc caſu verum habet illud Taciti, a *Potentiam cautis quàm acrioribus conſiliis tutiùs haberi*. At ſi ætate illâ deficiente langueſcant vires, ſi exiſtimatio perire incipiat, ſi contrà audaciùs inſurgant alii, aliam viam ingredi oportet, maturare conſilia, & priſtinum inſtaurare vigorem ætatemque juvenilem, priuſquam ſenio ingraveſcente ſeſe ampliùs ſuſtentare nequeant, & amiſſis ſenſim viribus miſerabiliter corruant. In minoribus ſtatibus ætates iſtæ conſiderari non poſſunt, quin opus eſt potiùs, ut aſſiduè vigilet attentio ad explicanda omnia vela, ſi fortunæ Zephyrus aſpiraverit: etenim nunc his, nunc illis ea favet per vices; haud ſecus ac per circumferentiam horizontis conſurgunt venti, qui alternis terræ dominantur. Secundiſſimos Aquilones habuere aliquando Gothi, aliæque Nationes polo viciniores, quibus tanta cum induſtria uſæ ſunt, ſua pandentes vela, ut ad ipſas Herculis columnas, extremos tunc orbis terminos uſque penetrarint. Sed abiit poſteà illa cæli clementia, & ſucceſſit alia aliorum Imperiorum favori & commodis ſecunda.

§. Conſtantio in conſiliis ſuſceptis exequendis, ſeu propria illa ſint, ſeu aliena, maximi ſemper momenti eſt. Ea quia caruit *b* Pæthis, de Parthis triumphare non potuit. Omnia ferè ingenia ignea, & velocia hoc habent, quòd & citò decernant & citò eos facti pœniteat: fervent ſub initia, algent ſub finem: conantur omnia, nihil ad perfectionem adducunt: ſimiles animali quod Calipedem dicimus: illud enim celerrimè ſe movet, ſed longo etiam tempore ne ad unum quidem paſſum progreditur. In nego-

a Tac. l. 1. Annal. b *Eludi Parthus tractu belli poterat, ſi Pætho aut in ſuis, aut in alienis conſiliis conſtantia fuiſſet.* Tac. l. 15. Annal.

negotiis omnibus prudentia & animi magnitudine opus eſt: una, ut diſponat; altera, ut ea perficiat. Animo conſtanti & forti nihil eſt arduum, contra qui in omni re dubius hæret & anceps, mille experitur difficultates, & quàm plurimas amittit occaſiones.a *Vir ea ratione fiet optimus ſi in deliberando quidem cunctetur, & pratimeat, quicquid poteſt contingere. in agendo autem confidat.* Hoc poſtremum ſi deſit, cadit animus, & omiſſis opportunis mediis cœpto deſiſtit.

5. Pauca ſunt negotia, quæ ingenium ſuperare non poſſit, aut occaſio paulatim & tempus faciliora non efficiat. Eam ob rem non oportet ea facilè abrumpere, ſed in vigore ſuo conſervare potiùs. Cryſtallus, ſi ſemel confringatur, uniri iterum non poteſt; ita & negotia. Quantumvis grandis ſit difficultatum tempeſtas, tutius tamen eſt aliquod ſaltem explicare velum, ut minus ſit periculi, quàm omnia omnino contrahere. Negotia pleraque ideò ſucceſſu carent, quòd deſperentur.

6. Illud autem neceſſarium eſt eumprimis, ut qui mandata exequi debet, eadem apud animum ſuum approbet: qui enim improbaverit, aut minùs ea convenire judicat, aut difficultatem in iis reperit; proindeque non tanto ſtudio ad ea ſe dabit ac decet; nec magnoperè curabit, ſi ritè non ſuccedant. Optimè omnium ea executioni dabit ille ipſe Miniſter, à cujus conſilio profecta ſunt; ſiquidem ad hujus exiſtimationem intereſt plurimùm, ut quàm rectiſſimè in effectum deducantur.

a Hered.

SYM-

gines, quæ perfectiſſimè ſeſe anteà oculis exhibebant, nunc non niſi confuſè ſe offerunt. Idem prorſus in animo accidit, ubi ſemel in errorem aliquem labi contigerit, ex uno illo multi naſcuntur alii, confuſo jam & excœcato judicio, excitatiſque voluntatis fluctibus, ut intelligentiæ facultas rerum veritatem ſatis perſpicere nequeat; dumque unum errorem corrigere cogitat in alium incidit, inde rurſum in alium, ut tandem quàm plurimi ſint, quò à primo diſtant longiùs; eò grandiores ſunt; non ſecus ac fluctus à centro, à quo excitantur, remotiores. Cauſſa hujus rei eſt, quia a *principium dicitur eſſe dimidium totius, itaque parvum in principio erratum correſpondens eſt ad alias partes.* Ea re diligenter animum advertere oportet ad errores primos, b *cum fieri non poſſit, ut ſi in primo atque principio peccatum fuerit, non ad extremum malum aliquod evadat.* In Maſiniſſa id videre licuit, qui reprehenſus à Scipione, quòd Sophoniſtam in matrimonium duxiſſet; dum errorem iſtum emendare voluit, in alium graviorem lapſus eſt, herbis venenatis eam tollendo è medio. c Vitiis ſeſe Rex Witiza dederat, obſcurata haud parum gloria gubernationis feliciter inchoatæ, & ne concubinarum numero, quas uxorum loco cultuque habebat, aliquam turpitudinis notam contraheret, voluit ut id cunctis liceret, quin & lata lege Eccleſiaſticis matrimonii ineundi fecit poteſtatem; cumque porrò hos ſuos errores Religioni adverſari cerneret, Romano Pontifici obedientiam denegavit, unde totius Regni incurrit odium: quare ut ſuæ proſpiceret ſecuritati, pleraſq; urbes mœnibus & munitionibus nudavit; quo factum denique, ut Hiſpania tota Maurorum deinde incurſionibus pateret. Atque omnes iſti errores alii ex aliis ordine nati, & in immenſum aucti, vitam illi ante tempus extorſêre. Eadem incommodorum ſeries etiam in Duce Valentino notata fuit: ſtuduerat is multorum ruina ſuam

a Ariſt. l. 2. polit c. 4.

b Idem l. 5. polit. c. 1. c Mar. Hiſt. Hiſp. l. 6. c. 19.

ſuam fabricari fortunam, eumque in finem nihil tyrannidis prætermiſerat, priore ſævitia ad ulteriores majoreſque ſemper *a* incitante, donec ſtatum unà & vitam amitteret, aut diſcipulus malus, aut malus Machiavelli Magiſter.

§. Errores Principum non niſi difficulter poſſunt corrigi, eò quòd plerumq; ad multos ii pertineant. Obſtat etiam obſtinatio interdum, aut ignorantia. Ingenia magna, quæ communiter ferè magis ingenua ſunt & docilia errores ſuos facilè agnoſcunt, iiſque meliùs erudita de emendatione ſeriò cogitant, ædificii malè ſtructi lateres iterum diſſolvendo, ut meliori deinde cæmento eoſdem iterum coagmentent. Philippi Tertii Imperatoris ſymbolum fuit: *Quod malè cœptum eſt, ne pigeat commutaſſe.* Qui iter relegit, quo aberrâſſe ſe videt, faciliùs in viam redit. Fruſtra erroris poſteà pœnituiſſet.

b *Nil juvat errores merſâ jam puppe fateri.*

Ratio Status catena quædam eſt, quæ, ſi vel unicus in eâ rumpatur annulus, diſſolvitur illicò, niſi iterum conſolidetur. Princeps, qui à ſe ſtatuta noxia eſſe videt, nec ea immutat tamen, ſuæ magis opinionis amans eſt, quàm boni publici, pluris vanam aliquam gloriolæ umbram æſtimat, quàm veritatem: conſtans videri vult, & pertinax fit. Supremæ dominationis hoc vitium eſt, quæ tum demum exiſtimationem ſuam ritè tueri ſe putat, ſi pedem nunquam retrò referat.

——— c *Quamque regale hoc putet,*
Sceptris ſuperbas quiſquis admovit manus,
Quà cœpit, ire.

Tam ea in re rationi paruit Carolus Quintus Imperator, ut cùm aliquando privilegium neſcio quod manu ſuâ conſignâſſet, monereturque, juſtitię legibus non ſat eſſe conſentaneum, mox reddi ſibi voluit,

a *Ferox ſcelerum, & quia prima provenerant, volutare ſecum, quonam modo Germanici liberos perverteret.* Tac. l. 4. Annal. *b* Claud. *c* Seneca.

luit, & dilaceravit: *Malo*, inquiens, *meam lacerare ſcripturam, quàm animam.* Tyrannica obſtinatio eſt, errores agnoſcere quidem, nec tamen emendare velle; eos verò etiam defendere, ut honori conſulatur, nihil aliud eſt, quàm peccare velle ſæpius, & blandiri ſibi de ignorantiâ: inaurare illos, eſt ferrum auro obducere, quod mox iterum ſe prodit, & formam priſtinam recuperat. Error correctus id efficit, ut rectiùs curentur cætera, & expedit interdum erràſſe, ne peccetur deinceps graviùs. Tanta eſt ingenii noſtri imbecillitas, ut ipſoſmet noſtros errores Magiſtros habeamus. Ex iis primùm rectè agere diſcimus: a *Vſu probatum eſt, leges egregias, exempla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni.* Prudentiſſima etiam Reſpublica multa in gubernando fecit imprudentiùs, antequam ad perfectionem perveniret. Solus Deus ab æterno mundi hujus fabricam abſque errore comprehendit, & poſteà tamen certo quandam modo b *pœnituit eum, quòd feciſſet hominem.* Plus interdum erratis noſtris debemus, quàm rectè factis: illa ſiquidem nos erudiunt, hæc jactantiæ & inanis gloriæ ſunt ſemina. c *Inſtruunt nos Patriarchæ, non ſolum docentes, ſed etiam errantes.* Umbra picturæ lucem dedit, ab illâ namque ars iſta habet quòd tam eximia ſit.

Non ſemper imprudentia errorum cauſſa eſt: ſæpe à tempore ii oriuntur, aliiſque eventis fortuitis. Quod priùs commodo erat, pòſt in exitium vertitur. Nulla tanta eſt prudentia, cujus conſilia pro omni tempore ſalutaria ſint. d *Nec debet reprehenſibile judicari, ſi ſecundum varietatem temporum ſtatuta quandoque varientur humana, præſertim cùm urgens neceſſitas, vel evidens utilitas id expoſcit*; vel ex illis gravia naſcuntur incommoda, vel Princeps relatione aliorum in fraudem inductum ſe videt. His principiis Rex Aſſuerus nitebatur, cùm revocatæ à ſe ſententiæ, quam iniquâ Amani accuſatione deceptus, adver-

a Tac. l. 15. Annal. b Gen. 6. 6. c Ambr. lib. 1. de Abrah. c. 6. d Cap. Non debet. de Conſ. & Affi.

verſus Dei populum tulerat imprudentiùs, rationem redderet. a *Nec putare debetis*, inquiens, *ſi diverſa jubeamus, ex animi noſtri venire levitate; ſed pro qualitate & neceſſitate temporum, ut Reipublicæ poſcit utilitas, ferre ſententiam.* In his & ſimilibus caſibus nulla eſt animi levitas, ſed prudentia, mutare conſilium, & ea, quæ ſemel ſtatuta fuere; nec inconſtantia dici debet, ſed conſtans potiùs robur ſequendi rationem ducem, quale eſt in bracteolâ venti indice, in omnem ſe partem unà cum vento vertere, aut in acu nauticâ antè non conquieſcere donec ad ſtellam polarem oppoſita ſeſe ſtiterit. Medicus ſecundùm ea, quæ corpori variè accidunt, medicamenta variat, quia ſanitatem præ oculis habet. Infirmitates, quibus conflictantur Reſpublicæ, variæ varios quoque curandi modos deſiderat. Honori itaque ſibi ducat Princeps, ſua ſubinde iterum inſpicere decreta & corrigere, immò & errores, nec hujus eum pudeat. Illos committere, incogitantia eſſe potuit; emendare, fortitudo prudens; obſtinatio verò ſtulta ſemper eſt & reprehendenda. Prudentiæ tamen erit, illud ipſum ita ſcitè & diſſimulanter facere, ut vulgus non animadvertat: iſtud enim utpote ignorans & imperitum errorem pariter imprudentiam interpretatur, & emendationem levitatem.

§. Tametſi verò errorum retractandorum auctor ſim Principi, id tamen de omnibus univerſim intelligi non debet: aliqui enim tam exigui ſunt, ut in iis corrigendis graviorem levitatis ſuſpicionem, aut exiſtimationis jacturam vereri meritò quis poſſit; adeòque ubi pallatim ſe ipſis deſinunt, nec aliorum grandiorum periculum eſt, ſatius erit eos inemendatos relinquere. Alii iſtius ſunt conditionis, ut ſequi eos præſtet, immò fortiter etiam & conſtanter ad eoſdem continuandos inflammare animum, eò quòd gravius fortè immineat periculum, ſi ab iis expedire te cogites id quod in expeditionibus bellicis frequenter accidit Negotia quę-dam

a Eſth. 16. 9.

dam ſunt,in quibus,ut rectè agas, neceſſe eſt,ut extra limites primum abeas,etſi in errores aliquos labi contigerit; ſicut qui baculum incurvum in contrariam inflectit partem,ut rectus evadat. Tum verò de iis magnoperè laborandum non eſt, uti nec de cauſſis eorundem,aut mediis,cùm nec juſtitiæ, nec honeſtati illi adverſentur, & optimi inde ſperentur effectus:hac enim ratione prodeſſe incipiunt,& diſpoſitiones potiùs ad bene rectéque agendum dici debent,quàm errores. Alii non niſi magnis immiſcentur conatibus ſapientiſſimè aliàs ſuceptis, haud ſecùs,ac roſæ ſpinis involvuntur, ut abſque læſione manus eas contingere nequeat.Atque illud ideò accidit,quia rebus ferè omnibus, quæ quidem ad bonum univerſale putantur conducere, aliquis miſcetur error bono privato noxius. Rerumpublicarum corpora diverſis conſtant partibus & oppoſitis inter ſe,quod ad qualitates & humores attinet; & remedium, quod toti adhibetur corpori,plerumque alicui nocet parti: adeóque ſingulari prudentia opus eſt in eo, qui aliis imperat,ut detrimenta & commoda conferat inter ſe & expendat,magno item animo ad exequendum, ne illorum forte metu hæc planè negligat.

SYMBOLVM. LXVI.

INnovatio rebus natura caducis perpetuitatem tribuit. In individuis, dum alia aliis continuata ſerie ſuccedunt, perennant ſpecies. Eam ob rem agricola ſerit arbores, quas in demortuarum locum poſſit ſufficere: non eam curam caſui relinquit,quia aut plantæ eum deficerent, aut certè nec eſſent eæ quibus indigeret, nec locis convenientibus, neque ſeipſis rectà ſurſum aſſurgerent, niſi ars & induſtria, dum teneræ adhuc ſunt, eas dirigeret: poſteà enim nulla vi flecti ſe ſinunt & corrigi. Non minor cura juventutis eſſe debet, ut hæc à teneris formetur probè, in iis præſertim Provinciis, ubi ipſa cæli conſtitutio magna ingenia præſtanteſque

teſque naturas procreat, quæ tanquam agri quidam fertiles facilè ſylveſcunt, niſi ars & cultura fœcunditatem cum tempore corrigant. Quò ſpiri-

ıajor eſt, eò graviùs nocet Reipublicæ, ſi eum ıtio non tempori moderetur. Animus excel-
ẋ ad magna connitens ſemetipſum ferre non
ſuſti-

ſuſtinet. Legum frænum excutit, & ad libertatem aſpirat, adeoque oportet, ut ars & inſtitutio, tum occupatio in exercitiis glorioſis, eum gnaviter excolant. Ubi juventus, aliquantum ætate proceſſerit, proderit haud parum levitati ejus curandæ, ſi adhibeatur ad tractanda negotia publica. Hæc cauſſa fuit, opinor, cur quædam Reſpublicæ adoleſcentes in Senatum admiſerint. Illud optimum, quod agricolis in more eſt, qui arbuſculas, dum teneræ ſunt, translatas alio in ſolo iterato plantant, ut radices, quæ ſe nimium diffuderant, conſtringantur, & trunci directè ſurſum in proceritatem ſeſe erigant. Nunquam ferè juventus in ſolo patrio ad inſignem frugem matureſcit. Ibi conſanguinei & amici licentiorem eam reddunt audacioremque. Non ita apud exteros, ubi eam compellit neceſſitas, ut ſuas ſtudeat componere actiones, & hominum ſibi animos devincire. Domi in patriâ pluſculum licere nobis arbitramur, etſi extra limites ſit, & facilè veniam nobis pollicemur. Ubi noti non ſumus, legum rigorem metuimus. Extra natale ſolum corrigitur paullatim illa morum aſperitas, & naturæ contractio; elatio illa animi ſtolida & inhumana, quæ eos ferè comitari ſolet, qui cum Nationibus diverſis verſati non ſunt. Ibi linguæ addiſcuntur, & cognoſcuntur Nationum ingenia, obſervantur conſuetudines ſingularum ac mores, quarum rerum notitia inſignes efficit viros; ad artes tam pacis, quàm belli idoneos. Plato, Lycurgus, Solon, & Pythagoras varias obeundo Provincias, prudentes Legum latores & Philoſophi evasêre. In ſolo patrio una eademque fortuna cum homine naſcitur, & cum eodem ſimul emoritur; foris majores ſeſe offerunt. Nullus Planetarum in domo ſua propria exaltatur, ſed in alienis, etſi non abſque detrimento ſuo, atque incommodo.

5. Peregrinatio magna prudentię Magiſtra eſt, ſi ad animum meliùs formandum, non ad oblectandum ſolùm ſuſcipiatur. Ea in re laudem merentur populi ſe-

ſeptentrionales, qui non minori cum curioſitate, quàm attentione animi, relictis patriis laribus, orbem luſtrant, & linguas, artes ac ſcientias condiſcunt. Hiſpani, qui majora, quàm ullæ aliæ Nationes, habent ſubſidia exteras adeundi Provincias, quippe quorum Monarchia quaquaverſum ſe porrigit, præ omnibus tamen aliis domi in patria ſua desident, niſi ad arma fortè Mars alio eos evocet; cùm nihilominus plurimùm referat, ut qui diverſis Nationibus imperant, & in Provinciis variis bella gerunt, perfectam quoque earundem habeant notitiam. Duo potiſſimùm ſunt, quæ viros Nobiles domi in terra natali detinent: primùm quidem, quia Hiſpaniam undique ferè mare alluit, neq; ſemper navigandi occaſio tam præſtò eſt, ac terra iter faciendi commoditas; alterùm deinde vana quædam præconcepta opinio, qua exiſtimant abſque magna pompa & impenſis peregrinationes iſtas inſtitui non poſſe, qua in re modeſtiores ſunt Exteri, etſi magnorum Principum filii.

5. Neque tantùm juvenes in aliud ſolum transferri debent, ſed à teneris etiam ſic formari velut plantulæ, ut aliis aliquando in muneribus & officiis ſuccedere valeant, neque neceſſe ſit, aliunde homines novos negotiorum & artium imperitos accerſere, qui deinde cum Reipublicæ detrimento per multos ſuos errores experientiam ſibi comparent; id quod in Emblemate præſenti per faſces, ſymbolum Magiſtratûs, indicatum volui, illæ ſiquidem virgæ plantatæ alias iterum progignunt; & quia in unoquoque genere triplicis illius formę Reipublicę, Monarchia nimirum, Ariſtocratia, & Democratia, diverſæ ſunt gubernandi rationes, diverſa quoque juventutis excercitia ſint oportet, pro cujuslibet Reip. inſtitutis, proque rerum conditione, in quibus unaquæque viris excellentioribus magis indiget. Ea in re omne ſuum ſtudium poſuêre Perſæ, Ægyptii, Chaldæi & Romani; cum primis verò elaborarunt in eo, ut quoſdam jam inde à prima

pue-

pueritia pro Magiſtratu inſtituerent, utpote à quò deinde bono, aut malo, conſervatio aut ruina Rerumpubl. dependeret, quarum ille eſt anima, & prout ipſe affectus fuerit, tales quoque totius corporis erunt actiones. In Hiſpania magna cum providentia erecta fuerunt Collegia, quæ ſeminaria eſſent inſignium virorum pro gerendo Magiſtratu, & adminiſtranda Juſtitiâ, quorum conſtitutiones licèt futiles videantur & vanæ, prudentiſſimæ tamen ſunt eô nomine, quòd ad modeſtiam erudiant, faciantque ut priùs obedire nôrint, qui aliis dein imperare debent.

5. Alibi ſcientias inter politica regnandi inſtrumenta in Principe recenſuimus, nunc illud quæritur, an iis etiam conducant, qui parêre debent, & an juventus popularis iis inſtruenda ſit. Natura in ipſo capite, tanquã totius corporis Principe, intelligentiam conſtituit, ut ſcientias condiſceret, uti & memoriam, ut eaſdem conſervaret: at verò manibus & membris reliquis non niſi habitudinem ad obediendum impertiit. Homines ſocietatem inter ſe communitatemque coiêre operandi cauſſa, non ſpeculandi, magis ob commoditatem ſubſidii mutui, quàm theoriæ ſubtilitatem. Non ſunt fortunatæ Reſp. ex eo, quod ingenium penetrat, ſed ex eo, quod manus perficit. Studiorum otium vitiis alitur, & in charta ea omnia æternitati conſecrat, quæ temporum adinvenit malitia. Multa contra ſupremam molitur poteſtatem, & plebem ad ſeditiones concitat. Spartani a *literas ad uſum ſaltem diſcebant, reliqua omnis diſciplina erat, ut pulchrè parerent, ut labores perferrent, ut in pugnâ vincerent.* Subditi arguti nimis & docti novitates amant, carpunt gubernationem, conſulta Principum vocant ad examen, & populum commovent. Obedientiam magis promptam eſſe oportet, quàm ingenioſam; ſinceram magis, quàm b aſturam. Ignorantia præci-

 puum

a Plut. b *Patres valere decet conſilio, populo ſuperva canea calliditas eſt.* Saluſt.

puum Imperii Turcici fundamentum eſt. Qui in illo ſcientiarum ſpargeret ſemina, facilè id everteret. Quietam felicemque vitam vivunt Helveti apud quos ſcientiæ non admodum vigent, & proſcripto ſubtiliori philoſophandi genere, non minùs bona cum politica ſe ſuaque moderantur, quàm aliæ Nationes: vehementi illa contentione in ſcientiis perdiſcendis langueſcunt vires, & vileſcunt animi, dum nimia ingenii acie pericula penitiſſimè penetrant. Studiorum amœnitas, eruditionis gloria, & præmia multos alliciunt; unde viri deſunt pro armis & defenſione Statuum, quorum plus intereſt, fortitudine præſtare populum, quàm literis. Quod in his generoſum eſt, faſtidire facit ea omnia exercitia, quæ corpus magis, quàm animum occupant. Otio literario ingenia fiunt melancholica, ut vitam magis ament ſolitariam & cœlibem; contrà ac fieri oportet ad hoc, ut Reſpub. ſeſe multiplicet, & viros habeat ad munera & officia publica idoneos, atque ut tueri ſe poſſit, & in hoſtem ire. Ingenia ſcientiis exculta haud faciunt Provincias rerum copia affluere, aut incolis frequentari, ſed artium & mercimoniorum, induſtria, ut in Provinciis Belgicis videre licet. Bene expenderunt incommoda iſta Germani aliæque Nationes, quæ Nobilitatem ſuam in ſolo armorum fundarunt exercitio, minimè pulchrum exiſtimantes gradus honoreſque literarios admittere; atque ita fit, ut omnes ferè Nobiles ad arma adjiciant animum, & militia floreat. Tametſi verò orthodoxæ Religionis cognitio haud parum ſcientiis illuſtretur, illud tamen negari non poteſt, multa etiam ab iiſdem ad meras reduci opiniones, è quibus variæ naſcuntur Sectæ, & ex his Imperiorum converſiones, immò cognito jam vero Dei cultu, utilior mundo fore videretur ſincera aliqua & credula ignorantia, quàm ſuperba & inanis ſciendi præſumptio, maximis erroribus expoſita. Hæ & aliæ rationes complures ſuadent prorſus extirpandas eſſe ſcientias, ſecundùm regulas politi-

cas,

cas, quæ ad dominationem attendunt magis, quàm ad ſubditorum utilitatem; ſed principia iſta tyranni ſunt potiùs, quàm boni & æqui Principis, qui decorem & gloriam Statuum ſuorum præ oculis habere debet: illis autem utiliſſimæ, immò maximè neceſſariæ ſunt ſcientiæ ad confutandos Sectariorum errores, qui facilè invaleſcunt ubi regnat inſcitia, ad adminiſtrandam Juſtitiam, ad conſervandas & augendas artes, imprimis militares: neque enim minùs civitates præſidiis ſuis muniunt Viri docti, ac milites, ut Syracuſæ quondam in Sicilia expertæ fuere in Archimede: Dola Burgundiæ urbs in erudito & fideliſſimo ſuo Senatu, cujus prudenti conſilio, ingenioſis machinis, acri defenſione & fortitudine animi plus quàm heroica, urbs illa adversùs valentiſſimas Gallorum copias propugnata fuit; muſeis in armamentaria converſis, togis literariis in loricas ferreas, calamis in gladios, qui non atramento, ſed Francico ſanguine nomina & egregia facinora civium æternitati tranſcripſerunt. Sola multitudo nimia tum Univerſitatum, tum eorum, qui literis ſeſe dedunt, illa eſt, quæ bono publico officit, quemadmodum reipſa in Hiſpania experimur; quare magis è re communi eſſe videtur, ſi non niſi pauci ad eas ſe applicent ſcientias, quæ in ſpeculatione conſiſtunt, aut circa Juſtitiam verſantur, plures verò ad artes nauticas, & militares. In hunc finem oporteret majora præmia his ſtatui, quàm illis, ut magis ad eas aliorum allicerentur animi. Quia verò præmia ſic conſtituta non ſunt, hinc fit, quòd oppidò multi ad literarum ſtudia appellant animum, deſintque Monarchiæ ad defenſionem ſuam & conſervationem milites potiùs, quàm literati: quod vitium ipſos quoque triumphos, & trophæa militaria comitari ſolet, dum Nationes bellicoſæ & victoriis inclytæ, ingenio etiam & calamo ſuperare contendunt eos, quos robore & armis devicerunt. Cura iſtius remedii ad Principem bonumque Mo-

deratorem pertinet, cujus erit tali cum judicio de educandâ juventute ſtatuere & ordinare, ut numerus Virorum eruditorum, Militum, Artificum, aliorumque officiorum corpori Statûs ſui aptè & ſecundum proportionem conveniat.

§. Atque hæc proportio in iis etiam attendi poſſet, qui vitam Eccleſiaſticam aut Religioſam amplecti cupiunt, quorum multitudo nimia Reipublicæ & Principi plurimùm nocet. Verùm Religio & Pietas regulâ Politicâ menſurari non debent, & ſolent in Eccleſiâ militante plus arma ſpiritualia efficere, quàm ſæcularia. Qui primus Statûs illius auctor eſt, eundem porrò conſervabit, abſque detrimento Reipublicæ. Nihilominùs, cùm prudentia humana credere quidem, non ſperare tamen miracula debeat, ei ad quem illud ex officio pertinet, conſiderandum relinquo, an tantus Eccleſiaſticorum numerus, & Religioſorum Ordinum multiplicatio atque incrementum excedant fortè facultates Sæcularium à quibus illi ſuſtentari debent, aut ipſi etiam Eccleſiæ ejuſque fini noxia ſint. Cui rei jam pridem per Canones ſacros & Decreta Apoſtolica ſapientiſſimè províſum fuit, in Concilio Lateranenſi inprimis ſub Innocentio Tertio; ſic enim illud ſtatuit: a *Ne nimia Religionum diverſitas gravem in Eccleſiâ Dei confuſionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cætero novam Religionem inveniat, ſed quicunque ad Religionem converti voluerit, unam ex approbatis aſſumat.* Conſilium Regium Caſtellanum aliàs Majeſtati ſuæ ſuaſit, ſupplicandum eſſe Summo Pontifici, ne quis in Regno Caſtellæ antè, quàm ſextum & decimum ætatis annum complevíſſet, in religioſam familiam aſſcriberetur, neque ante exactum annum viceſimum vota nuncuparet; verùm confidentior pietas, & animi ſcrupulus prudentiæ oppoſitus incommoda iſta facilè diſſimulant.

§. At-

a Conc. Lat.

§. Attamen perparum prodeſſet iſta proportio in iis, qui aut rebus agendis, aut ſpeculationibus debent intendere, niſi etiam Princeps curam habeat Seminarii popularis, unde procreari debent ſufficientes cives, qui Reip. formam conſtituant, quorum numerus nunc hujus, nunc illius morte quotidie imminuitur. Antiqui ſanè magnam ſemper ſobolis propagandæ habuêre rationem, ut ne deeſſent unquam qui in demortuorum locum ſuccederent. Et fuit ea res tam cordi Romanis, ut non ſolùm liberorum procreationi præmia proponerent, ſed cœlibem etiam vitam notarent infamiâ. Germanicus, ut mortem ſuam ulciſcerentur alii, inter merita & obſequia Reip. præſtita illud quoque recenſebat, quòd ſex è conjuge liberos *a* ſuſcepiſſet. Et Tiberius pro bono felicitatis omine referebat ad Senatum, Druſi uxorem geminos uno partu *b* edidiſſe. Regnorum robur in ſubditorum multitudine & copiâ conſiſtit. Qui iis abundat præ aliis, is major Princeps eſt, non qui plures Status numerat: hi namq; ſeipſis neque tueri ſe poſſunt, neque offendere alios, ſed per ſuos incolas, in quibus unicum & firmiſſimum illorum ornamentum eſt poſitum. Notum eſt illud Adriani Imperatoris; c *ampliari Imperium hominum adjectione potiùs, quàm pecuniarum copia malim*; & rectè quidem: nam opes abſque ſubditis bella facilè acceſſunt, nec ſatis defendi poſſunt; ubi autem multi ſunt ſubditi, nec vires deſunt nec opes. d *In multitudine populi* (ait Spiritus ſanctus) *dignitas Principis: & in paucitate plebis ignominia Principis.* Eam ob rem Rex Alphonſus Sapiens boni Principis eſſe putabat, tam ſollicitè ſuam cuſtodire ditionem, e *que ſe non yermen las villas, nin los otros lugares, nin ſe derriben los muros,*

Bb 5 *nin*

a *Oſtendite populo Romano Divi Auguſti neptem: eandemque conjugem meam: numerate ſex liberos.* Tacit. 2. Annal. b *Nulli antè Romanorum ejuſdem faſtigii, viro geminam ſtripem editam.* Tac. ibid. c L. cùm ratio. §. ſi plures, ff. de por. quæ liber. d Prov. 14. 28. e L. 3. tt. 11. p. 2.

nin las torres, nin las caſas por mala guardia, e el Rey, que deſta guiſa amare, e tu viere honrada e guardada ſu tierra, ſerá el, e los, que hi uvieren, honrados, i ricos, e abundados, e tenidos por ella. Verùm ut prudentiſſimus Legiſlator illud præcipuè monuit, Regnum inſtrui debere a *de buena gente i antes de los ſuyos, que de los agenos, ſi los pudiere aver, aſi como de Caballeros, e de Labradores, e de Meneſtrales.* Quâ in re prudentiſſimè judicavit, hanc hominum frequentiam non in ſolâ plebejâ gente ponendam eſſe; hæc ſiquidem ſeipſâ parum efficiet, niſi Nobilitatem habeat comitem, quæ ſpiritus & anima illius eſt, ſuoque exemplo docet appetere honeſta & pericula ſpernere. Plebs abſque Nobilitate exangue quoddam cadaver eſt, adeoque ad eam conſervandam augendamque omni opera Principem conniti decet; uti quondam factitabat Auguſtus, qui Hortalo Nobili Romano non ſolùm conjugii ineundi auctor fuit, ſed vivendi etiam media ſuppeditavit, b *ne clariſſima familia extingueretur.* Ejus rei magna in Germaniâ habetur ratio, unde antiquitus uxoribus dos dari non c conſueverat, & nunc exigua ea eſſe ſolet, ut præcipua illarum dos ſit Virtus & Nobilitas, magiſque ad animi & corporis dona attendatur quàm fortunæ bona, adeoque tantò faciliùs concilientur matrimonia, nec cupiditas tempus inutiliter perdat in perveſtigandâ ſponſâ aliquâ locupletiori; quæ cauſſa fuit, cur Lycurgus omnes omnino dotes lege etiam ſancitâ prohiberet, & Carolus d Quintus Imperator, modum illis poneret: quin & Ariſtoteles Lacedæmones fertur reprehendiſſe, eò quòd dotes tam amplas filiabus ſuis e largirentur. Voluit præterea Alphonſus Rex, ut non niſi in caſu neceſſitatis Exterorum frequentia in Statum induceretur: nec immerito quidem, diverſi

a L.1. tt.11. p.2. b Tac.l.2. Annal. c *Dotem non uxor marito, ſed uxori maritus affert.* Tac. de mor. Germ. d 1.1. tt. 2.l.5. Rec. e *Statuit Virgines ſine dote nubere: juſſit uxores eligerentur, non pecunia.* Trog.l 3.

verſi enim mores, & Religionum cultus magis domeſtici hoſtes ſunt, quàm vicini, eamque ob cauſſam Hiſpani Judæos omnes ac Mauros finibus ſuis ejecerunt. Nationes exteræ vitia & opiniones impias introducunt, & ſeditiones contra legitimum Principem facilè *a* commovent Quod tamen incommodum magnoperè metuendum non erit; ſi exteri ſolùm evocentur ad colendos agros, & alias artes exercendas, immò hoc fieri quandoque expedit. Selymus Turcarum Imperator è Cairo magnum operariorum numerum Conſtantinopolim ſubmiſit. Poloni, cùm Henricum Ducem Andegavenſem elegiſſent in Regem, inter alia pacta illud quoque eſſe voluerunt, ut varias Artificum familias unà ſecum adducerent. Nabuchodonoſor expugnatâ Hieroſolymâ tranſtulit inde *b omnes viros robuſtos, ſeptem millia, & Artifices, & incluſores mille: duxitque eos captivos in Babylonem.* Verùm quia ad eam rem ſæpe induſtria deeſt, neque ſemper ſumptus ſuppetunt; aut etiam, quia ſola ejuſmodi deductio minimè ſufficeret, ponam hic aliquot cauſſas, unde illa regnorum ſolitudo, & ſubditorum infrequentia oriri ſolet, ut iis cognitis tantò faciliùs remedium parari poſſit. Iſtæ igitur aut externæ ſunt aut internæ. Externæ; bellum & coloniæ. Bellum monſtrum quoddam eſt, quod humano victitat ſanguine; cumque ad Statum conſervandum expediat illud foris alere potiùs, ut ſolebant *c* Romani, vita fortuniſque ſubditorum in eam rem opus eſt: Coloniæ quoque diu ſuſtentari non poſſunt abſque copioſa hominum deductione, ut in Hiſpaniâ accidit. *d* Eâdem de cauſſâ *neque dum Annibal in Italia moraretur, nec proximis.*

a *Quare qui inquilinos, & advenas ante hac in civitatem receperunt, hi magna ex parte ſeditionibus jactati ſunt.* Ariſt. lib.5 Polit cap.3. *b* 4. Reg.24. 16. c *Fuit proprium popu'i Romani longe à domo bellare, & propugnaculis imperii ſociorum fortunas, non ſua tecta defen.ere,* Cic. pro lege Manil. *d* Vell.l.1.

ximi: *poſt exceſſum ejus annis vacavit Romanis colonias condere, cum eſſet in bello conquirendus potius miles, & poſt bellum vires refovendæ potius, quam ſpargendæ.* a Et Vellejus Paterculus in legibus Gracchi inter perniciosiſſima numeravit, quod extra Italiam colonias poſuiſſet, quæ proinde à viſceribus Imperii nimium remotæ eidem aſſiſtere in neceſſitate non poſſent. Aliæ vaſtitatis & ſolitudinis cauſſæ internæ ſunt. Inter præcipuas numero tributa, defe-ctum agriculturæ & mercimoniorum, nimiam item dierum feſtorum multitudinem, quorum damna & remedia alibi in hoc libro expoſuimus.

Sed & urbes aulicæ præcipua ſolitudinis cauſſa ſunt· ſicut enim fervens jecur calorem nativum ad ſe attrahit; & aliquas corporis partes ſpiritu & vigore deſtituit, ita aularum pompa, earumque commoda & deliciæ, lucrum artium, occaſio præmiorum homines alliciunt, Opifices inprimis atque Artifices, qui facilè ſibi perſuadent, magis otioſam vitam eos vivere, qui Principi inſerviunt, quàm qui mechanicas exercent artes. Quid? quòd ii etiam, qui Ducum, Marchionum, & Comitum gaudent titulis, præſentiâ Principis, aut aulæ deliciis fruendi cauſſa relictis ſuiſmet Statibus ad illam ſe conferant; unde porrò fit, ut dum eos rectè curare negligunt, & reditus annuos in ſuam ſuſtentationem, & ſumptus minimè neceſſarios prodige impendunt & opibus paullatim & incolis exuantur, quibus utriſque iidem Status florerent potiùs, ſi iis Domini ſui præſentes domi adeſſent. Hæc atque alia incommoda prudentiſſime expendit Juſtinianus Imperator, atque ut iis adferret remedium, certum propterea Magiſtratum *b* inſtituit. Similiter Rex Joannes II. *c* præcepit ut Duces omnes,

a idem lib. 2. b *In venimus enim, quia paulatim Provinciæ ſuis habitatoribus ſpoliantur; magna vero hæc noſtra civitas populoſa eſt turbis diverſorum hominum & maximè agricolarum; ſuas civitates & culturas relinquentium.* c Auth. de quæſt.

omnes, aliæque illuſtres perſonæ, quæ in aula ejus morabantur, ſtatis temporibus domum ad ſuos reverterentur, quomodo & Trajanus Imperator quondam fecerat.

Præterea Fidei commiſſa, aut prærogativæ Natalium in Hiſpaniâ plurimùm ſoboli propagandæ obſunt: frater enim natu major omnia ſibi familiæ bona vendicat (id quod Regi Theodorico iniquum prorſus *a* videbatur) cumque aliis matrimonii ineundi copia non ſit, aut religioſum ſuſcipiunt habitum, aut ad bellum proficiſcuntur. Eam ob cauſſam Plato divitias & inopiam antiquas Rerumpub. peſtes ſolebat appellare; exiſtimabat nimirum, omnia ferè earum damna oriri ex eo, quòd bona in iis non ſatis rectè dividerentur. Si cives omnes congruam haberent ſuſtentationem, magis ſine dubio florerent Reſpublicæ. Verùm tametſi hæc utilitas magna ſit, non minùs tamen ad bonum publicum intereſt, ut conſervetur Nobilitas ejuſmodi Fideicommiſſorum beneficio, & ut illa habeat unde Principi & Reipublicæ præſtare poſſit obſequia, adeoque antiqua illa retineri poſſent, Nobilitati tamen recens inſtitutæ permitti minimè deberent, ſtatutâ etiam lege, ut conſanguinei ad quartum uſque gradum neceſſarii eſſent hæredes, ſi non ex aſſe, at certè magnâ & potiſſimâ ex *b* parte; quo modo vitarentur donationes & legata, quæ vanitati magis, quàm Reipublicæ ſerviunt, ſicut & illa, quæ devotâ quâdam prodigalitate, nec modum ſervant, nec ſanguinis proprii habent rationem, dum contra debitum charitatis ordinem nec fratribus nec conſanguineis reliquis ſufficiens relinquitur ſuſtentatio, unde familiæ

Bb 7 extin-

a *Iniquum eſt enim, ut de una ſubſtantia, quibus competit ſucceſſio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommoda ingemiſcunt.* Caſſ. lib. 1. ep. 1.

b *Commodum eſt etiam, ut hæreditates non donatione, ſed jure cognationis tradantur.* Ariſt. lib. 5. Polit. cap. 8.

extinguuntur, exhauriuntur reditus Regii, populus ad tributa ſolvenda fit impotens, augeſcit exemptorum potentia, & imminuitur juriſdictio Principis. Expendens ejus rei incommoda *a* Moyſes, edicto publico vetuit, ne quid ultrà Iſraëlitæ ad opus ſanctuarii *b* offerrent, tametſi Deus ipſe oblationum iſtarum fuiſſet auctor, & mente purâ ac religioſâ omnia *c* fierent. Reſpublica Veneta jam pridem decretis ſuis ei rei ſapientiſſimè providit.

5. Illud porrò neceſſarium ut, pro matrimoniis ineundis prudens temporis habeatur ratio: nam ſi nimiùm differantur, periclitatur ſucceſſio, & patitur univerſa Reſpublica ob juvenum incontinentiam. Si contrà nimiùm maturentur, contingit filios ætate haud longè eſſe inferiores parentibus, unde reverentiam exuunt, & impatientes moræ ſucceſſionis cauſſa nefanda contra eos moliuntur.

a *Dixerant Moyſi, plus offert populus, quàm neceſſarium eſt.* Exod. 36. 5. b *Iuſſit ergo Moyſes præconis voce cantari: nec vir, nec mulier quicquam offerat ultrà in opere ſanctuarii; ſicque ceſſatum eſt à muneribus offerendis, eò quod oblata ſufficerent, & ſuperabundarent.* Exod. 36. 6. c *Omnes viri & mulieres mente devotâ obtulerunt donaria, ut fierent opera, quæ juſſerat Deus.* Exod. 35. 29.

S Y M-

SYMBOLVM LXVII.

POlitica hujus noſtri temporis in omnibus malitiam & fraudem præſupponit, & contrà ſeſe munit aliis longe majoribus, nulla Religionis, juſtitiæ, & fidei publicæ habita ratione. Omnia ſibi licere putat, quæcunque ad ſuam conſervationem & au-

augmentum faciunt; cumque artes iſtæ communes jam ſint, neceſſe eſt, ut pugnent inter ſe, ſeſeque mutuò impediant ac conficiant cum tranquillitatis publicæ detrimento, adeoque fines optatos minimè aſſequuntur. Fugiat Princeps hos tales Magiſtros, & diſcat ab ipſa Natura potiùs, in qua abſque malitia, fraude, & omni dolo vera ratio Status elucet. Illa ſola certa eſt, fixa & ſolida, qua utitur in gubernatione rerum, quæ vegetantur & vivunt, ea præſertim, quam cuique hominum in ſuo officio recta inſpirat ratio, nominarim Paſtoribus & Agricolis pro conſervandis augendiſque gregibus, & agrorum cultura: unde forte factum, ut ii Reges qui à pedo, aut aratro ad ſceptrum vocati fuêre, meliùs aliis ſuos gubernare ſubditos ſciverint. Fruatur licèt Paſtor (cujus obligatio & cura talis ferè eſt, qualis eſt Principum *a*) lacte & lana gregis ſui, ea tamen moderatione, ut neque ſanguinem omnem extrahat, neque pellem ſic deglubat, aut à frigore & calore ſeſe tueri nequeat. Ita prorſus debet Princeps (quemadmodum dixit Alphonſus *b* Rex) *guardar mas la por comunal, que la ſuya miſma, porque el bien, i la riqueza dellos es como ſuya.* Non ipſum arboris truncum exſcindit Agricola, tametſi lignis ad uſus domeſticos opus habeat, ſed ramos duntaxat amputat, nec totos illos quidem, ſed ita ut germinare poſſint denuò, & novis veſtiti foliis in annum ſequentem fructus alios proferant. Secùs ac ſolet conductor, qui cùm de hæreditate minimè ſollicitus ſit, illud agit ſolum, ut fructus pro eo tempore, quo frui iis licet, extra colligat, nil penſi habens, quod in tempus reliquum Domino ſuo utilitatem allatura non *c* ſit. Hoc diſcrimen eſt inter legitimum Principem, & tyrannum, quod ad tributorum

a *Va Paſtoribus, qui diſperdunt & dilacerant gregem paſcua mea, dicit Dominus. Ideo hac dicit Dominus Deus Iſrael ad Paſtores, qui paſcunt populum meum.* Jer. 23. 1. *b* L. 19. tt. 1. p. 2. c *Aliter utimur propriis, aliter commodatis.* Quintil. de Orat.

butorum impoſitionem attinet. Iſte tanquam poſſeſſor violentus, qui in metu eſt, ne brevi fortè Regnum cogatur dimittere, quoad per vim eo gaudere conceditur, omnes inde fructus colligere contendit, nec veretur ita radicitùs plumas evellere, ut ampliùs ſuccreſcere nequeant. Paſtor eſt, qui non gregem ſuum paſcit, ſed *a* ſemetipſum, & tanquam Mercenarius, curam illius abjicit, eumque omnino *b* deſerit. At verò Princeps aliquis legitimus & naturalis æquitatem cauſæ expendit, quantitatem & tempus, quod neceſſitas poſtulat, proportionem item fortunarum & perſonarum in tributis diſpertiendis, & Regnum ſuum tractat non tanquam corpus, cui unà cum ipſo emoriendum erit, ſed quod perennabit in Succeſſoribus: quippe qui probè novit, c *Principes mortales, Rempublicam æternam eſſe*; cumque inde in annos ſingulos novos ſperet fructus, eam omni ſtudio conſervat, velut ſecuriſſimum divitiarum ſuarum depoſitum, quo in majoribus neceſſitatibus uti poſſit: nam ut in legibus ſuis dixit Alphonſus Rex, ab Ariſtotele in quodam documento quod Alexandro Magno dedit, id mutuatus: d *El mejor teſoro, que el Rey ha, è el que mas tarde ſe pierde, es el pueblo, quando bien es guardado, è con eſto acuerda lo que dijo el Emperador Iuſtiniano, que entonzes ſon el Reyno, è la Camara del Emperador, ò del Rey ricos, è abundados, quando ſus Vaſallos ſon ricos, ò ſu tierra abundada.*

5. Quando igitur Princeps cum iſta moderatione tributa impoſuerit, fas quoque eſt ſubditos ea pendere, nec ſine rebellionis nota denegari poterunt. Hanc enim ſolam dotem habet dignitas Regia, hoc unicum ſubſidium neceſſitas publica. e *Neque quies gentium ſine armis; neque arma ſine ſtipendiis; neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt.* Eam ob rem

a *Va Paſtoribus Iſraël, qui paſcebant ſemetipſos.* Ezech. 34. 2. b *Mercenarius autem, & qui non eſt Paſtor, cujus non ſunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.* Joan. 10. 12. c Tacit. lib. 3. Annal. d L. 15. tt. p. 2. e Tacit lib. 4. Annal.

rem Imperatori Neroni tributa remittere volenti Senatus Romanus ſeſe oppoſuit. dicendo, a *diſſolutionem Imperii* fore, *ſi fructus, quibus Reſpublica ſuſtinetur, diminuerentur.* Tributa pretium paucis ſunt, ſi nimis gravia ea ſint, nec populus neceſſitatem agnoſcat, cur imponi debuerint, facilè contra ſuum Principem contumaciter inſurgit. Nec alia de cauſſa tam inviſus omnibus fuit Rex Alphonſus cognomento Magnus, tamque graves expertus calamitates, ut ſceptro tandem abdicare ſe cogeretur; ſicut & propterea Garſias Galæciæ b Rex vitam pariter & Regnum perdidit. Conſiderabat hoc periculum cum animo ſuo Rex Henricus Tertius, quando ſuadentibus, ut pro ſumptibus belli conquirendis nova tributa exigeret, reſpondit: *Magis ſe maledicta populi, quàm hoſtes ſuos metuere.* Pecuniæ ex iniquis tributis collectæ ſubditorum miſcentur ſanguine, qualis è ſcuto illo, quod S. Franciſcus de Padua coram Ferdinando Rege Neapolitano diffregit, manare viſus eſt, & nunquam non clamat contra Principem. Quare ut iſta incommoda evitentur, grandia tributa ante imponi non debent, quàm univerſum Regnum de neceſſitate edoctum fuerit: nam ubi de ea, & Juſtitia cauſſę conſtiterit, facilè in onus aliquod extraordinarium conſentit populus, uti factum vidimus in iis, quæ popoſcit Rex Ferdinandus Quartus, & in conceſſione integri illius millionis, quem Comitia Toletana temporibus Regis Henrici Tertii ſponte elargita fuerant, permittendo inſuper, ut ſi ad continuandum bellum contra Mauros id non ſufficeret, Comitiis etiam non requiſitis plura porrò exigerentur. Tametſi enim ad privatos minimè pertineat tributorum Juſtitiam examinare, & ipſi ſæpe impenſarum cauſſas capere nequeant, neque etiam abſque evidenti ſecretorum periculo iis iſtæ c communicari poſſint, ſemper ta-

a Idem l. 13. Annal. b Mar hiſt. Hiſp. l. 9. c. 8. c *Tibi ſummum rerum judicium Dii dedère, nobis obſequii gloria relicta eſt.* Tac. l. 6. Annal.

tamen rationes quædam ſunt generales, quas ſine incommodo iis proponere licebit. Et licèt tributa imponendi facultas penes ſupremam ſit poteſtatem, cui ratio naturalis ac divina ſuffragantur, nec ſi aliàs æqua ſint, & neceſſaria, ſubditorum conſenſu ad ea opus ſit: nam (ut dixit Rex Alphonſus Sapiens) *el Rey puede demandar, e tomar al Reyno lo que uſaron los otros Reyes, e aun mas en las ſazones, que lo uviere en gran meneſter, para pro comunal de la tierra*; prudentis tamen Principis erit, ita dextre rem inſtituere, & ſic diſponere ſubditorum animos, ne vis videatur: neque enim omne id, quod abſolute fieri poteſt, ſemper exequi convenit. Tributum (ſic Scriptura *a* loquitur) populi frænum eſt; iſthoc ille in obedientiæ officio continetur, Princeps verò ad eum corrigendum potentior fit & contra nimiam ejus libertatem vires ſibi comparat: ſubditos enim ab omni onere immunes nemo recte gubernaverit. Verùm frænum illud tam ſuave ſit oportet, ut non obſtinent animum, & mordicùs eo comprehenſo præcipitent; quemadmodum prudentiſſime id expendit Rex Flavius *b* Herwigius in Concilio Toletano XIII. cùm diceret, tunc gubernationem optimam fore, *ſi nec incauta exactio populos gravet, nec indiſcreta remiſſio Statum gentis faciat deperire.*

Imperium in vitam abſque periculo exercetur, quia ex lege fit, quæ caſtigat paucos ad exemplum cæterorum; at verò Imperium in fortunas, cùm pecuniam pendere jubentur ſubditi, diſcrimine non vacat, quia ad omnes pertinet, magiſque fortunarum damna afficiunt populum, quàm corporis, præſertim ſi cum ſudore & ſanguine acquiſitæ illæ fuerint, aut impendi debeant in delicias Principis. Qua in re conſiderare oportebit memorabile Regis Davidis facinus, nolentis bibere aquam, quam tres fortiſſimi milites per medios hoſtium cuneos penetrando, de ciſterna Bethlehemitica hauſe-

a *Et tulit David frænum tributi.* 2. Reg. 8. 1. *b* Concil. Tolet. XIII.

hauſerant, ne ſanguinem hominum iſtorum & periculum bibere *a* videretur. Neque bona ratio Status eſt, tributis exhaurire, & ad incitas redigere ſubditos, ut tantò obedientiores ſint: etſi enim egeſtas, quæ unà nobiſcum naſcitur, aut caſu aliquo evenit, demiſſiores reddat animos; illa tamen violenta ad ſeditionem potiùs commovet, eoſque impellit ut nefaria contra *b* Principem ſuum moliantur. Ad Davidem adverſùs Saülem c *convenerunt omnes, qui erant in anguſtia conſtituti, & oppreſſi ære alieno, & amaro animo, & factus eſt eorum Princeps.* Nunquam magis obſequens erit Regnum, quàm ſibi opibus & rebus omnibus affluat. Dei populus, duriter etiam in Ægypto habitus, libertatis ſuæ oblitus fuit propter abundantiam, qua ibi fruebatur; at mox ubi in deſerto rerum inopia laborare cœpit, ſervitutem illam tulit acerbiùs, & graviter queſtus fuit.

§. Si Regnum ea conditione obtigerit, ut abſque ejus conſenſu tributa imponi nequeant, aut poſteà decreto aliquo generali ita ſancitum; ut factum in Comitiis Madritenſibus tempore Regis *d* Alphonſi Undecimi, aut diuturna aliqua præſcriptione jus iſtud acquiſitum fuerit, uti in Hiſpania & Francia accidit; in his talibus caſibus Comitiorum conſenſum expectare oportebit, ne periculo ſeſe exponat Princeps; quod Carolus Septimus Franciæ Rex quondam expertus fuit, cùm non rogatis priùs aliorum ſententiis tributum quoddam voluiſſet imponere. Porrò ad eam rem proderit plurimum, ſi Princeps tantum apud ſubditos auctoritate valeat, ut ipſi ex concepta de zelo illius erga bonum com-

a *Num ſanguinem hominum iſtorum, qui profecti ſunt, & animarum periculum bibam?* 2. Reg. 23. 17. b *Ferociſſimo quoque adſumpto; aut quibus ob egeſtatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi neceſſitudo.* Tacit. lib. 3. Anna. c 1. Reg. 22. 2. *d* Mar. Hiſt. Hiſp. l. 15. c. 21.

commune opinione æquum judicent onus, quod iis imponitur, & ultro in illud conſentiant, totos ſeſe ejus prudentiæ, & notitiæ rerum publicæ committendo, quomodo ad Joſephi arbitrium ſeſe referebant Ægyptii, cùm quintam fructuum partem ab iis *a* exigeret. Ubi populus iſtam de Principe conceperit fiduciam, cavere debet ſedulò, ut ne eum abſque ſufficienti cauſſa & matura conſilii deliberatione oneret. Verùm ſi neceſſitas urgens aliud poſtulaverit, illud curet ſaltem, ut tributa, quæ exiguntur, bene impendantur: nihil enim gravius fert populus, quàm ſi nullum operis ſui fructum videat, & fortunas ſuas in uſus inutiles inſumi intelligat. Tum illud etiam odit, ſi tributa, quæ ſuaſit neceſſitas, ea ceſſante continuent. Quare tollere ea debet Princeps, ne fiat, quod tempore Veſpaſiani accidit, quando tributa b *neceſſitate annorum excuſatâ, etiam in pace manſere*; poſteà enim ea metuunt, & pendere detrectant ſubditi, tametſi exigua ſint, exiſtimantes nimirum, ea fore perpetua. Regina Maria plurimùm Regni ſtudia ſibi devinxit, ejuſque fidelitatem in maximis etiam motibus experta fuit, eò quòd ſubditis remiſiſſet exactiones, quas maritus ejus Rex Sanctius Quartus ex rebus ad commeatum pertinentibus poſtulaverat.

5. Illud difficile, perſuadere Regno, ut pecuniam contribuat ab bellum foris gerendum: neque enim facilè capit, quantum ad pacem domi conſervandam conducat, illud quàm longiſſimè arcere, & in alienos inferre Status, quodque minus periculoſa ſit defenſio, quæ clypeo fit, quàm quæ galeâ, eò quòd longiùs ille abſit à capite. Breviſſimus eſt populi viſus, nec tam longùm videt. Onus præſens magis percipit, quàm futurum beneficium, nec cogitat defuturos poſteà ſumptus publicos & privatos,

a *Salus noſtra in manu tua eſt; reſpiciat nos tantum Dominus noſter, & læti ſerviemus Regi.* Gen. 47. 25.
b Tacit. l. 2. Hiſt.

tos, ut damna neglecta a ſarciantur. Quare ſingulari ſolertia & prudentia Principis opus erit, ut propriæ ſuæ utilitatis capax fiat.

§. In exactionibus illud quoque conſiderandum, ne oneretur Nobilitas: cùm enim tributa potiſſimùm ſint, quæ eam à plebejis diſcernant, ægerrimè fert iis parem ſe æſtimari, & ſua violari privilegia; Majorum virtute parta & acquiſita. b Hæc cauſſa fuit, cur Nobiles Caſtellani contra Regem Henricum Tertium arma ſumpſerint, cùm à ſingulis quinque maravedinos aureos (monetæ id genus eſt) in communes belli uſus depoſceret.

§. Nec imponi debent tributa iis rebus, quæ ad vitam præciſè ſuſtentandam ſunt neceſſariæ; ſed iis potiùs, quæ deliciis deſerviunt, aut curioſitati, aut oſtentationi & pompæ: ſic enim fiet, ut correcto immodico luxu, major oneris pars incumbat in ditiores & magis potentes, & ſubleventur agricolæ & opifices, quæ communitatis pars vel maximè fovenda & conſervanda eſt in Republica. Sic Romani magna exigebant tributa pro aromatibus, unionibus & gemmis pretioſis, quæ ex Arabia aſportabantur. Alexander Severus ea depoſcebat ex officiis, quæ ad laſciviam magis eſſent, quàm ad neceſſitatem. Inſtauratæ diſciplinæ pars eſt deliciarum augere pretium.

§. Nulla tributa minùs noxia, quàm quæ advectis mercibus imponuntur in portubus: ea enim magnam partem pendunt Exteri. Quare prudentiſſime in iis conſtituti ſunt reditus Regii in Anglia, ipſo Regno immuni relicto.

§. Maximam tributorum & vectigalium regiorum incommodum eſt in Quæſtoribus ſeu Coactoribus, qui interdum plus damni adferunt, quàm tributa ipſa; neque ullam rem impatientius tolerant ſubdi-

a *Plerumque accidit, ut qua Provincia pecunia parcendo, remota pericula contemnunt, incumbentibus demum malis, deſperato ſæpe remedio, graviora ſentiant detrimenta.* Paul. Iov. b Mar. Hiſt. Hiſp. l. 11. c. 14.

ſubditi, quàm violentiam & importunitatem Miniſtrorum in cogendis ejuſmodi pecuniis. Solam Siciliam tributorum exactiones modeſtiùs tuliſſe Cicero memorat: Deus ipſe per Iſaiam Prophetam de iis conqueritur, quod populum ſuum *a* exſpoliaverint. In Ægypto Propheta aliquis tributis præerat, ita nulli ea in re ſatis confidebant, niſi qui peculiater eſſet Deo dicatus; his verò temporibus ea committuntur inſtitoribus & uſurariis, qui non minùs naves portum ſubeuntes exſpoliant, ac ipſum naufragium, & velut prædones ultro citroque commeantium bonis *b* inhiant. Quid mirum igitur, commercia in Regnis deſinere, nec aliunde divitias inferri & pecunias, ſi prædæ omnia ſint expoſita? quid mirum, inquam populum graviter ferre exactiones, ſi perſolutis iis, quæ debentur Principi, decuplo ampliùs Exactoribus pendendum ſit. Ob iſthæc incommoda tempore Regis *c* Joannis Secundi in Comitiis Guadalajarenſibus Caſtellæ Regnum ſponte in ſubſidium obtulit centum & quinquaginta Ducatorum millia, ea tamen conditione, ut penes ipſum eſſent acceptorum & expenſorum libri, quo cònſtare poſſet, quid in communes uſus collatum, & quo modo impenſum fuiſſet, nec eorum permitteretur arbitrio, qui ob pupillarem Regis ætatem Regni habenas moderabantur. Eadem de cauſſa Regnum Franciæ Henrico Secundo propoſuit, ut tributorum Exactores amoveret, pollicentibus ſubditis perſoluturos ſe, ubicunque ipſe vellet, quod in ſumptus regios ſufficeret; & licèt iſtud initiò haud diſpliceret, non defuère tamen poſteà Conſiliarii, qui ob rationes quaſdam apparentes id diſſuaderent. Ad idem illud

non

a *Populum meum exactores ſui ſpoliaverunt.* Iſai. 3. 12.

b *Portus noſtros navis veniens non paveſcat, ut certum nautis poſſet eſſe naufragium, ſi manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna, quam ſolent nudare naufragia.* Caſſiod. l. 4. & 19. *c* Mar. hiſt. Hiſp. l. 19. c. 7.

non ſemel Caſtellæ quoque Regna ſeſe obtulerunt, immò & ad omnem æris alieni diſſolutionem, verùm judicatum fuit, cedere in imminutionem auctoritatis Regiæ, ſi illi Tutoris loco Regnum eſſet, & hanc ipſam poteſtatem periculo non carere. Veriſſimam tamen cauſſam illam judico, quòd plerumque ferè rei pecuniariæ curatio, & occaſio tam opportuna multos ditandi ęgre è manibus dimittatur. Auctoritas Principis non in adminiſtrationem gnarum opum conſiſtit, ſed in eo, quòd multa poſſideat. Non minùs exiſtimationis ſuæ retinens erat Reſpublica Romana, quàm ulla alia, & tamen ob ingens illud onus cogendi pecunias præcepit, ut ipſæ Provinciæ ſua adminiſtrarent tributa & colligerent; neque verò ideò intermiſit in officio continere Magiſtratus, ut ſine avaritia & crudelitate illa collectio fieret, qua in re Tiberius apprimè diligens *a* fuit. Sanè modeſtia in uno aliquo tributo exigendo obligat ſubditos, ut ultrò in plura alia largienda conſentiant.

a *Ne Provinciæ novis oneribus turbarentur, utque vetera ſine avaritiâ aut crudelitate Magiſtratuum tolerarent.* Tacit. l. 4. Annal.

Symbolum. LXVIII.

INgenioſi Græci Philoſophiam non ſolùm naturalem, ſed moralem etiam & politicam ſcitis quibuſdam fabularum involucris (ut Ægyptii hieroglyphicis) abdiderunt, aut ne manaret in vulgus, aut ut ab dulci illa fabularum amœnitate penitiùs eam imprimerent animis. Ita cùm vires navigationis & opus, quæ ejuſdem acquiruntur beneficio, vellent ob oculos ponere, finxerunt navim Argo (quæ prima omnium è portu ſolvere, & alto ſeſe mari committere auſa fuerat) obtinuiſſe vellus Colchicum, pellem nimirum arietis inauratam; quo præclaro facinore Palladi armorum Præſidi conſecrari promeruit, & inter ipſas Firmamenti trans-

transferri conſtellationes, in præmium ſcilicet tot ſusceptorum non abſque inſigni periculo itinerum, palàm oſtendendo univerſo orbi, velorum re-

morumque beneficio inter ipſos undarum montes vias fieri poſſe, quibus impellente vento arma & merces in omnes mundi partes inferre liceat.

Iſthæc moralis doctrina, & quia jam navis illa in cæleſti ſpærâ inter ſtellas relata eſt, occaſio mihi fuit, ut in præſenti Emblemate binas depingerem, quæ poli eſſent hujus terreſtris orbis, & clarè ſubjicerem oculis, navigationem eſſe, quæ commerciorum uſu terram ſuſtentat, ejuſque dominia armis roborat. Mobiles ſunt iſti navium poli, ſed in illâ ipsâ eorundem mobilitate Imperiorum conſiſtit ſtabilitas. Vix ulla unquam fuit Monarchia, quæ iis quaſi fundamentis innixa non fuerit. Si Hiſpaniæ ambo illi poli maris Mediterranei & Oceani deeſſent, mox ejus corrueret amplitudo: nemo enim non videt, Provincias tam diſtantes inter ſe in periculo fore, niſi vela remique eas unirent quodammodo, & ſuppetias militares ad earundem conſervationem defenſionemque tempeſtivè ſubmitterent, ita ut naves & triremes nil aliud, quàm marini quidam pontes eſſe videantur. Eam ob cauſſam Carolus Quintus Imperator, & Dux Albanus Ferdinandus Regi Philippo Secundo ſuaſerunt, ut in mari potiſſimùm armis & copiis militaribus præſtare aliis conaretur. Nec ignoravit Rex Siſebuthus, quanti id referret, qui primus iis viribus in mari Hiſpanico uſus fuit. Idem quoq; conſilium Themiſtocles ſuæ dedit Reipublicæ, & reipsâ poſteà Romani ſecuti ſunt, ut orbem ſuæ ditioni ſubjicerent. Elementum illud terram ambit & edomat. In illo vis juxtà ac velocitas locum habent. Qui fortiter iis uti noverit, terræ dominum ſe conſtituit. In hâc minantur arma, & ex unâ ſolâ parte feriunt; in mari ex omnibus. Nulla tam vigilans cura eſt, quæ omnibus ſemper oris maritimis antè poſſit proſpicere; nulla tanta potentia, quæ ſufficienti eas queat tueri præſidio. Maris beneficio Nationes omnes ad morum manſuetudinem adducuntur, quæ incultæ aliàs eſſent ac barbaræ abſque navigationis commercio, unde communis fit linguarum uſus; id quod docere voluit Antiquitas, dum clavum navis Argo ſermone uſum fuiſſe finxit, ut innueret, credo, illius

bene-

beneficio exteras adiri & celebrari Provincias; ſiquidem navis gubernaculum eſt, quod ſingulis opes & divitias aliarum communicat, unâ Provinciâ alteri viciſſim largiente, quod eidem deeſt; quæ neceſſitas & ſubſidium mutuum reciprocum illum amorem familiaritatem alunt inter homines, quorum unus alterius operâ & auxilio carere non poteſt.

5. Atque hæc maris potentia Regnis quibuſdam magis utilis eſt, ac aliis, pro diverſo eorundem ſitu ac diſpoſitione. Monarchiæ in Aſiâ ſitæ terrâ magis viribus indigenr, quàm mari. Venetiæ & Genua, quarum illę in ipſo mari, hęc eidem proxima eſt, atque ita conſtituta, ut ſcopulis maris potiùs, quàm terræ ſinus eſſe videatur, ad omnem culturam & agricolationem inidoneus, robur ſuum in velis remiſque ponant neceſſe eſt. Et quoad ea habuerunt in pretio, terrori fuerunt orbi ambę illę Reſpublicę, & gloriâ celebres. Hiſpania, quæ à montibus Pireneis verſus mare porrigitur, & quaſi inter Oceanum & Mediterraneum ſeſe mediam interjicit, potentiam ſuam fundet in armis navalibus, ſiquidem ad dominium univerſale aſpirare, illudque tueri voluerit. Nec verò deeſt diſpoſitio optima & opportunitas portuum ad arma iſta ſuſtentanda, & ad impediendam aliarum Nationum navigationem, quæ ejuſdem beneficio opes ſibi accumulant, & comparant vires, quibus deinde Monarchiæ Hiſpanicæ bella inferunt. Ob eum finem conduceret armis etiam conſulere ſecuritati commerciorum & mercaturæ, quæ longinquas navigationes ſecum affert, ex portubus armamentaria & granaria efficit, inſtruit eos rebus omnibus pro exercitu neceſſariis, tribuit Regno, unde alantur copiæ militares, auget denique illud, & frequentari facit ab incolis. Hæc & alia commoda Ezechiel adumbrare voluit ſub Allegoriâ navium, quibus Tyrus (civitas a *in corde maris ſita*)

a *O Tyre, tu dixiſti: perfecti decoris ego ſum, & in corde maris ſita.* Ezech. 27. 3.

ſita) utebatur ad exercendam cum Nationibus omnibus negotiationem, ſiquidem ad illam & naves & nautæ frequentes concurrebant. a *Perſæ, & Lydii, & Lybies erant in exercitu* ejus *viri bellatores: clypeum & galeam ſuſpendebant* in eâ *pro ornatu* ſuo. *Carthaginenſes à multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, ſtanno, plumboque* eam *repleverunt*. Verbo, nihil uſpiam erat gentium, quod in nundinis illius non reperiretur, ut meritò abundans diceretur; & b glorioſa, cujus negotiatione Rex ipſe ſuam auxerat c fortitudinem. Sidonia, Niniviticà, Babylonica, Romana & Carthaginenſis Reſpublicæ mercaturam exercentes & opibus & armis floruerunt. Quando Venetias & Genuam mercatus defecit & navigatio, fortitudinis exercitium eas defecit pariter. & maximarum gloriarum & trophæorum occaſio. Intra breves arenæ terminos, quæ nec ligone, nec aratro poteſt excoli, ſolis marinis opibus validiſſimos Batavia alit exercitus, & populoſiſſimas tuetur civitates, tam ſibi invicem vicinas, ut iis ſuſtentandis fertiliſſimi etiam agri non ſufficerent. Gallia nec auri, nec argenti fodinas habet, & mercimoniis tamen, aliiſque neſcio quibus puerilibus inventis ferri, plumbi, & ſtanni temperandi, induſtriam ſuam caro facit æſtimari pretio, & divitias congerit; nos alii verò per incuriam tanta maris bona negligimus. Ingenti cum labore & periculo ex remotiſſimis orbis partibus adamantes, uniones, aromata, multoſque alios theſauros advehimus, nec ultrà progredimur; interim alii è labore noſtro quæſtum faciunt, & ea Europæ, Africæ, & Aſiæ Provinciis communicant. Genuenſibus aurum noſtrum, argentumque committimus, ut iis negotientur. & pro eorundem negotiationibus plurima

a *Omnes naves maris & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ.* Ezech. 27. 3. Ibid. v. 9. 10. 12.

b *Repleta es, & glorificata nimis in corde maris.* Ibid. v. 25. c *In multitudine ſapientiæ tuæ, & in negotatione tuâ multiplicaſti tibi fortitudinem.* Ezech. 28. c. 5.

plurima perſolvimus cambia. Hiſpania Provinciis aliis ſubmittit ſericum, lanam, chalybem, ferrum, aliaſque diverſas materias, quæ diverſimodè dein elaboratæ revehuntur ad nos, & ingenti à nobis coëmuntur pretio ob vecturæ ſumptus, & artificium; adeò ut carò nobis ſtet Nationum aliarum ingenium, & induſtria. Importantur in Hiſpaniam merces, quæ aut oculis ſolùm ſerviunt; aut citò conſumuntur, & aurum argentumque viciſſim inde effertur aliò; quo demum fit, quod dicebat Rex Henricus Secundus, *ut diteſcant, & potentes fiant Exteri, immò ipſi interdum hoſtes tantas colligant opes; ut ſubditis noſtris nihil penè ſuperſit reliquum*. Queſtus eâ de re quondam fuit Tiberius Cæſar, cùm ingentem illum luxum Matronarum Romanarum in unionibus, gemmiſque pretioſis a cerneret. Immortalem gloriam promerebitur Veſtra Serenitas, ſi certis favoribus honoribuſque dignabitur proſequi negotiationes & mercaturas, quas cives per ſe ipſos, & Nobiles per perſonas tertias exercuerint: neque enim magis naturales ſunt reditus, qui è terræ fructibus percipiuntur, quàm qui commutationis habentur beneficio, dum rem unam permutamus cum alia, aut pro mercibus pretium perſolvimus. Non dedignati ſunt mercaturam facere ipſi Principes Tyri, & claſſes illæ, quas Rex Salomon quot trienniis mittebat in Tharſin, non res ſolùm neceſſarias advehebant, ſed eas etiam, quibus poterat lucrum facere, ſuas augere divitias, & omnibus aliis Regibus potentia atq; opibus b antecellere. Pompejus pecunias ſuas fœnori dabat. Nobilitas Romana, & Carthaginenſis nil ideò honori ſuo detractũ

a *Quis lapidum cauſſa pecunia noſtra ad externas, aut hoſtiles gentes transferuntur?* Tac. l. 3. Annal. b *Quia claſſis Regis per mare cum claſſe Hiram ſemel per tres annos ibat in Tharſis, deferens inde aurum & argentum, & dentes elephantorum, & ſimias, & pavos. Magnificatus eſt ergo Rex Salomon ſuper omnes Reges terræ divitiis & ſapientiâ*, 3. Reg. 22. & 23.

putabant, quòd mercaturas exercerent. Roma Mercatorum inſtituit collegium, unde didiciſſe reor Batavos, quòd negotiantium ſocietates erexerint. Id quod majori cum commoditate in Hiſpania fieri poſſet, deputatis pro ſecuriori navigatione armatis navibus: ita enim illa non ſolùm creſceret opibus, ſed magis etiam florerent arma navalia, & ipſa Nationibus aliis terrori eſſet. Conſiderarunt iſthæc commoda Luſitaniæ Reges, adeoque per incognita maria armorum ope in Orientem negotiari cœperunt, negotiatione arma ſuſtentarunt, & fundato ea ratione novo ampliſſimoque Imperio introduxerunt Religionem, quæ ad illas tam remotas Provincias tranſvolare non potuiſſet; uti nec poſteà ad partes occidentales, induſtria & fortitudine Caſtellanorum, niſi antennarum plumis limeis, & ex arbore crucis pendentibus, tanquam alis quibuſdam uſa fuiſſet, quibus Gentilitati cognoſcendam ſe dedit, quæ aliàs novos illos hoſpites, è tam longinquis venientes regionibus, adeò ignotos habuit, ut ne fama quidem de iis antè quicquam *a* acceperit, & accepta ab iiſdem vera Evangelii luce, ac pane divino Euchariſtico, tam longè *b* aſportato, exclamat præ gaudio cum Iſaia: c *Quis genuit mihi iſtos? ego ſterilis, & non pariens, tranſmigrata & captiva: & iſtos quis enutrivit? ego deſtituta, & ſola: & iſti ubi erant?*

§. Ad eandem rem illud quoque haud parum intereſſet, ſi quemadmodum Romani ſuum firmarunt Imperium, conſtitutis præſidiis Conſtantinopoli, in Inſula Rhodo, ad Rhenum, & Gadibus, tanquam in quatuor præcipuis illius angulis; ita nunc in diverſis Oceani & maris Mediterranei partibus collocarentur Religiones militares Hiſpaniæ, ut glorioſa quadam æmulatione obirent maria, piratas

a *Ecce iſti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & iſti de terra auſtrali.* Iſa. 49. 12. b *Facta eſt quaſi navis inſtitoris, de longè portans panem ſuum.* Prov. 31. 14. c Iſa. 49. 21.

ratas arcerent. & commercia cum aliis Nationibus ſecuriora redderent. Sat magna virtutis & fortitudinis præmia ſunt iſta Nobilitatis inſignia, & opulentiæ ſatis ejuſmodi Ordinum militarium Præfecturæ, ut rei tam eximiæ, & tanto Rege digniſſimæ initium dari poſſet. Quod ſi reditus earundem non ſufficerent, nec Corona privare ſe vellet dote tot inſignium Magiſteriorum, quorum adminiſtrationem illi conceſſit ſancta Sedes Apoſtolica, Eccleſiaſtici quidam reditus applicari in eum finem poterunt. Conſilium hoc fuit Regis Ferdinandi Catholici, qui Orani Equites S. Jacobi, Bugiæ verò & Tripoli Ordines Alcantaræ, & Calatravæ volebat conſtituere, obtentâ jam à Summo Pontifice facultate, ut reditus Monaſteriorum *del Villar de Veñas*, ut vocant, S. Item Martini, in Diœceſi S. Jacobi, & Ovetenſi in eum uſum poſſet impendere. Verùm propter excitata poſteà per Italiam belli incendia ea res effectum non habuit, aut quia fortè Deus hanc tam eximii inſtituti gloriam alii cuidam Regi reſervavit. Neque obtendi hîc debet ratio Status, quaſi ea non permittat, ut ſumma rei Nobilibus committatur: quippe unde tot ac tantæ ſeditiones ortæ in Caſtellâ, cùm tam multi eſſent Ordinum militarium Magiſtri; hoc, inquam, nunc obtendi non debet, poſtquam tot Coronarum acceſſione tantoperè Regum crevit amplitudo, ut incommodum illud metuedum non ſit, præſertim ſi Ordines iſti extra Hiſpaniam fuerint, & eorundem Magiſteria ipſi Coronæ tanquam membra quædam uniantur.

SYMBOLUM XLIX.

NE vel unico momento hanc mundi Monarchiam auro & ferro deſtitui voluit Providentia divina: auro quidem, quòd id ad illius conſervationem omnino eſſet neceſſarium; ferro verò, quòd abſque eo ſe tueri non poſſet. Enimverò etſi unà cum

cum ipſo mundo producta non fuerint, alter tamen univerſi hujus moderator, & aſtrorum omnium princeps Sol, mox atque conſervandarum rerum curam laboremque ſuſcepit, illud egit potiſſimùm, ut expurgaret, & auro illineret terram metallicam, atque in montibus æraria conſtitueret, ubi & Mars belli Præſes materiâ in ferrum & chalybem conſolidata armamentaria erexit. Brachia Rerumpublicarum arma ſunt: ſanguis earundem & ſpiritus, theſauri; quòd ſi hi armis robur non tribuant, nec arma viciſſim theſauros tueantur ac foveant, imbelles jacebunt Reſpublicæ,& rapinæ violentiæque omnium erunt expoſitæ. Narrat Plinius, in Indiis formicarum eſſe genus, quæ loco granorum tritici, aurea colligant. Auri uſum nequaquam iis Natura conceſſit, voluit tamen, ut tanquam Magiſtræ alias inſtruerent Reſpublicas, quanti referat theſauros cogere. Et licèt Politicorum quorundam opinio ſit, opes accumulandas non eſſe, eò quòd cupiditas hoſtium arma excitet; uti accidit Regi Ezechiæ, poſtquam divitias ſuas Aſſyriæ Legatis *a* oſtendiſſet, & Ægyptii propterea reditus Regios in ſtructuras & fabricas impendebant. Rationes tamen, quas adferunt, & exempla iſta vim non habent: nam Ezechiæ ob monſtratos theſauros bellum illatum non fuit, ſed ob vanitatem oſtentationis, & quòd in illis magis, quàm in Deo ſpem ſuam & fiduciam poneret; hinc prædixit illi Iſajas Propheta fore, ut omnia *b* perderet. Ægyptii verò non periculi cauſſa, ſed ad diſtrahendos ſubditorum animos (quemadmodum ſuo loco dicemus) & inanis gloriæ ſtudio eos ædificiis extru-

a *Lætatus eſt autem in adventu eorum, & oſtendit eis domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta varia, unguenta quoque, & domum vaſorum ſuorum, & omnia quæ habere poterat in theſauris ſuis.* 4. Reg. 20. 13. b *Dixitque Iſajas Ezechiæ: audi ſermonem Domini: ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ ſunt in domo tua.* 4. Reg. 20. 17.

endis occupabant. Si Princeps theſauros per avaritiam congreget, neque tamen iis utatur, ubi offendendi, aut defendendi poſtulaverit neceſſitas, & ſumptuum faciendorum metu de preſidiis ſufficientibus & armis Statibus ſuis non provideat, facilè futurum arbitror, ut hoſtes contra ſe advocet, dando iis occaſionem ferreas fabricandi claves, quibus ejus effringant æraria; at ubi theſauros iſtos in uſus opportunos aſſervaverit, terrorem unà incutiet hoſtibus, & apud eos in veneratione erit, pecunia namque belli *a* nervus eſt. Illius beneficio Amici parantur & Socii, nec minùs hoſtium percellunt animos theſauri in ærariis, atque apparatus bellicus, & omnis generis inſtrumenta militaria in armamentariis, aut claſſes & triremes in navalibus. Si in eum finem id fiat, non eſt avaritia theſauros cogere, aut ſumptus & donationes moderari, ſed prudentia quædam politica; qualis illa fuit Regis Ferdinandi Catholici, cujus fama, qua miſer & infelix paſſim audiebat, dum viveret, in morte ejus confutata fuit, nulla notabili pecuniarum ſumma apud eum reperta. Quicquid reponebat, in Monarchiæ fabricam ſolebat impendere, & gloriam ſuam collocabat, non in eo, quòd ſumptus profudiſſet, ſed quòd haberet, in quo expenderet. Illud tamen obſervandum, theſauros colligi interdum ex vera & heroïca animi magnitudine, ad exequendas ſublimes quaſdam & glorioſas cogitationes; ſed poſteà paullatim in avaritiam illa abeunt, & citiùs ruina Statuum præ oculis eſt, quàm pro illius remedio æraria recludantur. Faciſſimè divitiarum amore capi ſe ſinit humanus animus, & in eas totum ſe convertit.

9. Nec ſufficit, theſauros inter totum Reipublicæ corpus diſpertitos eſſe, ut Chlorus apud Eutropium *b* volebat: divitiæ enim Principi ſecuritatem cre-

a *Sed nihil aquè fatigabat, quàm pecuniarum conquiſitio: eos eſſe belli civilis nervos dictitans.* Tac. lib. 2. Hiſt. b *Melius publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum clauſtrum aſſervari.* Eutrop.

creant, periculum ſubdito. Cerialis Trevirenſibus dicebat, a *penes eos aurum & opes præcipuas eſſe bellorum cauſſas.* Si egena ſit communitas, privati verò locupletes & divites, priùs pericula naſcuntur, quàm iis occurri poſſit. Conſilia rectè inſtitui nequeunt: deſugiunt enim ea omnia, quæ ad communem ſpectant conſervationem, cùm videant non niſi è privatorum bonis fortuniſque ſubſidia peti poſſe, adeoque ægrè in bellum conſentiunt. Hinc Ariſtoteli videbatur, b *male circa pecunias publicas conſtitutum eſſe apud* Spartanos, *quia neque in publico habebant quicquam, & magna bella gerere coacti, pecunias ægre conferebant.* c *Et ſi privato uſui bonum publicum poſtponitur*, quantò minùs dabitur opera, ut cum detrimento proprio malis communibus occurratur? Experta eſt illud incommodum Reſpublica Genuenſis, nec alii cauſſæ ruinam Romanæ aſcribit Cato in oratione, quam habuiſſe eum ad Senatum contra Catilinariæ conjurationis conſcios refert Salluſtius, quàm quòd (ut explicat d S. Auguſtinus) à primo ſuo deſciviſſet inſtituto, ubi pauperes erant privati, opulenta verò communitas, cujus rei non abſque querela etiam Horatius meminit.

> ——— e *Non ita Romuli*
> *Præſcriptum, & intonſi Catonis*
> *Auſpiciis, veterumque norma,*
> *Privatus illis cenſus erat brevis,*
> *Commune magnum.*

5. Magni Reges ſuæ potentiæ confiſi curam omnem theſauros colligendi, aut jam collectos conſervandi plerunque abjiciunt, & effuſioni prodigæ ſeſe dedunt nec ſatis expendunt, ubi theſauri pro neceſſitatibus defuerint, neceſſe eſſe ut ſubditos deinde tributis onerent, cum gravi fidelitatis eorundem periculo; & quantò Monarchia fuerit ma-

a Tac. lib 4. Hiſt. b Ariſt. lib. 2. polit. c. 6. c Tacit. l. 6. Annal. d S Aug. l. de civit. Dei c. 12. e Horat.

jor, tantò majoribus impenſis & ſumptibus opus fore. Centimani Briarei Principes ſunt, qui ſi quinquaginta accipiant manibus, centum aliis iterum debent expendere. Nec ullum Regnum tam opulentum, ut ejus divitiæ manui alicui prodigæ ſint ſatis. Nubes una hora effundunt vapores, quos multorum dierum ſpatio collegêre. Theſauri illi, quos natura multis etiam ſæculis in ſecretis montium ærariis coëgerat, immoderatæ Romanorum Imperatorũ profuſioni minimè ſufficere potuerunt. Et ſolet id plerunque accidere Succeſſoribus, qui theſauros jam collectos reperiunt: inutiliter enim conſumunt, quod abſque labore iis obvenit, & mox ærariorum diruunt aggeres, ut Status ſuos deliciis inundent. Non integro adhuc triennio ſexaginta ſex auri milliones prodegit Caligula etſi id temporis ſcutum unum valeret tantum, quantum nunc decem. Fatua eſt potentia, & ideò opus habet, ut corrigatur à prudentiâ œconomica: abſq; hac enim mox ruunt Imperia. Romanum inclinare viſum eſt, ex quo profuſionibus immodicis & ſumptibus nimiis Imperatorum theſauri illius cœperunt prodigi. Armis & opibus mundus hic regitur. Iſtud in præſenti Emblemate gladius ſignificat, & ramus aureus, quos ſupra terræ orbem brachium ſuſtinet, ad innuendum nimirum, utroque illo univerſum hoc gubernari, alludendo ad illam Virgilii fabulam de Æneâ, qui utriuſque adminiculo ad Infernum uſque penetravit, ejuſque monſtra ac furias domuit. Non ſauciat gladius, cujus acies aurea non eſt, nec ſufficit animi fortitudo abſque prudentiâ œconomicâ, neq; armamentaria ſine ærariis; adeòque bellum decernere Princeps priùs non debet, quàm cum animo ſuo expenderit, num ſufficientes ad id vires & media ſuppetant. Ei rei proderit, ſi Ærarii Præfectus unà etiam à conſiliis ſit Principi, ut in conſultatione referre poſſit, qui ac quanti ſint reditus Regii, quæve media ad arma capeſſenda ſeſe offerant. Cauta admodum & circumſpecta

eſſe

eſſe debet potentia, & conſiderare diligenter, quid moliatur, aut agat. Quod in fronte præſtant oculi, id in animo prudentia œconomica efficit: ſi hæc Regnis, & Rebuſpublicis deſit, cœca erunt, adeoque ſicut Polyphemus, amiſſo ſemel per Ulyſſis aſtutiam unico ſuo frontis oculo, in vanum ſaxa jaciebat, ut ſeſe ulciſceretur: ita illa quoque divitias ſuas & theſauros inutiliter prodigent. Sat multos hâc noſtrâ ætate conſumi vidimus abſque fructu ex inani aliquo metu in diſtrahendis hoſtium conſiliis, in exercitibus fruſtrâ conſcribendis, in ſuſcipiendis bellis, quæ aut amicâ compoſitione, aut diſſimulatione potuiſſent evitari, in ſubſidiis pecuniariis malè collocatis, & aliis inutilibus ſumptibus, quibus Principes potentiores ſe fore autumabant, & contrà accidit. Oſtentationes comminationeſque auri intempeſtivè & imprudenter profuſi ſeipſis evaneſcunt, neque poſſunt poſteriores prioribus eſſe pares, eò quòd una aliam enervet. Vires facilè inſtaurantur; at divitiæ ſemel inaniter effuſæ recuperari nequeunt. His uti non oportet, niſi ubi neceſſitas poſtulaverit. Occurrentibus primis monſtris non aureum ramum Æneas objecit, ſed gladium.

a *Corripit hic ſubita trepidus formidine ferrum*
Æneas, ſtrictamque aciem venientibus offert.

At poſtquam vidit nec precibus, nec pactione Charontem moveri poſſe, ut ſeſe in oppoſitam fluvii ripam trajiceret, aureum ramum protulit (abditum hactenus & occultatum) & munere iſto iratum illius animum *b* placavit.

c *Si te nulla movet tantæ pietatis imago,*
At ramum hunc (aperit ramum, qui veſte latebat)
Agnoſcas. Tumida ex ira tunc corda reſidunt.
Nec plura his, ille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ longo poſt tempore viſum,
Cæruleam advertit puppim.

a Virgil. b *Munus abſconditum extinguit iras.* Prov. 21. 14. c Virgil.

In eam ergo curam incumbant Principes, ut illos prudentiæ oculos, ſupra ſeptrum collocatos, claros ſemper habeant & perſpicaces, neque œconomiam dedignentur: ab hâc enim ſalus illorum dependet & conſervatio, & ipſi ſubditorum ſuorum patres-familias ſunt. Magnus ille Auguſti animus boni publici cauſſa eò uſque ſe demittebat (quemadmodum alibi dicimus) ut manu ſua adnotaret accepta & expenſa redituum Imperii. Si in Hiſpania minus prodigum fuiſſet bellum, & pax magis œconomica, jam pridem univerſo orbi dominaretur. Verùm per incuriam, quæ plerunque magnam potentiam comitari ſolet, opes illæ, quæ Hiſpaniam inexpugnabilem reddere potuiſſent, nunc ad alias Nationes tranſiêre. A ſimplici Indorum gente rerum vilium permutatione eas coëmimus; & poſteà nos ipſi, æquè ſimplices ac illi, ſinimus, ut exteri rurſum eas à nobis aliò aſportent, & cuprum fortaſſis, aut plumbum pro iis reſtituant. Caſtellæ Regnum fuit, quod viribus ſuis & fortitudine Monarchiam evexit, interim triumphant alia, ipſum verò inopiam pænè patitur, neque rectè uti novit tot ingentibus theſauris, qui peregrè advehuntur. Ita placuit Providentiæ divinæ potentias attemperare inter ſe, & ad æqualitatem aliquam reducere. Grandioribus vires largita eſt, at non induſtriam, contrà ac conceſſit minoribus. Verùm ne detegere ſolùm vulnera videar, & non etiam iiſdem mederi, indicabo hîc paucis cauſſas eorum & remedia. Neque tamen hæc ex quinta erunt eſſentia, ut loquuntur, neque ex arbitrio ſolùm ſpeculativo, quæ primùm cum admiratione ſuſpicit novitas, poſteà cum damno rejicit experientia; ſed ea, quæ ratio ſuggerit naturalis, & tanquam vulgaria contemnit ignorantia. Potiſſimæ divitiæ ac opes terræ fructus ſunt. Nec ditiores in Regnis fodinæ, quàm Agricultura. Nôrant illud Ægyptii, qui ſceptrum ſic efformabant, ut infernè in vomerem aratri deſineret, volentes innuere, in eo potiſſimùm potentiam illius & amplitu-

plitudinem conſiſtere. Plus emolumenti acclivia montis Veſuvii latera adferunt, quàm Potoſus mons cum intimis ſuis viſceribus, licèt argentiferis. Non mero caſu natura tam liberaliter omnibus orbis partibus fructus impertivit, aurum verò argentumque in imis terræ penetralibus abdidit. Data operâ communes illos fecit, & ſupra terram palàm expoſuit: a *Maxima enim pars hominum è terrâ vivit, & fructibus urbanis*; iſta verò metalla in profundo concluſit, ut labore opus eſſet ad ea eruenda expurgandaque, ne copia eorundem noceret mortalibus, ſi plus ſuppeteret, quàm pro quotidiano commercio & negotiatione, quæ loco permutationis mercium, monetâ nunc ſolent confici, foret neceſſarium. E ſolis pænè terræ fructibus tam opulenta & locuples fuit Hiſpania ſuperioribus ſæculis, ut Rex Franciæ Ludovicus temporibus b Regis Alphonſi Imperatoris Toletum veniens, aulæ illius magnificentiam & ſplendorem fuerit admiratus, negaveritque ſe curiam ſimilem in Europa & Aſia, quas Provincias præſens obierat, quo tempore ſacram expeditionem ſuſcepit, unquam vidiſſe. c Tantum ſplendorem unus tunc Caſtellæ Rex ſervabat, tot bellis inteſtinis diſtractus, & majore Regnorum illius parte à Mauris occupata. Et ſunt inter Auctores, qui dicant, in ſola Caſtella pro bello ſacro adversùs Chriſtiani nominis hoſtem centum peditum millia, decem millia equitum ex nationibus exteris confluxiſſe, curruū, impedimentis portandis, fuiſſe ſexaginta millia, & præterea à Rege Alphonſo Tertio militibus omnibus, Tribunis & Principibus pro cujuſque munere ac dignitate ſtipendia in dies ſingulos annumerata. Sumptus iſtos ingentes & proviſiones, quarum veritas vix hoc tempore fidem invenit, ſola præſtare Caſtella, & inſuper exercitus hoſtium multò etiam copioſiores alere potuit, nec tamen theſauros tunc expe-

a Ariſt. lib. 1. Polit. c. 5. b Mar. Hiſt. Hiſp l. 11. cap. 3.
c Idem Hiſt. Hiſp. l. 11. c. 23.

expectabat extraneos, temporum injuriis & hoſtibus expoſitos, uſque dum Cantabro cuidam per mare vaſtum oberranti, applaudente fortuna, videre licuit, & deſignare novum aliquem orbem, anteà incognitum, aut certè ab antiquis oblivioni traditum, & gloriæ Columbi reſervatum, qui poſt Hiſpani illius, primi detectoris, obitum potitus delineationibus, quas ille fecerat, promittere auſus fuit, oſtenſurum ſe reipſâ, non abſque rei veritate detectas fuiſſe Provincias illas tam remotas, nec abſque cauſſa ab ipſâ Naturâ interjectis undarum montibus, tam longè poſitas. Communicavit hoc conſilium ſuum cum Viris quibuſdam principibus, ut ſubſidio eorundem tam arduum, tamque difficile opus faciliùs ſibi aggredi liceret; verùm nemo repertus fuit, qui tantæ novitati fidem haberet. Quòd ſi ex providentiâ quâdam factum fuiſſet, & non potiùs ob denegatam fidem, prudentiæ laudem promereri potuiſſent, quam conſecuta olim fuit Reſpublica Carthaginenſis, quando jactantibus ſe coram Senatu quibuſdam Nautis de inventâ quâdam Inſula opibus deliciiſque affluente (Hiſpaniolam fuiſſe credunt) interfici eos juſſit, exiſtimans hanc talis Inſulæ detectionem Reipublicæ plus detrimenti quàm commodi allaturam. Recurrit denique Columbus ad Reges Catholicos, Ferdinandum & Iſabellam, quorum generoſi animi, plurium orbium capaces, uno ſolo contenti non erant, qui proinde cùm fidem illi tribuiſſent, & ſumptus in iter neceſſarios, immenſis Oceani fluctibus ſeſe commiſit, & poſt diuturnas & longinquas navigationes, in quibus non minus à ſociorum diffidentia, quàm incognitis maris vorticibus fuit periculi, cum navibus auro argentoque onuſtis in Hiſpaniam rediit. Admiratus eſt populus ad ripam Bætis precioſos illos terræ partus, Indorum ſudore protractos in lucem, & noſtra advectos audacia atque induſtria. Verùm totum hoc invertit poſteà tantarum opum poſſeſſio & abundantia.

dantia. Stitit illicò aratrum agricultura, & jam ſericum induta molliùs habuit calloſas à labore manus. Mercatura altiores ſumens animos menſas argentarias commutavit in ephippia, & per plateas publicas otioſa vagari cœpit. Artes faſtidivere inſtrumenta mechanica. Monetæ aureæ argenteæque omnem aſpernatæ ſunt mixturam, & excluſis aliis metallis, puræ manſerunt & ſinceræ, adeoque à Nationibus aliis per vias varias expetitæ fuerunt & conquiſitæ. Res omnes in ſuperbiam ſe extulêre, & vileſcente jam auro argentoque pretia ſua accenderunt. Accidit nimirum Regibus, quod Neroni Imperatori, quem homo quidam Afer in fraudem induxit, jactitans in fundo ſuo ingentem ſe repetiſſe theſaurum, quem Regina Dido ibi defodiſſe crederetur, aut ne divitiarum affluentia viriles ſubditorum ſuorum animos enervaret, aut ne aliorum fortè cupiditas arma in Regnum ſuum pelliceret: quod quia Imperator tanquam certum & exploratum habebat, a *gliſcebat interim luxuria ſpe inani, conſumebanturque veteres opes, quaſi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum expectatio inter cauſſas publicæ paupertatis erat.* Eadem ſpe deluſi nos quoque nobis perſuaſimus, non ultra opes eſſe fixis & ſtatis ærariis, ſed ſufficere mobilia illa & incerta claſſium. nec ſatis expendimus, potentiam hanc noſtram à ventorum tempeſtatumque dependere arbitrio, quomodo vitam populi Romani ex iiſdem dependere ajebat Tiberius, eò quòd ſuſtentationi neceſſaria Provinciæ transmarinæ iis *b* ſubmitterent; quod periculum Aletus ponderabat perſuaſurus Gofredo, ut à ſuſcepto bello ſacro deſiſteret.

c *Da i venti dunque il viver tuo dipende?*

§ Et quia *de facultatibus ſuis amplius, quàm in his eſt,* ple-

a Tacit. l. 16. Annal. b *At herculè nemo refert, quòd Italia externæ opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempeſtatum quotidie volvitur.* Tacit. lib. 3. Annal. c Taſſ. 6 in fraudẽ inſtitut. quibus & cauſ. man.

plerunque *ſperant homines*, crevit faſtus & pompa regia, aucta ſunt ſalaria, ſtipendia, & alii Coronæ ſumptus è fiduciâ & exſpectatione extranearum opum, quæ malè dein adminiſtratæ, aut non ſatis conſervatæ tantis impenſis minimè potuerunt ſufficere, & occaſionem dederunt æri alieno contrahendo, hoc verò uſuris & cambiis. Ingraveſcente porrò neceſſitate, majoribus indies ſumptibus opus fuit. Sed nihil bono communi plus nocuit, quàm permutatio Monetarum, quodque animadverſum non fuerit, non minùs ac ipſam Religionem, *a* in ſua puritate conſervandas eas eſſe, & Reges Alphonſum Sapientem, Alphonſum Undecimum, & Henricum Secundum, qui eas immutarunt, & Regnum & ſeipſos in graviſſimum conjeciſſe diſcrimen, quorum damna documento nobis eſſe deberent; ſed quando fatalia mala ſunt, nec experientiæ movent, nec exempla. Surdus itaque ad hæc monita Rex Philippus III. in duplum auxit valorem monetæ æreæ, quę ad ea uſque tempora contemperata ſic fuerat, ut levium rerũ deſerviret commerico, & tamen monetę majoris pretium exæquaret. Innotuit Nationibus exteris æſtimatio, quàm monetarius Regis marculus vili iſti materię tribuerat, & mox illa ipſa in negotiationibus uti cœpere, ſiquidem cuprum elaboratum invexere in Hiſpaniam, aſportatis inde auro, argento, aliiſque mercibus. Qua re plus attulere damni, quàm ſi ſerpentes omnes & animalia venenata Africæ ſparſiſſent per Hiſpaniam, & Hiſpani, qui aliàs irriſerant Rhodios, quòd cuprea uterentur moneta, Nationibus aliis riſui fuerunt & ludibrio. Impeditum fuit commercium gravi illo & inutili metallo. Creverant rerum pretia, & merces ſenſim defuere, ſicut temporibus Regis Alphonſi Sapientis. Ceſſavit emptio & venditio, atque unà imminuti ſunt reditus Regii, adeóque neceſſe fuit nova tributorum & exa-

ctio-

a Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 13. cap. 9 lib. 16. cap. 2. lib. 17. cap. 14.

ctionum adinvenire media; unde porrò factum, ut interquieſcentibus jam commerciis Caſtellæ opes conſumerentur, & eadem renovarentur incommoda, ſubortis aliis ex aliis, quæ circulum fecere perniciofum, majoremque nunc minitantur ruinam, ni tempori adferatur remedium. & pretium monetæ illius æreæ ad valorem ſuum intrinſecum reducatur. Quis igitur non exiſtimaſſet, auro novi illius orbis mox hunc alterum acquiſitum iri? & vidimus tamen, plus anteà effectum fuiſſe ſolo animi robore ac fortitudine, quàm poſteà tantis divitiis; uti Vitellii tempore Tacitus *a* obſervavit. Illa ipſa damna ex Indiarum detectione mox experta ſunt alia etiam Regna & Provinciæ exteræ, ob fiduciam tantarum opum, & paſſu eodem, quo in Caſtellâ, aſcendit in iis rerum pretium, & accrevere ſumptus, ultrà quàm proprii ferrent reditus, unde etiamnum iiſdem conflictantur incommodis, & tantò quidem majoribus, quantò Provinciæ illæ abſunt longiùs, & incertius eſt auri atque argenti remedium, quod advehitur ex Indiis, & ab Hiſpaniâ iis communicari debet.

5. Hæc incommoda ſunt, quæ Indiarum detectio ſecum attulit, & incognitis eorundem cauſſis, facilè cognoſcuntur remedia. Primum eſt, ut ne negligatur Agricultura ſpe illarum opum: eæ enim, quas è terra colligimus, magis naturales ſunt, certiores & magis omnibus communes; quare Agricolis privilegia concedere oporteret, eoſque ab oneribus belli aliiſque eximere.

Secundum eſt, ut (cùm res quælibet in integrum reſtituatur per media contraria iis, à quibus deſtructa fuit, ſumptusque majores ſint, quàm metallorum illorum ſpes & exſpectatio) procuret Princeps, tanquam bonus Paterfamilias; id quod Neroni-

a *Vires luxu corrumpebantur, contra veterem diſciplinam & inſtituta Majorum, apud quos virtute quàm pecuniâ res Romana meliùs ſtetit.* Tacit. lib. 2. Hiſtor.

roni ſuaſerunt *a* Senatores, ut reditus publici excedant potiùs quàm deficiant ſumptus ordinarios, moderando ſuperfluos, ad imitationem Antonii Pii Imperatoris, qui ſtipendia & ſalaria Imperii non neceſſaria omnino ſuſtulit, quo modo eadem etiam correxit Alexander Severus Imperator, dicens Tyrannum eſſe Principem, qui ſuarum Provinciarum viſceribus ea ſuſtentaret. Deplorent pauci ejuſmodi correctiones, non ipſum Regnum. Quòd ſi abuſus, & providentiæ defectus ditarunt officia, & munera tam pacis, quàm belli: ſi ea introduxit vanitas titulo magnificentiæ, cur eadem non emendet Prudentia? cumque quantò majores ſunt Monarchiæ, tantò abuſus illi majores ſint, ita majores quoque erunt effectus hujus remedii. Nullum tributum, nullus reditus amplior, quàm vitare ſumptus. Aurum quod effuſum eſt ſemel, non revertitur. Aggeribus oppoſitis creſcunt fluviorum fontes. Attinere pecuniam, eſt ſiſtere argentum vivum, & lapis Philoſophicus maximè probatus ac locuples. Unde certum mihi eſt, ſi Rex aliquis per miniſtros ſuos probè inſtructus de ſumptibus, qui terrâ marique evitari poſſent, eos moderetur, reditus illius tam fore liberos, ut ſufficerent ad ſolvenda debita, ad minuenda tributa, & ingentes theſauros accumulandos; quomodo fecit *b* Rex Henricus III. qui cum patrimonium regium graviter obæratum animadverteret, coactis generalibus Comitiis, cum Proceribus deliberavit de remedio, neque aliud commodius viſum, quàm quod hîc proponimus; æs militare ſcilicet & penſiones ad antiquas priorum Regum rationes revocandas, & ſumptus ſuperfluos tollendos eſſe. Quâ in re curandum prætereà, ut ne tot ſint ærarii publici Quæſtores, Magiſtri rationum, & Exactores, qui (ut alibi dicimus) arenæ quædam ſunt Libycæ, ubi exareſcunt & conſu-

mun-

a *Vt ratio queſtuum, & neceſſitas erogationum inter ſe congruerent.* Tacit. l. 13. Annal. *b* Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 19. c. 2.

muntur omnes redituum Regiorum rivuli, qui illàc tranſeunt. Magnus Turcarum Imperator, tametſi ingentia habeat vectigalia, pro iis tamen colligendis non niſi duobus utitur ſupremis ærarii Præfectis; uno in Aſiâ, in Europâ altero. Rex Franciæ Henricus Quartus (non minùs œconomiæ peritus, ac fortis) damnum iſtud agnovit, adeoque pecuniæ Regiæ Miniſtros ad ſufficientem minoremque numerum reduxit.

Tertium remedium eſt, ut a *quoniam plerumque inverecunda petentium inhiatione conſtringuntur* Principes, *ut etiam non concedenda tribuant*, privilegia, immunitates & gratiæ ærario Regio pernicioſæ revocentur, ſi præſertim eæ concurrant cauſſæ, quæ aliàs ad ſimilia beneficia Regis Henrici IV. revocanda in quadam lege moverunt Reges Catholicos. Nam (ut in aliâ lege dixerunt) b *no conviene à los Reyes uſar de tanta largueza, que ſea convertida en deſtruicion, porque la franqueza debe ſer uſada con ordenada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Et ſi aut neceſſitas, aut negligentia Principis illud non conſiderarit, poſtea parandum eſt remedium. Eam ob cauſſam, cùm Rex Ramirus Aragonius Corona ſe abdicaſſet, reſciſſæ ſunt donationes omnes, quæ Regni vires exhauſerant. Idem fecêre Rex Henricus Secundus, cognomento Liberalis, & Regina Iſabella. Rex Joannes Secundus revocavit privilegia & immunitates, quas ipſe & ejus Anteceſſores quibuſdam indulſerant. Principibus nempe uſu venit, quod idolis Babylonicis, è quorum coronis, teſte Jeremia, Sacerdotes aurum argentumque ſubducebant, & convertebant in uſus c proprios. Iſtud cùm intellexiſſet Rex Henricus Tertius, præcipuos Regni Proceres captivos detinuit, & reddere juſſit,

a L. fin. C. de man. non exec. lib. 21. b L. 15. tt. 10. lib. 5. Recop. L. 3. tt. 10. lib. 5. Recop. c *Coronas certè aureas habent ſuper capita ſua Dii illorum; unde ſubtrahunt Sacerdotes ab eis aurum & argentum, & erogant illud in ſemetipſos.* Baruch. 6. 9.

ſine offenſione manibus tangi ſe non ſinunt, adeoque ſatiùs videtur intactas eas relinquere, quàm uſum antiquum immutare. Nullum tantum eſt judicium, quod prævertere queat incommoda omnia, quæ ex quacunq; illarum novitate ſubnaſci ſolent. donec experientia ipſa ea deprehendat: cùm enim ſint veluti regula & menſura contractuum, iis variatis patiuntur omnes, perturbantur commercia, & Reſpublica ipſa quaſi extra ſe ponitur. Eam ob rem poſtquam Rex petrus Secundus Coronâ ſe abdicâſſet, prudentiſſimè ſtatutum fuit ab Aragoniæ Regno, ut omnes deinceps Reges antè, quàm ad ſceptrum admitterentur, jurejurando ſe obſtringerent, nihil ſe circa uſum & materiam monetarum immutaturos. Hæc Principis eſt obligatio, quomodo ad eundem Regem Petrum perſcripſit Innocentius III. Pontifex; cum Regnum illud adverſus ipſum tumultuari inciperet, cujus rei illa videtur ratio, quod Princeps juri gentiũ ſubjectus ſit, & tanquam cuſtos fidei publicæ cavere debeat, ne monetarum natura immutetur, quæ in materia, forma & quantitate conſiſtit; neque poteſt bene conſtitutum eſſe Regnum, ubi illarum deficit puritas. Verùm ne hanc materiam tam Reipublicæ utilem omnino ſilens prætercam, duo ſolùm dicam: primum eſt, tunc monetam juſtam fore, & ab incommodis liberam. cùm ad valorem ejus intrinſecum ſola ſignatura exterior acceſſerit, & auri argentique inter ſe contemperatio convenerit cum mixturâ ſimili aliorum Principum: ita enim fiet, ut è Regno alio non tranſportentur. Alterum eſt, ut monetæ eodem pondere & valore conſtent, quo monetæ aliorum Principum, permittendo inſuper, ut extranearum etiam uſus ſit; neque ſupremo Principis imperio quicquam derogat, ſi in ſua ditione typo monetario & inſignibus alienis utatur, quæ ſolum pondus & valorem metalli illius atteſtentur. Atque hoc commodiſſimum videtur in iis Monarchiis, quæ commercia & negotiationes cũ Nationibus variis exercent.

S Y M-

SYMBOLVM. LXX.

NON fert conſortes Imperium, nec dividi ſe ſinit Majeſtas: fieri enim non poteſt, ut eorum quilibet uno eodemque tempore mandet ſimul & pareat, præſertim cùm poteſtas & caſus occurrentes tam accuratè inter duos diſpertiri nequeant,

aut

aut ambitio tam ſervari in æquilibrio, quin alter altero velit eſſe ſuperior, aut quin invidia & æmulatio perturbent concordiam.

a *Nulla fides Regni ſociis, omniſque poteſtas*
Impatiens conſortis erit.

Impoſſibile videtur, ut juſſa & imperia duorum, qui ſimul præſunt, non ſibi invicem adverſentur. Moyſes & Aaron germani fratres erant, & tamen, cùm Deus hunc illi ſocium adjunxiſſet, oportuit adhuc, at amborum aſſiſteret labiis, & utrique oſtenderet, quid agendum eſſet, ne qua inter eos diſſenſio *b* oriretur. c *Vnum eſt Reipublicæ corpus, atque* adeò *unius animo regendum.* Etiam Regem dignitate ejectum Rex alius in Regno ſuo ferre non ſuſtinet. Hanc excuſationem attulit Luſitaniæ Rex, cum Regem Petrum à fratre Henrico profugum nollet admittere. Sanè matrimonii vinculo, quo corpora pariter uniuntur ac voluntates, inſigni item prudentia Regis Ferdinandi & Reginæ Iſabellæ conjugis opus fuit, ne quid incommodi naſceretur ex eo, quòd junctim Caſtellæ Regna moderarentur. d *Arduum* nempe *eſt, eodem loci potentiam & concordiam eſſe.* Et tametſi Diocletianum inter & Maximianum, qui unà Imperium gubernabant, aliqua fuerit unio, eà tamen incommodis ſuis & offenſionibus mutuis omnino non caruit. Eam ob rem in Republica Romana Conſules alternatim imperabant.

Verùm ſi pluribus, quàm uno principe opus fuerit; præſtat eſſe tres potiùs: unius enim auctoritas aliorum duorum ambitionem coërcebit. Factio habere locum non poteſt, ubi nequit eſſe æqualitas, quæ cauſſa fuit cur Triumviratus Cæſaris, Craſſi & Pompeii, Antonii item Lepidi & Auguſti aliquanto tempore perdurârit. Quia Regi Henrico Tertio, dum in minori ætate eſſet, tres alii aſſiſtebant,

a Lucan. b *Et ego ero in ore tuo, & in ore illius, & oſtendam vobis, quid agere debeatis.* Exodi 4. 15. *c* Tacit. lib. 1. Annal. *d* Idem lib. 4. Annal.

bant, rectè Regni illius ſucceſſit gubernatio. Eandem quoque rationem præ oculis habuit Rex Alphonſus Sapiens, quando ſtatuit, *a* ut durante pupillari Regum ætate aut unus, aut tres, aut quinque, aut ſeptem Regni gubernacula adminiſtrarent. Id quia in ſimili ætate Regis Alphonſi XI. factum non fuerat, magnos motus experta eſt Caſtella, ab infantibus Joanne & Petro adminiſtrata, adeoque neceſſe fuit, ut Conſilium regium Regni procurationem ſuſciperet. Quanquam ſemper violentum erit Imperium, quod ab uno ſolo non dependet, ſed in varias diviſum eſt partes; id quod Alexandri Monarchiæ accidit, quæ etſi totum ferè orbem comprehenderet, diurna tamen haud fuit, eò quòd illo defuncto multi in eâ Principes ac Reges ſuccederent. Quam in Hiſpaniâ Mauri erexerant, ea ſtetiſſet diutiùs, niſi in plura Regna fuiſſet diviſa. Hoc ipſum in præſenti repræſentatur Emblemate, per Arborem coronatam, quæ Regnum ſignificat, quam ſi duæ manus in diverſas diſtrahant partes, etſi ejuſdem ſint ſanguinis, eam tamen diſcerpent, & rumpetur, atque inutilis fiet Corona: ambitio enim humana interdum etiam vinculorum Naturæ obliviſcitur. Statibus inter filios diviſis Corona unita manere non poteſt, tametſi graviſſimum iis impendeat periculum. Quiſque ſuo invigilat commodo, & ſceptrum integrum ſuis conatur claudere manibus, quomodo Pater ejuſdem illud tenuit. *b* Ita Regi Sanctio Majori accidit; omnia pænè Hiſpaniæ Regna ipſius unius parebant imperio, non abſque divino Numine, ut unitis inter ſe viribus, Maurorum tandem dominium quod in præcipiti erat, opprimeretur, & excuteretur cervicibus tyrannicum illud jugum; ipſe verò affectu magis paterno, quàm prudentiâ politicâ Regna inter filios ſuos partitus eſt, ratus vires ſic conſtitutas fortiores fore, magiſque inter ſe concordes

ad

a Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 15. cap. 12. *b* Mar. hiſt. lib. 9. c. 1.

ad oppugnandum communem hoſtem; verùm quilibet fratrum pro Rege haberi voluit, & diviſa inter plures Majeſtas ſplendorem ac vires perdidit: cumque offenſæ & æmulationes domeſticæ altiùs animo hæreant, quàm extraneæ, mox inteſtina inter eos bella nata ſunt, motuſque exitiales, dum unus alterum (cum graviſſimo boni publici detrimento) Regno ejicere conatus eſt. Potuiſſet ſanè error iſte experientia comprobatus, documento eſſe cæteris Regibus futuris temporibus; ſed tamen in eundem poſteà inciderunt iterum Rex Ferdinandus Magnus, *a* Alphonſus Imperator, & Rex Jacobus Primus Aragonius, qui ſimili modo Regnorum ſuorum imperium in filios ſuos diviſêre. Aut amoris proprii vis eſt iſta, aut humana conditio, novitatis avida, quæ abolitas ſæpe opiniones reſuſcitat, putatque factum optimè, quicquid egêre Anteceſſores; niſi forſan ideò etiam eorum requiramus exempla, ut excuſare poſſimus, quod facere intendimus. *b* Prudentior eâ in re fuit Rex Jacobus Secundus Aragonius qui lege perpetuâ ſanxit, ut Regna Aragoniæ & Valentiæ, ac Catalauniæ Principatus individuo inter ſe nexu copularentur.

5. Nec excuſari poſſunt errores iſti Lege duodecim tabularum, aut jure communi, de cernendâ inter fratres paternâ hæreditate, nec ratione etiam naturali, quæ ſuadere videtur, ut ſicut Pater communem filiis vitam tribuit, ita bona quoque illius omnibus ſint communia; iſta inquam, non excuſant: nam Rex perſona eſt publica, & ut talis agere debet, non tanquam Pater, & ad ſubditorum magis, quàm filiorum ſuorum commoda attendere; eſt præthereà Regnum bonum quoddam publicum, adeoque velut alienum, de quo Rex æquè pro arbitrio diſponere non poteſt, ac de bonis ſuis privatis, præſertim cùm jam ſubditi (ex quo uni ſe

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 9. c. 8. lib. 11. c. 5. lib. 14. cap. 2. *b* Idem. hiſt. Hiſp. lib. 5. c. 19.

ſubmiſêre) certum quoddam jus acquiſiverint, ad ſuam conſervationem & ſecuritatem, imò ſplendorem etiam & amplitudinem, ut ne diſſolvatur corpus illud Statuum, à quo potiſſimùm habent, ut æſtimentur ab aliis, & ſecuri ſunt; cumque jus illud commune ſit & univerſale, privato anteferri meritò debet, uti & amori & affectui paterno, aut deſiderio pacem conſtituendi inter filios. Præterquam quòd per iſtam Regni diviſionem illa non obtinetur, ſed potentia ac vires præbentur potiùs, ut digladientur inter ſe de factâ partitione, cùm tã æqualis nunquam eſſe poſſit, ut omnibus ſatisfiat. Quietioribus vivere licebit fratribus, ſi ſuſtentatio eorundem ab uno aliquo, qui cum ſummo præeſt imperio, dependeat: tunc enim facile eſt certos cuique deputare reditus, qui ad tuendum ſanguinis ſplendorem ſint ſatis; quomodo *a* fecit Joſaphatus: nec opus erit uti ſtylo barbaro Turcarum, aut impiâ illâ politicâ, quæ nullum dominationis ædificium ſatis tutum & ſecurum arbitratur, niſi ejus cæmentum ſanguine eorum, qui jus aliquod poſſunt obtendere, aſpergatur, is perinde quaſi calcis inſtar ſit, quæ firmat lapides.

Ob dictas rationes omnes ferè Nationes ſucceſſionem Electioni prætulerunt, minimè neſciæ, interregnum diviſionibus eſſe obnoxium, & b *minori diſcrimine ſumi Principem, quàm quæri.*

Quamobrem cùm præſtet unum aliquem in Coronâ ſuccedere. Naturæ conformius fuit ejuſdem ſequi ordinem, illum ſcilicet fratribus cæteris præferendo, cui illa primùm vitam lucemque impertivit, atque adeò decuit, ut nec ætas pupillaris, nec alii defectus naturales obſtarent juri jam acquiſito, præſertim cùm majora naſcantur incommoda, ſi illud ad alium tranſeat, cujus rei è ſacris

a Deditque eis Pater ſuus multa munera argenti & auri, & penſitationes, cum civitatibus munitiſſimis in Iuda: Regnum autem tradidit Ioram, eo quod eſſet primogenitus. 2. Par. 21. 3. *b* Tacit. l. 1. Hiſt.

ſacris literis plurima exempla ſuppetunt.

Eadem cauſſa idemque jus etiam in fœminis locum habet, ut ſi è virili ſexu deficiant, ipſæ ad coronam admittantur, ne inter tranſverſales eam dividere neceſſe ſit, qui plerunque Statibus diverſis & ad diverſos ſubditos pertinentibus conſtant, quando ſucceſſio per lineam rectam deſinit, & tametſi lex Salica ſub ſpecie honeſtatis vel imbecillitatis ſexûs (niſi tamen fortè invidia & ambitio virorum ea fuerit) contra plurima illuſtria exempla, quæ conſilium & fortitudinem muliebris etiam ſexûs approbant, multa expendit incommoda, ob quę rationi videri poſſit conſentaneum, ne Regni ſint hæredes; inter illa tamen omnia nullum tanti eſt ponderis, ac utilitas illa, ut ne interregno locus detur: imò aliæ ſanè graves ſeſe offerunt rationes, cur eæ ad ceptrum admitti meritò debeant, ut nimirum plurium tollatur ambitus, & impediantur inde naſci ſolita propter ſucceſſionem bella civilia, atque ut filiâ hærede cum magnis Principibus in matrimonium collocata, accedant ad Coronam magni Status; uti in Caſtellæ Regno & Domo Auſtriaca accidit. In minoribus ſolùm Principatibus iſtud videri poſſet inconveniens, ne videlicet, ſi fœminæ nubant Regibus, pereat familia, & Status unus cum alio confundatur.

SYMBOLUM. LXXI.

QUID non vincit labor improbus? domat ferrum emollit æs, aurum in ſubtiliſſimas ducit laminas, & duriſſimum incîdit adamantem. Mollis funis motus diuturnitate marmoream etiam putei marginem ſenſim atterit; quâ conſideratione S. Iſidorus, cùm literis daret operam, ingenii ſui tarditatem ſuperavit. Quod unquam munimentum excogitavit defenſionis amor, quod obfirmata pertinacia non expugnet? Muros etiam denſiſſimos validiſſimosque ſubruit obſtinatus impe-

is ferratæ trabis, quam Arietem antiqui nuncu-
abant. à formâ nimirum arietini capitis, quam
ferebat. Caſtrum fulmineo glandium imbre mu-

nitum, ſeptum muris, propugnaculis, & foſſis,
palæ tandem ac ligoni cedit. Animum conſtantem
nulla moratur difficultas. Templum gloriæ non in
amœnâ

amœnâ valle ſitum eſt, neque in delitioſâ aliquâ planitie, ſed in vertice montis, quò ſubeundum per aſperas ſemitas, vepres inter & ſpinas. Non producit palmas ſolum molle ac tenerum. Templa Minervæ, Marti, & Herculi (Diis ob virtutem ſuam glorioſis) conſecrata non opere Corinthio ſeu topiario, variis & elegantibus cælaturis inſigni conſtructa erant, ſicut dedicata Floræ & Veneri; ſed opere Dorico impolito ac rudi abſque ullo oculorum oblectamento: nec aliud eorundem coronides teſtabantur ac zophori, quàm à labore illa fuiſſe ædificia; non à deliciis aut otio. Argos navis inter ſidera translata non fuit, quandiu intra navalia concluſa ſubſtitit; ſed poſtquam ventis & fluctibus ſeſe objiciens, tempeſtates ac pericula eventu felici ſuſtinuit. Nullus unquam Princeps plures adeptus eſt Coronas, qui otio & deliciis ſeſe dedidit. Omnibus omnino hominibus labor eſt neceſſarius; cumprimis verò Principi: ex aliis enim quiſque ſibi natus eſt ſolùm, Princeps omnibus. Regnare non quietis officium eſt. Erant, qui coram Alphonſo Rege Aragonio & Neapolitano laborem in Regibus improbabant; at reſpondit ille: *An ergò putatis manus à Naturâ Regibus conceſſas, ut otioſa eſſent?* Conſideraverit, opinor, Rex prudentiſſimus admirabilem illam manuum fabricam, earundem juncturas, facilitatem pandendi ſeſe & explicandi, claudendi robur, conſenſionem item mutuam in efficiendo, quicquid intelligentiæ idea obtulerit, quippe quæ velut inſtrumenta ſunt artium omnium; ex quo deinde ratiocinatus ſic fuerit, artificium ejuſmodi & ſtructuram non à caſu eſſe, neque otii gratiâ, ſed propter laborem & induſtriam. Regi, qui otioſas ſemper & diductas habuerit manus, facilè ſceptrum ex iiſdem elabetur; & unà ſeſe cum illo in altum tollent, qui Regis aſſiſtunt lateri. Majorum virtus & fortitudo heroïca cineribus obruitur in Poſteris, ſi luxui & deliciis Imperii nimiùm indulgeant, immò magnorum

Principum ſanguis ſenſim penitùs interit; uti fieri videmus in generoſioribus equis, ſi è locis ſiccis & aridioribus in paluſtria transferantur, aut quæ nimio abundant pabulo. a Movit ea res Fridericum Regem Neapolitanum, ut ſub extremum vitæ filium ſuum Calabriæ Ducem per literas hortaretur, exercitiis militaribus & equeſtri firmaret corpus, neque præpoſteris voluptatibus frangi ſe fineret, aut difficultatibus & periculis terreri. Animo quoque ſua eſt occupatio, ſine quâ affectuum ſuorum & paſſionum jactatur fluctibus, & in vitiorum ſcopulos incidit. Pœnæ loco Deus homini laborem b injunxit, ita tamen, ut is unà medium eſſet ad quietem illius & proſperitatem. Neque otium, neque inertia, ſed ſolus labor illa tam alta jecit fundamenta, & inſignia illa ac pulcherrima extruxit ædificia Monarchiarum Medorum, Aſſyriorum, Græcorum, & Romanorum. Ille, ille fuit, qui longo tempore earundem amplitudinem ſuſtinuit; ille etiamnum eſt, qui in Rebuſpublicis conſervat felicitatem politicam, quæ cùm ex parte conſiſtat in ſubſidio illo mutuo, quod ex multorum laboribus ſuæ quiſque neceſſitati ſublevandæ in promptu habet; niſi iſti perpetuo vigerent, ceſſarent commoda omnia, quibus permoti homines civilem cum aliis colere cœperunt ſocietatem, & Reipublicæ ordinem inſtituere. Porrò ad inſtruendum populum, proponit Sapientia divina formicarum exemplum, tanquam quæ magnâ cum prudentiâ & ſollicitudine æſtivo tempore triticum in ſua congregant granaria, ut habeant hyeme, quod ad victum c ſuppetat. Diſcant Principes ab exiguo hoc & prudenti animalculo, tempori urbibus, arcibus, & pro-

a Mar. Hiſtor. Hiſp. lib. 28. c. 11. b *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*, Gen. 3. 19. c *Vade ad formicam, ô piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec Principem, parat in æſtate cibum ſibi* Prov. 6. 6.

propugnaculis à commeatu aliiſque rebus neceſſariis providere, & per hyemem parare arma, quibus ſub æſtatem in hoſtem ire poſſint. Sic apum Rempublicam nunquam non occupatam reperies. Intra & extra ſuas cellulas ſemper dulci illo labore diſtinentur. Sedulitas cujuſque omnium affluentia eſt, & ſi earum labor integra etiam orbis Regna cera ac melle ditet, quid hominum faciet induſtria in una aliqua Provincia, ſi omnes labori velint intendere? Eam ob rem tametſi China tam populoſa ſit, ut ſeptuaginta incolarum numeret milliones, ii tamen feliciſſimi vivunt in rerum omnium ubertate & abundantia, propterea quòd nemo inter eos ſit, qui non artem aliquam exerceat. At verò, quia illud in Hiſpania non fit, hinc tanta rerum eſt inopia, non quòd ſoli deſit fertilitas; ſiquidem in agris Murciæ & Carthagenæ triticum cum fœnore centuplo provenit, adeoque multis illic ſæculis bellum ſuſtentari potuit; ſed quia deeſt agrorum cultura, exercitium artium mechanicarum, negotiatio & commercium, cui ſeſe iſta Natio minimè applicat, utpote cujus excelſus & glorioſus animus (in plebejis etiam hominibus) ſtatu ſuo ac ſorte, quam Natura ei dedit, contentus eſſe non ſolet, ſed aſpirat ad gradum altiorem Nobilitatis, & occupationes illas, quæ huic non ſat conveniunt, aſpernatur. Cujus incommodi illa etiam cauſſa videtur, quòd in Hiſpaniâ non æque, atque in Germania, diſtincti ſint ab invicem, ac ſeparati Nobilitatis & vulgaris plebeculæ limites.

§. Quàm porrò utilis eſt Reipublicæ fructuoſus aliquis & inſignis labor, tam noxius eſt delicioſus & ſuperfluus: neque enim minùs effœminantur animi, qui exercitiis mollibus & delicatis ſeſe occupant, quàm qui vitam otioſè tranſigunt. Quare in eam curam & cogitationem incumbere Principem oportet, ut occupationes publicæ in iis potiſſimùm artibus verſentur, quæ ad defenſionem

Dd 5 &

& incrementum Regnorum faciunt, non ad luxum & laſciviam. Quot manus inutiliter ſe fatigant, ut unus aliquis ſplendeat digitus: quàm paucæ, ut corpus armis reluceat! Quàm multæ occupantur in fabricandis commoditatibus ad delicias & oble-ctamenta oculorum: quàm raræ in eruendis foſſis, & mœnibus conſtruendis, quæ urbes protegant! Quàm multæ in hortorum cultu, in efformandis è myrto navibus, animalibus, avibus: quàm paucæ in culturâ agrorum! E quo fit, ut Regna rebus minimè neceſſariis abundent, egeant vero iis, quibus vel maximè opus eſſet.

§. Quamobrem cùm labor ad Reipublicæ conſervationem tam utilis ſit, procuret illud etiam Princeps, ut continuus ille ſit, & ne impediatur multitudine nimiâ dierum, quibus populus recreationibus indulget publicis, aut piâ quâdam levitate, dum communitates dies ejuſmodi leviter voveut, & cultui divino deſtinant: experientia enim docuit, pleroſque tunc ludis profanis ſeſe magis dedere, quàm religioſis exercitiis. Quòd ſi dies illos Agricolæ impenderent, quomodo S. Iſidorum Madritenſem feciſſe accepimus ſperari poſſet, tempus non iri perditum, & Angelos interim aratro manum admoturos: verùm, ut dixi, experientia contrarium docuit. Nullum tributum majus, quàm feſtum aliquod, in quo omnes ceſſant artes, earumque lucra, & ut S. Chryſoſtomus ait, a *Non gaudent Martyres, quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant.* b Atque adeò *oportebit dividi ſacros & negotioſos dies, ut divina colantur, & humana non impediant.* Cura hæc fuit Concilii Moguntini tempore Leonis Tertii Pontificis Maximi, eritque deinceps eorum, qui è ſede S. Petri univerſæ præſunt Eccleſiæ, ut conſiderent, num expediat nec ne, dies feſtos ad minorem reducere numerum, aut præcipere, ut aliqui in Dominicas proximas transferantur.

§. Tam-

a Chryſoſt. ſup. Matth. b Tac. lib. 13. Annal.

§. Tametſi verò omnium ferè actionum finis ſit quies aliqua, in iis tamen, quæ ad gubernationem pertinent, ſecùs accidit: Principibus enim & Rebuſpublicis non ſufficit laboraſſe, ſed & continuatio neceſſaria eſt. Unius horæ negligentia in propugnaculis multorum ſæpe annorum vigilantiam & curam evertit. Intra paucos otioſe tranſactos Romanum cecidit Imperium, ſex ſæculorum labore & fortitudine eò uſque ſuſtentatum. Vix annis octo reſtitui Hiſpania potuit, octo menſium ſpatio deperdita. Inter acquirendum & conſervandum, otium interjici non debet. Factâ jam meſſe, & aratro ſpinis coronato, iterum eodem Agricola terram ſubigit. Sudores illius nunquam deſinunt, ſed innovantur ſolùm. Si ſuis confideret horreis, & agros incultos relinqueret, mox vepribus & ſpinis hos cerneret conſitos, & illa vacua. Attamen iſtud inter Agricolam & Principem intereſt, quòd ille ſtata habeat tempora, ut ſementem ſpargat, & meſſem colligat, Princeps non item: omnes enim menſes in gubernatione Septembres ſunt ad ſeminandum, & Auguſti ad metendum & colligendum.

§. Nec in eo acquieſcendum ſibi Princeps exiſtimet, quod Anteceſſorum ſuorum induſtriâ & labore partum accepit: alio enim & alio opus eſt ſemper, qui motum illum continuet; & ſicut ſemel in ruinam impulſa ſenſim labuntur, niſi nova aliqua vis ea ſuſtineat, ita ruunt Imperia, niſi Succeſſor iiſdem ſuos ſubjiciat humeros. Hæc cauſſa eſt (uti diximus) omnium ferè ruinarum. Quando Monarchia aliqua inſtituta & erecta ſemel fuerit, otioſa nunquam eſſe debet, ſed cælum potiùs imitari, cujus orbes jam inde à primo creationis momento ſuos continuant motus, & ſi moveri deſinerent, unà etiam rerum omnium generatio & productio deſineret. Floreant ſemper & vigeant Reipublicæ exercitia, nec ſinantur corrumpi otio; uti mari accideret, niſi agitatum vento fluxum recipro-

cum pateretur. Cives qui curarum obliti deliciis & voluptatibus ſe totos dedunt, nec manum operi aut labori admovent, ſuimet ipſorum hoſtes ſunt. Iſtiuſmodi otioſitas contra leges & Imperium machinatur, & vitiis *a* alitur, unde omnia tam interna, quàm externa Reipublicæ mala naſci ſolent. Solum illud otium laudabile eſt & proficuum, quod pax largitur, quodque in artibus, in officiis publicis, in exercitiis militaribus ſeſe occupat, unde inter ipſos cives ſecura quies oritur, & tranquilla felicitas, germana otioſæ iſtius occupationis filia.

a *Multam enim malitiam docuit otioſitas.* Eccleſ. 33. 9.

SYMBOLUM LXXII.

TEMPERATIONEM ſuam ferrum perderet, & nervus vires ſuas, ſi arcus ſemper intentus eſſet. *a* Vtilis eſt labor, ſed continuari haud poteſt, niſi quies aliqua intercedat. Jugum non ſemper boum incumbit cervicibus. In alterna viciſſitudine rerum vigor conſiſtit. b *Noſtram omnem vitam in remiſſionem atque ſtudium eſſe diviſam.* Plato aſſerit. *Ca la coſa* (uti dixit Rex Alphonſus Sapiens) *que alguna vegada non fuelga, non puedo mucho durar.* Etiam agri ſua indigent quiete, ut majores deinde fructus proferant. Otio virtus inſtauratur, & vires colligit, haud aliter *c* ac fons aquæ ſalientis (icon præſentis Emblematis) ſi ea manibus comprimatur.

——— Vires inſtillat, alitque
Tempeſtiva quies; major poſt otia virtus.

Ob eam cauſſam dies & nox horas ita partiti ſunt, ut aliæ diurnis laboribus, aliæ nocturnæ quieti deſtinentur. Dum dimidia terræ pars operi invigilat, ſomnum capit altera. De ipſo Jove finxit Antiquitas,

a Plat. de lib. educ. *b* L. 20. tt. 5. p. 2. c *Otium enim tum ad virtutes ingerendas, tum ad civilia munera obeunda requiritur.* Ariſt. lib. 7. Polit. cap. 9.

tiquitas. ei Atlantem aliquando in cęlo humeris ſuſtinendo ſuccedere. Robuſtiſſimæ etiam vires pares non ſunt ferendis ſine intermiſſione curis Imperii.

Labore aſſiduo valetudo læditur, & torpeſcit *a* animus;

a *Naſcitur ex aſſiduitate laborum animorum hebetatio quadam & languor.* Sen. de tranquill. anim.

muſ; otio nimio & hic & illa vires amittunt. Tale itaque ſit, qualis irrigatio plantarum eſſe ſolet, quæ eas ſuſtentet duntaxat, non ſubmergat penitùs; aut qualis eſt hominum ſomnus, qui ſi moderatus ſit, corroborat, ſi nimius, debilitat potiùs. Nullæ remiſſiones meliores, quàm quibus oblectatur pariter & eruditur animus; ut fit in converſatione cum iis, qui aut ſcientiis, aut armis florent. Adrianus Imperator eos menſæ ſuæ adhibebat, quam ideò Philoſtratus *doctorum virorum Muſeum* eſſe ajebat. Idem in Trajano commendat Plinius, & refert Lampridius de Alexandro *a* Severo. Alphonſus Neapolitanus Rex cum iiſdem à menſa in locum aliquem quietiorem ſe recipiebat, ut animo quoque (quemadmodū is dicere ſolebat,) cibum ſuum præberet. Tiberius, quoties Roma aliò concederet, Nervam & Atticum viros eruditos itineris comites habere voluit, ut eorum ſermonibus *b* levaretur. Franciſcus Primus Franciæ Rex tantum è frequenti illâ & aſſiduâ cum viris doctis converſatione condidicit, ut tametſi adoleſcens literis operam haud navâſſet, optimè tamen de quâvis materiâ diſſereret. Exolevit laudatiſſimus iſte mos & introductus nunc alius, ut menſis Principum aſſiſtant ſtulti, moriones, ac ſimiles malè formati homines. Errores Naturæ & judiciorum ſtoliditas illorum nunc oblectamenta ſunt. Suas geſtiunt audire laudes etiam non promeritas, & licet excuſet eas interdum modeſtia, tanquam à fatuo aliquo profectas, iis tamen applaudit amor proprius, & aures ſenſim ad eaſdem aſſuefactæ adulationibus etiam aſſentatorum

deinde

a *Cum inter ſuos convivaretur, aut Ulpianum, aut doctos homines adhibebat, ut haberet fabulas literatas, quibus ſe recreari dicebat & paſci.* Lamprid. in vita Alex. Severi b *Cocceius Nerva, cui legum peritia: eques Romanus præter Sejanum, ex inluſtribus Curtius Atticus; cæteri liberalibus ſtudiis præditi ferme Græci, quorum ſermonibus levaretur.* Tac. lib. 4. Annal.

deinde fidem habent. Facetiæ illorum arrident voluntati, quia turpia quædam miſcent interdum & vitioſa. Quòd ſi ejuſmodi deliramenta recreent animum, quanto magis id præſtabunt ſententiæ concinnæ & exquiſitæ doctorum virorum, qui non ſint nimiùm graves ac ſeveri (in quo ipſi peccant nonnunquam) ſed qui feſtivis quibuſdam ſermonibus & acutè dictis norint ſe accommodare tempori? Si volupe eſt videre corpus aliquod monſtroſum, quod nauſeam aliquando movet, quantò erit jucundius percipere auribus tot prodigioſos Naturæ abortus, ejuſdem opera, & arcana planè extraordinaria? De Anacharſi memorat Athenæus, a *accitis in convivium peritis ad riſum commovendum hominibus, ſolum omnium non riſiſſe; poſt autem inductâ Simiâ in riſum ſolutum dixiſſe: Natura id eſſe animal ridiculum, hominem autem arte & ſtudio, eoque parum honeſto.* Gravis modeſtia hæc fuit, & digna etiam Regiâ Majeſtate. Exploratores publici in aulis ſunt iſtiuſmodi moriones, & qui vel maximè earum corrumpant mores, immò qui ipſi vitæ & Statui Principum inſidias machinari ſoleant. Quam ob rem minimè eos tolerare voluerunt Auguſtus & Alexander Severus Imperatores. Ad unum illud proſunt interdum, ut abrepti furore ſuo naturali veritatem dicant Principibus.

5. Nonnulli Principes ex inani quâdam negotiorum gloriâ & ambitione à gravioribus reſpirare ſe putant, ſi minoribus ſeſe impendant, haud ſecus ac pili canis rabioſi ipſius ejuſdem morſioni medentur. Verùm quia non omnes animi iſto modo levari poſſunt, neque ulla negotiorum occupatio tam exigua eſt, quin aliquam poſtulet attentionem, quæ ad animum fatigandum ſufficiat, oportet, ut aliquo ſaltem temporis ſpatio curis omnino vacet, & gubernationem ſeponat b tantiſper. Aliqua remiſſio, aut ludus inter negotia interponi

a Athen. lib. 14. b *Satis onerum Principibus; ſatis etiam potentiæ.* Tacit. lib. 3. Annal.

poni *a* debet, ut ne his penitùs obruatur animus, nec eum perdat otium: molæ enim frumentariæ ſimilis eſt, quæ ſi non habeat, quod molat, ſeipſam atterit. Innocentius Octavus Pontifex Maximus dimiſſo interdum clavo navis Eccleſiæ, in ſerendis arbuſculis ſeſe oblectabat. Porrò in his quietis induciis ante omnia ætatis temporiſque habenda eſt ratio, ne hilaritas fortè ſeveritati, ingenuitas gravitati, recreatio Majeſtati noceat. Enimverò relaxationes quædam vileſcere faciunt animum, & Principis auctoritatem haud parum imminuunt. Ita Regi Artaxerxi probro fuit colum ducere: Augusto ludere par impar cum pueris: Domitiano muſcas configere: Solimano efformare acus, & Selino acu pingere. Si Princeps adhuc ætate floreat, nullæ recreationes meliores magiſque utiles, quàm quæ animi vigorem augent, & vires corporis corroborant, ut ſunt armorum exercitia, decurſiones equeſtres, ſaltatio numeroſa, luſus pilæ grandioris, & venatio. Artes item illæ nobiles, pictoria & muſica, quas alibi in Principis educatione commendavimus, conducunt plurimùm ad inſtaurandos ſpiritus, quos negotiorum attentio abſumpſit, modò in illis non impendatur tempus, quod curæ publicæ ſibi vendicant, & ea fiat moderatione, quam Rex Alphonſus in quadam lege præſcripſit: b *Emaguer, que cada una deſtas fueſe fallada para bien, con todo eſo no debe home dellas uſar, ſi no en el tiempo, que conviene, e de manera, que aya pro, e no daño, e mas conviene eſto à los Reyes, que à los otros homes, ca ellos deben fazer las coſas mui ordenadamente, e con razon.* Rex Ferdinandus Catholicus tam utiliter animo relaxando vacabat, ut ne tum quidem negotia omnino ex oculis dimitteret: nam etiam dum venationi dabat operam, aures habebat plurimùm attentas ad expeditiones, quas Secretarius aliquis

a *Inter negotia magis ludis eſt utendum: nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem deſiderat.* Ariſt. lib. 8. Polit. cap. 3. *b* L. 21. tt. 5. p. 2.

aliquis ei prælegebat, oculis verò ſimul ardearum volatum obſervabat. Emmanuel Luſitaniæ Rex ne in maximis quidem animi remiſſionibus audientiam petentibus denegabat. Super ipſamet negotia quietem captare Principem oportet, qualem ſolet Delphinus dorſo ſuper undas reclinato, id quod facit in altiſſimo mari, quàm longiſſime à tranquillo portu. Otium eſſe non debet, ſed laxamentum.

§. Expedit etiam interdum ludis publicis exhilarare populum, ut reſpiret aliquantulum, & majores deinde vires adferat ad labores, quibus animum ſuum impendat: nam ſi triſtis fuerit, & melancholicus adverſus Principem & Magiſtratum ſuas convertit cogitationes; contrà ſi hi aliquam ei remiſſionem indulgeant, cervices cuilibet oneri ſubjicit, & ſuæ quaſi generoſitatis immemor admittit imperium. Ea de cauſſa Crœſus Cyro Regi, ut Lydos in obedientia contineret, hunc in modum ſuadebat: a *Impera, ut liberos citharam pulſare, pſallere, cauponari doceant, & mox comperies ô Rex, viros in mulieres degeneraſſe, nihilque metuendum, ne rebelles à te unquam deſciſcant.* Unde non minor ſervitutis catena eſt iſta, quàm occupatio in coquendis lateribus pro Ægypti Pyramidibus, quâ Pharao Hebræum populum diſtinebat, ut ab eo ſecurus eſſet. Eodem fine Agricola Britannis ſuas conceſſit relaxationes, b *idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars ſervitutis eſſet.* Nec ignorabant illud Tencterorum Legati, qui miſſi ad Agrippinenſes, auctores iis fuêre, ut c *inſtituta cultumque patrium reſumerent, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus adversùs ſubjectos, quàm armis valerent.* Nec terreri ſe ſinat Princeps delictis, quæ fortè in ejuſmodi conventibus commmitti ſolent: nunquam enim ulla abſque illis fit congregatio, etiam quando populus ad ſacra & religioſa pertractanda in unum convenit.

§. Reſpublicæ magis obſervantes iſtius Poli-
ticæ,

a Herod. l. 40. b Tacit. in vita Agric. c Idem. lib. 4. Hiſt.

ticæ, quàm Principes, ſinunt quemque ſuo arbitratu vivere, & diſſimulant vitia, ut populus tyrannidem Magiſtratûs minùs apprehendat, & illam gubernandi rationem amet potiùs, ſiquidem ejuſmodi licentiam libertatem arbitratur, magiſque vitâ diſſoluta capitur, quàm bene *a* compoſita. Verùm hæc ratio Statûs admodum ſecura non eſt: nam ſi populus legum virtutiſque reverentiam exuat, facilè Magiſtratûs quoque auctoritatem ſpernere incipit, imò omnia verè interna Rerumpublicarum mala è vitio naſci ſolent, & ad exhilarandum cum ſatisfactione populum, ſufficit honeſtas quaſdam ei relaxationes concedere. Vivere prout Reipublicæ expedit, non ſervitus eſt, ſed libertas. Quia tamen in rebus omnibus majus Reipublicæ bonum præ oculis habere oportet, præſtat ejuſmodi remiſſiones in ludos convertere, in quibus exerceantur vires; prohibere verò eos, qui à fortuna pendent, utique noxios & iis, qui imperant, & ſubditis: illis quidem, quia nimiùm capi iis ſe ſinunt, adeoque labores defugiunt; his verò, quia ejuſmodi luſibus facultates ſuas diſſipant, & preſſi inopiâ rapinas deinde exercent, & ſeditiones commovent.

a *Item vivere, ut quiſque velit, permiſſio, quoniam ſic magna erit tali Republicæ faventium multitudo. Nam vulgo diſſoluta gratior eſt, quam temperata vita.* Ariſt. l. 6. c. 4.

SYM-

SYMBOLVM LXXIII.

OCCULTÆ ſunt Rerumpublicarum infirmitates: nemo facilè de iis judicium feret, ob bonam earundem diſpoſitionem: nam etiam quæ robuſtiſſimæ videntur, corripi mox ſolent, & pereunt infirmitate in apertum ſe prodente, cùm minimè

nimè putaſſes; haud aliter ac terræ vapores, qui oculis conſpici antè non poſſunt, quàm in nubes condenſati fuerint. Eam ob rem omni cum diligentiâ laborandū Principi, ut mox primis occurratur principiis, neq; ideò ſpernendæ cauſſæ, quòd aut leviores appareant, aut adhuc remotæ: uti nec primi rumores, quantumvis à ratione videantur alieni. Ecquis ſecurus eſſe poterit ab eo, quod mulitus ſuo coquit in pectore? Quævis occaſio eam commovet, quævis ſervitutis umbra, aut gubernatio minùs bona eam concitat, ut arma corripiat, & nefanda adversùs Principem ſuum moliatur. a *Ex parvis orta ſeditione, de rebus magnis diſſidetur.* Si principia tolerentur, fines deinde curari non poterunt. Tumultus incrementa ſumunt, ut fluvii, qui initiò exigui ſunt fonticuli, & paullatim in ampliſſima evadunt flumina. Ne nimiam præ ſe ferat formidinem, connivet ad tempus imprudentia. & ſenſim ſic augeſcunt, ut nulla eis vis poſteà reſiſtere valeat b *Primis eventibus aut metum, aut fiduciam gignunt.* Ex conſiderationes ſuſpenſum tenebant Tiberii animum, cùm quidam ejus ſervus Agrippam ſe finxiſſet, cœpiſſetque turbare Imperium; dubitabat enim, c *vine militum ſervum iſtum coërceret, an inanem credulitatem tempore ipſo vaneſcere ſineret: modò nihil ſpernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat.* Illud certum, tantum interdum concitatæ multitudinis eſſe impetum, ut cavendum ſit diligenter, ne ſeſe ipſa evertat, aut exardeſcat in bella civilia quorum initia caſus plerunque & fortuna moderantur, poſteà verò conſilium ac prudentia ea *d* ſuperat. Expetientia multa edocet media, ad componendos Regnorum motus & ſeditiones. Interdum ea offert caſus & ipſa tumultuum inclinatio ea ſuggerit; uti Druſo accidit, qui cùm videret legiones ſeditio-

a Ariſt. lib. 5. Polit. c. 4. b Tacit. lib. 12. Annal. c Idem lib. 2. Annal. d *Initia bellorum civilium fortunæ permittenda; victoriam conſiliis, & ratione perfici.* Tacit. l. 3. Hiſt.

ditionis pœnitere, eò quòd defectionem Lunæ, quæ in id tempus inciderat, pro malò haberent omine, illâ ipsâ ad eos conciliandos uſus *a* eſt; id quod in alia quoque occaſione fecit Hermannus Corteſius. Nec ſpernenda ſunt iſta media tanquam levia, eadem quippe facilitate, qua concitatur plebecula, ad concordiam quoque & tranquillitatem reduci poteſt. In neutro iſtorum rationi locus eſt. Cœcus quidam impetus eam commovet, & vana aliqua umbra ſiſtit iterum. Totum in eo poſitum eſt, ut quis furori illius cedere noverit; illo ſiquidem ſæviente vulgus modum tenere neſcit; aut metuit, aut metui ſe facit ab *b* aliis. Quòd ſi quis oratione præmeditata illud lenire ſtuduerit, operam perdet & oleum. Una aliqua vox acerbior, aut ſeverior animadverſio plus ad perſuadendum habet roboris. Unico ſolo verbo Julius Cæſar militum ſeditionem compoſuit, cùm diceret;

——— c *Diſcedite caſtris,*
Tradite noſtra viris ignavi ſigna Quirites.

5. Porrò ad ſedandam tumultuantem plebem, efficaciſſimum remedium eſt diviſio; ſi nimirum videat vires ſuas & prima capita in diverſas factionum partes diſtrahi. Cum apibus hoc artificio utimur, quoties alatus ille grex foràs ex alveari prorumpens tumultuari incipit (nam & iſta Reſpublica domeſticis ſuis malis non caret) & deſertis domiciliis cereis, confuſis agminibus per aërem circumvolitat, donec injectis pulveribus diſtrahantur à ſe invicem: tum enim ſubitò

d *Pulveris exigui jactu compreſſa quieſcunt.*

Vnde & figura & lemma præſentis Symboli deſumpta ſunt.

Ta-

a *Vtendum inclinatione eâ Cæſar, & quæ caſus obtulerat, in ſapientiam vertenda ratus.* Tacit. lib. 1. Annal. b *Nihil in vulgò modicum: terrere, ni paveant: ubi pertimuerint, impunè contemni.* Idem li. 1. Annal. *c* Lucan. *d* Virgil. in Georg.

Tametſi verò hæc diviſio ſemper opportuna ſit, majoris tamen prudentiæ eſt ejuſdem beneficio damna prævertere, antequam eveniant, quàm iiſdem poſteà adferre remedium. *a* Rex Ferdinandus Quartus, cùm virorum quorundam nobilium in Galæcia motus intellexiſſet, eos ad ſe accitos militaribus præfecit muneribus. Romani homines ſeditioſos ac turbulentos ad colonias aut exercitus ablegabant. Publius Æmilius præcipua ſeditionum capita in Italiam tranſtulit; uti & Carolus Quintus Saxoniæ Nobiles. Rutilius & Germanicus milites quoſdam ſeditioſos rude donarunt. Druſus *b* tumultuantes Legiones compeſcuit, diſſociando eos ab invicem. Propter eà temporibus Galbæ *c longis ſpatiis diſcreti exercitus, quod ſaluberrimum eſt ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miſcebantur.* Quare multis optimum viſum fuit, omnem omnino cœtum populo interdicere. Eundem in finem urbs Cayri in certas regiones prævaltis foſſis diſtinctas diviſa fuit, ut cives tam facilè in unum coïre non poſſent. Nec aliud quicquã Venetias in quiete continet, quàm quòd plateas omnes mare interſecet. Separatio multos dubios reddit & ancipites, ut neſciant quæ pars ſecurior ſit; quòd ſi illa deſit, id ſequuntur omnes, quò inclinant *d* plures. Atque eam ob rem Piſander inter Athenienſes ſeminavit diſcordias, ut diſſoluta unione inter ſe diviſi eſſent.

In ſeditionibus militaribus apprimè utile erit interdum alios contra alios *e* concitare. Nam *remedium tumultus* eſſe ſolet *alius tumultus.* *f* In conjuratione quadam populari id conſilii datum fuit Romano Senatui, ut fractis per diviſionem diſcordiæ conjuratorum viribus, plebem plebe componeret.

Atque

a Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 15. cap. 9. b *Tyronem à veterano, legionem à legione diſſociant.* Tacit. lib. 1. Annal. *c* Idem. lib. 1. Hiſt. d *Quod in ſeditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuêre.* Idem lib. 1. Hiſt. e *Dux ad ſolvendam militum conſpirationem, alterum in alterum concitat.* S. Chryſ. *f* Tac. l. 2. Hiſt.

Atque eò ſpectare debuit Solonis lex, quæ pœna capitis mulctari jubebat civem, qui coortâ ſeditione non certæ alicui adhæſiſſet factioni, tametſi hoc eſſet flammas augere potiùs, quàm dividere, cùm ſupereſſet nemo, qui abſque perturbatione intercederet medius, eaſque extingueret.

9. Aliud prætereà efficax remedium præſentia ipſius Principis, populi furorem forti conſtantique animo contemnentis: ſicut enim mare rupibus minatur & montibus, in molli verò arenâ facilè frangitur, ita emollitur plebs, & timore corripitur, cùm ſerenam legitimi ſui Domini frontem conſpicit, a *Ita divus Auguſtus vultu & aſpectu Actiacas legiones exterruit.* Cùm tumultuarentur legiones Germanicæ, b *quoties oculos ad multitudinem retulerant* milites, *vocibus truculentis ſtrepere; rurſum viſo Cæſare trepidare* viſi ſunt. Auctoritate multitudo concitata mitigatur, & arma ponit. Haud ſecùs ac ſanguis illicò parti læſæ ſuccurrere properat; ſic danda Principi opera, ut mox coràm adſit, ubi Statum aliquem tumultuari animadverterit. Majeſtas ſubditorum animos facilè ſuo ſubjicit imperio. In illâ Natura ipſa vim quandam occultam poſuit, quæ admirandos habet effectus. c In ipſum uſque palatium Petri Quarti Regis Aragonii conjurati penetraverant, & ipſe ultrò iis obviam progreſſus, tumultum omnem ſedavit. Nunquam ſanè ſeditiones in Provinciis Belgicis eò uſq; proceſſiſſent, ſi Rex Philippus Secundus tempeſtivè ſe illic præſentem ſtitiſſet. Veruntamen benè priùs expendere oportet iſtud remedium & videre, num neceſſitas illud exigat: extremum quippe eſt, & ſi nihil efficiat, nullum ſupereſt aliud; id quod movit Tiberium, ut tumultuantes legiones Hungaricas & Germanicas Druſo & Germanico mediantibus d componeret. Periculoſa item eſt

præ-

a Tac. lib. 1. Annal. b Idem l. 1. Annal. c Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 16. cap. 13. d *Reſiſtenteſque Germanico aut Druſo, poſſe à ſe mitigari, vel infringi; quod aliud ſubſidium, ſi Imperatorem ſprevissent.* Tac. lib. 1. Annal.

præſentia Principis, ſi exoſus ille ſit & tyrannus; facile enim ſubditi obedientiæ frænum excutiunt.

5. Quòd ſi Regnum aliquod per diſſidentes inter ſe familias in diverſas diviſum fuerit factiones, prudentis erit ejuſmodi nomina gentilitia omnino prohibere. Ita fecit (ſimul ac coronatus fuit) Rex Franciſcus Ephebus Navarræ, ſeverè interdicens, ne quis ſe Biamonteſium, aut Agramonteſium nominaret, quæ duæ familiæ in Regno illo inimicitiis mutuis diſſidebant.

6. Quòd ſi ob culpam alicujus Miniſtri multitudo tumultuari cœperit, nullum ad illam ſedandam efficacius eſt remedium, quàm ſi debitas ille pœnas det. Verùm ſi Principis fuerit vitium, & plebs Miniſtro illud tribuens, arma contra eundem ſumpſerit, permittendus erit error ille, quando nec vis, nec ratio abſque majoribus Reip. damnis ſeſe motibus illis audent opponere. Patietur innocentia, ſed abſque culpâ Principis. a *Habet aliquid ex iniquo omne malum exemplum, quod contra ſingulos utilitate publica rependitur.* Seditio veneni inſtar eſt, quod cor impetit, & corporis ſervandi cauſſa expedit interdum brachium reſcindere, & furoris ſequi impetum, etſi rationi & juſtitiæ adverſari videatur. Ita fecit Regina Iſabella, cùm inter cives Hiſpalenſes ſeditio coorta eſſet; efflagitantibus enim iis, ut Andream Gabreram ſupremum aulæ ſuæ Præfectum Gubernatoris Palatii privaret officio, & plura poſcere cupientibus, illa ſermonem abrupit, ſic eos effata: *Quod petitis, jam facere conſtitueram, ite, amovete aulæ Præfectum, & reliquos omnes, qui Palatium occupant.* Quo factum, ut ex Reginæ mandato fieri videretur, quod vis potiùs extorſerat, adeò ut ipſi etiam tumultuantes illud in beneficio & gratiâ ponerent, qui turrium cuſtodes deinde ex alto dederunt præcipites. Ea ratione ſedatus eſt tumultus, cumque examinatis poſteà accuſationibus, quibus aulæ Præfectum oneraverant, deprehenderet, iniquas illas fuiſſe, eundem in offi-

a Tacit. lib. 4. Annal.

officium priſtinum juſſit reſtitui. Quando ſeditioſi ſatisfacere ſe poſſe putant punitione eorum, qui ſeditionis primi fuere incentores, nemini parcunt, eò quòd ſibi perſuadeant, ſic demum à culpa abſolutos ſe fore; uti tumultuantibus legionibus *a* Germanicis accidit, & tametſi b *nihil profici* ſoleat *patientiâ, niſi ut graviora, tanquam ex facili tolerantibus, imperentur;* licèt etiam concitata multitudo tantò plura expoſcat, quantò plura illi concedantur, ſicut faciebant milites à Flacco *c* Romam miſſi, illud tamen tum potiſſimùm fit, cùm exigua eſt offerentis, qualis erat illa Flacci auctoritas, quem exercitus *d* ſpernebat. Verùm in dicto Germanici caſu eadem remedia, etſi violenta, quæ ſeditioſi expoſcebant, adhibere oportuit, ut eorundem leniretur furor, aut titulo honeſto à punitione abſtineretur. Non ignorabat, quantas ea res injuſtitias & crudelitates datura eſſet, ſi legiones paſſim de ſeditione accuſatos trucidarent: neceſſe quippe erat multos eidem malo involvi innocentes; verum tamen illud omnino effugere non potuit, neque enim ipſius juſſu id factum, ſed caſui potius, & tumultuantium furori tribuendum *e* videbatur.

Excuſanda quoque eſt tum Miniſtri culpa, aut aſtutum exiſtimandum conſilium, ſi imperium fuit, cum vi populari abreptus ſeditionis caput ſe ſinit conſtitui, ut poſtquam furor deinde deſæviit, tantò facilius poſſit tumultuantes ad officium reducere. In hunc finem f *temeritatis alienæ comes factus eſt Spurina, primò coactus, mox velle ſimulans, quò plus auctoritatis ineſſet conſiliis, ſi ſeditio miteſceret.*

Ee Solet

a *Gaudebat cædibus miles, tanquam ſemet abſolveret.* Tac. lib. 1. Annal. *b* Idem in vita Agric. c *Et Flaccus multa concedendo nihil aliud effecerat, quàm ut acriùs expoſcerent, quæ ſciebant negaturum.* Idem lib. 4. Hiſt. d *Superior exercitus Legatum Hordeonium Flaccum ſpernebat.* Idem lib. 1. Hiſt. l. e *Nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius juſſu, penes eoſdem ſævitia facti & invidia erat.* Tacit. ibid. *f* Tacit. lib. 2. Annal.

Solet interdum populus ſpecie tuendæ libertatis, & privilegiorum conſervandorum, contra Principis ſui auctoritatem aliqua nefariè moliri, quem deſpectum eo in caſu diſſimulare nequaquam expedit, ne majores fortè ſumat animos, & ſi fieri poſſit, pœna à delinquentibus repoſci ſic debet, ut amputata ſecuri auctorum ſeditionis capita, & palàm propoſita, antequam illud reſciſcat populus, terrorem incutiant aliis: a *neque enim aliud gliſcentis diſcordiæ remedium, quàm ſi unus altervè maximè prompti ſubvertantur*, veriſſimum quippe b *nihil auſuram plebem, principibus amotis*. Ramirus Rex Aragoniæ motibus remedium allaturus, ab Abbate Tomerenſi conſilium exquirebat; at is nullo dato reſponſo, Periandrum c imitatus, falce ſummitates olerum in horto, ubi fortè erat, demetens, ſatis illum docuit, quid facto eſſet opus; ſublatis ergo è medio præcipuis rebellionis auctoribus, priſtina Regno quies reddita eſt. Idem conſilium Lupus d Barrientos Regi Henrico Quarto quoque dedit. Oportebit tamen eâ in re rigorem ſic moderari, ut circa paucos fiat executio; cùm iis verò, qui puniri nequeunt, aut diſſimulandum, aut aliter tranſigendum, ut omnium concilientur animi, quomodo Othonem feciſſe legimus, cùm ejus tumultuaretur e exercitus. Ejuſmodi moderata ſeveritas omnes compeſcit motus: f *dum enim mali pavere incipiunt, optimus quiſque juſſis paret*; ut Voculæ accidit quando legionibus integris ſeditionem molientibus in unum ſolum militem animadverti juſſit.

In

a Idem l. 4. Annal. b Tac. l. 1. Annal. c *Nam Periander caduceatori, per quem Thraſybulus conſilium ejus exquirebat, nihil reſpondiſſe fertur, ſed ſpicis eminentibus ſublatis, ſegetem adæquâſſe.* Ariſt. l. 3. Polit. c. 9. d Mar. Hiſt. Hiſp. e *Et oratio ad perſtringendos mulcendoſque militum animos, & ſeveritatis modus (neque enim in plures, quàm in duos animadverti juſſerat) grate accepta, compoſitique ad præſens, qui coërceri non poterant.* Tac. l. 1. Hiſt. f Id. l. 4. Hiſt.

In quo illud etiam obſervandum, ut caſtigandi modus tam ſuavis ſit, ne communem Nationis injuriam aut deſpectum populus interpretetur: aliàs enim magis obſtinat animum. a *Haud perinde Germanos* ſervitutis, *vulnera, luctus, excidia* in bello à Romanis accepta, *quàm* trophæum illud, quod Germanicus è rebellium Provinciarum ſpoliis erexerat, *dolore & irâ adfecit.* Non oblitus fuit præcepti iſtius Ferdinandus Dux Albanus, quando ſtatuam publicam rebellibus poni juſſit: nec illud intermiſiſſet, quantumvis aut legiſſet, aut audiviſſet, b *Iulium Civilem* à Vitellio Imperatore mortis *periculo exemptum præpotentem inter Batavos, ne ſupplicio ejus ferox gens alienaretur*; quin immò magis utilem fore judicavit ſeveram aliquam animadverſionem, quæ tamen ſeditioni anſam non dedit. ſed apoſtaſia potiùs ab avita Catholica fide, quantumvis quidam ſeditionis auctores priorem illam cauſſam obtenderint, ad irritandam videlicet optimam illam gentem, ut à naturali ſua fidelitate deficeret.

6. Alia eſt inobedientia, quæ ex nimia quadam promptitudine, aut fidelitate minùs conſiderata naſcitur, in quo caſu benignis opus eſt mediis, ut ſubditi in viam revocentur. Ita fecit Joannes Secundus Aragoniæ Rex in ſeditione Barcinonenſi ob mortem filii ſui Principis Caroli: datis enim ad civitatem literis, teſtatus eſt, nunquam ſe niſi neceſſitate coactum violentis uſurum remediis. immò tanquam filios ſe cives habiturum, ſi reſipiſcerent. Iſthæc benignitas, & communis veniæ pollicitatio ad obedientiam eos reduxit. Semper in Principe elucere debet quædam ad veniam propenſio: nam ſi illius ſpes deſit, obſtinatum fiet delictum. Ob hanc cauſſam Valentinus, concitatis ad rebellionem Trevirenſibus, Legatos Romanos juſſit interfici, c *quo minore ſpe veniæ creſceret vinculum ſceleris.* Vertitur in deſperationem ſeditio, ubi nul-

a Tac. l. 2. Annal. b Tac. l. 2. Hiſt. c Tacit. lib. 4. Hiſt.

nullam gratiam ſperare licet, maluntque homines factioſi periculi interire manibus, quàm carnificis. Ob quas rationes iis etiam parcitum fuit, qui Vitellii partibus adhæſerant, *ne videlicet a ſublatâ ſpe veniæ, pertinaciâ accenderentur.* Tali animi magnitudine uti neceſſe eſt, quando delinquit concitata multitudo; quomodo feciſſe meminimus Regem Ferdinandum Sanctum in Caſtellæ motibus, & obſervatum id fuit in Comitiis Guadalajarenſibus temporibus Regis Joannis Primi, quando data fuit illis venia, qui in bello contra Luſitaniam Regni illius partes ſecuti fuerant. Quòd ſi Princeps ſuam perdiderit exiſtimationem, aut apud ſuos in contemptu fuerit, in eo caſu fateor, parum profuturam benignitatem; immò illa ipſa etiam remedia, quæ mala ejuſmodi curare debuerant, magis illa exulcerant, & pernicioſa reddunt: ubi enim perierit auctoritas, nec pœnæ ſeveritatem Princeps tueri poterit, nec timorem incutere, aut exemplum in ſeditioſos ſtatuere; atque adeò incommodis cedere oportet, & prudenter, quantum fieri poteſt, artibus conſiliiſque factioſorum obviam ire; ut fecit Vocula, cùm vires ſibi deeſſe videret ad coërcendas tumultuantes *b* Legiones. Eandem ob cauſſam Rex Joannes Secundus Regni Primores, quos captivos tenebat, libertati reſtituit.

§ Nec plus etiam prodeſſe ſolent gratiæ & beneficia ad componendos Status, ſi conferantur à Principe, qui exiſtimationem ſuam jam perdidit: nam qui ea accipit, aut puſillanimitati ea tribuit, aut rebellione & tumultu tueri *c* contendit, & interdum alium quærit Regem, cujus patrocinio ea

porrò

a Idem ibid. b *Sed vires ad coërcendum deerant, infrequentibus infidiſque legionibus. Inter ambiguos milites & occultos hoſtes optimum è præſentibus ratus, mutua diſſimulatione, & iiſdem, quibus petebatur, artibus graſſari.* Tac. l.4. Hiſt. c *Nihil ſpei, niſi per diſcordias habeant.* Tac. lib. 11 Annal.

porrò conſervare poſſit. Ita feciſſe vidimus, qui contra Regem Henricum Quartum conjuraverant: iſti ſiquidem nullis unquam illius beneficiis, quantumvis multis magniſque, devinciri ſe paſſi ſunt.

§. Quoties verò ſeditionis flammam ſopire Princeps ſtatuerit, plurimum refert, ut omnes intelligant, ab ipſo, ejuſque virtute conſilium iſtud proficiſci, non ex aliorum perſuaſione, ut tantò efficacius ſit: magis enim populi furor accendi ſolet, ſi exiſtimet ab iis, quos circum ſe habet, inductum fuiſſe Principem, ut in delinquentes tali modo animadvertat.

§. Poſtquam verò venia generalis conceſſa ſemel fuerit, conſtanter eidem inſiſtere debet Princeps, nec ullam unquam præ ſe ferre offenſionem aut acceptam injuriam: ſic enim majoribus conjurationibus anſam daret; uti dedit Ferdinandus Rex Neapolitanus, cùm in quoſdam Regni Proceres, *a* quibus jam ignoverat, quique in Regis Ferdinandi Catholici tutelam ſe receperant, vellet animadvertere. Tametſi poſteà, ſi aliud fortè delictum admiſerint, cùm omni legis rigore caſtigare eos licebit, ut contineantur in officio, nec principis benignitate abutantur.

b *Nihil in* iſtiuſmodi *diſcordiis civilibus feſtinatione tutius, ubi facto magis, quam conſulto opus eſt*: plebs enim animos ſumit, & inſoleſcit ampliùs, niſi mox audaciam ſuam puniri videat, aut oppoſitionem experiatur. Semel auſa plura etiam tentat, & cum tempore in apertum ſe produnt, qui primùm dubii hærebant, & qui nimiùm confidunt, in diſcrimen veniunt. Ideò Artabanus magnâ cum diligentiâ & celeritate Regni ſui motus componere *c* ſtuduit. Sicuti ſeditiones plerunque oriuntur ſubitò, ita ſubitò adhibendum remedium.

Ee 3 Ma-

a Mar. Hiſt. Hiſp. l. 25. c. 7. *b* Tacit. l. 1. Hiſt. *c* *Pergit properus, & praveniens inimicorum aſtus, amicorum pœnitentiam.* Idem. l. 6. Annal.

Magis facto tunc, quàm conſulto opus eſt, anteaquam radices agat malitia, aut tarditate ac licentiâ incrementum ſumat. Ubi ſemel cædibus, rapinis, aliiſque vitiis, quæ ſeditio ſecum adfert, aſſueti homines fuerint, difficulter ad obedientiam iterum & quietem reduci poſſunt. Probè iſtud noverat Rex *a* Henricus, quando defuncto fratre ſuo Rege Petro, potioribus Regni urbibus & propugnaculis occupatis, mox Regno tranquillitatem reſtituit.

§. Quare cùm ſeditiones & bella civilia nihil aliud ſint, quàm infirmitas quædam, quæ Reipublicæ vitam *b* conſumit, & exhaurit Principem partim damnis, quæ patitur, partim etiam gratiis, quas aliis præſtare cogitur, prudentis erit, quovis etiam pretio ea componere: quæ res movit Regem Ferdinandum Catholicum, ut cum Alphonſo Luſitaniæ Rege de iis, quæ in Caſtellæ Regnum obtendebat, amicè tranſigeret. *c* *Quippe in turbas ſimiles, & diſcordias peſſimo cuique plurima vis.* Principes in eorum ſunt poteſtate, qui armis præſunt, *d* *& civilibus bellis plus militibus, quàm Ducibus licet.*

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 17. c. 14. *b* *Quod ſi invicem mordetis & comeditis: videte ne ab invicem conſumamini* Paul. ad Galath. 5. 15. *c* Tac. l. 4. Hiſt. *d* Id. l. 2. Hiſt.

SYMBOLUM LXXIV.

ANimantibus à naturâ tributum eſt, ut ad individuorum ſuorum conſervationem incumbant ſolùm, & ſi lædunt interdum, ob eandem cauſſam potiſſimùm fit, & è ferocitate quâdam naturali, quæ rationis imperium nequaquam agnoſcit. Contrà homo flammâ illâ cœleſti, quæ vitam & ſenſum ei tribuit, eumque rerum omnium conſtituit Dominum, inſtructus facilè ſibi perſuadet, non ideò ſolùm natum ſe eſſe, ut vivat, ſed ut fruatur iis omnibus, etiam ultra illos limites, quos ei ratio poſuit: unde porrò fit, ut falsâ boni ſpecie inaniter delu-

deluſus, illud in variis inquirat objectis, ſuamque in iis felicitatem & beatitudinem collocet. Nonnulli in divitiis eam conſiſtere autumant, alii in

deliciis, alii in imperio & dominatione in alios homines, immò ſinguli pænè in rebus tam variis, quot errores ſunt appetitûs & phantaſiæ, quibus ut po-

potiantur, & felices ſint, ea adhibent media, quæ mens vaga & inquieta iis ſuggerit, tametſi injuſta *a* ſint. Unde naſcuntur homicidia, bonorum direptiones & tyrannides, atque adeò illud etiam, quòd nullum ſit injuſtius animal ipſo homine: cumque unus ab alio ſecurus eſſe nequeat, varia reperta ſunt armorum genera, ad malitiam vi repellendam, tuendamque innocentiam & libertatem, & bellum in orbem introductum *b* eſt. Hanc originem habuit, niſi fortè ex ipſo inferno mox à lapſu ſuperbiſſimorum illorum Spirituum prodierit. Adeò exoſum eſt Deo bellum, ut licèt David homo tam juſtus fuerit, noluerit tamen ab ipſo templum extrui, eò quòd multum ſanguinis *c* profudiſſet. Principes prudentes ac moderati illud abominantur, quippe qui probè nôrunt, varios ejus eſſe eventus atque *d* exitus. Bello ordo & harmonia turbatur Reipublicæ: mutatur Religio: violatur juſtitia: ſilent leges: læduntur amicitia & conſanguinitas: artes in oblivionem veniunt: perit agricultura: ceſſant commercia: vaſtantur civitates & immutantur dominatus. Rex Alphonſus bellum vocat *e Eſtrañamiento de paz, e movimiento de las coſas quedas, e deſtruimiento de las compueſtas*. Si internum ſit bellum, ardenti febri ſimile eſt, quæ ſtatum adurit; ſi extraneum, venas incidit, per quas divitiarum ſanguis effluit, & vires exhalantur ac ſpiritus. Bellum violentia quædam eſt rationi, Naturæ, ac fini hominis contraria, hunc ſiquidem Deus ad ſuam imaginem condidit, & imperium ei dedit in haſce res inferiores, non ut eas bello

a *Vna & ea vetus cauſa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum.* Sall. in Conſ. Catil. b *Vnde bella, & lites in vobis? Ex concupiſcentiis veſtris, quæ militant in membris veſtris.* Jacob. 4. 1. c *Multum ſanguinem effudiſti, & plurima bella bellaſti, non poteris ædificare domum nomini meo.* 1 Paral. 22. 8. d *Varius eventus eſt belli; nunc hunc, & nunc illum conſumit gladius*, 2. Reg. 11. 25. e L. 1. tt. 23. p. 2.

bello deſtrueret, ſed pace conſervaret. Non eum creavit belli, ſed pacis cauſſa; non ad furorem, ſed manſuetudinem exercendam; non ad injuriam, ſed ad beneficentiam: quare nudus omnino naſcitur ſine armis, quibus lædat, & ſine duriori pelle, qua ſe tueatur; ita alienæ opis, gubernationis & inſtitutionis indigus, ut adultus etiam & natu grandior ſe ſolo abſque induſtria aliena vivere nequeat. Eadem neceſſitas & indigentia hominem impulit, ut ſocietatem & amicitiam civilem cum aliis coleret, in qua communi omnium labore neceſſaria reperirentur vitæ commoda, & felicitas iſta politica arctioribus amicitiæ & ſubſidii mutui vinculis eos invicem aſtringeret; & ne fortè una aliqua Provincia internis ſuis elata opibus aliarum communicationem ſperneret, inter varias bona illa diſpertivit. Triticum Sicilia ſuppeditat; vinum Creta; purpuram Lydus; ſericum Calabria; res odoriferas Arabia; aurum argentumque Hiſpania; & Indiæ occidentales; Orientales Adamantes, uniones, & varia aromata: quo factum denique, ut cupiditas & indigentia opum iſtarum & deliciarum excitaret commercia, & inſtitutâ inter Nationes communicatione fieret hic orbis familiaris quædam domus ac communis omnibus; quia verò ad ejuſmodi negotiationes neceſſum erat, ut ſeſe mutuò intelligerent, atq; internos amoris & benevolentiæ affectus invicem poſſent prodere, largita eſt homini Natura vocem articulatam, blandam, & ſuavem, qua animi ſui ſenſa exprimeret; riſum, quo comitatem ſuam; lacrymas, quibus ſuam commiſerationem; manus, quibus fidem ſuam, & liberalitatem; genua, quibus obedientiam ſuam teſtaretur: quæ omnia ſigna ſunt animalis civilis, benigni, & pacifici. Verùm eas animantes, quas Natura bellicoſas eſſe voluit, ita ab utero formavit, ut armis tam offenſivis, quàm defenſivis ad bellum inſtructæ eſſent. Leoni ungues dedit, Aquilæ falculas, Elephanto proboſcidem, Tauro cornua, Apro exertos dentes,

Erinaceo pungentes aculeos. Serpentes & viperas veneno fecit formidabiles, illarum quippe defenſio in noſtro conſiſtit periculo, & robur à metu noſtro accipiunt. In eum finem omnes ferè animantes brutas duriori pelle conveſtivit, ut ſe tantò meliùs tueri poſſent: Crocodilum lorica texit, ſerpentes hamato thorace, cancros teſtis. Ideò largita eſt omnibus aſpectum quendam ferocem, ac vocem horrificam. Pro illis ergo brutum bellum ſit, non pro homine, in quo ratio in iram habet imperium, & cui Natura in imis terræ viſceribus ferrum, chalybem, aurum argentumque, ne fors iis abuteretur, abdidit: ſed & ibi ea reperit, & protraxit in lucem, a *ne aut inſtrumentum in cædes mutuas deeſſet, aut pretium.* Grandis hominum abuſus aurum argentumque, quæ Natura vitæ ſuſtentandæ & ornandæ conceſſit, in ejuſdem jacturam & detrimentum impendere.

§. Verùm quia apud homines permultos, ipſis etiam belluis (ut diximus) immaniores plus voluntas & ambitio poteſt, quàm ratio, adeo ut abſque juſta cauſſa contendant opprimere alios, iiſque dominari, omnino neceſſarium fuit bellum ad defenſionem naturalem: b *nam cum duo ſint genera diſceptandi, unum per diſceptationem, alterum per vim; cumque illud proprium ſit hominis, hoc belluarum, confugiendum eſt ad poſterius, ſi uti non licet ſuperiori*, modò juſta cauſſa intervenerit, & bona præterea acceſſerit intentio, & legitima auctoritas Principis: quæ tamen in re abſque conſultatione cum viris doctis ſtatui nihil debet. Ita Athenienſes faciebant, qui priùs Oratores ſuos & Philoſophos adhibebant in conſilium, ut bella legitimè ſuſciperent: ſiquidem in noſtra eſt poteſtate illa exordiri; finem verò iis imponere, non item. Qui citò arma corripit, paullatim plorandi materiam inveniet. c *Mover guerra* (inquit Rex Alponſus) *es coſa, en que deven mucho parar mientes, los que la quieren fazer ante que la comienzen*

a Seneca. b Cicero. c L. 2. tt. 23. p. 2.

zen, porque la fagan con razon, e con derecho. Ca deſto vienen grandes tres bienes. El primero, que ayuda Dios mas por ende à los, que aſi la fazen. El ſegundo, porque ellos ſe eſſuerzan mas en ſi miſmos por el derecho, que tienen. El terzero, porque los, que lo oyen, ſi ſon Amigos, ayudan los de mejor voluntad; è ſi enemigos, recelanſe mas dellos. Belli periculum ſuſcipi non debet ob cauſſas leves, aut delicioſas, quales impulerunt Xerxem, ut bellum inferret Græciæ; & Longobardos ut irruptionem in Italiam facerent. Ille Princeps tyrannus eſt, qui propter ſtatum alienum bella movet; juſtus ille, qui ideò ſolùm, ut ſua conſervet, aut bona iniquè uſurpata vindicet, in eo præſertim caſu, quando juſtitia à tribunali obtineri nequit, & ſecurior eſt deciſio, quæ gladio fit & armis, quam quæ jure ſcripto, *a* fraudi & cavillationi obnoxio. Eventus bellorum injuſtè ſuſceptorum integerrimus judex eſt, qui victoriam ei tribuit tandem, cui de jure competit. Tantoperè Philippus Secundus jus ſuum, quod per mortem Regis Sebaſtiani ad Luſitaniæ coronam fuerat conſecutus, liquidum eſſe voluit, ut tametſi Theologorum & Jureconſultorum reſponſa pro ipſo facerent, & jam in confinibus Regni illius eſſet cum exercitu, adhuc tamen tantiſper ſuſtinuerit, donec iterum cum illis ea ſuper re deliberationem inſtituiſſet. Princeps, qui ſenſim & quaſi gradatim fortunam ſuam fabricare meditatur, per bellum eam quærat licet, ubi legitima ſeſe obtulerit occaſio. Verùm is, qui Status amplitudini ſuæ convenientes jam quietè poſſidet, diligenter antè expendat, quid magis conducat eâ in re, coneturque, quoad poteſt honeſtis quibuſdam mediis bellum declinare, abſque jactura tamen auctoritatis ſuæ & exiſtimationis: nam ſi hæc paterentur aliquid, detrectando magis illud incenderet. Rudolphus Primus:

a *Caſtrenſi jurisdictio ſecura, & obtuſior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat.* Tacit. in vitâ Agric.

Imperator melius eſſe ajebat bene gubernare, quàm dilatare Imperium. Nec minor Principis gloria eſt, armis pacem tueri, quàm bello victorem eſſe. Felix & fortunatum illud Regnum, in quo armorum exiſtimatio ubertatem conſervat; ubi lanceæ olivas & vites ſuſtentant: ubi Ceres Bellonæ galeâ utitur, ut fruges ſuas tantò ſecuriùs poſſit producere. Quò animi magnitudo major eſt, eò magis is à bello eſt alienus: novit enim quid maximè fieri oporteat. Illud certum, a *ſumi bellum* ſæpe *etiam ab ignavis*, & *ſtrenuiſſimi cujuſque periculo geri.* Quòd ſi bellum pacis cauſſa inventum eſt, ut illius beneficio, ſi fieri poteſt, hac frui tandem liceat, non debet electio illius à voluntate eſſe, ſed à vi potiùs & *b* neceſſitate. E cerebro Jovis Bellonam prodiiſſe finxit Antiquitas, ut ſignificaret, bellum à prudentia, non ab arrogantia animi proficiſci debere. Sebaſtianus Luſitaniæ Rex, qui armis appetiit Africam generoſæ ſuæ indoli indulgens magis, quàm conſilium ſecutus, ſanguine ſuo documentum iſtud in arenis illis inſcriptum reliquit. Apes Regem armatum non ferunt, ne bellicoſus ſit fortè, & Reipublicæ ſuæ gubernatione neglecta alienis acquirendis ſeſe occupet. Quod ſi meliùs perpendiſſent Franciſcus Francorum, & Guſtavus Suecorum Reges, nec ille captus fuiſſet Ticini, nec hic in Lutzenſi pugna cecidiſſet. A dominandi libidine multarum Rerumpublicarum interitus ſumpſit initium. Serò tandem illud agnovit Hannibal, cùm Scipioni faſſus eſt, longè melius futurum fuiſſe, ſi Dii animos tam modeſtos hominibus inſpiraſſent, ut Romani Italia, Carthaginenſes Africa contenti forent.

§. Principes armis potentes bellum viribus, quantis poſſunt maximis, proſequi debent, ut citiùs illud conficiant, uti ſolebant Romani: productio enim & ſumptus auget & pericula. Intereà

quoque

a Tac. l. 4. Hiſt. *b* *Pacem habere debet voluntas bellum neceſſitas.* D. Aug. ep. 207. t. 2.

quoque hoſtis ſeſe exercet, ſibi proſpicit, & ſumit animos. Potentia, niſi cum impetu aliquo agat, auctoritatis ſuæ jacturam facit. Iis de cauſſis uno eodemque tempore duo diverſa bella ſuſcipienda non ſunt: diſtractis enim viribus, tam citò ea confici nequeunt. Nec ulla tanta eſt potentia, quæ illa diu ſuſtentet, neque tot ſuperſunt viri, qui ea ritè moderentur. Semper in eo elaborarunt Romani (& facit illud idem nunc Turca) ut ne duobus in locis ſimul bellum gererent. Huc comminationes illæ ſpectabant, quas Corbulo Parthis intendebat, cùm diceret, a *Imperatori ſuo immotam ubique pacem, & unum id bellum eſſe.*

a Tacit. lib. 15. Annal.

SYMBOLUM LXXV.

Medea (ut vellere aureo tantò commodius poriretur) ſerpentium dentes diſſeminavit unde enati ſunt integri virorum armatorum manipuli, qui vulneribus mutuis ſe conficiebant. Idem Principes aliqui & Reſpublicæ factitant, pernicioſiſſimę orbis Medeæ, diſcordias diſſeminant inter Principes, ac bella & tumultus in ſuiſmet a Statibus colligunt. In his nempe pacem & quietem ſibi pollicentur, quam perturbant in Provinciis alienis, ſed contra, ac putabant, plerumque evenit. De mundi æquilibrio dicunt Coſmographi, centrum gravitatis tam ex omni parte eſſe æquale, ut pondus quodcunque etiam minimum terram commoveat: quod idem in bellis accidit, nullum quippe tam longè diſtat, quin centrum quietis Rerumpublicarum aliarum immutet. Bellum flammæ inſtar eſt, quæ uno in loco excitata, mox alia, & propriam ſępe domum corripit, pro eo ac venti ſpiraverint. Prudens Agricola agris ſuis tempeſtatem metuit, quam circa montium vertices, etſi longiſſime diſtantes, cogi videri potiori jure eas timebit is, qui

a *Ventum ſeminabunt, & turbinem metent.* Oſe. 8. 7.

vaporibus ſubmiſſis alimenta iis ſubminiſtrat. Sunt qui Batavorum fovent potentiam, ſed erit fortaſſe, quando ſervitute oppreſſi ſuam ipſi deplorabunt

ſtultitiam ; quemadmodum iis accidit, qui augendis Romani Imperii viribus aliquando ſtuduerant Veneti æmulatione ducti, quòd viderent per Lu-

ſita-

ſitanorum navigationes ſua in mari Peruco, & in Provinciis Orientalibus impediri commercia. Cairum Legatum quendam miſerunt, & artifices formandorum tormentorum ęneorum, & navium conſtruendarum peritos, ad armandum adverſus Luſitanos Calecuti Regem, Batavis verò perſuaſêre, ut ad Promontorium bonæ ſpei eorundem navigationibus ſeſe opponerent. Verùm hi conſilio tam opportuno uſi miſſis illuc ſuis Inſtitoribus, & introductis commerciis, ea Reipublicæ penitùs præripuêre, cui longè fuiſſet utilius, Luſitanorum navigationem manſiſſe integram: ita enim eorundem navigiis uti potuiſſet tanquam onerariis ad advehendas Orientis divitias, & ſi portus Regni illius attigiſſent, incolarum operâ & labore eas perficere, & poſt majori cum induſtria & lucro per univerſam Europam diſtrahere. Nimirum illa ipſa inſtrumenta & media, quæ ad ſecuritatem propriam cum damno alieno humana excogitat prudentia, auctori poſteà accerſunt exitium. Sabaudiæ & Parmæ Duces belli incendia in Mediolanenſi Statu fovere ſatagebant, ſed eorum alter ſuum proprium evertit penitùs, alter verò belli ſedem ad ſe pertraxit. Vnicum malum conſilium optimo animo Regis Franciæ impreſſum effecit, ut ſeipſum pænè metuat, diffidat Matri, Fratri Germano, & toti regno: perſuaſus ſcilicet, ſe ſuaque ſine bello ſtare non poſſe, atque adeò à ruinâ Domûs Auſtriacæ ſuam dependere ſalutem & conſervationem.

Fœdus Cameracenſe contra Rempublicam Venetam ſuaſit non nemo Legatus è Franciâ hoc uſus argumento, quòd diſſenſiones illa ſeminaret inter Principes, ut ſuam fabricetur fortunam cum aliorum ruinâ, & uniti inter ſe complures eidem armis eripuêre, quicquid in terrâ firmâ acquiſiverat. Fieri fortè potuit, ut tempora illa tales artes exigerent, aut quòd Viri prudentes, quibus Senatus ille ſemper floruit, ejus rei incommoda agnoſcerent quidem, iis tamen occurrere non poſſent,

ob nimiam Senatorum multitudinem aut ne obſiſtendo ſuſpecti aliis haberentur. Eſt nimirum hæc Rerumpublicarum infelicitas, ut in illis malitia, tyrannis, odiorum fomentum, commodorum procuratio, nullâ habitâ Iuſtitiæ ratione, præcipuum magiſque ſecurum ſuffragium eſſe ſoleat, quod zelum, amoremque in patriam communiter interpretamur, ademptâ viris melioribus rectè agendi libertate. In illis, inquam, a *Sapientibus quietis & Reipublicæ cura: leviſſimus quiſque & futuri improvidus, ſpe vana tumens* eſt, cùmque in deliberationibus numerentur potius, quàm ponderentur vota, & in communitatibus omnibus plures inexperti & temerarii reperiantur, quàm cordati, gravia inde naſci ſolent incommoda. Etiamnum hodie cum maximo tranquillitatis publicæ bono, & communi omnium applauſu obſervari videmus à laudatiſſimâ illâ Republicâ bonas regulas politicas, ut potè quæ paci univerſali ſtuduit ſemper, & conſtantem cum Principibus finitimis coluit amicitiam, neque unquam locum dare voluit continuis Franciæ ſollicitationibus, aut bellis præſentibus ſeſe immiſcere. Quâ re non ſolùm Auſtriacam ſibi Domum mirè devinxit, ſed ſemetipſam etiam communi Martis furori prudenter ſubduxit, adeò ut plus eâ ratione profecerit, quàm vi & armis obtinere potuiſſet. Vicinitas majoris potentiæ non ſemper damno eſſe ſolet, aut fraudi: interdum maris inſtar eſt, quod aliorſum recedit, & Provincias integras ſubductis undis Vicino tranſcribit. Principes non pauci & Reſpublicæ conſervationem ſuam & amplitudinem huic debent Monarchiæ. Periculoſæ plenum opus eſt aleæ, bella ſemper potentiori machinari, & hoc ſolúm agere, ut Principatus minores contra illum nunquam non in armis ſint, ut alibi oſtendimus. Longè potentiores ſunt Reſpublicæ à bonâ cum Principibus amicitiâ, quàm ab armis & exercitu. Fœminæ ſunt aſtutæ,

quæ

a Tac. l. 1. hiſt.

quæ facili negotio animos illorum & voluntates ſibi conciliant, & ſuas moderantur actiones, ad fines ſuos particulares eas dirigendo. Plus plerunque cum iis velut cum ſexu muliebri, quàm cum Principibus aliis connivetur, notâ præſertim Magiſtratûs naturâ, in quo probi abſque culpâ ſunt. Ne igitur turbari ſe ſinant, ſi Principis interdum iratiores videant; nam a *amantium ira amoris redintegratio eſt*. Suaſmet potiùs umbras & ſuſpiciones improbent, quibus amicorum fidem quandoq; in dubium vocant, quod vitium multitudinis eſt, res ipſas non ratione, ſed ſuſpicione plerunque inani metientis.

5. Atque artes iſtæ ſeminandi diſcordias, & unum in alterius exitium concitandi, frequentes in aulis ſunt & Palatiis, & ferè ex ambitione naſci conſueverunt: cùm enim jam diſtributa ſint præmia, & formæ novæ abſque aliarum interitu introduci nequeant, per calumniam aut vim eò contenditur. Interdum non niſi æmulatio eſt, quâ Miniſter unus invidet alteri excellentes animi dotes, quibus pollet, ideòque hoc agit potiſſimùm, ut aut officio arceatur, ubi illæ magis elucent, aut ut conceptam de iis opinionem deponant alii. Quem in finem falſa etiam nonnulli aliis imponunt crimina, & ſi veritas obſcurari non poteſt, utuntur ficto riſu, jocis aliiſque verbis minùs honorificis, ſub quâdam amicitiæ ſpecie, ut qui jam in rebus levioribus auctoritatem perdidit, eâdem poſteà etiam in gravioribus deſtituatur. Artificia ejuſmodi malitioſa, minuſque ſincera ipſi quoque auctori pernicioſa ſunt; quemadmodum in Hiſpone ejuſque ſequacibus prundenter b advertit Tacitus. Et tametſi Lucinius Proculus alios c *criminando, quod facillimum factu eſt, pravus & callidus, bonos & modeſtos anteibat*: iſtud tamen tum ſolet accidere, cùm probitas & modeſtia intra vitæ privatæ limites ſeſe continent, & honores publicos ac gratiam Principum

a Terentius. b *Perniciem aliis, ac poſtremum ſibi invenêre*. Tacit l. 1. Annal. c Tacit. lib. 1. Hiſt.

cipum aſpernantur; ut facere ſolent ii, qui ſuiſmet diffiſi viribus minùs idoneos ſeſe reputant ad negotia publica aliaque majoris momenti pertractanda. Viris talibus malitia ſolers, & ad occupandos animos intenta, debita virtutum præmia facilè præripit; quomodo Tigellinus factitabat, a *Præfecturam vigilum, & prætorii, & alia præmia virtutum velociùs vitiis adeptus.* Verùm tales artes eâdem, quâ naſcuntur, celeritate rurſum intereunt; ut in eodem Tigillino videre fuit, qui b *inter ſtupra concubinarum, & oſcula, & deformes mores, ſectis novacula faucibus, infamem vitam fœdavit, etiam exitiu ſero & inhoneſto.*

a Idem lib. 1. Hiſt. *b* Idem ibid.

SYMBOLUM. LXXVI.

VIbrat ſol lucis ſuæ radios in ſpeculum concavum, & iidem inde mox ignei emicant (figura præſentis Emblematis) quo ſignificatur in bonâ aut malâ Miniſtrorum intentione pacem aut bellum conſiſtere. Periculoſa eſt mandatorum, quæ ipſi accipiunt, repercuſſio. Si pectus iis eſſet criſtallinum, planum & candidum, eâdem cùm puritate mandata redderent, quâ acceperunt, immò etiam majore. Quòd ſi iis chalybeum ſit, orbem univerſum bellis ſuccendent. Eam ob rem Principibus pacis amantibus curæ eſſe debet, ne ad eam procurandam Miniſtros adhibeant Martem potiùs ſpirantes: hi enim, cùm gloriam ſuam & fortunam in armis collocent, omnem captant occaſionem belli incendia ſuſcitandi. Non deploraret Corona Franciæ tot diſſidia, neque Europa tot Martis calamitates, niſi in illis conſervatio gratiæ Regis Chriſtianiſſimi ſita fuiſſet. Sacræ paginæ memorant, tubas, quibus bellum denunciabatur, Sacerdotibus olim commiſſas *a* fuiſſe, ne modeſtia & gravitas ſacratioris eorundem officii, quo fungebantur, abſque gra-

vi

a *Filii autem Aaron Sacerdotes clangent tubis: eritq; hoc legitimum ſempiternum in generationibus veſtris.* Num. 10. 8.

vi cauſſa iis uti permitterent. Animi Principum ſinus quidam marini ſunt, qui in altiſſimos fluctus montium inſtar ſeſe erigunt, ſi Miniſtri eorundem

turbulenti Boreæ fuerint; contrà, ſi placidi Ze ri, in ſumma vivunt tranquillitate. Etenim an generoſus, & pacis ac mutuæ Principis ſui cun

concordiæ amicus: mandata temeraria, & pericu-
loſa moderatur, atque emendat; ſolis exemplo, cu-
jus radii etſi per angulos tranſeant, expedire tamen
ſe conantur poſtea à forma illa imperfecta, & in
reverberatione ſua redire ad Sphæricam. Nec ſuffi-
cit interdum, quòd intentionem habeant minimè
malam, ſi bellicoſi aliàs & Martiales habeantur,
quia aut nemo ſibi perſuadet, tam fortes animos
occaſionem neglecturos, aut metus contra eorum
fortitudinem arma corripit, aut certè malitia ea ve-
lut pallio ſeſe contegit. Prævidit Comes Fontanus,
quid ex Rhætorum factione futurum eſſet in valle
Telina, ob conſociationem cum Republica Vene-
ta, & propugnaculum extruxit ad oſtium Adæ flu-
vii, pro ſecuritate ſtatûs Mediolanenſis: ingreſſus
eſt Vallem eandem Dux Feria excitus à Catholicis,
ut eos contra Hæreticos tutaretur: alibi Dux Oſu-
nenſis cum exercitu in mari Adriatico Venetorum
arma in Foro Julii aliorſum avocare conatus eſt, &
tribus illis Miniſtris imputata fuere bella, quæ de-
inde propter Sabaudiæ Ducis inquietudinem exor-
ta ſunt.

§. In iis tamen, qui pacis tractandæ cauſſa mit-
tuntur, majus hoc ſolet eſſe periculum, cùm quiſ-
que ferè in negotiis naturæ ſuæ ductum, aut paſſio-
nem ſequatur potiùs, quàm bonam Principis inten-
tionem. Lupus Harus offenſus à Rege Sanctio, cui
cognomentum Fortis, egregiè ſeſe ultus eſt in tra-
ctatibus pacificationis inter eundem Regem, &
Petrum Tertium Regem Aragoniæ, ſecus ambo-
rum reſponſa referendo, quo factum, ut utrumque
commotiorem redderet, quàm fuerint anteà. Ma-
xima Principum infelicitas eſt, quòd rebus omni-
bus ipſi coràm præſentes adeſſe nequeant, adeoque
neceſſe habeant in multis aliorum uti relationi-
bus, quæ fontibus ſimiles ſunt: ſicut enim hi ter-
ræ metallicæ, qua tranſeunt, affectiones imbibunt,
ita illæ ſemper ferè malitia, paſſione, aut affectu
Miniſtrorum inficiuntur, eorumque commoda ac
fines

ſines ſapiunt. Iiſdem conantur aſſentari Principi, ita eas inſtituendo: ut ad illorum arbitrium & voluntatem ſictæ factæque videantur. Miniſtri, & cumprimis Legati, qui rei bene gerendæ apprimè ſtudioſi videri cupiunt, & tanquam ingenio ſuo penetrent omnia, abripi ſe ſinunt privatis ſuiſmet imaginationibus, & ad Principes ſuos referunt tanquam certum & exploratum, non id, quod re ipſa eſt, ſed quod eſſe poſſe ipſi ſibi imaginantur. Nimis in ſuſpiciones proni ſunt, quas ſicut è quavis leviſſima umbra hauriunt, ita mox fidem iis adhibent: unde graves æquivocationes naſcuntur & errores; immò cauſſa præcipua diſſenſionum, bellorumque inter Principes; ſiquidem a *in turbas & diſcordias peſſimo cuique* Miniſtro *multa vis*. Caveant igitur oportet Principes, ne leviter moveri ſe ſinant primis Miniſtrorum relationibus, ſed componant eas priùs cum iis, quas ab aliis accipiunt; atque ut de perſcriptis ad ſeſe tantò certius formare poſſint judicium, perſpecta inprimis eorundem habeant ingenia & naturas, modum inſuper, quo res ſolent concipere, num videlicet paſſionibus, aut affectibus privatis duci conſueverint; accidit enim interdum, ut Miniſter amore Regionis, aut Principis, cum quo agit, capiatur, & omnia illi æqua videantur; aliquando comiter acceptus favoribus ejuſdem ineſcari ſe ſinit, & ex gratitudine quadam naturali illius partes & cauſſam agit potiùs, quàm ſui Principis. Nonnunquam etiam inanibus rerum ſimulacris, & rumuſculis adverſis, per dolum confictis, decipitur, & facilè ſuum etiam fallit Principem: nam nemo aptior ad propinandos aliis errores, quàm qui prior eos hauſerit. Miniſtri benè multi levibus moventur ratiunculis, aut paſſione aliqua ducti, aut averſione animi, quæ judicium iiſdem perturbat, omnia in malum vertunt. Sunt prætereà nonnulli naturâ ſic comparati, ut actiones omnes & conſilia in deteriorem interpretentur partem; quem-

a Tacit. lib. 4. Hiſt.

quemadmodum alii ita ſinceri, ut nihil ſiniſtra cum intentione agi credant. Tam iſti, quàm illi pernicioſi ſunt, & hi poſtremi quidem non minus, ac alii priores.

Exiſtimans interdum Miniſter ad obſequii munus pertinere, aut intelligentis & boni communis ſtudio flagrantis nomen ſe adepturum, ſi Principi ſuo hoſtes ac diffidentes detegat, omnem curam & vigilantiam in ſuſpicionibus collocat, nec quiſquam à calamo ejuſdem & lingua ſecurus eſt, atque ut umbras ſuas & apprehenſiones tantò faciat certiores, nimiùm diffidendo occaſionem dat, ut amici convertantur in hoſtes, & cauſſa in litem abeat cum gravi Principis nocumento, cui longè plus profuiſſet bona de omnibus exiſtimatio, aut ſi Miniſter adhiberet remedia ad curandos, non ad infirmandos hominum animos, & voluntates.

Fatigantur etiam quandoque Miniſtri Legationibus, atque ut ad familiæ propriæ commoda procuranda reverti ſibi liceat, non verentur diſſuere omnino Principum inter ſe amicitiam, aut alia minùs ſana conſilia ſuggerere.

Falluntur egregiè Principes, qui ſibi perſuadent, Miniſtros ſemper ut Miniſtros, nunquam ut homines agere. Quod ſi ita eſſet, meliora ab iis præſtarentur obſequia, & pauciora evenirent incommoda. Attamen homines ſunt, neque Miniſtri munus eos continuò exuit propenſione naturali ad quietem & delicias, amore, ira, vindicta, aliiſque affectibus, & paſſionibus, ad quas corrigendas non ſufficit ſemper ſtudium boni communis, & obligatio.

§. Verùm id diligenter velim animadvertat Princeps, fieri interdum, ut qui Miniſtros bonos & gnavos fallere nequeunt (eò quòd hi in tractando negotio artes illorum & conſilia penetrent, videantque quid è re Principis ſui ſit, quid non) eos traducant tanquam diffidentes, paſſionibus obnoxios, duros & intractabiles, adeòque illud conentur efficere, ut iis amotis negotia committantur

tur aliis minùs ad eam rem inſtructis, aut ut cum ipſo Principe immediatè ea tractare ſibi liceat, cui multa ad ſpeciem æqua proponut, eumque inducunt, ut concedat, quæ ipſi deinde fraudi ſunt, & interdum ut Miniſtrum ſuum peſſundet penitùs. Nemo exiſtimare debet negotiorum curſum mutare ſe poſſe, aut Miniſtri fortunam evertere: ubi enim hoc ſperare licuerit, nullus Miniſter ſecurus erit, nec Principis negotium rectè curabitur; talis enim fiducia contemptum & inobedientiam parit in accuſante, & metus criminis imponendi animos Miniſtro adimit. Quare minus damnum cenſeo hos fortè errare, quàm leviter admittere adversùs eos querelas & accuſationes præſertim Exterorum, & licet veræ eæ ſint, majoris tamen prudentiæ eſt differre remedium donec iſtud aſſcribere ſibi nequeat is, à quo profectæ illæ fuerant.

SYMBOLUM LXXVII.

AMbæ illæ principes cæli faces, diei noctiſque præſides, quantò à ſe invicem abſunt longiùs, tantò majori conſenſione, & pleniori luce iſthæc inferiora colluſtrant. Aſt ubi concurrunt propius, nil juvat quidem eſſe fratres, quò minùs præſentia unius alterius impediat radios, & ex tali Eclipſi naſcuntur grandiores umbræ, aliaque terræ incommoda. Conſervant & fovent Principes mutuam inter ſe amicitiam Miniſtrorum & literarum beneficio; at ſi coràm de rebus ſuis inter ſe communicent, mox ex ipſo aſpectu umbræ ſuboriuntur ſuſpicionum & offenſarum, quia nunquam unus in alio reperit, quod antea ſibi pollicebatur, nec unuſquiſque ſuo ſe metitur modulo, cùm nemo ferè inter eos ſit, qui non plus obtendat, quàm ei de jure debeatur. Duellum propè eſt mutuus Principum conſpectus & præſentia, in quo de cæremoniis decertatur, unoquoque poſcente primas, & cum altero de victoria contendente. Aſſiſtunt certamini

am-

amborum familiæ, velut bini hoſtiles manipuli, quorum ſinguli id in votis habent, ut Princeps ſuus & perſonæ dotibus, & amplitudine palmam ferat;

cùmque in tanto numero omnes prudentes eſſe nequeant, quodvis dicterium, aut leviſſimus aliquis contemptus, facilè divulgatus, graviter alios offen-

offendit. *a* Ita factum in congreſſu Regis Henrici, & Ludovici Undecimi Regis Franciæ ;*b* in quo cùm Hiſpani ſplendore & pompa excederent, contrà verò vilem Gallorum cultum ac ſordes deriderent, animis haud leviter offenſis duæ illæ Nationes diſceſſerunt ab invicem, quæ uſque id temporis tam arctam inter ſe amicitiam coluerant. Occulta fuêre Germanici & Piſonis odia, quoad coràm inter ſe *a* viderunt. Conſpectus mutuus Regis Caſtellæ Ferdinandi Quarti, & Regis Luſitaniæ Dionyſii ejus ſoceri graves peperit diſſenſiones, uti & ille Regis Philippi Primi & Regis Ferdinandi. Et tametſi ex congreſſu Regis Jacobi Primi cum Rege Alphonſo, atque ex multis aliis ſimilibus inſignia nata ſunt emolumenta, tutiſſima tamen via erit, ſi Principes negotia ſua per Legatos conficiant.

6. Qui Principibus magis familiares ſunt, ii hoc agunt interdum (ut dictum alibi) ut inter eos, eorumque conſanguineos & affines diſſidia ſeminent, cujus rei in hiſtoriis noſtris multa exempla ſuppetunt. Lupus Harus inter Regem Sanctium, cognomento Fortem, ejuſque conjugem Reginam diſcordiam concitare conatus eſt. *c* Famuli Reginæ Catharinæ Matris Regis Joannis Secundi eandem irritabant adverſus Infantem Ferdinandum. Alvarus Lara, (ut Regni gubernationem diutiùs obtineret) literis confictis Regi Henrico Primo perſuadere voluit, à ſorore ſua Berengaria ei venenum parari. Quorum commodis ſerviebat diſſenſio inter Infantem Sanctium, & Regem Alphonſum Sapientem ejus Patrem, ii vehementer cavebant, ne quas habebant controverſias, coràm præſentes componerent. Caſtellæ Proceres impediebant *d* concordiam inter Regem Joannem Secundum, & Henricum ejus filium. Alvarus Luna illam item, quæ inter Joannem Navarræ regem, ejuſq; filium Carolum,

Ff Vianæ

a Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 23. c. 5. b *Diſceſſeruntque opertis odiis*. Tac. l. 2. Annal. *c* Mar. hiſt. Hiſp. l. 12 c. 6. *d* Mar. hiſt. Hiſp. l. 22. c. 4.

Vianæ Principem intercedebat. Privati Regis Philippi Primi eidem diſſuadebant congreſſionem, & colloquium cum Rege Ferdinando. Ejuſcemodi artes vidimus his noſtris temporibus frequentari in Franciâ cum non exiguo detrimento tranquillitatis Regni illius, & totius Chriſtiani orbis. Remedium unicum eſt, ſpernere difficultates & incommoda, quæ Miniſtri Principibus familiares obtendunt, & in mutuum venire conſpectum, ubi vi ſanguinis occultè operante, mitigantur animi, & in apertum ſe prodit eorum malitia, qui diſſidiorum auctores extitêre. His rationibus permotus Rex Ferdinandus Segobiæ coràm convenit Regem Henricum Quartum conjugis ſuæ fratrem, nihil veritus ex eo periculi, quod ſe ſuaque committere videretur Regi offenſo, qui aut ex amore naturali, aut ad diſſimulandam ſuam infamiam illud agebat unicè, ut filia ſua Joanna in Coronâ ſuccederet: etſi enim de periculis iſtis ſatis à ſuis fuerit præmonitus, cùm tamen ad prudentiæ bilancem iſta expenderet, prævaluit omnibus unica illa conſideratio, nullâ ſcilicet vi aut tractatione plus effici poſſe, quàm præſentiâ.

SYMBOLUM. LXXVIII.

QVod in Sirene cernitur, formoſum eſt; quod auditur, ſuave; quod celat intentio, noxium; & quod infra aquas demergitur, monſtroſum. Quis primo aſpectu inæqualem iſtam diverſitatem agnoſceret? Tantum mentiri oculos, ut fallant animum: tam ſuavem eſſe concentum, ut naves impellat in ſcopulos! velut extraordinarium admirata eſt Antiquitas monſtrum iſtud; at nullum magis ordinarium: aulæ & loca omnia eorum plena *a* ſunt. Quoties homines dulcem & ſonoram in ore linguam circumferunt, quâ decipiunt, & Amici greſſibus ponunt *b* laqueos?

a *Et Sirenes in delubris voluptatis.* Iſa. 13. 22. b *Homo, qui blandis fictiſque ſermonibus loquitur amico ſuo, rete expandit greſſibus ejus.* Prov. 29. 5.

queos? Quoties frons exterior amorem præ ſe fert & benevolentiam, & animus iram coquit & indignationem? Quot finguntur lacrymæ, quæ ex

gaudio *a* profluunt? b *Periiſſe Germanicum nulli ja-*
F f 2 *ctan-*

a *Peractis triſtitiæ imitamentis.* Tac. l. 13. Annal. *b* Tac. lib. 2. Annal.

ſtantiùs mœrebant, quàm qui maximè lætabantur. Attulerunt ad Julium Cæſarem Pompeji caput, & tametſi hoc illi ſpectaculum non injucundum eſſet, lacrymis tamen interiorem animi affectum diſſimulavit.

> a *Non primo Cæſar damnavit munera viſu,*
> *Avertitque oculos, vultus dum crederet, hæſit.*
> *Vtque fidem vidit ſceleris, tutumque putavit*
> *Iam bonus eſſe ſocer: lacrymas non ſponte cadentes*
> *Effudit, gemituſque expreſſit pectore læto.*
> *Non aliter manifeſta putans abſcondere mentis*
> *Gaudia, quàm lacrymis.*

Multum de fictis Sirenibus habent obtentus quorundam Principum. Quàm fucati Religionis & boni publici coloribus? Quàm amplis veſtiti promiſſis, & blandis ac amicis ſermonibus? Quæ fraudes mutuæ non latent ſub illâ ſpecie, & exterioribus benevolentiæ indiciis? Angelos ſeſe exhibent, & deſinunt in ſerpentes, qui artus complectuntur, ut mordeant & venenum iis infundant. Meliora ſunt ſinceri animi vulnera, quàm horum talium *b* oſcula. Verba eorum blanda ſunt, ipſi verò acuta *c* jacula. Quoties proditio ab honoribus incepit? Tiberius incenſus æmulatione gloriæ tot victoriarum, quas Germanicus tulerat, necem ejuſdem moliebatur, totiuſq; familiæ Auguſti extirpationem, & ad triumphum eum evocavit, ac imperii conſortem reddidit. His publicis benevolentiæ ſignis animum ſuum tegere contendebat: ardebat Germanici invidiâ, magiſque ejus gloriam incendebat, ut extingueret promptiùs; quod oculis patebat, exiſtimatio erat & honor; quod clàm ſuberat, non niſi odiũ & *d* malitia

a Lucan. b *Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis.* Proverb. 27. 6. c *Molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula.* Pſal. 54, 22. d *Nec ideò ſinceræ caritatis fidem adſecutus, amoliri juvenem ſpecie honoris ſtatuit, ſtruxitque cauſſas, aut fortè oblatas eripuit.* Tacit. lib. 2. Annal.

litia. Quò magis ſincerum ſeſe cor exhibet, eò plus doli in receſſu habet abditum. Non æquè fallunt fontes turbidi, ac limpidiores, qui venenum diſſimulant, & puritate ſuâ ad hauriendum alliciunt. Oportet igitur diligenter advigilet prudentia, ut illas Principum artes tempori penetret, tantoque magis ſuſpectos eos habeat, quantò benigniores & magis benevolos ſeſe oſtendunt, & mores ſuos ac naturam immutant; quomodo Agrippina fecit verſis artibus, & aſperitate in teneritudinem & blandimenta, ut Neronem ab amoribus ancillæ a abſtraheret; quæ mutatio ipſi etiam Neroni, & amicis ejus ſuſpecta fuit, adeò ut eum monerent, caveret mulieris b inſidias. Ad ea potiùs oportet advertere animum, quæ celare ſtudent Principes, quàm quæ palàm produnt: magis ad ea, quæ ſilentio premunt, quàm ad ea, quæ exteriùs offerunt. Tradit Elector Trevirenſis Archidiœceſis ſuæ Metropolim Regi Franciæ, ut eam militari firmet præſidio, etſi probè ſciret Imperialem urbem eſſe, & ſub protectione hæreditaria Regis Hiſpaniæ, tanquam Ducis Lutzenburgenſis, & Comitis inferioris Burgundiæ, atque adeò non in illam ſolùm ſe peccare, ſed & in Imperii conſtitutiones; poſt verò iis de cauſſis copiæ Regis Catholici urbem illam iterum Francis eripiunt. Electorem caſu & fortuitò detinent, & tractant omni cum veneratione tali ac tanto Principi debita; & ecce poſtquam Rex Franciæ jam decem aut octo diebus antè fœdus cum Batavis ſanciviſſet, ad oppugnandas Provincias Belgicas, hunc bello titulum obtendit, etſi poſt id acciderat, & in dictas regiones ſigna infert, ſpecie liberandi

a *Tum Agrippina verſis artibus, per blandimenta juvenem aggredi, ſuum potiùs cubiculum, ac ſinum offerre contegendis, quæ prima ætas, & ſumma fortuna expeterent.* Tac. l. 13. Annal. b *Quæ mutatio neque Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantque cavere inſidias mulieris ſemper atrocis, tum & falſæ,* Tac. l. 13. Annal.

Electoris, amici ſui, & in fœderibus ſocii. Facilè occaſiones reperit, aut ſubnaſci facit, qui eas ſtudiosè quærit. Malitia luci ſimilis eſt, quæ per quamcumque rimulam ſeſe penetrat, & tanta in nobis ineſt ad libertatem propenſio, tam cœca noſtra ambitio, ut nulla tam ſit fucata ſpecies, modò ad alterutram illarum collimet, cui non illicò fidem habeamus, ſinamuſque ab eâ nos decipi. quantumvis à veritate aliena ea ſit, & rationi aut experientiæ adverſetur. Italia nondum ſatis agnoſcit conſilia Franciæ, quibus ſub titulo protectionis dominatum illius affectat. etiam poſtquam vidit violatam ab eâ fidem publicam, poſt conſtitutas tot paces Ratisbonæ, Cheraſci, & Monçoni: poſt invaſum item Montferratum, Vallem Telinam, Pinnarolam, & impoſitum Monaco militare præſidium. Talia ſimulacra obtendunt Principes ſuæ ambitioni, cupiditati, aliiſque conſiliis minùs rectis, cum jacturâ etiam ſanguinis & fortunarum ſubditorum. Hinc ferè naſcuntur omnes bellorum motus & turbæ, quas orbis experitur.

§. Sicut autem ipſa commodorum ratio mutatur interdum, ita & cauſſæ iis prætextæ: hæ namque umbram illis faciunt, & ſequi ea ſolent. Tractat Reſpublica Veneta armorum ſocietatem cum Griſonibus, obſiſtunt Galli, ne quid detrimenti caperent confœderationes, quas ipſi cum iiſdem aliàs fecerant: abeunt in diverſas factiones Nationes illæ, in damnum Catholicorum Vallis Telinæ quorum extirpationem moliebantur Hæretici: conventum eâ ſuper re inſtituunt Helveti, neque aliud occurrit remedium, quàm ut Hiſpani cum exercitu in Vallem penetrent, quod longè etiam antè Clementis Octavi fuit conſilium, in inſtructione quâdam datâ Epiſcopo Veliæ, cùm illum pro nuntio mitteret ad Cantones Catholicos. Placet idem medium Domino Guffierio, qui Franciæ curabat negotia, ſuadetque Comiti Alponſo Caſato Legato Regis Catholici apud Helvetos, Ducem de Feria hortetur

literis,

literis, ut cum exercitu regio in Vallem Telinam moveat, ut præcluſo hâc ratione Venetis tranſitu, ipſi à cogitatis ſuis deſiſterent. & Vallis ab Hæreticis tuta eſſet ac libera. Motus his precibus Dux, & periculo communi, quod Statui Mediolanenſi, atque univerſæ Italiæ ab hæreſi imminebat, lamentis item, & lacrymis Catholicorum, Vallem Telinam ingreditur, & mox Galli novis rationibus artes mutant, & huic ſe opponunt conſilio, novo ſancito fœdere Avenione cum Venetis & Allobrogum Duce, ſub ſpecie conſervandæ libertatis Italiæ, tametſi hæc magis in eo poſita eſſet, ut tranſitu illo Hæretici Tranſalpini prohiberentur, quàm ne Hiſpani nimis illic potentes evaderent. Cùmque Vallis Telina non niſi ſimulacrum eſſet unioni illi callidè obtentum, uſi ſunt id temporis fœderati armis ſuis ad diſtrahenda aliorum conſilia, & vim omnem atque conatum, ad opprimendam Rempublicam Genuenſem converterunt. Ita rationes prætextæ variantur, prout aliæ atque aliæ commodorum ſeſe dant occaſiones.

5. In ipſis denique effectibus falſam obtentuum illorum ſpeciem tempus prodit, quia aut non præſtatur, quod promiſſum fuerat, aut eo non agitur loco, quo putabatur. Cogitat Reſpublica Veneta Gradiſcum occupare, & cauſſam prætendit Uſocchorum, qui in Croatiâ ſunt, incurſiones: maris libertatem tueri ſe velle ſimulat, & terrâ bellum ſuſcipit.

Sæpenumerò majoris gloriæ divinæ procurandæ titulo ſumuntur arma, & eidem officiunt potiùs: interdum ſpecie Religionis, & eandem graviter lædunt: interdum pro tranquillitate publicâ, & eam perturbant: interdum pro ſubditorum libertate, & eos opprimunt: interdum pro eorumdem tutela & defenſione, in eoſque tyrannidem exercent: interdum pro ſtatu proprio conſervando, & alienum occupare ſatagunt. O Homines, ô Populi, ô Reſpublicæ, ô Regna! quorum tranquil-

litas & felicitas ex ambitione, & repentino paucorum impetu dependet!

§. Quando fines actionum honeſti quidem ſunt, incertum tamen, an eos æquè in meliorem partem interpretaturi ſint alii; aut quando periculum eſt, ne ſi innoteſcant, obtineri nequeant, licebit eos eâ ratione diſponere, ut actiones noſtræ diverſam quaſi ſpeciem mundi oculis exhibeant, & putentur ex aliis honeſtis cauſſis proficiſci. Qua in re nulla fraus ab eo committitur, qui ſic agit: rectè enim id facit ac licitè, ſed malitiæ ſolùm ſimulacrum aliquod ante oculos objicit, quo ſeſe ipſa decipiat, ut ne juſtis conſiliis Principis obſiſtat. Neque verò ulla cogit neceſſitas, ut ſcopum, quò intendit aperiat aliis, immò attingere metam certam non poſſet, niſi eodem tempore in alias collineare videretur.

§. Nec minùs in Rebuſpublicis periculoſa eſt ſpecies ficta cujuſdam zeli, quo ſimulant nonnulli, ſe bonum publicum præ oculis habere, & non niſi privatum ac proprium ſpectant. Prætexunt gubernationis emendationem, ut omnem illius auctoritatem labefactent. Proponunt media, & conſilia ſuggerunt poſt caſum, ut errores commiſſos, ſed poſtquam medicinam ampliùs non admittunt, in lucem proferant. Libertatem præferunt, ut populi plauſum contra Magiſtratum ſibi concilient, & perturbatam Rempublicam ſuæ deinde ſervituti a ſubjiciant. b *Caterùm libertas, & ſpecioſa nomina prætexuntur, nec quiſquam alienum ſervitium & dominationem ſibi concupivit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet.* Quæ argumenta non dedit Tiberius reſtituendæ libertatis Romanæ, cùm eandem cogitaret c opprimere? Eodem artificio uſus eſt Princeps Auriacus ut

a *Vt Imperium evertant, libertatem præferunt: ſi impetraverint, ipſam aggredientur.* Tacit. lib. 16. Annal. *b* Idem lib. 4. Hiſt. c *Specioſa verbis, re inania, aut ſubdola: quantoque majore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infenſius ſervitium.* Tac. lib. 1. Annal.

ut Provincias Belgicas ad rebellionem concitaret: iiſdem ejus utuntur poſteri. ut Provinciis Unitis dominentur. Tempus maximo cum ſuo damno eas edocebit, quantum inter legitimum Dominum & Tyrannum interſit, & tunc optabunt a *non ſe contumaciam cum pernicie, quàm obſequium cum ſecuritate maluiſſe*, id quod olim Trevirenſibus ſuaſit Cerialis. Convolat cœco quodam impetu populus ad illicem libertatis fiſtulam, nec ſuam agnoſcit levitatem, donec amiſſa penitùs libertate ſervitutis laqueis irretitum ſe viderit. Moveri ſe ſinit fictis Crocodilorum iſtorum lacrymis, & minùs cautè ſuas illis fortunas & vitam committit. Quanta per orbem eſſet quies, ſi nôſſent ſubditi, ſive penes populum, ſive penes multos, ſive penes unum, ſummum fuerit imperium, nullam unquam fore gubernationem abſque incommodis, & abſque aliqua tyrannidis ſpecie! nam etſi ſpeculatio fortè perfectam aliquam Rempublicam excogitaret, cùm ea hominum eſſe debeat, non Angelorum, laudari poterit faciliùs, quàm *b* evenire. Atque adeò non conſiſtit libertas in hac vel illa gubernationis forma inquirenda, ſed in illius potiùs conſervatione, quam longus uſus conſtituit, & experientia approbavit. in qua juſtitia vigeat, & conſervetur quies publica, poſito quòd uni alicui dominationis generi parendum ſit: nunquam enim libertas plus patitur detrimenti, quàm in ejuſmodi mutationibus. Cogitamus interdum gubernationem efficere meliorem, & in aliam pejorem incidimus; uti iis accidit, qui Tiberio & Cajo fuerunt *c* ſuperſtites: & licèt fortè etiã redderetur melior. longè tamẽ graviora ſunt damna, quę tranſitum illum ab uno dominatu ad alium comitari

 ſo-

a Idem l. 4. Hiſt. *b* *Dilecta ex his, & conſtituta Reip. forma, laudari faciliùs, quàm evenire; vel ſi evenit, haud diuturna eſſe poteſt.* Tac. l. 4. Annal. *c* *An Neronem extremum Dominorum putatis? idem crediderant, qui Tiberio, qui Cajo ſuperſtites fuerant: cùm interim inteſtabilior, & ſævior exortus eſt.* Tac. l. 4. Hiſt.

ſolent, adeoque ſatius eſt præſentem tolerare, etſi iniquus *a* ſit, & in Deo confidere, qui ſi Princeps ſit malus, alium largietur *b* meliorem. Ad divinam illius Providentiam pertinet dare Regna, & divina ejus decreta improbaret, quiſquis obedire nollet Principibus, quos ſuo loco poſuit. Impius Rex erat Nabuchodonoſor, & Deus tamen graves pœnas comminabatur, ſi quis ei parere *c* recuſaret. *d Quomodo ſterilitatem, aut nimios imbres, & cætera natura mala; ita luxum, avaritiam*, aut alios *dominantium* defectus *tolerare* debemus. *Vitia erunt, donec homines.* Quis Principum ab illis omnino immunis erit? *e Sed neque hæc continua; & meliorum interventu penſantur.*

a Ferenda Regum ingenia, neque uſui crebras mutationes. Tacit. l. 12. Annal. b *Ulteriora mirari, præſentia ſequi, bonos Imperatores voto expetere, qualeſcunque tolerare.* Tacit. l. 4. Hiſt. c *Quicunque non curaverit collum ſuum ſub jugo Regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peſte viſitabo ſuper gentem illam, ait Dominus.* Jer. 27. 8. *d* Tacit. lib. 4. Annal. *e* Ibid.

SYMBOLUM LXXIX.

NUlla avium in formanda voce articulata magis hominem imitatur, ac Pſittacus.

a *Si me non videas, eſſe negabis avem.*

Tanta ejus eſt ſolertia, ut fuerint inter Philoſphos, qui dubitarent, num rationis eſſet particeps. Cardanus de eo ſic ſcribit: b *Inter aves ingenio ſagacitateque præſtat, quòd grandi ſit capite, atque in India cœlo ſincero naſcatur, unde didicit non ſolùm loqui, ſed etiam meditari ob ſtudium gloriæ.* Avis eſt admodum ſincera & candida, quod magnorum ingeniorum eſt proprium. Attamen candor illius decipi ſe non ſinit, quin potiùs tempori dolos novit antevertere, adeò ut ſerpentis, animalis etiam aſtutiſſimi & maximè prudentis, illudat artes: nam ut ab inſidiis illius ni-

a Martialis. *b* Cardan.

nidum ſuum tueatur, mirabili ſagacitate eum ex altiſſimis & tenuiſſimis arborum ramis ſuſpendit, quemadmodum præſens Symbolum exhibet, ut ſi

fortè per illos ſerpens tentârit adrepere, ad enecandos pullos, ſuomet pondere deorſum decidat. Ita decet artem arte, conſilium conſilio illudere.

Quâ in re eximius Principum Magiſter fuit Rex Ferdinandus Catholicus uti in omnibus conſiliis ſuis ſatis oſtendit, tum præſertim, cùm Germanam de Fox Ludovici Duodecimi Franciæ Regis Neptem in uxorem duxit, ad diſſolvendam unionem & fœdera, quæ illo inſcio, & in ejus præjudicium fecerant inter ſe Hagenoæ Imperator, & Rex Philippus Primus ſuus Gener. Nec minori cum ſagacitate uſus fuit occaſione illâ, quam ei offerebat deſiderium ejuſdem Regis Franciæ, cupientis cum eo inire fœdus, ut tantò eſſet expeditior ad invadendum Regnum Neapolitanum, ſic rem omnem inſtituendo, ut Status Roſſilionenſem & Cerdaniæ ſuæ iterum poteſtati ſubjiceret: cumque videret Franciæ Regem eo jam fine ingreſſum in Italiam, & quàm periculoſus futurus eſſet vicinus Regno Siciliæ, in quod ſuos conjecerat oculos, illum inhibuit, ne progrederetur ulteriùs, & rupto fœdere bellum ei indixit, ejuſque conſilia diſſipavit, initâ cum Republicâ Venetâ, aliiſque Principibus ſocietate. Atque arma iſthæc magis neceſſaria ſunt belli tempore, quàm pacis: in illo enim plus ingenium poteſt, quàm ipſa vis; & ſanè laude dignus eſt iſte belli dux qui ſpretâ inani gloriâ hoſtem armis debellandi, aſtu victoriam ei ſuffuratur, & conſilio triumphat, aut ſtratagematis, quæ in ſe nihil omnino adverſus jus Gentium committit: nam a *cum juſte bellum ſuſcipitur, ut aperte pugnet quis, aut ex inſidiis, nihil ad juſtitiam intereſt.*

——— b *dolus, an virtus quis in hoſte requirat?*
Et quidni fallere eum poſſis, quem occidere etiam liceat? Magnanimi pectoris eſt, ſalutem publicam triumpho anteferre, & ſecuriorem reddere victoriam, neq; eam tam manifeſto armorum exponere periculo, cùm nulla humano quidem judicio adeò certa videri poſſit, quin variis caſibus ſit obnoxia.

§. In conjecturis ad eludenda conſilia, arteſque hoſtium, non ſpectandum eſt ſemper, quid vir admodum prudens in ejuſmodi negotio ageret (ta-

a D. Aug. b Virgil. metſi

menſi illud etiam antevertere conſultum fuerit)ſed formandum judicium pro conditione & capacitate perſonæ, quacum agitur: neque enim convenientiſſimo ſemper & prudentiſſimo modo omnes operantur. Ferdinandum Albanum Ducem, cùm defuncto Sebaſtiano Luſitaniæ Rege Regnum illud cum exercitu ingrederetur, nonnulli accuſabant quòd facinus periculi plenum, immò contra militiæ leges ſuſcepiſſet, quæ in Heroë tam inſigni, tamque artium militarium perito omnibus erat admirationi; ipſe verò reſpondit, ſe quidem periculum illud minimè ignoraſſe, in eo tamen confiſum ſe fuiſſe, quod negotium ſibi futurum eſſet cum Natione, quæ diuturno pacis uſu belli oblita videretur. Ne quidem quando cum viris à prudentia laudatis agitur, certum eſt ſemper judicium & conjectura, quam de actionibus eorundem ex præſcripto etiam rationis & prudentiæ concipimus: interdum enim paſſione, aut affectu ſe ſinunt abripi; & prudentiſſimi quique maximos ſubinde ſubmittunt errores, quia ex vana quadam de ſe præſumptione curam ſufficientem non adhibent, aut nimiùm ſuæ confidunt ſapientiæ, qua facilè in viam redire ſe poſſe arbitrantur, etſi paullo longius, quàm oportuit, alicubi proceſſerint. Nonnunquam etiam eoſdem fallunt ea, quæ ipſi præſupponunt, tempus, & eventus alii; quare tutiſſimum erit, ſuum ſemper ſuſpendere judicium in iis, quæ ab alieno dependent arbitrio, nec illud moderari velle prudentia ſua propria: quilibet enim peculiares ſuas habet rationes, ignotas aliis, & naturæ ſuæ congruas, quibus ad agendum impellitur. Quod uni alicui videtur impoſſibile, alius factu facillimum judicat. Nec deſunt ingenia, quæ periculoſiſſima quæque tentare audeant. Sunt, quæ rationem ament; ſunt etiam quæ eandem omnino defugiant.

5. Artes occultiſſimæ hoſtium, aut eorum, qui ſub amicitiæ ſpecie commodis ſuis privatis conſulere ſatagunt, eæ potiſſimum ſunt, quibus tam calli-

de negotia proponere nôrunt Principi ut non niſi in ejus emolumentum redundare videantur, quæ eidem exitio ſunt potius. Quâ in re facilè ejus decipitur probitas, præſertim ſi aut experientia careat, aut ignoret, quò alii colliment. Quare magna prudentia attentioneque opus eſt, ut prava conſilia in conſulentium damnum convertat.

§. Tametſi verò hoſtium conſilia ratiocinando penetrari ſoleant, expedit tamen ea etiam inveſtigare per exploratores, præcipua regnandi inſtrumenta ſine quibus Corona nec ſatis ſecura eſſe poteſt, nec incrementum ſumere, nec bellum ritè adminiſtrari: id quod in Vitellio culpatum fuit, utpote a *ignaro militiæ, improvido conſilii, quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendove bello modus.* Et ſanè, uantum noceat iſta ignorare, teſtis eſſe poteſt Germania; multæ inſignes rerum benè gerendarum perditæ fuêre occaſiones, miles ſæpe in ſtativis ſuis inopinatò oppreſſus, hoc ſolo nomine, quòd conſilia & itinera hoſtium ſatis explorata non haberet Joſue *b* exploratorum utebatur opera, tametſi Deus ipſe armorum illius curam gereret. Moyſes non niſi Angelo columnam igneam præferente, quæ ſtativa deſignaret, caſtra *c* movebat, & adhuc juſſu Dei duodecim miſit Exploratores, ut terram promiſſam *d* coràm inſpicerent. Legati Exploratores publici ſunt, & ſalvo jure divino aut Gentium, muneribus ac largitionibus tentare poſſunt Miniſtrorum fidem, etſi jurata ea ſit, ut expiſcentur, quid adverſus ſuum Principem iniquè machinentur alii: hi enim ad ſecretum minimè tenentur; pro illis verò militat ratio defenſionis propriæ naturalis.

SYM-

a Tac. l. 3 Hiſt b *Miſit Ioſue duos viros exploratores in abſcondito.* Ioſ. 2. 1. c *Tollenſque ſe Angelus Dei, qui præcedebat caſtra Iſrael, abiit poſt eos: & cum eo pariter columna nubis.* Exo. 14. 19. d *Mitte viros, qui conſiderent terram Chanaan, quam daturus ſum filiis Iſrael, ſingulos de ſingulis tribubus, ex Principibus.* Nu. 13. 3.

SYMBOLUM LXXX.

SCalptores primùm domi ſuæ marmoreos aptant lapides & expoliunt, quibus ædificium exornare cogitant: nam poſteà majoris id eſſet laboris, & opus imperfectũ fieret. Hâc ratione, opinor, formatũ fuêre lapides pro templi Salomonici fabricâ, ut abſque

meraria prima fronte grata ſunt; in executione dura; in eventibus triſtia, & qui ea ſuggerunt, tametſi primùm audentiores ſe præbeant, poſteà tamen, ubi volunt exequi, ſuis ſe conſiliis implicant: a *Feſtinatio* enim *improvida eſt & cæca.* b *Scelera impetu, conſilia mora valeſcere ſolent.* Et licèt vulgus effectus antè videre cupiat, quàm cauſſas, adeòq; conſilia tarda ſemper incuſet, Principem tamen adversùs ejuſmodi obtrectationes armatum eſſe oportet, nam poſteà ſucceſſus felicior eas in c laudes etiã convertet.

Veruntamen cunctatio tanta eſſe non debet, ut executionis elabatur occaſio, quomodo Valenti Imperatori accidit, qui *inutili cunctatione agendi tempora conſultando conſumpſit.* In eo peccant Conſiliarii minus prudentes, qui negotiorum gravitate perturbati, nec pericula ſatis agnoſcunt, nec certi aliquid poſſunt ſtatuere, unde omnia metuunt, immò hac ipſa ſua ancipiti dubitatione prudentes videri cupiunt. Conſilia differunt, donec tempus ipſum ea ſuppeditet, & ubi decernere incipiunt, jam occaſio abiit. Atque ideò maturanda ſunt conſilia, non approperanda. Quod maturum eſt, nec à nimia temporis mora, nec à celeritate reprehendi poteſt. Optimè illud expreſſit Auguſtus ſymbolo, quo utebatur, Delphini in anchora contorti cum hac inſcriptione, d *Feſtina lentè*, cui non repugnat illud Alexandri Magni, *Nihil cunctando*: illud enim de pacis, hoc de belli negotiis debet intelligi, in quo plurimum poteſt celeritas, quâ res maximæ peraguntur. *Sanè Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat: ſubitus conſiliis, ſed eventu clarus.* Verùm tametſi in bello magna præſtare ſoleat impetus, cavendum tamen, ne cœcus ille ſit & inconſultus, is enim initio plerunque validus,

Spa-

a Livius. b Tacit. lib. 1. Hiſt. c *Feſtinare quodvis negotium gignit errores, unde maxima detrimenta exoriri ſolent; at in cunctando bona inſunt, quæ ſi non ſtatim talia videantur, in tempore bona quis eſſe reperiat.* Herod. d Tacit. l. 5. Hiſt.

ſpatio *a* langueſcit. Quando res ipſa moram patitur, & deliberationi locus eſt, plus hæc prodeſt, quàm *b* temeritas. Quamvis tam in uno, quàm in altero prudentia tempus metiri debeat, ne aut illius defectu conſilia naſcantur cœca, canum inſtar, aut cum difficultatum & incommodorum ſpinis, velut erinacei, quia nimis tarda ſunt.

§. Cùm igitur à manu Principis decreta prodierint, perfecta ſint oportet, ut nulla in executione confuſio oriatur, aut dubitatio. Etenim Miniſtri quantumvis prudentes, nunquam ritè exequi poterunt mandata, quæ rudia adhuc, & malè efformata ad eoſdem perveniunt. Imperantis eſt formam præſcribere, inferioris eandem dare executioni; & ſi in utroque iſtorum diſtincta non ſerventur officia, opus manebit imperfectum. Princeps igitur artificis loco ſit, & Miniſter executoris fungatur operâ. Princeps, qui omnia Miniſtrorum permittit arbitrio & diſpoſitioni, aut ignorans eſt, aut officio Principis ſeſe cupit exuere. Malè conſtitutum Imperium eſt, ubi penes multos eſt arbitrium. Immò Imperium non eſt, quod ab uno ſolo non regitur. Omnis peribit auctoritas & gubernationis ordo, ſi penes Miniſtros arbitrium ſit. Tunc ſolùm ſuſpendere poſſunt & debent mandatorum executionem, cùm de eorundem injuſtitiâ evidenter conſtiterit: priùs enim Deo nati ſunt, quàm Principi. Quando item mandata Principis ipſius patrimonio, aut exiſtimationi noxia ſunt, aut in detrimentum vergunt bonæ gubernationis, & à notitiis facti particularibus dependent, aut cùm ob diſtantiam, aut alia accidentia ſtatus rerum ſic videtur immutatus, ut rectè colligere liceat, Principem ſi hæc antè intellexiſſet, minimè illa daturum fuiſſe mandata, neque ullum aliud grave in dilatione ſeſe offert periculum,

a *Omnia inconſulti impetus cœpta initiis valida, ſpatio langueſcunt.* Tacit. lib. 3. Hiſt. *b* *Duces providendo, conſultando, cunctatione ſæpius, quàm temeritate prodeſſe.* Idem ibid.

ſum; in eo caſu differri poterunt, & contrà licebit excipere, modeſtè tamen, & ſalva reverentia auctoritati illius & arbitrio debita, ea ſaltem ſpe, fore ut inſtructus de re meliùs ea jubeat, quæ magis expediunt. Id quod fecit Magnus Dux, cùm contra mandatum Ferdinandi Regis Catholici Neapoli cum exercitu ſubſtitit, expendens nimirum cum animo ſuo, Italiæ Principes expectare ſollicitè; quis demùm exitus futurus eſſet mutui illius congreſſûs & alloquii utriuſque Regis, Ferdinandi & Philippi Primi ſui Generi, & res Neapolitanas periclitaturas graviter, ſi eas id temporis deſtitueret. Si tamen Miniſter certum & exploratum habuerit Principem tam conſiliorum ſuorum amantem eſſe, ut errare potiùs malit, quàm inſtrui, tacere poterit & diſſimulare: mera enim foret imprudentia periculo ſeſe exponere, ubi nullum ſperare licet remedium. Corbulo a *jam caſtra in hoſtili loco moliebatur*, acceptis tamẽ à Claudio Imperatore literis, quibus ſe recipere jubebatur, *re ſubitâ, quanquam multa ſimul offenderentur, metus ex Imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud ſocios; nihil aliud prolocutus, quam beatos quoſdam Duces Romanos, ſignum receptui dedit.*

Porrò iis mandatis, quę ad materiam Statûs, ut loquuntur, pertinent, accuratiſſimè & ad amuſſim Miniſter obtemperet, neceſſe eſt (niſi tamen fortè circumſtantiæ jam commemoratæ occurrerint, aut aliàs inſigne aliquod & evidens ab executione imminеat periculum) nec moveri ſe ſinat argumentis & rationibus propriis: ſæpe enim Principum conſilia tam altis nituntur radicibus, ut Miniſter intelligentia eas aſſequi haud valeat, aut certè ipſi nolunt, ut eas rimetur aut penetret; atque adeò in dubio pro parte juſſorum ſemper ſtandum erit, & præſumendum de prudentia Principis, ita omnino expedire. Ob hanc cauſſam Dolabella juſſus à Tiberio Nonam ex Africa Legionem adducere, illicò paruit, b *juſſa Principis magis, quam incerta belli metuens,* tametſi

a Tac. lib. 11. Annal. *b* Idem lib. 4. Annal.

tametſi aliàs rationes minimè deeſſent, cur contrà excipiendum videretur. Si cuilibet integrum eſſet ea, quæ præcipiuntur, examinare & diſcutere, miſcerentur omnia, & plurimæ è manibus elaberentur occaſiones. Regnum (ut alibi diximus) inſtrumentum eſt muſicum, cujus fides ad debitam harmoniam & concentum Princeps attemperat, qui digitis ſuis omnes percurrit, non Miniſter, qui unam ſolam impellit, cumque alias ipſe non audiat, ſcire nequit utrum adducta nimis ea ſit, an remiſſa, & facillimè fallerentur, ſi eam ſuo genio aptare vellet. Comes Fontanus ea licentia, quam ei ſua ætas, zelus, obſequia, & experientiæ tot ac tantis trophæis ac victoriis coronatæ indulgebant, aliquoties (cùm ſtatum Mediolanenſem adhuc regeret) mandatis Regis Philippi Tertii parere diſtulit, eò quòd ſibi perſuaderet, ea non ſatis expedire, magiſque ex amore commodi privati, aut ignorantia Miniſtrorum profecta fuiſſe, quàm ex mente Principis. Quod exemplum ſecuti ſunt poſteà alii, non abſque inſigni detrimento tranquillitatis publicæ, & auctoritatis Regiæ. Graviſſima inde orirentur incommoda, ſi Miniſtris ſemper liceret vocare in dubium, ſitne voluntas Principis, nec ne, id quod præcipitur; cui rei inprimis occaſionem dare ſolet, ſi conſtet, non ipſius eſſe manum, quæ aptat & expolit lapides pro gubernationis ædificio. Verùm etſi aliena ea ſit, ſemper tamen juſſis ſuis habendus eſt honos, & obtemperandum, haud ſecùs ac ſi ab arbitrio & voluntate ipſius Principis profecta eſſent: aliàs enim perturbarentur & confunderentur omnia. Obedientia zeloſa ac prudens ſolam manum ac ſigillum Principis ſui ſuſpicit.

§ Quòd ſi Principes abſuerint longiùs, & periculum ſit, ne mandata tardiùs, & poſt ipſos rerum ſucceſſus perferantur; aut ne caſuum varietas (in negotiis belli præſertim) tempus ad deliberandum deneget; aliunde verò certò conſtet, abituras interim occaſiones, prudentiæ erit, ſic præcipere, ut

li-

liberum tamen ſit agendi arbitrium, prout tempus & occaſio poſtulaverint. Ne contingat fortè, quod Veſpaſiano in bello civili contra Vitellium accidit, quando a *ex diſtantibus terrarum ſpatiis, conſilia poſt res afferebantur.* Ad quod incommodum evitandum, cùm Tiberius Druſum ad gubernandas Legiones Germanicas mitteret, ſocios eidem adjunxit Conſiliarios prudentes, rerumque peritos, quibuſcum ipſe pro re nata & arbitrio ſuo conſilium *b* caperet. Pari ratione Helvidio Priſco cùm in Armeniam ablegaretur, in mandatis datum, b *rebus turbidis pro tempore, ut conſuleret.* Habuit hoc in more Senatus Romanus, ut iſta omnia prudentiæ & arbitrio Ducum permitteret, & hoc ſolùm iis potiſſimùm commendaret, viderent etiam atque etiam ne quid Reſpublica detrimenti pateretur. Romanos tamen nequaquam imitatæ ſunt Reſpublicæ Veneta & Florentina, quæ quòd libertatem ſuam ab unius ſolius nollent dependere arbitrio; territæ præſertim exemplo Auguſti, qui c *arma, quæ in Antonium acceperat, in Rempublicam vertit,* frænum Ducibus ſuis impoſuêre.

Hanc auctoritatem liberam certis ſolent aſtringere limitibus ii Miniſtri, qui circa Reges ſunt, ut omnia ipſorum nutu & directione peragi neceſſe ſit. Unde porrò fit, ut temporis plurimum in deliberando conſumatur, & cònſulta tam tardè proferantur, ut aut executioni mandari nequeant, aut certè ſuos non conſequantur effectus, adeoque ſumptus pariter & antevertendi labor penitus perdantur. Accidit etiam nonnunquam, ut dum inter ipſos caſus, eorumque notitias & conſultationes tantum intercedit temporis, novæ ſuperveniant de rerum ſtatu relationes, cum circumſtantiis novis, ut quæ priùs ſtatuta fuerant, rurſum immutare oporteat, atque ita dies annique labuntur, abſque ullo aut conſultationis aut operationis effectu.

SYM-

a Tac. l.3. Hiſt. b *Nullis ſati certis mandatis, ex re conſulturum.* Tac. l.1. Annal. c Id. l.12. Annal. *d* Id. l.1. An.

SYMBOLVM LXXXI.

OMnes potentię vires habent certis circumſcriptas limitibus, ambitio, commune Naturæ humanæ vitium, infinitas. Ea ſiquidem quantò pluribus potitur, tantò plura habere deſiderat, quin immò nihil aliud eſt, quàm appetitus quidam igneus,

quem

quem cor exhalat, & ab eâ ipsâ materiâ, cui ſe applicat, robur & incrementum ſumit. Vitium illud in Principibus majus eſt, quàm in aliis: habendi enim cupiditatem imperandi gloria comitatur, quæ ambæ nec rationi cedunt, nec periculo, nec viribus ſuis metiri ſe norunt. Quam ob rem probè expendere Principem oportet, quid ferire gladio ſuo poſſit, quid ſcuto ſuo protegere, illiuſque ſemper meminerit. Coronam ſuam non niſi finitum & certis arctatum limitibus eſſe circulum. Rex Ferdinandus Catholicus in omnibus, quæ ſuſcipiebat negotiis cauſſam, diſpoſitionem, tempus, media, & fines ponderabat. Invincibilis videbitur, qui illud ſolum fuerit aggreſſus, quod ad effectum perducere poterit. Qui rem factu impoſſibilem aut nimis difficilem attentat, is potentiæ ſuæ limitatæ relinquit veſtigia. Conſilia fruſtrata imbecillitatis illius publica quaſi inſtrumenta ſunt. Nulla tam potens eſt Monarchia, quam non magis opinio ſuſtentet, quàm veritas; autoritas potiùs, quàm vires. Appetitus gloriæ & dominandi cupiditas præcipites nos agunt, quippe quibus nihil videtur arduum; poſteà demum incommoda incurrimus, quæ antè animadverſa non fuerant. Omnia ferè bella evitari poſſent, ſi mox ab initio fines eorundem & media expenderentur; atque adeò priùs, quàm ſuſcipiantur, oportet ut Princeps vires ſuas exploratas habeat, cùm offenſivas, tùm defenſivas, militiæ ſuæ conſtitutionem, Duces, quos illi poſſit præficere, ærariorum ſuorum facultates, quantum ſubſidii pecuniarii ſperare queat à ſubditis, num eorundem fidelitas in fortuna adverſa conſtans permanſura ſit, nec nè. Multo item ſtudio, lectione & communicatione adnotata habeat diſpoſitionem & ſitum provinciarum, mores Nationum, hoſtium ſuorum naturas, divitias, auxilia, ſocietates ac fœdera. Uniuſcujuſque gladium metiatur, & in quo vires ejus conſiſtant, probè examinet. [a] Henricus Caſtellæ Rex, ad-

[a] Mar. hiſt. Hiſp. l. 19. c. 11.

adverſa quamvis valetudine oppreſſus, minimè tamen illud neglexit, quin in Aſiam uſque frequentes miſit Legatos, qui de moribus viribuſque Provinciarum illarum ad ipſum referrent. Idem à Moyſe factum antequam in terram promiſſam Iſraëlitæ [a] pedem inferrent. Et ne Princeps, quem his formamus Symbolis, illam quoque materiam deſideret, generatim quædam illius puncta hic attingam ea brevitate, quam præſens inſtitutum poſtulat.

§. Natura, quæ in rerum varietate ſuam prodere voluit elegantiam & vires, non ſolos hominum vultus, ſed & animos variè diſtinxit, ſiquidem diverſiſſima ſunt & diſcrepantia inter ſe Nationum ingenia ac mores. In eum finem aliter atque aliter ipſas cauſſas diſpoſuit: nam aut omnes junctæ in quibuſdam operantur Provinciis, aut in his iſtæ, in aliis aliæ. Geographi terræ orbem in diverſa partiti ſunt climata, quorum ſingula certi alicujus Planetæ ſubjacent dominio, tanquam præcipuæ diverſitatis illius cauſſæ ac fonti: & quia Clima primum, quod per Meroën, Inſulam Nili, ſeſe extendit, Saturno ſubeſt; ajunt populos ſub illo degentes eſſe nigros, barbaros, rudes, ſuſpicaces, & proditores, qui humana carne victitant.

Qui ſub ſecundo Climate, quod Jovi tribuitur, tranſitque per Sienen Ægypti civitatem, eſſe religioſos, graves, honeſtos & prupentes.

Qui ſub tertio, quod ſubjicitur Marti, & per Alexandriam porrigitur eſſe inquietos, & bellicoſos.

Qui ſub quarto, quod ſubeſt Soli, & per Inſulam Rhodum, ac mediam Græciam extenditur, eſſe literatos, eloquentes, Poëtas, & ad omnes artes idoneos.

Qui ſub quinto, quod tranſit Romam, Italiamque ab Allobrogibus dividit, & tribuitur Veneri, eſſe

a *Conſiderate terram, qualis ſit: & populum, qui habitator eſt ejus, utrum fortis ſit, an infirmus: ſi pauci numero an plures.* Num. 13. 19.

eſſe delicioſos Muſicæ & lautitiis deditos.

Qui ſub ſexto, ubi dominatur Mercurius, & tranſit per Franciam, eſſe mutabiles, inconſtantes, & ſcientiis deditos.

Qui denique ſub ſeptimo, quod ſubjacet Lunæ, & ſeſe per Germaniam, per Provincias Belgicas, per Angliam porrigit, eſſe phlegmaticos, amantes conviviorum, piſcationis, & mercaturæ. Verum hæc ſola cauſſa non videtur uniformis eſſe ſemper, neque ſufficere: nam ſub eodem parallelo aut climate, cùm eadem poli elevatione, cum æquali aſtrorum ortu atque obitu, oppoſitos videmus affectus, & præſertim in climatibus Hemiſpærii inferioris. In Æthiopia Sol radiis ſuis corpora adurit; & nigrâ carbonum inſtar tingit fuligine; at in Braſiliâ, quæ eandem habet latitudinem, candida ea ſunt, & aër temperatus ac ſuavis. Antiqui zonam torridam ob æſtus ejuſdem nimios pro incultâ habuerunt, in Americâ tamen temperatiſſima ea eſt, & incolis frequens. Et tametſi æterna illa cæli lumina aliquam operandi vim habeant, plus tamen terræ confert diſpoſitio, cùm pro vario montium valliumque ſitu, majores aut differentes experiamur effectus cæleſtium radiorum, quos ipſi etiam fluvii & lacus contemperant. Illud inficiari nemo poteſt, admirandam in operibus ſuis eſſe Naturam, ut planè videatur interdum quaſi datâ operâ, ad ludendam humani ingenii curioſitatem, ab ordinariis cauſſarum legibus ac ratione diſcedere. Quis cauſſam dederit illius, quod in Malabris regione[a] ubi Calecutium eſt, videmus accidere? Interſecant illam Provinciam altiſſimi montes in nubes uſque porrecti, deſinentes in Promontorium, quod Cori dixit Antiquitas, nunc Comorinum vocatur, & licèt ab utrâque parte eadem ſit poli altitudo, dum tamen cis montes hyems incipit, mariſque fluctus intumeſcunt, trans montes æſtatis ardoribus torrentur campi & oppida, & pelagus in malaciam componitur.

Gg Iſthæc

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 26. c. 17.

Iſthæc igitur diverſitas, quæ in Climatibus, ſitu Provinciarum, aëris contemperatione, & alimentis cernitur, variè diſcriminant hominum conſtitutiones, hæ vero ipſas deinde eorundem Naturas. Etenim animi mores corporis temperamentum ac diſpoſitionem conſequuntur. Septentrionales, quia à Sole remotiores frigida loca incolunt, ſanguinei ſunt, robuſti item, & a animoſi; unde factum, ut ſemper ferè Nationibus Meridionalibus dominati fuerint: Aſſyrii Chaldæis, Medi Aſſyriis, Parthi Græcis, Turcæ Arabibus, Gothi Germanis, Romani Afris, Angli Francis, & Scoti Anglis. Amant libertatem, uti & ii, qui montes incolunt, veluti Helveti, Griſones, & Cantabri, horum enim temperamentum non abſimile eſt conſtitutioni eorum qui ad Septentrionem habitant. In Nationibus Soli proximis, calor immodicus ſanguinem omnino exſiccat; unde locorum iſtorum incolæ melancholici ſunt, & in ſecretis Naturæ penetrandis profundi; quomodo ab Ægyptiis & Arabibus ſcientiarum myſteria Nationes aliæ Septentrionales acceperunt. Provinciæ inter zonam utramque torridam mediæ benigno gaudent cælo, in iiſque floret Religio, Juſtitia, b & Prudentia. Verùm quia unaquæque Natio in multis rebus particularibus ſpeciatim differt ab aliis, licèt ſub eodem ſint Climate, dicam quid de ſingulis longo uſu & ſtudio obſervaverim, ne præcipua hæc pars deſit Serenitati Veſtræ, quæ in omnes pænè exercet imperium.

6. Hiſpani Religionem & Juſtitiam diligunt; patientes laborum ſunt; profundi in conſiliis, in executione tardi. Animis tam excelſis, ut eos nec proſpera attollat fortuna, nec adverſa dejiciat. Quæ in iis ineſt nativa glória & animi magnitudo, ſuperbiæ [illegible] aſſeri-

a *Homines, qui frigida loca, Europamque habitant, ſunt illi quidem animoſi.* Ariſt. l. 7. Polit. c. 7. b *Græcorum autem genus, ut locorum medium tenet, ſic ex utrâque naturâ præditum, quippe animo ſimul & intelligentiâ valet.* Ariſt. lib. 7. Polit. cap. 7.

aſcribitur & Nationum aliarum præ ſe contemptui; cùm tamẽ ea ipſa ſit, cui optime cum omnibus convenit, & *a* quæ Nationes alias æſtimat, ea ipſa, inquam, quæ vel maximè rationem ducem ſequitur, atque ex ejuſdem præſcripto facillimè ſuos deponit affectus & paſſiones.

Afri aſtuti ſunt, fallaces, ſuperſtitioſi, barbari, apud quos nulla viget diſciplina militaris.

Itali cauti & prudentes. Nulla ſpecies aut imago virtutis eſt, quam præ ſe non ferant in moribus ſuis & verbis, ut fines, quos intendunt, & commoda ſua promoveant. Natio glorioſa, quæ olim imperio ſuo temporali, nunc ſpirituali univerſo orbi dominatur. Non minùs potentes & idonei ad imperandum, quàm ad parendum. Animis & ingeniis magni in artibus tam pacis, quàm belli. Quo magis judicio pollent, eò in ſuſpicionem ſunt proniores, cum ſuomet & aliarum Nationum detrimentò. Vires majores ſuſpectas habent ſemper ac metuunt, eaſque ſervare conantur in æquilibrio. Nullus educitur gladius, nulla vibratur haſta in Provinciis cæteris, quæ in uſtrina Italiæ primùm fabricata, & probè exacuata non fuerit.

In Germania religionum varietas, bella civilia & Nationes iſtic militantes, animorum candorem & antiquam ingenuitatem corruperunt; & ſicut res delicatiores ſi corrumpantur; plus damni accipiunt, ita ubi exterorum malitia hos infecit populos, magis ſuſpicaces reddidit eorum animos, magiſq; bonos mores pervertit. Apud quoſdam fides publica omninò deficit. Tot ac tantorum malorum metus ſic efferavit animos, ut nec ament inter ſe, nec commiſeratione tangantur. Sine lacrymis comparatio inſtitui non poteſt inter id, quod fuit aliquando illuſtris illa & heroica Natio, & id, quod nunc

a *Advenientes enim externos benignè hoſpitio excipiunt, adeò ut æmulatione quadam invicem pro illorum honore certent. Quos advenæ ſequuntur, hos laudant, amicoſque Deorum putant.* Diod. Sicul. l. 6. c. 9.

nunc eſt, non minùs vitiis aliarum, quàm armis funditus deſtructa. Quamquàm illud fateri oportet, apud complures plus Naturam, quàm Exemplum, valuiſſe; multi ſiquidem etiamnum candorem retinent, & generoſam ſinceritatem Majorum ſuorum, quorum antiquos mores hoc noſtro adhuc tempore probitas illorum & nobilitas ſatis teſtantur. Verùm tametſi res ita ſe in Germania habeat, illud tamen negare non poſſumus, a *plus ibi bonos mores valere, quàm alibi bonas leges*. Omnes artes ibi vigent ac florent. Nobilitas conſervatur accuratiſſimè, quâ de re præ Nationibus omnibus hæc gloriari poteſt. Obedientia militaris & tolerantia magna eſt, animi ſtrenui ac fortes. Periit imperii auctoritas, poſtquàm iſtud, ſui ipſius prodigium, amplitudinem ſuam & majeſtatem diviſit inter Principes, diſſimulavitque multarum Provinciarum uſurpationem, & libertatem nimiam liberarum Civitatum, quæ turbarum omnium in Imperio cauſſa fuit, propter mutuam partium corporis tam potentis diſſociationem.

Franci humani ſunt, affabiles, & bellicoſi. Eâdem celeritate, quâ primi eorum ſuccenduntur impetus, intepeſcunt iterum. Nec intra Regni ſui terminos continere ſe poſſunt, nec ſatis ſe tueri in ſolo alieno; impatientes ac leves; viſu amabiles, intolerabiles moribus; quippe quorum vivacitas & in agendo libertas cum aliarum Nationum gravitate minimè convenit. Florent inter eos artes omnes ac ſcientiæ.

Angli graves ſunt ac ſeveri, ſibimetipſis placentes, glorioſè mortis adeunt pericula, etſi interdum impetu aliquo feroci & temerario ferantur potiùs, quàm electione. Quâ terrâ, quà mari fortes ac validi milites, ſi longo uſu armis aſſueverint.

Hiberni laborum ſunt tolerantes. Artes aſpernantur. Nobilitatem ſuam ſuperbè jactitant.

Scoti conſtantes & Regibus ſuis fideles, cùm in hanc

a Tacitus de more Germanorum.

hanc uſque ætatem per ſæcula viginti Coronam in unâ familiâ conſervaverint. Irarum & vindictæ Tribunal aliud nullum, quàm gladium agnoſcunt.

Belgæ induſtrii ſunt, animis candidis & ſinceris, idonei ad artes tam pacis, quàm belli, in quibus magnos ſemper viros terra illa protulit. Amant Religionem & libertatem. Nec ſciunt fallere, nec falli ſe ſinunt. Naturæ eorum blandæ metalla ſunt liquata, quæ conſolidata deinde ſuſpicionum ſuarum impreſſiones ſemper retinent, quo pacto ingenium & ars Mauritii Comitis impellere eos potuit in odium contra Hiſpanos, & ſub ſpecie libertatis induxit in illud ſervitutis jugum, ſub quo etiamnum hodie vivunt Provinciæ unitæ.

Reliquæ Nationes Septentrionales efferatæ ſunt, & indomitæ. Vincere nôrunt, & parta tueri.

Poloni bellicoſi, magis tamen ad conſervandum, quàm ad acquirendum idonei.

Hungari altos gerunt animos, & privilegia ſua tenent mordicùs. Multos item mores retinent earum Nationum, quæ aut contra ipſos, aut pro ipſis arma ſuſceperunt.

Dalmatæ ſunt feroces.

Græci vani, ſuperſtitioſi, nullius fidei, obliti hunc, qui & quales anteà fuerint.

Aſiatici mancipia ſunt eorum, quorum ſubſunt imperio, vitiorum item & ſuperſtitionum. Plus evexit & etiamnum ſuſtentat grande illud imperium noſtra ignavia, quàm gentis illius fortitudo, plus pœna noſtra, quàm ejuſdem merita.

Moſcovitæ & Tartari ad ſerviendum nati, celerrimè ruunt in pugnam, & mox in turpem fugam ſe conjiciunt.

5. Atque hæ obſervationes generales non omnia ſemper comprehendunt individua: nam etiam in Natione maximè infideli & ingrata reperiuntur Homines aliqui grati ac fideles, ſiquidem dominatuum immutatio, tranſmigratio ab una Natione ad aliam, converſatio, matrimonia, bellum & pax; atque

adeò hi ipſi motus cæleſtium ſphærarum, quæ à polis, à zodiaco primi Mobilis imagines cæleſtes in hæc inferiora derivant, immutant habitudines ac mores, immò ipſam etiam Naturam. Nam ſi hiſtorias conſulere libuerit, reperiemus notatos olim fuiſſe Germanos, quòd nimis alto eſſent animo; Italos contrà, quod nimis abjecto & humili: quæ differentia hodie non cernitur. Nationes per vices dominatum exercuêre, & dum in iis Monarchia perduravit, floruerunt virtutes, artes atque arma, quæ poſteà cineribus ſuis obruit ruina imperii, & ſimul cum eodem alibi denuò illa renata ſunt. Verùm his obſtantibus, in Nationibus omnibus ſemper remanent propenſiones aliquæ & affectiones cuique propriæ, quæ exteris etiam (ſi diu unà commorentur) ſenſim adhæreſcunt.

§. Cognitis igitur Nationum moribus, longè poterit Princeps pertractare meliùs negotia ſeu pacis, ſeu belli, & ſciet gubernare Provincias exteras, quarum quælibet ad certum gubernationis modum, tanquam naturæ ſuæ conformem magis propendet a *Natura enim quoddam hominum genus proclive eſt, ut imperio herili gubernetur, aliud, ut regio, aliud, ut civili, & horum imperium cujuſque aliud eſt jus, & alia commoditas.* Non omnibus uniformis eſt ratio Statûs, ſicut nec eſt medicina, qua curantur. Qua in re ſæpe falli ſolent Conſiliarii inexperti, qui exiſtimant regi alios poſſe ſecundùm regulas & principia eorum Statuum, quibus illi conſiliis ſuis aſſiſtunt. Frænum facile Hiſpanis, non item facile eſt Italis & Belgis: & ſicut varii ſunt modi, quibus curantur, tractantur; & condoceſiunt equi Hiſpani, Neapolitani & Hungari, etſi unius ſint ſpeciei; ita etiam diverſimodè gubernari debent Nationes ſecundùm naturas ſuas, mores ac habitudines.

Ex iſta diverſa gentium conditione inferre licebit, quanta attentione in mittendis Legatis curandum ſit Principi, ut ii non ſolùm ab omnibus donis inſtru-

a Ariſt. l. 3. Pol. c. 12.

inſtructi ſint; ad repræſentandam ejus perſonam, & poteſtatem exercendam, ſed etiam, ut eorundem naturæ, ingenium, ac mores conſentiant cum naturis, ingenio, ac moribus illius Nationis, quacum agere debent: nam ſi hæc deſit conformitas, magis idonei erunt ad ſuſcitandum bellum, quàm ad pacem firmandam, magis ad conflandum odium, quàm ad voluntatum ſtudia concilianda. Eam ob rem Deum ipſum ſuſpenſum quaſi habuit, & dubium electio Miniſtri alicujus idonei, quem ad populum ſuum mitteret, atque ideò ſecum ipſe deliberationem inſtituit: a *quem mittam, & quis ibit nobis?* Aula quælibet Miniſtro aliquo naturæ ſuæ conformi opus habet. In Romanâ quidem illa probant ingenia attenta, quæ diſſimlandi artem probè noverint, ita ut nec in ſermone, nec in vultu ulla ſe prodat paſſio; qui ſinceri videantur, & aſtuti ſint ac prudentes; qui obligare ſciant alios ſe verò obſtringant nemini; humani in tractandis negotiis, faciles in componendis, ſecreti in iis, quæ moliuntur, conſtantes in ſemel ſtatutis, amici omnium, nemini familiares.

Aula Cæſarea viro indiget, qui abſque ſuperbiâ auctoritatem ſervet: qui loquatur cum ſinceritate, cum modeſtiâ proponat, ſatisfaciat cum veritate, & cum longanimitate expectet: qui eventus non prævertat, ſed utatur iiſdem tum potiùs, cum evenerint: qui denique in promittendo ſit cautus, in adimplendo accuratus.

In aulâ Francicâ probabunt ingenia feſtiva ac læta, quæ ſeria jocis miſcere noverint, quæ promiſſa nec ſpernant, nec valde æſtiment, quæ pro mutatione temporis, præſentis tamen potiùs quàm futuri, aliter atque aliter ſuas actiones moderentur.

In Angliâ laudantur ingenia gravia & ſevera, quæ negotia lentè tractent & expediant.

Venetiis in pretio ſunt viri facundi, & eloquentes, prompti in inveniendis mediis, ingenioſi in ratioci-

a Iſa. 6. 8.

tiocinando & proponendo, & aſtuti in penetrandis aliorum conſiliis.

Genuæ boni Oeconomi, & partium ſtudioſi, compoſitionis amici magis, quàm diſſidii. Qui ſine faſtu ſuam ſervent auctoritatem: Qui tolerent, & tempori atque occaſioni ſerviant.

Helveti eos amant, qui nôrint ſuo tempore gravitatem deponere publicam, & ad privatam redire vitam, muneribus ac ſpe conciliare animos, tolerare & ſperare: agere enim debent cum Nationibus cautis & ſuſpicioſis, diſcrepantibus inter ſe in Religione; in factionibus, & gubernandi inſtitutis: quæ in ſtatuendo decernendoque conſentiunt, & conſilia eligunt media, quæ ſuo quæque modo deinde exequitur.

Verùm tametſi conditiones iſtæ valdè idoneę ſint pro quâlibet ex commemoratis jam aulis, in omnibus tamen utiles erunt benevolentia, humanitas, & ſplendor aliquis, ſi ea bona corporis diſpoſitio & habitudo comitetur, aliquis item ornatus literarum, notitia linguarum, præſertim Latinæ: iſta enim conciliant animos, applauſum & exiſtimationem apud exteros, & Nationi propriæ auctoritatem pariunt.

§. Porrò perindo ac diverſi ſunt Nationum mores, ita etiam vires. Eccleſiæ vires in cultu, & obedientiâ Chriſti fidelium conſiſtunt. Imperii robur, in æſtimatione dignitatis; Hiſpaniæ, in peditatu militari; Franciæ, in Nobilitate; Angliæ, in mari; Turcarum, in multitudine & frequentiâ; Poloniæ, in equitatu; Venetorum in prudentia; & Allobrogum, in arbitrio.

§. Omnes ferè Nationes differunt inter ſe in armis quà offenſivis, quà defenſivis, cujuſque genio ac patriç diſpoſitioni accommodatis. Quâ in re conſiderandum inprimis, quæ magis communia ſint & generalia & num Provinciæ alicui propria, aliis diſparia ſint, nec neſcit quæ validiora ſunt, adhibeantur: excellentia enim in unâ armorum ſpecie, aut novitas repentè inventorum adimit ſæpe, aut

largi-

largitur Imperia. Suum Parthi dilatârunt, quando ſagittis uſi ſunt Franci, & Septentrionales ferratis lanceis, equitatus velocitate impulſis, fortunæ ſuæ viam aperuêre. Dexteritas gladii exercitata in ludis gladiatoriis (in quâ plurimùm valet judicium) Romanos effecit orbis dominos. Similiter Hiſpani excogitatis variis armorum ignitorum generibus, alium novum orbem ſuo ſubjecerunt imperio, & Monarchiam in Europâ erexerunt: in iis enim maximè opus eſt fortitudine animi & conſtantiâ, quæ propriæ ſunt Nationis iſtius virtutes. Huic elemento ignis ipſa terra ſeſe oppoſuit (adeò ut jam omnia elementa quatuor in hominis conſpirent ruinam) & adhibitis nunc palis atque ligonibus profecit tantum Batavorum induſtria, ut Hiſpanorum fortitudini poſſent reſiſtere.

In potentiis librandis multa ſæpè falluntur ingenia, aliqua Italorum præſertim, qui fruſtra laborant, ut eaſdem in pari ſemper æquilibrio ſuſtineant: neque enim illa periculoſior eſt aut potentior, quæ majores habet ſtatus, aut plures ſubditos, ſed quæ viribus ſuis meliùs uti didicit. Expenſa ad bilancem potentia, etſi lanx una deorſum vergat, altera in aëre ſuſpenſa hæreat, hanc tamen illa æquabit, aut vincet etiam, ſi vel unica prudentiæ & fortitudinis drachma acceſſerit, aut ſi in illa major ambitio fuerit & tyrannis. Qui cum hoc orbe altiùs fortunam ſuam extulerunt, eique dominati ſunt, exigua habuêre principia. Amplitudo Auſtriacæ domûs multorum concitabat æmulationem, & conſpirabant omnes, ut eandem deprimerent, nec cuiquam in mentem tunc veniebat Sueciæ, quæ Germaniam ſervitute oppreſſura eſſet, & fortè etjam oppreſſiſſet Italiam, niſi mors ipſius Regis interceſſiſſet. Metuendæ magis ſunt potentiæ, quæ creſcere incipiunt, quàm quæ auctæ jam ſunt; in his namque earundem inclinatio naturalis eſt, ſicut in illis earundem incrementum: hæ cum tranquillitate publica conſervare ſe ſtudent; illæ verò

 cum

cum alienorum dominatuum perturbatione altius ſeſe erigere contendunt. Eſto, una aliqua potentia in ſe validior ſit, quam alia, non ideò hæc minùs fortis eſt, quàm illa ad tuendum ſe & conſervandùm. Planeta aliquis in domo ſua plus efficacitatis habet, quàm alius in ſua exaltatione. Nec timores iſti potentiæ vicinæ veri ſunt ſemper ac certi, quin immò non rarò in utilitatem redundant propriàm. Timuit Italia, ne fortè ab Occidente ſervitutis jugum ſibi imponeretur, quando Coronæ Caſtellanæ uniri vidit Siciliæ Regnum: qui timor auctus eſt deinde non parum, cùm Regnum etiam Neapolitanum acceſſit, & ambo ſimul Caſtellæ obedientiam præſtitêre; denique deſperare omnino viſa eſt, quando Carolus Quintus Imperator Mediolanenſem ſtatum Hiſpaniæ fecit feudatarium; ob iſta omnia tamen non amiſerunt Principatus ſuam libertatem, immò tuti adverſùs Turcarum arma & tranſalpina, integrum ſæculum pace gaviſi ſunt. Multos inquietos reddidit ac ſollicitos propugnaculum ab Hiſpanis erectum (quod *Fuerte de Fuentes* dicitur) tanquam ſi Italiæ frænum eſſet, & uſus docuit, non niſi unius defenſionis cauſſa extructum fuiſſe. Omnes iſtæ experientiæ neutiquam ſufficiunt ad curandas inanes apprehenſiones hypochondriæ iſtius, quam rationem Status vocare ſolent, accedentibus præſertim humoribus invidiæ & æmulationis ut phantaſias ſuas melancholicas abjiciat. Caſalum Rex Catholicus armis ſuis obſidet, ut exturbet inde Francos, urbemque legitimo ſuo Domino reſtituat, ad maturandam pacem & tranquillitatem Italiæ, & mox æmuli de novo fœdere adversùs eum ineundo cogitant perinde ac ſi una aliqua urbs occupata, *aut* perdita in potentia tam ampla momenti quicquam haberet. E falſa iſta damnorum & periculorum imminentium in futurum apprehenſione, quæ tamen nunquam fortè eveniſſent, orta ſunt alia præſentia longè majora, quàm illa, dum ea remediis antever-

tere cuperent. Suas itaque deponant æmulationes, qui tanta ſemper curant ſollicitudine, ut inter potentias ſit æqualitas: hoc enim fieri nequit abſque quietis publicæ detrimento. Ecquis orbem in æquali hoc virium æquinoctio ita ſuſtinebit, ut non aliquæ præ aliis ad ſolſtitia amplitudinis accedant propiùs? Bellum perpetuum foret: nihil enim magis Nationes turbat, quàm ſi ſemel apud eas invaleſcant vanæ iſtæ imaginationes, quæ finem nunquam habent, præſertim cùm unio potentiarum inferiorum contra majorem diu durare haud poſſit, & ſi hanc etiam proſternerent, quis illas deinde in partitione amplitudinis ſic moderabitur, ut contentæ ſint ſingulæ, & non quælibet totum illud ſibi depoſcat? Quis eas tam conſervabit æquales, ut una præ alia incrementum non ſumat? Cum membrorum inæqualitate corpus humanum conſervatur, quid ni etiam magnitudine unius, & mediocritate alterius Reſpublicæ conſerventur, & Status? Securior Politica eſt, majores ſequi potentias; & ad earum ſe acccommodare Fortunam, quam iiſdem ſeſe opponere. Oppoſitio vires ſuſcitat, & titulum præbet tyrannidi. Orbes cæleſtes rapi ſe ſinunt à violentiâ primi Mobilis, cui reſiſtere nequeunt, & illius ſequendo motum, curſum ſuum conficiunt. Dux Toſcanus Ferdinandus de Medicis artem potentiorem infeſtandi Romæ didicit, & exercuit adversùs Hiſpaniam novis quibuſdam induſtriis in Franciâ, Angliâ, & Hollandiâ; verùm agnovit poſteà periculum, & hoc documentum dereliquit poſteris, ne unquam iis uterentur, id quod etiamnùm hodie obſervant magno tranquillitatis publicæ bono.

SYMBOLVM LXXXII.

NOnnulli galeas cygnis & pavonibus coronârunt, ut horum generoſitate ſuos excitarent animos, & ſtimularent ad gloriam: alii urſino capite, aut leonino, pelle per humeros defluente, ut horrorem & metum hoſtibus incuterent. Hoc præſenti Sym-

ti ſymbolo, quo oſtenditur, Principi arma habenda eſſe in pretio criſtæ loco ſupra caſſidem Erinaceum colloco, cujus aculei non minus aſpectu jucundi ob aſperitatem, quàm plumæ Struthionis ob mollitiem, tuentur ſimul ac lædunt. Nullus elegantior cultus, quàm ſi arma armis exornentur. Vanus eſt purpuræ ſplendor opere phrygio elaboratæ, quamvis auro, unionibus, & adamantibus radiet, inutilis palatiorum familiæque oſtentatio, & aularum pompa niſi micantium gladiorum & armorum fulgor illuſtres reddat Principes. Non minus gloriatus eſt Salomon, ſapientiſſimus Rex, de armamentariis omni armorum genere copioſè inſtructis, ubi ſcuta & lanceas magni valoris *a* reconderet, quàm de ſumptuoſis veſtiariis. Hiſpanis b *militares equi ſanguine ipſorum cariores* erant. Nunc æſtimationem illam perdit vehiculorum & rhedarum commoditas, *quibus*, c apud Romanos *niſi Senatoribus*, *& caſtæ & ſpectatæ probitatis fœminis, aliàs uti non licuit*. Quos abuſus ut tolleret Carolus Quintus Imperator, moremque equitandi iterum introduceret, in Comitiis Madritenſibus anno 1534. ſic fertur locutus: *Natura horum Regnorum non domi ſolum, ſed & foris apud exteros ab equitandi peritia in pretio & honore fuerunt, magnamque famam, laudem ac gloriam adepta ſunt tot præclaris victoriis, quibus hoſtes ſuos tam Chriſtianos, quàm infideles debellarunt, acquiſivêre tot Regna, & dominia, quæ etiamnum ſub corona hac noſtra perſeverant.* In laude virorum fortium ponit Scriptura, clypeos *d* eorundem eſſe igneos, volens nimirum innuere, quâ curâ nitentes eos ac bene politos ſervare ſtudeant; alibi verò expendit,

a *Fecit igitur Rex Salomon ducentas haſtas aureas de ſumma ſexcentorum aureorum, qui in ſingulis haſtis expendebantur: trecenta quoque ſcuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur ſingula ſcuta.* 2. Paral. 9. 15. *b* Trog. *c* Alexan. ab Alex. l. 8. c. 18. d *Clypeus fortium ejus ignitus.* Nahum. 2. 3.

pendit, radios eorum à montibus vicinis repercuſſos, lampadum accenſarum eſſe *a* ſimiles. Divino etiam lateri elegantiam addere ajebat David gladium *b* accinctum. c *Veſtibus* Hannibalis *nihil inter æquales excellens, arma atque equi inſpiciebantur.* Carolus V. Imperator magis gaudebat militari pompâ, quàm veſtibus auro ſegmentatis. Ottocarus Bohemiæ Rex debellatus à Rudolpho Imperatore, magno cum ſplendore veniebat ad obedientiam illi præſtandam, cumque famuli Imperatorem hortarentur, ut pro eo ac ſuam deceret Majeſtatem ſeſe exornaret, reſpondit: *Armis cincti, militaris agminis inſtar procedite, & palam iſtis oſtendite, in armis vos, non in viſtitu cultum & elegantiam ponere, iſta enim me pariter, & vos potius decent.* Illa Majeſtas auctoritatem Principibus conciliat, quæ ex potentiâ naſcitur. Pro ſuâ defenſione eos elegit populus, id quod ſignificare volebant Navarri, quando in coronationibus Reges ſcuto inſidentes in altum extollebant: hoc pro throno regio erat, pro conopeo ipſum cælum. Scutum ſubditorum Princeps eſſe debet adverſus omnes impetus armarum, & periculis atque injuriis expoſitum. Tunc & ſubditorum, & aliorum oculis cultior videbitur & elegantior, cùm magis armatus inceſſerit. Germani olim d *ſcuto frameaque juvenes ornabant. Hæc apud illos toga, hic primus juventa honos. Ante hoc domus pars videbantur, mox Reipublicæ.* Nunquam Princeps refert Principem, niſi cùm in armis fuerit. Nulla veſtium teſſera ſplendidior, quàm loricarum. Nullus aulæ comitatus jucundior oculis, quàm milites in certos ordines ac turmas diſpoſiti, quorum conſpectus tum eſt gratior, cùm à Martis

tis

a *Et ut refulſit ſol in clypeos aureos, & areos, reſplenduerunt montes ab eis, & reſplenduerunt ſicut lampades ignis.* 1. Mach. 6. 39. b *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime; ſpecie tua, & pulchritudine tua intende proſperè, procede, & regna.* Pſalm 44. 4. c Tit. Liv. d Tac de more Germ.

tis horrore magis ornati illi ſunt, & incedunt onuſti rebus ad offenſionem, defenſionem, & ſuſtentationem propriam neceſſariis. Militia alio coporis cultu non indiget, quàm ſuomet apparatu. a *Supellex pretioſa nihil aliud ſunt, quàm onus & impedimentum.* Quod ad præcipuum victoriæ finem magis conducit, id in bello videtur optimum. Eam ob rem cùm Scipio Africanus penetravit in Hiſpaniam, juſſit milites ſingulos tritici tantum humeris deferre, quantum ad dies triginta in victum ſufficeret, & palos ſeptem, ad caſtrorum locum muniendum. Hæc tum ſupellex erat gentis militaris, ita ad incommoda ficta & facta, ut urbem pro Senatu Populoque Romano, templa pro Diis extructa crederet, ſuum vero decus in agris eſſe ſub tentoriis & tabernaculis b militaribus. Tali cum diſciplina orbi dominari potuit. Deliciæ, luxus veſtium & divitiæ pro aulicis ſunt, in militibus hoſtium cupiditatem excitant. Eam ob cauſſam meritò riſit Hannibal, cùm Antiochus ſuum ei oſtenderet exercitum, cultu corporis elegantem magis, quàm armis fortem, ſciſcitanteque Rege, num contra Romanos ſufficere videretur, acutè Afrorum more reſpondit: c *Immo vero ſufficiet, quamvis illi etiam cupidi ſint. Ne te terreat vanus aſpectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat*, ajebat ad Britannos Galgacus, ut Romanorum metum iis eximeret; & Solimannus Solymis ſuppetias laturus, ut animos ſuis adderet, ſic fertur dixiſſe:

> d *L'arme, ei destrier d'oſtro guerniti, e d'oro*
> *Preda fien noſtra e non diſeſa loro.*

Et tametſi Iulius Cæſar non incommodum arbitraretur, ſi milites ſui divites eſſent, quòd exiſtimaret

a Curt. lib. 5. b *Urbem Senatui, ac populo Romano, templa Diis reddita, proprium eſſe militiæ decus in caſtris.* Tac. lib. 3. Hiſt. c Tac. in vitâ Agric. d Taſſ. cant. 9.

ſtimaret hos tales metu damni in prœlio conſtantiores *a* fore; ampla tamen ſpolia venalem faciunt victoriam, atque arma ſolâ ſuâ fortitudine exornata eam coëmunt: miles enim plerumque magis ſollicitus eſt de ſervando eo, quod habet, quàm de ipſa victoria, qui cupiditate ductus deſcendit in prœlium, ad debellandum hoſtem unicè intendit animum, ut ſpoliis dein potiatur. Spes lucri & gloria magni pectori humano ſunt ſtimuli. O quàm riſiſſet Hannibal, ſi horum temporum militiam ſuis uſurpaſſet oculis, tam in cultu corporis elegantem ac delicioſam, tam lautitiis inſtructam, ut vix currus & equi ad vecturam ſuppetant. Quomodo ille tanto vehiculorum numero ſuperare potuiſſet montium Pyrenæorum aſperitatem, & per nives Alpium viam ſibi patefacere? Non exercitus videntur hodie (in Germania præſertim) ſed ampliſſimæ Nationum coloniæ, quæ ab uno loco in alium commigrant, ducentes ſecum Familias integras, & omnem ædium ſupellectilem tanquam ſi belli inſtrumenta forent. Similem diſciplinæ remiſſionem in Othonis exercitu *b* notavit Tacitus. Nullum eſt tam opulentum Principis ærarium, nulla Provincia tam rebus abundans, quæ ad eos ſuſtentandos ſufficiat. Æquè amicis noxii ſunt nimirum ac hoſtibus: quæ laxatio per Ducem Fridlandum introducta fuit, ut tantò majorem militum numerum colligeret, integras Provincias eorum rapinæ permittendo, quod nonnulli ideò factum exiſtimant, ut eæ ſic oppreſſæ ac debilitatæ contra illius vires inſurgere ampliùs haud poſſent, aut ut hac licentia exercitum ipſum enervaret, Cæcinæ modum imitatus, cui *c perfidiam meditanti, infringere exercitûs virtutem, inter artes erat.*

Atque hic abuſus grandia minatur damna, niſi tem-

a *Quòd tenaciores eorum in prœlio eſſent metu damni.* Sueton. b *Quidam luxurioſos apparatus conviviorum, & irritamenta libidinum, ut inſtrumenta belli mercarentur.* Tac. l. 1. Hiſt. c Tac. l. 2. Hiſt.

tempori adhibeatur remedium, nec deſperatum hoc videri debet: etſi enim non minoris ſit molis laxatam militiæ diſciplinam corrigere, quàm ſeſe opponere hoſtibus; id quod *a* Corbulo in Syria expertus fuit: hoc tamen intelligi debet, quando per hoſtem non licet, aut certè non expedit, tam repentè ab uno extremo tranſire ad aliud. Verùm ſi tempus non deſit, nihil prohibet exercitiò, ſeveritate, & exemplo ordinem ac diſciplinam exercitûs poſtliminiò reducere: abſque illis tribus enim nec ad meliorem formam revocari poterit, nec emendatus diu in eadem diſciplina perſiſtere; uti Vitellio accidit, cujus b *miles degenerabat à labore ac virtute, aſſuetudine voluptatum & conviviorum.* Probè hoc intellexit Corbulo, cùm in Germaniam mitteretur, adeòque c *legiones operum & laboris ignaras, populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit.* Idem poſteà fecit cum exercitu in Syria, ubi milites reperit tam artium bellicarum ignaros, ut multi eſſent etiam d *veterani, qui non ſtationem, non vigilias iniſſent, vallum, foſſamque quaſi nova & mira viſerent, ſine galeis, ſine loricis, nitidi, & quæſtuoſi, militiâ per oppida expletâ;* & atcens inutiles, exercitum ad hiberna frigora in caſtris exercuit. e *Ipſe cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adeſſe, laudem ſtrenuis, ſolatium invalidis, exemplum omnibus oſtendere;* cùmque videret multos ob regionis inclementiam ſigna deſerere, f *remedium ſeveritate quæſitum eſt. Nec enim ut in aliis exercitibus, primum alterùmque delictum venia proſequebatur, ſed qui ſigna reliquerat, ſtatim capite pœnas luebat. Idque uſu ſalubre, & miſericordiâ melius apparuit, quippe pauciores illa caſtra deſeruêre, quàm ea, in quibus ignoſcebatur.* Miles ad ingentes illos labores, & præſentia belli pericula reduci non poteſt, niſi alio

a *Sed Corbuloni plus molis adverſus ignaviam militum, quàm contra perfidiam hoſtium erat.* Tacit. lib. 13. Annal. *b* Idem l. 2. Hiſt. *c* Idem l. 11. Hiſtor. *d* Idem l. 13. Annal. *e* Idem ibid. *f* Idem ibid.

ſi alio aliquo rigore, aut alio præmio, quæ duo illa adæquet. Principes honoribus ac præmiis bonos Duces efficiunt; Duces verò bonos milites exemplo, rigore, ac liberalitate. Optimè nôrat Gofredus, gloriam & ſpem commodi augere magnitudinem animi, quando prœlium commiſſurus.

a Conforto il dubio, e conſermo chi ſpera.
Et all' audace vamento i ſuoi vanti:
E le ſue prove al forte, à chi maggiori
Gli ſtipendi promiſe, à chi gli honori.

Auſim propè dicere, militiam bonam eſſe non poſſe niſi is, qui præeſt, prodigus ſit aliquantùm, & crudelis; ideò fortè Germani Legionem, & quæ ad eam pertinent, baculum Chiliarchæ (*Den Regiment oder Colonellſtab*) appellare ſolent, illo enim regendi ſunt milites. Tanto diſciplinæ rigore ac ſeveritate ſuum continebat exercitum Moyſes, ut petens aliquando per terram Regis Edom tranſitum, ſimul adpromitteret, è ſuis fore neminem, qui vel aquàm ex puteis ipſius hauriret, aut agros cujuſquàm aut vineas *b* attingeret.

De inſtauranda collapſa exercitus diſciplina antiquitas illuſtre nobis reliquit exemplum in Metello, dum fuit in Africa; ubi tam corruptum reperit Romanum exercitum, ut milites è ſtativis ſuis nollent egredi, ſigna delererent, & per Provinciam vagantes loca omnia expilarent, ac paſſim rapinas exercerent, omni utentes licentiâ, quam cupiditas ſuadebat & luxuria: omnibus tamen iis ſenſim remedium attulit artibus militaribus eos exercendo. Vetuit inprimis ne aut panis, aut alius cibus coctus in caſtris venum proponeretur: Ne annonæ caſtrenſis curatores exercitum ſequerentur. Ne gregarii milites iter facientes famulum haberent, aut mulum; pari ratione reliquos quoq; corrigens abuſus, ad priſtinã ſuam fortitudinẽ & robur, revocavit militiam.

a Caſſ. can. 20. b *Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis*. Num. 20.17.

litiam. Quæ cura tantum effecit, ut ea ſola Jugurthę terrori eſſet, eùmque moveret, ut per Legatos ſuam ſuorumque filiorum vitam illi committeret, reliqua verò omnia Romanorum fidei concrediturum ſę polliceretur. Arma nimirum ſpiritus vitales ſunt, qui Reipublicæ corpus fovent ac ſuſtinent, vades tranquillitatis publicæ in quibus ejuſdem conſervatio & incrementum conſiſtit, ſi inſtructa bene ſint, & diſciplinam admittant. Optimè hoc intellexit Alexander Severus Imperator, quando dixit, a *diſciplinam majorum Rempublicam tenere, quæ ſi dilabatur, & nomen Romanum, & Imperium amiſſum iri.*

Quare cùm tantum interſit bonos habere milites, curandum Principibus ſedulo ut honore & favoribus eos proſequantur. Militem fortem Saül ferebat in oculis, nec unquam à ſuo latere dimittebat. Præmium & honor eos reperiunt, facit vero exercitium: b *paucos enim viros fortes natura procreat, bonâ inſtitutione plures reddit induſtria.* Hæc cura eſſe debet Centurionum, Chiliarcharum, ac Ducum, perinde ac fuit Sopher Principis exercitûs, qui tirones c exercitabat; atque adeò ſupremos Ductores ſacræ literæ Magiſtros militum vocant, quorum videlicet muneris ſit eos inſtruere & erudire; quomodo d Putipharem appellant, & Nabuzardan e militiæ Principem.

Verùm quia iſtuc ob indulgentiam nimiam Ducum atque incuriam, aliaque in bello impedimenta, haud facilè in praxin redigitur, tempeſtivè potius præverti deberet; qua in re grandis Principum & Rerumpublicarum eſt negligentia. Pro literarum ſtudiis collegia eriguntur, & pro virtute Conventus & Monaſteria: in militante Eccleſia Semi- naria

a Alex. Sever apud. lamp. b Veget. c *Sopher Principem exercitus, qui probabat tirones de populo terræ.* 4. Reg. 25. 19. d *Madianitæ vendiderunt Ioſeph in Ægypto Putibari Eunucho Pharaonis Magiſtro militum.* Gen. 37. 36. e *Tranſtulit Nabuzardan Magiſter militum in Babylonem.* Jer. 39. 9.

naria ſunt, in quibus formentur milites ſpirituales, qui eam defendant; nulla pro ſæcularibus. Solus Turca illud cordi habet, qui eum in finem collectos ex omni Natione pueros certis locis concludit, & in armorum exercitio educari curat, unde pòſt Janizerorum formantur copiæ, qui cùm alium Patrem, aut Dominum non agnoſcant præter ipſum Turcam, præcipuum Imperii ipſius robur ſunt & tutela. Idem facere deberent Chriſtiani Principes in celebrioribus civitatibus, colligendo in Seminariis pueros orphanos, expoſitos, & alios, ubi inſtruerentur in exercitiis militaribus, ubi condiſcerent fabricari arma, nectere funes, conficere pulverem pyrium, & alia belli munimenta, ut inde poſteà ad obſequia & officia militaria prodirent aptiores. Poſſent etiam pueri educari in portubus & armamentariis nauticis, ubi artem navigandi à teneris annis imbiberent, viderentque quomodo conſtruendæ triremes & naves, texenda vela, conficiendi rudentes; quò fieret, ut expurgaretur Reſpublica à fęce iſta vagabundorum, haberetque quorum opera in artibus militaribus uti poſſet, ſumptibus ſuſtentationis ex ipſo diurno ſingulorum opere collectis, qui ſi fortè non ſufficerent, certa aliqua lege ſanciri poſſet, ut ex omnibus piis operibus aut legatis tertia eorum pars aſſignaretur ejuſmodi Seminariis: neque enim minùs merentur, qui defendunt altaria, quàm qui eadem incenſant.

Proderit etiam non parum ad militiam conſervandam, ſi ærarium bellicum dotetur reditibus certis & ſtatis, qui in alios uſus non impendantur. Ita Auguſtus fecit applicando ei rei partem decimam omnium hæreditatum & legatorum, centeſimam verò rerum venalium; quam inſtitutionem Tiberius poſteà, deprecante etiam Senatu, tollere noluit, eò quòd ſubſidio illo ærarium militare *a* niteretur.

a *Centeſimam rerum venalium poſt bella civilia inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo ſubſidio niti.* Tacit. l. 1. Annal.

tur. Simili ratione ærarium Neapolitanũ dotaverat PetrusComes de Lemos; at ęmulatio evertit poſteà quod zelo optimo & prudentiſſimo is inſtituerat.

§. Atque hæc cura non in militia ſolùm adhiberi debet, verùm etiam in erigendis propugnaculis, & præſidio firmandis: iſte enim ſumptus multos alios graviores cavere poteſt; loci infirmitas invitat hoſtem, contrà vix quiſquam oppugnat ſtatum, quem reſiſtere poſſe arbitratur. Si quòd in ludis, ſpectaculis, & ædificiis prodigitur, hanc in rem inſumeretur, quietiores & ſecuriores viverent Principes, & orbis univerſus majori pace ac tranquillitate frueretur. Diocletianus & Maximilianus Imperatores optimi obſequii loco habebant, quòd quidam Provinciæ Gubernator pecuniam ad amphitheatri fabricam deſtinatam muris reparandis *a* impendiſſet.

a *Ita enim, & tutela civitatis inſtructa murorum præſidio providebitur, & inſtaurandi agonis voluptas, confirmatis his quæ ad ſecuritatis cautionem ſpectant, inſecuti temporis circuitus circuitione repræſentabit.* L. unica, C. de expen. publ. l. 11.

SYMBOLUM. LXXXIII.

ILLA ipſa tellus, in qua eriguntur propugnacula, maximus eorundem hoſtis eſt. Per illum ligonibus & palis foſſæ ducuntur & aggeres, quibus ad expugnationem via ſternitur; intra illius viſcera occultè ſub murorum vallorumque cęmento aguntur cuniculi, donec flamma correpti funditùs omnia evertant. Solum illud caſtrum expugnari non poteſt, quod in aquis ſitum ſævientium undarum furore quaquaverſum cingitur, quæ licèt illud verberent, unà tamen etiam defendunt, non dando locum obſidioni navali, totumque foret periculum in maris malacia, ſi diu conſtans perduraret. Sic Monarchiæ & a *civitates magnâ ex parte bellum gerentes conſervantur, eædem imperio potitæ corrumpuntur.* Tunc cura vigilat; providentia accincta eſt gladio; gloria exſtimulat animos; occaſiones fortitudi-

a Ariſt. l. 7. Pol. c. 14. nem

tem augent; æmulatio ad majora incendit. & periculum commune ſociat voluntates, maloſque Reipublicæ humores evacuat. a *Metus hoſtilis in bonis ar-*

tibus & legibus populum *retinet*. Nunquam Romani extitêre fortiores, nec ſubditi magis quieti & obedien-

a Salluſt.

dientes Magiſtratibus, quàm cùm portas urbis uno tempore Pyrrhus, alio Hannibal obſideret. Magnæ alicui Monarchiæ plus periculi à ſua potentia imminet, quàm alii à ſua imbecillitate: illa enim de viribus ſuis ſecura ſibi adversùs caſus futuros minimè proſpicit; hæc verò metu ſollicita ſemper arma in promptu *a* habet. Si diſciplina militaris comquieſcat, nec in continuo ſervetur exercitio, effœminat otium animos, labefactat ac ſternit muros, ærugine obducit gladios, & ſcutorum ligaturas corrodit; augeſcunt ſenſim cum eo deliciæ, & dominatur ambitio, unde diſcordiæ oriuntur, ex his verò bella civilia, adeoque experitur Reſpublica mala omnia, & infirmitates interiores, quas procreat otioſitas. Abſque aliquo motu res nec creſcunt, nec conſervantur. Quintus Metellus, accepto nuncio de amiſſa Carthagine, palàm Romæ in Senatu dicebat, ſe jam ejus ruinam metuere, poſtquam Rempublicam illam deſtructam cerneret. Publius Naſica cùm dicentem audiret, res ob ſucceſſum illum nunc meliori eſſe loco, reſpondit: *Immò vero in majori nunc verſantur periculo*; ſciebat nimirum, hoſtiles illas vires velut undas eſſe, quæ Romam concuterent quidem, ſed fortiorem ac firmiorem efficerent, atque ideò hortatus eos eſt, caverent, ne ſemetipſi perderent, *b timens* ſcilicet *infirmis animis hoſtem ſecuritatem, & tanquam pupillis civibus idoneum tutorem neceſſarium videns eſſe terrorem.* Suinthila Gothorum Rex in Hiſpania magnus fuit, & in actionibus ſuis ac facinoribus glorioſus, quoad bella geſſit, ſimul ac iſta deſiêre, deliciis ſeſe dedidit, ac periit. Rex Alphonſus Sextus expendens clades, quas à Mauris acceperat, cauſſam ſciſcitatus eſt, & reſponſum illi fuit, à ſuorum otio & deliciis iſta manaſſe. Quare mox balnea & lautitias alias, quæ vires infringunt, prohibuit. Ob rerum omnium incuriam & ſegne otium Regum Roderici

&

a *Sagitta ejus acutæ & omnes arcus ejus extenti. Vngula equorum ejus, ut ſilex.* Iſa. 5. 28. *b* S. Auguſt.

& *a* Witizæ tota pænè Hiſpania Afris in prædam ceſſit, donec refloreſcente in Pelagio, ejuſque ſucceſſoribus militia, fortitudo etiam & gloria militaris aſſidua æmulatione incrementum ſumpsêre, & Hiſpaniam non ſolùm à duriſſimo illo jugo liberârunt, ſed etiam magnæ alicujus Monarchiæ caput conſtituerunt. Concertatio inter ordines militares Caſtellæ inſignes peperit Heroës, quorum potius ſtudium fuit vincere inter ſe gloriâ militari, quàm hoſtem debellare. Nunquam Domus Auſtriaca ad tantum aſcendiſſet faſtigium, ſi otio ſemper relicta fuiſſet. Iiſdem mediis, quibus eam ſternere cogitant æmuli, fortior illa redditur & glorioſior. *b Nam pacem agentes tanquam ferrum* quod non uſurpatur, *ſplendorem amittunt.* Potentiæ minores abſque armis conſervari poſſunt, at non majores: in illis enim non æquè eſt difficile Fortunam ſervare æqualem, atque in his, è quibus niſi arma mittantur foràs, intùs belli excitatur incendium: uti Romanæ Monarchiæ accidit. *c Vetus ac jam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido, cum Imperii magnitudine adolevit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas as facilè habebatur, ſed ubi ſubacto orbe, & æmulis Vrbibus Regibuſque excisis, ſecuras opes concupiſcere vacuum fuit, prima inter Patres plebemque certamina exarsêre.* Fortitudinis æmulatio, quæ adversùs hoſtem exerceri ſolet, eo deficiente inter ipſas Naturas ſuccenditur. Experti id fuere Germani, quando *d deceſſu Romanorum, ac vacui externo metu gentis aſſuetudine, & tum æmulatione gloriæ arma in ſe verterunt.* Pax Imperii Romani cruenta fuit: ex illâ enim bella civilia *e* ortum habuere. *f Cheruſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nutrierunt, idque jucundius, quàm tutius fuit.* Per bella in Provinciis Belgicis civilia in Hiſpaniâ deſiere diſſidia. Plurimum ejus Monarchiæ pro-

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 6. c. 27, *b* Ariſt. l. 7. Polit. c. 14.
c Tacit. l. 2. Hiſt. *d* Idem lib. 2. Annal. *e Pacem ſine dubio poſt hac, verùm cruentam.* Tac. l. 1. Annal.
f Idem de more Germ.

profuit palæſtra illa & ſchola martia, ubi doctæ & exercitatæ fuerê tot artes militares: etſi inſtitutio hæc & diſciplina hoſtibus etiam & æmulis communis fuerit, adeò ut omnes ferè Europæ Principes armorum uſum ibi didicerint; quamvis item magnorum fuerit ſumptuum, bella gerere in Provinciis tam turbatis & longè diſſitis, cum tantâ ſanguinis profuſione, & tam gravibus uſuris, cum tanto hoſtium commodo, noſtro verò tam exiguo, ut dubitari meritò poſſet, ſatiuſne eſſet victos nos fuiſſe, an vincere; aut num expediret aliquod adhibere remedium, quo extingueretur omnino, aut certè ſopiretur ad tempus ignis ille ſanguinis aurique ſitientiſſimus, eo fine, ut quod illic inutiliter conſumitur, impendatur in vires navales, & ſtabiliatur Imperium utriuſque Maris, Mediterranei & Oceani, foveaturque bellum in Africâ, cujus progreſſus feliciores ob Italiæ & Hiſpaniæ vicinitatem Monarchiam hanc magis unirent; verùm amor erga ſubditos illos tam antiquos & bonos, deſiderium item è tam vili ſervitute, qua titulo libertatis miſerè oppreſſos vident eoſdem liberandi, & ad verum Dei cultum reducendi, plus poteſt, quàm ratio ſtatûs.

5. Nunc ſicuti fortitudinem & gloriam militarem tueri, ubi unus ſolus imperat, Statuum ſecuritas eſt, ita periculo non caret, ubi ſumma poteſtas ad multos pertinet, quemadmodum in Rebuſpublicis accidit: nam in ipſiſmet eorum armis maximum ſubeſt periculum, dum ſupremum multorum arbitrium uni ſoli committitur. Ab illa ipſa manu, quã armarunt primùm, jugum iis imponi ſolet. Vires, quas ipſi contulerunt, libertatem eorundem opprimunt: ita Reipublicæ Romanæ contigit, & inde poſteà ad omnes ferè reliquas tyrannis permanavit. Ea de cauſſa, licèt valde expediat, arma ſemper in promptu habere & exercitata, artes tamen pacis ſecuriores ſunt, præſertim ſi corruptus ſit populus, & locis diſſitis à ſe diviſus: nam belli ferocitate fit inſolentior, & præſtat periculum illi obſervari ob

 ocu-

oculos, quàm procul illo ſecurum vivere, ut pro ſua conſervatione tantò magis ſe uniat. Non minùs ſecura erat libertas Reipublicæ Genuenſis quando montibus utebatur nondum artificio militari munitis, ac nunc, poſtquam ſingulari cum induſtria & labore ingenti effectum, ut eidem tanquam muri inexpugnabiles Reipublicæ deſerviant: nimia enim ſecuritas malos generat humores, cives in partes ſcindit diverſas, procreat audaces ſpiritus, & exteriora media aſpernatur; in Rebuſpubl. verò, quæ inteſtinis agitantur diſſidiis, plus periculi creant muri, quàm proſint; atque adeò tunc ſolùm utiles erunt, ſi prudens ille Senatus ſic egerit, ac ſi eos non exſtruxiſſet.

SYMBOLUM. LXXXIV.

VIſum quibuſdam, Naturam homini non matrem fuiſſe, ſed novercam, magiſque ſe exhibuiſſe liberalem erga animantes cæteras, utpote quibus certiorem indidit inſtinctum & notitiam mediorum quibus pro defenſione ſua & conſervatione opus habent. Verùm iſti non ſatis ſuam expenderunt excellentiam, arbitrium ſuum & dominium in res alias inferiores, ſiquidem largita eſt illis Natura intelligentiam quandam velocem, quæ momento unico terram pariter & cælos penetrat: memoriam, in qua abſque confuſione omni, aut perturbatione, rerum tam variarum conſervantur imagines: rationem, quæ diſcernit, unum ex alio colligit & concludit: judicium, quod intelligit, ponderat & definit. Propter hanc donorum præſtantiam homo imperium tenet in omnes res creatas, & diſponit de iiſdem pro libitu, utens manibus tam ſapienti efformatis artificio, ut inſtrumenta ſint ad omnes artes idonea; & tametſi nudus omnino, & abſque armis in hanc lucem editus ſit, ea tamen pro ſuo fabricatur arbitrio, ut aut ſemet tueatur, aut etiam impetat alios. Tellus eum in finem ferrum

&

& chalybem ei ſuppeditat: aqua (quomodo in Symbolo præſenti videre licet) ea cudit: aër focum incendit, ignis denique ea temperat, ita nimirum ele-

menta omnia ejus arbitrio obediunt. Fragili aliquo lembo maris domat ſuperbiam, & linteo ventos colligit, ut pro alarum remigio ei deſerviant, quibus

 ſeſe

ſeſe ab uno loco in alium transferat. Intra fiſtulas æreas vim ignis coërcet; unde non minùs horrenda jaculatur fulmina, quam ipſe Jupiter. a *Multa, quæ natura impedita ſunt, conſilio* & ingenio *expedit*: & quia iſtud Naturæ adminiculo temperat thoraces ferreos, & ferrum in lanceas acuit, induſtria magis Principem uti oportebit, quàm *b* viribus, conſilio magis, quàm brachio, calamo potiùs, quàm gladio: nam omnia potentia extrema experiri velle, Gigantum foret inſania, qui montes montibus aggeſsère. Vires majores non ſemper triumphant. Curſum navis exigua ſiſtit remora. Una civitas Numantina annos quatuordecim Romanum fatigavit Imperium. In urbe Sagunto expugnanda plus laborandum iſti fuit, quàm in vaſtiſſimis Aſiæ Provinciis ſubjugandis. Vires langueſcunt ſenſim & conſumuntur, ingenium ſemper perdurat: & ſi iſthoc bellum non geratur, illis non *c* vincitur. Securè illud bellum ſuſcipitur, quod ingenio geritur: periculoſum eſt & anceps, quod ſolo robore.

——————d *Non ſolùm viribus æquum*
Credere, ſæpe acri potior prudentia dextra.
e *Mens una ſapiens plurium vincit manus.*

Tiberius datis ad Germanicum literis gloriatus eſt. f *ſe novies à Divo Auguſto in Germaniam miſſum, plura conſilio, quàm vi perfeciſſe.* Nec aliter agere ſolebat, cùm Imperatoria dignitate fungeretur, præſertim ut Provincias longè diſſitas tueretur; & identidem repetebat, g *Conſiliis & aſtu externas res moliendas, arma procul habenda.* h *Non* omnia *viribus* ſuperantur, *non velocitate, non celeritate, ſed conſilio & ſententia.* Victoriis continuis Provinciæ Belgicæ peſſum iêre: plus enim fortitudo efficere conata eſt, quàm prudentia. Virium loco itaque calliditas ſuccedat & aſtutia, & hac vincatur, quod illis non poteſt

a Quan-

a Livius. b *Melior eſt ſapientia, quàm vires.* Sap. 6. 1. c *Melior eſt ſapientia, quàm arma bellica.* Eccleſ. 9. 18. *d* Val. Flac. *e* Eurip. *f* Tacit. 2. Annal. g Idem lib. 6. Annal. *h* Cicero.

a Quando temporibus Roderici Regis Mauri ex Africa Hiſpaniam armis ſuis infeſtarunt, Murciæ Præfectus in prœlio quodam, in quo tota civitatis illius Nobilitas occubuit, victus fuit, & fœminæ, re comperta, in virili habitu & armis cinctæ per urbis muros ſe diſpoſuere, quod cùm magnæ multitudinis ſpeciem præbuiſſet, ad honeſtas conditiones victores Mauros adduxit. Eduardus Quartus Angliæ Rex dicere ſolebat, Carolum cognomento Sapientem Franciæ Regem nullis inſtructum armis, ſolis literis graviora contra ſe movere bella, quàm aut Pater ejus, aut Avus armis feciſſent. Ferrum & gladius paucis in locis vim ſuam poſſunt exercere, ſolers rerum negotiatio ubivis efficere poteſt plurimum. Nec refert Principes abeſſe ac diſtare inter ſe longiùs: ſicut enim arbores mediis radicibus communicant inter ſe, & uniuntur invicem, ſua agendi vi per largum etiam ſpatium diffuſa, ita illi per ſuos Legatos & artificia quædam occulta præſtare idem poterunt. Vires alienas ſuas ingenium efficit inito cum exteris fœdere, communis utilitatis intuitu. E privato aliquo cubiculo plus efficere Princeps poterit, quàm in campeſtri agro. Rex Philippus Secundus Madrito diſceſſit nunquam, & orbem in metu & obedientia continuit. Magis prudentia metuendum ſe fecit, quàm virium robore. Infinita propemodum illa eſt poteſtas, quæ induſtria utitur. Archimedes totum hunc terræ atque aquæ globum machinis ſuis commoturum ſe dictitabat; ſi extrà alicubi pedibus poſſet conſiſtere. Una aliqua grandis Monarchia generali orbis totius dominio facilè poti retur, ſi ad vires ars aliqua atque induſtria accederet; quod ut ne fiat, permittit primum illud Mobile Imperiorum, ut magnis prudentia deficiat, & in potentia omnia ſita arbitrentur. b *Pleraque in ſumma fortuna auſpiciis & conſiliis magis, quam telis & manibus geri ſolent.* Æquè periculoſa eſt potentia cum temeritate, ac temeritas abſque potentia.

a Mar. hiſt Hiſp. l. 6. c. 24. b Tac. lib. 13. Annal.

ſele ab uno loco in alium transferat. Intra fiſtulas æreas vim ignis coërcet, unde non minùs horrenda jaculatur fulmina, quam ipſe Jupiter. a *Multa, quæ natura impedita ſunt, conſilio* & ingenio *expedit*: & quia iſtud Naturæ adminiculo temperat thoraces ferreos, & ferrum in lanceas acuit, induſtria magis Principem uti oportebit, quàm *b* viribus, conſilio magis, quàm brachio, calamo potiùs, quàm gladio: nam omnia potentia extrema experiri velle, Gigantum foret inſania, qui montes montibus aggeſſere. Vires majores non ſemper triumphant. Curſum navis exigua ſiſtit remora. Una civitas Numantina annos quatuordecim Romanum fatigavit Imperium. In urbe Sagunto expugnanda plus laborandum iſti fuit, quàm in vaſtiſſimis Aſiæ Provinciis ſubjugandis. Vires langueſcunt ſenſim & conſumuntur, ingenium ſemper perdurat: & ſi illhoc bellum non geratur, illis non *c* vincitur. Securè illud bellum ſuſcipitur, quod ingenio geritur: periculoſum eſt & anceps, quod ſolo robore.

——— d *Non ſolùm viribus æquum*
Credere, ſæpe acri potior prudentia dextra.

e *Mens una ſapiens plurium vincit manus.*

Tiberius datis ad Germanicum literis gloriatus eſt. *f ſe novies à Divo Auguſto in Germaniam miſſum, plura conſilio, quàm vi perfeciſſe.* Nec aliter agere ſolebat, cùm Imperatoria dignitate fungeretur, præſertim ut Provincias longè diſſitas tueretur, & identidem repetebat, g *Conſiliis & aſtu externas res moliendas, arma procul habenda.* h *Non* omnia *viribus* ſuperantur, *non velocitate, non celeritate, ſed conſilio & ſententia.* Victoriis continuis Provinciæ Belgicæ peſſum iêre: plus enim fortitudo efficere conata eſt, quàm prudentia. Virium loco itaque calliditas ſuccedat & aſtutia, & hac vincatur, quod illis non poteſt

a Quan-

a Livius. b *Melior eſt ſapientia, quàm vires.* Sap. 6. 1. c *Melior eſt ſapientia, quàm arma bellica.* Eccleſ. 9. 18. *d* Val. Flac. *e* Eurip. *f* Tacit. 2. Annal. *g* Idem lib. 6. Annal. *h* Cicero.

a Quando temporibus Roderici Regis Mauri ex Africa Hiſpaniam armis ſuis infeſtarunt, Murciæ Præfectus in prœlio quodam, in quo tota civitatis illius Nobilitas occubuit, victus fuit, & fœminæ, re comperta, in virili habitu & armis cinctæ per urbis muros ſe diſpoſuere, quod cùm magnæ multitudinis ſpeciem præbuiſſet, ad honeſtas conditiones victores Mauros adduxit. Eduardus Quartus Angliæ Rex dicere ſolebat, Carolum cognomento Sapientem Franciæ Regem nullis inſtructum armis, ſolis literis graviora contra ſe movere bella, quàm aut Pater ejus, aut Avus armis feciſſent. Ferrum & gladius paucis in locis vim ſuam poſſunt exercere, ſolers rerum negotiatio ubivis efficere poteſt plurimum. Nec refert Principes abeſſe ac diſtare inter ſe longiùs: ſicut enim arbores mediis radicibus communicant inter ſe, & uniuntur invicem, ſua agendi vi per largum etiam ſpatium diffuſa, ita illi per ſuos Legatos & artificia quædam occulta præſtare idem poterunt. Vires alienas ſuas ingenium efficit inito cum exteris fœdere, communis utilitatis intuitu. E privato aliquo cubiculo plus efficere Princeps poterit, quàm in campeſtri agro. Rex Philippus Secundus Madrito diſceſſit nunquam, & orbem in metu & obedientia continuit. Magis prudentia metuendum ſe fecit, quàm virium robore. Infinita propemodum illa eſt poteſtas, quæ induſtria utitur. Archimedes totum hunc terræ atque aquæ globum machinis ſuis commoturum ſe dictitabat; ſi extrà alicubi pedibus poſſet conſiſtere. Una aliqua grandis Monarchia generali orbis totius dominio facilè poti retur, ſi ad vires ars aliqua atque induſtria accederet; quod ut ne fiat, permittit primum illud Mobile Imperiorum, ut magnis prudentia deficiat, & in potentia omnia ſita arbitrentur. b *Pleraque in ſumma fortuna auſpiciis & conſiliis magis, quam telis & manibus geri ſolent.* Æquè periculoſa eſt potentia cum temeritate, ac temeritas abſque potentia.

a Mar. hiſt Hiſp. l. 6. c. 24. b Tac. lib. 13. Annal.

§. Bella plurima inter Principes Chriſtianos induſtria aliqua evitari poſſent, at judicium damna aut non agnoſcit, nec decentes reperit conditiones, quibus eá ſat caveat; aut illa non æſtimat, excœcata per ambitionem prudentia; aut animi faſtus glorioſum ducit ultrò ea ſubire, adeoque fucata belli gloria ſe ſinit abripi: quod cùm ſit actio quædam publica, è qua communis omnium dependet conſervatio, menſurari non debet inanibus exiſtimationis umbris, ſed commodis & utilitatibus publicis; ita tamen, ut nullum interim ſit medium, quod ad evitandum bellum Princeps non experiatur, omnes amovens occaſiones, antequam naſcantur, & ſi ſubortæ jam fuerint, eorum ſibi voluntates conciliet, qui conſilio ſuo pácem promovere poſſunt: inquirat media ſuavia, ad conſervandam amicitiam: hoſtem intra & extra ſuum Regnum fatiget: conſilia ejuſdem prævertendo, & ſocietates ac fœdera cum aliis defenſionis cauſſa ſanciendo, metum ei injiciat. Atque iſtis humanis mediis divina etiam jungat ſubſidia orationum & ſacrificiorum, ſummique Pontificis, tanquam communis Chriſtianorum Patris, utatur operâ, ſincerè ad ipſum referendo de animo ſuo & deſiderio tranquillitatis publicæ, de acceptâ injuriâ, aut rationibus, quibus ipſe movetur ad arma capienda, niſi ſibi ritè ſatisfiat. Unde relatâ porrò cauſsâ ad collegium Cardinalium, & interpoſitâ auctoritate Sedis Apoſtolicæ, aut reipſa ad arma non veniretur, aut Princeps cauſſam ſuam Romæ purgaret, ubi tribunal eſt, in quo Principum acta dijudicari, & lites decidi debent. Nec hæc ignavia eſt, ſed generoſitas quædam Chriſtiana, & cautela politica ad Nationum animos in amicitia retinendos, & cavendas æmulationes ac fœdera, quæ ex iiſdem oriuntur.

SYMBOLVM. LXXXV.

VBi Urſus alveare apum ſemel nactus fuerit, nihil tunc conſultius, quàm totum illud aquis immergere: quodcumque enim aliud medium officeret potiùs, quò minùs ſuo fine, hoc eſt, favo mellis potiretur, & apicularum aculeos effugeret. Hoc

ipſo exemplo Symbolum pręſens damna & incommoda exhibet conſiliorum mediorum, uſu comperta in eo, quod Herennius Poncius Samnitibus dedit, quando concluſis in anguſto aliquo loco Romanis, auctor fuit, ut liberè inde exeundi omnibus facerent poteſtatem: quo conſilio dein rejecto ſuaſit, ut omnes obtruncarent, rogatuſque cauſſam, cur extrema illa ſequeretur, cùm media inter utrumque via poſſit eligi, liberos nimirum eos dimittendo, poſtquam iis certas leges, tanquam victis priùs impoſuiſſent, reſpondit: ita expedire potiùs, ut aut liberales ſeſe erga Romanos exhiberent, adeoque hoc inſigni beneficio pacem firmam ac ſtabilem cum iis firmarent, aut vires illorum ita penitùs opprimerent, ne contra eos inſtaurari unquam poſſent; conſilium verò aliud medium nec amicos parere ajebat, nec tollere *a* inimicos. Ideò Ariſtodemus Ætholis dicebat: *Romanos aut ſocios habere oportet, aut hoſtes, media via nulla eſt.*

5. In iis caſibus, in quibus amicum aut hoſtem devincire quis cogitat, nihil efficient ſigna media: nã gratitudo in id, quod intermittitur, conjicit oculos, & facilè cauſſam reperit, cur obſtrictam ſe non ſentiat. Sic Franciſcus Gallię Rex, poſtquam leber è captivitate abire permiſſus fuit, hoſtilem tamen animum erga Carolum Quintum Imperatorem non depoſuit, quia captivitas iſta tam libera nòn fuerat, quàm illa Alphonſi Regis Luſitanię. *b* quem captum in prœlio Rex Legionis Ferdinandus humaniſſimè habuit, & curatum à vulneribus, ac ſanitati redditum, liberum abs ſe dimiſit: quæ benevolentia ſic illum cepit, ut Regnum ſuum univerſum victoris arbitrio permitteret; verùm Ferdinandus conditione repudiatâ eâ tantùm recepit oppida, quæ in Galæcia paullo antè oblata fuerant. Idem iſtuc expendit Philippus Dux Mediolanenſis, cùm captis Aragoniæ & Navarræ Regibus (Alphonſo Quinto priori nomen

a *Neutralitas nec amicos parit, nec inimicos tollit.* Polyb. *b* Mar. Hiſt. Hiſp. l. 11. c. 15.

nomen erat) deliberationem inſtituit, quid illis fieri oporteret, auditiſq; ſententiis, cum alii vellent lytro pecuniario eos eſſe redimendos, alii certis aſtringendos conditionibus, alii denique liberos omnino dimittendos, hoc ultimum ſecutus eſt, ut magis ſibi obſtrictos & amicos domum remitteret.

§. Quando Regna bellis civilibus ſunt implicata, periculoſum eſt conſilium medium, nec in hanc, nec in illam partem declinandi, quod facere contendebat Infans Henricus in motibus Caſtellæ, ob ætatem pupillarem Regis Ferdinandi Quarti, quo facto ſuos perdidit amicos, nec hoſtes tamē ſibi devinxit.

§. Nec minùs periculoſum eſt promiſcuè in totam animadvertere multitudinem, quare conſultius videtur, aut cum delictis illius omnino connivere, aut certè in uno aliquo inſigne aliquod exemplum ſtatuere. Ob eam cauſſam ſuaſum Germanico in rebellione Legionum Germanicarum, ut aut nihil militi eorum, quæ peteret, aut *a* omnia concederet, & quia iis invulſit aliquid, conſiliiſque mediis uſus fuit, reprehendi *b* meruit. In alia quoque occaſione ſimili Druſo auctore fuêre, ut aut diſſimularet, aut remediis fortioribus ageret. Prudentiſſimum ſanè conſilium: vulgus enim inter duo extrema nunquam conſiſtit medium, ſed ſemper excedit in *c* alterutro.

§. Ubi feſtinatione res indiget, actum eſt cum eo, qui nec ſatis audet, nec ſatis ſibi providet; quomodo Valenti accidit, qui inter conſilia, quæ dabantur, hæſit anceps, nec quicquam certi ſtatuere *d* potuit.

Hh 5 §. In

a *Periculoſa ſeveritas, flagitioſa largitio: ſeu nihil militi, ſeu omnia concederentur in ancipiti Republ.* Tac. l. 1. Annal. b *Satis ſuperque miſſione, & pecuniâ & mollibus conſultis peccatum.* Id. ibid. c *Alii fortioribus remediis agendum nihil in vulgo modicum: terrere, ni paveant, ubi pertimuerint, impune contemni.* Tac. l. 1. Ann. d *Mox utrumque conſilium aſpernatus, quod inter ancipitia deterrimum eſt, dum media ſequitur, nec auſus eſt ſatis, nec providit.* Idem l. 3. Hiſt.

§. In rebus bellicis prudens interdum videri cupit metus, & conſilia quædam media ſuggerit, quæ animum addunt hoſti, & ſpatium concedunt, ut ſibi antè proſpiciat. Id quod Regi Joanni Primo contigit, qui cùm Coronam Luſitaniæ per mortem Regis Ferdinandi ſoceri ſui ad ſe devolutam prætenderet, ſtatuit in illud Regnum ſolus ingredi, juſſitque deinde ſuum ſequi exercitum; unde tempus nacti ſunt Luſitani, ut arma intereà corriperent, quod factum non fuiſſet, ſi mox armis eos invaſiſſet, aut belli evitandi cauſſa jus ſuum ad juſtitiæ tribunal remiſiſſet. Parum comminatio proficit, ſi manus ictum intentans, armata non ſit, & interdum re ipsâ puniat, ubi obedientia deſeritur.

Franci moræ impatientes, nec præteritum tempus reſpiciunt, nec præſens, & quo ſunt animi ardore, audacia & celeritate conſiliorum extra terminos abeunt; verùm hoc ipſum ſæpè fortunata ea efficit; ita enim teporem effugiunt, & citò expediunt omnia. Hiſpani contrà cunctantur, ut diu multumque conſiderando procedant cautiùs, & quia nimiùm prudentes eſſe cupiunt, hærere ſolent in mediis, immò dum tempus in conſilium vocant, omnino ea elabuntur è manibus.

Itali melius ex utroque commodum aliquod nôrunt capere, utendo occaſionibus, quando ſe offerunt; contrà ac Germani, qui in agendo tardi, & ſegnes in executione tempus præſens ſolùm in conſilium adhibent, nulla præteriti ac futuri habita ratione. Pro eventuum varietate mutant & ipſi animum; unde factum, ut fortunam ſuam non valde ii auxerint, cùm alioqui ejuſmodi ſit Natio, quæ ob innatam animi fortitudinem dominia ſua longè lateque poſſet extendere. In eandem cauſſam referri poteſt diuturnitas bellorum civilium, quibus etiamnum hodie conflictatur Imperium, quæ conſtanti aliquo conſilio ac celeritate ſopiri jam pridem potuiſſent; verùm ob conſilia lenta, quæ pro prudentibus tamen habebantur, ingentes ad

Rhe-

Rhenum vidimus exercitus, qui in Franciam uſque penetrare potuiſſent, eamque ad pacem univerſalem faciendam compellere: quod damnum gravius fuit, quàm ſi ab hoſte cæſi fuiſſent ſæpius; nulla enim clades major, quàm ſi exercitus aliquis in ſeipſo ſenſim intereat. Ea ipſa res proprias vaſtavit Provincias & loca confinia; per quæ bellum aliò transferri debuiſſet, nunc vero in ipſa Germaniæ viſcera immigravit.

5. In aliis civilis gubernationis negotiis locum habere poſſunt conſilia media, tum propter extremorum pericula, tum quia expedit eam ſemper ingredi viam, unde minori cum incommodo poſteà (ſi neceſſum fuerit) ad unum aliquod extremorum poſſis accedere. Inter extrema illa antiqui prudentiam conſtituêre, adumbratam per volatum Dædali, qui nec Soli nimiùm appropinquabat, nec mari, ne aut nimio illius ardore alæ quibus utebatur, diſſolverentur, aut hujus humiditate madeſierent. In iis Provinciis, quarum incolæ natura ſerviles non ſunt, ſed ingeniis cultis potiùs, & animis generoſis, populus tam cautè & dextrè regendus eſt, ut nec indulgentia nimia eum efferat, nec rigor alienet. Æquè periculoſum eſt, oreas & paſtomides ei imponere, ac ſine fræno relinquere, quia a *nec totam libertatem pati poteſt, nec totam ſervitutem*; uti de Romanis Piſoni dicebat *b* Galba. Exequi ſemper potentiam, eſt ferream ſervitutis catenam atterere. Tyrannidis genus eſt ſubditos ad normam Reip. ſummè perfectæ velle redigere, id enim non fert humana conditio. Minimè neceſſarium eſt, gubernationem eſſe talem, qualis eſſe deberet, ſed qualis eſſe poteſt: neque enim omnia, quæ conveniunt, poſſibilia ſunt humanæ imbecillitati. Stul-

 tum

a Tacit. lib. 4. Hiſt. b *Neque enim hic, aut in cæteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæteri ſervi: ſed imperaturus es hominibus, qui nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem.* Tacit. lib. 1. Hiſt.

tum eſt cupere, ut nulli omnino in Republ. aliqua ſint defectus. a *Vitia erunt, donec homines.* Zelus immoderatus multorum errorum cauſſa eſt iis, qui præſunt, eò quòd cum prudentia conformare ſe neſciat; uti & ambitio, quando nimirum Principes ſeveri audire cupiunt, & gloriam ſuam collocatam putant in ſubditis ſic gubernandis, ut ne in minimo unquam à ratione & legibus ipſi deſciſcant. Periculoſus eſt rigor, qui affectus & ordinarias vulgi paſſiones non in conſilium adhibet: apud illud enim plus dexteritate proficitur, quàm potentia; plus exemplo & manſuetudine, quàm ſeveritate inhumana. In eam igitur curam incumbat Princeps, ut videatur ſubditos ſuos reperiſſe potiùs bonos, quàm effeciſſe; quam egregiam laudem de Agricolâ in gubernatione Britanniæ commemorat *b* Tacitus. Temporibus præteritis ne falli ſe ſinat, ut bonos mores, quos de illis ſibi imaginatur, nunc de præſenti quoque obſervari velit, nam eadem ſemper fuit malitia: ſed c *vitium eſt malignitatis humanæ, vetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio eſſe.*

Laudamus veteres, præſentes carpimus annos.

Et ſi major olim ſeveritas fuerit & obedientia, hæc tamen ætas eam ferre non ſuſtinet, ſi mores antiqui in illa immutati fuerint, in quo deceptus Galba vitæ pariter ſuæ & imperii jacturam *d* fecit.

a Idem lib. 4. Hiſt. b *Maluit videri inveniſſe bonos, quàm feciſſe.* Tacit. in vita Agric. c Quinct. in dial. de orat. d *Nocuit antiquus rigor, & nimia ſeveritas, cui pares non ſumus.* Tac. l. 1. Hiſt.

SYM-

SYMBOLVM LXXXVI.

ANimus humanus contentus minimè fuit rerum terreſtrium ſpeculatione, quin immò tantæ moræ impatiens, quòd rerum cæleſtium cognitio poſt obitum uſque differretur, corporis ſeſe vinculis exemit, & ſupra ipſa elementa volatu tranſcendit,

dit, ad indagandum per ratiocinationem, quod tactu, viſu, & auditu aſſequi non licebat; adeoque in imaginatione ſibi efformavit ideam pulcherrimæ illius fabricæ effingendo ſphæram cum talibus orbibus differentibus, æquantibus, & epicyclis ut diverſos aſtrorum & Planetarum motus ſcitè exhiberent; & tametſi certus omnino non fuit, num res ita ſe haberet, hanc tamen conſecutus eſt gloriam, quòd mundum hunc animo nunc noſſet concipere, qualis eſſet, aut quomodo ſub aliâ formâ, & diſpoſitione poſſet conſtitui. Verùm in ideâ iſtâ non acquievit, animus immò inquietus & in inveſtigationibus ſuis periculoſus aliam planè diverſam poſteà ſibi imaginatus eſt, ac perſuadere voluit aliis, perinde ac ſi ſol centrum eſſet aliorum orbium, qui circum illum moveantur, & lucem ſuam ab eo recipiant. Opinio impia & aliena prorſus à ratione naturali; quæ quietem concedit gravibus contra divinas literas, quæ terræ ſtabilitatem faciunt *a* perpetuam: contra dignitatem hominis, quaſi neceſſum habeat moveri, ut fruatur Solis radiis, Sol verè minimè, ut eos homini communicet, cùm tamen (ſicut res omnes aliæ creatæ) conditus ille ſit, ut eidem aſſiſtat & ſerviat. Certum itaque eſt, Principem illum lucis, qui ex officio in res omnes inferiores tenet imperium, eas colluſtrare, & præſentia ſua iis formam tribuere, circumeundo ſine intermiſſione ab uno Tropico ad alterum tam mirabili artificio, ut omnes terræ partes, ſi non æqualem calorem, lucem ſaltem æqualem ab eodem hauriant, quare ſapientia divina anteverit damnum, quod futurum eſſet, ſi Sol à linea Æquinoctiali non ſecederet: nam Provincias quaſdam radii ſolares planè adurerent, aliæ nimio rigerent frigore, & tenebris perpetuis involverentur. Exemplum iſtud naturale erudit Principes quanti ad utilitatem publicam referet, ſi ipſi *velociſſimi ſideris more* Status ſuos & Provincias abſque intermiſſione obeant, ut calorem

a Terra autem in æternum ſtat. Eccl 1. 4.

calorem rebus & ſubditorum affectui *a* impertiant; id quod Propheta Regius indicare voluit, cùm dixit, Deum ſupra Solem ſuum poſuiſſe *b* tabernaculum; qui nunquam conquieſcit, & ſemper rebus adeſt. Rex Ferdinandus Catholicus, & Carolus Quintus Imperator, non habuerunt aulam certo loco fixam & ſtabilem; quo factum, ut res maximas ipſimet conficerent, quas per Miniſtros ſuos minimè potuiſſent, qui etſi gnavi ſatis & ſolliciti, nunquam tamen id efficiunt, quod efficeret ipſe Princeps, ſi coràm præſens adeſſet, quia aut mandata iis deſunt, aut facultas. Chriſtus Dominus ſimul ipſe ad piſcinam venit probaticam, ſanitatem reddidit *c* Paralytico quam Angelus annis triginta octo eidem largitus non fuerat: neque enim huic mandatum erat aliud, quàm ut aquam ſolùm *d* commoveret, & ideò ut Miniſtro facultatis ſuæ fines egredi non licebat. Non bene gubernantur Status per ſolas aliorum relationes, ac propterea ſuadet Salomon ut Reges ipſi ſubditis aures *e* accommodent: hoc enim ad illorum pertinet officium, & apud ipſos, non apud eorum Miniſtros, eſt aſſiſtentia & virtus *f* divina: quæ comitatur ſolum ſceptrum, cui Spiritum ſapientię, conſilii, fortitudinis, & pietatis *g* infundit, immò divinitatem quandam, qua Princeps futura *h* providet, ut nec in iis quæ oculis uſurpat, nec in iis, quæ auribus percipit. falli

a queat

a *Velociſſimi ſideris more, omnia inviſere, omnia audire.* Plin. b *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* Pſal. 18. 6. c *Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.* Joan 5. 8. d *Angelus autem Domini deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam: & movebatur aqua.* Ibid. v.4. e *Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis Nationum.* Sap. 6. 3. f *Quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab altiſſimo.* Ibidem v.4. g *Et requieſcit ſuper eum ſpiritus Domini: ſpiritus ſapientiæ & intellectus: ſpiritus conſilii, & fortitudinis: ſpiritus ſcientiæ, & pietatis.* Iſ. 11. 2. h *Divinatio in labiis Regis.* Prov. 16. 10.

a queat. Nihilo minùs tamen pacis tempore non videtur omnino inconveniens ſtata in certo aliquo loco commoratio, ſatiſque erit Provincias obeundo Status ſuos ſemel coràm inſpexiſſe: neque enim ſufficiunt æraria pro ſumptibus & impenſis ad frequentes aulæ translationes neceſſariis, nec fieri iſtę poſſunt abſq; inſigni ſubditorum detrimento, atque adeò quin perturbetur ordo Conſiliorum ac Tribunalium, & gubernatio atque juſtitia retardentur. Rex Philippus Secundus toto gubernationis ſuæ tempore vix unquam Madrito pedem extulit.

In occaſionibus belli magis conſultum videtur, ut Princeps ipſe coram iis interſit, & ducat ſubditos ſuos: ideò enim ſacræ paginæ *b* Paſtorem eum vocant, ac Ducem; quomodo Deus præcipiens Samueli, ut Saulem inungeret, non dixit in Regem, *c* ſed in Ducem ſupra Iſraël, indicans, id præcipuum ejus eſſe officium, & quod olim Reges exercere fuêre *d* ſoliti. Eâ in re populus ſuum fundabat deſiderium, cùm Regem peteret, ut eſſet nimirum, qui ante eum egrederetur, & pugnaret pro *e* eo. Præſentia Principis in bello animos addit militibus: Lacedæmonii exiſtimabant Reges infantes etiã in cunis iſta præſtare, & ideò ad prœlia eos unà ſecum deportabant. Antigonus Demetrii filius ſic ſtatuebat, pręſentiam ſuam in navali prœlio, multis hoſtium navibus *f* comparari poſſe. Alexander M. mili-

tum

a *Non ſecundùm viſionem oculorum judicabit, neque ſecundùm auditum aurium arguet.* Iſ. 11. 3. b *Suſcitabo ſuper eos Paſtores, & paſcent eos: non formidabunt ultrà, & non pavebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus.* Jerem. 23. 4. c *Unges eum Ducem ſuper Iſraël,* 1. Reg. 9. 16. d *Rex enim Dux erat in bello.* Ariſt. lib. 3. Polit. c. 11. e *Rex enim erit ſuper nos. & erimus nos quoque ſicut omnes gentes, & judicabit nos Rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis.* 1. Reg. 8. 19. & 20. f *Me vero, inquit, præſentem, quàm multis navibus comparas?* Plut. in Epoph.

tum ſuorum erigebat animos, ponendo iis ob oculos, quod primus ſeſe periculis *a* objiceret. Quandò Princeps ipſe in ejuſmodi caſu præſens adeſt, magna ſæpe patrantur facinora, quæ in ejus abſentia nemo attentare auderet; nec opus eſt ex aula expectare mandata, unde plerumque ſeriùs illa perferuntur, poſtquam præteriit occaſio, & plena ſemper vanis timoribus aliiſque cum circumſtantiis, quæ in effectum deduci haud poſſunt; id quod in Germania experti ſæpe ſumus non abſque inſigni boni publici detrimento. Generoſos ſpiritus & altas ſuſcitat cogitationes in animis militum, ſi Principem, cujus eſt conferre præmia, factorum ſuorum ſpectatorem ac teſtem habeant. Hoc argumento fortitudinem ſuorum Hannibal inflammabat: *b* *Nemo veſtrûm eſt*, ajebat, *cujus non idem ego ſpectator & teſtis, notata temporibus locisque referre poſſim decora.* Idem Gofredus faciebat, cùm ſic milites alloqueretur:

> *c* *Di chi di voi no sò la patria, e'l ſeme,*
> *Quale ſpada m' è ignota, ò qual ſaetta,*
> *Benche per l' aria ancor ſoſpeſa treme.*

Eâ ratione neceſſum non erit, ut Princeps potentiæ ſuæ vires Generali alicui committat, quod tam exploratum eſt periculum, ut minùs etiam tutum crederetur, quòd eas Tiberius in manibus filii ſui Germanici *d* conſtitueret. Atque hoc ipſum maximè in civilibus ſeditionibus locum habet, in quibus (ut diximus) præſentia Principis facillimè rebellium componit *e* animos.

§. Ve-

a *Et is vos ego, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui ſæpe civem clypeo meo texi.* Curt. lib. 8. *b* Liv. dec. l. 2. *c* Taſſ. can. 20. *d* *In cujus manu tot legiones, immenſa ſociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quàm expectare mallet.* Tac. l. 4. Annal. *e* *Divus Iulius ſeditionem exercitus verbo uno compeſcuit, Quirites vocando, qui ſacramentû ejus detrectabant. Divus Auguſtus vultu & aſpectu Actiacas legiones exterruit.* Tac. l. 1. Hiſt.

5. Verùm non qualiſcunque belli motus, aut civitatis alicujus jactura movere debet Principem, ut prodeat foràs, & aulam ſuam deſerat, unde in omnia reliqua manat regimen, prout Tiberius expendebat in tumultibus *a*Germaniæ; cumque alio tempore ipſi obtrectarent, quòd non abiret ad componendas Hungariæ & Germaniæ Legiones, *b immotum adversùs eos ſermones* ſe præbuit *fixumque* ei *fuit, non omittere caput rerum, neque ſe remque publicam in caſum dare.* His rationibus ducebantur, qui auctores erant Davidi, ut ne egrederetur in prœlium contra Iſraëlitas, qui Abſalonis partes ſequebantur, eò quòd ipſorum fuga, aut clades tantum damnum allatura non eſſet, quàm ipſe in perſonâ ſuâ, quæ decem millibus æquivaleret, ſi aut fugeret aut cæderetur, adeoque ſatiùs fore videretur, ut is pro præſidio in urbe remaneret, quod & *c* facit. Quòd ſi bellum ſuſcipiatur ad injuriam aut deſpectum vindicandum, aliis

d *Vindictam mandâſſe ſat eſt.*

Idem videtur, ſi ſolius defenſionis cauſſa arma ſumantur, nec evidens urgeat periculum: tunc enim majorem Principi pariet exiſtimationem ſi contemnat illud, & defenſionem alteri alicui Duci commendet. Quòd ſi bellum geratur ad aliquid de novo acquirendum, vel occupandum, vehemens cenſebitur ambitio ſemet objicere periculis, & majoris eſt prudentiæ per alium aliquem Fortunam experiri, pro eo ac fecit Rex Ferdinandus Catholicus, occupationem Regni Neapolitani Magno Duci,

a *Neque decorum Principibus, ſi una alterave civitas turbet, omiſſâ urbe, unde in omnia regimen.* Tac. l. 3. Ann. *b* Tac. l. 1. Ann. c *Egrediar & ego vobiſcum. Et reſpondit populus: Non exibis: ſi enim fugerimus, non magnoperè ad eos de nobis pertinebit; ſive media pars ceciderit è nobis, non ſatis curabunt: quia tu unus pro decem millibus computaris: melius igitur eſt, ut ſis nobis in urbe præſidio. Ad quos Rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam.* 2. Reg. 18. 3. & 4. *d* Claud.

ci, Indiarum verò Hermanno Corteſio committendo. Si belli Dux occumbat, in ejus locum ſufficitur alius; at ſi Princeps pereat, pereunt omnia, ut Regi Sebaſtiano accidit. Abſentiæ Principum ab aulis periculo non carent. Id experientia in Hiſpaniâ comprobavit, quando Carolus Quintus Imperator ab illâ abfuit. Nec decet, ut Princeps ad novas Provincias conquirendas ſuas exponat *a* diſcrimini. Idem ipſe Sol, cujus figurâ in præſenti utimur Symbolo, nunquam abit ad polos inviſendos, quia alter eorum interim in diſcrimen veniret.

——— *Medium non deſerit unquam*
b *Cœli Phœbus iter, radiis tamen omnia luſtrat.*

Regibus apum Natura alas dedit quidem, ſed exiguas admodum, ut ne longè à Regno ſuo ſecederent. Ad illud ſolum bellum Princeps procedat, quod intra Imperii ſui fines geritur, aut quando evidens periculum illi ipſi imminet. Eam ob cauſſam Mucianus Domitiano Imperatori ſuaſit, ut Lugduni in Franciâ ſe contineret, & tum primùm ſe moveret, cũ Provinciarum illarum ſtatus, aut Imperium majoribus periculis *c* jactarentur; nec bonum fuit conſilium, quod Titianus & Proculus Othoni dedêre, ut ne pugnæ ad Bedriacum præſens adeſſet, è cujus ſucceſſu Imperium *d* dependebat. Fortiorem magiſque prudentem in præſenti occaſione ſe nunc exhibet Sereniſſimus Archidux Leopoldus, qui etſi oppugnari ſe videat Salefeldii junctis hoſtium copiis,

a *Ne nova moliretur, niſi prioribus formatis*, Tac. l. 12. Annal. *b* Claud. c *Ipſe Lugduni vim fortunamque Principatus è proximo oſtentaret, nec parvis periculis immixtus, & majoribus non defuturus*. Tac. lib. 4. Hiſt. d *Poſtquam pugnari placitum, intereſſe pugnæ Imperatorem, an ſeponi melius foret, dubitavêre. Paulino & Celſo jam non adverſantibus; ne Principem objectare periculis viderentur; iidem illi deterioris conſilii perpulêre, ut Brixellum concederet, ac dubiis prœliorum exemptus, ſumma rerum & Imperii ſe ipſum reſervaret.* Tac. l. 2. Hiſt.

piis, & longè etiam majoribus, quàm ipſe habeat, ſua tamen contemnit pericula, & generoſà conſtantiâ ſemet tuetur, probè ſciens in eventu illo ſalutem Imperii, & Auguſtiſſimæ Domûs Auſtriacæ conſiſtere: atque adeò primus eſt in periculis & laboribus militaribus;

——————— a *Monſtrat tolerare labores, Non jubet.*

9. Verùm in his quoque caſibus opus eſt belli conditionem expendere; num ſcilicet Princeps abſens Statum ſuum majori periculo aut interno, aut externo expoſiturus ſit; num fortè ſucceſſionem ſam adducturus in diſcrimen; num fortis ſit ſatis, & armorum capax, & ad ea propenſionem habeat; nam ſi vel aliqua conditionum illarum defuerit, plus aliena manu efficiet, potentiam ſuam, & vires alteri committendo, ut in Magnete videmus, qui tangendo ferrum eique virtutem ſuam communicando, majus elevat pondus, quàm ſe ſolo faceret. Quòd ſi gravis fuerit neceſſitas, ſatis erit, Principem in vicino eſſe, ut arma ſua majori cum ardore promoveat, manendo alicubi, unde è propinquo deliberet, ſtatuat, & mandata det. Ita Auguſtus faciebat, qui nunc Aquilejam, nunc Ravennam, nunc Mediolanum concedebat, ut bellis Hungaricis & Germanicis propiùs aſſiſteret.

a Lucan. lib. 9.

SYM-

SYMBOLUM LXXXVII.

NON ſemper fortunata eſt prudentia, nec infauſta ſemper temeritas; & quamvis a *quiſquis ſapit celeriter, non tuto ſapiat*, expedit tamen interdum ingeniis igneis. ut in decernendo primum ſe-

quán-

a Sophoci

quantur impetum naturalem, quia ſi cunctentur, refrigeſcunt paullatim, & determinare ſe rectè nequeunt; nec malè evenire ſolet (in bello præſertim) ſi ferri ſe ſinant occulta illa vi cauſſarum ſecundarum, quę ſi ingenia non cogat, movet tamen, ut cum eadem non infeliciter operentur. Divinus quidam Genius iis adeſt actionibus, quæ ſuſcipiuntur audaciùs. nimirum

Audaces fortuna juvat.

Scipio in Africam trajicit, & ultrò ſe credit fidei Africanæ Siphacis; vitam ſuam & ſalutem publicam urbis Romæ in apertum adducendo diſcrimen: Julius Cæſar in exigua aliqua navicula furori Adriatici maris ſe committit. & utrique ſua feliciter cedit temeritas. Non omnibus à prudentia ſatis caveri poteſt, nec res grandes ſuſciperentur, ſi eventus omnes & pericula in deliberationem illa traheret. Gaſpar Borgias Cardinalis ementito habitu Neapolin ingreſſus eſt, cùm plebem inter & Nobilitatem ſeditionem exortam intelligeret: periculum grande erat, cùmque è Comitibus aliqui media quædam ei proponerent, quibus ſecuritati ſuę magis conſuleret, reſpondit animo planè libero & generoſo: *Nullum nunc in iſta occaſione deliberandi tempus eſt, aliquid caſui permittendum.* Si poſt magna patrata facinora, in conjuncta ſimul pericula conjiceremus oculos, non ea aggrederemur iterum. *a* Jacobus Rex Aragonius, cum mille peditibus, equitibus trecentis & ſexaginta urbem Valentiam obſidere auſus eſt, & licèt omnibus expeditio hæc temeraria videretur, immò impoſſibilis. deditio tamen facta. Conſilia audacia ex eventu ferè judicantur. ſi feliciter exeunt, laudantur à *b* prudentia, & damnantur ii, qui tutiora ſuaſerant. Nullum eſt judicium, quod aut in celeri temeritate, aut cùm moderatè agit, cavere ſibi ſatis poſſit, quia ab eventibus futuris, & ſagaciſſimæ etiam providentiæ in-
[illegible] cer-

a Mar. Hiſt. Hiſp. l. 12. c. 19. b *Fortuna in ſapientiam ceſſit.* Tac. de more Germ.

certis dependent. Interdum temeritas occaſionem antevertit, & ſubſequitur moderatio, interdum inter utramque tranſit illa ſubitò, nec capillum habet in occipite, quo detineri poſſit.

Fronte capillata eſt, ſed poſt occaſio calva.

Omnia ab æterna illa providentia dependent, quæ ad agendum nos efficaciter impellit, quando ad ejuſdem diſpoſitionem & effectum divinorum decretorum ita expedit, & tunc conſilia audacia non niſi prudentia ſunt, errores verò rectitudo ipſiſſima. Si Monarchiæ alicujus ſuperbiam velit deprimere, ne inſtar Babylonicæ turris cælum tentet contingere, confundit conſilia & linguas Miniſtrorum, ne conſentiant inter ſe; adeò ut ſi unus calcem petat, alius aut id non intelligat, aut arenam illi porrigat. In præmaturo eorum obitu, qui cum ſummo imperio præſunt aliis, non eum finem præ oculis habet, ut vitæ filum iis abrumpat, ſed ut majeſtatem illam humi ſternat. Spiritus ſanctus victoriam Davidis à Goliatho reportatam referens, non dicit, lapide corpus ejus dejectum fuiſſe, ſed ejus a exultationem. At ſi contrà Monarchiam aliquam evehere cogitet, creat illa ætate magnos Duces & Conſiliarios, aut facit eligi, & occaſionem iis præbet exercendæ fortitudinis, & conſilii ſui dandi aliquod ſpecimen. b *Pleraque in ſumma fortuna auſpiciis & conſiliis* potius, *quàm telis ac manibus geruntur*. Tunc examen apum in ipſas caſſides immigrat, & florent arma, uti floruit in monte Palatino venabulum Romuli apro intentatum. Ictus etiam errans Fundatoris illius Monarchiæ Romanæ feliciter cecidit, tanquam ejuſdem prognoſticon; atque adeò non ſemper fortitudo eſt, aut prudentia, quæ erigit aut ſuſtentat (etſi inſtrumenta eſſe ſoleant) Monarchias, ſed impulſus ille ſuperior, qui cauſſas omnes ſimul ſumptas movet, pro earum augmento, aut conſervatione, & tunc etiam caſus ab æterna illa

a *In tollendo manum, ſaxo funda dejecit exultationem Goliæ*. Eccl. 47. 5. b Tac. l. 3. Annal.

illa Mente directus efficit, quod prudentia minimè ſibi imaginari anteà potuiſſet. Cùm rebellaſſet Germania, & res Romanæ in extrema eſſent deſperatione a *affuit, ut ſæpe aliàs, fortuna populi Romani* ex Oriente. Si ad ejuſmodi fines deſtinata eſt fortitudo, & prudentia magni alicujus Heroïs, nemo alius, quantumvis fortis & eximius ille ſit, gloriam fines iſtos aſſequendi eripere illi poterit. Aubenius inſignis miles fuit, ſed minimè felix, quòd moviſſet adversùs magnum Ducem, deſtinatum ad firmandam in Italia Monarchiam Hiſpanicam, Deo nimirum diſponente (uti & fecit cum Imperio b Romano) initia illius & cauſſas, opera inprimis Regis Ferdinandi Catholici, qui prudentia ſua & regnandi peritia Monarchiæ illius jaceret fundamenta, eandemque fortitudine ſua erigeret, ac dilataret: tam attentus ſanè ad incrementa illius is advigilabat, ut nullam, quæ ſeſe offerebat, occaſionem negligeret, immò ultrò omnes accerſeret, quas judicium humanum ullo modo aſſequi poterat: tam denique in exequendo ſtrenuus, ut primus ſemper eſſet in ſubeundis periculis, & laboribus militaribus exantlandis; cumque hominibus longe facilius eſſe ſoleat aliorum imitari exemplum, quàm juſſa exequi, dabat operam, ut operibus ſuis, potiùs, quàm mandatis præciperet. Verùm quia ingens illa fabrica egebat operis, protulit ætas illa (magnorum Virorum feraciſſima) Columbum, Hermannum Corteſium, ambos fratres, Franciſcum, & Ferdinandum Pizarrum, Antonium de Leiba, Fabritium, & Proſperum, Columnam, Ramonem de Cardona, Marchiones de Peſcara, & Baſto, & plures alios Heroës, tam illuſtres, ut vix unum talem ſingula ferant ſæcula. Ad iſtum finem longo tempore vitam eorum Deus tunc produxit, nunc non furor Martis, ſed lenta aliqua febris eam ante tempus eripit. Intra annos oppidò pau-

a Tac. l. 3. Hiſt. b *Struebat jam fortuna, in diverſa parte terrarum, initia cauſſaſque Imperio.* Tacit. l. 2. Hiſt.

paucos immatura morte ſublatos vidimus Petrum de Toledo, Ludovicum Fajardo, Fridericum de Toledo, Marchionem Spinola, Conſalvum de Corduba. Ducem de Feria, Marchionem de Aytona, Ducem de Lerma, Joannem Fajardo, Marchionem de Zelada, Comitem de la Fera, Marchionem de Fuentes, Viros tam illuſtres, ut non minus adepti ſint gloriæ ex rebus cum laude geſtis, quam ex iis, quæ in futurum adhuc ab iiſdem orbis expectabat. O profundam æterni Numinis illius providentiam! quis ex iſtis non argueret inclinationem Monarchiæ Hiſpanicæ? quomodo Claudii Imperatoris temporibus a *numerabatur inter oſtenta, diminutus omnium Magiſtratuum numerus, quæſtore, ædili, tribuno, ac prætore, & conſule, paucos intra menſes defunctis*; niſi adverteret, ideò iſta tolli inſtrumenta, ut teſtata omnibus fiat, divino potiùs favore, quàm viribus humanis, niti conſervationem illius potentiæ, quæ columna eſt Reipubl. Chriſtianæ. Primus ille univerſi Motor has rerum viciſſitudines, has Imperiorum alternationes diſponit. Unum ſæculum in una aliqua Provincia Viros magnos ſuſcitat, excolit artes, illuſtrat arma, & aliud ſequens mox evertit, & confundit omnia, ut ne veſtigia quidem ſuperſint virtutis, aut fortitudinis, quæ præteritis fidem faciant. Quanta, quàm occulta vis in hæc inferiora, immo in ipſos etiam animos, ineſt in cauſſis illis ſecumdis cæleſtium orbium! Non mero caſu ſupernæ illæ faces diverſæ ſunt inter ſe ac differentes; aliæ quia ſtatam & fixam habent ſedem, aliæ quia hinc inde oberrant; cùmque inæqualitas illa, & inordinatio ad pulchritudinem minimè faciat, ſignum eſt, eam ſaltem conferre ad operationes & effectus. O volumen ingens, in cujus paginis (abſque tamen potentiæ ſuæ, & arbitrii humani obligatione) rerum omnium effector ac molitor Deus Characteribus lucis pro gloria æternę ſuæ ſapientię deſcripſit mutationes rerum & viciſſitudines

a Tac. l. 12. Annal.

tudines quas legerunt ſæcula præterita. legunt præſentia. legent futura. Floruit olim Græcia armis & artibus. dedit Romæ quæ diſceret, non quæ inveniret; nunc verò in profunda jacet ignorantia & vilitate. Auguſti temporibus ingenia omnium etiam ſuperarunt expectationem, jam inde à Nerone verò rurſum ruere cœperunt, ut nec ullus ſufficeret labor, nec induſtria, quæ artes ſcientiaſque ab interitu prohiberet. Infelices animi illi magni, qui Monarchiis jam labentibus naſcuntur, quia aut ad munera non adhibentur, aut ruinæ ponderibus obſiſtere nequeunt, immò eidem impliciti miſerè unà corruunt abſque honore & fama, quin a *etiam merito accidiſſe videtur* interdum, *& caſus in culpam tranſit.* Nullam liberæ voluntati Deus vim facit, ſed tamen, aut ipſe cauſſarum curſus eam ſecum trahit, aut ceſſante divina illa luce, ſuapte ſponte impingit, & evertuntur ejus conſilia, aut executioni mandantur b ſeriùs. Principes & Conſiliarii oculi ſunt Regnorum, & quando Deus hæc evertere cogitat, c illos excæcat, ut nec pericula videant, nec agnoſcant remedia. Quòd maximè profuturum putant, cum eo aberrant vel maximè. Caſus vident, & eos non antevertunt, immò quantum in ipſis eſt, accerſunt potiùs. Exemplum periculoſum veritatis iſtius nobis præbent Cantones Helveti tam prudentes ſemper & fortes in tuendâ patriâ ſuâ & libertate, nunc tamen adeò negligentes, ſine omni curâ, ut ipſi ſibi ruinæ imminentis cauſſa ſint. Conſtituerat Rempublicam eorum primus Monarchiarum Auctor inter antemuralia Alpium & Rheni, eamq; cinxerat Provinciis Alſatiæ, & Lotharingiæ, & Burgundiæ adversùs potentiam Franciæ & aliorum Principum, cumque à belli incendio longiſſimè abeſſent, felici & optatâ gaudentes tranquillitate, ultrò

a Vellejus. b *Cujuſcunque fortunam mutare conſtituit, conſilia corrumpit.* Vell. lib. 11. c *Claudet oculos veſtros, Prophetas, & Principes veſtros, qui vident viſiones veſtras, operiet.* Iſ. 29. 10.

trò Martem ad loca finitima evocarunt, foveruntque. ſpectantes è propinquo Provinciarum illarum ruinam in proprium eorum damnum deinde redundantem, quippe qui non adverterent quanta ſint pericula potentiæ alicujus vicinæ, quæ viribus ſuperat, & cujus fortuna neceſſe eſt, ut ex eorum cineribus aſſurgat altiùs. Metuo ſanè (ô utinam fallar!) ne jam ætas illa conſiſtentiæ corporis Helvetici præterierit, & ne deficere illud jam cœperit, conſumptis iis ſpiritibus & viribus, quæ æſtimationem ei & magnitudinem peperere. Habent nimirum Imperia ſuas periodos. Quod duravit diutiùs, à fine & termino ſuo abeſt propiùs.

SYMBOLUM. LXXXVIII.

QUam mira Magnetis vis, quæ tam admirandos edit effectus! Quàm amica ejus cum ſtellâ polari conſenſio, ut licet in hujus pulchritudine, pondere ſuo præpeditus, ſuos non ſemper defigere poſſit oculos, faciant id tamen acus magnete tinctæ! Quæ inter utrùmque proportio eſt? quæ tanta vis, ut nec in diſtantiâ quidem tam longâ & remotâ operari deſinat? Et cur in illam ſtellam, aut cæli punctum inclinat potiùs, quàm in aliud? Niſi communis eſſet experientia, ignorantia artibus magicis illud aſſcriberet; uti ſolet in effectibus Naturæ extraordinariis, quando occultas & efficaces ejus cauſſas penetrare non poteſt.

Nec minùs admirabilis eſt magnetis effectus, in attrahendo ad ſe, levandoque ferro, contra inſitam ei gravitatem; quin illud ipſum impetu quodam naturali, quo fertur ad obediendum potentiæ iſti ſuperiori, ſeſe illi unit, & facit ſuapte ſponte, quod violentum eſſe debuerat. Ab hac prudentia vellem nunc Principem eſſe inſtructum, ad cognoſcendum cauſſarum concurſum, qui (ut diximus) Imperia aut erigit, aut evertit, ſciendumque quomodo in eo ſe gerere debeat, ut nec contrà nitendo cauſſa-

n illarum vim augeat, nec ſtatim cedendo effe-
ıs earundem facilitet: nam ſeries illa & conne-
ı cauſſarum, à cauſſa prima motarum, fluvio ſi-

nilis eſt, qui quando alveo ſuo ordinario decurrit,
acilè in diverſos dividitur rivulos, aut aggeſtis ag-
geribus in hanc aut iſtam partem derivatur, &
pon-

pontibus inſterni ſe ſinit; verùm ubi continuis imbribus, aut nivium liqueſcentium aquis auctus fuerit, nulla patitur obſtacula, & ſi quis ei obſiſtat, hæc ipſa detentio vires ejuſdem auget, ut omnia perrumpat. Eam ob rem Spiritus ſanctus nos monet, ne opponamus nos curſui *a* fluminis. Patientia impetum illum ſuperat, qui citò tranſit, evaneſcente ſenſim potentia: unde & mali augurii loco habebatur pro bello Vitellii in Oriente, quòd Euphrates tantoperè excreviſſet, & vortices velut coronas quaſdam ſpumæ candidæ oſtenderet, conſiderantibus nimirum, quàm mox deſinerent illi fluminum *b* impetus. Quando igitur multæ cauſſæ in unum conſpirantes victorias Principis hoſtilis comitantur, & felicem expeditionibus militaribus viam patefaciunt, magnæ erit prudentiæ, tempus iis indulgere, ut ſeipſis ſenſim deficiant, non quòd illæ neceſſitatem aliquam inferant liberæ voluntati, ſed quia hujus libertas in ſolos animi & corporis motus tenet imperium, non in illa exteriora. Poterit illa quidem non cedere caſibus, ut tamen ab iiſdem non obruatur, efficere ſemper non poterit. Plus conſtantia in ſperando valet, quàm fortitudo in prœliando. Noverat illud Fabius Maximus, adeoque illum Hannibalis torrentem prætertlabi paſſus eſt, donec longis cunctationibus imminutum vicit, & Rempublicam Romanam conſervavit. Eventus vires, & incrementum ſumunt ab invicem; & opinione auctoritatem nacti creſcunt ſubitò, ut nulla tanta ſit potentia quæ iis obſiſtere ſatis poſſit. Carolum Quintum Imperatorem fortunatum reddidit & glorioſum Monarchia Hiſpanica, felix effecit Imperium ejuſdem prudentia, fortitudo, & vigilantia præſens in rebus omnibus, quas eximias illius dotes communis Nationum omnium applauſus & admurmuratio ſequebatur: omnes

 ad

a *Nec conêris contra ictum fluvii*. Eccl. 4. 32. b *Fluminum inſtabilis natura ſimul oſtenderet omnia, raperetque*. Tacit. l. 6. Annal.

ad fortunam ejus ſe adjungebant, & Rex Franciæ æmulatione tantæ gloriæ eandem infringere conatus, ſuammet libertatem perdidit. Quantis armatum minis fulgur erumpit è nubibus! ubi obnixum reperit, tum primùm ſuum exerit robur? abſque illo in ipſo aëre evaneſcit: tale fuit illud Sueciæ fulmen è Septentrionis exhalationibus ortum; intra dies paucos de Imperio triumphavit, totumque pænè orbem terrore complevit, & glande unicâ plumbeâ trajectum mox diſparuit. a *Nihil rerum mortalium tam inſtabile ac fluxum eſt, quàm fama potentiæ non ſuâ vi nixæ.* Fragilis eſt omnino illa vis cauſſarum plurium ſimul concurrentium: aliæ enim alias impediunt, & variis caſibus obnoxiæ ſunt ac tempori, quod ſenſim earum effectus diſſipat. b *Multa bella impetu valida per tædia & moras evaneſcunt.* Qui multorum hoſtium fœdere junctorum vires aliquamdiu ſuſtinet, eas cum tempore ſuperat: in multis enim diverſæ ſunt cauſſæ, utilitates diverſæ & conſilia, & ſi contingat in unâ aliquâ re inter eos haud ſatis convenire, diſcedunt ab invicem, ac ſeſe dividunt. Nulla fœderis conſociatio major, quàm illa Cameracenſis contra Rempublicam Venetam; verùm conſtantia, & prudentia fortiſſimi illius Senatûs mox eam diſturbavit. Res omnes ad certum aſſurgunt faſtigium, pòſt iterum collabuntur. Qui tempus illud nôſſet, facilè eas c ſuperaret. Quia iſta nobis deeſt notitia, quæ interdum in punctulo aliquo exiguæ morulæ conſiſtit, caſibus ſuccumbimus. Impatientia noſtra, aut ignorantia graviores eos efficit: cùm enim ſcire ſæpe nequeamus, quanta in iis vis inſit, ultrò cedimus; aut eos etiam promovemus iis ipſis mediis violentis, quibus eos avertere molimur. Exordiri Deus cœperat magnitudinem Coſmi de Medicis, & qui ſiſtere eam voluerunt, è Republcâ Venetâ illum proſcribendo, ſupremum illius Dominum eum effecêre. Majori cum

a Tac. l. 13. Annal. b Id. l. 2. Hiſt. c *Opportunus magnis conatibus tranſitus rerum.* Id. l. 1. Hiſt.

cum prudentiâ fortunæ illius torrentem obſervavit Nicolaus Uzanus, & ne ab oppoſitione incrementum ſumeret, ſatiùs eſſe putavit nullam (dum viveret) ei præbere offenſæ occaſionem; at unà cum illius morte conſideratio tam prudentis conſilii deſiit. Nec occulta eſſe poteſt major illa vis ſimilium cæſuum, ſiquidem in horum proſperitatem conſpirant omnia, etſi primo intuitu fini eorundem planè videantur contraria; atque adeò a *optimum tunc eſt pati, quod emendare non poſſis, & Deum, quo auctore cuncta eveniunt ſine murmure, comitari.* Nec decet, ferrum magis obedire Magneti, quam nos voluntati divinæ. Minus incommodi patitur, qui curſu illo rapi ſe ſinit, quàm qui eidem obnititur. Stulta cogitatio eſt, Dei conſilia velle evertere. Non ideò certæ eſſe deſierunt prædictiones de ſtatua, cui pedes erant lutei, ut Nabuchodonoſor b ſomniaverat, quòd aliam ex auro ſolido fieri curaſſet, eamque juſſiſſet adorari. Verùm hæc voluntatis noſtræ ad divinam accommodatio non tam bruta eſſe debet, ut credamus omnia ſic ab æterno eſſe ordinata, ut ſollicitudine noſtra & conſilio emendari nihil poſſit: hæc ipſa enim animi imbecillitas foret, quæ divini illius ordinis cauſſa extitiſſet: ſic agere nos oportet, ac ſi omnia à noſtra dependerent voluntate, nam nobiſmet ipſis utitur Deus ad fortunam noſtram adverſam, aut c proſperam. Pars rerum ſumus, & ea non minima. Tametſi eæ ſine nobis diſpoſitæ fuerint, ſine nobis tamen factæ non ſunt. Diſrumpere non poſſumus illam eventuum telam, in textrina æternitatis pertextam, at potuimus ad illam texendam concurrere. Qui cauſſas diſpoſuit, effectus antè vidit, & curſum iis permiſit, ſuo tamen ſubjectum imperio. Quem voluit, à periculo vindicavit, alium contrà in periculo reliquit, ut in eodem liberè ageret: ſi illud gratiæ fuit aut meriti,

 hoc

a Sen. ep. 108. b *Nabuchodonoſor Rex fecit ſtatuam auream.* Dan. 3. 1. c *In manu Domini proſperitas hominis.* Eccl. 10. 5.

hoc juſtitiæ aſſcribi debet. Implicita ruinis caſuum una cadit voluntas noſtra, cumque ſapientiſſimus ille rerum omnium conditarum figulus ſupremus ſit arbiter, potuit pro libitu vaſa ſua deſtruere, & aliud in oſtentationem & gloriam effingere, aliud in *a* contumeliam. In diſponendis ab æterno Imperiis, eorundem incrementis, mutationibus, aut ruinis, ſemper animo ſuo præſentes habuit ſupremus ille orbium Gubernator fortitudinem & virtutem noſtram, noſtram item negligentiam, imprudentiam, aut tyrannidem, eâque præſcientiâ fultus ordinem rerum æternum diſpoſuit congruenter motui & executioni noſtræ electionis, abſque ullâ ei factâ violentiâ: ſicut enim nullam voluntati noſtræ infert neceſſitatem, qui ratiocinando ipſius aſſequitur operationes, ita nec is qui immensâ ſuâ ſapientiâ eas longè ante prævidit. Propter immutationes Imperiorum voluntatem noſtram non coëgit, quin illa immutavit potiùs, quia hæc à recto tramite liberè deſcivit. Crudelitas Regis Petri eum exercita in cauſſa fuit, cur ei frater ſuus Henricus in Coronâ ſuccederet, non contrà. b *Valentior enim omni fortunâ animus eſt, in utramque partem res ſuas ducit, beataque ac miſera vita cauſſa eſt.* Fortunam à caſu expectare, ignavia eſt. Credere, præſcriptam & definitam jam eſſe, deſperatio. Inutilis foret virtus, & vitium per violentiâ excuſaretur. Conjiciat Serenitas Veſtra oculos in glorioſos ſuos Progenitores, qui Monarchiæ hujus amplitudinem erexerunt, videbit, opinor, eos non à caſu fuiſſe coronatos, ſed à virtute, à fortitudine, à laboribus, & iiſdem poſteà artibus eam conſervatam à Poſteris, quibus eadem debetur gloria: neque enim minùs ſuam fabricatur fortunam qui eam tuetur, quàm qui eandem primò erigit. Tam eam acquirere difficile eſt, quàm facilis ejus ruina. Unica ſola hora imprudenter

a *Annon habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Ad Rom. 9. 21. *b* Sen. Ep. 98.

ter tranſacta evertit, quod annis multis partum fuit. Agendo & vigilando Dei parantur *a* auxilia.

a *Non enim votis, neque ſuppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur, vigilando, agendo proſperè omnia cedunt.* Salluſt. Catil.

SYMBOLVM LXXXIX.

Concordia res parvæ creſcunt, diſcordia res maximæ dilabuntur. Unitæ inter ſe cuilibet vi reſiſtunt, quæ diviſæ imbecillæ erant ac debiles. Quis jubam equinam junctis pilis extrahere poterit, aut ſagittarum faſciculum *a* diffringere? & ſingulæ tamen minimæ etiam violentiæ reſiſtere nequeunt. His Symbolis Sertorius, & Scilurus Scytha vim concordiæ adumbrabant, quæ ex partibus multis diſtinctis unum corpus unitum & robuſtum efficit. Cura tranquillitatis publicæ mœnia civitatum ſupra ſtaturam hominum erexit, eâ altitudine, ne ſubire illa poſſent; & multi tamen ſimul milites, conſertis invicem ſcutis, alios unione reciprocâ, & concordiâ in altum extollentes, eorum ſuperabant cacumina, & expugnabant. Omnia Naturæ opera amicitia & concordia conſervantur; & contra hac deficiente, illa quoq; extinguuntur, & pereunt: ſiquidem cauſſa mortis alia non eſt, quàm diſſonantia & diſcordia partium, à qua vitæ conſervatio dependet. Idem prorſus in Rebuſpublicis accidit; uti eas conſenſio communis in unū coëgit, ita majoris aut potentioris partis diſſenſio diſſolvit viciſſim, & diſſociat, aut novas iis inducit formas. Civitas, quæ per concordiam erat civitas unica, abſq; eâ in duas, immò tres interdum, aut quatuor civitates dividitur, ſublato amoris vinculo, quo cives in unum corpus coaleſcebant. Atque hanc diſſociationem parit odium, unde mox vindicta oritur, ex hac contemptus legum, ſine quarum auctoritate vim ſuam perdit *b* juſtitia;

a *Funiculus triplex difficilè rumpitur.* Eccli. 4. 12. b. *Et juſtitiæ legem in concordia diſpoſuerunt.* Sap. 18. 9.

ſtitia; abſque iſta vero ad arma concurritur, & excitato belli civilis incendio, facilè ruit Reipublicæ ordo, qui in unitate conſiſtit. Simul ac apicu-

læ diſcordes inter ſe eſſe incipiunt, diſſolvitur illa Reſpublica. Antiqui, ut diſcordiam exprimerent, fœminam depingebant veſtes ſuas lacerantem.

a Et

a *Et ſciſſâ gaudens vadit diſcordia pallâ.*
Quòd ſi idem illud inter cives efficit, quomodo ad defenſionem utilitatemque communem iiunire ſe poterunt? quomodo Deum habebunt propitium, qui ipſa eſt concordia, eamque tantoperè diligit, ut cum eadem, Jobo *b* teſte, Monarchiam cæleſtem ſuam tueatur, ac foveat? Plato dicere ſolebat, nihil æquè Rebuſpubl. perniciosſum eſſe, ac diviſionem. Concordia civitatis ornamentum eſt, murus & præſidium. Ne ipſa quidem malitia abſque illa conſiſtere diu poterit. Diſſenſiones domeſticæ hoſti victoriam tribuunt. Propter Britannorum diſcordias de Romanis ajebat Galgacus: c *Noſtris illi diſſenſionibus, & diſcordiis clari, vitia hoſtium in gloriam exercitûs ſui vertunt.* d *Converſis ad civile bellum animis, externa ſine cura habentur.* Verum non obſtantibus his aliiſque rationibus ſuadent nonnulli Politici, diſſeminandas eſſe inter cives diſcordias, ad conſervandam Rempublicam, eumq; in finem apes in exemplum adducunt, in quarum alvearibus ſemper murmur aliquod auditur, & diſſenſio; verùm id opinionem illam minimè roborat, quin evertit potiùs: ſiquidem illa murmuratio non eſt diſſonantia voluntatum, ſed vocum concordia, quibus ſeſe mutuò ad mellis conficiendi labores quaſi hortantur, & excitant, perinde ac nautæ ſolent, quando vela expediunt. Nec valet argumentum à quatuor humoribus corporum viventium, contrariis inter ſe & pugnantibus: nam potiùs ex eorundem pugna multę naſcuntur infirmitates, & vitę brevitas, dum prędominans aliquis victoriam tandem obtinet. Hinc corpora ſolùm vegetabilia, quia pugnante illa contrarietate carent, perdurant diutiùs. Planè neceſſe eſt, ut quod à ſeipſo diſſidet, & diſcordat, patiatur; quod verò patitur, diuturnum eſſe non poteſt. Quis diviſa Republica aliquà diſſenſionum flammam intrà certos & definitos terminos continere poterit?

a Virgilius. b *Qui facit concordiam in ſublimibus.* Iob. 25. 2. c Tac. in vitâ Agric. d Tac. lib. 1. Hiſt.

quis eam reſtinguet poſteà, ſi omnes involverit? Factio potentior opprimet imbecilliorem, & illa, ut ſe tueatur, hæc ut ſe ulciſcatur extraneis utentur viribus, & Rempublicam ſervituti ſubjicient, aut novam introducent gubernationis formam, quæ ſemper ferè tyrannica erit, ut plurima exempla teſtantur. Ad officium Principis nequaquam pertinet diſſociare civium animos, ſed concordes illos ſervare potiùs, & amicos, nec in ejus obſequium & amorem conſpirare poſſunt ii, qui diviſi ſunt inter ſe, aut qui non perpendunt, unde tantum ſibi damni oriatur. Quoties itaque Princeps ipſe diſcordiæ cauſſa eſt, permittit Providentia divina (utpote quæ illam extremè a deteſtatur, ut ex ipſæ artes, quibus conſervare ſe ſtudebat, eidem ruinam accerſant: factiones enim illud advertentes eum deſpiciunt & abominantur, tanquam primum diſſenſionum ſuarum auctorem & incentorem. Rex Italus magno Germanorum cum applauſu & amore acceptatus fuit, quia diſcordias non fovebat, & pari in omnes affectu ferebatur.

5. Ob has ergo aliaſque ſimiles rationes cavere debet Princeps, ne diſcordiæ radices agant; ſed in eo elaborare potiùs ut Statûs ſui unionem foveat, quam facilè conſervabit, ſi attenderit ad obſervantiam legum; ad unitatem Religionis; ad frugum & annonæ abundantiam; ad æqualem præmiorum & gratiarum diſtributionem; ad conſervationem privilegiorum; ad occupationem vulgi in artibus mechanicis; nobilium in gubernatione publicâ, armis, & literis; ad prohibitionem conventuum; ad frugalitatem & modeſtiam majorum; ad minorum tranquillitatem; ad frænum, quo coërceri poſſint, qui privilegiis gaudent & immunes videri cupiunt; ad mediocritatem denique divitiarum & remedium egeſtatis. Nam correctis & bene conſtitutis rebus iſtis, bona inde conſurgit gubernatio; & ubi

a *Et ſeptimum deteſtatur anima ejus, eum, qui ſeminat inter fratres diſcordias.* Prov. 6. 19.

ubi hæc reperitur, ibi pax viget & concordia.

Tunc ſolùm operæ pretium videri poſſet & licitum excitare in Regnis diſcordias, cùm ipſa ſeditionibus & bellis civilibus turbata jam fuerint, in factiones varias ea ſcilicet diſtrahendo, ut tantò minor ſit improborum poteſtas: tunc enim finis alius non eſt, quàm pacem bonis reddere; curare verò, ut ea inter perturbatores impediatur, defenſio eſt naturalis: ſiquidem a *concordia malorum contraria eſt bonorum, & ſicut optandum eſt, ut boni pacem habeant ad invicem, ita optandum eſt, ut mali ſint diſcordes. Impeditur enim iter bonorum, ſi unitas non dividatur malorum.*

5. Diſcordia, quam damnamus ut pernicioſam Rebuſpublicis, eſt illa, quæ ex odio & inimicitia naſcitur; non ea contentio, quæ inter Status & membra ejuſdem Reipublicæ etiam locum habet, uti Plebem inter & Nobilitatem, inter Milites & Artifices: nam iſta contrarietas, aut potiùs æmulatio illa ipſa naturarum & finium diverſitate diſtinctos ſervat gradus & ſphæras Reipublicæ, eamque tuetur ac fovet, nec cenſendæ ſunt ſeditiones, niſi quando Status ſe uniunt, & commoda ſingulorum propria inter ſe faciunt communia; haud ſecùs atque ex commixtione elementorum & fluviorum, ac torrentium concurſu naſcuntur tempeſtates. Oportet igitur, ut in hanc diviſionem Princeps advigilet, & ſic eam moderetur ac temperet, ut nec ad omnimodam unionis diſſolutionem, nec ad illicita partium fœdera perveniat.

Idem quoque inter Miniſtros procurari debet, ut certa aliqua æmulatio, & unius erga alium diffidentia magis ſollicitos eos habeat, & attentos ad officii ſui obligationes: nam ſi eo non probe curato, diſſimulentur errores, & celentur delicta, aut illi incommoda ſua privata unanimi conſenſu conſpirent, actum erit de Principe ejuſque ſtatu, neque adhiberi poterit remedium, quia non alia manu, quàm ipſorummet Miniſtrorum id fieri o-

a S. Iſid. I 7 porte-

oportebit. Verùm ſi honeſta illa inter Miniſtros & generoſa æmulatio in odium & inimicitiam degeneret, eadem creabit incommoda: magis enim erunt ſolliciti, ut unus alteri contradicat, & conſilia actioneſque alterius evertat, quam ut bonum publicum & Principis ſui obſequium promoveant. Quiſque ſuos habet amicos & fautores, & vulgus facilè ad partium ſtudia inducitur, unde tumultus oriri ſolent & diſſenſiones. Eam ob cauſſam junxêre ſe Druſus & Germanicus, ne fortè afflante eorum favore creſceret diſcordiarum flamma, quæ in Tiberii palatio ſuccenſa fuerat. Ex quo illud etiam liquet, quàm erroneum fuerit Lycurgi judicium, qui inter Reges Lacedæmonios diſcordias diſſeminabat, jubebatque ut ſi qui procul mittendi eſſent Legati, ad id muneris legerentur ii, inter quos inimicitia aliqua intercederet. Et habemus hac noſtra ætate exempla non pauca damnorum publicorum, quorum cauſſa fuit diſſidium Miniſtrorum, qui ſimul miſſi fuerant ad unum aliquod negotium pertractandum, eò quòd crederetur, illam ipſam æmulationem iis ſtimulo fore, ut quàm optimè rem conficerent. Vnum eſt Principis obſequium, nec rectè curari poteſt, niſi per eos, qui concordes ſunt inter ſe: quo nomine Agricolam laudat Tacitus a, quòd *procul ab æmulatione adverſus Collegas* eſſet. Et ſanè minus incommodi eſt, per Miniſtrum aliquem malum aliquod geri negotium, quàm per duos etiam bonos, ſi inter eos non ſatis conveniat id, quod rarò feliciter cedit.

5. Nobilitas maxima Principis ſecuritas eſt, & periculum maximum: corpus enim eſt admodum potens, quod maximam plebis partem poſt ſe trahit. Cruenta nobis exempla Hiſpania & Francia ſuppeditant: illa temporibus præteritis, hæc ſæculis omnibus remedia ſunt, illam beneficio æmulationis, cum dicta tamen moderatione à plebe, & à ſeipſa ſervare diviſam: multiplicare item, & æqua-les

a Tacit. in vitâ Agric.

les reddere Nobilium titulos ac dignitates: fortunas eorundem inſumere in oſtentationes publicas: generoſos eorum animos impendere laboribus & periculis bellicis: diſtrahere eorum ſtudia occupationibus pacis, & ſublimiores ſpiritus ſervilibus aulæ obſequiis deprimere.

SYMBOLUM XC.

IN Scriptura ſacra Reges fluviis comparantur. Ita intelligi debet illud Prophetæ Habacuc, cùm dixit Deum ſciſſurum fluvios a terræ; quo innuere volebat, diviſurum Deum potentiam & vires eorum, qui contra populum ſuum arma ſumpſiſſent; id quod expertus eſt David in clade illa, quam Philiſthæis intulit, & palàm confeſſus exclamavit: b *Diviſit Dominus inimicos meos coram me, ſicut dividuntur aquæ.* Nullum efficacius medium, ad ſternendam potentiam aliquam, quàm diviſio: nam vel maxima etiam, ſi dividatur, reſiſtere ultrà non poteſt. Quàm ſuperbè intra alveum ſuum decurrit flumen, & perruptis etiam ripis atque aggeribus novas ſibi vias aperit; at ſi in varios diducatur rivulos vires amittit, & fit omnibus pervium. Ita fluvio Gyndi accidit; nam cum in eo equus aliquis Regi Cyro inprimis charus fortè ſubmerſus fuiſſet, tantoperè is exarſit iracundiâ, ut juſſerit illico in centum & ſexaginta rivulos eum dividi, quo facto & nomen perdidit & magnitudinem, quique anteà vix pontes ferebat, poſteà à quocunque vadari poterat. Eò ſpectabat conſilium, quod quidam dederunt Senatui Romano temporibus Tiberii Imperatoris; fluvio Tiberi ſcilicet venam eſſe incidendam, aliò divertendo lacus & fluvios, qui in illum ſe c exonerabant, ut nimirum vis ejus imminueretur, neque propter inundationes Roma in metu

ſemper

a *Fluvios ſcindes terra.* Habac. 3.10. b 2. Reg. 5.20.
c *Si amnis Nar (id enim parabatur) in rivos diductus ſuperſtagnaviſſet.* Tacit. lib. [illegible] Annal.

ſemper & periculo verſaretur. Verùm Senatus id facere renuit, ne illam Tiberi gloriam *a* eriperet. Omnia iſta Symbolo præſenti occaſionem dedêre,

ſignificando nimirum per fluvium in diverſas diviſum

a *Quin ipſum Tiberim nolle prorſus accolis fluviis orbatum, minori gloriâ fluere.* Ibid.

ſum partes, quanti interſit Principum potentiorum vires diſtrahere: quò enim potentia major eſt, eò majoribus viribus, ſumptibuſque ad ſuam defenſionem indiget, nec pro eâ re habere poteſt tot Duces & copias militares, nec mala omnia antevertere. Perturbatur animi fortitudo & prudentia, quando è partibus tam diverſis pericula minitantur. Eſtque hoc ſecuriſſimum medium, & utenti minimè ſumptuoſum: majores quippe habet effectus tuba aliqua militaris, quæ in diverſis Regni alicujus partibus ſubitò ad arma vocat, quàm bellum aliquod ſolenni ritu indictum.

§. Tutius ſemper & utilius eſt, hoſtium vires dividere, & inter ipſos eorum ſtatus diſcordiæ cauſſas a ſerere: b *diſcordia enim & ſeditio omnia facit opportuniora inſidiantibus.* Ejuſmodi artibus dominatum ſuum in Hiſpania ſtabilivêre Phœnices, in varias eam factiones diſtrahendo. Idem contra eos fecere Carthaginenſes. Eapropter non imprudens fuit conſilium Marchionis Gaditani, c quando capto Boabdile Granatæ Rege, Regi Ferdinando Catholico ſuadebat, ut eum libertati redderet, ad alendas porrò factiones, quæ ipſum inter & Patrem ortæ de Coronâ, Regnum in diverſa ſtudia diſtraxerant. d *Vrgentibus Imperii Romani fatis, nihil jam præſtare fortuna majus potuit, quàm hoſtium diſcordiam.* Nulla pecunia locatur utiliùs, neque minori cum ſanguinis profuſione, aut periculo, quàm quæ expenditur in fovendas diſſenſiones Regni alicujus hoſtilis, aut eum in finem, ut alius Princeps illi bellum inferat: ita enim minores fiunt expenſæ, nec tanta conſequuntur damna. Verùm eâ in re ſingulari advertentiâ opus eſt: interdum enim ex timore aliquo vano inutiles fiunt ſumptus, & detecta intentione prava aperta remanet hoſtilitas. Qua de re multa habemus exempla in iis, qui abſque

cauſſa

a *Prudentis eſſe Ducis inter hoſtes diſcordiæ cauſſas ſerere.* Veget. b Livius. c Mar. hiſtor. Hiſp. l. 25. c. 4. d Tac. de more Germ.

cauſſa ullius acceptæ injuriæ,aut utilitatis ſuæ propriæ, foverunt hoſtes Domus Auſtriacæ, ut continuo armorum exercitio eam diſtinerent, ſuamet æraria inutiliter interim exhaurientes, neque adverterunt tamen, ſi fortè ab Auſtriacis oppugnarentur, utilius ſibi fore, ſi ad defenſionem ſuam nunc haberent reſiduum, quod ad diſtrahendas illius vires impenderant.

§. Atque hæc tota doctrina abſque omni ſcrupulo politico procedit in bello aliquo manifeſto, ubi ratio defenſionis naturalis plus valet, quàm aliæ conſiderationes minùs ſolidæ, & cauſſa eadem, quæ bellum juſtum efficit, illam quoque diſcordiam reddit licitam. Verùm quando mera eſt magnitudinis invidioſa æmulatio, minimè his artibus uti licebit: nam qui alterius Principis ſubditos ad rebellionem concitat, ſuos quoque docet fieri proditores. Æmulatio inter perſonas ſit,non inter officia. Dignitas in omnibus ſuis partibus ejuſdem rationis eſt; quod unam earum offendit, lædit omnes. Tranſeunt paſſiones & odia,exempla mala manent perpetua. Rem ſuam agit Princeps, qui nec patitur, ut in dignitatem alterius contemptu peccetur, aut inobedientiâ nec proditione in ejuſdem perſonam. Indignum Principe facinus, veneno alium vincere, non gladio. Infame id olim apud Romanos *a* habebatur, uti etiamnum hodie apud Hiſpanos,qui nunquam ejuſmodi occultis artibus contra hoſtes ſuos uſi ſunt,quin immò auxilio iis ſæpe fuère. Inſigne ejus rei exemplum Serenitati Veſtræ dereliquit Rex noſter Catholicus, quando exercitu auxiliari præſtò fuit Regi Franciæ adversùs Anglos cùm hi occupâſſent Inſulam Regiam, nec locum dedit Ducis Roani conſilio, qui Regnum in Reſpub. volebat dividi. Alio item tempore, quando ſua Majeſtas per Dominum de Maximi. Nuntium Apoſtolicum, paratã ſe obtulit, eidem Regi ſuâmet præſen-

a *Non fraude, neque occultis, ſed palàm, & armatum populum Romanum hoſtes ſuos ulciſci.* Tacit. lib. 2. Hiſt.

ſentiâ aſſiſtere, ut Hugonottas Montis Albani debellare poſſet, & Provinciis ſuis ejicere. Quæ inſignis & heroïca benevolentia non niſi ingratitudine compenſata fuit poſteà; relictis rationi documentis, ut non tam facilè Status alieni commiſeratione tangi ſe ſinat.

5. Atque ex iis, quæ diximus, nemini non licebit colligere, quanti ad defenſionem communem referat illa animorum inter ſubditos concordia & Statuum unio; ſi nimirum unuſquiq; alterius periculum pro ſuo æſtimet, quantumvis etiam longè remotum id ſit, adeóque modis omnibus conētur, quà copiis, quà ſubſidiis pecuniariis eidem ferre ſuppetias, ut corpus, quod ex illis conflatur, tueri ſe poſſit. Qua in re errare ſolent non pauci; dum qui abſunt longiùs, exiſtimant periculum ad ſe non perventurum, aut nequaquam ſe teneri ad anticipandos ejuſmodi ſumptus, majoriſque eſſe prudentiæ, ſuas conſervare vires, donec hoſtis vicinior fuerit. Sed tunc ſuperatis jam difficultatibus, & Statibus antemuralibus occupatis, reliqui reſiſtendo ampliùs non erunt. Ita Britannis accidit, de quibus ſic Tacitus. a *Olim Regibus parebant, nunc per Principes factionibus, & ſtudiis trahuntur; nec aliud adverſus validiſſimas gentes pro nobis utiltus, quàm quod in commune non conſulunt. Rarus duabus, tribuſve civitatibus, ad propulſandum commune periculum conventus: ita dum ſinguli pugnant, univerſi vincuntur.* Majori cum prudentiâ, & illuſtriori pietatis, fidelitatis, zeli, & amoris in legitimum ſuum Dominum exemplo, periculum iſtud agnoſcunt Regna Hiſpaniæ, Provinciæ Italicæ, Burgundicæ, & Belgicæ, ſiquidem generosa quadam æmulatione Majeſtati ſuæ ultrò offerunt fortunas ſuas, immò & vitam, ut ſe contrà hoſtes ſuos tueri poſſint, qui junctis unà viribus, ad evertendam Religionem Catholicam, & iſtam Monarchiam conſpiratunt. Inſcribat Serenitas Veſtra tenerrimo ſuo pectori hæc obſequia,

a Tac. in vitâ Agric.

quia, & creſcentibus ejus glorioſis annis unà etjam creſcat erga ſubditos tam fideles gratitudo & æſtimatio.

a *E juzgareis qual è mais excellente,*
O ſer do Mundo Rey, ſe de tal Gente.

a Cam. Luſ.

SYMBOLUM XCI.

Videtur amicitia Rempublicam magis a *continere, & majore, quàm juſtitia in ſtudio fuiſſe Legiſlatoribus.* Nam *ſi amicitia inter omnes eſſet, nihil eſſet, quod juſtitiam deſiderarent; at ſi juſti eſſent, tamen amicitia præſidium requirerent.* Maximum inter homines bonum, amicitia eſt. Gladius ſecurus, ſemper accinctus lateri tam pacis, quàm belli tempore. Socia fidelis in utraque fortuna. Cum illa eventus proſperi illuſtriores ſunt, adverſi leviores; neque enim eam fugant calamitates, nec evaneſcere facit proſperitas. In hac eam ſuadet modeſtia, in illis conſtantia; in rebus tam ſecundis, quàm adverſis præſto eſt, tanquam utrobique fructum factura. Conſanguinitas abſque benevolentia & affectu conſiſtere poteſt, Amicitia non item. Hæc ab electione propria naſcitur, illa à caſu. Conſanguinitas eſſe poteſt ſine communicationis & ſubſidii mutui vinculo, Amicitia minimè; ſiquidem tria ſunt, quæ tanquam partes, quibus conſtat, eam uniunt: Natura ſcilicet ſimilitudinis beneficio, voluntas beneficio humanitatis, & ratio beneficio honeſtatis. Eò pertinent illa verba Regis Alphonſi Sapientis in libro Legum, quem *Partidas* inſcribit, dum loquitur de crudelitate, quam exercet is, qui capivum ducit unum ex iis, qui aut ſanguine, aut amicitia juncti amant inter ſe. b *Otro ſi los amigos, que es muy ſuerte*

a Ariſt. lib. 8. Ethic. c. 1. b L. 19. tt. 2. p. 2.

te coſa de partir à unos de otros : Ca bien como el ayuntamento del amor paſa, e vence al linaje, è à todas las otras coſas, aſi es mayor la cuita, è el peſar, quando ſe parten.

Quantò ergo magis probata, majoriſque ſinceritatis amicitia fuerit, tantò minùs valebit, ubi ſemel violari cœperit. Cryſtallus fracta prorſus inùtilis

tilis efficitur. Omne adamantis perit pretium, ſi in fruſta dividatur. Gladius ſemel confractus ſolidari iterum non poteſt. Qui amicitiæ reconciliatæ confiſus fuerit, deceptum ſe inveniet: ad primum enim adverſitatis caſum, aut ſpem commodi privati mox iterum deficiet. Nec Davidis clementia in parcendo Saülis vitæ, nec beneficiorum memoria, & promiſſiones tam benevolæ jurejurando à Saüle firmatæ, ſatis fuêre, ut David de reconciliatione illa ſecurus *a* eſſet, aut ut Saül adversùs illum machinari deſineret. Amplexu mutuo & manantibus fletu oculis Eſau cum fratre ſuo Jacobo in gratiam redire voluit, & tametſi utrinque magna amicitiæ redintegratæ pignora eſſent atque indicia, nunquam tamen Jacobi diffidentiam tollere omnino potuêre, quin illud modis omnibus conatus eſt, ut ſeſe ab illo ſejungeret, & ſecuritati ſuæ conſuleret. Amicitia redintegrata vas metallinum eſt, quod hodie ſplendet, & cras ærugine *b* obducitur. Nec ſatis ſunt ulla beneficia ad eam firmandam, quia injuriæ memoria nunquam ex animo deletur penitùs. Ervigius *c* (poſt uſurpatam Regis Wambæ coronam) Egicam arcta cognatione Wambæ ſanguini annexum generum adoptavit Cixilone filia in conjugem data, & Regni poſteà ſucceſſorem deſignavit; verùm hoc ipſum impedire non potuit, quò minùs Egica Regni ſuſcipiens gubernacula, concepti in ſocerum odii argumenta præ ſe ferret. In eo, qui læſus eſt, vulnerum remanent cicatrices, quas offenſa animo impreſſit, & ad primam quamque occaſionem rurſum ſtillant ſanguine. Injuriæ locis

a *Abiit ergo Saül in domum ſuam: & David, & viri ejus aſcenderunt ad tutiora loca.* 1. Reg. 24. 23. Gen. 33. 12. b *Non credas inimico tuo in æternum: ſicut enim æramentum, æruginat nequitia illius: & ſi humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & cuſtodi te ab illo.* Eccleſ. 12. 10. c Mar. hiſt. Hiſp. l. 6. c. 18.

cis paludoſis ſunt ſimiles quæ licèt exſiccentur, facilè tamen aquas iterum hauriunt. Offendentem inter & læſum umbræ quædam interjiciuntur, quæ nulla excuſationis, aut ſatisfactionis luce diſpelli poſſunt. Quin nec ex parte offendentis ſatis ſecura eſt amicitia, quia nunquam ſibi perſuadet, offenſum verè ex animo injuriam condonaſſe, ſemperque eum intuetur, ut hoſtem. Præterquàm quòd a *proprium humani ingenii eſt, odiſſe, quem læſeris.*

§. Atque itaquidem fit in privatorum amicitiis, non Principum (ſi tamen vera inter hos amicitia reperiatur) nam utilitas propria amicos eos facit, aut hoſtes, & quamvis millies diſſolvatur amicitia, mox tamen ſpe commodi redintegratur, & quoad ſperare illud licet, firma perdurat ac ſtabilis. Quare in ejuſmodi amicitiis nequaquam habenda eſt ratio conjunctionis ſanguinis, aut obligationis ex acceptis beneficiis, ea enim non agnoſcit regnandi ambitio. Ab utilitate diuturnitas earum æſtimanda eſt. omnes quippe amicitiæ tales nunc ſunt, quales illæ Philippi Regis Macedoniæ, qui eas ſola utilitate metiebatur, non fide. In iis verò amicitiis, quæ magis ratio Status quædam ſunt, quàm mutua voluntatum conſenſio, non tantoperè Ariſtoteles & Cicero Biantem reprehenderent, quòd diceret non aliter amandum, ac ſi rurſum exercendum eſſet odium: falleret enim Principem confidentia, ſi eam in tali fundaret amicitia. Præſtat itaque Principes ſic hodie amicos eſſe, ut cogitent fieri poſſe, ut cras amici eſſe deſinant. Verùm etſi cautela hæc improbanda non ſit, utilitas tamen & commodum proprium amicitiæ anteferri non debet hoc titulo, quòd ita plerunque factitent alii. Deficiat ſanè in aliis amicitia, at non in Principe, quem his Symbolis formare inſtituimus, quemque ad conſtantiam in actionibus ſuis & obligationibus adhortamur.

§. Atque quæ dicta ſunt hactenus, ad eas pertinent

a Tacit. in vitâ Agric.

nent amicitias, quæ ſunt inter Principes finitimos, inter quos aliqua magnitudinis intercedit æmulatio: inter alios enim amicitia ſincera, & concordia mutua locum habere poteſt. Potentia tam ſollicita eſſe non debet, ut alteri confidat nemini. Tyranni inſtar in metu erit, quiſquis amicis ſuis fidem non habuerit. Abſque iis Corona ſervitus eſt, non Majeſtas. Iniquum eſt Imperium, quod Principes amicitiis ſpoliat. a *Non exercitus neque theſauri, præſidia Regni ſunt, verùm amici.* b *Non aureum iſtud ſceptrum eſt, quod Regnum cuſtodit, ſed copia amicorum, ea Regibus ſceptrum veriſſimum, tutiſſimumque.* c *Nec ullum majus boni Imperii inſtrumentum, quàm boni Amici.*

5. Amicitia inter magnos Principes officiis mutuis fovenda eſt potiùs, quàm muneribus: nam ingratum eſſe ſolet rei privatæ ſtudium, cui nunquam fit ſatis. Illius cauſſa finguntur amicitiæ, non fiunt; quemadmodum Vitellio accidit, qui d *dum amicitias magnitudine munerum, non conſtantia morum continere putavit, meruit magis, quàm habuit.* Amici ferro conſervandi ſunt, non auro: plures enim creat amicos armorum timor, quàm auri cupiditas. Subſidia pecuniaria largientem enervant, & quò ea fuerint majora, eò minùs continuari poterunt; pari autem paſſu, quo Princeps ſuas prodigit opes, ejus quoque perit exiſtimatio. A theſauris quos in ærariis ſuis aſſervant, æſtimantur & amantur Principes, non ab iis, quos profuderunt in alios: magis ex eo inquam, quod largiri poſſunt, quàm quod largiti jam ſunt: plus enim inter homines ſpes poteſt, quàm gratitudo. Qui pacem auro emit, armis eam ſuſtentare non poterit. In errorem iſtum omnes ferè Monarchiæ incidunt, poſteaquam ad majorem aliquam pervenerint amplitudinem, auro, non armis illam tueri conantur, conſumptiſque theſauris, & oneratis ſubditis, ut nimirum Principibus fini-

a Salluſt. *b* Xenoph. *c* Tacit. l. 4. Hiſt. *d* Tacit. l. 2. Hiſtor.

finitimis largiendo, circumferentias ſervent quietas, ipſum centrum robore deſtituunt; & tametſi magnitudo illa ad tempus aliquod ſuſtentetur, id tamen in ruinam majorem vergit poſteà: cognita enim illa debilitate, & perditis ſemel finibus extremis, hoſtis nullo obſiſtente ad interiora uſque penetrat. Ita Romano Imperio accidit, quando poſt tot expenſas inutiliter factas, & debilitatas ejus vires, Imperatores pecunia & largitionibus Parthos, Germanoſque conciliare ſibi ſtuduerunt, qui primus ruinæ illorum fons fuit & origo. Eam ob rem Alcibiades ſuaſit Tiſaferni, a *ne tanta ſtipendia claſſi Lacedæmoniorum præberet, ſed nec auxiliis nimis enixe juvandos: quippe non immemorem eſſe debere, alienam eſſe victoriam, non ſuam inſtruere, & eatenus bellum ſuſtinendum, ne inopia deſeratur.* Hoc ipſum conſilium ſtimulo nobis eſſe poteſt, ad conſiderandum, quantum expendatur in gratiam Principum exterorum, cum inſigni ipſius Caſtellæ detrimento & enervatione, quàm tamen utpote Monarchiæ totius Cor, potiſſimùm ſanguine abundare oporteret, ad diſpertiendos per reliquas corporis partes vitales ſpiritus; quomodo ipſa docet Natura, optima politicæ Magiſtra, quæ partes interiores, à quibus vita dependet, majoribus ſolet firmare præſidiis. Si quod foris apud exteros conſumit metus & ſollicitudo, ad conſulendum Monarchiæ ſecuritati, intrà ipſa illius viſcera expenderet providentia prudens, in conſervandis quà terra, quà mari exercitibus, in muniendis firmandiſque milite caſtellis, arcibus, urbibus, ſecuriores forent remotæ Provinciæ, & ſi quæ amitteretur, interioribus viribus facilè recuperari poſſet. Roma tueri ſe potuit, & quæ ab Hannibale armis occupata fuerant, recipere, immò ipſam evertere Carthaginem, quia omnes ſuas opes & vires intra Reipub. ſuæ viſcera continebat.

5. Neque tamen hoc eò dico, quòd perſuadere Principibus cupiam, ut ne amicis ſuis, & finitimis ſub-

Kk

a Trog. lib. 5.

ſubſidio unquam ſint, & argentum ſuppeditent; ſed ut videant diligenter, quomodo illud impendant, ſtudeantque armis ſuccurrere potiùs, quàm opibus: nam auxilia pecuniaria apud eum remanent, qui accepit; armorum verò ſubſidia, ad eum, qui miſerat, revertuntur. Atque hoc intelligi debet, quando nullum eſt periculum, ne ipſi bello ſeſe implicent, trahendo illud in ſtatum ſuum proprium, aut ne amico hoſtes majores concilient; uti tum etiam, cùm majorum eſt ſumptuum, & pluribus obnoxium incommodis, ſuccurrere opibus, quàm armis: nam ratio ſtatûs omnino ſuadet ut alterutra via finitimum Principem tueamur, quoties noſtra cum illius fortuna conjuncta eſſe cernitur; ſiquidem majoris eſt prudentiæ intra alterius ſtatum bellum ſuſtinere, quàm intra ſuamet viſcera illud experiri. Sic olim a *fuit proprium populi Romani longè à domo bellare, & propugnaculis Imperii ſociorum fortunas, non ſua tecta defendere*, & debuiſſemus hoc diſcere à Republica illa, ne tantas nunc calamitates deplorare neceſſe eſſet. Iſta politica magis, quàm ambitio movit Cantones Helvetos, ut populorum quorundam ſuſciperent protectionem: tametſi enim ſatis ſcirent, id abſque ſumptibus & defenſionis ſuæ periculo fieri non poſſe, plus tamen ad utilitatem ſuam putabant intereſſe, ſi longe à finibus ſuis bella gererent. Confinia ſtatûs vicini, Status proprii muri ſunt, & ut tales omni cum vigilantia cuſtodiendi.

a Cicero pro leg. Man.

SYM-

SYMBOLUM XCII.

ETiam plumæ aliarum avium, aquilinis nimiùm vicinæ in periculó ſunt; hæ ſiquidem corrodunt illas, ac deſtruunt, ob ſuperſtitem in iis antipathiam naturalem, quæ eſt inter Aquilam & volu-

a Plin. l. 10. c. 3. *b* Æl. l. 9. c. 11. de animal.

eres reliquas. Ita protectio in tyrannidem denique vertitur. Nec leges veretur potentia major, nec auctoritatem ambitio. Quod fidei & tutelæ ipſius commiſſum fuit, titulo defenſionis naturalis poſteà ut ſuum detinet. Principes inferiores ſubſidiis exteris Statuum ſuorum ſecuritati proſpicere cogitant, & eos omnino perdunt, quin immo & amico, & hoſti in prædam cedunt. Nec minus ab illo periculi eſt ob confidentiam, quàm ab iſthoc propter odium. Cum animo ſecuri vivimus abſque ullo metu aut præcavendi ſollicitudine, adeoque ſine ſuo damno pro libitu nos poteſt impetere. In ea ratione fundata fuit, opinor, illa lex quæ bovem, qui hominem aliquem cornibus ſuis læſiſſet, jubebat lapidibus a obrui, non vero ſylveſtrem taurum, quia à bove, utpote animali domeſtico, quo in laboribus quotidianis utimur, minùs nobis metuimus. Amicitiæ & protectionis obtentu invehitur ambitio, & facilè obtinetur, quod viribus non poterat effici. Quàm ſpecioſis titulis tyrannidem ſuam velarunt Romani, dum aliarum Nationum populos in cives, ſocios & amicos ſuos aſſciſcere dignati ſunt. Albanos in ſuam introduxerunt Rempubl. & quos antea hoſtes habuerant, eos ſocietatis communis voluerunt eſſe participes. Sabinos in jus civium admiſerunt. Tanquam protectores conſervatoreſque libertatis ac privilegiorum, tanquam juſtitiæ univerſi orbis arbitri, à diverſis implorati fuere Provinciis, ut eorum viribus contra ſuos hoſtes uterentur, & quæ ſeipſis eò uſque penetrare nequiviſſent, ignorantia aliena longè latèque ſe dilatarunt. Initio quidem à Nationibus exteris magna cum tutela tributa non niſi modica exegerunt, & ſpecie quadam virtutum moralium ſuas texerunt fraudes: & poſtquam illa Imperialis aquila alas ſuas ſupra tres orbis partes, Europam, Aſiam & Africam latiùs expandiſſet, ambitione roſtrum ſuum exacuit

&

a *Si bos cornu percuſſerit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur.* Exod. 21. 28.

& ſævitiæ ſuæ prodidit ungues, protectione in tyrannidem verſa. Expertæ tunc ſunt Nationes exteræ, miſcerè ſuam illuſam fuiſſe confidentiam, & deſtructas potentiæ ſuę plumas ſub alis illis oppreſſione tributorum ac libertatis, cum privilegiorum ſuorum jactura; cumque jam tyrannis invaluiſſet, nec convaleſcere potuère, nec vires ſuas inſtaurare. Atque ut venenum in naturam verteretur, adinvenerunt Romani colonias, introduxeruntque linguam Latinam, ad tollendam ſenſim Nationum diſtinctionem, & ut ſola ſupereſſet Romana cum univerſali in omnes imperio. Hæc fuit magna illa Aquila, quam vidit Ezechiel *magnis a alis, multiſque pennis*; ubi Septuaginta legunt, plenis unguibus: nam plumæ ejus ungues erant. Quoties exiſtimant homines ſub alis ſe ſtare, & ſub unguibus conſiſtunt! quoties putant lilio ſe tegi, & ſub ſpinis hærent ac ſentibus, ut non niſi pallio relicto inde poſſint emergere! Civitas Piſana jura ſua & prætenſiones, quas habebat adverſus Rempublicam Florentinam, commiſerat patrocinio Regis Ferdinandi Catholici, & Regis Franciæ, & inter utrumque conven... ut ea Florentinis traderetur, ſpecie libertatis Italiæ procurandæ. Ludovicus Sfortia contra nepotem ſuum Joannem Galeaſum Francorum imploravit opem, & hi Mediolanenſi ſtatu exutum, captivum in Franciam abduxère. Sed quid antiquis utimur exemplis? Dicat Dux Mantuanus, quam carò ſibi ſteterit, quamque graviter noxia fuerit aliena protectio! Dicant Treverenſis Elector, & Griſones, num ſuam conſervaverint libertatem armis extraneis, quæ titulo defenſionis ac tutelæ in ſuum Statum admiſerunt. Dicat Germania, quomodo nunc ſe habeat ſub Suecorum patrocinio, diviſis & diſſolutis tam illuſtribus Provinciarum ſuarum circulis, quibus ſplendeſcebat, & ſuſtentabatur diadema Cæſareum: defædatis fulgenti-

a *Et facta eſt aquila altera grandis magnis alis, multiſque plumis.* Ezech. 17. 7.

gentiſſimis civitatum Imperialium Adamantibus, qui eam exornabant: ſublatis & confuſis Statuum ordinibus: diſturbata harmonia gubernationis politicæ: exſpoliata & ad extremam inopiam redacta antiqua ejus Nobilitate. Dicat illud, inquam, Germania; ſine omni nunc libertatis ſpecie Provincia quæ optimè illam tueri ac conſervare anteà noverat; conculcata, & flammis vaſtata ac ferro à Nationibus exteris; variorum Tyrannorum, qui demortuum Sueciæ Regem nunc repræſentant, expoſita arbitrio; ſerva amicorum & hoſtium; ſuiſmet malis turbata tantoperè, ut nec damna ſua, nec emolumenta queat agnoſcere. Ita Provinciis accidit, quæ ſecum ipſæ non ſatis conveniunt; & Principibus, qui extraneis utuntur viribus, præſertim ſi, qui eas mittit, ſtipendim non ſolvat: auxiliares enim copiæ pariter ac hoſtiles in illorum conſpirant ruinam; quemadmodum civitatibus Græciæ contigit, quando a *Philippus Rex Macedonum libertati omnium inſidiatus, dum contentiones civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter, victoreſque* [illegible] *ſubire regiam ſervitutem coegit.* Gloria primum ad inferioris defenſionem inflammat animum, & ambitio poſteà nihil ſinit reliquum. Qui vires ſuas in alterius impendit gratiam, compenſationem ab illo poſtulat. Provincia ipſa Principis potentioris ſuppetias ferentis amore capitur, exiſtimantibus nimirum ſubditis, ſub ejus dominatu ſe magis ſecuros fore, magiſque felices, abſque timore & bellorum periculo, ſine gravibus tributis, quæ Principes inferiores ſolent imponere, ſine injuriis denique & offenſionibus, quas communiter ab illis accipiunt. Nobiles præterea majori honori ſibi ducunt, ſi illuſtrioti ſerviant Domino, à quo ipſi honorentur, & qui plura habeat præmia ac munera, quæ diſpertire poſſit. Omnes iſtæ conſiderationes tyrannidem, & uſurpationem ferentis opem, aut defendentis promovent. Copiæ auxiliares ei parent po-

a Juſtinus.

potiſſimùm, qui eas mittit, aut exſolvit ſtipendia, & regiones, in quas deducuntur, tractant velut alienas, confectoque bello cum hoſte, in amicum movere neceſſe eſt; ut proinde conſultius, & minoris videatur eſſe periculi, minuſque ſumptuoſum Principi inferiori, amicè cum potentiori tranſigere, quàm armis auxiliaribus vincere. Quod ſine his obtineri nequit, minùs poſteà, ubi receſſerint iterum, conſervari poterit.

§. Periculum iſtud advocandi auxiliares copias tunc magis metiendum eſt, quando Princeps, à quo eæ mittuntur, aliam profitetur Religionem, aut ad Statum illum jus aliquod habet, vel obtendit ſaltem, aut ſi eundem ſibi ſubjicere magni ſit emolumenti, puta quia Statibus occupantis præbet tranſitum, aut obſtruit hoſtibus. Atque timores iſti neceſſitate metiendi ſunt, conſideratis item conditione & moribus Principis; nam ſi ſincero & generoſo fuerit animo, plus apud illum valebit fides publica & exiſtimatio, quàm ſpes commodi & rationes Status; quomodo experientia comprobatum fuit in Principibus omnibus Domus Auſtriacæ, adumbratis per potentem illum Cherubinum & protectorem, cui Ezechiel Regem Tyri comparat antè, quàm ſuo deeſſet à officio: quam fidem & auctoritatem etiamnum obſervant hodie: nemo ſiquidem quiſquam eſt, qui de eorum amicitia jure poſſit conqueri. Teſtes ejus rei ſunt Pedemontium, Sabaudia, Colonia, Conſtantia, Briſacum, propugnata armis Hiſpanicis, & reſtituta deinde, abſque ullo ibidem relicto militari præſidio. Nec negare veritatem hanc poterit Genua: cùm enim oppreſſa à Francis & Allobrogibus libertatem ſuam in Hiſpanorum poſuiſſet arbitrio, fideliſſimè hi eam conſervarunt, pluris nimirum amicitiam ſuam & fidei publicæ gloriam, quàm dominatum æſtimantes.

Quòd ſi neceſſitas aliquando arma auxiliaria pe-

a *Tu Cherub extentus, & protegens.* Ezech. 28. 14.

tere coëgerit, dicta pericula ſequentibus conditionibus caveri poterunt: ſi curetur ſcilicet, ut ne copiæ alienæ majores ſint, quàm propriæ; ut cui veniunt ſubſidio, is ſuos iis Duces præficiat; ut non collocentur in præſidiis urbium; ut miſceantur, dividanturque inter milites cæteros, & mox in hoſtem ducantur.

SYMBOLUM. XCIII.

TYrrhenum mare expertum eſt ſæpiùs pericula amicitiæ & ſocietatis montis Veſuvii; at non ſemper damnis noſtris ſapere diſcimus: facilè enim à vana aliqua confidentia perſuaderi nobis ſinimus, ea non iterum eſſe eventura. Jam pridem ſapientiſſimus evaſiſſet Mundus, ſi ſuiſmet experientiis edoceri ſe paſſus eſſet; ſed temporis longinquitas eas rurſum obliterat. Ita factum in graviſſimis ruinis, quas per montis illius declivia ſolo intulerant incendia præterita, omnia opplendo cineribus, quos immiſſo paucis poſt annis aratro, in agrum denuò coloni converterunt. Evanuit damnorum memoria, aut certò nemo eam conſervare voluit, quæ tanta tamen fuerant, ut meritò eorundem metus debuiſſet eſſe perpetuus. Abdidit mons ille ſub viridi ſuo pallio æſtum & ſiccitatem interiorum ſuorum viſcerum, & mare nihil ſuſpicatum mali fœdus cum eo iniit, eumque ſtrinxit undarum ſuarum brachiis, nullâ habitâ ratione illius, quæ inter ambas iſtas Naturas intercedit, contrarietatis. Verùm doloſus ille mons ſiniſtram ſuam intentionem preſſit in pectore, donec fumus indicia quædam proderet eorum, quæ intùs ille moliretur. Crevit inter utrumque communicatio per ſecretas & occultas quaſdam vias, nec capere potuit vicinum mare, fictum illum amicum non niſi munimenta adversùs ſe erigere, & ſubterraneos cum diverſis metallis ſulphureis inſtruere cuniculos, donec iis jam perfectis (quod hac noſtra ætate contigit) ignem admoverit. In ſupremo montis cacumi-

mine hiatus ingens & profundus ſeſe aperuit, unde flammæ erumpebant, quæ ſub initium non niſi ſtricturæ quædam lucidiores, aut ignes æ-

ſtivi artificiales videbantur; at paucis poſt horis funeſta fuêre prodigia. Contremuit ſæpiùs vaſtum illud corpus tantæ molis, ac ponderis, & inter hor-

ſenda tonitrua incenſas evomuit liqueſcentium metallorum indigeſtas materias, quæ in illius fervebant ſtomacho, & per montis declivia, ad inſtar torrentium igneorum, in circùm jacentes agros ſeſe effuderunt, donec in ipſum mare delaberentur, quod tam inopina hoſtilitate ſtupefactum, ad ipſum centrum cum aquis ſuis ſe recepit, ſeu metu aliquo factum id fuerit, ſeu aſtu, ad cogendas undas, quibus ſe tueretur: ruptis namque antiqui fœderis vinculis neceſſe erat, ut ad defenſionem ſuam ſe compararet. Pugnarunt inter ſe ambo elementa, non ſine trepidatione ipſius Naturæ metuentis, ne pulcherrima hæc rerum fabrica conflagraret. Ardebant ipſi aquarum fluctus à ſuperiore hoſte domiti; *ignis* enim (ut alicubi loquitur Spiritus Sanctus) a *in aqua valebat ſupra ſuam virtutem, & aquæ extinguentis naturæ obliviſcebatur.* Piſces flammis innatantes extincti ſunt. Tales ſemper habebunt effectus omnia ſimilia fœdera, quæ diſparis naturæ ſunt & conditionis. Nec damna minora metuat Princeps Catholicus, qui ſocietatem cum infidelibus coïerit: nam cùm nulla graviora ſint odia, quàm quæ ex Religionum diverſitate oriuntur, fieri quidem poteſt, ut ea neceſſitas præſens diſſimulet, quin tamen erumpant aliquando, nemo unquam impediet. Et quomodo, obſecro, conſervari poterit inter illos amicitia, ſi unus alteri ſatis non fidat, & ruina unius cedat in emolumentum alterius? Qui opinionibus diſcrepant, etiã animis diſſident; cumq; creaturæ ſimus æterni illius & ſupremi Artificis, ferre non poſſumus, ut eidem denegetur ille adorationis cultus, quem verum & orthodoxum judicamus. Et licet bona eſſet infidelium amicitia, Iuſtitia tamẽ divina non permittit, ut hoſtium ſuorum operâ fines noſtros conſequamur, quin plerumque nos caſtigat per illam ipſam infidelem manum, quæ pactis ſubſcripſit. Imperium, quod Conſtantinus Imperator in Orientẽ tranſtulit, peſſum iit per fœdera Palæologorum cum Turcis,

a Sap.19.19.

Deo

Deo nimirum permittente, ut poſteris correctionis eſſet exemplum, abſque ulla tamen viva familiæ illius memoria. Quòd ſi ob locorum diſtantiam, aut rerum conditionem per illos ipſos infideles caſtigatio fieri non poſſit, Deus ipſe manum ſuam adhibet. Quas calamitates non perpeſſa eſt Francia, poſtquam Rex Franciſcus, magis æmulatione gloriæ Caroli V. Imper. quàm extrema neceſſitate ductus, fœdus cum Turca iniit, eumque in Europam evocavit? In ſupremo vitæ articulo errorem hunc ſuum agnovit, & deteſtatus eſt verbis graviſſimis; quæ profectà à dolore Chriſtiano piè interpretabimur, cùm aliàs omnino hominis de animæ ſuæ ſalute deſperantis videri poſſent. Sed & ab ejus Succeſſoribus pœnam Deus repetiit, morte violenta & infelici eos tollendo è medio. Quòd ſi ea ſeveritate animadvertit in Principes, qui infidelium Hæreticorumq; implorant auxilium quid iis faciet, qui iiſdem opem ferunt adverſus Catholicos, & in cauſſa ſunt, cur tantos illi progreſſus efficiant? Docet nos iſtud *a* Petri Secundi Regis Aragonii exemplum: favebat is Albigenſium Hæreticorum factioni in Francia, pro quibus etiam arma ſumpſerat, centum millium hominum conflato exercitu, cùm contrà Catholici non niſi equites octingentos & mille pedites ſub ſignis numerarent, & ab his tamen prœlio victus occubit. Simul ac Iudas Machabæus cum Romanis junxit amicitiam (eo etiam fine, ut ſeſe contrà Græcorum potentiam tueri poſſet) orbatus duorum Angelorum præſidio, qui ejus lateri aſſiſtebant, & contra hoſtium ictus tutabantur, interiit. Eandem pœnam, eademque ex cauſſa etiam dedêre ejus fratres Ionathas & Simon, qui ei in Principatu ſucceſſerant.

5. Nec ſufficit ſemper excuſatio defenſionis naturalis: per enim rarò omnes concurrunt conditiones & circumſtantiæ, quæ ejuſmodi fœdera cum Hæreticis faciant licita; & majoris ſint ponderis, quàm

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 12. c. 2.

quàm univerſale illud ſcandalum, & periculum opinionibus falſis veram inficiendi Religionem; ſiquidem eorum communio veneni inſtar eſt, quod facilè alios corripit; cancer, qui celeriter ſerpit, ubi novitate & licentià capti fuerint *a* animi. Poterit quidem Politica divinis diffiſa præſidiis, & in artibus humanis ſpem ſuam collocans, ſeipſam fallere, Deum non item, in cujus tribunali rationes merè apparentes locum non habent. Baaſa Rex Iſraël urbem Rama (Benjamiticæ tribus ultimam in Regno Aſa) communiebat, ejuſque aditus ſic claudebat, ut nemo Regnum illud tutò poſſet ingredi, aut inde *b* egredi: belli ſeges ea fuit inter ambos illos Reges, metuenſque Aſa fœdus Benadadi Regis Syriæ, quod cum Baaſâ fecerat; hoc egit primùm, ut illud diſcinderetur, & aliud deinde novum cum eodem Benadado ipſe iniit: c *quod cum audiſſet Baaſa, deſiit ædificare Rama, & intermiſit opus ſuum*; tametſi verò urgeret neceſſitas, & fœdus illud fieret non niſi ſtudio defenſionis naturalis, cujus mox optimus fuit effectus, diſplicuit tamen Deo, quòd in illa potiùs, quam in auxilio divino ſuam collocaſſet fiduciam, miſitque Hananum Prophetam, qui ſtultum ejus conſilium reprehenderet, & gravia ei damna ac bella *d* minitaretur, quæ reipſa deinde evenêre. Ex hoc ipſo facilè colligere licebit, quantam Dei offenſam incurrerit Regnum Franciæ propter fœdera cum Hæreticis nunc inita, ad opprimendam Auſtriacam Domum. Qua in re obtendere non poteſt titulum defen-

a *Sermo eorum ut cancer, ſerpit.* 2. Tim. 2. 17. b *Anno autem trigeſimo ſexto Regni ejus, aſcendit Baaſa Rex Iſrael in Iudam, & muro circundabat Rama, ut nullus tute poſſet egredi, & ingredi de regno Aſa.* 2. Paral. 16. 1. c Ibid. v. 5. d *Quia habuiſti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, ideirco evaſit Syriæ Regis exercitus de manu tua, &c. Stultè igitur egiſti, & propter hoc ex præſenti tempore adverſum te bella conſurgent.* 2. Par. 16. v. 7. 9.

defenſionis naturalis in extremâ neceſſitate, quia nullâ priùs laceſſitum injuriâ, & abſque ullâ cauſſâ, cum omnibus illius hoſtibus fœdus ſanxit, & bellum ei intulit; foris extra Status ſuos illud fovendo, eoſque dilatando uſurpatione injuſtâ Provinciarum exterarum, & conſilio ac viribus Hæreticis fœderatis aſſiſtendo, ut de oppreſſis Catholicis triumphent; interim ad tractatus pacis Coloniam è Galliâ venire nemo voluit, quantumvis Pontifex Maximus, Imperator, & Rex Hiſpaniarum ſuos illuc cum plenâ poteſtate Legatos ablegâſſent.

§. Nec ſola fœdera cum Hæreticis, ſed etiam militares ſuppetiæ illicitæ ſunt. Exemplum illuſtre nobis præbent ſacræ paginæ in Amaſiâ Rege, qui cùm certo pretio exercitum aliquem à filiis Iſraël conduxiſſet, juſſit Deus, ut eum abs ſe dimitteret, eique exprobravit, quod non in Deo potiùs ſpem ſuam ac fiduciam *a* poſuiſſet; & quia illico paruit, nullâ habitâ ratione periculi aut impenſarum, inſignem ei victoriam contra hoſtes ſuos largitus eſt.

§. Illa fœdera cum Hæreticis licita ſunt, quæ aut belli ſopiendi, aut commerciorum exercendorum cauſſa fiunt; quale fuit illud Iſaaci cum *b* Abimelecho, & quod etiamnum viget Hiſpaniam inter & Angliam.

§. Inito ſemel cum Hęreticis fœdere, aliove pacto, quod nec Religioni, nec bonis moribus adverſetur, & jurisjurandi inſuper ſanctitate firmato, omnino ſervanda eſt fides publica: per ejuſmodi enim

a *O Rex ne egrediatur tecum exercitus Iſraël: non eſt enim Dominus cum Iſraël, & cunctis filiis Ephraim. Quod ſi putas in robore exercitus bella conſiſtere, ſuperari te faciet Deus ab hoſtibus: Dei quippe eſt, & adjuvare, & in fugam convertere.* 2. Paral. 25. 7. & 8. b *Vidimus tecum eſſe Dominum, & idcirco nos diximus: Sit juramentum inter nos, & ineamus fœdus, ut non facias nobis quicquam mali.* Gen. 26. 28.

ſacramentum Deus ipſe in pactorum teſtem vocatur, & veluti ſponſor promiſſi adimplendi utriuſque partis conſenſu conſtituitur & arbiter, ut caſtiget deinde eum pro merito, qui datam fidem violaverit; & ſane grave eſſet, eum mendacii teſtem facere. Nec ulla alia apud omnes gentes & Nationes conventorum pactorumque eſt ſecuritas, quàm juriſjurandi religio, quâ ſi ad fallendum abuterentur, ruerent omnia orbis commercia, neque ullæ unquam firmæ induciæ, aut pax concludi poſſent. Verum, etſi nulla intercedit ſacramenti religio, pactiones tamen compleri debent; etenim ex ipſa veritate, fidelitate, & juſtitia oritur in illis obligatio quædam mutua, & communis omnibus Gentibus; & ſicut nemini Catholico licitum eſt occidere, aut odiſſe Hæreticum, ita neque fallere, aut datam ei fidem frangere. Idcirco Joſue *a* Gabaonitis fidem ſervavit; quod Deo tantoperè placuit, ut victoriæ adversùs hoſtes concedendæ cauſſa ipſum etiam cæleſtium orbium naturalium ordinem interturbare voluerit, obediendo voci Joſue, & ſiſtendo Solem in cæli medio, ut hoſtium cædem tantò meliùs poſſet proſequi, & pacti obligationem *b* adimplere; & quia trecentis annis pòſt Saül fœdus iſtud violavit, punivit Deus Davidem *c* fame triennali.

a *Juravimus illis in nomine Domini Dei Iſraël, & idcirco non poſſumus eos contingere.* Joſ. 9. 19. b *Stetit itaque Sol in medio cæli, & non feſtinavit occumbere ſpatio unius diei. Non fuit antea, nec poſteà tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Iſrael.* Joſ. 10. 13. c *Facta eſt quoque fames in diebus Davidis tribus annis jugiter: & conſuluit David oraculum Domini, dixitque Dominus: Propter Saul, & domum ejus ſanguinum, quia occidit Gabaonitas.* 2. Reg. 21. 1.

SYM-

SYMBOLVM XCIV.

QUando Sol in lineâ Æquinoctiali conſtitutus, examen eſt lancium libræ, lucem ſuam quaquaverſum ſpargit tantâ cum juſtitiæ æquitate, ut dies noctesque æquales faciat; non abſque omni tamen reſpectu ad zonas viciniores, ſuoque impe-

rio magis ſubjectas, quibus majorem vim lucis impertit, iis præſertim climatibus & parallelis, qui ab eo abſunt propiùs; & ſi quæ forte Provincia caloris intemperiem experiatur ſub zonâ torridâ, ipſe ejus ſitus in cauſſa eſt, non radii ſolares, quippe qui eodem tempore aliis ejuſdem zonæ partibus benigniſſimos ſeſe exhibent. Quod itaque Sol in lineâ Æquinoctiali eſſet, tam illuſtri cæli parte, ut non nemo exiſtimet, Deum Optimum Maximum ſuam in eâ fixiſſe ſedem (ſi tamen ejus immenſitas ullo certo loco definiri poteſt) Idem illud in orbe hoc inferiori operatur Tiara Pontificia, quæ ex Romanâ urbe velut fixo quodam æquinoctio divinæ ſuæ lucis radiis univerſas Mundi Provincias colluſtrat. Sol, inquam, eſt in his inferioribus orbibus, cui vis lucis vicaria æterni illius Solis juſtitiæ communicata fuit, ut ejuſdem beneficio res omnes ſacræ veras ſuas nanciſcantur formas, abſque eo quòd à vanâ aliquâ opinionum impiarum umbra in dubium vocari poſſint. Nulla tam polis propinqua eſt Regio, quò nequicquam obſtantibus frigoribus & tenebris ignorantiæ, ſplendores illius non penetraverint. Tiara iſta lapis Lydius eſt, ad quem explorantur coronæ, & auri argentique illarum probitas expenditur: in illa tanquam in fuſorio calice ab aliis ſpuriis ſegregantur metallis: ſigno illius monetario *Tau* conſignatæ verum ſuum pretium valoremque inviolatum retinent. Eam ob rem Ramirus Aragoniæ Rex, aliique complures ultrò Eccleſiæ Feudatarii eſſe voluerunt, tanquam qui honori & felicitati ſibi ducerent, quòd Coronæ ſuæ tributo pendendo eſſent obnoxiæ. Eæ verò, quæ ad lapidem iſtum Lydium Apoſtolicum probari detrectant, plumbeę ſunt & ſtanneę, quas tempus modicum atterit, conſumitque, adeo ut vix ad quintam uſq; generationem (quemadmodum frequenti experientia compertum fuit) perveniant. Unà cum Principum magnificentia dignitas etiam & amplitudo eorum temporalis accrevit, per Iſaïi

Pro-

Prophetam a olim prædicta, quæ ſuo dein robore ſpiritualem quoque armavit gladium, ut Regnorum in orbe Chriſtiano bilanx eſſe potuerit, & ſupremum eorundem tenere arbitrium. Atque his ipſis mediis potentiam ſuam conſervare ſtudent Pontifices, paterno illo ſuo affectu & benignitate Principes ſibi reddendo benevolos. Imperium eorum voluntarium eſt, in animos videlicet, apud quos ratio locum habet potiùs, quàm vis aut coactio. Quòd ſi hæc aliquando immoderatior fuerit, effectus planè contrarios habuit: cœca enim eſt indignatio, & facillimè in præceps ruit. Dignitas Pontificia inermis etiam, inſtructiſſimis exercitibus validior eſt. Occurſus Leonis Papæ in habitu Pontificio tantum terrorem incuſſit Attilæ, ut pedem referret, & ſuſceptam Romanæ urbis vaſtandæ cogitationem deponeret: ſi armis id attentaſſet, neutiquam fregiſſet animum hominis illius barbari. Unicus Paſtoris ſibilus, unica pedi, aut fundæ correctio ex amore intentata, plus poſſunt, quàm duri etiam ſilices. Rebellis fieret ovicula, ſi ex rigore agi cum illa oporteret; etſi enim Fidelium pietas dignitatem Pontificiam dotavit viribus, id tamen pro majori ejus ſecuritate factum eſt potiùs, quàm ut iis uteretur, niſi ad conſervandam Religionem Catholicam, & univerſale bonum Eccleſiæ ita opus eſſe videretur. Quando verò ſpreta iſthac conſideratione accidit aliter, & Tiara mutatur in Galeam, non agnoſcit illam ultrà reverentia, immò ferire audet, non ſecùs ac ſi foret temporalis; & ſi niti voluerit rationibus politicis, æſtimabitur pro diademate Principis politici, non ſummi Pontificis, cujus imperium ſpirituali auctoritate ſuſtentatur. Officium ejus paſtorale non belli eſt, ſed pacis: pedum obtuſum ſupernè incurvatum, ut conducat; non acutum, ut ſauciet.

a *Tunc videbis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando converſa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo Gentium venerit tibi.* Iſa. 60. 5.

ciet. a *Summus Pontifex Summus homo eſt*, adeoque *non æmulationi, non odio, non privatis adfectionibus*, quæ bellorum ſemper ſunt incentiva, *obnoxius* eſſe debet; nam illud in ſummo Sacerdote etiam cœca Gentilitas expoſcebat. Splendor virtutum, quæ in eo elucent, animos magis feriunt, quàm enſis in corpora ſæviat. Plus auctoritas valet, quàm arma, ad componendas Principum lites: hi enim, ſi videant, eum ſuo fungi officio ex amore paterno, à paſſionibus, affectibus & artibus politicis libero, jura & arma ſua ad illius pedes ultro deponunt. Experti id ſunt Pontifices plurimi, qui communes omnium Patres, non neutrales ſeſe geſſerunt. Qui uni alicui adhæret, ſe ſubtrahit alteri, & qui nec hujus eſt, nec illius; nullius eſt; Pontifices verò omnium eſſe debent: id quod in lege veteri indicabant ejus veſtimenta, quæ ſingulari contexta artificio totum terrarum orbem *b* exhibebant. Neutralitas crudelitatis genus quoddam eſt, tum præſertim, cùm alienarum calamitatum non niſi otioſa ſpectatrix eſt: Si contendentibus inter ſe filiis pater immotus conſiſteret, meritò illi imputaretur, ſi alter ab altero damnum acciperet: oportet, ut nunc amore, nunc ſeveritate eos ab invicem diſtrahat, ponendo ſe inter eos medium, & ſi opus fuerit, unius etiam cauſſæ patrocinetur, ut alter ad æquam compoſitionem adduci poſſit. Eodem quoque modo, ſi paternas Pontificis admonitiones audire noluerint Principes, ſi reverentiam ſacroſanctæ ejus auctoritati debitam exuant, nec ulla ſpes ſuperſit, eos inter ſe conciliari poſſe, perutile fore videtur, ſi ſteterit pro parte magis æqua, & ſuos reflexerit oculos in tranquillitatem publicam, & exaltationem Religionis atque Eccleſiæ, eique opem tulerit, donec alter ad æquitatem traducatur; qui enim tam hujus, quàm illius cauſſam approbat, utrique cooperari cenſebitur. Atque in Italia magis, quàm in ulla alia orbis

a Tac. l. 3. Annal. b *In veſte enim poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum.* Sap. 18. 24.

orbis parte illa Pontificum advigilantiâ opus eſt: nam ſi ſuum erga Francos affectum ita apertè ſemel prodiderint, ut hi ſubſidia illorum & favorem certò ſperare habeant, in ipſam quoque Italiam arma ſua inferre audebunt. Et movit ea conſideratio nonnullos Pontifices, ut Hiſpaniæ magis ſeſe addictos faventeſque exhiberent, ad Franciam nimirum tantò melius cohibendam; quod ſi quis interdum ductus aliqua ſpecie boni, aut affectu, aut utilitate propria & cautionis illius immemor ſæcularibus armis uſus fuit, & ab exteris popoſcit auxilia, magnis in Italia motibus anſam dedit; uti memorant Hiſtorici in vitis *a* Urbani Quarti, qui Carolum Provinciæ Phocæenſis & Andium Comitem contra Manfredum *b* utriuſque Siciliæ Regem in ſubſidium evocavit; Nicolai Tertii, qui potentiæ Regis Caroli ſtimulatus invidia, imploravit opem Petri Regis Aragonii; Nicolai IV, qui cum Alphonſo Rege Aragonio adverſus Regem Jacobum fœdus iniit; Bonifacii Octavi, qui Jacobum Aragoniæ Regem laceſſivit, & à Carolo Valoëſio Andium Comite contra Fridericum Siciliæ Regem petiit ſuppetias; Eugenii Quarti, qui Andienſem fovit factionem adverſus Alphonſum Regem Neapolitanum: Clementis Quinti, qui Philippum Valoëſium advocavit in auxilium contra Dynaſtam Procomitem Mediolanenſem: Leonis Decimi, & Clementis Septimi, qui cum Franciſco Galliæ Rege fœdus pepigêre adverſus Carolum Quintum Imperatorem, ut Hiſpanos Italia ejicerent. Incommodum iſtud ex eo oritur, quòd tantum Sedis Apoſtolicæ pondus ſit, ut lancem, in quam conjecta fuerit, neceſſe ſit plurimùm deprimi. Moverit fortè ad iſta memoratos Pontifices aliqua boni ſpecies; in aliquibus tamen intentioni eorundem minimè reſpondit effectus.

Verùm ſicut Pontificii muneris eſt omnem adhibere curam; ut in quiete ac tranquillitate conſerventur Principes, ita hi viciſſim debent (tametſi nul-

a Zurit. hiſt. Aragon. *b* Mar. hiſt. Hiſp. l. 13. c. 13.

nullum eſſet divinum præceptum, uti reverà eſt] ſuos ſemper defigere oculos, Heliotropii ad inſtar, in Sole iſto Tiaræ Pontificiæ, qui ſemper lucet, & nunquam occidit; in ejuſque obedientia & tutela permanere. *a* Eam ob cauſſam filio ſuo Ferdinando Regi Neapolitano præcepit Alphonſus Quintus Rex Aragonius fato jam conceſſurus, ut auctoritate Sedis Apoſtolicæ & Pontificum gratia nihil potiùs duceret, caveretque eos offendere, tametſi juſtiſſimam habere cauſſam videretur. Impietas aut imprudentia gloriari ſolent, ſi ſuam adversùs Pontifices tueri poſſint gravitatem. Iis ſeſe ſubmittere non vilitas animi eſt, ſed religio; non auctoritatis jactura, ſed honor. Venerationes à maximis etiam Principibus cum ſumma demiſſione iis exhibitæ, pia ſunt magnanimitas, quæ erudiunt alios; ut nôrint quantus rebus ſacris habendus ſit honos. Non illæ infamiam pariunt, ſed inſignem potiùs apud omnes laudem, ut nemo quiſquam animi abjectionem interpretari audeat. *b* Ita Conſtantino Imperatori nemo vertit vitio, quòd in Epiſcoporum concilio locum humilem occuparet, uti *c* nec Regi Ægicæ, cùm in alio ſacrorum Præſulum conventu Toleti celebrato in terrâ ſeſe proſterneret. Oppoſitiones contra Pontifices nunquam è voto ſuccedunt. Contentiones ſunt, quæ nunquam bonum ſortiuntur exitum. Ecquis rationem Principis temporalis à ſupremo Eccleſiæ capite ſeparare poterit? offenſa, & auctoritas ſacra, juncta ſunt inter ſe, & in unum quaſi coëunt. Quantò illa eſt gravior, tantò plus de dignitatis decoro detrahitur. Hæc duplici armata gladio, contra maximam etiam potentiam ſe tuetur. In Regnis alienis obedientes habet ſubditos, ubi verò bella his movere cœperit, refrigeſcit hominum pietas, & à conflictu armorum ad librorum devenitur prœlia; obedientiâ in dubium vocatâ; unde perturbatâ Religione immutantur

a Zurit. Ann. de Arag. *b* Euſeb. in vit. Conſt. *c* Chron. Reg. Goth.

tur dominatus, & evertuntur Regna: horum enim firmamentum in honore & reverentiâ Sacerdotii *a* conſiſtit, quæ cauſſa fuit, cur illud Nationes aliquæ Regiæ dignitati conjunxerint. Valde igitur expedit, Principes ſe ſuaque tam prudenter moderari, ut ne quam ſummis Pontificibus offenſæ dent occaſionem. Fiet verò iſtud, ſi debitum Sedi Apoſtolicæ cultum exhibeant: ſi ſanctè inviolatéque ejus privilegia, immunitates & jura obſervent, ſua item propria, ſi Pontificiis illis contraria non ſint, animo forti & conſtanti tueantur, neque ullam regnis noxiam admittant novitatem, aut quæ ad Spirituale ſubditorum emolumentum non conducat. Cum Carolus Quintus Imperator coronæ accipiendæ cauſſa in Italiam ingrederetur, jusjurandum ab eo poſtulabant Legati Pontificii, quo promitteret, nunquam ſe contra Eccleſiæ jura factutum aliquid, ipſe verò reſpondit, nihil ſe in iis immutaturum, nec attentaturum quicquam contra Imperii conſtitutiones: quod dicebat propter feuda, quæ Eccleſia in Parmam & Placentiam obtendit. Fuit ea in re tam accuratus Rex Ferdinandus Catholicus, ut exceſſiſſe propemodum videri poſſit; quippe qui judicabat nequaquam permittendum, ut vel in minimo privilegiorum & jurium fines tranſiliantur: nam fixo ſemel pede, mox ut poſſeſſio defenditur, & paullatim itur longiùs; cujus principiis ſi quis obſtiterit, graviores inde motus evitabit. Joannes Rex Aragonius nunquam ratum habere voluit factum Sixti Quarti Pontificis, qui Epiſcopatum Cæſaraugu-ſtanum *b* Cardinali Auſiæ Despuchio contulerat, eò quòd ab ipſo Rege, ut erat id temporis moribus uſurpatum, nominatus non eſſet. Quare in bona & Cognatos Cardinalis graſſatus, pervicit tandem, ut is Pontificatu ſe abdicaret, quem deinde Rex dedit

a *Honor Sacerdotii firmamentum potentiæ aſſumebatur.* Tacit. lib. 5. Hiſt. *b* Zur. hiſt. Arag. Mar. hiſt. Hiſp lib. 24. c. 16.

dedit Nepoti ſuo Alphonſo, cui jam pridem fuerat deſtinatus. Eadem contentio paullo poſt de Turiaſonenſi Eccleſia orta fuit, cui cùm quidã ſupremus judicii Præſes præficeretur Epiſcopus, juſſit eum illico renuntiare Infulæ; ni faceret, eum & cognatos ejus omnes è Regnis ſuis ejectum iri minitabatur. Idem poſtea fecit Joannis Filius Rex Ferdinandus in Conchenſi Pontificatu cum Raphaële Galeotto, quem Sixtus Pontifex ejus propinquus illi Eccleſiæ dederat Præſulem: indignatus enim Rex, in hominem extraneum, & abſque nominatione, dignitatem illam collatam, Hiſpanos omnes Roma juſſit egredi, ſtatuitque ea ſuper re, & alias ob cauſſas concilium cogere. Cumque deinde Pontifex Legatum miſiſſet, & hic in Hiſpaniam ingreſſus eſſet, reverti eum Rex juſſit, graviter conqueſtus, non tractari ſe à ſummo Pontifice, pro eo ac obediens Eccleſiæ Filius mereretur, vehementerque miratus, Legatum negotium iſtud in ſe ſuſcepiſſe. At ille modeſte reſpondit, renuntiare ſe Legati privilegiis, & Regis judicio acquieſcere; qua cum conditione, & bonis Cardinalis Hiſpaniæ obſequiis admiſſus fuit, omniſque controverſia compoſita. Verùm gravis cauſſa ſit oportet, aut naturalis defenſio, ut ejuſmodi uſurpentur media; dignum quoque paterno Pontificum amore, minime iis anſam dare, ſed benignitati ſemper ſtudere, ad conſervandam mutuam cum Principibus amicitiam; etſi enim duplicem manu ſua portet gladium, ſpiritualem, nimirum & ſæcularem; hic tamen per ipſos Imperatores & Reges, tanquam protectores defenſoreſque Eccleſiæ executioni mandari debet. *Onde conviene* (verba ſunt Reg is Alphonſi Sapientis) *por razon derecha, que eſtos dos poderes ſean ſiempre acordados, aſſi que cada una dellos ayude de ſu parte al otro: ca el que ſe deſacordaſe, vernia contra el mandamiento de Dios, e avria por fuerza de menguar la fe, e la juſticia, e non podria longamente durar*

a Ant. Neb. hiſt. Hiſp. c. 120.

var la tierra en buen eſtado, nien paz, ſi eſto ſe hizieſſe.

Facilè equidem credo, ſatis eam rem cordi eſſe omnibus iis, quotquot in ſuprema illa ſede Deus collocavit, ſed perturbant curam iſtam interdum aulici Romani, quorum unicum ſtudium eſt, diſcordiarum ſpargere ſemina. Suſcitat illas etiam Miniſtrorum quorundam ambitio, qui in ſummorum Pontificum gratiam inſinuare ſe ſtudent, & præcipua mereri munia, cum illa à Principibus independentia, immo & animi averſione; varias excogitando rationes ad denegandas gratias, quas petunt, & omnem captando occaſionem offendendi illorum Legatos; atque ut forti videantur eſſe animo, ſub ſpecie Religionis & zeli violenta ſuggerunt conſilia; quo fit, ut bona illa Pontifices inter & Principes amicitia intepeſcat, non abſque inſigni Reipublicæ Chriſtianæ detrimento, & refrigeſcat in venis illius pietas, ob defectum amoris, qui arteriæ inſtar eas fovet, calenteſque conſervat.

SYMBOLUM. CXV.

INter vim & potentiam duorum contrariorum æquorum ſeſe Iſthmus tuetur, tanquam utriuſque arbiter, non uni magis adhærens, quàm alteri, unde fit, ut quod mare unum illi adimit, reſtituat alterum, & pugna utriuſque æquè potentis integer conſervetur. Etenim ſi unius fluctus nimium intumeſcerent, & totam inundarent terram, terræ delerent dominium, & Iſthmus eſſe deſineret. Iſthac inter duas grandes potentias quaſi neutralitas Petrum Aſagram diu feliciter conſervavit in Statu ſuo Albarracinenſi, *a* in Caſtellæ & Aragoniæ confinibus ſito: quilibet enim iſtorum Regum cavebat ſollicitè ne ille ab altero opprimeretur, qua mutua inter utrumque æmulatione Status ille libertatem ſuam retinuit integram. Atque ex eo intelligere

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 11. c. 16.

gere poſſent Allobrogum Duces, quantum ad ipſorum ſecuritatem interſit, ſi communes ſe amicos ambabus Coronis Hiſpaniæ & Franciæ præbeant,

ſerventque in ſua poteſtate ea propugnacula, quæ ingreſſum per Alpes in Italiam prohibere poſſunt; ſiquidem ea in re eorum amplitudo, conſervatio, & ami-

& amicitiæ neceſſitas conſiſtit, propterea quod Coronæ utriuſque interſit quam plurimùm, ne illi ab alterutra bonis ſuis exuantur. Hinc toties Hiſpani Duci Carolo Emmanueli venerunt ſubſidio, armiſque recuperarunt, quæ à Francis occupata fuerant. Tunc ſolùm expediret Ducibus, communi iſti renuntiare amicitiæ, & uni certæ coronæ ſeſe adjungere, quando altera armorum vi Statibus illorum dominari contenderet, & præſertim Corona Francica: hæc enim, ſi Hiſpanos Italia ejiceret, tam fieret potens (extenſo jam ſuo dominatu ab ultimis Oceani finibus uſque ad terminos maris Mediterranei per Calabriam) ut confuſis Sabaudiæ & Pedemontii Statibus,neceſſe foret,aut eos coronæ Francicæ uniri, aut ſubjectionem & ſervitutem ſubire intolerabilem:quam deinde univerſa etiam experiretur Italia, abſque ulla ſpe ſeipſam in libertatem iterum vindicandi;Hiſpaniæ vero difficile admodum foret, deperdita recuperare, & ad æqualitatem vires reducere, propterea quòd tam longè abſit ab Italia. Periculum iſtud magna cum prudentia expendit Reſpublica Veneta, cùm creſcente Caroli Octavi Franciæ Regis potentia in Italia, novam fœderatorum decrevit unionem, quam ſanctiſſimam appellabant. Atque ex eo tempore moliri cœpit Providentia divina ſecuritatem & cõſervationem Sedis Apoſtolicę pariter & Religionis, & ne Turcarum opprimeretur tyrannide, aut hæreſibus inficeretur, quæ in Germania naſcituræ eſſent, provexit ultra ipſas etiam Alpes magnitudinem Domûs Auſtriacæ, atque in Regno Neapolitano, Siciliæ, & Ducatu Mediolanenſi ſtabilivit Monarchiam Hiſpanicam, ut Italia undique à Principibus Catholicis defendi poſſet. Ut vero etiam Hiſpaniæ potentia intra ſuos contineretur terminos, & juribus ſucceſſionis,feudorum armorumque contenta viveret, æmulum illi dedit Franciæ Regẽ,ut pro ſua conſervatione neceſſe haberet ſubditorum ſibi conciliare amorem ac benevolentiam,

& alios æſtimare Principes, conſervando in illis juſtitiam, inter hos pacem, nulla belli data occaſione, utpote quod jura & arbitrium potentis Principis in diſcrimen adducit.

§. Iſtud beneficium, quod Italia à potentia accipit Hiſpanica nonnulli ſervitutem exiſtimant, cùm præcipuum potiùs quietis, libertatis, & Religionis in illa momentum ſit. Error ex eo naſcitur, quòd utilitatem ejus rei non ſatis agnoſcant. Qui navigandi artem ignorat, & imam navem ſaburra aut lapidibus impletam videt, periculum inde eidem creari putat. At qui prudentiùs iſtud conſiderat, facilè agnoſcit, abſque ejuſmodi pondere navem inter undas diu ſalvam conſiſtere non poſſe. Hoc utriuſque Coronæ æquilibrium pro communi ſubditorum utilitate expendiſſe videtur Nicephorus, cùm in hæc verba loquitur: a *Mirari mihi ſubit imperveſtigabilem Dei ſapientiam, qui planè contraria uno fine concluſit. Nam cum duas adverſarias poteſtates inter ſe committere ſtatuit, nec alteri alteram ſubjicere, aut ingenio & virtute præſtantes utrique parti moderatores præficit, ut alter alterius conſilia, & conatus evertat, & utrinque ſubditorum libertati conſulatur, aut utroſque hebetes, & imbelles deligit, ut neuter alterum tentare, & ſepta (quod ajunt) tranſilire audeat, vetereſque Regnorum limites convellere.* Ad eundem quoque finem ſeparavit inter ſe Providentia divina vires Regum Hiſpaniæ & Franciæ; interjiciendo altiſſimos Alpium muros, ne vicinitas forte, aut aditûs facilitas bellum accenderet, magiſque faveret Nationi Gallicæ ſi ea tam frequens portas illas haberet apertas; quin & pro ſecuritate majori earundem claves Allobrogum Duci, Principi Italo, concredidit, qui cum Statibus ſuis inter Regem utrumque medius, eas aut clauſas ſervaret, aut apertas, quoties neceſſitas boni publici illud exigeret. Hanc Dei diſpoſitionem agnovit Papa Clemens Octavus, & ſingulari cum prudentia effecit, ut Status Saluſanus in Allobrogum

a Niceph.

gum Ducis poteſtatem deveniret. Ratio Status antiquiſſima ea fuit: eidem innitebatur Alphonſus Rex Neapolitanus, cùm Mediolanenſi Duci ſuaderet, ne civitatem Aſti Ludovico Delphino Franciæ dederet: neque enim, ajebat, Franci Italiæ bono pedem in Italiam inferre cogitant, ſed ut ſuæ eam ditioni ſubjiciant, prout in Genuenſi expeditione tentari cœptum. Hujus conſilii vim minimè aſſecutus fuit Princeps ille Italus, qui moderno Franciæ Regi auctor fuit, ut Pinnarolam occupando pedem in Alpibus figeret, deceptus fortè (niſi malitia fuerit) ſpecie utilitatis, quam è Gallorũ vicinitate contra quaſcunque Hiſpanorum molitiones ſperare poterat: nec conſideravit tamen, ſolo metu futuri belli, quod nunquam fortè eventurum erat, introduci aliud pręſens, & omnino certum, de Francis in Italiam admittendis: neq; enim in una aliqua Provincia inter duas tam diverſas oppoſitaſque Nationes pax conſervari poterit; nec aliud inde Italiæ fore commodum, quàm quòd ſerpentem in ſinu aleret, à quo deinde piſtelentiſſimo veneno inficeretur. Præterquam quòd Franci intra ſuos etiã limites conſiſtentes ab altera Alpium parte, ſatis præſtò ſint ſemper, ut vocati in Italiam poſſint irruere, nec neceſſe ſit eos habere tam vicinos, ut ille in Italiam ingreſſus ipſorum relinquatur arbitrio. Verùm etſi Franci tam modeſti eſſent, & ab omni dominandi libidine alieni, ut illic ſe continerent, nec quicquam niſi implorati ab aliis attentarent, quis dubitet tamen, longè eos extra protectionis limites tunc dominandi occaſione abituros; uti reipſa experti ſunt Ludovicus Sfortia, Caſtrucius Caſtrocani, aliique, qui illorum implorarunt auxilium, nullo alio fructu, quàm quòd iis accideret (ſicut & hodie nonnullis accidit) id quod Trecentinis quondam eveniſſe memorat Tacitus, nimirum a *quoties iſti concordes agebant, ſpernebatur Parthus: ubi* vero *diſſenſère, dum ſibi quiſque contra æmulos ſubſidium vocabant*

 acci-

a Tacit. lib. 6. Annal.

acitus in partem, adverſum omnes valeſcebat. Quòd ſi iſta Francorum potentia Pinnarolam ea lege fuiſſet introducta, ut in ipſius Italiæ eſſet arbitrio eam aut in ſubſidium evocare, aut è ſuis finibus rurſum dimittere, ubi ſic expedire viſum fuerit, habuiſſet ſanè conſilium iſtud politicam aliquam rationem & ſpeciem zeli boni publici; at nunc tempore minimè opportuno eam intra ipſas Italiæ portas conſtituere, ut pro libitu, quoties aut ambitio, aut levitas ſuaſerit, eam poſſit ſubingredi, atque ut ex iſto inetu Hiſpani nunquam non in armis vigilent, deturque occaſio, ut alii quoque Principes arma corripiant, & graves concitentur bellorum motus abſque ulla quietis ſpe, non tam conſilium fuit, quàm proditio patriæ: neque enim erat aliud, quàm exponere eam arbitrio Franciæ, & contrà adimere Principi Italo facultatem, qua pro communi omnium bono ipſis Alpibus imperitabat.

§. In reliquis Italiæ Principatibus, qui inter ambas illas Coronas conſtituti non ſunt, vim non habet iſta Neutralitatis ratio; illatis enim in Italiam armis, Victoris erunt præmium, nec ullam partium ſibi habebunt obſtrictam, uti Conſul Quinctius dicebat, Ætholis perſuaſurus, ut in bello contra Regem Antiochum ſuſcepto Romanis ſe a jungerent; & experti illud ſunt Florentini, quando detrectato fœdere cum Rege Aragonio mansêre neutrales, perdentes Regis Franciæ gratiam, nec tamen Pontificis iram mitigantes. Neutralitas ſemper admittenti exitioſa eſt, quam ob cauſſam de Senenſibus (qui neutralitate ſalutem quærentes miſerè periêre) dixit Alphonſus Rex Neapolitanus, iis eveniſſe, quod accidere ſolet duobus unius ejuſdemque domus inquilinis, quorum ille, qui inferiores ædium partes incolit, fumo ſupernè habitantem opplet; hic verò contrà infernè commorantem madefacit. Thebanis plurimum nocuit, quòd neutrales eſſe voluerint, dum Xerxes Græciam oppugnavit.

a *Quippe ſine dignitate præmium victoris eritis.* Liv. l. 35.

navit. Et quamdiu talem ſe geſſit *a* Ludovicus Undecimus Franciæ Rex, cum nullo Principe pacem habuit.

5. Ne porrò falli ſe ſinant Principes, opinando nimirum, neutralitatem iſtam optimum eſſe medium ad conſervandas in æquilibrio Hiſpaniæ Franciæque vires: nam reverà aliqua opus eſt affectus oſtenſione in favorem Hiſpaniæ, non ut pluribus potiatur, neque ut in Franciam irruat; ſed ut ea, quæ nunc poſſidet, tueatur, & in Regno ſuo detineantur Franci, nec neutralitate forte, aut benevolentiâ aliò invitentur. Et hoc ipſum tam certum eſt exploratumque, ut ſola etiam affectûs declaratio abſque ullis aliis indiciis publicis pondus ſit æquilibrii iſtarum bilancium, & argumentum ſufficiens, cur ideò bellum exardeſcat. Italia duas factiones ferre non ſuſtinet, quæ Coronæ utriuſque intrà illius viſcera contentione ſuam ſtabilire fortunam ſatagunt. Agnovit iſtud Carolus Quintus Imperator, quando ut Italiæ quietem reſtitueret, eas penitùs extinxit, mutavitque formam Reipublicæ Florentinæ, quæ eas id temporis fovebat: una enim bilancium Franciæ, aut Hiſpaniæ pluſculum onerata, pacis examen inclinabat. Cognita hac veritate, prudentiores quique Principes & Reſpublicæ Hiſpaniæ ſeſe faventiores exhibuêre, ut aliquod illi pondus adderent, perfectiorique conſtituto æquilibrio, unà cum Statibus ſuis optata quiete fruerentur; & ſi quis illud aliquando diſturbavit, adjungendo ſe ad factionem contrariam, is ingentes dedit turbas, & Italiam in ruinam impulit.

6. Gloria illa quæ dominandi libidinem comitatur, nonnullos interdum Italos ſtimulat, ut ſecum ipſi ſtatuant melius fore, ſi contra utramque conſpirent Coronam, & ſubimet ipſi dominentur, aut in Reſpublicas diviſi, aut certo aliquo capite conſtituto; verùm cogitationes iſtæ, ſuppoſita Italiæ conditione, pro diſcurſu ſunt potiùs quam ut in effe-

a Phil. Comin.

effectum deduci queant: nam aut Papa totius Italiæ erit Dominus, aut aliquis alius. Si Papa, minimè deſunt rationes, quibus facilè quis oſtendat, fieri non poſſe, ut Monarchia aliqua ſpiritualis conjuncta cum ſæculari, ſatis ſe tueatur in potentia Principis alicujus electivi (devexa præſertim ætate, qua ordinariè omnes ſolent eſſe Pontifices) qui totus eſt in procuranda pace & tranquillitate Eccleſiaſtica, occupatus in negotiis ſpiritualibus, cinctus nepotibus & conſanguineis, ut licèt eorundem Statibus ſucceſſionem nequaquam obtenderet, valde tamen eos, varia iiſdem feuda diſtribuendo, in partes diſtracturus ſit: accedit prætereà cùm plurimum aliàs Chriſtianitati conducat, Pontifices communes eſſe omnium Patres abſq; diſſidiis cum Principibus aliis, futurum ea ratione, ut perpetuas habituri ſint controverſias ac lites cum duabus illis Coronis de juribus, quæ in Ducatum Mediolanenſem, Regna item Neapolitanum, & Siciliæ ambæ illæ ſibi vendicant, ac proinde ſedem Apoſtolicam armis facilè impetent, aut junctæ cum pacto aliquo dividendi poſteà inter ſe Status illos bello partos, aut ſeparatæ, una per agrum Mediolanenſem, altera per Neapolitanum in Italiam irruente, cum periculo etiam, ne alterutra fortè auxiliares Germanorum, aut ipſius Turcæ copias in ſubſidium evocet, quæ poſteà in Italia pedem figerent.

§. Quòd ſi aliquis totius Italiæ Rex crearetur, eadem manerent incommoda, & aliud adhuc gravius naſceretur ex eo, quòd ad formandam unam Monarchiam, Principes alios uni alicui reddere ſubditos, & Pontificem ſuo oporteret exuere imperio: nam ſi eo in ſtatu, in quo nunc ſunt, eos relinqueret (tametſi id foret cum aliqua clintelæ agnitione, aut fœdere) nullo modo ſeſe tueri poſſet, quo porrò fieret, ut Italia imperium iſtud ſpirituale omnino perderet, quod non minorem illi parit gloriam, ac illud Romanum, & amiſſa ſua libertate in tyrannicam quandam deveniret confuſionem.

§. Mi-

§. Minùs autem fieri poterit,ut Italia quieta perſiſtat, ſi à diverſis gubernetur Principibus:neque enim ita omni ex parte inter eos conveniet, ut contra ambas illas Coronas ſeſe uniant, quin potiùs bellis mutuis inteſtinis ultrò accerſitis ſe conficient, uti ſæculis retrò præteritis accidit; ſiquidem Natio Italica tam eſt generoſa, ut modum tenere haud ſciat, aut dominari vult abſolutè, aut parêre.

§. E quibus omnibus liquet, quàm Italiæ neceſſaria ſit potentia aliqua peregrina, quæ oppoſita exteris,nec inter illius Principes bellorum toleret motus, nec armis utatur alienis; quæ cauſſa eſt, cur ex eo tempore, quo in illam ingreſſa fuit Corona Hiſpanica, pace & tranquillitate fruita ſemper fuerit.

§. Ingens itaque utilitas, quam ſecum adfert neceſſitas illa ad alterutram Coronam ſeſe adjungendi, movere poteſt Nationem Italicam, ut cum præſenti Statu ſe conformet,poſito prę̨ſertim,quòd ſi quæ in Ducatu Mediolanenſi, & Regno Neapolitano ac Siciliæ fiat immutatio, id futurum ſit cum gravi aliorum dominiorum perturbatione: neque enim formæ novæ abſque aliarum interitu introduci ſolent ;cumque alterutra è duabus illis Nationibus in Italia admittenda ſit, convenientior utique pro illa erit Hiſpanica, ſiquidem ambæ iſtæ uni eidemque ſubſunt Climati, quod eas reddit ſimiliores in firmitate Religionis; in obſervatione juſtitiæ; in actionum gravitate; in fidelitate erga ſuos Principes; in conſtantia promiſſorum & fide publica; in modeſtia animorum, aliiſque ritibus ac moribus: tum etiam, quia Rex Hiſpaniæ non imperat in Italia tanquam extraneus, ſed tanquam Princeps Italus, qui nihil in illam obtendit aliud, quàm ut ea conſervet, quæ juſto nunc titulo poſſidet, quippe qui majori cum Statûs emolumento Monarchiam ſuam extendere poſſit per vaſtiſſimas Africæ Provincias. Hanc regulam ſecutus eſt,& ſuis reliquit Succeſſoribus Rex Ferdinandus Catholicus, quando oblatum ſibi in Italia Imperatoris

titulum generosè reſpuit, dictitans nihil ſe in illa cupere, quàm quod jure ad ſe pertineret, nec decere, ut Imperialis dignitas in partes diſtrahatur. Teſtes ejus rei ſunt tot tamque variæ reſtitutæ urbes, abſque eo quod Rex Hiſpaniæ jure belli & compenſatione ſumptuum damnorumque uti voluerit aut arma ſumere (quamdiu non urſit neceſſitas) ſive pro defenſione propria, ſive pro aliena conſervatione; uti reipſa experti ſunt Mantuani Duces. Quòd ſi aliquando Nivernenſem bello aggreſſus eſt, non ideo factum, ut Caſalum occuparet; quemadmodum malevoli quidam interpretantur, ſed ut Imperator juſtitiam adminiſtrare poſſet iis, qui jus aliquod in Status illos ſibi vendicabant: poſteaquam enim Dux Nivernenſis per Marchionem Mirabellanum Regiæ ſuæ Majeſtatis tutelam & conſenſum pro matrimonio filii ſui Ducis Ratellani cum Principe Maria petiiſſet, utrumque obtinuit; ſed confecto negotio, Madritum mox nuntiatum fuit artibus Comitis Eſtrigli celebratum jam matrimonium, Vincentio Mantuano Duce in extremis conſtituto, nulla prius cum ſua Majeſtate ea ſuper re facta communicatione, contrà ac Regem inter & Ducem convenerat. Unde novitas iſta, quæ nonnullis contemptus quidam & diffidentia videbatur, tutelæ executionem diſtulit inprimis, & novis deinde conſultationibus anſam dedit, quibus ſic viſum, ut tunc quidem iſtis omnibus diſſimulatis effectum ſuum gratia ſortiretur, & de matrimonio inito congratulatio fieret. Verum cum Providentia divina ruinam urbis Domûſque Mantuanæ ob Principum illius vitia, & illuſa ſæpiùs matrimonia diſponeret, ad eundem iſtum finem eventus omnes dirigebat; atque adeò dum hæc in Hiſpania gererentur, effecit Cardinalis Richelius juratus Ducis Nivernenſis hoſtis, ut opitulante ſuo Rege Dux Allobrogum bellum illi inferret pro iis occupandis, ad quæ in Monferrato jus aliquod obtendebat. At Dux ille ſubodoratus, nonniſi inanem

hunc

hunc titulum eſſe, ad introducenda in Italiam arma Gallica & media utriuſque Ducis ruina augendam Coronæ Franciçæ amplitudinem, rem omnem Gonſalvo de Corduba Gubernatori Mediolanenſi aperuit, ultro pollicitus, ſi armis ſuis ſibi præſtò foret, ſe Franciæ partes deſerturum. Gonſalvus tempus ſibi dari petiit, ut ea de re ad conſilium referret in Hiſpaniam; videnſque illud à Duce denegari, & niſi eidem auxilio adeſſet, Alpium portas Francis patefactum iri, magiſque perturbandam Italiam, ſuapte interim ſponte cum eo tranſegit, ſperans Eſpadini opera Caſalo ſe potiturum, quo fieret (quemadmodum ipſe ad ſuam Majeſtatem perſcribebat) ut faciliùs deinde Imperator controverſias in Monferrato & Mantuano Ducatu exortas poſſet componere. Atque hoc ipſum conſilium effecit deinde, ut ſua Majeſtas alteram etiam tutelæ executionem ſuſpenderet, quantumvis alias pacem Italiæ cuperet; quam tamen ut quoquo modo procuraret, omnemque æmulationis cauſſam è medio tolleret, dedit in mandatis Gonſalvo de Corduba, ut ſi (quod certum habebatur) Caſalum jam occupaſſet, eandem urbem nomine Imperatoris, directi illius Domini, tueretur, miſſis inſuper literis ejuſdem tenoris, quas in tali caſu ad ſuam Cæſaream Majeſtatem ipſe deſtinaret. Verùm cùm tractatus ille minimè ſuccederet, abſque Majeſtatis ſuæ juſſu Caſalum obſidione cinxit, unde factum, ut Rex Franciæ Suſam advolaret, & Hiſpania præter opinionem bello implicaretur, palàm proteſtata copias iſtas militares non niſi auxiliares eſſe Cæſaris, ut via juſtitiæ decideretur de juribus, quæ nonnulli in Monferrato & Ducatu Mantuano ſibi competere affirmabant; Gonſolvus verò conditionem quam Dux Nivernenſis illi offerebat, de nudando mœnibus Caſalo, admittere nunquam voluit, ne cuipiam fortè videretur, Majeſtatem ſuam privati commodi gratia potiùs, quàm tranquillitatis publicæ motibus illis ſeſe immiſcuiſſe. Hæc ipſiſſima rei veritas

eſt, nota perpaucis, & à multis tamen per calumniam graviter injuſtéque traducta.

Deponant igitur Italiæ Principes ac Reſpublicæ inanes illas ſuſpicionum umbras, certò ſibi perſuadentes, Hiſpaniam hoc ſolùm ſpectare ac cupere, ut ſuam inter illos magnitudinem conſervet, non ut eandem augeat, & locum dent veræ politicæ hujus meæ narrationis, ſi quidem amant Italiæ pacem: æmulationes enim illæ, quas multi ſibi inaniter & abſque fundamento imaginantur, graviſſimorum motuum cauſſa ſunt, cùm nullum ſit bellum, quod non aut ex Potentioris ambitione, aut imbecillioris metu oriatur.

SYMBOLUM XCVI.

Victoria in bellis juſtis pacem ut finem ſpectat, ad hanc ſiquidem, & ad æquitatem hoſtem adducit, atque adeo illa magis erit glorioſa quàm minori cum damno ars largita fuerit, non armorum robur: illa inquam, quæ minùs pulvere & ſanguine reſperſa fuerit. Palmam dulcem Horatius appellat, quæ ſic obtinetur,

——— a *Dulcis ſine pulvere palma.*

Romani pro victoriis cruentis Gallum Diis ſacrificabant, bovem verò pro iis, quas ars & induſtria pepererat. Si ingenio ad Dei accedimus ſimilitudinem, vires autem communes habemus cum belluis, glorioſius utique erit illo hoſtem vincere, ac iſtis. b *Lætior* erat *Tiberius, quia pacem ſapientia firmaverat, quàm ſi bellum per acies confeciſſet. Ingens victoria decus* Agricolæ c *citra Romanum ſanguinem bellanti*, & Romanos vincenti. Quòd ſi victoria conſervationem & augmentum Reipub. ut finem præ oculis habet, meliùs ſtratagemate aut negotiatione is obtinebitur, quam armis. Pluris vita unius civis æſtimari debet, quàm multorum hoſtium interitus: unde Scipionem Africanum dicere ſolitum accepimus,

a Horat. b Tac. l. 2. Annal. c Tacit. in vitâ Agric.

mus, *malle ſe unum ſervare civem, quam mille hoſtes occidere.* Quibus verbis poſteà tanquam ſymbolo ſuo uſus fuit Marcus Antoninus Pius Imperator, & re-

ctè id quidem: nam hoſtem ſuperare Ducis militaris eſt officium; ſervare verò civem, Patris Patriæ. Non iſtud conſiderabat Vitellius Imperator, cùm

 de-

devicto Othone per ceſorum tranſiens cadavera diceret, *gratus odor trucidatorum hoſtium, gratior tamen civium.* Inhumana planè vox, quæ ne vulturem quidem deceret. Aliter Himilcon affectus fuit, qui licèt magnas in Siciliâ obtinuiſſet victorias, quia tamen milites quàm plurimos deſiderabat, quos lues in caſtris ſuſtulerat, Carthaginem non triumphans ingreſſus fuit, ſed pullatâ indutus veſte, & amictu mancipii proprio; ſuam deinde domum repetens, & nemini quicquam locutus, ſibi ipſi necem conſcivit. Victoria cruenta ardor quidam vindictæ videtur eſſe potius, quàm fortitudinis facinus. Plus in eâ ferocitas obtinet, quàm ratio. Ludovicus Duodecimus Franciæ Rex, cum intellexiſſet exercitum ſuum in prœlio ad Ravennam de hoſte triumphaſſe, multis tamen amiſſis Ducibus & militibus, altùm ſuſpirans dixiſſe fertur: *O utinam prælio victus potius fuiſſem, & optimi mei Duces etiamnum viverent! Victorias ejuſmodi Deus hoſtibus meis largiatur, in quibus victus evadit victor, victor autem victus abit.* Eam ob cauſſam boni prudenteſque Duces, quantum fieri poteſt, acres conflictus & oppugnationes *a* devitant, majorique ſibi ducunt honori, ſi efficiant, ut hoſtis ultrò ſe dedat, quàm ſi viribus & armis eundem ſuperent. Magnus Dux urbem Cajetam certis pactis & conditionibus in ſuam redegerat poteſtatem, & autumabant nonnulli ſatius futurum fuiſſe, ſi tanquam in campo victor, vi armata eandem occupaſſet, detentis in captivitate Ducibus, qui illic erant, ob damna videlicet, quæ facere illi poſſent, ſi liberi dimitterentur; ipſe verò reſpondit: *Plus in pulverem pyrium, glandes, & tormentorum globos impendendum fuiſſet, quàm periculum iſtud mereretur.* Egregia fortitudo eſt, quæ minori ſanguinis impenſa ad deditionem compellit; & bellum felix, quod miſerendo & ignoſcendo *b* tranſigitur.

a *Dare in diſcrimen legiones haud imperatorium ratus.* Tacit. lib. 2. Annal. b *Bellorum egregias fines, quoties ignoſcendo tranſigatur.* Tacit. lib. 12. Annal.

ſigitur. a *Quanta pervicacia in hoſtem, tanta beneficentia adverſus ſupplices utendum.* Iſthanc animi generoſitatem hac noſtra ætate vix uſurpari videmus, quando magis ad explendam iram, quàm ad fortitudinem exercendam, magis ad vaſtandum, quàm ad vincendum armis concurritur. b *Ubi* urbibus exuſtis, vaſtatis Provinciis, incenſis ſpoliatiſque agris, ut in Germania & Burgundia fieri cernimus, *ſolitudinem faciunt, pacem appellant.* O ſævitiem barbaram, & ab omni ratione humana alienam, ipſimet Naturæ bellum inferre, eidemque eripere media, quibus nos alit ac ſuſtentat! Etiam arbores urbibus obſidione cinctis proximas ſuccidi vetant ſacræ paginæ quia ligna ſunt; non homines, nec hoſtium numerum augere c poſſunt. Tantoperè Deo diſplicet ſanguis in bello effuſus, ut quamvis adverſus Madianitas arma ſumere juſſiſſet, poſteà tamen etiam præceperit, ut quicunque aut hominem trucidaſſet, aut occiſum contigiſſet, dies ſeptem, extra d caſtra, luſtraretur. Æneas grande neſas putabat, res ſacras manibus contrectare antè, quàm pura lympha eas abluiſſet:

Attrectare e neſas, donec me flumine vivo
Abluero.

Deus tanquàm pacis vitæque auctor eos abominatur, qui aut illam perturbant, aut hujus filum abrumpunt. Etiam contra ipſamet arma, quia mortis ſunt inſtrumenta, hanc Deus indignationem oſtendit: ideò enim opinor, altaria è lapidibus rudibus & impolitis, quos ferrum non tetigiſſet, exſtrui præce-

 pit;

a Idem ibid. b Tacit. in vitâ Agric. c *Quando obſederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non ſuccides arbores, de quibus veſci poteſt, nec ſecuribus per circuitum debes vaſtare regionem: quoniam lignum eſt, & non homo, nec poteſt bellantium contra te augere numerum.* Deut. 20. 19. d *Manete extra caſtra ſeptem diebus. Qui occiderit hominem, vel occiſum tetigerit, luſtrabitur die tertio & ſeptimo.* Num. 31. 9. e Virgil.

pit; uti illud, quod erectum fuit, poſtquam populus Iſraëliticus Iordanem *a* tranſierat, aut illud Ioſue poſt reportatam ab *b* Haitis victoriam: ferrum enim belli materies eſt, unde gladii fiunt; neque admittere illud voluit ad ſacrificiorum ſuorum puritatem & quietem, id quod in alio quodam præcepto videtur expreſſiſſe, cùm prohibet, ut ne culter quidem altaribus applicetur, & ſi fiat ſecùs, ea pollutum *c* iri.

5. Verùm effrænata gloriæ cupiditas rationibus iſtiuſmodi locum dare non ſolet, perinde quaſi famę celebritas obtineri non poſſit, ubi nec virium robur ſeſe exſerit, nec ſanguis profunditur, qua eadem de cauſſa interdum nec auxiliares copias, nec victoriæ ſocios quidam admittere cupiunt. Rex Alphonſus Tertius propterea ſolùm in pugna ad Arcos cladem accepit, quod Legionenſium & Navarrorum adventum præſtolari noluiſſet; uti & Tillius in prœlio Lipſienſi, quod non expectâſſet Cęſareas copias. Quâ in re egregiè fallitur ambitio, ſiquidem victoriarum gloria non tam in armorum robore ac viribus eſt poſita, quàm in eo, ut tutioribus quis uti nôrit conſiliis: nam illa à caſu pendent hæc verò à prudentia. Sat citò victoriam obtinet, cui cum judicio proviſum eſt, ne *d* vincatur. Urit ambitio, & ratio perturbata naturalem ſequitur impetum, ac ſemetipſam perdit. Plurimum ſubditi ſuo debent Principi, qui ſpretis trophæis & triumphis hoc agit, ut pacem negotiationibus conſervet, & auro argentoque victoriam obtineat. Meliori ſiquidem venit pretio, quæ pecunia, quàm

quæ

a *Et ædificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit.* Deut. 27. 5. b *Tunc ædificavit Ioſue altare de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit.* Ioſ. 8. 31. c *Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis de ſectis lapidibus, ſi enim levaveris cultrum ſuper eo, polluetur.* Exod. 20. 25. d *Satis citò incipi victoriam ratus, ubi proviſum foret, ne vincerentur.* Tac. lib. 2. Annal.

quæ ſanguine emitur. Et plerumque feliciùs ſecuriuſque haſtis aureis pugnatur, ac ferreis.

§. Parta ſemel victoria ob præteritorum caſuum varietatem ſuimet obliviſcitur; gloria evaneſcit; gaudio perturbatur; lætatur ſpoliis; acclamationibus fit confidentior; ſanguine profuſo hoſtem contemnit, & ſecura obdormiſcit, tunc præſertim, cùm vigilare vel maximè eam oporteret, majoremque præ ſe ferre fortitudinem in ſemetipſa edomandâ, quàm in hoſte debellando exercuit: hoc etenim magis à fortuna, quàm ab animi magnitudine proficiſci poteſt, & in triumphis de affectibus noſtris & paſſionibus caſus locum non habet. Decet igitur, ut poſt obtentam de hoſte victoriam, ſupremus militiæ Dux in ſemetipſum protinus deſcendat, ac prudenter fortiterque componat ſuorummet affectuum civiles motus: abſque hoc enim triumpho ne ipſa quidem de hoſte victoria ſatis ſecura foret Ad ipſa ſpolia & trophæa majori cum ſollicitudine vigilet: nam metus in periculo cuſtodias excubiaſque duplicat; qui verò extra illud verſari ſe exiſtimat, ſomno ſe dat a *Ioſue non contraxit manum, quam in ſublime porrexerat tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai.* Nulla eſt ſecuritas prœlium inter & victoriam. Deſperatio multa audet. Viliſſimum etiam animal, ſi vexetur, contrà inſurgit. Alberto Archiduci carò ſtetit ad Neoportum experientia. Periculoſum eſſe ajebat Abnerus ad Joabum, nimium ferro in hoſtem *b* deſævire. Ingenioſa prætereà eſt ipſa calamitas, adeò ut ea preſſus hoſtis occaſione uti ſoleat, & in uno ſæpe momento amiſſa recuperet, hac ipſa ſua inconſtantia Fortunam deludens. Cùm maximè ſplendet, vitrea eſt maximè, & citiſſimè frangitur. Eam ob rem belli Dux victoriis efferri non debet, nec exiſtimare fieri non poſſe, ut victo rurſus in trophæum

a Ioſ. 8. 26. b *Num uſque ad internecionem tuus mucro deſaviet? an ignoras, quod periculoſa ſit deſperatio?* 2. Reg. 2. 26.

phæum cedat. Eundem ſemper caſum præ oculis habeat, contemplando uno eodemque tempore ſub ærumnarum aquis demerſam palmam, quam triumphantem ſuſtulit; haud ſecus atque in palmâ præſentis Symboli videre licet, cujus adverſa ſpecies oculis ſubjicit, ad quem ſtatum illius pompam ventorum vis aut temporum injuria poſſit reducere. Prudens iſthæc conſideratio in cauſſa fuit, cur ſponſus ſponſæ ſuæ oculos aquarum rivulis *a* comparet: in illis enim agnoſcitur & componitur animus, pro adverſis caſibus. Ingens gloriæ hoſtis proſperitas eſt: confidentia quippe virtutem ſocordem ac negligentem efficit, & ſuperbia periculum deſpicit. b *Acriore hodie diſciplina victi, quàm victores agunt: hos ira, odium, altionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per faſtidium & contumaciam hebeſcunt.* Parta ſemel victoria victo ſæpe felicitatis, victori contra infortunii ſolet eſſe principium: hunc enim fortuna proſpera excæcat, ille adverſam emendare ſatagit. Quod arma florentia vincere nequiverunt, proſtrata interdum obtinent, & diſperſa hinc inde ſpolia: his enim militum alitur cupiditas, ſine diſciplinâ, ſine ordine; uti Sarmatis accidit, c *qui cupidine prædæ graves onere ſarcinarum, velut vincti cædebantur.* In Tarrenſi prœlio adversùs Regem Franciæ Carolum Octavum infeliciter, aut ancipiti ſaltem Marte pugnatum fuit, eò quòd milites Itali citiùs, ac oportebat, ad impedimenta diripienda ſeſe effuderint. Eapropter Iudas Machabæus milites ſuos hortatus eſt, ut nemo quiſquam donec confectum eſſet prœlium, hoſtium ſpolia *d.* tangeret.

Victoriæ pluris à progreſſibus, qui inde ſperari poſſunt, quàm à ſeipſis æſtimandæ ſunt, atque adeò excolere eas oportet, ut tanto uberiorem fru-

a *Oculi ejus ſicut columba ſuper rivulos aquarum.* Cant. 5. 12. *b* Tac. l. 2. Hiſt. *c* Tac. l. 2. Hiſt. d *Sed ſtate nunc contra inimicos noſtros, & expugnate eos & ſumetis poſteà ſpolia ſecuri.* 1. Mach. 4. 18.

fructum proferant. Tempus & moram concedere, aliud nihil eſt, quàm armare hoſtem, & fructu jam collecto contentum vivere, armis in ſterilitate relictis. Æquè facile eſt fortunam aſſurgentem labi, ac difficile lapſam rurſum erigere. Ob hanc caſuum incertitudinem multis argumentis Senatui perſuadere conatus eſt Tiberius, nullo modo expedire, ut honores ob victorias in Germania obtentas Germanico decreti executioni a darentur.

Verùm tametſi perutile ſit victorias perſequi, ardor tamen ille tam ſecurus, & abſque omni ſollicitudine eſſe non debet, ut pericula contemnat. Conſulenda celeritas, ſed cum prudentia, habita ratione temporis, loci & occaſionis. Utatur Princeps victoriis cum moderatione, non cum tyrannide cruenta & barbara, ponendo ſibi ſemper ante oculos conſilium Theodorici Oſtrogothorum Regis, quod ſuper Germaniæ victoriis ad ſocerum ſuum Clodoveum ſcripſit in hunc ſenſum: b *In ejuſmodi caſibus eum audiat, qui majorem habet experientiam: Illa bella bene feliciterque mihi evenêre, quæ cum animi modeſtiâ confeci: ſæpè enim victor evadit, qui moderatione uti novit, & plus illi blanditur Fortuna, qui minùs ſuperbiâ ſeſe effert.* Hoc tam prudenti conſilio minimè hoc tempore uſi ſunt Franci, quin immò gravius jugum Germaniæ impoſuere, quàm unquam ſuſtinuit, unde quàm celerrimè imperium in ruinam impulerunt. Plus in Marcello placuit modeſtia & pietas, quando ob everſa elegantiſſima Syracuſarum in Siciliâ ædificia plorare viſus eſt, quàm virtus & gloria, ob eaſdem armis expugnatas, cùm triumphans eam urbem ingrederetur. Graviùs fortiſſimus ille Heros Tillius multorum corda ſauciavit lacrymis illis, quas in Magdeburgenſi profudit excidio, quàm armis ipſis & ferro. Et licet Joſue exercitus ſui ducibus præcepetit, ut quinque Re-

gum

a *Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tantò ſe magis in lubrico dictans.* Tacit. lib. 1. Annal.
b Caſiad.

gum in pugnâ Gabaoniticâ captorum cervices pedibus a conculcarent; id tamen non ex ſuperbiâ factum aut inani gloriâ, ſed ut animos militibus ſuis adderet, metumque adimeret, quem de Gigantibus Chananæis b conceperant.

Victos clementer habere, eorundem privilegia & Nobilitatem conſervando, & tributa leniendo, bis eoſdem eſt vincere; unâ vice armis nimirum, alterâ benignitate, & catenam interim fabricari pro Nationibus aliis ſuperandis. Nec pauciores generoſitati, quàm viribus ſeſe ſubmiſère.

—— c *Expugnat noſtram clementia gentem,*
Mars gravior ſub pace latet.

His artibus Romani totius orbis ſeſe Dominos effecere, & ſi earum aliquando obliti ſunt, victorias ſanè perdifficiles habuerunt. Adversùs victorem cruentum ipſa ſe armat deſperatio.

d *Vna ſalus victis, nullam ſperare ſalutem.*

Fuere nonnulli, qui impiè magis, quàm prudenter pro majori ſecuritate Nationem hoſtilem penitùs extirpandam dicerent; uti fecerunt Romani, Carthaginem, Numantiam & Corinthum evertentes, aut cogendam, ut aliò commigraret. Conſilium inhumanum prorſus ac barbarum. Alii extinguendam eſſe Nobilitatem, propugnacula erigenda, arma eripienda. Verùm tyrannis iſta apud Nationes ſerviles, non apud eas, quibus indoles eſt generoſior, locum habere poterit. Conſul Cato, ut à quibuſdam Hiſpaniæ populis ad fluvium Iberum eſſet tutior, arma iiſdem ſuſtulit; ſed mox ea reſtituere oportuit: tantoperè enim eâ re exaſperati fuere, ut mutuis ſeſe vulneribus conficerent. Infamem duxere vitam, quæ inſtrumentis careret, ad defendendum honorem & gloriam parandam neceſſariis.

SYM-

a *Ite, & ponite pedes ſuper colla Regum iſtorum.* Joſ. 10. 24. b *Nolite timere, nec paveatis, confortamini, & eſtote robuſti: ſic enim faciet Deus cunctis hoſtibus veſtris, adversùm quos dimicatis.* Joſ. 10. 25. c Claud. d Virgil.

SYMBOLUM XCVII.

DEvicto Leone probè victoria uti noverat Hercules, pelle ejuſdem ſuos veſtiens humeros, ut tantò facilius monſtra alia edomaret. Sic prorſus unius victoriæ ſpolia armant victorem, & potentiorem efficiunt; atque adeò victoriis ſuis uti debent

bent Principes, ad vires ſuas deditione militum roborandas, & augendam Statuum ſuorum amplitudinem acceſſione urbium & caſtellorum, quæ armis ſuis expugnaverint. Regna omnia initiò fuerunt exigua, acquirendo poſteà & conſervando crevêre. Iiſdem ex cauſis, ex quibus bellum juſtum eſt & licitum, partorum quoque detentio juſta efficitur ac licita. Spoliare, ut reſtituas, imprudens & ſumptuoſa levitas eſt. Nullum ſe accipere beneficium exiſtimat, qui hodie recipit, quod heri bello cruento ereptum ei fuerat. Arbitrantur Principes, reſtitutione pacem ſe poſſe emere, & bellum ſibi accerſunt. Quod occuparunt, formidabiles eos reddit, quod reſtituunt, contemptibiles, quia plerique animi vilitatem interpretantur, & ſi poſteà pœnitudine ducti, aut laceſſiti illud recuperare contendunt, ingentes experiuntur difficultates. Vallem Telinam Majeſtas ſua (ut invidiam omnem & bellum effugeret) in ſedis Apoſtolicæ arbitrium conſignaverat, qua deinde à Francis occupata, Status Mediolanenſis in diſcrimen venit, & tota Italia armorum tumultu conturbata fuit. Detentione eorum, quæ occupata fuerunt, caſtigatur temeritas, & firmatur potentia, velut pignoribus quibuſdam, ad obtinendam pacem, ubi neceſſitas poſtulaverit. Tempus ipſum & occaſio erudient Principes, quibus in caſibus retinere, aut reſtituere oporteat, ad evitanda majora incommoda & pericula, quæ à prudentia tamen, non ab ambitione æſtimanda ſunt, cujus cœca cupiditas iis ſæpe mediis, quibus Status dilatare cogitabat, eoſdem imminuit.

§. Solent Principes pacis tempore facilè loca quædam munitiora è ſuis manibus dimittere, quod ingruente poſteà bello ſed ſeriùs, deplorant. Neceſſitas præſens præteritam accuſat liberalitatem. Nulla potentia tantum de ſe ipsâ confidat, ut ſe non omnibus iſtis pro defenſione ſua indigere exiſtimet. Non ungues ſuos aquila exuit, & ſi id faceret, mox reliquarum avium foret ludibrium: neque enim

enim illam ut Reginam venerantur, ob ejus fortè pulchritudinem, ſiquidem Pavo longè eſt elegantior, ſed propter unguium robur. Majori in veneratione, magiſque ſecura foret hodie in Italiâ auctoritas ſuæ Majeſtatis, ſi conſervaſſet Statum Senenſem, præſidium urbis Placentiæ, ſimiliumque locorum, quæ aliorum arbitrio tradidit. Ne reſtitutio quidem Status alicujus fieri debet, ſi cum notabili alterius detrimento conjuncta ea fuerit.

§. Non minoris incommodi eſt, bellum facere alteri, ac ſegniter armis uti. Iſta corripere ad intentandos ſolùm ictus, periculoſum certamen eſt. Eductus è vaginâ gladius, niſi ſanguine tingatur, cum rubore in eâdem reconditur. Si hoſtem non feriat, in honorem proprium deſævit. Ignis inſtrumentum eſt belli, qui eum in manu ſuâ ſuſpenſum tenuerit, ab eodem conſumetur. Niſi exercitus in hoſtili ſuſtentetur ſolo, agros proprios atque unà ſemetipſum peſſundat. Refrigeſcit & languet virtus, ſi occaſiones deſint, in quibus ſeſe exſerat, & ſpolia, quibus inflammetur. Ita Vocula exercitum ſuum in hoſtili terrâ hoſpitari voluit, a *ut prædâ ad virtutem incenderetur.* David extra Regni ſui fines hoſtibus ſuis Philiſthæis *b* ivit obviàm; & Joas Rex Iſraël venientem adversùs ſe Amaſiam Regem Judæ intrà ſuimet Regni limites aggreſſus eſt, & *c* cecîdit. Bellum domi ſuæ diu ferre nequeunt ſubditi, amicos pariter ac hoſtes ſuſtentando: creſcunt enim ſumptus; deficiunt media, & augentur pericula. Quòd ſi id fiat, ne hoſtis ampliùs irritetur, & ut tantò faciliùs ejus mitigetur animus, imprudens planè conſilium eſt: neque enim hoſti manifeſto blandiri oportet. Si conquieſcunt arma, non benignitatem & clementiam interpretatur, ſed animi vecor-

a Tacit. lib. 4. Hiſt. b *Venit ergo David in Baal Pharaſim, & percuſſit eos ibi.* 2. Reg. 5. 20. c *Aſcenditque Ioas Rex Iſraël, & viderunt ſe, ipſe & Amaſias Rex Iuda in Bethſames oppido Iuda. Percuſſuſque eſt Iuda coram Iſraël.* 4. Reg. 14. 11.

vecordiam, & ſpretâ auctoritate, etiam potentiſſimi quique in diſcrimen veniunt. Carò Regi Hiſpaniarum Catholico ſtetit clementia, quâ erga Carolum Sabaudiæ Ducem uſus fuit. Bellum hic ſuſceperat adversùs Ferdinandum Ducem Mantuanum, juris antiquitùs in Monferratum obtenti vindicandi cauſsâ; Rex verò Philippus Tertius minimè conſultum ratus, ut pendente apud Cæſarem lite, armis illa decideretur controverſia, & Principum duorum contentione Italiæ totius pax turbaretur, movit cum exercitu contra dictum Sabaudiæ Ducem & urbem Aſti obſidione cinxit, non ut eam vi expugnaret (quod factu facillimum fuiſſet) ſed ut armis minitando Ducem ad pacem adduceret, id quod reipsâ obtinuit. E quâ Regis moderatione majores deinde ſumpſit animos, & contrà, ac conventum fuerat, arma corripuit, aliud ſuſcitans bellum magis ſumptuoſum, quàm illud prius. Unde factum, ut ſua Majeſtas urbem Vercelli obſideret, quam tamen occupatam mox reſtituit; cumque ſua Duci conſilia feliciter ſuccederent, inito Avenione cum Francis & Venetis fœdere, tertiùm Italiæ quietem perturbavit. Quæ bella omnia facilè evitari potuiſſent, ſi mox in primo dimiſiſſet, quod Hiſpaniæ arma prætendebant, etiamſi vel Statûs ſui partem perdere debuiſſet. Qui ſemel potentiæ majori opponere ſeſe auſus fuerit, amicus non erit, niſi ſpoliatum exutumque ſe viderit: ita Vocula ajebat ad tumultuantes Legiones, cùm eas contra rebelles quaſdam Franciæ Provincias *a* incitaret. Principes non ideò timentur, aut in veneratione ſunt, quòd ferire poſſint, ſed quòd ferire nôrint. Nemo eum invadit temerè, qui contrà viciſſim audet aliquid. Omnia ferè bella ex eo naſcuntur fonte, quia qui impetitur, aut negligentior eſt, aut timidior. Non grave adit diſcrimen, qui adversùs Principem pacis amantem arma corripit: quicquid enim

a *Nunc hoſtes, quia molle ſervitium: cùm ſpoliati, exutique fuerint, amicos fore.* Tacit. l. 4. Hiſt.

enim evenerit,ſemper illa frui poterit. Eam ob rem immutanda videntur in Italia Hiſpanorum Principia; quæ communiter animis imprimunt,ſuam ſcilicet Majeſtatem adeò pacis amicam eſſe, ut quovis etiam pretio eam mercari parata ſit. Illud equidem refert plurimùm, ſi nôrint Principes, Majeſtatem ſuam ſinceram ſemper cum illis & mutuam culturam amicitiam, ſuis etiam armis pro eorundem conſervatione defenſionéque decertaturam, nec quicquam intermiſſuram diligentiæ, quod ad Provinciarum illarum tranquillitatem poſſit conducere: ſed & iſtud ſcire oportet, quòd, ſi quis iniquè ejus ſe auctoritati oppoſuerit, aut contra eandem conjurarit, cauſſamque dederit belli damnis ac ſumptibus, viciſſim Majeſtas ſua ſatisfactionem ab eo repetitura ſit, retinendo ea, quæ armis occupaverit. Ecquod Juſtitiæ tribunal ad præſtandos ſumptus non condemnat eum, qui ſine cauſſa litem intentat alteri? Quis gladii ſui vires non experietur in potente aliquo Principe, ſi abſque ſuo damno id facere poterit?

§. Obtenta aliqua victoria ſpolia inter milites diſpertiri debent, & peculiares deferri honores iis, qui fortes ſe & ſtrenuos præ aliis geſsêre in prœlio, ut remunerata hoc modo virtus ad majora inflammetur facinora, & aliis exemplo ſit. In eum finem Romani varias excogitarunt Coronas, torques, ovationes, & triumphos. Saül poſt devictos Amalecitas arcum triumphalem ſibimet *a* erexit. Neque vivis ſolùm honores iſti decerni debent, ſed iis etiam, qui fortiter in prœlio occubuerunt, eorumque ſucceſſoribus, quia vita ſua & ſanguine victoriam peperêre. Magna obſequia Reipublicæ præſtita compenſari aliter nequeunt, quàm memoria aliqua æterna; uti compenſata fuêre bene merita Jonathæ, cui erectum fuit

a ſe-

a *Et erexiſſet ſibi fornicem triumphalem.* 1. Reg. 15, 12.

ſepulchrum, quod ad multa ſæcula perduravit. Animus, qui immortalem ſe videt, facilè contemnit pericula, ut & factorum ſuorum memoria immortalis ſit. Propterea olim *apud Hiſpanos bellicoſam Gentem obeliſci circum cujuſque tumulum tot numero erigebantur, quot hoſtes interemiſſet.*

5. Cùm verò Deus victoriarum ſupremus ſit arbiter, illi inprimis eas in acceptis referre debemus, eundemque obligare ad plures porrò largiendas, non agendis ſolùm gratiis & ſacrificiis, ſed ſpoliis etiam & oblationibus; uti fecerunt Iſraëlitæ poſt ſolutam Bethuliæ obſidionem, & cæſos *b* Aſſyrios; ſicut & Joſue poſt reportatam ab Haitis victoriam, hoſtias pacificas *c* offerens, qua in re eximiè ſemper liberales fuere Hiſpaniæ Reges, quorum pietatem benigniſſimus Deus præſenti hac Monarchia remuneratus eſt.

a *Et ſtatuit ſeptem pyramidas, unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus; & his circumpoſuit columnas magnas: & ſuper columnas arma ad memoriam æternam: & juxta arma naves ſculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare. Hoc eſt ſepulchrum quod fecit in Modin uſque in hunc diem.* Mach. 13. 28. *b* Ariſt. lib. 7. Polit. c. 2. c *Omnis populus poſt victoriam venit in Ieruſalem adorare Dominum: & mox ut purificati ſunt, obtulerunt omnes holocauſta, & vota, & repromiſſiones ſuas.* Judith. 16. 22. d *Et offeres ſuper eo holocauſta Domino Deo tuo, & immolabis hoſtias pacificas.* Deut. 26. 6.

SYM-

SYMBOLUM XCVIII.

MUltis in rebus bellum igni eſt ſimile, non ſolùm, quia natura ejus eſt deſtruere, verùm etiam, quia materie eadem, qua nutritur, ſi nimia ea ſit opprimi ſolet, & extingui. Bellum arma ſuſtentant, ſed ſi ſuperiora ea ſint, reſtinguunt illud, aut cer-

tè in pacem commutant. Quare qui hanc obtinere voluerit, illorum uti debet robore: nulla enim pax decens, aut bonis cum conditionibus fieri poteſt, niſi concludatur firmeturque ſub clypeo. Iſthoc muniri oportet brachium, quod manum porrexerit (ut in præſenti exhibetur Symbolo) ad præhendendam pacis olivam. Clodoveus binas ſibi optabat manus dexteras: unam armatam, quâ Alerico reſiſteret; inermem alteram, quam pacis firmandæ cauſâ Theodorico, qui inter utrumque ſe interponebat, poſſet porrigere. Ad bellum æquè, ac pacem parata ſint oportet Principis brachia. Non putabat Clodoveus hanc conſequi ſe poſſe, ſi manum dexteram inermem oſtenderet, & alteram armis inſtructam non haberet. Iſtud Græci peculiari ſignificabant hieroglyphico viri alicujus unâ manu haſtam, alterâ caduceum tenentis. Negotiatio pacis per caduceum adumbrata rectè ſuccedere non poteſt, niſi comminatio haſtæ eam comitetur. Cùm Athenienſes Eumolphus armis infeſtaret, præcedebat ſupremus eorum Dux, caduceum manu præferens, ponè ſequebatur juventus armata, ut tam ad pacem, quàm ad bellum paratum ſe oſtenderet. Rhodiis aliquando Conſtantinopolim legationem adornantibus, quidam tres ramos manu tenens Legati latus ſtipabat, eandem animi diſpoſitionem iiſdem innuens; quo alluſiſſe videtur Virgilius, cùm dixit:

a *Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.*

Etiam concluſâ jam pace, non omnis armorum cura deponenda eſt: nam b *in victores victoſque nunquam ſolida fides coaleſcit.* Unò eodemque die ad Caſalum ſæpiùs fidem dediſſe fregiſſeque Francos vidimus, & abuſos fuiſſe benignitate, quâ Marchio de Sanctâ Cruce inſignem victoriæ gloriam, quam ſitus melior, & majores copiæ certo illi pollicebantur, declinavit, ut pacem Italiæ redderet.

§. In tractandâ pace non minùs animi libertate opus

a Virgil. b Tac. lib. 2 Annal.

opus eſt, ac in bello ſuſcipiendo gerendoque. Qui in illiuſmodi tractatibus nimiùm ſuæ ſtuduerit exiſtimationi, & hoſtem calamo non ſecus atque armis ſuperare voluerit, is ſcintillas ſub cineribus reliquit abditas, unde majoris belli orietur incendium. Paces illæ, quas cum Numantinis fecêre Quintus Pompejus, & poſteà Conſul Mancinus, effectu caruerunt hoc ſolo nomine, quòd auctoritati & honori Romanæ Reipub. haud parum derogarent. Pactiones ad urbem Aſti inter Carolum Emmanuelem Sabaudiæ Ducem, & Marchionem de Hinojoſa initæ, mox ruptæ fuerunt propter articulum eodẽ tempore exarmandi militem, contra ſuæ Majeſtatis exiſtimationem, ad quam turbæ illæ, & novitates Ducis pertinere videbantur. Pax ſecura eſſe non poteſt, ſi nimiùm inæqualis *a* ſit. Rogatus aliquando à Senatu Romano Privernas quidam, quomodo pacem cives ejus ſervaturi eſſent; reſpondit: b *Si bonam dederitis, & fidam, & perpetuam; ſi malam, haud diuturnam* habebitis. *Nec crediderit ullum populum, aut hominem denique in ea conditione, cujus eum pœniteat, diutiùs quàm neceſſe ſit, manſurum.* Niſi pax honeſtas & parti utrique conveniens fuerit, claudicabit tranſactio. Qui in ea ſuo magis ſtudet commodo, infirmiorem eam reddit, & facilè diſrumpit poſteà.

§. Accepta aliqua clade aut damno, non illicò pax facienda eſt, ubi occaſio adhuc fuerit Statum in melius commutandi: oppreſſo enim bene eſſe non poterit. Eam ob cauſſam poſt amiſſum Torenſe prœlium minimè opportunum videbatur Alphonſo Luſitaniæ Regi, ut cum Ferdinando Rege Catholico de pace tranſigeret. Infirma pax eſt, quam minæ aut vis extorsêre: nam honor & libertas nunquam adversùs illam machinari deſinunt.

§. Pacis tractatus non minores doli & ſtratagemata comitari ſolent, atque ipſummet bellum, *c* ut

 vide-

a *Bellum anceps, an pax inhoneſta placeret, nec dubitatum de bello.* Tacit. l. 15. Annal. *b* Tit. Liv. l. 8. *c* Tacit. l. 12. Annal.

videre licuit in iis *a* quos finxit Rhadamiſtus, ut Mithridatem interimeret: ſolent enim ſimulanter introduci eò fine, ut interim actiones & conſilia hoſtis explorentur, ut tempus ſuppetat ad erigenda propugnacula, ad obtinendas ſuppetias militares, & fœdera ſancienda, ut hoſtiles vires conſumantur, uniti invicem ſeparentur, & ſpe pacis vigilantia aliorum langueſcat atque induſtria; interdum etiam pax omnino concluditur, ut novæ poſteà reparentur vires, impediantur conſilia, & pax induciarum ſit loco aut armiſtitii, ut ubi placuerit, arma reſumi deinde poſſint, aut belli ſedes transferri aliò; quemadmodum fecêre Franci, qui eò ſolo animo pacem Monſonenſem pacti ſunt, ut impeterent armis Germaniam, & alibi vallem Telinam invaderent. Similiter pax Ratisbonenſis alium finem non habuit, quàm exarmandi Cæſarem: nam dum eam firmabant Franci, aliam contra eundem cum Corona Suecica moliebantur unionem, ſoli quippe tres menſes inter hoc fœdus & illam pacem intercurrerant. In ejuſmodi caſibus a *pace ſuſpecta tutius belum* eſt: nam pax iſta non eſt *b* pax.

§. Paces perpetuæ eſſe debent; quales fuerunt omnes illæ, quas Deus *c* fecit. Ideò Scriptura ſacra tractatus hujuſmodi vocat Pacta ſalis, iſthoc loquendi genere diuturnam eorum conſervationem *d* innuens. Princeps qui pacem ſeriò amat, & ſtabilire cogitat, etiam poſteros ſuos ad eandem obſtringere non veretur. Pax brevis ad nihil prodeſt aliud, quàm ut coacerventur ligna, quibus bellum incendatur. Eadem incommoda induciæ paucorum annorum ſecum adferunt: ſolùm enim iras tantiſper ſuſpendunt, & ſpatium dant enſes interim acuendi & lan-

a Taç. l. 4. Hiſt. b *Dicentes, Pax, Pax: & non erat Pax.* Jer. 6. 14. c *Et ſtatuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum, poſt te in generationibus tuis fœdere ſempiterno*, Gen. 17. 7. d *Dominus Deus Iſraël dederit Regnum David ſuper Iſrael in ſempiternum, ipſi & filiis ejus in pactum ſalis.* 2. Par. 13. 5.

lanceas. Earum remedio præſcribuntur paulatim injuſtæ uſurpationes, & redditur poſteà pax difficilior: ægre enim reſtituitur, quod longo tempore poſſeſſum fuit. Non reddidêre Europæ quietem induciæ decem annorum inter Carolum Quintum Imperatorem, & Franciſcum Franciæ Regem factæ, *a* uti agnovit Paulus Tertius Pontifex.

§. Verùm quando pax ſecura eſt, firma & honeſta, nullum prudentius conſilium, quàm eandem amplecti, quantumvis victricia arma ſint, aut magni ſperentur progreſſus: varii enim ſunt belli eventus, & felices ſucceſſus facilè in deteriores degenerant. Quoties pacem rogavit, qui antè rogatus fuerat? *b Melior tutiorque eſt certa pax, quàm ſperata victoria: illa in noſtrâ, hæc in Dei manu eſt*; & licet Sabinus dixerit, *c pacem & concordiam victis utila, victoribus tantùm pulchra eſſe*, ſolet tamen pax etiam victori prodeſſe, quia eam facere poteſt honeſtiorem, & progreſſus jam factos ſtabilire. Nullum tempus pro Pace commodius, quàm poſt triumphatum in bello hoſtem. Iiſdem aliiſque de cauſſis ſimul ac Carthagine de Cannenſi victoriâ fama percrebuit, ſuaſit Senatui Hanon, ut pacem cum Romanis componerent; quod quia ab aliis neglectum, leges poſteà & conditiones, quas dare iis voluit Scipio admittere coacti ſunt. In ipſo armorum furore, quando Mars dubius eſt & anceps, qui ſe pacis oſtendit cupidum, imbecillum ſe fatetur, & hoſti animum addit. Qui illam tunc prenſat, minimè obtinet. Virtus & generoſæ mentis fortitudo efficacius eam ſuadent. Princeps pacem æſtimet, illius tamen cauſſa nec injuſtitiam ullam committat, nec indigna toleret. Pacem cum vicino, ſi viribus illa ſuperior ſit, tutam ne reputet: inter infirmiorem enim & potentẽ ea eſſe non *d* poteſt. Continere ſe neſcit ambitio, ubi ſpes fuerit aliquid adipiſcendi; nec ei deerunt

M m 3 mo-

a In bul. indict. Conc. Trid. *b* Tit. Liv. Dec. 3. l. 1. *c* Tacit. lib. 3. Hiſt. d *Quia inter innocentes, & validos falsò quieſcas.* Tacit. de more Germ.

modeſtiæ & juſtitiæ *a* nomina, qui Status ſuos augere, & ad Monarchiam reducere cogitat; nam qui jam illâ potitur, hoc agit ſolùm, ut ſuâ fruatur amplitudine, abſque eo, quòd aut invadat alienam, aut contra eam aliquid moliatur.

a *Vbi manu agitur, modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt.* Ibid.

SYMBOLUM XCIX.

POrtus quietem non æſtimat, qui tempeſtatem expertus non fuit. Nec pacis agnoſcit dulcedinem, qui belli amaritudinem non guſtavit. Ubi ſubjugata fuerit, tum primùm ritè agnoſcitur iſta bellua, vitæ inimica. In eam convenit illud Samſonis ænigma de Leone occiſio, in cujus deinde ore apes favos ſuos *a* concinnabant: confecto enim bello, pax emendi vendendiq; commercia reſtituit, manum aratro admovet, exercet artes, unde rerum ubertas & affluentia oritur, ex hâc verò divitiæ & opes, quæ metu omni nunc poſito, qui anteà illas condiderat, per omnium manus vagari incipiunt. Eſt itaq; pax, Iſaiâ *b* teſte, cumulus bonorum omnium, quæ Deus mortalibus largitur, uti bellum malorum omnium maximum. Idcircò Ægyptii, ut pacem ſymbolicè repræſentarent, Plutonem puerum depingebant, divitiarum Præſidem, lauro roſiſq; coronatum, ad ſignificandas felicitates, quas unà ſecum adfert. Pulchritudinem apud eundem Iſaïam eam Deus appellat, quòd in illâ (tanquam inter flores) populus ſuus conquieturus *c* ſit. Etiam res inanimæ pace lætantur. Quàm læti & fertiles apparent agri, quos illa excolit! Quam bellæ urbes, quas exornavit ditavitq; illius tranquillitas; contrà, quàm vaſtæ regiones, quas belli

a *Et ecce examen apum in ore leonis erat, ac favus mellis.* Judic. 14. 8. b *Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera noſtra operatus es nobis.* Iſa. 26. 12. c *Et ſedebit populus meus in pulchritudine pacis: & in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta.* Iſ. 32. 18.

belli furor pertranſiit! Urbes, Caſtellaque Germaniæ vix ampliùs in ſuis noſcuntur cineribus. Burgundia viridem frontis ſuæ generoſæ cæſariem tin-

ctam ſanguine & ambuſtas veſtes, tam antè ſpecioſas contuetur, ſeipſam nunc admirans. Nullus Naturæ hoſtis major ac bellum. Qui rerum omnium

conditarum primus auctor fuit, fuit & pacis. In hujus amplexum ruit *a* juſtitia. Metuunt, recondunt ſeſe, & ſilent leges, ubi arma conſpiciunt. Eo nomine excuſat ſe Marius, quòd durante bello quædam in Patriæ Leges commiſiſſet, dictitans ob armorum ſtrepitum eas ſe audire nequiviſſe. In bello, b *æquè apud bonos miſerum eſt occidere, quàm perire.* In bello parentes ſuos ſepeliunt filios, turbato mortalitatis ordine; pacis verò tempore, filii parentes tumulo inferunt. c *In pace cauſſæ, & merita ſpectantur: ubi bellum ingruit, innocentes ac noxii juxtà cadunt.* In pace Nobilitas à plebe diſcernitur, in bello confunduntur inter ſe, ubi imbecillior potentiori parére cogitur. In illâ conſervatur, in hoc interit Religio. Illa tuetur, hoc uſurpat dominia. Pax ſubditorum animos mitigat, & d *ad omne frangit ſervitium*, ac fideles efficit; bellum eoſdem ſuperbos reddit & inobedientes. Quam ob rem e *nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne compoſita* ab Auguſto *turbarentur* in Imperio. Cum pace deliciæ creſcunt & voluptates, & quantò eæ majores ſunt, tantò magis imbelles & minùs ſolliciti ſunt *f* ſubditi. In pace omnia à Principe dependent, in bello ab eo, qui armorum tenet imperium, adeoque Tiberius omnes belli occaſiones diſſimulabat, ne cui alteri *g* illud committeret. Probè perſpecta habebat incommoda illa & damna Pomponius Lætus, cùm diceret, dum pace frui liceret Principi, nequaquam bellum ſuſcipi debere. F. Marcianus iſto utebatur ſymbolo: *Pax bello potior*; & meritò illud quidem: bellum enim non niſi pacis tuendæ cauſſa utiliter geri poteſt. Solum iſtud bonum (uti diximus) monſtrum illud infernale ſecum trahit. Tyrannica fuit vox illa Aurelii Cara-

a *Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.* Pſal. 85. 11. *b* Tacit. lib. 1. Hiſt. *c* Idem l. 1. Annal. *d* Idem l. 2. Hiſt. *e* Idem l. 2. Annal. f *Quantò pecunia dites, & voluptatibus opulentos, tantò magis imbelles.* Tac. l. 3. Ann. g *Diſſimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret.* Tacit. l. 4. Annal.

Caracallæ Imperatoris a *Omnis in ferro ſalus*,& Principis, qui ſola vi tueri ſe poteſt *a Violenta nemo imperia continuit diu, moderata durant.* Dum gladius ſuccinctus hæret lateri, nunquam periculum abeſt. Et tametſi triumphari poſſit, pax tamen modis omnibus amplectanda eſt: nulla etenim tam felix victoria, ut damna, quę eam comitantur, majora nō ſint.

b *Pax optima rerum*
Quas homini noviſſe datum eſt, pax una triumphis
Innumeris potior.

Nulla victoria factas expenſas ſatis compenſat. Tam bellum eſt noxium, ut cùm triumphat etiam, muros dejiciat; uti apud Romanos in uſu erat.

15. Poſtquam igitur Principem inter pulverem & ſanguinem deductum, in tranquillitate felicitateque pacis ſic conſtituimus, nunc hortamur, ut eandem conſervare, b ejuſque bonis frui ſtudeat, nec ea periculis, aut belli calamitatibus conturbet. Nunquam ad arma David veniebat, niſi laceſſitus, Theodoſius Imperator non quærebat bellum, ſed reperiebat potius. Glorioſa & Principe digna cura, quæ circa pacem procurandam occupatur.

c *Cæſaris hæc virtus, & gloria Cæſaris hæc eſt,*
Illa, qua vicit, condidit arma manu.

Nihil magis poſſeſſioni inimicum quàm bellum. Impia & imprudens doctrina, quæ odiorum & diffidentiæ ſemina fovendo docet ut belli materies ſuppetat, ubi commodum viſum d fuerit. Nunquam non in bello verſatur & vivit, qui ſemper illud cogitat. Sanius eſt Spiritûs ſancti conſilium, qui pacem e inquirendam & perſequendam ſuadet.

16. Concluſa ſemel pax jure humano divinoque fideliter ſervari debet, tametſi cum Anteceſſoribus tractata ea fuerit; neque hic diſtinctioni locus eſt inter unius & multorum imperium: Regnum

M m 6 enim

a Seneca. b Sil.Ital. c Propert. d *Semina odiorum jacienda, & omne ſcelus externum habendum cum lætitia.* Tac. l.12. Annal. e *Inquire pacem, & perſequere eam.* Pſal.33. 15.

enim & Reſpublica, in cujus commodum, cujuſque fide tranſactum fuit, una & eadem ſemper eſt, & nunquam interit. Tempus & communis conſenſio efficiunt, ut quod ſtatutum eſt ſemel, legis inſtar ſit. Nec ſufficit in ejuſmodi tractatibus vim, aut neceſſitatem obtendere: nam ſi ideò fallenda eſſet fides publica, nulla unquam foret de urbe, aut exercitu dedendo compoſitio, nulla pacis tractatio, quæ ſub iſto titulo rumpi non poſſet; atque adeò turbaretur tranquillitas publica. Reprehenſus fuit eo nomine Franciſus Galliæ Rex, quòd contrà quàm in captivitate ſuâ pactus fuerat, Carolo V. Imperatori, quaſi vim paſſus eſſet, bellum intulerit. Propter ejuſmodi artes, & tranſactiones æquivocas ac fraudulentas, nullæ omnino firmæ ſunt, adeoque ad eas ſtabiliendas opus eſt petere obſides, aut locum aliquem munitiorem retinere; quod pacem impedit, & bellis perpetuis orbem fatigat.

§. Cùm verò Princeps moleſtiis periculiſque belli defunctus jam fuerit, artibus pacis ſtudere totus debet; in quem finem opus erit

a *Nutrire, e fecondar l'arti, e gl' ingegni,*
Celebrar giochi illuſtri, e pompe liete,
Librar con giuſta lance, e pene, e premi,
Mirar da lunge, e preveder gli eſtremi.

Non abſque omni ſollicitudine tamen: facilè enim iterum evenire poteſt, ut bellum ejus quietem & tranquillitatem perturbet. Quare etſi arma deponat de manibus, non omnino tamen ex oculis dimittat. Non eum moveant antiqua quædam numiſmata, à quorum tergo pax depicta cernebatur, face ſcuta incendens: neq; enim prudenter hieroglyphicum illud excogitatum fuit, propterea quod confecto jam bello, vel maximè neceſſarium ſit conſervare arma, ne quid violentia adversùs pacem temerè audeat. Solus Deus quando eam populo ſuo largitus eſt, arcum conterere potuit (ut Pſalmiſta loquitur) & ar-

a Taſſ.

& arma confringere, & ſcuta *a* igni comburere; ipſe nimirum tanquam ſupremus belli arbiter, ad tuendam pacem, armis opus non habet. Verùm inter homines pax eſſe nequit, niſi violentiæ metus ambitionem coërceat. Hoc primum fuit incitamentum ad arma fabricanda, quæ defenſio adinvenit prius, quàm offenſio. Priùs aratrum mœniorum deſcripſit ambitum, quàm plateæ urbeſque diſponerentur, & uno eodemque ferme tempore erecta ſunt in agro tentoria militaria, & extructæ ædes. Nunquam ſecura foret tranquillitas publica, niſi cura armata ejuſdem ſomnum cuſtodiat. Status armis deſtitutus ſuſcitat hoſtem, & bellum accerſit. Non perſonuiſſent Alpes tot tubarum campeſtrium clangore, ſi Status Mediolanenſis urbes validioribus munitionibus firmatæ fuiſſent. Antemurale veluti eſt Regnorum omnium Monarchiæ Hiſpanicæ, atque propter ſuammet ſecuritatem laborandum eſſet omnibus, ut Statum illum fortiorem redderent: eâ enim ratione, & accedente maris potentia, Monarchia firma & inconcuſſa permaneret. Hominum animi, ſi vel etiam adamantini ſint, mœniorum defenſionem ſupplere nequeunt. Quibus quia Rex Witiza pleraſque Hiſpaniæ urbes nudaverat, Mauri eam invadere aggreſſi ſunt, ſublatis nimirum illis aggeribus, qui eorum incurſionibus uſque eò reſtiterant. Non tam curarum negligens fuit Auguſtus in ampliſſima illa, qua fruebatur, pace; quin reditus publicos inſtituit, & in ærario deponi juſſit, ut eſſet, quod in ſumptus militares, bello fortè ingruente, ſuppeteret. Si pacis tempore vires non exerceantur, & bellicis artibus non inſtruantur animi, minùs id fieri poterit, quando invaſionis periculum omnes jam in pavorem dederit, de fuga magis ſervandiſque fortunis, quàm de defenſione ſollicitos. Nullum majus ſtratagema, quàm Regnum ali-

 quod

a *Arcum conteret, & confringet arma: & ſcuta comburet igni.* Pſal. 46. 10.

quod otio ſuo & quieti relinquere. Deficiente exercitio militari, virtus quoque deficit. Ubivis terrarum Natura magnos animos procreat, quos aut occaſio in apertum protrahit, aut latêre facit otium. Nec viros generoſiores in Græciâ olim, & Romæ præterita dedêre ſæcula, quàm hodie naſcantur; verùm tunc fortes ſe geſſerunt, quia dominandi cauſſa armis ſe exercitabant. Non animum ſuum Princeps deſpondeat ob ſubditorum ſuorum ignaviam: diſciplina enim habiles eos reddet & idoneos, ad tuendam pacem, & bellum ſuſtinendum. Semper eos armorum occupet exercitio: bellum enim antevertere debet, qui pacem deſiderat.

SYMBOLUM C.

Brevis eſt reſpiratio, quæ cunas inter & tumulum intercedit; brevis inquam, ſed quæ gravia adferre poſſit detrimenta, ſi malè impendatur. Multis ſæculis Reſpublica aliqua unius momenti errorem deplorare ſolet. Ab illo imperiorum ruina pendet & exaltatio. Quod per multorum annorum ſpatium virtus & prudentia erexerunt, uno ſæpe temporis puncto malum evertit conſilium: a *brevibus* quippe *momentis* rerum *ſumma verti poteſt*. Quare in iſto vitæ theatro minimè ſufficit ſtadium ſuum decurriſſe, niſi curſus ad finem uſque æqualis ſit. Non coronatur, niſi qui legitimè ultimam mortis metam attigerit. Domorum ædificia primis lapidibus velut fundamento innituntur; ſtructura famæ iis, qui poſtremi ſunt: hi ſi glorioſi non ſint, mox illa corruit, & oblivione ſepelitur. Cunæ non florent, donec tumulus effloruerit, & tunc etiam vitiorum præteritorum vepres in flores convertuntur. Fama enim ultimus actionum eſt ſpiritus, quæ ab illâ lucem & decorem hauriunt. Atque hoc in flagitioſâ aliquâ ſenectute nunquam accidit, quin potiùs juventæ gloriam ea obliterat; uti Vitellio

a Tacit. lib. 5. Annal.

Vitellio quondam eveniſſe a meminimus. Perfectiſſimi etiam penicilli aut ſcalpri ductus laudem non ferunt, ſi opus imperfectum manſerit. Si fra-

gmenta in pretio habentur, non alia de cauſſa fit, quàm

a *Ceſſeruntque prima poſtremis, & bona juventa ſenectus flagitioſa obliteravit.* Tacit. l. 6. Annal.

quàm quòd ſtatuæ alicujus olim perfectæ particulæ ſint. Æmulatio, aut adulatio diverſas in vita actionibus formas tribuunt; at Fama, poſt obitum à paſſionibus iſtis libera, veras juſtaſque pronuntiat ſententias, quas poſteritatis tribunal *a* confirmat. Sat nôrunt nonnulli Principes, quantum interſit vitam virtutibus coronare, falluntur tamen in eo, quòd exiſtiment, ſupplere ſe iſtud poſſe, ſi illas in Epitaphiis diſcriptas aut repræſentatas in ſtatuis poſt ſe derelinquant, minimè advertentes probro potiùs eſſe virtutibus, ſi eô modo mortuum comitentur, quem vivum comitatæ non fuerant, atque adeò ipſa propè indignari marmora, ſi fictas Principis alicujus tyranni laudes viſendas, legendaſque exhibeant; contrà, ſponte ſua quaſi emolleſcere, ut tantò meliùs Principis alicujus boni in iis incidi poſſint glorioſa facinora, reducendo ſeſe poſtea ad duritiem priſtinam, ut ea æternitati conſecrent; quæ ipſa quoque interdum marmora ſuæ inſcribunt duritiæ. Epitaphii miraculoſi literæ fuêre ſanguineæ illæ lacrymæ, ex ipſis lapidibus Legione ad altare S. Iſidori, ubi Sacerdos rem divinam facturus conſiſtere conſueverat, *b* octo diebus ante obitum Regis Alphonſi Sexti ex intervallo manantes, in ſignum communis omnium luctûs; neque tamen lacrymæ illæ è lapidum juncturis, ſed ipſorum medio quaſi corde profluebant, non ſecus ac ſi tanti Regis luctuoſo obitu emolliti colliqueſcerent. Statua facinoroſi Principis, vitiorum ejus exemplar eſt, neque ullum marmor, aut æs tam ſolidum, quod tempori non ſenſim cedat: ſicut enim fabrica naturalis paulatim diſſolvitur, ita & per artem elaborata, adeoque ea ſola æterna eſt, quam efformant virtutes, intrinſeca & æterna animæ

a Suum cuique decus poſteritas rependit. Tacit. lib.4. Annal. *b* Mar. hiſt. Hiſp. l.10. c.7.

animæ *a* immortalis ornamenta. Quod in hominum inciditur animis; ab uno derivatum in alios, durat quo ad mundus perſeverat. Nullæ ſtatuæ magis perpetuæ, quàm quas virtus & beneficium in exiſtimatione & grata hominum memoria elaborant; quod documentum Mecænas Auguſto *b* dedit. Eam ob rem admittere noluit Tiberius, ut Hiſpania citerior templa ſibi erigeret, dictitans ea demum templa & effigies ſe exiſtimare, ſi ſui memoria in Reipub. animis *c* perennaret. Fortium Heroüm cineres in æternis applauſûs communis obeliſcis conditi æternùm perdurant, & licèt igni fuerint traditi, triumphant tamen, uti Trajani cineribus accidit. Nationum tam amicarum, quàm hoſtilium humeris corpus defunctum fortis illius Prælati Ægidii Albornocii Aſſiſiis Toletum deportatum fuit; & *d* *auxilio militari tuendum illud* Auguſti, *ut ſepultura* ejuſdem *quieta foret.* Sed eſto marmorum durities æriſque ſoliditas futura æquent ſæcula, neſcitur tamen poſteà, cujus cauſſa erecta illa *e* fuerint; ut hodie in Ægypti Pyramidibus videre licet; obliteratis eorum nominibus, quorum cineres ad perpetuandam memoriam iſthic fuerant conditi.

Atque ex dictis ſatis nunc liquet, quantum ſuprema ſua ætate conniti debeant Principes, ut ad glo-riam

a *Vi vultus hominum, ita ſimulachra vultus imbecilla, ac mortalia ſunt; formamentis æterna, quam tenere, & exprimere non per alienam materiam & artem, ſed tuis ipſe moribus poſſis.* Tac. in vita Agric. b *Statuas tibi neque aureas, neque argenteas fieri unquam ſine. benefaciendo autem alias tibi ſtatuas in ipſis hominum animis, nihil interitu obnoxias effice.* Mec. ad Auguſt. c *Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſura: nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi judicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur.* Tac. l. 4. Annal. d Idem l. 1. Annal. e *Inter omnes eos non conſtat, à quibus facta ſint, juſtiſſimo caſu obliteratis tantæ vanitatis auctoribus.* Pli. l. 36. 12.

riam eorum præteritam ultima quoque accedat, & utraque poſt obitum in hominum memoriâ æternum perennet; quem in finem oſtendemus hic paucis quomodo erga ſeipſum, erga ſucceſſores, & erga Status ſuos Princeps ſe gerere debeat.

§. Quod ad ſuammet perſonam attinet, ſcire Principem oportet, tanto imperium eſſe ferocius, minuſque rationi ſubditum, quanto ipſe ætate proceſſerit longiùs: caſus enim præteriti varias eum malitias edocent, & ſuſpicionibus ac diffidentiis indulgendo, crudelis ac tyrannus evadit. a *Vetuſtate imperii* ſuperbia *coaleſcit* atque *audacia*, & experientia inopiæ avaritiam procreat, quæ multa ſuadet indigna contra Majeſtatis decorum, unde denique Perſona ipſa in contemptum venit. Cupiunt Principes priſtinos ſuos mores, & antiquam conſervare gravitatem, obliti eorum, quæ juvenes fecerant, & in odium incurrunt. Sub prima imperii initia ardor gloriæ, & ſe perdendi metus advigilant, ut cautè prudenterque in omnibus procedatur: poſteà fatigatur ambitio, ut Princeps nec proſperis lætetur ſucceſſibus, nec adverſis b contriſtetur cumq; exiſtimet, vitium gloriæ ſuæ mercedem eſſe, & laborum præmium, turpiter ſeſe illi dedit; unde porrò fit, ut Principes perpauci imperando evadant meliores; uti de Saule & Salomone ſacræ teſtantur literæ. Similes nimirum in gubernando ſunt ſtatuæ illi, quam per quietem vidit Nabuchodonoſor; cujus caput aureum erat, pedes lutei. Veſpaſianus c *ſolus omnium ante ſe Principem, in melius mutatus eſt.* Et tametſi Princeps ſibi ſemper manere ſimilis ſtudeat, placere tamen omnibus non poteſt, ſi imperium ejus diuturnum ſit: grave enim eſt ſubditis, tanto tempore ab unius manu regi. Multitudo amat mutationes, & ſuiſmet lætatur periculis; uti in Tiberii d imperio accidit. Si Princeps bonus ſit, improbis

a Tac.l.14.Annal. b *Ipſum ſane ſenem, & proſperis, adverſiſque ſatiatum.* Tac.l 3. Hiſt. c Idem l 1. Hiſt. d *Multi odio præſentium, & cupidine mutationis, ſuis quoque periculis lætabantur.* Tacit.lib.3. Annal.

improbis odio eſt; ſi flagitioſus, & boni pariter, ac mali eum execrantur, & ſolùm de ſucceſſore *a* agitur, cujus gratiam omnes aucupantur; id quod non poteſt non diſplicere ſummoperè Principi, atque adeo in cauſſa eſt, cur ſuos oderit ſubditos, & peſſimè habeat. Pari paſſu, quo eum vires deſtituunt, cura quoque & vigilantia, prudentia item, intelligentia, & memoria eum deficiunt: b *quippe ut corpus, ſic etiam mens ſuum habet ſenium*; cupiens verò ſibi reſervare tempus illud à curis & moleſtiis gubernationis liberum, ſe ſuaq; Miniſtris ſuis committit, aut alicui ſibi familiari, in quem negotiorum onus incumbat, quique populi odium ſuſtineat. In quo caſu omnes ii, qui nec gratiâ florent apud Principem, nec gubernationis aut præmiorum participes ſunt, novum Dominum exoptant, & quoad poſſunt, procurant. Iſti ſunt principales ſcopuli, per quorum medium magnâ cum attentione navigandum eſt Principi, ne navem allidat. Et quamvis res periculo non careat, non tamen omnino deſpondeat animum: permulti enim Principes auctoritatem ſuam & exiſtimationem uſque ad extremum vitæ ſpiritum egregiè tuiti ſunt; quemadmodum in Rege Philippo Secundo orbis univerſus admiratus fuit. Motus prudentis gubernationis uſque ad ipſum mortis littus uniformis perſeverat, eumque contra odium, & ætatis extremæ incommoda exiſtimatio & fama præterita ſuſtentant; ut Tiberius *c* in ſemetipſo expertus eſt. Plurimum quoque ignoſcitur & indulgetur ſenio, quod in ætate juvenili minimè toleraretur; ut dicebat *d* Druſus. Verùm cùm grandes

a *Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant.* Tacit. lib. 1. Annal. *b* Ariſt. lib. 2. Polit. c. 7. c *Reputante Tiberio publicum ſibi odium, extremam ætatem, magiſque famâ, quàm vi ſtare res ſuas.* Tac. lib. 6. Annal. d *Sanè gravaretur aſpectum civium ſenex Imperator, feſſamque ætatem, & actos labores prætenderet: Druſo quod niſi ex arrogantia impedimentum?* Tacit. lib. 3. Annal.

des ſint iſtæ tempeſtates, oportet ut Princeps conſtantia ſeſe contra illas muniat, caveatque ne clavum gubernationis dimittat è manibus: nam ſi alterius eum permittat arbitrio, ipſe unà & Reſpublica naufragium facient. Dum vires Principi ſuppetunt, vivere & mori eum oportet laboribus occupatum. Imperium orbibus cæleſtibus ſimile eſt, qui nunquam conquieſcunt. Alium polum non admittit, niſi Principis. E complexu Reipublicæ, non ex otio, quies & ſolatia laborum ſenectutis *a* petenda ſunt Principi. Quòd ſi ad eos ferendos vires feſſæ jam ætatis non ſufficiant, & alienis indigeat humeris, ſuos tamen omnino non ſubtrahat, quamvis id ad ſpeciem ſolùm eſſet: exterior enim apparentia in oculis cœci & ignorantis vulgi tantundem operatur, ac res ipſa, & (ſicut alibi diximus) Miniſtros in officio continet, atque exiſtimationem tuetur. Porrò in iſto caſu tutius eſt, ſecretum trium virorum formare conſilium; uti fecit Rex Philippus Secundus, quàm uni ſoli ſe ſuaque committere: illos enim populus non pro familiarioribus Principis, ſed pro Conſiliariis habet.

Fugiat porrò Princeps avaritiæ vitium, exoſum omnibus, & ſenectuti proprium, quam nunquam deſerit, quantumvis aliis omnibus nuntius remittatur. Galba certè facilè conciliare potuiſſet animos, ſi aliquo modo liberalis *b* fuiſſet.

Præſentibus ſe accommodet moribus, veterumque, qui duri nimis ſunt & ſeveri, obliviſcatur. Quo in genere ſenes facilè peccant, aut quia iis innutriti ſunt, aut ex inani quadam gloria, aut quia mores novos imitari nequeunt; unde fit, ut omnium incurrant odium. Abripi ſe ſinunt humore illo melancholico, qui ex ſenii frigore naſcitur, & ludos omnes ac relaxationes improbant, obliti tempo-

ris

a *Se tamen fortiora ſolatia è complexu Reipublicæ petiviſſe.* Tacit. lib. 4. Annal. b *Conſtat potuiſſe conciliari animos, quantulacunque parci ſenis liberalitate.* Tacit. lib. 1. Hiſt.

ris illius, quod in ejuſmodi gaudia aliquando impenderunt.

Ne ullam præ ſe ferat æmulationem ratione Succeſſoris; uti fecit Rex Ferdinandus Catholicus, cùm Rex Philippus Primus in Caſtellæ Regnis ei ſuccederet. Tempus illud eſt, quo plerique novo Soli blandiuntur; & ſi quis ad id minùs promptum ſe exhibuerit, artificium eſt potiùs, ut viri conſtantis nomen apud Succeſſorem ſibi comparet, & tantò pluris ab eo æſtimetur; uti in Auguſti *a* obitu obſervatum fuit.

Humanitate, æquitate juſtitiæ, clementia, & rerum copia amari ſe ab omnibus faciat, illudque ſibi certò perſuadeat, ſi bene præfuerit, & ſtudia atque animos ſubditorum ſibi conciliando bonam de ſe concitârit opinionem, fore, ut facillimo negotio faventes ſibi porrò conſervet, ingenerando in omnium animis ſui amittendi metum, & retinendi deſiderium.

§. Atque omnes iſtæ artes plus etiam poterunt, ſi in Imperio ille ſucceſſerit, in quo Anteceſſor quodam modo renaſcatur, & perennis ſit: nam etſi adoptatio legis quædam ſit fictio, ſenex tamen videri deſinit, qui alium adoptat; uti Galba ad Piſonem *b* dicebat. In ſucceſſione omnem ſuam curam & induſtriam ponere debent Principes: neque enim res tam vana eſt, ac putavit *c* Salomon. Anchoræ & fulcra Imperii ſunt filii, & dominationis atque aulæ ſolatia. Optimè id Auguſtus intellexit, cùm liberis deſtitutus propinquiores adoptavit, ut velut

a *Patres, Eques. Quantò quis illuſtrior, tanto magis falſi, ac feſtinantes, vultuque compoſito, ne læti exceſſu Principis, neu triſtiores primordio, lacrymas, gaudium, queſtus, adulationes miſcebant.* Tacit. lib. 1. Annal.
b *Et audita adoptione deſinam videri ſenex, quod nunc unum mihi objicitur.* Tacit. l. 1 Hiſtor. c *Rurſus deteſtatus ſum omnem induſtriam meam, quam ſub ſole ſtudioſiſſimè laboravi, habiturus hæredem poſt me.* Eccl. 2. 18.

velut columnę eſſent, quibus Imperium *a* inſiſteret: b *Non Legiones* enim, *non claſſes, perinde firma Imperii munimenta, quàm numerus filiorum.* Nulli amici majores, quàm iſti, & qui majori ſtudio & æmulatione tyrannicis domeſticorum & extraneorum machinationibus ſeſe opponant. c *Proſperis* Principum *& alii fruuntur, adverſa* & labores *ad junctiſſimos pertinent. Amici tempore, fortuna, cupidinibus aliquando, aut erroribus imminuuntur, transferuntur, deſinunt:* non item *ſanguis cuique proprius*, qui licèt in alium transfuſus ſit, manet tamen *indiſcretus* inclinatione quadam ſecreta & naturali. Conſervatio Principis etiam Conſanguineorum ſalus eſt, illius errores ad hos quoque pertinent, adeoque eos emendare ſatagunt: ſiquidem ipſorum plus intereſt, illos agnoſcere, & confidentiùs etiam monere audent; uti Druſus faciebat, inquirens in ea, quæ Romæ in ejus Patre minùs probarentur, ut ea *d* corrigeret. Atque hæ rationes excuſare poſſunt nonnullos Pontifices, qui magnam nepotibus in tractandis negotiis auctoritatem tribuunt. Habet ſubditus in Principis filio, quem ſuis devinciat obſequiis, & patrem offendere metuit, qui filium potentiæ ſuæ & offenſarum hæredem poſt ſe *e* derelinquit; in iſto ſe Marcellus fundabat, cùm f *ſuaderet Priſco, ne ſupra Principem ſcanderet, ne Veſpaſianum ſenem triumphalem, juvenum filiorum patrem præceptis coërceret.* Spe Solis recèns orientis faciliùs frigidiora tolerantur crepuſcula, & ſegnes occumbentis umbræ. Confunditur ambitio, & tyrannis trepidare incipit. Libertas diſrumpere non audet ſervitutis catenam, cujus annulos in Succeſſoribus continuari videt.

a *Quo pluribus munimentis inſiſteret.* Tacit. l. 1. Annal. *b* Tacit. lib. 4. Annal. *c* Tacit. lib. 4. Hiſt. *d* Idem ibid. e *Utrumque in laudem Druſi trahebatur ab eo, in urbe inter cœtus, & ſermones hominum obverſante ſecreta patris mitigari.* Tacit. l. 3. Annal. f *Reliquit enim defenſorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.* Eccl. 30. 6. *g* Tacit. 4. Hiſt.

det. Non perturbatur quies publica variis diſſidentium ſtudiis, quis in Succeſſorem eligendus *a* ſit: jam enim omnes nôrunt, ex illius cineribus novum Phœnicem proditurum; immò jam interim radices ac vires accepit Succeſſor, amari & timeri ſe faciens; haud ſecus ac annoſa arbor, quæ alium producit ramum, qui in antiquæ locum ſenſim *b* ſubſtituatur.

Veruntamen ſi deſignatio Succeſſoris à Principis dependeat arbitrio, non tanti apud eum momenti eſſe debet iſta utilitas, ut ideò ſanguinem & Cognatorum commoda bono publico anteferat. Moyſes de ſuorummet filiorum habilitate non ſatis confiſus, Deo novi Ducis populi Iſraëlitici electionem *c* commiſit. In hoc Galba gloriabatur, quòd bonum publicum ſuæ antepoſuiſſet Familiæ, & aliquem ex Repub. in Succeſſorem *d* elegiſſet. Hoc ſupremum & maximum beneficium eſt, quod Statibus ſuis Princeps præſtare poteſt; uti idem Galba ad Piſonem dixit, cùm eundem in filium *e* adoptaret. Magnanimitatem ſuam ea in re oſtendat Princeps, dando operam, ut Succeſſor ipſo etiam melior ſit. Non magni ſeipſum æſtimat, qui non niſi vitiis Succeſſoris, aut comparatione unius gubernationis cum alia, gloriam ſibi quærere ſtudet; qua in re ipſe Auguſtus peccavit, eã ob cauſſam Tiberium

a eli-

a *Intemperantia civitatis, donec unus eligatur, multi deſtinandi.* Tacit. l. 2. Hiſtor. b *Ex arbore annoſâ, & trunco novam producit, quæ antequam antiqua decidat, jam radices & vires accepit.* Tol. de Rep. l. 7. c. 4. n. 1. c *Provideat Dominus ſpirituum omnis carnis hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc.* Num. 27. 16. d *Sed Auguſtus in domo ſucceſſorem quæſivit; ego in Republica.* Tacit. l. 1. Hiſt. e *Nunc eo neceſſitatis jam pridem ventum eſt, ut nec mea ſenectus conferre plus populo Romano poſſit, quàm bonum ſucceſſorem, nec tua plus juventa, quàm bonum Principem.* Tacit. ibid.

a eligens, nec advertens tamen, infamias aut glorias in imperio ſuccedentis Anteceſſori tribui, qui ejuſdem electioni cooperatus fuit.

Cura iſta boni Succeſſoris ex naturali parentum obligatione naſcitur, in eamque omnem ſuam operam conferre debent; illi enim in filiis ſuis quodammodo perennes vivunt; & ſanè contra naturalem rationem foret, ſi aut imaginis ſuæ præſtantiæ inviderent, aut eam expolire negligerent; & licèt magni alicujus & generoſi Principis educatio, magna quoque creare ſoleat pericula domeſtica: ſiquidem *optimi* b *quique mortalium, altiſſima cupiunt*, & ſæpenumerò anticipatis rationis & naturæ vinculis, laſſentur filii tam diuturnâ Coronæ exſpectatione, quodque deliciarum ac gloriæ tempus tantoperè differatur; uti Rhadamiſto in longâ illâ ſenectâ patris ſui Pharaſmanis Regis Iberiæ *c* accidebat. Quamvis etiam Spiritus ſancti monitum ſit: d *Non des* filio *poteſtatem in juventute, & ne deſpicias cogitatus illius*; his tamen non obſtantibus, nihil operæ intermitti debet à patre, quo minùs rectè educetur filius, quæ altera Naturæ eſt obligatio: nec propter particulares aliquos caſus ſpes omnis & confidentia abjicienda eſt. Nullus unquam Princeps magis filiorum arſit æmulatione, quàm Tiberius, & ideò tamen Roma exceſſit, e *ut amoto Patre, Druſus munia conſulatûs ſolus impleret.*

At ſi fortè etiam iſtis ſuſpicionibus artibus quibuſdam politicis velint occurrere, adhibeat pater filium ſuum ad Status bellique negotia, non ad ea, quæ gratiam continent: illis enim prioribus non tantoperè plauſus captatur vulgi, quod liberali & be-

a *Ne Tiberium quidem caritate, aut Reipub. cura ſucceſſorem adſcitum, ſed quoniam adrogantiam, ſævitiamque introſpexerit, comparatione deterrima ſibi gloriam quæſiviſſe.* Tacit. l. 1. Hiſt. *b* Idem l. 4. Annal. c *Is modicum Hiberia Regnum ſenecta patris detineri ferociùs crebriuſque jactabat.* Tacit. l. 12. *d* Eccl. 30. 11. *e* Tacit. l. 3. Annal.

benevolo filii ingenio facilè capitur, quæ res patribus regnantibus plurimum *a* diſplicet. In negotia introduci poterit filius, non in ſubditorum animos. Prudens ea in re Auguſtus, quando Tribunitiam dignitatem petiit pro Tiberio, tanto artificio eum collaudavit, ut vitia illius excuſando ea velut *b* exprobraret; & fama fuit, Tiberium c *ad oſtendendam* filii ſui Druſi *ſævitiam, movendaſque populi offenſiones*, eidem conceſſiſſe, ut ludos ſpectaret gladiatorios, ſicut & lætari ſolebat, quoties inter ejus filios & Senatum contentio *d* oriretur. Verùm artes iſtæ noxiæ magis ſunt & minùs ſinceræ, quàm integritatem paternam deceat. Prudentius conſilium eſt, virum aliquem cordatum Principi adjungere, penes quem negotiorũ cura ſit & directio; uti fecit Veſpaſianus, qui filio ſuo Domitiano Præturam dedit, Mucianum verò laborum ſocium eſſe *e* voluit.

5. Quòd ſi filius longioris vitæ patris impatiens tantos ſumpſerit animos, ut ambitioſa aliqua machinatio contra amorem & venerationem parenti debitam timeatur, negotio alicui applicari poterit, in quo cogitationes ſuas & animi vigorem occupet; qua de cauſſa Pharaſmanes Iberiæ Rex filio ſuo Rhadamiſto *f* Armeniæ occupandæ curam dedit. Uti vero ea cautione honorandi filium, eumque gravioribus occupandi muneribus in ejuſmodi caſibus omnino opus eſt; ita curandum quoque, ut al-

a *Diſplicere regnantibus civilia filiorum ingenia.* Tacit. lib. 2. Annal. b *Quanquam honora oratione quædam de habitu, cultuque, & inſtitutis ejus jecerat, quæ velut excuſando exprobraret.* Tacit. l. 1. Annal. c Idem ibid. d *Lætabatur Tiberius, cùm inter filios, & leges Senatus diſceptaret.* Tacit. l. 2. Annal. e *Cæſar Domitianus Præturam cepit. Ejus nomen epiſtolis, edictiſque proponebatur. Vis penes Mucianum erat.* Tacit. l. 4. Hiſt. f *Igitur Pharaſmanes juvenem potentiæ promptæ, & ſtudio popularium accinctum, vergentibus jam annis ſuis metuens, aliam ad ſpem trahere, & Armeniam oſtentare.* Tacit. l. 12. Annal.

alteri alicui armorum committatur imperium: nam qui illis cum poteſtate præeſt, ſupremus aliorum eſt arbiter. Ad eum finem Otho fratrem ſuum Titianum præfecit exercitui, imperium ac poteſtas penes Proculum *a* manſit. Tiberius quoque, poſtquam Senatus Germanicum ad procurandas Provincias transmarinas deſtinaſſet, Piſonem Syriæ Legatum conſtituit,ut illius ſpes & conſilia *b* coërceret. Et nunc quidem in Europa ea Statuum & Imperiorum eſt ratio, ut minùs iſta timenda ſint pericula. Quod ſi tamen filii alicujus Natura tam inhumana eſſet & ferox, ut remedia recenſita ad patris ſecuritatem minimè ſufficerent, videat num illud adhibendum ſit, quo Rex Philippus Secundus uſus eſt adversùs Principem Carolum filium ſuum unicum, ob quam executionem obſtupuit Natura, attonita de ſuamet potentia hæſit Politica, & mundus inhorruit.

§. Quòd ſi propter filii odium ſubditorum fidei diffiſus fuerit, nullum ſolet eſſe oportunius remedium, quàm ſi eum in aula & ſub protectione alterius majoris Principis (dummodo nulla timenda ſit æmulatio) educari faciat, cum quo deinde ſuam firmet amicitiam. His rationibus permotus Phrahates Parthorum Rex Filium ſuum Vononem in aula Auguſti enutriri *c* voluit. Quamvis contrarius interdum inde oriatur effectus: nam poſteà ſubditi eum ut extraneum aſpernantur, qui peregrinis imbutus moribus revertitur, ut de eodem Vonone experientia *d* docuit.

§. In aſſignando filiis ſuis ſtatu cautè prudenterque

a *Profecto Brixellum Othone, honor Imperii penes Titianum fratrem, vis ac poteſtas penes Proculum Præfectum.* Tac. lib. 2. Hiſt. b *Qui Syriæ imponeretur, ad ſpes Germanici coërcendas.* Idem ibid. c *Partemque prolis, firmandæ amicitiæ, miſerat: haud perinde noſtri metu quàm popularium fidei diffiſus.* Tac. l. 2. Annal. d *Quamvis gentis Arſacidarum, ut externum aſpernabantur.* Idem ibid.

terque procedat Princeps: interdum enim Regni aliujus incrementum id eſſe ſolet, interdum ruina potius, præſertim in filiis ſecundo genitis, qui natu majoribus communiter ſuam prærogativam invident, uti & in filiabus, ſi ſuiſmet nubant ſubditis, unde invidiæ naſcuntur & ęmulationes, ex his verò ſeditiones & bella civilia. Metuens iſtud periculum Auguſtus, noluit filiam ſuam Equiti Romano uxorem dare, propterea quod a *immenſum attolli provideret, quem conjunctione tali ſuper alios extuliſſet,* b ſed *Proculejum* potiùs, *& quoſdam* alios *in ſermonibus habuit, inſigni tranquillitate vitæ, nullis Reipublicæ negotiis permixtos.*

In procuranda item tutela, & educatione filii, qui pupillus adhuc in ſtatu ſuccedere debet, omni prudentiâ & dexteritate patris opus eſt: nullus enim caſus inſidiis ac periculis equè expoſitus eſt, ac ille; quâ in re præſentia habemus exempla, & legimus præterita multorum Principum, qui in ætate ſuâ pupillari vitam pariter & ſtatus amiſerunt, aut graves perpeſſi ſunt c calamitates: nam ſi tutela & educatio matri committatur, etſi huic magis tutò credi poteſt, rarò tamen in fœminis tanta prudentia reperitur & experientia, quanta requiritur. Taceo, quòd multis deſit illa animi virtus, ut timeri ſe faciant, & auctoritatem ſibi concilient. Si munus illud in Patruum cadat, aut Avunculum, ſtrictiſſima etiam & ſolidiſſima ſanguinis vincula diſrumpęre ſolet imperandi cupiditas. Si in Miniſtros cadat, unuſquiſque commodo ſuo privato ſtudet potius, & inter ipſos oriuntur diſcordiæ. Subditi æqualium ſpernunt imperium, unde tumultus & bella naſcuntur civilia. E tot igitur tantiſque periculis atque incommodis minora Princeps eligat, examinando Naturam ſtatûs, & eorum, qui tutelæ & gubernationis curam poſſunt ſuſcipere, & ejuſmodi ſubditorum formam

 eligen-

a Tacit. lib. 4. Annal. b Idem ibid. c *Væ tibi terra, cujus Rex puer eſt.* Eccl. 10. 16.

eligendo, in quâ pupilli ſecuritati ſic conſulatur, ut in ejus ruinam facilè conſpirare nequeant. In iſto caſu refert plurimùm, ut quam primùm ad negotia adhibeantur ii, quibus poſt patris obitum filii tutela ac directio, & procuratio Status committi debent.

Nec illud ſolùm Princeps ſtudeat, ut Succeſſorem ſecurum reddat, & inſtruat, verùm etiam ut caſus novæ ejuſdem gubernationis prævertat, ne quid inde periculi oriatur: nam dum mutantur vela, in diſcrimine verſatur navis, & dum novæ introducuntur formæ, pati ſolet Natura ob defectionem finium, vigorémque principiorum. In illa rerum viciſſitudine gravia oriuntur pericula inter concurrentis utriuſque gubernationis undas, non ſecus ac quando rapidum aliquod flumen in aliud ſimile cum impetu defluit. Facilè Succeſſoris perit auctoritas, & varias contra ſe experitur machinationes ac *a* novitates. Dabit itaque Princeps operam, ut ultimus gubernationis ſuæ exitus tam quietus ac tranquillus ſit, ut abſque incommodis alius aliquis eidem queat ſuccedere; & ſicut, dum nautæ portum ſubeunt, remi tolluntur, & contrahuntur vela, ita Principem gubernatione defungi oportet, deponendo ex animo omnes belli offenſioniſve cogitationes, antiqua ſtabiliendo fœdera, & alia nova ſanciendo, cum finitimis præſertim, ut pacem Statibus ſuis conciliet.

b *De la matura età pregi men degni*
Non fiano ſtabilir pace, e quiete,
Mantener ſue Città fra l' arme, e i Regni
Di poſſente vicin tranquille, e chete.

Diſſimulet offenſas, uti Tiberius fecit cum *c* Getuli-

a *Quando anſuros expoſcere remedia, niſi novum & nutantem adhuc Principem, precibus, vel armis adirent.* Tac. l. 1. Annal. *b* Taſſ. *c* *Multaque gratia manſit reputante Tiberio publicum ſibi odium, extremam ætatem, magiſque fama quàm vi ſtare res ſuas.* Tacit. l. 6. Annal.

tulico, & Rex Philippus Secundus cum Ferdinando de Medicis: tali enim tempore Principes prudentiores arcum Iridis ſepulcris ſuis jubent ſuperſtrui, qui pacis ſignum ſit Succeſſoribus, non lanceam terræ infixam; uti Athenienſes faciebant, ad ſuadendam hæredi injuriarum vindictam. Provincias exteras conſiliis & aſtu, non armis *a* regat. Gubernatores iiſdem præficiat facundos, pacis amicos, & belli inexpertos, ne fortè illud concitent; uti Galbæ temporibus *b* factum. Subditorum animos & lites componat. Injurias arceat, moderetur exactiones, novitates populo exoſas tollat, & eligat Miniſtros prudentes, amantes concordiæ & tranquillitatis publicæ. Ita fiet, ut pacatis hac ratione, formatiſque ad quietem & manſuetudinem animis, eandem quoque de Succeſſore ſibi polliceantur ſubditi, neque res novas moliantur.

a *Conſiliis & aſtu res externas moliri, arma procul habere.* Tacit. lib. 5. Annal. b *Hiſpaniæ præerat Cluvius Rufus vir facundus, & pacis artibus, belli inexpertus.* Tac. lib. 1. Hiſtor.

SYMBOLUM CI.

MUlti inſignes viri plurimùm quà ſpeculatione, quà experientia elaborarunt, ut perfecti alicujus Principis ideam efformarent. Integris ſæculis opus fuit ad effingendum Vas illud ex Oſtro Regium, ſed terreum tamen, non minùs fragile, quàm reliqua, magiſque, quàm ullum aliud, caſibus obnoxium, præſertim ſi Figulus è Machiavelli diſciplina ſit, unde omnia prodeunt contorta, & non niſi mox iterum interitura; quale fuit illud, quod reliquorum omnium quaſi exemplar & normam poſuit. Hactenus quidem Symbolis noſtris illud egimus potiſſimùm, ut purpuram iſtam excoleremus, cujus tela coccinea poſt breve temporis ſpatium iterum abit in cineres. A cunis ſuum ſumpſit exordium, finitur in tumulo. Hæc vitæ parentheſis

, quam breviſſima temporis clauſula intra ſe
mplectitur. Nec facilè dixerim, quæ felicior ho-
ſit. illane, qua lucem hanc primùm aſpicimus o-

is,an illa qua mortis *a* immergimur tenebris! u-
enim principium, altera laborum finis eſt; &
tam-

a Melior eſt dies mortis, die nativitatis. Eccl. 7. 2.

tametſi inter eſſe, & non eſſe multum interſit, illud tamen ad ſolam materiam pertinet, non ad hominis formam, quæ immortalis eſt, & morte perficitur. Naturalis eſt ſepulcri horror, ſi tamen potentior in nobis eſſet ratio, quàm vivendi appetitus, plurimùm utique lætaremur, quando illi fieremus propinquiores; ſicut lætantur, qui theſaurum quærentes, mortuorum urnas inveniunt, certi nimirum optatas opes in iis fore *a* reconditas. Etenim in ſepulcro anima verum æternæ quietis theſaurum reperit. Iſtud indicare voluit Simon Machabæus hieroglyphico illo ſculptarum navium ſupra columnas, quibus Patris ſui & fratrum *b* Mauſoleã cingi juſſit; innuens ſcilicet vitæ noſtræ navem mundi hujus fluctibus innatantem fluctuantemque, tum demum conquieſcere, cùm ad littus mortis appulſa fuerit. Et quid vita aliud eſt, quàm perpetuus mortis timor? nihil ſiquidem eſt, quod diuturnam ejus durationem certò nobis polliceri poſſit. Multa ſigna mortis portendunt vicinitatem; at nullum reperitur, quod certos vitæ terminos ritè deſignet. Florentiſſima etiam ætas, optima corporis conſtitutio nec unam vitæ horam ſatis tutò præſtare nobis poſſunt. Ipſum cor, quod in quietis loco eſt in hoc corporis horologio, præſentes quidem indicat horas, at non futuras. Nec debet incertitudinem iſtam Naturæ odium quiſquam interpretari, ſed favorem potiùs: nam ſi æquè præfinitum eſſet moriendi tempus, ac naſcendi, diſtruendi corporis, ac efformandi, nimis alienam à rectâ ratione vitam homo duceret; atque adeò ne unicum quidem certum momentum ad reſpirandum illi dedit, ſed contrà potiùs in rebus omnibus indicia plurima poſuit vitæ brevioris. Terra hanc ei repræſentat florum ſuorum juventute, & canitie meſ-

 ſium;

a *Quaſi effodientes theſaurum, gaudentque vehementer, cum invenerin, ſepulcrum.* Job. 3. 21. b *Circumpoſuit columnas magnas: & ſuper columnas arma, ad memoriam æternam: & juxta arma naves ſculptas.* 1. Mach. 13. 29.

ſium; aqua undarum fugacitate; aër ignibus, quos in momento ſuccendit, & rurſum extinguit; cælum in illo principe lumine, quod unus idemque dies in aureis Orientis cunis naſci videt, & mori in obſcuro Occidentis tumulo. Verùm ſi mors malorum omnium malum extremum eſt, in felicitate poni debet, quòd tam celeriter advolet. Quantò minùs cunas inter & tumulum intercedit temporis, tanto minor laborum & ærumnarum curſus eſt. Propterea Jobus translatum ſe optabat de utero matris ſuæ ad *a* tumulum. Simul ac naſcimur, conſtringimur vinculis, & vivimus poſteà curis *b* impliciti, nec melior ea in re naſcendi conditio Principum, ac *c* cæterorum. Si in longæva vita humana conſiſteret felicitas, homo vivendi diuturnitate etiam cervos excederet: indignum enim foret, ullum animal felicius eſſe, quàm hominem in cujus obſequium illa omnia ſunt *d* condita. Deſiderium illud naturale, ut horæ celeriter tranſeant, argumento eſt, non eſſe tempus, quod humanam felicitatem conſtituat, aliàs enim in eo conquieſceret animus. Quod præter tempus appetit, illi adhuc deeſt. In Principibus, quippe qui majoribus expoſiti ſunt caſibus, magis quàm in ullis aliis experientia commonſtrat, quòd in longiori vita Fortuna periclitetur: hæc enim tam proſperis fatigatur, quàm adverſis. Fortunatus fuiſſet Ludovicus Undecimus Franciæ Rex ſi ante extremæ ſuæ ætatis calamitates, & miſerias diem ſuum obiiſſet. Mare quoddam tempeſtuoſum eſt omne Imperium, quod longiori vitæ decurſu tranquillum conſervari non poteſt. Qui vivit diutiùs, plura pericula tempeſtateſq; experitur. Ve-

a *Quare de vulva eduxiſti me? qui utinam conſumptus eſſem, ne oculus me videret! Fuiſſem quaſi non eſſem, de utero translatus ad tumulum.* Job. 10. 18. b *In involumentis nutritus ſum & curis magnis.* Sap. 7. 4. c *Nemo enim ex Regibus aliud habuit nativitatis initium.* Ibid. d *Ipſas omnes feras hominum cauſa factas natura fuiſſe neceſſe eſt.* Ariſt. l. 1. Pol. c. 5.

Verùm ſpectato fine & perfectione Naturæ; felix eſt vita diuturna, quando ſecundum Jobi teſtimonium matura ad ſepulchrum pervenit, veluti frumentum ad *a* granarium, antequam ſenectus decrepita eam flacceſcere faciat: tunc enim unà cum tenebris mortis vitales refrigeſcunt ſpiritus, corpus ad obeundas functiones fit inidoneum, nec manus tremula Imperii clavum ampliùs moderari poteſt, nec viſus perſpicere cæli nubes, ventorum vias, & maris ſcopulos, nec auditus percipere Scyllæ & charybdis latratus. In tantis Naturæ miſeriis deeſt Principi conſtantia, & reductus ſenſuum humiditate ad ætatem puerilem; omnia perſuaderi ſibi patitur, & regi ſe ſinit à malitia, quæ magis ſolers tunc eſt in iis, quos circum ſe habet, quique *minore* tunc *metu peccant, & majore* b *præmio.* Mulieres voluntati & arbitrio ejus dominantur, uti in Livia videre fuit, quæ c *ſenem Auguſtum devinxerat adeò, ut Nepotem unicum Agrippam Poſthumum, in Inſulam Planaſiam projiceret:* immò ad talem redegit ſtatum, ut qui antè totum orbem in pace conſervare noverat, ne ſuam quidem poſteà Familiam ſciret *d* regere. Unde porrò fit, ut Majeſtas irriſui & faſtidio ſit omnibus; cujus rei exemplum Galba *e* fuit. Nationes aliæ eum aſpernantur & attentant aggredi; velut Arbanus Tiberio *f* factitabat. Perit Principis decrepiti auctoritas, & juſſa ſpernuntur, quia non putantur ab illo proficiſci; uti de Tiberii manda-

a *Venies in ſepulchrum tanquam frumentum maturum, quod in tempore meſſuerunt.* Job.5.26.ſec. LXX. b *Cum apud infirmum, & credulum minore metu, & majore præmio peccaretur.* Tac.l.1. Hiſt. c Tac.l.1. Ann. d *Nulla in præſenti formidine, dum Auguſtus ætate validus, ſeque & domum, & pacem ſuſtentavit. Poſtquam provecta jam ſenectus ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis & ſpes nova: pauci bona libertatis incaſſum diſſerere.* Ibid. e *Ipſa ætas Galbæ & irriſui & faſtidio erat.* Tac. lib.1. Hiſt. f *Senectutem Tiberii, ut inermem deſpiciens.* Tacit. lib. 6. Annal.

tis multi *a* opinabantur. Populus illum exceratur, quippe quem pro inutili habet inſtrumento, unde omnia manant gubernationis incommoda ac detrimenta; cumque amor ex utilitate ferè naſcatur, & nutriatur ſpe, plerique parvi illum æſtimant: nam multum largiri non poteſt, ui parum vitæ ſupereſt. Velut b *precarium* ejus *imperium*, *& brevi tranſiturum* habetur; uti Galbæ *c* accidit, & Miniſtri velut accipitres Norwegiæ, ut diem lucrentur, mox ungues in bona publica injiciunt, officia & gratias pretio divendentes, perinde ut ejuſdem Imperatoris Galbæ liberti faciebant.

Cùm igitur provecta ætas ad talem pervenerit ſtatum, inſtructione Principi opus eſt, magis ut ſuam agnoſcat inhabilitatem, & imperii onus in Succeſſorem transferat, quàm documentis ad illud continuandum. Ne falli ſe ſinat ambitione, opinionem & plauſum præteritum ſibi ponendo ob oculos: neque enim homines Principem, qualis fuerit, ſed qualis modò ſit, conſiderant. Nec ſufficit aliis metum aliquando incuſſiſſe, niſi jam quoque timeri ſe quis faciat; uti nec bene olim gubernâſſe, ſi nunc ritè præeſſe neque poſſit, neque nôrit: Imperium enim maris inſtar eſt, quod cadavera inutilia mox in littus ejicit. Princeps ab animæ formâ æſtimatur, quâ jubet, imperat, punit, & præmiatur; quò d ſi illa unà cum ætate deficiat, perit exiſtimatio, atque adeò prudentis erit agnoſcere tempori injurias & contemptum ætatis, & ſubducere ſe illis, antequam eveniant. Si negotia Principi valedicere debeant, ſatius eſt, Principem illis valedicere. Egregium facinus eſt, ſuammet agnoſcere fragilitatem, & ultrò etiam Majeſtatem deponere antè, quàm mors violenter eam eripiat, ne dicatur

a *Falſas literas, & Principe invito exitium domui ejus intendi clamitat.* Tac. l. 5. Ann. *b* Id. l. 1. Hiſt.
c *Iam afferebant venalia cuncta, præpotentes libertati. Servorum manus ſubitis avidæ, & tanquam apud ſenem feſtinantes.* Tac. l. 1. Hiſt.

tur ſibi ignotus obiiſſe, qui vixit notus omnibus. Cogitet Regale ſuum ſceptrum *a* herbæ illi, cui idem ſceptri nomen eſt, eſſe ſimile, quæ brevi tempore in vermiculos convertitur; & ſi univerſus terræ globus vix puncti inſtar eſt ad cælum comparatus, quid erit unica Monarchia, quid unicum Regnum? Et licèt ampliſſimum etiam fuerit, nihil inde, niſi ſolum *b* ſepulcrum efferet; aut ſicut Saladinus dicebat, induſium aliquod mortuale, nullâ aliâ ſecum aſportatâ *c* gloriâ. Non ſemper Reipublicæ vivere debet Princeps, ſed tempus aliquod ſibi quoque reſervare, dando operam, ut ſub vitæ occaſum mortis horizon immunis & liber ſit à vaporibus ambitionis, & à nubibus paſſionum atque affectuum; uti Sol in præſenti exhibet Symbolo, cui occaſionem dedit ſepulcrum Joſue, in quo ſimulacrum Solis erectum fuit, illo tamen diſcrimine, quòd ibi poſitus fuerit in memoriam ſtationis ſuæ, quam præſtitit voci illius *d* obediendo; hic verò ad ſignificandum, quòd ſicuti clarus ſerenuſque Solis obitus certum ſignum eſt mane ſequenti iterum cum ſerenitate orituri; ita imperium, quod ſanctè & feliciter clauditur, denotet felicem quoque fore, qui in præmium virtutis & ultimi exempli hujus efficaciâ in eodem ſucceſſurus eſt. Ritè vivere & mori etiam docet religioſus ille ſeceſſus Caroli V Imperatoris, tam à curis publicis alieni, ut nunquam ampliùs de Monarchiæ ſuæ priſtinæ ſtatu ſciſcitaretur, traducto jam ingenti illo animo ad heroïca aliàs facinora ficto factoque, ad hortuli alicujus culturam, & ad fallendas horas (poſt ſpiritualia peracta exercitia) ingenioſis quibuſdam artibus.

§. Quòd ſi graves pertimeſcantur controver-

a Theoph. l. de plant. b *Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, & ſolum mihi ſupereſt ſepulcrum.* Job. 17. 1. c *Homo cùm interierit, non ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria ejus.* Pſ. 48. 18. d *Steteruntque Sol, & Luna.* Joſ. 10. 13.

ſiæ, aut ſeditiones in ipſâ Coronæ ſucceſſione, ad eorum pertinebit prudentiam, qui morienti Principi aſſiſtunt, ut mortem ejus ſecretam habeant, eamque, & quis rerum potiatur, uno eodemque divulgent tempore: in ejuſmodi enim caſibus populus juveni cuidam equo & nondum domito ſimilis eſſe ſolet, qui niſi priùs ephippio inſternatur, quàm illud videat, non admittit. Hâc cum prudentiâ Livia Auguſti celavit obitum, donec Tiberius in ejus locum *a* ſufficeretur uti & Agrippina mortem Claudii, ab ipſâ veneno ſublati, tantâ cum diſſimulatione, ut eò etiam defuncto ejus nomine cogeretur Senatus, & fierent ſupplicationes pro ejuſdem ſalute, tempuſque ſuppeteret, ut interim de Neronis *b* ſucceſſione ageretur.

Divulgato Principis obitu, nec pietas, nec prudentia lacrymas & mœſtitiæ ſigna cohibenda ſuadet: neque enim Spiritus ſanctus ea ullo modo prohibet, quin conſulit *c* potiùs. Abneri mortem univerſus deploravit populus, & David ipſe funus illius uſq; ad ſepulcrum proſecutus *d* eſt. Etſi enim non deſint piæ quædam ac Chriſtianæ conſiderationes quæ ſolari nos poſſint; licèt item certa quędam fuerit Natio, quæ minori immortalitatis luce prædita naſcentem lacrymis proſequeretur, & vita defunctum efferret cum gaudio, hæ tamen omnes conſiderationes pro iis ſolùm ſunt, qui ad meliorem vitam tranſiere, non pro vivorum derelictione & ſolitudine. Etiam Chriſtus Dominus Servator noſter Lazarum à mortuis ſuſcitaturus ad ſepulcrum illius lacrymas *e* effundere viſus eſt. Vltima hæc luctus indicia dolori & teneritudini naturalium

a *Simul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit.* Tac l. 1. Annal. b *Dum res firmando Neronis imperio componuntur.* Tac. l 12. Ann. c *Fili in mortuum produc lacrymas.* Eccleſ. 38. 16. d *Plangite ante exequias Abner, porro David ſequebatur feretrum.* 2. Reg. 3. 31. e *Et lacrymatus eſt* IESVS. Ioan. 11. 35.

lium affectuum prohiberi nequeunt. Bilances ſunt, quæ defuncti Principis expendunt merita, quibuſque æſtimari poteſt, in quanto apud populum fuerit pretio; obtuſæ item amoris & obedientiæ in ſubditis; quibus ſervitutis annuli magis in dies conſolidantur, & Succeſſori animus additur. Non oportet tamē ad luctum ſumptuoſum obſtringere populum, ne Principis mors nimis ei gravē tributū fiat.

§. Pompa funebris, Mauſolea magnifica, adornata ſtatuis & cælaturis magnorum ſumptuum, non mera Principum vanitas æſtimari debent, ſed generoſa quædam pietas potiùs, quæ ultimum deſignat humanæ Majeſtatis terminum, & magnificentia illa, qua honorantur, & aſſervantur eorum cineres, oſtendit cultum ac venerationem Majeſtati debitam: neque enim ſepulcra aliud ſunt, quàm muta quædam hiſtoria proſapiæ *a* Regiæ. Exequiæ Regum Davidis & Salomonis inſigni cum pompâ & ſplendore celebratæ ſunt.

§. In privatorum exequiis magnâ vigilantiâ opus eſt, facilè enim introducuntur ſuperſtitiones Religioni noxiæ, illusâ imaginatione ex eo; quod à defunctis aut ſperat, aut metuit; quia verò etiam funerum ſumptus quotidiani ſunt, & ad multos pertinent, omnino moderari illos expedit: dolor enim & inanis gloria nimiùm augere eos ſolent. Plato ſepulcrorum fabricæ certum poſuit pretium; uti & Solon, & poſt eos Romani. Rex Philippus Secundus pragmaticam edidit ſanctionem, quâ nimias exequiarum expenſas moderatur & corrigit, b *Paraque*(verba ipſius ſunt) *lo que ſe gaſta en vanas demonſtraciones, i aparencias, ſe gaſte, i diſtribuya en lo que es ſervicio de Dios, i aumento del culto divino, i bien de las animas de los defuntos.*

§. Vidit hucuſque Serenitas Veſtra nativitatem, mortem, & exequias Principis, quem iſta formant

a *Quomodo imaginibus ſuis noſcuntur; quas nec victor quidem abolevit, ſic partem memoriæ apud Scriptores retinent.* Tac. l. 4, Annal. *b* L. 2. tt. 5. l. 5. comp.

Symbola, hujus ædificii politici fabricæ quaſi coràm aſſiſtens, à primò uſque ad ultimum illius lapidem; atque ut nunc eadem Serenitas Veſtra omnia faciliùs recolat, operæ pretium exiſtimavi, aliquam quaſi ædificii totius ideam ſeu ſpeculum hic apponere, in quo illud repræſentetur, ſicut in minori major repræſentatur civitas. Erit iſte Rex Ferdinandus Catholicus Serenitatis Veſtræ Avus, ſub cujus glorioſo imperio omnes pacis bellique artes floruerunt, & utriuſque Fortunæ tam proſperæ, quàm adverſæ exempla vidimus. Infantia magni iſtius Regis adulta & virilis fuit. Quod ars & ſtudium in eo perficere nequiverunt, perfecit experientia, tranſactâ in exercitiis militaribus juventute. Otium illius negotium erat, relaxatio animi vigilantia. Affectibus ſuis dominabatur, magis dictamina ſecutus politica, quàm naturales inclinationes. Deo magnitudinem ſuam in acceptis retulit, & gloriam è ſuis quæſivit facinoribus, non alienis Majorum. Imperium officii loco habuit potiùs, quàm ſucceſſione partum. Regno celeritate & præſentiâ ſuâ quietem reddidit. Evexit Monarchiam virtute & prudentiâ; firmavit religione & juſtitiâ; conſervavit amore & auctoritate; exornavit artibus; ditavit agrorum culturâ & commerciis, & fundamentis atque inſtitutis verè politicis æternaturam reliquit. Tam aulæ ſuæ, quàm Regnorum Rex fuit; tam in illâ, quàm in his Oeconomus & Paterfamilias. Liberalitatem temperavit parſimoniâ, benignitatem auctoritate, modeſtiam gravitate, clementiam juſtitiâ. Animadvertendo in paucos comminatus eſt multis, & remunerando nonnullos omnium ſpes aluit. Offenſis in perſonam ſuam admiſſis veniam dedit, non iis, quæ ad dignitatem Regiam pertinerent. Subditorum injurias, non ſecùs ac ſibi factas, ultus eſt: nam ut Patrem eorundem ſe gerebat. Statum potiùs, quàm decorum periculo expoſuit. Nec Fortunâ proſperâ efferri ſe paſſus eſt, nec adverſâ

de-

dejici. In illa adverſùs hanc ſe communiebat; in hac verò ſua elaborabat induſtria, ut ad illam rediret. Tempori ipſe ſervivit, non contrà ipſi tempus. Paruit neceſſitati, eaque opportunè uſus eſt, ſuæ eam utilitati accommodando. Amari ſe fecit, & metui. Ad dandas petentibus aures fuit facilis. Audiebat, ut ſciret, & ſciſcitabatur, ut inſtrueretur. Non fidebat hoſtibus, & à ſuis etiam amicis ſibi cavebat. Amicitia illius erat utilitas publica; cognatio, ratio Statûs; confidentia ſollicita; diffidentia prudens; cautio, providentia; ſuſpicio, circumſpectio; malitia, defenſio; diſſimulatio, tutela. Neminem fallebat, fallebantur tamen alii verborum ipſius & tractatuum æquivocatione, quos tam dextrè inſtituere noverat, ut (ſi malitiam prudentia ſuperari neceſſe foret) expedire ſe nôſſet abſque eo, quod fidem publicam frangeret. Nec Majeſtatem illius mendacium fallere audebat, nec ſcientiam adulatio. Miniſtrorum utebatur opera, abſque nimio tamen & privato erga eos affectu. Conſilium eorundem admittebat, regi verò ſe ab iis minimè patiebatur. Quod efficere ipſemet poterat, non committebat aliis. Deliberabat diu, exequebatur celeriter. In iis, quę facere conſtituerat, effectus priùs innoteſcebant, quàm cauſſæ. Legatos ſuos ſuâ celabat conſilia; quoties cupiebat, ut ipſi ſaumet opinione decepti tantò efficaciùs contrarium aliis perſuaderent. Diviſo cum Regina imperio præeſſe, & Genero ſuo obedire noverat. Tributa pro neceſſitate impoſuit, non ex cupiditate aut luxu. Quod urgente neceſſitate accepit ab Eccleſiis, eadem ceſſante iiſdem reſtituit. Iuriſdictionem Eccleſiaſticam veneratus eſt, & conſervavit. Regiam aulam fixo loco non habuit, ſed Solis inſtar, Regnorum ſuorum orbes per vices obiit. Pacem tractavit cum modeſtia & gravitate, bellum vi & aſtu proſecutus eſt. Nec belli captavit occaſionem nec pacem recuſavit. Quod pede occupaverat, brachio & ingenio tuitus eſt, ſpoliis factus fortior. Tantum negotiando, quantum

armis

armis ſuis efficiebat. Quod arte vincere poterat, non attentabat gladio. In hoc magnitudinis ſuæ ponebat oſtentationem,& gloriam ſuam in inſigni exercitu. Bellis intra Regni ſui fines ſemper coram adfuit. Quod jubebat, illud ipſum exequebatur. Sic fœdera ſanciebat, ut arbiter maneret, non ſubditus. Nec victor ſeſe nimiùm extulit, nec victus cecidit animo. Paces ſub ſcuto firmavit. Vixit omnibus, mortuus eſt ſibi, in memoria tamen hominum tanquam nobiliſſimum Principum exemplar, & Regnorum ſuorum deſiderio æternùm perennaturus.

L A U S D E O.

IN

IN OBITUM MAGNI POLITICI

& ſimul Pii viri Didaci Saavedræ.

Quo concitato proruis impetu
Præpes viator? mortis imaginem

Ri-

Rimare vivam, cerne buſtum! ad
Exuvias oculum reflecte!

En picta proſtat compar araneæ
Subacta leto vita vel innocens,
Nec mars nec ars hunc liberavit,
Imperio Libitinæ ademptum.

Nil jura plebi profuerit vagæ
Dixiſſe Regum? ſiccine gloria
Te vermis arrodet ſepultam?
Et putridum teget urna honorem!

Quid ergo Princeps aula favoribus
Suffulta ſpondes amplius? en ruis
Et te caſæ inſtar ruſticanæ
Mors humili tumulabit antro.

A P P R O.

APPROBATIO

Admodum R. P. Fr. Petri de Cuenca & Cardenas, Ordinis Minimorum S. Franciſci de Paula, Lectoris Iubilarii, Conſilii Inquiſitionis generalis in Hiſpaniâ Qualificatoris, Catholicæ Majeſtatis Exercitûs in Italiâ Vicarii Generalis, Religionis ſuæ tertiò Generalis, & Procuratoris Generalis, &c.

EX commiſſione Sancti Officii Symbola iſthæc Politica perluſtravi tam affabrè elaborata, ut ſi cuipiam privilegium foret concedendum, quo opus à ſe conceptum orbi ederet ſine cenſura aliena, ita ut authoris propria ſufficeret, id huic operi certè donandum judicarem, ad exemplum optimi artificis Dei, qui ea, quæ creaverat ſingula, adprobavit univerſa, *vidit quippe cuncta quæ fecerat & erant valde bona.* Opus hoc ſiquidem tale eſt, quod authore ipſo nec æquiorem poteſt habere cenſorem nec digniorem, etenim (ut inquit D. Ambroſius) *liber ipſe per ſe loquitur.* In illo ſiquidem Ratiò ſtatûs tantâ ornatur eruditione, tam ſapientibus diſcernitur aphoriſmis, tam profundis elevatur ſententiis, ut ſicuti Cordubâ nobis Senecam datum Philoſophum, ità Murciâ hunc nobis natum Politicum gloriari poſſimus. Id unum doleo, quod eò frui priores nequiverint ætates, ſic enim Carolus V. Imperator non indiguiſſet Cominco, Marcus Brutus Polybio, nec Augu-

guſtus ſenſiſſet laborem in elucubranda proprio calamo, Imperii narratione. Quod ſi maximum & ſupremum opus naturæ conſiſtat in generatione Regis,& productione Principis, miſcendo in ipſius generatione aurum, ſummæ ſcilicet perfectionis, rem curando, prout ajebat Plato, *quod natura intendens generare Regem, miſcuit aurum*, hic liber ſanè naturam aliquatenus excedit, cum mundo morali progignat reges tam locuplete partu, ut cuivis vaſtiſſimæ licet, Monarchiæ abundanter proſpiciatur, ea cautela ac prudentia, ut & ſecura ſit hoc partu noſtra ſancta fides & ſciendi appetentia expleatur, & labor cenſendi utrobique minuatur. Hoc itaque cenſendo præſentem librum egi ut nihil apud Authorem mererer, cum materiæ pulchritudo libertatem judicio non relinquat, quare parco doctrinæ Magni Bernardi ajentis: *diſce verecundia decorare fidem, reprimere præſumptionem.* Mediloani 20. Martii 1642.

F. PETRUS DE CUENCA,
y Cardenas.

CEN-

527296

R. BIBLIOTECA NAZIONALE V. E. III NAPOLI

CENSVRA.

Atentâ relatione prædictâ admodum R. P. Mag. Fr. Petri de la Cuenca, i Cardenas, concedimus ut

IMPRIMATUR.

Fr. BASILIUS Commiſſ. S. Offic. Mediolan.

Io. PAULUS MAZUCHELLUS pro Eminentiſs. D. Cardin. Archiep.

Comes MAIORAGIUS pro Excellentiſs. Senatu.

by Google

527226

Digitized by Google